আধুনিক অসমীয়া ভাষাত

কথা-গুৰুচৰিত

(মূল কথা-গুৰুচৰিতৰ নতুন অধ্যায়-বিন্যাস, আধুনিক অসমীয়া ভাষাত ভাঙনি আৰু প্ৰয়োজনীয় কথাৰ টীকা-টিপ্পনীসহ)

(প্ৰথম খণ্ড)

আধুনিক অসমীয়া ভাষা ৰূপান্তৰ ঃ

শ্ৰীজ্ঞানৰঞ্জন দাস, এম এছ ছি

প্ৰকাশক

শ্ৰীশ্ৰী নাৰায়ণ দাস ঠাকুৰ আতাৰ গুৰুমুখী থান সত্ৰ

গান্ধীনগৰ, সনকুছি, বৰপেটা

Katha-Gurucharit *Life history and activities of Mahapurush Srimanta Sankardev his prime desiple Mahapurush Sri Sri Madhabdev and many other desiples written in ancient dialect has been converted into Modern Assamese prose by Sri Jnanaranjan Das M.Sc. and published by Sri Sri Narayan Das Thakur Atai Gurumukhi Than Satra Barpeta*

First Edition October, 2007 Price Rupees 130/-

প্ৰকাশক : শ্ৰীশ্ৰী নাৰাযণ দাস ঠাকুৰ আতাৰ গুৰুমুখী থান সত্ৰ
গান্ধীনগৰ, সনকুছি, বৰপেটা

প্ৰথম প্ৰকাশ : অক্টোবৰ, ২০০৭ ইং চন

বিতৰক : (১) পুথিঘৰ ঠাকুৰ বজাৰ, বৰপেটা
(২) কিতাপ সমলয় আনন্দৰাম বৰুৱা পথ।
পানবজাৰ, গুৱাহাটী-১

মূল্য : ১৩০ টকা মাত্ৰ

মুদ্ৰক : শান্তি বাণী প্ৰেছ
সুৱাগপুৰ, বিহাবাৰী, গুৱাহাটী ৭৮১০০৮

উচৰ্গা

যিজনা মহাপুৰুষে বৈকুণ্ঠৰ অমৃত আনি মৰ্ত্তত বিলালে, সংসাৰ সমুদ্ৰত দিশহাৰা লোকসকলৰ বাবে যিজনা নিজেই কাণ্ডাৰী আৰু নাও, সেইজনা মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ চৰিতামৃত এই কথা-গুৰুচৰিতৰ আধুনিক অসমীয়া ভাঙনি গ্ৰন্থখনি তেওঁৰ পবিত্ৰ নামত সভক্তিৰে উচৰ্গা কৰা হ'ল।

সেৱাৰে -

শ্ৰীজ্ঞানৰঞ্জন দাস

শুভেচ্ছা বাণী

শ্ৰীমান জ্ঞানৰঞ্জন দাস বোপাই কথা-গুৰুচৰিত" গ্ৰন্থখন আধুনিক অসমীয়া ভাষাত তৰ্জ্জমা কৰাৰ কথাটো জানিব পাৰি সুখী হ'লো। গ্ৰন্থখনৰ যোগেদি দুজনা গুৰু, আতা-আতৈসকলৰ অমৃতময় কথা সৰ্বসাধাৰণ পাঠকে পাবলৈ সক্ষম হ'ব বুলি আমাৰ বিশ্বাস। বোপাই ইয়াৰ পূৰ্বেই গদ্য ৰূপান্তৰ কৰা ভক্তি ৰত্নাকৰ" আৰু 'ভক্তি-ৰত্নাৱলী" গ্ৰন্থ দুখনৰ দৰে এইখন গ্ৰন্থযো ৰাইজৰ পৰা সমাদৰ পাব বুলি বিশ্বাস থাকিল। বোপালৈ মোৰ আন্তৰিক শুভেচ্ছা যাচিলোঁ।

ইতি

শ্ৰীতাৰিণী কান্ত মহন্ত

সত্ৰাধিকাৰ শ্ৰীশ্ৰীহৰি সত্ৰ

গাঁও ঃ ঔবাৰী

ডাক ঃ সুৱাগপুৰ

জিলা ঃ কামৰূপ (অসম)

শুভেচ্ছা বাণী

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ বিৰচিত অমূল্য গ্ৰন্থ 'ভক্তি- ৰত্নাকৰ'ৰ গদ্যৰূপ আৰু মহাপুৰুষ শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱ বিৰচিত 'ভক্তি ৰত্নাৱলী'ৰ গদ্যৰূপ কিতাপদুখন লিখি পাঠক সমাজৰ পৰা সমাদৰ বুটলিবলৈ সক্ষম হোৱা শ্ৰীমান জ্ঞানৰঞ্জন দাস বোপাই এইবাৰ দুজনা গুৰু আৰু আতাপুৰুষ সকলৰ অমৃতময় জীৱনী গ্ৰন্থ "কথা-গুৰু চৰিত"খন পুৰণি অসমীয়া গদ্য ভাষাৰ পৰা আধুনিক অসমীয়া ভাষালৈ ৰূপান্তৰ কৰিছে পাঠক ৰাইজৰ সুবিধাৰ অৰ্থে। মই জনাত অসমীয়া ভাষাত এনে ধৰণৰ মহৎ প্ৰচেষ্টা এয়াই প্ৰথম। বোপাই অনুবাদ কৰা গ্ৰন্থখনে ৰাইজৰ যে পৰম উপকাৰ সাধিব সেই বিষয়ত মই নিশ্চিত। বোপালৈ মোৰ শুভেচ্ছা থাকিল।

গোকুল পাঠক।

(জইল ৰোড বৰপেটা)

তাৰিখ ৭ ০৭ ০৭

প্ৰকাশকৰ এষাৰ

দুজনা গুৰু, নজনা আতা আৰু বহুকেইজনা আতৈৰ জীৱন চৰিত সম্বলিত গ্ৰন্থ হ'ল "কথা-গুৰু চৰিত" গ্ৰন্থখন । আটাইকেইখন চৰিত পুথিৰ তুলনাত কথা-গুৰু চৰিতৰ বিৱৰণ বিশদ । চৰিতখন প্ৰাচীন অসমীয়া আঞ্চলিক উপ-ভাষাত ৰচিত হোৱা হেতু ইযাৰ বহু শব্দ আজিৰ সমাজত অপ্ৰচলিত আৰু ইযাৰ অৰ্থও অজ্ঞাত । সেযেহে গ্ৰন্থখন পঢ়ি সাধাৰণ পাঠকে ইযাৰ অৰ্থ উলিওৱাত আহুকাল পায । এতিযালৈ কথা-গুৰু চৰিতৰ যি অনুবাদ হৈছে সেযা ভাবানুবাদহে হৈছে । কিন্তু শ্ৰীজ্ঞানৰঞ্জন দাসে অশেষ কষ্ট স্বীকাৰ কৰি পাহৰনিৰ গৰ্ভত হেৰাই যাব ধৰা শব্দবোৰ উদ্ধাৰ কৰি কথা-গুৰু চৰিতৰ যথাযথ অনুবাদ কৰি উলিযাইছে আৰু গ্ৰন্থখনৰ নাম ৰাখিছে " আধুনিক অসমীযা ভাষাত কথা গুৰু চৰিত" । দাসদেৱে গ্ৰন্থখন আমাৰ সত্ৰৰ জড়িযতে প্ৰকাশ কৰিবলৈ ওলোৱাত আমি নথৈ সুখী হৈছো । গুৰুজনাৰ ধৰ্ম সম্বন্ধীয গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰাটো আমাৰ সত্ৰৰ আন এক উদ্দেশ্য । পূৰ্বতে আমাৰ সত্ৰৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত গ্ৰন্থ সমূহ হ'ল- ১। নাম-ঘোষাৰ কথাৰ সঙ্গতি ২। ভগৱানত শৰণ লোৱা ব্যৱস্থা ৩। শুদ্ধিৰ দিনৰ প্ৰাত প্ৰাৰ্থনা ৪। মুমূৰ্ষু ক্ৰিযা, শৱ সংস্কাৰ আৰু শুদ্ধি আৰু ৫ । শ্ৰীশ্ৰীনাৰাযণ দাস ঠাকুৰ আতাৰ গুৰুমুখী থান সত্ৰৰ চমু পৰিচয । কথা-গুৰু চৰিতৰ এই অনুবাদ গ্ৰন্থখনে গুৰুজনাৰ জীৱন চৰিত চৰ্চাৰ এক নতুন দিশ উন্মোচন কৰিব বুলি আমাৰ বিশ্বাস । গ্ৰন্থখনে পাঠক ৰাইজৰ পৰা সমাদৰ পালে লেখকৰ শ্ৰম সাৰ্থক হ'ব ।

সেৱাৰে
প্ৰদীপ কুমাৰ দাস
সম্পাদক
শ্ৰীশ্ৰী নাৰাযণ দাস ঠাকুৰ আতাৰ গুৰুমুখী থান সত্ৰ
গান্ধীনগৰ, সনকুছি বৰপেটা

তাৰিখ-১৪/১০/০৭

সূচীপত্র

পাতনি

এই গ্ৰন্থখন কথা গুৰু চৰিত 'ৰ আধুনিক অসমীয়া সংস্কৰণ। কথা গুৰু চৰিত পুথিখন আঞ্চলিক অসমীয়া উপভাষাত (Dialect) ৰচিত হোৱা হেতু অনেক লোকে পুথিখন পঢ়ি তাৰ ভাবধাৰা সহজে আয়ত্ব কৰিব নোৱাৰে। পাঠকৰ সেই অসুবিধা দূৰ কৰাৰ হেতু পুথিখন আধুনিক অসমীয়া ভাষাত ভাঙনি কৰাৰ বিনম্ৰ প্ৰয়াস কৰিলো।

কথা-গুৰু চৰিত পুথিখন প্ৰথম বাৰৰ বাবে ছপা ৰূপত প্ৰকাশ পাইছিল ১৯৫২ চনত। পুথিখন সম্পাদনা কৰিছিল মাননীয় উপেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ লেখাৰুদেৱে অৰু প্ৰকাশক আছিল দত্তবৰুৱা এণ্ড কোম্পানী ৰ স্বত্ত্বাধিকাৰী সহিত্যৰত্ন হৰিনাৰায়ণ দত্তবৰুৱাদেব। চৰিত পুথিখনৰ পাতনিত শ্ৰদ্ধেয় লেখাৰুদেৱে যিখিনি মহত্ত্বপূৰ্ণ তথ্য উল্লেখ কৰিছে সেই বিষয়ে ইয়াত উল্লেখ কৰা হ'ল।---মূল সাঁচিপতীয়া পুথিখন ড বাণীকান্ত কাকতিদেৱে ১৯২৭ চনত বৰপেটাত সেই সময়ৰ বৰপেটা সত্ৰৰ সত্ৰীয়া শ্ৰদ্ধেয় ˚ চতুৰ্ভুজ মিশ্ৰদেবৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰি তাৰ প্ৰতিলিপি এটি কৰি থৈছিল। প্ৰথম অৱস্থাত উপেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ লেখাৰু আৰু বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাদেৱে যুটিযাভাৱে সম্পাদনাৰ দায়িত্ব লৈছিল। অৱশ্যে বৰুৱাদেৱে পিছলৈ সেই কামৰ পৰা অব্যাহতি ল'য়। আনুমানিক ১৬৩৮ শক অথবা ১৭১৬ খৃষ্টাব্দৰ ঠিক পিছতে গ্ৰন্থখন ৰচিত হৈছিল। আটাইকেইখন চৰিত পুথিৰ তুলনাত কথা-গুৰু চৰিতৰ বিবৰণ বিশদ। আৰু সাঁচিপতীয়া পুথি এখনে মাত্ৰ পোৱাত সম্পাদনা কৰোঁতে কোনো কোনো ঠাইত বুজিব নোৱাৰা শব্দ সেইভাৱেই ৰখা হৈছে। চৰিত পুথিৰ লেখকজনে তেখেতৰ নাম পুথিখনত উল্লেখ কৰা নাই।

এতিয়া আহো আমি অজ্ঞাত লেখকজনৰ বিষয়লৈ। প্ৰথম পৰ্য্যায়ত পুথিখনৰ যুটীয়া সম্পাদকৰ দায়িত্বত থকা শ্ৰদ্ধেয় ৬ বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাদেৱে তেখেতৰ ইংৰাজী পাতনিখনত অজ্ঞাত লেখকজনৰ সম্পৰ্কত যিখিনি কথা

লিখিছে তাৰ ভাবাৰ্থ এই-- 'ভক্তি ভাবৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হৈ লেখকে পুথিখনত নিজৰ নাম লিখা নাছিল।" পুথিখনত "বিষয-প্ৰবেশ" বুলি যিখন পাতনি দিয়া আছে তাৰ পৰা গুৰু-চৰিত চৰ্চাৰ আৰম্ভনি গুৰু-চৰিত কথা সংগ্ৰহ, প্ৰচাৰ, পৰম্পৰাগত ভাবে সংৰক্ষণৰ ক্ৰম আৰু চৰিতকাৰজনৰ বিষযে কিছু তথ্য পাব পাৰি। সেই তথ্যমতে গুৰুজনৰ বৈকুণ্ঠ প্ৰযাণৰ পাছত মহাপুৰুষ মাধৱদেৱে প্ৰথমে আতা-আতৈ সকলৰ আগত গুৰু-চৰিত কথা ক'বলৈ আৰম্ভ কৰে। তাৰ পাছত ভাটকুছিযা আতা আৰু বদুলা আতাই হৰিনাম শ্ৰবণ-কীৰ্ত্তনৰ লগতে গুৰু-চৰিত কথা কীৰ্ত্তন কৰিছিল। ভাটকুছিযা আতাই সেই চৰিত কথা জয আতৈৰ তাত থ'য। ইযাত থ'য' বোলোঁতে এজন লোকক চৰিত কথা শিকাই বুজাই মুখস্থ কৰাই আনক ক'ব পৰাকৈ পাৰ্গত কৰি তোলাকে বুজাইছে। জয আতৈযে সেই চৰিত কথা ভোগপুৰৰ দামোদৰ আতৈৰ তাত থৈ বৈকুণ্ঠ প্ৰযাণ কৰে। দামোদৰ আতৈযে সেই চৰিত কথা কুৰবাবাহীৰ পৰীক্ষিত আতৈৰ তাত থয।

পৰীক্ষিত আতৈৰ সময়ৰ কথা। চক্ৰপাণি বৈৰাগীযে গোটেই অসম ভ্ৰমণ কৰি গুৰুজনাৰ চৰিত কথা সংগ্ৰহ কৰি আনিছিল। ভকতসকলৰ অনুৰোধত বৈৰাগীযে হালধিযাৰ দযাৰাম আতৈৰ বৰবাহাত ছযমাহ ধৰি ভকতসকলক গুৰুজনাৰ চৰিত কীৰ্ত্তন কৰি শুনাইছিল। গুৰু-চৰিতৰ বৈ যোৱা কথাও বৈৰাগীযে বৰবাহাৰ ভকতসকলৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰি নিছিল। বৈৰাগীযে তাৰ পৰা গৈ বৰদোৱাত ৰৈছিল। বৰদোবাত বৈৰাগীৰ পৰা গুৰু-চৰিত কথা গাযন বাপু, সিদ্ধ বাপু, লিখক বাপু, কৰিযা সুবা বাপু লিখক বাপু হৰিনাৰাযণ হৰিচ্ছন্দন প্ৰদ্যুম্ন আতৈ ৰামৰাম দেউৰী এই সকলে শুনে। সেই চৰিত কথা সেই ভাগে ৰ'ল।

ইযাৰ পাছত কথা-গুৰু চৰিতৰ লেখকে তেওঁ কেনেকৈ গুৰু-চৰিত কথা শুনিলে তাৰ বিবৰণ দিছে। দযাৰাম আতৈৰ বৰবাহাত বৈৰাগী আতৈযে চৰিত কথা থৈছিল মণিপু আতৈত মণিপু আতৈযে থ'লে সৰুজনা আতৈত আৰু সৰুজনা আতৈযে থ'লে গৰলীযা বাপুত। গৰলীযা বাপুযে বৰবাহাত জযবাপুক সত্ৰীযা পাতিলে আৰু ধনঞ্জয আতৈক শুদ্ধ ধম বস্তু দি সেৱকৰ মুখ্য পাতি থ'লে। জযবাপুবে বিৰুবাপুক আজ্ঞা দিলে। আতৈযে (১) গুৰু-চৰিত কথা থ'লে জযৰাম আৰু কৃষ্ণৰাম আতৈত। ইযাত আতৈ (১) বোলোঁতে কথাৰ ভাবধাৰা

মতে বিৰুবাপুকহে বুজাইছে, কিন্তু লেখাৰুদেৱে ধনঞ্জয় আতৈ বুলিহে ঠাবৰ কৰিছে। জয়ৰাম, কৃষ্ণৰাম,ৰামগতি ৰঘুৰাম, পৃথুৰাম, কৃষ্ণৰাম ভগিৰাম আতৈযে আতৈক (?) গুৰু-চৰিত কথা ক'বলৈ অনুৰোধ কৰিছিল। ইযাৰ পৰা অনুমান কৰিব পাৰি যে কথা-গুৰু চৰিতৰ লেখক জয়ৰাম আৰু কৃষ্ণৰাম আতৈৰ পাছৰ কোনোবা লোক। গুৰুজনাৰ চৰিত কথা সংগ্ৰহকৰ্ত্তাৰূপে চক্ৰপাণি বৈৰাগীৰ মান সৰ্বোপৰি, কিন্তু পুথিখনৰ পাতনিযে বৈৰাগীক পুথিখনৰ লেখক বুলি ইঙ্গিত নকৰে। উল্লেখনীয কথাটি হ'ল, সাহিত্য ৰত্ন হৰিনাৰাযণ দত্তবৰুৱাদেৱে সম্পাাদনা কৰি উলিওৱা " প্ৰাচীন কামৰূপীযা কাযস্থ সমাজৰ ইতিবৃত্ত' গ্ৰন্থখনৰ পৰা কথা-গুৰু চৰিতৰ চতুৰ্থ প্ৰকাশত (২০০২ চন) শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ বংশাৱলী দিযা হৈছে। তাত কথা-গুৰু চৰিতৰ লেখক পুৰুষোত্তম ঠাকুৰ আৰু ভাৰ্য্যা ৰেবতী দেবীৰ কন্যা অনন্তপ্ৰিযাৰ স্বামী ইন্দ্ৰজিত গাভৰুগিৰি বুলি উল্লেখ কৰিছে।

গুৰুজনাই প্ৰথমতে উজনিত ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰোঁতে কেইবাখনো যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰ মাজত সোমা ই পৰিব লগা হৈছিল আৰু বান আদি প্ৰাকৃতিক দুৰ্য্যোগৰ বাবেও বাৰে বাৰে ঠাই সলনি কৰি থাকিব লগাত পৰিছিল। শেষত তেৰাই ধুঁৱাহাট বেলগুৰিত আহোম ৰজাৰ পৰা নিৰ্য্যাতন পাই ভকত জ্ঞাতি বংশ সমন্বিতে ভটীযাই আহি প্ৰথমতে বৰপেটাৰ চুণপোৰাত ছযমাহ, কমাৰকুছি ঃ এবছৰ আৰু শেষত পাটবাউসীত থাকিবলৈ ল'য। পাটবাউসীতে তেওঁ নিগাজিকৈ থাকিবলৈ লোৱা বুলি ক'লে অত্যুক্তি কৰা নহয, কিযনো তেৰাই কোচৰজাৰ ৰাজ সভালৈ পাটবাউসীৰ পৰাই অহা যোৱা কৰি আছিল আৰু তেৰাৰ বেহাৰত বৈকুণ্ঠ প্ৰযাণৰ পাছতো তেৰাৰ পৰিযাল বহু বছৰ পাটবাউসীতে আছিল। পাটবাউসীতে শান্তিৰ পৰিবেশ পাই গুৰুজনে মহাপুৰুষীযা ধৰ্মৰ বহুতো মূল্যবান গ্ৰন্থ ৰচিছিল। উজনিৰ সমযছোৱাত গুৰুজনে যে কেৱল কীৰ্ত্তন-ঘোষাখনৰ পদ ছোৱা-ছোৱকৈ ৰচনা কৰিছিল আৰু আন আন পুথি সমূহ যে পাটবাউসীলৈ অহাৰ পাছতহে ৰচিছিল সেই কথা ক'বলৈ গৈ কথা-গুৰু চৰিতৰ লেখকে পুথিৰ পাতনিতে লিখিছে ' বৰদোৱাৰ পৰা পাটবাউসীলৈ কথা চৰিত, ঘোষা কীৰ্ত্তনহে আছিল। সৰু আতা ঠাকুৰ আতাই প্ৰমুখ্যে সোধে, গুৰুজনে মুখপদ্মে কীৰ্ত্তন কৰে দশ অৱতাৰ, বাইশ অৱতাৰ, শ্ৰীকৃষ্ণৰ-বলভদ্ৰৰ চৰিত্ৰ। আতৈসবে মহা শ্ৰদ্ধাভাৱে কৰ্ণাঞ্জলি ভৰি

পিযে। গুণমালা লীলামালা, ভটিমাৰ ক্রম নাছিল, মাত্র কীর্ত্তন ওজাহে আছিল।' (কথা-গুৰু চৰিত বিষয় প্ৰবেশ)। বৃদাবনীযা বস্ত্ৰখনো গুৰুজনে পাটবাউসীত থাকোঁতেই তাঁতীকু ছিলৈ (বৰপেটা) অহা-যোবা কৰি তাত বোবাইছিল।

আতাসকলৰ মাজত শিৰোমণি নাৰাযণ দাস ঠাকুৰ আতাই চূণপোৰাতে গুৰুজনাৰ ওচৰত শৰণ লৈ আৰু জীবন মুকুত শ্রীৰাম আতাই পাটবাউসীত গুৰুজনাৰ তাত শৰণ লৈছিল। ভবানীপুৰীযা গোপাল আতা বৰ বিষ্ণু আতা আৰু মথুৰাদাস বুঢা আতাই সুন্দৰীদিযাত মহাপুৰুষ মাধবদেবৰ তাত শৰণ লৈছিল। দামোদৰদেব আৰু হৰিদেবেও পাটবাউসীতে গুৰুজনাক লগ পায। এতেকে বৃহত্তৰ বৰপেটা অঞ্চলৰ বৰপেটা, পাটবাউসী,বাৰাদি, জনীযা সুন্দৰীদিযা, কালজাৰ আদিক লৈ মহাপুৰুষীযা ধৰ্ম প্রচাৰ আৰু প্রসাৰৰ এখন ক্ষেত্র তৈযাৰ হৈছিল। আঁৰু তাৰ পৰাই মহাপুৰুষীযা ধৰ্মই নতুন উদ্যম আৰু গতিৰে চাৰিও ফালে প্রচাৰিত হৈছিল।

গুৰুজন বৈকুণ্ঠ প্রযাণৰ পাছত মহাপুৰুষ মাধৱদেবে সুন্দৰীদিযা, বৰপেটা সত্ৰত কেইবা বছৰো থাকি ধৰ্ম প্রচাৰ কৰাৰ পাছত শেষত বেহাৰলৈ গৈ তাতে বৈকুণ্ঠ প্রযাণ কৰে। গুৰুজনাৰ জ্ঞাতি-বংশৰ লোক, মাধৱদেৱৰ ভাগিন ৰামচৰণ ঠাকুৰৰ জ্ঞাতি-বংশৰ লোক, ৰামৰাম গুৰু আৰু ৰামৰায আতাৰ জ্ঞাতি-বংশৰ লোক নাৰাযণ দাস ঠাকুৰ আতাৰ ভবানীপুৰীযা গোপান আতাৰ আৰু মথুৰা দাস বুঢা আতাৰ জ্ঞাতি বংশৰ জ্ঞাতি বংশৰ লোক আৰু লগতে আন্যান্য জ্ঞাত-অজ্ঞাত গুৰজনাৰ সান্নিধ্য পোৱা ভকত আতৈৰ জ্ঞাতি বংশৰ লোক বৃহত্তৰ বৰপেটা অঞ্চলত আছিল আৰু আজিও আছে। তেওঁলোকে উপৰিপুৰুষসকলৰ পৰা গুৰু চৰিত কথা নিশ্চয শুনিছিল আৰু পৰম্পৰাভাৱে সেই গুৰু চৰিত কথা তেওঁলোকৰ মাজত প্ৰচলিত হৈ আছে। তেনে উৎসৰ পৰা আমি গুৰু চৰিত কথা জানিব পাৰো তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ কথা এই যে তীৰ্থ ভ্ৰমণ কালৰ ঘটনা সমূহ বাদ দিলে দুজনাগুৰু আৰু আতা- আতৈ সকলৰ মাজত ঘটা ঘটনাৰ বৰ্ণনা কথা-গুৰু চৰিতত যতবোৰ আছে তাৰে সৰহ ভাগে গুৰুজনে পাটবাউসীত থাকিবলৈ লোবাৰ সমযৰ পাছৰ ঘটনা।

এতিযা আহো আমি চৰিত পুথিৰ যথাৰ্থতাৰ প্রশ্নলৈ। যিসকল মহন্ত,

অধিকাৰক আমি লগ পাইছিলো, যিসকলে নিজকে শুদ্ধ মহাপুৰুষীয়া ধৰ্মত থকা বুলি দাবি কৰে আৰু আমি নিজেও দেখিছিলো তেওঁলোকৰ শুদ্ধ ভকতীয়া আচাৰ-ব্যবহাৰ, তেওঁলোকে কোনো এখন চৰিত পুথিকে পূৰ্ণ মান্যতা দিব নিবিচাৰে। তাৰ কাৰণ হিচাপে তেওঁলোকে কয়--(১) চৰিত পুথি সমূহ গুৰুজন বৈকুণ্ঠ প্ৰযাণৰ বহুত পাছত ৰচিত হৈছিল। (২) চৰিত পুথি কেইখনৰ মাজত চন-তাৰিখৰ অমিল। (৩) চৰিত পুথি সমূহত এনে কিছুমান কৰ্য্যৰ উল্লেখ আছে যিবোৰ গুৰুজনে নিজে লিখা ৰচনাৰ পৰিপন্থী। অৱশ্যে তেওঁলোকে মুখে মুখে চলি আহা গুৰু-চৰিত কথা কয়। অভিযোগবোৰ উলাই কৰিব পৰা বিধৰ নহয়। চৰিত পুথিৰ মতে ৰামৰাম গুৰু, ৰামৰায় আতা গুৰুজনাৰ বাল্য বন্ধু আছিল। গুৰুজনৰ দুযোবাৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণত তেওঁলোক সঙ্গী আছিল। আৰু গুৰুজনে যেতিয়া ধুঁৱাহাট বেলগুৰিৰ পৰা ভটীযাই আহি পাটবাউসীত থাকিবলৈ ল'য তেওঁলোকো গুৰুজনাৰ লগতে আহিছিল। তেওঁলোকৰ দুজনৰ কোনো এজনেই যদি গুৰু-চৰিত ৰচনা কৰিলেহেঁতেন আৰু যদি পৰৱৰ্ত্তী কালত অবিকৃত ৰূপত থাকিলহেঁতেন তেতিয়া তেনে চৰিত পুথি সৰ্বজন গ্ৰহণযোগ্য হ'লহেঁতেন। মাধবদেৱে যদি গুৰু-চৰিত ৰচনা কৰিলেহেঁতেন তেতিয়া হ'লে গুৰুজনাৰ শেষ জীৱনৰ এখন শুদ্ধ চৰিত পুথি আমি পালোহেঁতেন। মাধৱদেৱৰ গুৰু ভটিমাটিৰ পৰা অৱশ্যে গুৰুজনাৰ বিষযে আমি কিছু কথা জনিব পাৰো। শ্ৰীশ্ৰীনাৰায়ণ দাস ঠাকুৰ আতাই মনথৈত তেৰাৰ ঘৰৰ মজিযাত গদ্য কথাৰে ভকতসকলক গুৰুজনাৰ চৰিত কথা শুনাইছিল। অনেক কেৰলীয়া বুঢাভকতে তাৰ পৰা প্ৰতিলিপি আনি নিজ নিজ বাহাত পাঠ কৰি লোকক সেই চৰিত কথা শুনাইছিল। বৰপেটা সত্ৰৰ ভকতৰ বাহাত, সুন্দৰীদিয়া সত্ৰত আৰু বৰপেটাৰ পুখুৰীৰ পাৰৰ বাহাত বিশেষ তিথিত গুৰু-চৰিত তোলা নিয়ম এটি অতীতৰে পৰা আজিলৈ চলি আহিছে। ভকতৰ মুখে মুখে চলি অহা কথাকে নিৰ্ভৰ কৰি চৰিত পুথি লিখোঁতে ঐতিহাসিক চন-তাৰিখৰ কিছু তাৰাতম্য হোৱাঁতো একো অস্বাভাবিক কথা নহয। আনহাতে চৰিত পুথিত দুই এটি এনে কথা আছে ,যিবোৰ প্ৰকৃত ঐতিহাসিক সময়ৰ লগত কিছু অমিল। কিন্তু চৰিত পুথিত দুজনা গুৰু আৰু আতা-আতৈৰ কথাৰ মাজেদি এনে কিছুমান চিৰন্তন সত্য কথা উদ্ভাসিত হৈছে

যি ঐতিহাসিক চন-তাৰিখৰ উৰ্দ্ধত, শাশ্বত। কেৱল ঐতিহ্যৰ দোহাই দি যদি আমি সেইবোৰ কথাও অৱজ্ঞা কৰো, দলিযাই পেলাও তেতিযা আমাৰ আধ্যাত্মিক সাধনাৰ ক্ষেত্ৰখনৰ প্ৰভূত ক্ষতি হ'ব।

এতিযা যাওঁ আমি চৰিত পুথিত থকা গুৰুজনৰ মতৰ লগত অমিল হোৱা কথাকেইটিৰ কথালৈ। যিখন চৰিত পুথিত গুৰুজনাৰ বাক্যৰেই কৰ্মকাণ্ডক নিন্দা কৰা হৈছে সেইখন চৰিত পুথিতে মাধৱদেৱৰ উপস্থিতিত গুৰুজনৰ পৰিযালে মৃতকক পিণ্ড-জল দিযাৰ দৰে কৰ্মকাণ্ডৰ কথাও আছে, যিটো দেখ দেখ অমিল কথা। এটি কথা সকলো পণ্ডিতে মানি লৈছে যে চৰিত পুথি সমূহ পিছৰ কালত প্ৰক্ষিপ্ত কৰা হৈছিল। যিসকল কৰ্মকাণ্ডত বিশ্বসী পণ্ডিতে গুৰুজন জীৱিত থকা কালতে বিৰোধ কৰিছিল, তেওঁলোকৰ গোটটোৱে গুৰুজনৰ বৈকুণ্ঠ প্ৰযাণৰ পাছতো বিৰোধ নকৰাকৈ থকা নাছিল। মাধৱদেৱৰ বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াণৰ পাছত ভকতসকলৰ মাজত পণ্ডিতৰ অভাৱ হোৱাত তেনে ধৰণৰ বিৰুদ্ধবাদী পণ্ডিতে নানান কৌশলেৰে ভকতসকলৰ মাজত সোমাই গুৰুজনাৰ ধৰ্ম বিৰোধী কথা ভকতসকলৰ মাজত সোমাই দিয়াৰ লগতে পুথি সমূহো প্ৰক্ষিপ্ত কৰাত লাগে। তাৰ ফল স্বৰূপে পৰস্পৰ বিৰোধী কথা আমি চৰিত পুথিত পঢ়িবলৈ পাওঁ। এটা কথা মনকৰিবলগীয়া যে চৰিত পুথি সমূহ অলপ মনযোগেৰে পঢ়িলেই প্ৰক্ষিপ্ত কথাবোৰ ধৰিব পাৰি। মাধৱদেৱৰ বাক্যৰে ক'বলৈ হ'লে," গাখীৰত পিপৰা পৰিলে পিপৰা গুচাই গাখীৰ খাব পাৰি।" এতেকে চৰিত পুথিৰ প্ৰক্ষিপ্ত কথাবোৰ বাছি উলিয়াই ল'ব লাগিব। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে যিহেতু নিজেই শাস্ত্ৰ ৰচনা কৰি গৈছে, এতেকে তেওঁৰ ৰচনাৰ লগত যিবোৰ কথাৰ অমিল সেইবোৰ আমি বাদ দিব পাৰো। চৰিত পুথি অধ্যয়নৰ আৱশ্যকতা আছে। দুজনা গুৰু আৰু আতা-আতৈ সকলে শাস্ত্ৰৰ কথাবোৰ নিজৰ জীৱনত কেনেকৈ পালন কৰিছিল, সেয়া জানিলে সাধাৰণ লোকৰ বাবে শাস্ত্ৰ তত্ত্ব বুজাটো সহজ হৈ পৰে।

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ নাট সমূহতে অসমীযা গদ্যই পাতনি মেলিছিল। তাৰ পাছত ভট্টদেৱে অসমীয়া গদ্য সাহিত্য ৰচনা কৰে। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ গদ্যত ব্ৰজাৱলী আৰু ভট্টদেৱৰ গদ্যত সংস্কৃত শব্দৰ ব্যৱহাৰ অধিক। তেৰাসবৰ সেই সেই ৰচনাত সৰ্বভাৰতীয পটভূমি, চিন্তাধাৰ আৰু চৰিত্ৰৰ কথা আছে। আনহাতে সম্পূৰ্ণ থলুৱা

পটভূমি, থলুবা কথন-ভঙ্গি, থলুৱা চৰিত্ৰ আৰু থলুৱা দৃষ্টান্ত-উপমা-জঁতুৱা ঠাচ-খণ্ড বাক্যৰে কথা-গুৰু চৰিতত যি গদ্য ভাষা ৰচিত হৈছে প্ৰকৃততে সেয়েহে প্ৰথম সম্পূৰ্ণ অসমীয়া গদ্য সাহিত্যৰ নিদৰ্শন। আজি কালি আমি যি আধুনিক গদ্য ৰীতিত অসমীয়া সাহিত্য ৰচনা কৰো তাৰ নিদৰ্শন কথা-গুৰু চৰিতত আছে। কথা-গুৰু চৰিতৰ পুৰণি শব্দবোৰ সলাই দিলেই আমি অধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপটি পাওঁ। এটা কথা মন কৰিবলীয়া ভট্টদেৱৰ গদ্য ৰচনাত বাক্যবোৰ চুটি চুটি আনহাত কথা-গুৰু চৰিতৰ লেখকে বহুত দীঘলীয়া বাক্যও ৰচনা কৰিছে।

১৬ শতিকাৰ পৰা ১৭ শতিকাৰ ভিতৰৰ সুদীৰ্ঘ ডেৰশ বছৰৰ অনেক চৰিত্ৰ অনেক পৰিবেশ আৰু পৰিস্থিতিৰ অসংখ্য ঘটনা সন্নিবিষ্ট হৈছে কথা-গুৰু চৰিতত। সেই ঘটনাবোৰত প্ৰতিফলিত হৈছে সেই সময়ৰ সামাজিক, ৰাজনৈতিক সাংস্কৃতিক , আধ্যাত্মিক, ধৰ্মীয় পৰম্পৰা, ঐতিহাসিক, ভৌগলিক প্ৰতিচ্ছবি আৰু লগতে বৰ্ণিত হৈছে অসমীয়া সাধাৰণ মানুহৰ আবেগ, অনুভূতি, মানবীয প্ৰমূল্য, শৌৰ্য্য-বীৰ্য্য আৰু কুশাগ্ৰবুদ্ধিৰ কাহিনী। গ্ৰন্থখন অসমীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ সেই সময়খিনিৰ এখন সুস্পষ্ট দলিল। গ্ৰন্থখন অধ্যয়ন কৰিলে কোনোবাখিনিত উপন্যাস, কোনোবাখিনিত কাব্য, কোনোবাখিনিত নাটক, কোনোবাখিনিত ভ্ৰমণ কাহিনী, কোনোবাখিনিত ৰাজনৈতিক চিন্তা আৰু কোনোবাখিনিত বুৰঞ্জী আদি বিভিন্ন ভাবৰ উদ্ৰেগ ঘাটে। বেদান্ত দৰ্শন দৰে দৰ্শন শাস্ত্ৰৰ ব্যাখ্যা লেখকে থলুৱা ভাষাত দৃষ্টান্তৰে যেনে অতি সুক্ষ্ম আৰু স্পষ্টভাবে প্ৰকাশ কৰিছে তাক ভাবিলে বিস্ময়াভিভূত হ'ব লাগে। ঘটনাৰ সুস্পষ্ট পৰিবেশ সৃষ্টিৰ লগতে খণ্ডবাক্য আৰু উপমাৰে লেখকে চৰিত্ৰবোৰৰ মনৰ আতি সুক্ষ্ম ভাব দক্ষতাৰে প্ৰকাশ কৰিছে, যিযে অসমীয়া সাহিত্যত নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে। কথা-গুৰু চৰিতৰ দুজনা গুৰু, আতা-আতৈ সকলৰ জীৱনীৰ ধাৰাবাহিক বিৱৰণ নহয লেখকে চুটি চুটি ঘটনাৰ মাজেৰে জীৱনী ক্ৰমে আগবঢাই নিছে আৰু প্ৰতিটো ঘটনাতে আছে ধৰ্ম তত্ত্বৰ পৰম ৰহস্য। এই কথাটিযে আমাক বাইবেলৰ নতুন নিযমৰ (New Testament) আৰ্হিটোকে মনত পেলাই দিযে। এনেবোৰ বহুত দিশ বিবেচনা কৰি এই কথা নিসন্দেহে ক'ব পাৰি যে কথা-গুৰু চৰিতৰ দৰে দ্বিতীয এখন গ্ৰন্থ অসমীয়া ভাষাত আজিলৈ ৰচিত হোৱা নাই। এনেকৈ

ভবাৰো থল আছে যে কথা গুৰু চৰিতত যিবোৰ খণ্ডবাক্য আছে সেইবোৰৰ সৰহ ভাগ লেখকৰ নিজৰ সৃষ্টি আৰু পাছলৈ সেইবোৰ অসমীয়া ভাষাত ব্যৱহাৰ হ'বলৈ ধৰে কিযনো তেনে বহুত খণ্ডবাক্য আমি আগৰ লেখকৰ ৰচনাত পঢ়িবলৈ নাপাওঁ। এটা উল্লেখনীয় কথা এই যে সাঁচিপতীয়া পুথিখনৰ ২২ পৃষ্ঠাৰ পৰা ২৮ পৃষ্ঠালৈ মুঠ ৭ পৃষ্ঠা সম্পাদক লেখাৰুদেবে নাপালে। কথা-গুৰু চৰিতৰ লেখকজনৰ পাণ্ডিত্বৰ পৰিচয় পোৱা যায় তেওঁ যেতিয়া দৰ্শনৰ তত্ত্ববোৰ অতি স্পষ্ট নিখুঁত আৰু স্বচ্ছন্দে প্ৰযোগ কৰিছে আৰু তেওঁৰ নিৰপেক্ষতাৰ পৰিচয় পোৱা যায় যেতিয়া তেওঁ কোনো বিষয়ৰ ভিন ভিন যি ধৰণৰ কথা শুনিছে তাকো লিপিবদ্ধ কৰিছে।

কথা গুৰু চৰিতত আমি পাওঁ যে গুৰুজনাই প্ৰথম তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰিবলৈ যাওঁতে বাটত বিভিন্নজন লোকক শৰণ দিছিল। সেই যাত্ৰাত তেৰাই পুৰীত পাণ্ডা আৰু পণ্ডিতৰ আগত শাস্ত্ৰ ব্যাখ্যা কৰিছিল আৰু কেইবাজন পাণ্ডাক শৰণ দিছিল। এই কথাৰ পৰা এইটো স্পষ্ট যে গুৰুজনাই বিস্তৃত শাস্ত্ৰ অধ্যযন স্বপ্ৰজ্ঞা আৰু উপলব্ধিৰে গৃহভূমিতে তেৰাৰ ধৰ্মটো উদ্ভাৱন কৰিছিল আৰু তাকে ভাৰতবৰ্ষত প্ৰচাৰৰ বাবে তীৰ্থ ভ্ৰমণলৈ ওলাইছিল। আধুনিক অসমীয়া ভাষাত গুৰুজনাৰ চৰিত লিখোঁতে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাদেৱে গুৰুজনাই প্ৰথম তীৰ্থ ভ্ৰমণত ভাৰতবৰ্ষৰ অনেক তীৰ্থৰ পৰা জ্ঞান আহৰণ কৰি আহি তেৰাই হৰিনাম ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাবে অনুপ্ৰেৰণা পাইছিল বুলি উল্লেখ কৰিছে। (শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱ : লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা)। এই কথাটো সত্য নহয়। বেজবৰুৱাদেৱে পিতৃ দীননাথ বেজবৰুৱাৰ “বৰ চৰিত” আৰু “বৰদোৱা চৰিত”ৰ আলমতে তেওঁৰ গুৰুজনাৰ চৰিত গ্ৰন্থখন লিখিছে বুলি উল্লেখ কৰিছে। তেওঁ আকৌ লিখিছে যে তেওঁ গুৰুজনাই তীৰ্থ ভ্ৰমণৰ বিস্তৃত বিৱৰণ ক'তো পোৱা নাই এতেকে অনুমানৰো আশ্ৰয ল'ব লগা হৈছে। বেজবৰুৱাদেৱৰ দিনত ‘কথা-গুৰুচৰিত’খন ছপা আকাৰত ওলোৱা নাছিল। ‘কথা-গুৰুচৰিত’ত গুৰুজনাৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণৰ বিস্তৃত বিৱৰণ আছে। উক্ত গুৰুচৰিতখন বেজবৰুৱাদেৱে পোৱা হ'লে লেখতৰ মতৰ সলনি হ'লহেঁতেন। দুখৰ বিষয় এই যে বেজবৰুৱাদেৱৰ পাছৰ লেখকসকলেও কথা গুৰুচৰিতৰ কথা উপেক্ষা কৰি বেজবৰুৱাদেৱৰ মন্তব্যাকে চলাই আহিছে। অৱশ্যে

গুৰুজনাই তীৰ্থ ভ্ৰমণৰ পাছত লিখা পুথিত ঠায়ে ঠায়ে তেখেতৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণৰ অভিজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰিছে। কিন্তু সিবোৰে ইয়াকে নুবুজায যে গুৰুজনাই তীৰ্থ ভ্ৰমণৰ পৰা শিক্ষা লৈ ধৰ্মটো উদ্ভাৱন কৰিছিল।

এতিয়া আহো আমি কথা-গুৰু চৰিতৰ আঞ্চলিক অসমীয়া উপ ভাষাটিলৈ। আমি ল'ৰালি কালত বৰপেটা অঞ্চলত অসমীযা ভাষাৰ দুটি ৰূপ দেখিবলৈ পাইছিলো। সেই সময়ত ঘৰৰ বয়োজেষ্ঠসকলে, বিশেষকৈ বয়োজেষ্ঠ তিৰোতাসকলে এনে কিছুমান শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি কথা কৈছিল, তেনে শব্দ আমি বাহিৰৰ সমাজৰ লোকৰ মুখত শুনা নাছিলো। সেই সমযত আমি যদিও কথাটি আচহুৱা যেন অনুভৱ কৰিছিলো, কিন্তু তাৰ একো কাৰণ জনা নাছিলো। পাছত কথা-গুৰু চৰিত পঢ়িবলৈ পাই বুজিব পাৰিছিলো যে আই- আইতা সকলে ব্যৱহাৰ কৰা বহুত শব্দ আৰু বাক্যৰ গাঠনি কথা -গুৰু চৰিতত আছে। এইখিনিতে দৃষ্টান্ত এটি দিয়াৰ লোভ সামৰিব নোৱাৰিলো। আমি সৰু কালত কিবা বস্তুৰ বাবে আইক আকোৰগোজ হৈ ধৰিলে আযে বিৰক্ত হৈ আমাক গালি পাৰিছিল একাম্বুৰিযা" বুলি। কথা-গুৰু চৰিতত "একাম্বৰি যোগ বুলি যিটি যোগৰ কথা আছে তাত সাধনাত নেৰানেপেৰাকৈ লাগি থকাটোৰে বুজাইছে। কথা-গুৰু চৰিতত এনে শব্দ বহুত আছে। সমাৰ্থক শব্দৰ অভাৱত দুই এটি তেনে শব্দ গ্ৰন্থখনত সেইভাৱেই ৰখা হৈছে। এটা কথা মনকৰিবলগীযা তেনে শব্দবোৰ বৰপেটা চহৰৰ চাৰিসীমাৰ বাহিৰত কাহানিও কাৰো মুখত আমি শুনা নাছিলো যদিও চহৰৰ বাহিৰত আমাৰ ওচৰ সম্বন্ধীয লোক বহুত আছিল। এনেবোৰ কথা বিচাৰ কৰি চালে কথা-গুৰু চৰিতখন বৰপেটাতে ৰচিত হোৱা বুলি ক'ব পাৰি। পুথিখনৰ একমাত্ৰ সাঁচিপতীযা কপিটো বৰপেটাতে পোৱা কথাটিযেও তাৰে ইঙ্গিত দিযে। অৱশ্যে গ্ৰন্থখনত বাৰে বাৰে ব্যৱহাৰ কৰা বোপা" শব্দই উজনীযা ভাব এটি আনি দিযে। এনেও হ'ব পাৰে উজনিৰ কোনো লোকে বহু বছৰ বৰপেটা অঞ্চলত থকাৰ পাছত গ্ৰন্থখন ৰচনা কৰিছিল। যিচু খৃষ্টই যিটো ভাষাত ধৰ্মোপদেশ দিছিল সেই ভাষাটো কাহানিবাই পৃথিবীৰ পৰা বিলুপ্ত হৈছে, কিন্তু সেই উপদেশবোৰ অইন ভাষালৈ তৰ্জ্জমা কৰা হেতু সেইবোৰ আজি আমি পঢ়িবলৈ পাইছো। আজি কালি বৰপেটা অঞ্চলত তাহানিৰ পুৰণি শব্দবোৰৰ ব্যৱহাৰ ক্ৰমে

কমি আহিছে, সম্ভৱত দুই-চাৰিজন লোকেহে তেনে শব্দবোৰ জানে। এতেকে কথা-গুৰু চৰিতখন আধুনিক অসমীয়ালৈ তৰ্জ্জমা কৰাতো অধিক আৱশ্যক হৈ পৰিছে।

গুৰুজনাৰ চৰিত কথাৰ লগত কিছুমান অলৌকিক কথা জড়িত হৈ আছে। বহুত আধুনিক পণ্ডিতে সেইবোৰ বাদ দিয়াৰ পক্ষপাতি। বৌদ্ধ, যিচু, নানক আদি ধৰ্ম গুৰুৰ লগতো বহুত অলৌকিক কথা জড়িত হৈ আছে। সেই সেই ধৰ্মালম্বী লোকে তেনে আলৌকিক কথাবোৰ বাদ দিয়া নাই। আকৌ লৌকিক-অলৌকিক কথাবোৰ সময় সাপেক্ষ। ভাগৱতত আমি পাওঁ, মুচুকুন্দ ৰজাই স্বৰ্গত ইন্দ্ৰৰ হকে যুঁজিবলৈ গৈ কেইদিনমান স্বৰ্গত থাকোঁতে মৰ্ত্তত এটা যুগ পাৰ হৈ গৈছিল। ইয়াত স্বৰ্গ (অন্তৰিক্ষ) আৰু মৰ্ত্তৰ(পৃথিৱীৰ) মাজত সময়ৰ ব্যৱধান দেখুওৱা হৈছে। এনেবোৰ কথা সৌ সিদিনালৈ অলৌকিক আছিল। বিজ্ঞানী আইনষ্টাইনে কুৰি শতিকাৰ প্ৰথম ভাগতে আবিস্কাৰ কৰা আপেক্ষিকতাবাদ তত্ত্বই তেনে অলৌকিক কথাক বিজ্ঞান সন্মত বুলি সাব্যস্ত কৰিলে। এনে উদাহৰণ অনেক দিব পাৰি। তত্ত্ব অধ্যয়নৰ বিস্তৃতি, জ্ঞান আৰু উপলব্ধিৰ গভীৰতা, আৰু সাধনাৰ তাৰতম্যত একেটি কথাই কোনোজনৰ বাবে অলৌকিক হ'লেও কোনোবাৰ বাবে সত্য। আকৌ গুৰুজনাৰ লগত জড়িত অলৌকিক কথাবোৰ বাদ দিয়াৰ অধিকাৰ আমাৰ নাই।

নাম-ঘোষা আৰু দুজনা গুৰুৰ বৰগীত সমূহৰ ব্যাখ্যা, টীকা টীপ্পনি যুক্ত গ্ৰন্থ কেইবাখনো ইতিমধ্যে প্ৰকাশ পাইছে, কিন্তু সেই গ্ৰন্থ সমূহত নাম-ঘোষাৰ কোনটো পদ কোন পৰিস্থিতিত ৰচনা কৰা হৈছিল বা কোনটো বৰগীত কোন পৰিৱেশ-পৰিস্থিতিত ৰচনা কৰা হৈছিল তাৰ আলোচনা হোৱা নাই। তেনে আলোচনা থাকিলে ঘোষা বা বৰগীত সমূহ অধিক মনোগ্ৰাহী হ'লহেঁতেন। কথা গুৰু চৰিতত নাম-ঘোষাৰ অনেক পদ আৰু কেইবাটিও বৰগীত কেতিয়া কোন পৰিৱেশ পৰিস্থিতিত ৰচনা কৰা হৈছিল তাৰ বৰ্ণনা আছে, যিটো কথাই গ্ৰন্থখন অধিক মনোগ্ৰাহী কৰি তুলিছে। দুজনা গুৰুৰ উপৰিও তেৰাসবৰ আন আন ভকত-শিষ্যই কেতিয়া কি গ্ৰন্থ ৰচনা কৰিছিল তাৰ বিৱৰণ কথা-গুৰু চৰিতত আছে। সেই ফালৰ পৰা কথা-গুৰু চৰিতখন অসমীয়া সাহিত্যৰ এটি কালৰ

বুৰঞ্জীও।

পৰমপূজ্য শ্ৰীশ্ৰীহৰি সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ শ্ৰীযুত তাৰিণী কান্ত মহন্তদেৱৰ পৰামৰ্শতে কথা-গুৰু চৰিতৰ আধুনিক অসমীয়ালৈ তৰ্জ্জমাৰ কাম আৰম্ভ কৰো। দুজনা গুৰুৰ কৃপা আৰু অধিকাৰদেৱৰ আশীৰ্বাদতে দুটা বছৰৰ ভিতৰত গ্ৰন্থখনৰ তৰ্জ্জমাৰ কাম সম্পূৰ্ণ হয়। এইখিনিতে অধিকাৰদেৱলৈ মোৰ সশ্ৰদ্ধ প্ৰণাম জনালো। বৰঙাজুলি সত্ৰৰ সত্ৰাধিকাৰ পৰমপূজ্য শ্ৰীযুত হৰেকৃষ্ণ মহন্তদেৱৰ পৰা পোৱা আশীৰ্বাদ আৰু অনুপ্ৰেৰণাৰ বাবেও তেখেতলৈকো মোৰ সশ্ৰদ্ধ প্ৰণাম যাচিছোঁ। ইয়াৰ পাছতে মোৰ এই কামত বিশেষভাৱে উৎসাহ আৰু অনুপ্ৰেৰণা যোগোৱা ব্যক্তি বৰপেটা সত্ৰৰ ইতিহাস" প্ৰণেতা শ্ৰীযুত গকুল পাঠকদেৱলৈ মোৰ শ্ৰদ্ধা নিবেদিছো। কথা-গুৰু চৰিতৰ পুৰণি বৰপেটাৰ শব্দবোৰ মোৰ আই চম্পাৱতী দাসৰ মুখত শুনা,যাৰ অবিহনে মোৰ এই তৰ্জ্জমা সম্ভৱ নহ'লহেতেন। এই আপাহতে আইলৈ মোৰ শ্ৰদ্ধা নিবেদিছো। শেষত ডি টি, পি অপাৰেটৰ শ্ৰীহিতেশ শমা আৰু শান্তি-বাণী প্ৰেছৰ সমূহ কৰ্মচাৰীবৃন্দকে ধন্যবাদ যাচিছো।

ৰাইজলৈ সেৱাৰে
জ্ঞানৰঞ্জন দাস।

নগাঁ দা পাৰ বৰপেটা।
পিন। ৭৮১৩০১

দুজনা গুৰু, দুজনা ঠাকুৰ আৰু আন আন সেৱকৰ চৰিত কথা। আতৈযে ক'লে,"নাৰদে কৈছিল- "মোক কৃপাহে কৰিলা, যিহেতু গোবিন্দৰ গুণ ক'বলৈ ক'লা।" আৰু মোকো তোমালোকে কৃপাহে কৰিলা, মোক তিনি তাপে পুৰি মাৰে, আজিহে প্ৰাণ গুৰুক সোঁৱৰাইলা।" এই সকল ৰাজ্যৰ শিৰোমণি ভকতে আৰু আন সেৱক সকলে শ্ৰৱণ কৰে আৰু আতৈযে নিতে চৰিত কথা কীৰ্ত্তন কৰে। দেৱতাৰ অমৃতে উচ্চকৈ কামক বঢ়ায আৰু হৰি কথামৃতে সংসাৰ বন্ধ ছিঙি শৰীৰ শুদ্ধ, তুচ্য কৰি অন্তকালত বৈকুণ্ঠক দিযে।

অনন্তৰ চৰিত কথা ব্ৰহ্মা, সিদ্ধ মুনি সকলেও কৈ অন্ত কৰিব পৰা নাই আৰু মই ক্ষুদ্ৰ টিপচি চৰাইৰ সেযা মুখত জুইৰ আওঠা যেন। সিংহই গৰুড়ৰ বিক্ৰমক কি নিযন্ত্ৰণ কৰিব পাৰে? এই চৰিত কথাৰ আগ-পিছ, বঢা-টুটা, ভ্ৰম ভ্ৰান্তি, হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ মোৰ বুদ্ধিৰ দোষত হৈছে সাধুবে শান্তভাবে চিন্তা কৰি মোক নিন্দা নকৰি ক্ষমা কৰিব। উত্তমত্তমে অলপ গুণক বৃদ্ধি কৰে, উত্তমে দোষ এৰি গুণ ল'য মধ্যমে গুণ দোষ বিচাৰ কৰে আৰু অধমে দোষ কল্পনা কৰে। মহাপুৰুষৰ ঐকান্তিক সেৱাৰ দাসৰো দাসৰ চৰণত ধৰো এই গুৰু যশ লীলা চৰিত্ৰ শুনি মোৰ সহস্ৰ অপৰাধ ক্ষমিব।

মূল পুথিৰ পাতনি

(বিষয-প্ৰৱেশ)

প্ৰথমে আদি পুৰুষ দুজনা গুৰু, নজন আতা, দুজন ঠাকুৰকে মুখ্য কৰি আন সকল সেবক পূৰ্ণ গুৰু পূৰ্ণ ভক্ত, পূৰ্ণ সেৱক বৈকুণ্ঠৰ পৰা নামি আহিল জীৱক কৃপা কৰি। মাযা নৰদেহাৰ (শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ) জন্ম আলিপুখুৰীত আৰু (শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱৰ) লেটেকুপুখুৰীত। বৰদোৱাৰ পৰা পাটবাউসীক অহাৰ সমযকালে কেৱল কথা চৰিত আৰু ঘোষা কীৰ্ত্তনহে আছিল। মাধৱদেৱে আৰু ঠাকুৰ আতাই সোধে আৰু গুৰুজানে পদ্মমুখেৰে কীৰ্ত্তন কৰে দশ অৱতাৰ বাইশ অৱতাৰ শ্ৰীৰাম কৃষ্ণৰ আৰু বলভদ্ৰৰ চৰিত। আতৈসকলে মহাশ্ৰদ্ধাভাৱে কৰ্ণ ভৰি শুনে। আদিতে গুণমালা লীলামালা ভটিমাৰ ক্ৰম নাছিল মাত্ৰ গুৰুৱেহে গাইছিল।

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ জগতৰ গুৰু। তেৰাই মাধৱদেৱ দামোদৰদেৱ হৰি গুৰু পাঁচিশ মহন্ত এই সকলত ধৰ্ম বস্তু থৈ একশ ঊনৈশ বছৰ পৃথিৱীত থৈ বেহাৰৰ কাকতকুটাত পৃথিবী এৰি নৰদেহা সম্বৰণ কৰি বৈকুণ্ঠলৈ গ'ল। তাৰ পাছত মাধৱদেৱে গুৰুৰ বাক্য শিৰোধাৰ্য্য কৰি গুৰুজনাৰ চৰিত্ৰ সদা সৰ্বদা কীৰ্ত্তন কৰিছিল। আৰু আতৈসকলে শ্ৰৱণ কৰিছিল। সুন্দৰীদিযাত গৰুড়ৰ স্কন্ধত ভগৱন্তহ আহোঁতে (মাধৱদেৱে) চৌধ্য প্ৰসঙ্গ ক্ৰম লগাই চৰ্চা কৰি শাৰী ক্ৰম লগাই নাম মূৰ্ত্তিমন্তকৈ পাতিছে। গুৰুজনাৰ বৈকুণ্ঠ পযানৰ পাছত গুৰু বাক্য পালি শুদ্ধ ধৰ্ম ধৰি জীৱক কৃপা কৰি মাধৱদেৱে আঠাইশ বছৰ জীৱিত আছিল। দুজন ঠাকুৰকে মুখ্য কৰি নজন আতা ৰামচৰণ ঠাকুৰ লাৱঠিয়া শ্ৰীহৰি, গোমাৰ গোবিন্দ দধিৰ লক্ষ্মীকান্ত পটিযাৰ মাধৱ হৰি কৃষ্ণ, অচ্যুত গুৰু মাণিকবাৰীয়া কৃষ্ণ লচাকনীয়া খটৰা গোবিন্দ, বংশীগোপাল আবিলিযা যদুমণি আদি কৰি পাঁচিশজনক আচাৰ্য্য পাতি তেওঁলোকৰ তাত ধৰ্মবস্তু থৈ আজ্ঞা দিছে নিৰ্গুণা কেৱলা সপ্ৰেমা ভাগৱতী বিৰলা অন্তৰঙ্গা যাৰ যি ইচ্ছা আৰু যিজন যিহৰ পাত্ৰ চাই। বেহাৰৰ ভেলা মধুপুৰত নৰদেহা এৰি (মাধৱদেৱে) বৈকুণ্ঠলৈ গ'ল।

নজনা আতাৰ লগৰ ভাটকুছিয়া আতা আৰু বদলা আতা এক বস্তু। তেৰাসবে গুৰু বাক্য-শিক্ষা ধৰি শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন প্ৰেম ভক্তি কথা চৰিত সুখত ৰত আছিল। পাছত আতাই ধৰ্ম বস্তু জয় আতৈত আৰু ভোগপুৰৰ দামোদৰত থৈ পৃথিবী এৰি বৈকুণ্ঠলৈ গ'ল। পাছত জয় আতৈ আৰু দামোদৰ আতৈয়ে সেই চৰিত কথা কুৰুৱাবাহীয়া পৰীক্ষিত আতৈত থ'লে।

পৰীক্ষিত আতৈৰ দিনৰে হালধিবাৰীৰ দযাময় আতৈৰ বৰবাহাৰ কথা। চক্ৰপাণী বৈৰাগী আতৈ পুৰুষে তিনিও ৰাজ্য ঘূৰি ফুৰোঁতে জণ্টিয়াৰঙ্গত বৈ নাম সেৱা কৰাৰ অন্তত নাম-ঘোষাৰ চাৰিটি ঘোষা চাৰি প্ৰকাৰে ব্যাখ্যা কৰাত ভকতে আতৈক মান কৰি বৰকাপোৰ দি (দযাময় আতৈৰ) বৰবাহত নি গুৰুজনাৰ চৰিত কথা সুধিছে, শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ জন্মৰ পৰা বৈকুণ্ঠ পযানলৈ চৰিত কথা কওঁক আমি ভুনৈকৈ নাপাও। তেতিয়া বৈৰাগী আতৈয়ে তাত ছয়মাহ বৈ গুৰুজনাৰ চৰিত কথা কৈছে আকৌ তেওঁৰো যিবোৰ কথা বৈ আছিল তাৰ ভকতসকলৰ পৰা লৈ আহিছে। বৈৰাগীয়ে আহি বৰদোৱাত ৰ'ল। বৰদোৱাত গাযন বাপু হৰিনাৰাযণ হৰিনন্দন প্ৰদ্যুম্ন আতৈ সহজানন্দ সবানন্দ হেদাস গতি আতৈ ৰামৰায দেউৰী এইসকলে বৈৰাগী আতৈক প্ৰাৰ্থনা কৰি সুধিছে গুৰু-চৰিত কথা আৰু আতৈয়ে দুজনা গুৰুৰ চৰিত জন্মৰ পৰা পযানলৈ কৈছে আৰু শেষত সেৱকসকলৰ চৰিত কথা কৈছে। বৈৰাগীৰ পৰা চৰিত কথা তেওঁলোকৰ তাত ৰ'ল। সেই ভাগ তেনেকৈয়ে ৰ'ল। আৰু মই (কথা গুৰু চৰিতৰ লেখক) গুৰু চৰিত কথা পালোঁ এই ক্ৰমত। বৈৰাগীয়ে চৰিত কথা থ'লে মণিপু আতৈত, মণিপু আতৈয়ে থ'লে বৰজনা আতৈত তেও থ'লে সৰুজনা আতৈত সৰুজনা আতৈয়ে থ'লে গৰলীয়া বাপুত। গৰলীয়া বাপুৱে জয় বাপুক সত্ৰীয়া আৰু ধনঞ্জয় আতৈ পুৰুষকক মহাশুদ্ধ ধৰ্ম বস্তু দি সেৱকৰ মুখ্য কৰি বৰবাহাত থৈ গ'ল। জয়বাপুৱে বিৰু বাপুক আজ্ঞা দিলে। আতৈয়ে (১) চৰিত কথা থ'লে কৃষ্ণৰাম আৰু জয়ৰাম আতৈত। ৰামগতি মণিৰাম শ্ৰীৰাম ৰঘুৰাম কৃষ্ণৰাম ভগিৰাম জয়ৰাম আতৈ এইসকলকে মুখ্য কৰি আতৈসকলে আতৈক (২) প্ৰশ্ন কৰিলে

(১ ২) কথাৰ ভাবধাৰা মতে আতৈজন বিৰু বাপু হ ব লাগে কিন্তু লেখাৰুদেৱে ধনঞ্জয় আতৈ বুলিহে ঠাৱৰ কৰিছে।

দুজনা গুৰু দুজনা ঠাকুৰ আৰু আন আন সেৱকৰ চৰিত কথা। আতৈৰে কৈলে নাৰদে কৈছিল - মোক কৃপাহে কৰিলা যিহেতু গোবিন্দৰ গুণ কৈবলৈ কলা। আৰু মোকো তোমালোকে কৃপাহে কৰিলা মোক তিনি তাপে পুৰি মাৰে আজিহে প্ৰাণ গুৰুক সোঁৱৰাইলা। এই সকল ৰাজ্যৰ শিৰোমণি ভকতে আৰু আন সেৱক সকলে শ্ৰৱণ কৰে আৰু আতৈয়ে নিতে চৰিত কথা কীৰ্ত্তন কৰে। দেৱতাৰ অমৃতে উচ্চকৈ কামক বঢ়ায় আৰু হৰি কথামৃতে সংসাৰ বন্ধ ছিঙি শৰীৰ শুদ্ধ শুচি কৰি অন্তকালত বৈকুণ্ঠক দিয়ে।

অনন্তৰ চৰিত কথা ব্ৰহ্মা, সিদ্ধ মুনি সকলেও কৈ অন্ত কৰিব পৰা নাই আৰু মই ক্ষুদ্ৰ টিপচি চৰাইৰ সেয়া মুখত জুইৰ আঙঠা যেন। সিংহই গৰুড়ৰ বিক্ৰমক কি নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব পাৰে? এই চৰিত কথাৰ আগ-পিছ বঢ়া-টুটা ভ্ৰম ভ্ৰান্তি হ্ৰস্ব দীৰ্ঘ মোৰ বুদ্ধিৰ দোষত হৈছে সাধুৱে শান্তভাৱে চিন্তা কৰি মোৰ নিদানৰ বি ক্ষমা কৰিব। উত্তমোত্তমে অলপ গুণক বৃদ্ধি কৰে উত্তমে দোষ এৰি গুণ লয় মধ্যমে গুণ দোষ বিচাৰ কৰে আৰু অধমে দোষ কল্পনা কৰে। মহাপুৰুষৰ ঐকান্তিক সেৱাৰ দাসৰো দাসৰ চৰণত ধৰো এই গুৰু-যশ লীলা চৰিত্ৰ শুনি মোৰ সহস্ৰ অপৰাধ ক্ষমিব।

প্ৰথম অধ্যায়

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ পূৰ্ব পুৰুষসকল

১-১-১ এদিনাখন দেবৰ্ষি নাৰদ, যাৰ অবাধিত গতি যিজন ঈশ্বৰৰ অংশ অবতাৰ কেবলা পূৰ্ণভক্ত, তেওঁ গ'ল গোলোক ধামলৈ। গোলোক পাই তেওঁ সৰস্বতী সমন্বিতে কৃষ্ণক সেবা কৰিলে। তেতিয়া কৃষ্ণই পৰম স্নেহত নাৰদক নিজ জন্ম ৰহস্য ক'লে আৰু ভবিষ্যতে য'ত যি অংশ, কলা বিভূতি পুনৰ অৱতাৰ হ'ব তাকো ক'লে। কৃষ্ণে নাৰদক সঙ্গ-প্ৰীতি কৰাই তেওঁৰ ৰহস্য প্ৰেম নাম নাৰদক দিছে। প[illegible] ৰাধাৰ সৈতে কৃষ্ণই ওলাই নাৰদক এখন বীণা দি ক'লে, "এটি গীত গোবা।" [illegible]যা নাৰদে মহা প্ৰেমৰসত পঞ্চতত্ত্বত পঞ্চ সুৰ তুলি তাঁৰ যন্ত্ৰত ঘোষা গীত গালে। সেই গীতৰ সুৰত শিলত পানী স্ৰবিলে আৰু কৃষ্ণৰ [illegible]ৰত ঘাম নিগৰিলে। তাৰ পাছত কৃষ্ণই আজ্ঞা কৰিলে সৰস্বতী মাতৃক, "প্ৰিয়া, তুমিও এটি গীত গোবা।" সৰস্বতী মাতৃ[illegible]জ বীণা তুলি লৈ গীত গালে সাত বস্তুৰ স[illegible]ৰ তুলি। সেই গীতত শিলত পানী স্ৰবিলে, বৃক্ষ দ্ৰবিভূত হ'ল, বৃক্ষ মৰহি পাত সৰিল আৰু কৃষ্ণই প্ৰেমত দ্ৰবি তেওঁ[illegible]ৰীৰ তলবল কৰিব ধৰিলে। আই সৰস্বতীয়ে দেখিলে, স্বামী হেৰায়। তেওঁ গীত গাব এৰি স্বামীক প্ৰবোধ দি ধৰিলে। পাছত সেই প্ৰেমানন্দ জলত ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাত দুয়োৰো মাজত শিশুৰ শিৰোমণি এটি দেব শিশুৰ উদ্ভব হ'ল। কৃষ্ণৰ প্ৰেমেৰে পূৰ্ণ বাবে শিশুটিৰ নাম থ'লে পূৰ্ণানন্দ। সেই শিশু ডাঙৰ হৈ গীত ৰাগ গান নাচ তাল সুৰ নাটত সৰ্বগুণাকৰ, সুশোভিত সুন্দৰ দিব্য পুৰুষ হ'ল। পূৰ্ণানন্দই গোলোকত ৰাধাকৃষ্ণৰ আগত নাচ গান কৰি কিছু দিন আছিল। এদিনাখন শ্বেতবলাসৰ ঈশ্বৰে গৈছিল গোলোক নাথৰ ওচৰলৈ। তেওঁ তাত পূৰ্ণানন্দৰ গান-নাচ দেখি মোহ গৈ কৃষ্ণক প্ৰাৰ্থনা কৰি খুজি আনিলে। তাৰে পৰা পূৰ্ণানন্দক খুজি আনিলে সন্তান ভগৱন্তই। তাৰে পৰা কৃপাণ ঈশ্বৰে খুজি আনিলে। তাৰে পৰা অম্বৰু বলাসৰ কৃষ্ণে খুজি আনিলে। তাৰে পৰা কণকদণ্ড হংস নাৰায়ণে আনিলে। তাৰে পৰা নিত্য বলাসৰ শ্ৰীনাৰায়ণে আনিলে প্ৰাৰ্থনা কৰি। তাৰে পৰা কালপু নাৰায়ণে আনিলে। তাৰে পৰা সনাতন বলাসৰ নিৰঞ্জনে আনিলে। তাৰে পৰা সত্য লোকৰ পালক বিষ্ণুৱে

আনিলে। তাৰে পৰা গৈ ব্ৰহ্মালোকতো আছিল কিছু দিন। তাৰে পৰা কৈলাসৰ পাৰ্বতীনাথ সদাশিবে নিলে। তাৰ পাছত আনাদি শিবই নিজ কুল উদ্ধাৰৰ হেতু পৃথিবীত পূৰ্ণানন্দৰ বশোংভুৱৰ কথা চিন্তা কৰিলে। পাছত ত্ৰিপুৰাৰী বিশ্বেশ্বৰে কাশী-বাৰানসীলৈ আহোঁতে ভাগীৰথী নৈৰ তীৰত পূৰ্ণানদক থৈ গ'ল। পথত এৰি থৈ গ'ল হেতু তেওঁৰ নাম হ'ল সুপন্থগিৰি। ঈশ্বৰ পুৰুষ সুপন্থগিৰিৰ পৃথিবীত ধনে-ধানে দাস-দাসীযে, গৰুবে-ম'হে অচলা সম্পত্তি হ'ল। তেওঁৰ দানী-মানী দান- কৃপা, অতিথি শুশ্ৰুষা গুণ-যশে জগত জুৰিলে। তেওঁ বিবাহ কৰিলে সেউতীক। তেওঁলোকৰ পুত্ৰ নাছিল। ব্ৰাহ্মণক মাতি বিধিমতে ব্ৰত উপবাসত থাকি পুত্ৰৰ অভিলাসত ব্ৰহ্মবীজ মন্ত্ৰেৰে তেওঁ হোম আহুতি কৰিলে। তাৰ পাছত পুত্ৰৰ জন্ম হ'ল। ব্ৰহ্মাৰ দানত জন্ম হোবা হেতু তেওঁলোকে পুত্ৰৰ নাম থ'লে ব্ৰহ্মাগিৰি। আৰু জ্যোতিষিযে জাত ক'লে কাযস্থ বুলি। ব্ৰহ্মাগিৰিযে বিবাহ কৰিলে মিশ্ৰা নামে কন্যাক। তেওঁলোকৰ পুত্ৰ নাই। ব্ৰতত থাকি বীজ মন্ত্ৰেৰে তেওঁলোকে চন্দ্ৰক আৰাধনা কৰি পূজিলে। পাছত পুত্ৰ জন্ম পালে। চন্দ্ৰৰ বৰদানত জন্ম হোৱা হেতু পুত্ৰৰ নাম থ'লে চন্দ্ৰগিৰি। একে নিযমতে চন্দ্ৰগিৰিৰ পুত্ৰ সন্তান নাই। তেওঁ চতুৰ্মাহ ব্ৰতত থাকি গঙ্গা স্নান দান কৰি হোম কৰাই গোলোকনাথ কৃষ্ণক পূজিলে পুত্ৰৰ অভিলাসত। পুত্ৰ জন্ম পালে আৰু পুত্ৰ কৃষ্ণৰ দানত জন্মা বাবে নাম পালে কৃষ্ণগিৰি। পুনৰ কৃষ্ণগিৰি অপুত্ৰক। তেওঁ ব্যাস, পৰাশৰ ভৃগু পুলহ, পুলস্তি, অগস্তি গৌতম, ভৰদ্বাজ, কৰ্দ্দমকে মুখ্য কৰি অনেক ঋষিক পূজিলে। অত্ৰ ঋষিৰ সংকল্পত অত্ৰৰ গোত্ৰ লৈ পুত্ৰৰ জন্ম হ'ল। অত্ৰৰ গোত্ৰ হেতু পুত্ৰৰ নাম হ'ল অত্ৰ। অত্ৰৰ পত্নী হৰিপ্ৰিযা। পুনৰ পুত্ৰ নাই। পূজাৰ সংকল্পলৈ তেওঁ সূৰ্য্য মণ্ডলী নাৰাযণক আৰাধনা কৰিলে। পুত্ৰৰ জন্ম হ'ল। পুত্ৰৰ নাম থ'লে সুৱৰ্ণগিৰি। দান কৃপা, শক্তি, বলত সুৱৰ্ণগিৰি নাৰাযণৰ সদৃশ হ'ল। তথাপি অপুত্ৰক। তেওঁ মনোকষ্ট পাই জ্যোতিষী বিপ্ৰ আনি পূজা-হোম কৰাই গন্ধৰ্বক প্ৰাৰ্থনা কৰিলে। তাৰ পাছত পুত্ৰৰ জন্ম হ'ল ৰূপ-গুণ-বিদ্যাত গন্ধৰ্ব সদৃশ। গন্ধৰ্বৰ বৰত জন্ম পোৱা বাবে নাম থ'লে গন্ধৰ্বগিৰি। গন্ধৰ্বগিৰিৰ পত্নী শশীপ্ৰিযা। সকলো ফালে আঢ্যবন্ত তেওঁ তথাপি পুত্ৰ নাই। সেই নিমিত্তে দুখ কৰি ব'হাগৰ দহ দিন যোবাত শুক্লা দশমীত শ্ৰীৰামক চিন্তি পুত্ৰ বৰ মাগিলে। পাত মাহত পুত্ৰ

জন্মিল। জ্যোতিষী আনি গণনা কৰাই শ্ৰীৰামৰ দানত জন্ম পালে বাবে নাম থ'লে ৰামগিৰি। ৰামগিৰিৰ পত্নীৰ নাম ভাৰতী। ৰামগিৰি বল-বীৰ্য্য, পৰাক্ৰমত ৰামৰ সদৃশ হ'ল তথাপি পুত্ৰ নাই। তেওঁ ভক্ত বিপ্ৰ সকলোকে মাতি আনি বেদ মন্ত্ৰেৰে হেমবলাসৰ ঈশ্বৰক পূজিলে আৰু ভক্ত, ব্ৰাহ্মণক ভোজন কৰাই গো-বস্ত্ৰ ৰূপ-সোণ দান কৰি পুত্ৰ বৰ মাগিলে। পুত্ৰ জন্ম পালে, মহাধিৰ-শান্ত-দাতা গুণ লৈ। জোতিষীৰ দ্বাৰা গণনা কৰি হেমবলাসৰ দান গুণে নাম থ'লে হেমগিৰি। হেমগিৰিৰ পত্নীৰ নাম ইন্দ্ৰনী। পূৰ্ব্বৰ নিযমত আকৌ পুত্ৰ নাই। হেমগিৰিযে দণ্ডী যতি ব্ৰহ্মচাৰী বৈষ্ণৱ, সন্ন্যাসী, বৈৰাগীক সন্তুষ্ট কৰি হৰক পূজি পুত্ৰ দান মাগিলে। পুত্ৰ জন্ম পালে আঘোণৰ কৃষ্ণা একাদশীত। হৰৰ দান হেতু পুত্ৰৰ নাম থ'লে হৰিবৰগিৰি। হৰিবৰগিৰিৰ পত্নী প্ৰকৃতি। আকৌ পুত্ৰ নাই। পুত্ৰৰ বাবে খেদ কৰি আগৰ নিযমত জ্ঞাতি-বিপ্ৰ পণ্ডিতক ভোজ দি অসুৰ বলাসৰ হৰিক পূজি পুত্ৰ বৰ প্ৰাৰ্থিলে। পুত্ৰ জন্মিল, নাম থ'লে হৰিগিৰি। হৰিগিৰি সুন্দৰ, সুলক্ষণ, ক্ষমাদাতা গুণবন্ত। তেওঁ বিবাহ কৰিলে তিনিজনী ভাৰ্য্যা-ইন্দুলী, অৰুণী আৰু অনুসূযাক। তথাপি পুত্ৰ নাই। তেওঁ সৰস্বতীক চিন্তা কৰি পূজি বৰ মাগিলে। এজনী কন্যাই জন্ম পালে। কন্যাই কৃষ্ণৰ একান্ত ভক্তি মাতৃৰ শৰীৰৰ পৰা উপজিছে নিজ শক্তি লৈ। কৃষ্ণক মানস কৰি আৰু কৃষ্ণৰ দানত জন্ম পোৱা বাবে কন্যাৰ নাম থ'লে কৃষ্ণকান্তি। কৃষ্ণকান্তি মহাসুন্দৰী, সৰ্বসুলক্ষণী, শান্তি, সতী, ৰূপে গুণে লক্ষ্মী সৰস্বতী সদৃশ। কৃষ্ণকান্তিযে ৰাতি দিনে শযনে-ভোজনে সদা সৰ্বদা কৃষ্ণৰ চৰণ চিন্তে, সতী ৰুক্মিনী যেন। অনেক কাযস্থ পাত্ৰই কৃষ্ণকান্তিক বিবাহৰ বাবে সোধে কিন্তু হৰিগিৰিযে নিজৰ পুত্ৰ নাই হেতু জোঁৱাযেকক পুত্ৰ ৰূপে ৰাখিব বিচাৰে বাবে বিবাহ হোৱা নাই। কৃষ্ণকান্তিযে এদিন মাকক ক'লে," মা, মই ক'তো বিবাহ নোসোমাওঁ, পিতাক ক'বা।" নিশা মাকে পিতাকক ক'লে কন্যাই বিষয নকৰে বুলি। ৰাতিপুৱা হৰিগিৰিযে মনোকষ্টেৰে কন্যাক সুধিলে," আই তুমি হেনো কালৈকে বিবাহত নুসুমোৱা হযনে?" কন্যাই ক'লে,' হে পিতা বিষয বিভৎস সংসাৰ যাতাযত মাত্ৰ। প্ৰহ্লাদৰ বাক্যত গৃহ অন্ধকূপ, লোহাৰ বন্দীশাল পশু আদি কৰি সমস্ত যোনিত বিষয পায, কিন্তু হৰি ভক্তি মানৱ দেহা বিনে নাই। ভাৰতবৰ্ষত ব্ৰহ্মাৰো প্ৰাৰ্থনীয মনুষ্য জন্ম পাইছোহঁক। ব্ৰহ্মাৰ নিযমত

ফু মাৰোঁতেই মানুহৰ আয়ুস যায়, এতেকে কৃষ্ণক চিন্তিযে থাকিম। হে পিতা কাতৰ কৰিছো, এইসব জঞ্জাল নাপাতিবা আৰু। ' হৰিগিৰিযে কন্যাৰ পৰা বিবাহৰ সম্মতি নাপাই দুখ মনেৰে ৰ'ল॥ তাৰ কিছু দিন পাছত কৃষ্ণকান্তিৰ পুষ্পোৎসব হ'ল। কৃষ্ণকান্তিৰ ভৰ যৌৱন বযস, দৃষ্টি পৰিলে চন্দ্ৰ সূৰ্য্যই ৰথ ৰাখে। এদিন কৃষ্ণকান্তিৰ শিৰস্নান হ'ল॥ তেতিযা আযে গঙ্গা স্নানলৈ গৈ স্নান দান কৰি গঙ্গাৰ তীৰত বহি কৃষ্ণক ধ্যান কৰি হৃদযত কৃষ্ণক দেখিলে। কিছুক্ষণ পাছতে হৃদযতে কৃষ্ণ অন্তৰ্দ্ধান হ'ল॥ তাৰ পাছত আযে চকু মেলি ওপৰলৈ দৃষ্টি কৰি চাই দেখিলে সুন্দৰ শ্যামকানু গৰুড় বাহনৰ ওপৰত আছে শঙ্খ চক্ৰ গদা পদ্ম লৈ। তাতে ঈশ্বৰৰ বীৰ্য্যপাত হৈ কৃষ্ণকান্তিৰ মুখত পৰি আইৰ গৰ্ভত স্থিতি ল'লে। কৃষ্ণৰ দেহৰ বশিৰ পোহৰত আইৰ নোম শিযৰি উঠি আনন্দ অশ্ৰু নিগৰিলে। এনেতে গঙ্গাই দেখা দি আইক সম্বোধন কৰি পঠাইছে। আজি কালি কৰি কৃষ্ণকান্তিৰ গৰ্ভ প্ৰকত হৈ আহিল। মানুহে কণা কণি কৰিব ধৰিলে " কৃষ্ণকান্তি শান্তি বুলি ' কয়, পিছে মহা বেশ্যা, দেশত কলঙ্ক আনিলে।' গাঁওত এখন সভা বহি হৰিগিৰিক ধৰিবৰ বাবে আলচ কৰা হ'ল। তাকে শুনি হৰিগিৰিযে সেইদিনা ৰাতি মনোকষ্টেৰে ৰ'ল। সপোনত কৃষ্ণই হৰিগিৰিক ক'লে, "তুমি শংসয নকৰিবা, মোৰ বা সেই সন্তান হ'ব।" কৃষ্ণই সপোনত দেখা দি সেই কথাকে গাঁওৰ ... সকলোকো ক'লে। পুবাতে হৰিগতিযে নিজ কন্যাক ক'লে," অ' আই ... আজি আমাক ধৰিব খুজিছে, তোমাৰ এই বিনাশ কৰ্মৰ আলোচনাৰ বাবে ... বহিব, তুমি সত্য কথাটিকে ক'বা, মিছা নক'বা। ' কৃষ্ণকান্তিযে ক'লে," হে পিতা মোৰ কৃষ্ণহে স্বামী, গুৰু,বন্ধু, সুহৃদ, সোদৰ, পিতা-মাতা, আত্মা, প্ৰাণ নিশ্চয নিশ্চয়কৈ সেয়ে সত্য। দিথকত বাদেই সপোনত পৰপুৰুষৰ ছাঁযা ... নাই আৰু গঙ্গা মাই এই কথা বিদ্যমানে জানে।" হৰিগিৰিযে ছোৱালী... কথা আৰু সপোনৰ কথাৰ মিল পালে দেখি মন ডাঠ কৰি সন্তোষ মনেৰে ... দুপৰীয়া সভাঘৰত হৰিকীৰ্ত্তন হৈছিল। তালৈকে হৰিগিৰিযে গৈছিল। দুষ্ট খলুবাইতে হাই উৰুমি কৰি হৰিগিৰিক ধৰি ক'লে তোমাৰ ছোৱালীৰ পতি নাই, কেনেকৈ গৰ্ভ হ'ল ? সেই গৰ্ভ উত্তম বা অন্ত্যজৰনে, তাৰ কি চিন চাব তেতিযা হৰিগিৰিযে ক'লে,"মই ছোৱালীক সুধিছো, ছোৱালীযে কৈছে ...

বীযাৰ পৰাই গভ হৈছে আৰু সপোনত কৃষ্ণই মোক সেই কথাই কৈছে আৰু গঙ্গা দেৱীও সাক্ষী আছে।" তাৰ পাছত মুখিযালসকলেও ক'লে," হেৰা সপোনত ভগবন্তই আমাক কৈছে, কৃষ্ণযহে পতি, একো সন্দেহ নকৰিবাহঁক।" তথাপি দুষ্ট খলুবাই নামানে। তেতিযা কৃষ্ণকান্তিযে গৈ ক'লে," মোৰ দেহৰ সোণ ৰূপৰ বত্রিশ অলঙ্কাৰ গঙ্গাত দলিযাও সেযা যদি ভাহে কৃষ্ণই মোৰ পতি আৰু যদি তল যায, মই বেশ্যা।' তেতিযা সিহঁতে ক'লে," হয সেই কথাই সত্য। তেতিযা কৃষ্ণকান্তিৰ অলঙ্কাৰ নি সিহঁতে নদীত দলিযালে। সেই অলঙ্কাৰ পানীত ভাহা দেখি সকলো লোক আশ্চাৰ্য্য-অদ্ভুত মানিলে। কোনোবে ক'য কৃষ্ণকান্তিক সীতাৰ দৰে অগ্নিত পৰীক্ষা কৰা হৈছিল। তথাপি হেমাই, কেচাই আৰু কেচেৰা এই তিনি মহা দুষ্টই অবিশ্বাস কৰি ৰ'ল। নিশা সপোনত কৃষ্ণই দেখা দি লাঠীৰে খুদা মাৰি সিহতৰ গাল ফুলাই ভিঙাকাৰ কৰিলে। তেতিযা সিহঁতৰ মুখত ছাঁই পৰাত পতিযালে।

কালৰ নিযমত সাত মাহ পোন্ধৰ দিনত দেৱ-বীৰ্য্যতি কৃষ্ণকান্তিৰ পুত্ৰ জন্ম হ'ল। পুত্ৰ মহাসুন্দৰ ধীৰ-গম্ভীৰ। সন্তানটিৰ পিতৃ নাই হেতু ককাকে নাম থ'লে লগুা আৰু দেৱতাৰ বীয্যত, দেৱতাৰ বৰত জন্ম পোৱা বাবে নাম হ'ল লণ্ডাবৰ। লণ্ডাবৰক কৌশিক অধ্যাপকৰ পঢাশালিত পঢ়িবলৈ থোৱা হ'ল। ছাত্রসকলে লণ্ডাবৰক পঢাশালি মোচাত আগ শাৰীত স্থান নিদিযে পিতৃ নাই হেতু। নিশা সপোনত অধ্যাপকক ভগৱন্তই দেখা দি ক'লে, মোৰ অংশকো অসূযা কৰানে।" তাৰ পাছত অধ্যাপকে সেই কথা সকলোকে কৈ লণ্ডাবৰক আগশাৰীত স্থান মান দি পাঠ শিকাইছে। লণ্ডাবৰৰ যৌৱন প্ৰাপ্ত হ'ল। তেওঁ বিবাহ কৰিলে পত্নী সুপ্ৰভাক। তেওঁলোকৰ পুত্ৰ নাই। লণ্ডাবৰে বিপ্ৰক মাতি আনি ডুচমা কাঠেৰে হোম পুৰি লোম-ৰুধিৰ অগ্নিত আহুতি দি চণ্ডীক আৰধনা কৰিলে আৰু বিপ্ৰক গো-বস্ত্ৰ, সোণ-ৰূপ দান দিলে পুত্ৰৰ অভিলাসত। সপোনত চণ্ডীযে লণ্ডাবৰক ক'লে' পুত্ৰ হওঁক।" কালৰ নিযমত লণ্ডাবৰৰ পুত্ৰ হ'ল ভাদ্ৰৰ শুক্লা দশমীত। পুত্ৰ সুন্দৰ, শান্ত পুৰুষ। পুত্ৰৰ নাম থ'লে চণ্ডীবৰ চণ্ডীৰ বৰত জন্ম পোৱা হেতু। কালৰ নিযমত চণ্ডীবৰ যৌৱন প্ৰাপ্ত হ'ল। চণ্ডীবৰে বিবাহ কৰালে সন্ধ্যা নামে কন্যাক।

১-১-২ প্ৰথমতে গৌৰ দেশৰ ৰজা আছিল আদি বিক্ৰম। তেওঁৰ পাছত ৰজা হ'ল ভোজ। ভোজৰ পাঁচ পুৰুষে ৰাজপাত খালে। তাৰ পাছত ৰজা হ'ল কন্ন নামে ৰজাই। কন্নক মাৰি পাঠান ৰজা হ'ল। পাঠানক মাৰি লাল কুচান ৰজা হ'ল। কুচানে তিনি পুৰুষ ৰাজত্ব কৰিলে। তাৰ পাছত দেশ অৰাজক হ'ল। পাছত দিল্লীত আকৌ এবাৰ পাঠান ৰজা হ'ল। সেই ৰজাই ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয় বৈশ্য শূদ্ৰকে মুখ্য কৰি সকলো জাতিৰ লোকক ধৰি বুৰঞ্জী ফালিলে আৰু জাতি বংশ বুজাব নোবাৰিলে জাতি-কুল মাৰি যবন কৰিব ধৰিলে। ৰজাৰ টেকেলাই চণ্ডীবৰক ধৰি তেওঁৰ বুৰঞ্জী সমস্ত পুখুৰীত পেলাই দিলে। চণ্ডীবৰে জাল, জকাই, প'ল জুলুকি বাই চাই বুৰঞ্জী নাপাই মনৰ দুখত পুখুৰীৰ পাৰত বহি আছিল। তেতিয়া বৰ ডাঙৰ কাছ এটাই পুথি-পাঁজিবোৰ পিঠিত তুলি আনি চণ্ডীবৰক দিলে। চণ্ডীবৰে তাকে আনন্দ মনেৰে লৈ গৈ ৰজাক দেখুৱাই নিজ কুল ৰাখিলে। কাছে কৰা উপকাৰৰ বাবে চণ্ডীবৰে প্ৰতীজ্ঞা কৰিলে তেতিয়াৰে পৰা কাছ নাখাবলৈ আৰু বংশৰ লোককো মানা কৰিলে।

(খ)

১-?-৩ গৌৰ দেশৰ ৰজা ধৰ্মনাৰায়ণৰ সৈতে দেশৰ সীমাৰ বাবে বিবাদ লাগি কামৰূপৰ ৰজাই সেনা, হাতী, ঘোৰা উট গাধ ৰথ গোটাই লৈ গৌৰ দেশৰ সীমা মহানন্দা নদীৰ তীৰত গড় মাৰি ৰ'ল। কামৰূপৰ ৰজাই কটকী পঠাই গৌৰেশ্বৰক যুদ্ধ অথবা দেশ খুজিলে। তেতিয়া গৌৰেশ্বৰে খং কৰি সেনা গোটাই পুৰাতে গৈ কামৰূপৰ সেনাক বাধা দিলেহি। দুযো ৰাজ্যৰ সেনাৰ মাজত তুমুল যুদ্ধ চলিল। কাৰো হাৰ-জিত নাই। সাত দিন সাত ৰাতিৰ যুদ্ধত দুযো দলৰ অনেক ৰথ-ৰথী, হাতী, ঘোৰা, সেনা,সেনাপতিৰ নিপাত হ'ল। মোহনা গঙ্গাৰ পানী তেজেৰে ৰাঙলী হৈ বৈ গ'ল, শবে গঙ্গাৰ তীৰ জুৰিলে। দুযোজন ৰজা চণ্ডীৰ ভক্ত পূজাত দুযোজন ভক্তকে দেৱীয়ে সাক্ষাৎ কৰে। দেৱীয়ে দেখিলে দুযোজন পুত্ৰৰে দেশ উছন্ন হয়। সপোনত দুযোজন ভক্তকে দেৱীয়ে ক'লে, যি দেশৰ কাৰণে যুঁজিছা তাৰ সকলো প্ৰজা মৰিলে কি ৰাজ্য শাসন কৰিবা? তোমালোকৰ কোনোৱে আকো বলে নোৱাৰা, তোমালোকৰ জয়-

পৰাজয নাই। এতেকে মোৰ বাক্য ধৰি যুদ্ধ এৰি দুযো মিত্ৰ হোবা।" আৰু দেবীযে 'গৌৰৰ ৰজাক সপোনত ক'লে তোমাৰ মাক কাইলৈ সাপে দংশিব আৰু কামেশ্বৰ ৰজাই চালে সুস্থ হ'ব।' এই বুলি কৈ দুৰ্গা দেৱী অন্তৰ্দ্ধান হ'ল। তাৰ পাছত গৌৰেশ্বৰ ৰজাৰ মাকক সাপে দংশিলে । ৰজাই সপোনৰ নিৰ্দ্দেশ মতে কটকী পঠাই কামেশ্বৰ ৰজাক মতাই নি সন্ধি কৰিলে। কামেশ্বৰ ৰজাৰ চিকিৎসাত গৌৰেশ্বৰ ৰজাৰ মাক জীলে। গৌৰৰ ৰজাই কামেশ্বৰক ৰাজধানীলৈ মতাই নি দাস-দাসী, হতী, ঘোৰা ৰথ সোণ ৰূপ,কাপোৰ, বাচন, হীৰা, পোৱাল, বাখৰ দি সন্মান কৰি মিত্ৰতা কৰিলে। কামৰূপৰ ৰজাযো গৌৰৰ ৰজাক সোণ ৰূপ বস্ত্ৰ দি গঙ্গাত হাত থৈ দুযো দুযোকো চাই মিত্ৰতা কৰিলে। গৌৰেশ্বৰে কামৰূপ ৰজা আৰু ৰজাৰ লগত অহা অনেক লোকক ভোজন পাতি দি ন মাহ নিজ ৰাজ্যত ৰাখিলে। পাছত কামৰূপৰ লোকে ভয খোৱা বুলি শুনি কামৰূপৰ ৰজাই গৌৰেশ্বৰৰ তাত বিদায প্ৰৰ্থনা কৰিলে। কামেশ্বৰে গৌৰৰ ৰজাক ক'লে, ' মহাৰাজ আমাৰ দেশত পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ আৰু কাযস্থ নাই। পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ আৰু কাযস্থ কেই ঘৰ মান আমাক দিযক তেওঁলোকৰ দ্বাৰা আপোনাৰ আৰু আমাৰ সুখ দুখৰ বাৰ্ত্তাও পোবা যাব। গৌৰৰ ৰজাই বাছি বাছি উত্তম ব্ৰাহ্মণ সাতঘৰ আৰু সাত ঘৰ শূদ্ৰ মুঠ চৌধ্য ঘৰ লোক কামৰূপৰ ৰজাক দিলে। সাতঘৰ কাযস্থ ক্ৰমে হৰি, শ্ৰীহৰি শ্ৰীপতি শ্ৰীধৰ চিদানন্দ, সদানন্দ আৰু চণ্ডীবৰ। আৰু পুৰোহিত কৃষ্ণ পণ্ডিত ৰঘুপতি ৰামবৰ লোহাৰ, বযন, ধৰম, আৰু মথুৰা, এই সাতঘৰ ব্ৰাহ্মণ। চণ্ডীবৰে পূজাত চণ্ডী দেবীক সাক্ষাৎ কৰে। গৌৰৰ ৰজাই চণ্ডীবৰক দেৱী দাস নাম দি ক'লে ' সকলোৰে ওপৰত তোমাক মুখিযাল পাতিলো, বছৰৰ শেষত আহি গৈ সখিৰ দেশৰ হিত-অহিত বাৰ্ত্তা দি থাকিবা।" চণ্ডীবৰে বস্ত্ৰ তামোল ৰজাক উপহাৰ দিলে। গৌৰেশ্বৰে এক প্ৰহৰৰ বাট তেওঁলোকক আগবঢাই থৈ গ'ল। কামৰূপৰ ৰজাই সেই চৌধ্য ঘৰ লোকক আনি বৰ নদীৰ নামনিত হাজোৰ আগত লেঙ্গামাওৰিত স্থাপিলে ঘৰ, ধান, কোৰ দা বন্দী-বেটী দি। ঘৰ-বাৰী, কৃষি কৰি ছয মাহৰ অন্তত চৌধ্যজন লোকে নাও লৈ গ'ল গৌৰ দেশলৈ ঘৰৰ আন লোকসকলক তুলি আনিবলৈ। চণ্ডীবৰে ঘৰ পোৱাত আযুসৰ অন্তত লণ্ডাবৰ ঢুকাল। চণ্ডীবৰে পিতৃৰ কাঠ সংস্কাৰ কৰি উঠি প্ৰেত-কৰ্ম কৰিলে। ধান গৰু,

ঘৰৰ সকলো বস্তু আৰু লোকক নাওত তুলি লৈ বাতপুবাতে উজাই গঙ্গাৰে ভটীযাই আহি তেওঁ লেঙ্গামাগুৰি পালে। দীপ কটোৱালে গোৰেশ্বৰ ৰজাক লগাই ক'লে," চণ্ডীবৰ ৰজাৰ এনেহে স্নেহৰ, ভালকৈ খুৱাইছিল দেখোঁ, পিছে আহি গ'লহি, কিন্তু ৰজাৰ ওচৰলৈ নাহিল।" ৰজাই মনতে ভাবিলে," বছৰৰ শেষতহে মাতিছিলো, আহিব পিছত।" এবছৰ হ'ল ৰজাক পিঠি দি চণ্ডীবৰে নগ'ল। তেতিযা ৰজাই ছলনা কৰি সোণবৰণীযা ডগলা টুপি পঠাই নিৰণ মুদৈক পঠালে চণ্ডীবৰক আনিবলৈ। মুদৈযে চণ্ডীবৰৰ ঘৰ পাই ৰাজ আজ্ঞা শুনালে, ৰজাই তেওঁক মাতিছে বুলি। গৌৰ ৰাজ্য পাই দুই কটকীযে চণ্ডীবৰক ৰজাক গটালে। ৰজাই চণ্ডীবৰক খং কৰি ক'লে," তই মোক পাহৰিলি, ঘৰলৈ আহিযো মোৰ ওচৰলৈ নাহ।" ৰজাই কটকীক আদেশ কৰিলে চণ্ডীবৰক কুন্দা লগাই গাঁতত পেলাই থ'বলৈ। দূতে নিমিষতে আগ চোতালত গাঁত খান্দি চাক শাল দি চণ্ডীবৰক গাঁতত পেলাই থ'লে। তেওঁ ছয মাহ তাতে দুখত পৰি আছে।

১-১-৪ সেই সমযত চন্দ্ৰকবি নামেৰে এজন পণ্ডিতে সাঠিজন শিষ্যৰে সৈতে শান্তিপুৰৰ পৰা আহি গৌৰ ৰজাৰ চ'ৰাঘৰত উপস্থিত হ'ল। পণ্ডিতজনে দেশে দেশে তৰ্ক-বাদত আন আন পণ্ডিতক জয কৰি আহিছিল। চন্দ্ৰকবি পণ্ডিতে ৰজাক পণ্ডিত খুজিলে তৰ্ক-বাদ কৰিবলৈ। ৰাজাই কবিবৰক চাউল সিধা দি ৰাখিলে আৰু নিজ ৰাজ্যৰ পণ্ডিত দিলে বাদ কৰিবলৈ। ৰাজ্যৰ পণ্ডিতে কবিচন্দ্ৰৰ আগত মুখ মেলিবই নোৱাৰিলে, সিহঁত সিংহৰ আগত নিগনি প্ৰায হ'ল। সেই পণ্ডিত আছিল সিংহপ্ৰায মহাপণ্ডিত, ৰজাই হাৰ স্বীকাৰ কৰিলে। কবিচন্দ্ৰই তালি টেপোলা বান্ধি ক'-ম'ৰ ভু নোপোৱা মুৰ্খ ৰজা- প্ৰজা বুলি যাবলৈ ওলাওঁতে চণ্ডীবৰে গাঁতৰ পৰা সংস্কৃতৰ শ্লোক মাতিলে। তাকে শুনি কবিচন্দ্ৰই উলটি আহি ৰজাক নিন্দা কৰি ক'লে," অ' , এনে পণ্ডিত থাকোঁতে মিছা মাতিছা?" ৰজাই পুনৰ কবিচন্দ্ৰক সিধা দি ৰাখি আৰু লক্ষ্মী কন্যাৰ দ্বাৰা চণ্ডীবৰৰ শিকলি কটাই ,পসৰ নাপিতৰ দ্বাৰা ক্ষৌৰ কৰ্ম কৰাই পঞ্চামৃত ভোজন কৰালে চণ্ডীবৰক। চণ্ডীবৰক হাৰ কিৰীটি, কুণ্ডল পিন্ধাই ৰজাৰ বেশত কাঠৰ পীৰাৰ ওপৰত কম্বল দি কবিচন্দ্ৰ পণ্ডিতৰ আগত আসন দিযা হ'ল। চণ্ডীবৰে তাতে বহিল। চণ্ডীবৰে সংস্কৃতেৰে পণ্ডিতক সুধিলে তেওঁলোক কোন দেশৰ, গাঁওৰ, কি বেদী আৰু

গোত্র কি। পণ্ডিতে সংস্কৃতেৰে ক'লে গাঁও পোতনিপুৰ বুলি। পণ্ডিতেও চণ্ডীবৰক সুধিলে তেওঁৰ দেশ-গাঁওৰ কথা। চণ্ডীবৰে সংস্কৃতত ক'লে গাঁওৰ নাম গোগৰিয়া (গৰুৰ গোবৰ) বুলি। তেতিয়া পণ্ডীতে চণ্ডীবৰক ঠাট্টা কৰি হাঁহি ক'লে," অ' এনেযে নীচ, তাতে নিন্দনীয গৰুৰ গোবৰৰ গাঁওত জন্ম।" তেতিয়া চণ্ডীবৰে সংস্কৃতত শ্লোক মাতি ক'লে," গৃহস্থই ভাত খাই পোতনি চৰিযাত থ'য় আৰু সেই পোতনি নি নৰ্দ্দমাত পেলায। সেযা পুনৰ বৈ গৈ গাঁতত পৰি ৰ'য। তাৰে পানী নিগনি, কাউৰীযে আনি চোতালত পেলাই চোতাল অশুচি কৰে। মাটি পানীৰে তিনিবাৰ আৰু গোবৰেৰে এবাৰ মোচিলে তেনে চোতাল শুচি হয়। এতেকে তোমালোক শুচিনে? মোক যে নিন্দা কৰিলা?" তাৰ পাছত চণ্ডীবৰে গৰুৰ চাৰি ঠেং, নাক, কাণ আদি কৰি সকলো আঙ্গ ব্যাখ্যা কৰি দেখুৱালত তাতেই বেদৰ তত্ত্ব ওলাল। পণ্ডিতে আশ্চাৰ্য্য-অদ্ভুত মানি তৰ্কত নোৱাৰে বুলি জানি একো নামাতি গুচি গ'ল। ৰজাই চণ্ডীবৰক টকা বস্ত্ৰ দি সন্মান কৰি নিজ গৃহলৈ যাবলৈ অনুমতি দিলে লগত নাও আৰু মাজী দি। চণ্ডীবৰে কামৰূপৰ মাগুৰীলৈ আহি তাত কিছু দিন আছিল।

১-১-৫ মাগুৰী জানেৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পানী সোমাই ৰাইজৰ শষ্যৰ হানি কৰে। ৰজাই ৰাইজক আজ্ঞা কৰিলে বান্ধ বান্ধি ল'বলৈ। বহুত প্ৰজা লগ লাগি নৈৰ বান্ধ বান্ধিলে। আহাৰ মাহ, ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পানী প্ৰচণ্ড বেগত বাটি বান্ধ ভাঙি পানী জানত সোমাল। ৰাইজে বান্ধত মাটি দিয়ে, পুনৰ নদীয়ে উটুৱাই নিযে। ৰাইজৰ হাৰাশাস্তি হ'ল। সেই সময়ত চণ্ডীবৰে সেইখিনি ঠাই পালে। চণ্ডীবৰে ৰাইজৰ কাৰ্য্য দেখি ক'লে," কি বুদ্ধিহীন লোক, বান্ধটো মজবুত নহ'লে ই মানুহে মাৰিব।" চণ্ডীবৰৰ কথা শুনি ৰজাই ক'লে," তেওঁকে মুখিয়াল পাতি দিছো, তেৱেঁই জানটো বান্ধক।" ৰাজ আজ্ঞা পাই চণ্ডীবৰে লম্বা কাঠ আনি গজাল ৰচী লগাই কৌশল কৰি সেই কাঠ শাৰী শাৰীকৈ মাটিত পুতিলে। পাছত সেই খুঁটাত পথালি চতি লগাই ঢাৰি বান্ধি ফাকত মাটি পেলাই বান্ধটো বান্ধিলে। তাকে দেখি ৰজাই সন্তোষ লভি চণ্ডীবৰক অমোলৰ সঁফুৰা এটি উপহাৰ দি ক'লে," তুমি বৰ ডাঙৰ কাম কৰিলা, ৰাজ্যৰ প্ৰাণী আৰু শষ্য ৰক্ষা কৰিলা।" তাৰ পাছত ৰজা-প্ৰজা সকলোৱে সন্তুষ্ট হৈ হৰিধ্বনী কৰি চণ্ডীবৰক আশীৰ্বাদ কৰিলে তেওঁৰ

পুত্ৰ সন্তান হওঁক বুলি। কালৰ নিযমত মাঘৰ মহা কৃষ্ণচতুৰ্দ্দশীত দুপৰ নিশা চাৰি দণ্ডত চণ্ডীবৰৰ পুত্ৰ জন্ম হ'ল। পুত্ৰ মহা সুন্দৰ, ধীৰ, গহীন-গম্ভীৰ, শান্ত আৰু ধৰ্য্যৱান সৰ্ব সুলক্ষণ দিব্য পুৰুষ। চণ্ডীবৰে পৰম সন্তোষ লভি বান্ধ(ধৰ) বান্ধা ৰজাৰ বৰত জন্ম হ'ল দেখি পুত্ৰৰ নাম থ'লে ৰাজধৰ। ৰাজধৰ যৌৱন প্ৰাপ্ত হ'ল। তেওঁ বিবাহ কৰালে দেৱহুতি নামে কন্যাক। এনেতে আঘোণ মাহত ভুটীয়া সেনা নামি আহি ৰাজ্যৰ মানুহ মাৰি গৰু, ম'হ সকলো লুটি নিলে। প্ৰজাই পলাই হাবিত সোমাল। কামৰূপৰ চোটা ৰজা গন্ধৰ্বৰাযে পলাই কৰতলীয়া ৰাজ্য লুইতৰ দক্ষিণ পাৰ পালে। গধূলি সমযত ৰাজধৰে পথাৰত ডাওৰি বান্ধি আছিল। তাতে ভুটীযা সেনাই ৰাজধৰক পাই বান্ধি নিলে। সেই খবৰ চণ্ডীবৰে নিশা পাই আতুৰ হৈ নিজৰ দেহকো পাহৰি দা-শেল লৈ ভূটীযাক খেদি গ'ল এই বুলি," পুত্ৰৰ লগতে মৰিম বা জীম।" চণ্ডীবৰে খেদি গৈ দেখিলে ভুটীয়া সেনাই যাওঁতে বাটত স্ত্ৰী, শিশু, বিপ্ৰক কাটি গৈছে। তাকে দেখি চণ্ডীবৰৰ গা জ্বলি গ'ল। ঠাইখনৰ নাম দৈমৰা। ভুটীযাবোৰে তাত মদে ভাতে খাই বন্দীবেৰক কুন্দা লগাই আৰু গৰু-ম'হক বান্ধি থৈ ৰাতি শুলে। চণ্ডীবৰে সিহঁতক তাতে পাই এমূৰৰ পৰা কাটি ক্ষয়ঙ্কাৰ কৰি পেলালে। কিছু সময় পাছত চণ্ডীবৰে ৰাজধৰক বিচাৰি পাই কুন্দা খুলি আনিলে আৰু যি পাৰে বস্তু সামগ্ৰী আনিলে। তেওঁ আন আন বন্দী সকলৰো বান্ধ কাটি আনিলে। ৰাইজে এই খবৰ পাই যাৰ যি বস্তু ভুটীয়াই নিছিল চণ্ডীবৰৰ পৰা আনিলে। চণ্ডীবৰৰ বীৰত্বক ৰজা-প্ৰজা সকলোৱে প্ৰশংসা কৰিলে। সেই ভুটীযাসকলৰ যিবিলাক ল'ৰা ছোৱালী আছিল, চাৰি পাঁচ বছৰৰ পাছত সিহঁত ডেকা হৈ আলোচনা কৰিলে," আমাৰ বংশৰ মানুহক যিসকল লোকে মাৰিছে সিহঁতক আমি দিনে নিশাই মাৰোহঁক।" কামৰূপৰ ৰজাই সেই আলোচনা শুনি ভযতে সিহঁতক ক'লে," আমি তোমালোকৰ মানুহ মৰা নাই, যিজনে তোমালোকৰ দ্ৰোহ কৰিছে তেওঁকে ধৰা।" চণ্ডীবৰে সেই কথা শুনি বাৰ ভূঞাসকলক গোটাই মেল কৰি ক'লে," মই সকলোৰে হিতহে কৰিছিলো, তথাপি ৰজাই মোলৈহে হুল চাঁচিলে। আমাৰ আশীখন ঢাল-তৰোৱাল আছে, ৰজা-প্ৰজাই আমাক ভৰসা কৰিলে আমিযে ভেটিব পাৰো ভুটীযাক, তথাপি ৰজাই আমাকে দেখুৱাই দিযে, এনে অধৰ্মী দেশত নাথাকোহঁক।" এই বুলি বাৰ ভূঞাই

কাজলী নৈৰ মুখেৰে উজাই আহি ভলুকাগুৰিত ৰ'ল। তাতে ছয়মাহ বৈ খেতি বাতিৰ অসুচল দেখি লুইতৰ উত্তৰে পৰ্বতৰ কাষত কুঠাৰ ডুবিৰ ফেটা শিমলুলৈ গৈ ৰ'ল। তাতো মাছ-পানী-খৰিৰ কষ্ট পাই এবছৰ তাত বৈ উজাই আহিল। সিঙ্গৰিৰ পোনে পোনে ৰটাত চাৰি গড মাৰি ভূঞা সকল তাতে ৰ'ল। পাছত ভুটীয়া সেনাই পৰ্বতৰ পৰা নামি আহি কামৰূপ ৰাজ্যত ভূঞাসকলক বিচাৰি নাপালে। কামৰূপ ৰজাৰ পৰা বাৰ্ত্তা পাই সিহঁতে ৰ'টালৈ আহি ভূঞাসকলক বেটি ধৰি যুদ্ধ কৰিলে। ৰাতি দিনে তিনি দিন যুদ্ধ চলিল। ভুটীয়া সেনা কিছু মৰিল। সিহঁতে যুদ্ধত হাৰি গডৰ বাহিৰৰ লোক কিছুমানক মাৰি বয়-বস্তু লৈ গুচি গ'ল। পাছত তাতেই কালৰ নিয়মত আয়ুসৰ অন্তত কৃষ্ণা একাদশীত চণ্ডীবৰ ঢুকাল। পিতৃৰ ক্ৰিয়া-কৰ্ম কৰি উঠি ৰাজধৰ বাৰভূঞাসকলৰ ওপৰত বৰভূঞা হ'ল। সেই সময়ত শিৱসিংহই মহাদেৱৰ কৃপাত সকলোকে জয় কৰি অসমৰ একচত্ৰী ৰজা হৈছিল। ৰাজধৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰলৈ স্নান কৰিবলৈ যাওঁতে কেইবাদিনো লক্ষ কৰিলে এজনী কপিলী গাযে নদী পাৰ হৈ যায। ৰাজধৰে এদিন এখন সৰু নাও লৈ গাইজনীৰ পাছ লৈ নদী পাৰ হৈ গৈ দেখিলে নদীৰ দক্ষিণত অটব্য হাবিত সোমাই গাইজনীযে এডোখৰ দীঘল চটা শিলত শুই পৰিলে। গাইজনীৰ ওহাৰৰ পৰা গাখীৰ নিগৰি শিল চটাৰ ওপৰত বৈ মখা বান্ধিলে। তেওঁ আৰু দেখিলে মাটি পানী বিল মাছ খৰি সকলো ফালৰ পৰা ঠাইডোখৰ সুচল। তেওঁ তাৰে পৰা আহি বাৰভূঞাৰ লগত আলোচনা কৰি ৰ'টাত বাৰ বছৰ থকাৰ অন্তত নদী পাৰ হৈ তেওঁলোক ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰলৈ গ'ল। সেই ঠাইত চাৰিটাকৈ আলি বান্ধি আৰু পুখুৰী খান্দি লৈ তেওঁলোক তাতে ৰ'ল। ঠাইডোখৰৰ নাম আলিপখুৰী হ'ল। এনেতে কছাৰীয়ে অসম ৰাজ্যৰ প্ৰজাক খেদি মাৰি ঘৰ-বাৰী লুটি কপিলী মুখত বৈছিল। অসমৰ ৰজাই পলাই হাবিত সোমালে। ভূঞা সকলে সকলো যা -যোগাৰ কৰি এদিন ৰাতি ওলাই নাওৰে গৈ কছাৰীসকলক বেটি ধৰিলে। ভূঞাসকলৰ হাতত কিছুমান কছাৰী মৰিল, কিছুমানে পানীত পৰিল আৰু কিছুমান পলাল। ভূঞাসকলে কছাৰীৰ বস্তু বাহানী নাওত লৈ আহিল। তেতিয়াৰে পৰা কছাৰীয়ে মনে মনে থাকিল আৰু পুনৰ যুদ্ধ নকৰিলে। অসমৰ ৰজায়ো ৰক্ষা পালে।

১-১-৬ ৰাজধৰৰ মনত দুখ, সকলো সম্পত্তিৰ গৰাকী হৈয়ো তেওঁৰ বংশধৰ পুত্ৰ নাই। তেওঁ জ্যোতিষ-বিপ্ৰক আনি সূৰ্য্যক আহুতি দি পূজিলে। কালৰ নিময়ত ৰাজধৰৰ পুত্ৰ হ'ল। পুত্ৰ মহা বিচক্ষণ সুন্দৰ পুৰুষ। সূৰ্য্যক আৰধনা কৰি পুত্ৰ লাভ কৰা বাবে পুত্ৰৰ নাম থ'লে সূৰ্য্যবিৰ। ৰাম চৌধুৰিৰ পত্নী জয়ন্তীয়ে প্ৰসৱৰ দিনাখন তুলী পাটী চুৰা হ'ল দেখি খেৰ পাৰি শুইছিল। তাতে এজনী কন্যা জন্ম পালে। খেৰৰ বিছনাত জন্ম পোৱা বাবে কন্যাই নাম পালে খেৰসূতী। খেৰসূতী ক বিবাহ কৰালে সূৰ্য্যবিৰে। খেৰসূতী আকৃতিত সৰু আছিল।

ৰাজধৰৰ মধ্যম পুত্ৰৰ নাম জয়ন্ত। জয়ন্তই বিবাহ কৰালে গুটিমালিক। কণিষ্ঠ পুত্ৰৰ নাম হলাযুধ। হলাযুধৰ পত্নী সুভদ্ৰা। কণিষ্ঠতম পুত্ৰৰ নাম মাধৱ। মাধৱৰ পত্নী সুভগা। হলাযুধ কম বযসতে ঢুকায। তেওঁৰ সন্তান নহ'ল। জয়ন্তৰ পুত্ৰ সতানন্দ। সতানন্দৰ পুত্ৰ জগতানন্দ।[১] জগতানন্দৰ পত্নী নাৰায়ণী প্ৰিয়া। মাধৱৰ পুত্ৰ মাধবী দ'লৈ। মাধবীৰ পুত্ৰ ৰতিকান্ত দ'লৈ। ৰতিকান্তৰ পুত্ৰ হাতীযা দ'লৈ। কালৰ নিয়মত ৰাজধৰ ঢুকাল। সূৰ্য্যবিৰে পিতৃৰ ক্ৰিযা-কৰ্ম কৰিলে। সূৰ্য্যবিৰ বাৰভূঞাৰ মুৰব্বী হ'ল।

১-১-৭ সূৰ্য্যবিৰৰ পুত্ৰ নাই হেতু মনত দুখ। ধনে-ধানে পূৰ্ণ সম্পত্তিৰ গৰাকী, কিন্তু পিণ্ড জল দিবলৈ পুত্ৰ নাই। সূৰ্য্যবিৰে চন্দ্ৰবিপ্ৰ পণ্ডিতক মাতি আনি ব্ৰত কৰি পূজা হোম কৰাই ব্ৰাহ্মণক দান দক্ষিণা কৰি লোকক ভোজ খুৱাই দেৱতাক আৰাধনা কৰি পুত্ৰ বৰ মাগিলে। পূজাত সন্তুষ্টি লভি দশোদিকপালে কুসুম বৃষ্টি কৰি বৰ দিলে। মাঘ মাহত খেৰসূতী আইৰ শিৰস্নান হ'ল আৰু সূৰ্য্যবিৰে বীৰ্য্যধান কৰিলে। কালৰ নিযমত আহিন মাহৰ ন দিন যোৱাত শুক্লা দশমীত শুক্ৰবাৰে পুত্ৰ জন্ম পালে। পুত্ৰ মহাধীৰ, গম্ভীৰ, সুন্দৰ, সুলক্ষণ, গহীন, শান্ত-শীতল। পুত্ৰক পাই সূৰ্য্যবিৰে আনন্দ-সন্তোষ লভি জ্ঞাতি-বংশ, দৈৱজ্ঞ-ব্ৰাহ্মণক ভোজ খুৱাই সোণ-ৰূপ, গো দান কৰিলে। দেৱতাই কুসুম বৰষি অভিষেক কৰোঁতে জন্ম পালে বাবে পুত্ৰৰ নাম থ'লে কুসুম্বৰ। আজি কালি কৰি কুসুম্বৰ যৌৱন প্ৰাপ্ত হ'ল।

১-১-৮ শ্ৰীহৰি নামেৰে এজন ভূঞা। তেওঁৰ পত্নী মালাকান্তি। তেওঁলোকৰ পুত্ৰ হ'ল হৃদযানন্দ। হৃদযানন্দৰ পত্নী ৰামপুৰী। তেওঁলোকৰ পুত্ৰ

অনিৰুদ্ধ। অনিৰুদ্ধৰ পত্নী হ'ল সৰস্বতী। তেওঁলোকৰ কন্যা মহা ৰূপৱতী,সতী, শান্তি, নাম সত্যসন্ধ্যা। সেই কন্যাক খেৰসুতী আৰু সূৰ্য্যবৰে কুসুম্বৰৰ স'তে বিবাহ জুৰিলে। শুভ মাহ-তিথি-বাৰত বিবাহ সম্পন্ন হ'ল। কন্যা শান্তি হ'লত কুসুম্বৰে গৃহলৈ আনি সংসাৰ কৰিলে। কিছুদিন পাছত আয়ুসৰ অন্তত সূৰ্য্যবৰ ঢুকাল। কুসুম্বৰে পিতৃৰ ক্ৰিয়া কৰ্ম কৰি ভোজ দি দান দক্ষিণা কৰিলে। কুসুম্বৰ বাৰভূঞাৰ ওপৰত শিৰোমণি ভূঞা হ'ল। প্ৰথমা পত্নীৰ পুত্ৰ নথকাত তেওঁ শ্ৰীপতি ভূঞাৰ ঘৰৰ কন্যা এগৰাকীক বিবাহ কৰিলে। দ্বিতীয় পত্নী অনুসূৰা নামেৰে মহাসুন্দৰী, দিব্য কান্তিৰ। দিন পাৰ হ'ল, তথাপি দুয়ো পত্নীৰ পুত্ৰ নাই। কুসুম্বৰ সকলো সম্পত্তিৰ গৰাকী,ঐশ্চৰ্য্যশালী, লক্ষ্মীৰ প্ৰিয়, তথাপি পিণ্ডজল দিবলৈ বংশধৰ নাই।

১-১-৯ কুসুম্বৰ অপুত্ৰক হেতু মনৰ দুখতে আছে। বুঢ়াখা দ'লৈৰ এজনী কপিলী গাই আছিল। গাইজনী তেওঁ বাথানত বান্ধে। গাইজনীয়ে নিতে ন ঘটী গাখীৰ দিযে। তাই ৰাতি পুলুকা মাৰি পঘাৰ পৰা ওলাই যাই পুনৰ আহি সেই খুঁটিৰ কাষতে থিয হৈ থাকে। গাইজনীৰ গা তিতালৈ লক্ষ্য কৰি গুৱালে সন্দেহ কৰি ৰাতি গাইজনীক চুপি আছিল। গুৱালে দেখিলে গাইজনীয়ে শিঙেৰে জপনাখন কাতি কৰি থৈ ওলাই গ'ল। গুৱালেও গাইজনীৰ পাছ ধৰি গ'ল। গাইজনীযে ব্ৰহ্মপুত্ৰ পাৰ হৈ গৈ সিঙ্গৰি গোপেশ্বৰ মন্দিৰৰ সন্মুখত হেম্বেলালে। পূজাৰীযে উঠি আহি ন ঘটী গাখীৰ খীৰাই ল'লে। তেওঁ সেই গাখীৰেৰে গোপেশ্বৰ শিৱক স্নান কৰায আৰু ভোগ লগায়। গাইজনী ঘূৰি আহি পুনৰ বাথানৰ খুঁটিত ৰ'লহি। গাইজনীৰ পাছে পাছে গুৱালেও আহিল নাও বাই। গুৱালে সেই আশ্চাৰ্য্য অদ্ভুত কথা সকলোকে ক'লে। তাকে শুনি কুসুম্বৰেও গোপেশ্বৰক জাগ্ৰত সদাশিৱ জানি মানি জৰা, পুৰা, দৈ, গাখীৰ, ঘী, মৌ, আখৈ, পিঠা, পায়স, পনম, চেনী, চিৰা, ঘোল, খীৰ, খিৰিমা সকলো নি শিৱক পূজিলে পুত্ৰৰ অভিলাসত। শিৱ সন্তুষ্ট হোৱাত মূৰ্ত্তিৰ তুলসীৰ ঢোপ ধাৰ সৰি পৰিল। তেতিয়া পূজাৰী বিপ্ৰই সন্তোষ লভি ৰং মনে কুসুম্বৰক ক'লে, "তোমাৰ পুত্ৰ হ'ব, গৌৰীনাথ সন্তুষ্ট।" কুসুম্বৰে পূজাৰীক সোণ, ৰূপ, বস্ত্ৰ দান কৰি ৰং মনেৰে আহিল। তাৰ এমাহৰ পাছত সত্যসন্ধ্যা আইৰ শিৱস্নান হ'ল। সাদিনৰ অন্তত

আযে নতুন বিছনা কৰি ধূপ দীপ, গন্ধ ঘট পাতি সাৱধানে আছিল। ক্ষণিক সময়ৰ বাবে আইৰ টোপনি আহিছিল। সপোনত আযে দেখিলে বৃষবৰ পিঠিত সদাশিৱ আৰু গৰুড়ৰ স্কন্ধত শঙ্খ, চক্ৰ, গদা , পদ্মৰে সৈতে ভগৱান। "আই স্থান দিযা" বুলি কৈ ভগৱন্ত অন্তৰ্দ্ধান হ'ল। পোহৰৰ চমৎকাৰ জ্যোতি লাগি আই সাৰ পাই ৰাম কৃষ্ণ বুলি বিছনাত বহিল। তাৰ পাছত মাজ নিশা কুসুম্বৰে গৈ ভাৰ্য্যাৰে ৰতি সম্ভোগ কৰিলে। আযে স্বামীক সপোনৰ কথা ক'লে। তেতিযা কুসুম্বৰে মনতে পুত্ৰ হ'ব বুলি জানি পৰম সন্তোষ লভি আইক ক'লে," এই কথা কাকো নক'বা।"

(গ) বৈকুণ্ঠৰ কথা।

১-১-৯০ সত্য যুগত তেত্ৰিশ কোটি দেৱতাই পূজা নাপাই খীৰ সাগৰৰ তীৰত আদি নিৰঞ্জনক চিন্তা কৰিলে। তেতিযা ভগৱন্তই সন্তুষ্ট হৈ প্ৰকট হ'ল। ভগৱন্তই মহেশক আজ্ঞা কৰি ক'লে, "ৰাম নামৰ ধ্যানেৰে মোৰ পৰম্পদ পাই লোকে তোমালোকক পূজা নকৰে, এতেকে আগম শাস্ত্ৰ কৰি স্বৰ্গৰ লোভ দেখুৱাই মোক ঢাকা। লোক সংসাৰি হওঁক আৰু সংসাৰ যাতাযাত হৈ মোৰ সৃষ্টি বাঢক আৰু ময়ো অংশ ৰূপে গৈ ত্ৰেতা-দ্বাপৰ যুগত নানা যজ্ঞ, পূজা কৰি দেখুৱাম আৰু তাকে দেখি লোকে সেই মত ধৰিব। তেনৈকে তোমালোকৰ ভোগ-ভুকুতি মিলিব।" তাকে শুনি সকলো দেৱতাই আনন্দ কৰিলে, কিন্তু মহেশে গাত নল'য়। মহেশে ক'লে," হে প্ৰভু, আপোনাক ঢাকিলে ব্ৰহ্মহত্যাৰ অমোচন পাপ হ'ব, এতেকে নোৱাৰো প্ৰভু।" তাৰ পাছত ভগৱন্তই মহেশক শক্তি নাম জপিবলৈ দিলে। তথাপি মহেশে গাত নল'য়। তেতিযা ভগৱন্তই সন্তুষ্ট হৈ মহেশক (শঙ্কৰক) ক'লে," বাৰু তোমাৰ নাম ধৰি কলিত ছদ্মভাৱে শূদ্ৰ কুলত জন্ম লৈ সংসাৰী যত জীৱক একশৰণীযা কৰি উদ্ধাৰ কৰিম। তুমি মোৰ বাক্য নিশংসয়ে ধৰা।" তেতিয়া মহেশে ভগৱন্তৰ বাক্য ধৰিলে। দিনত মহেশে মন্দ কৰ্ম কৰি নিশা ৰাম নাম জপি শুদ্ধ হয়। তেতিয়া অনেক জীৱই ভোগ, ঐশ্চৰ্য্য, অম্ৰাৱতীৰ আশাত লাগি স্বৰ্গ-নৰকত নানা যোনি-গৰ্ভবাস যাতাযত কৰি ভ্ৰমিব ধৰিলে।

পাছত ভগৱন্তে জীৱৰ নিস্তাৰৰ হেতু অন্তৰা, বিৰলা ভকতিৰ ভাগ- বিভূতি তেওঁৰ পৰিনাতিসকলকো দি মৰ্ত্তলৈ পাঁচিলে। তেতিয়া তেওঁলোকে পূৰ্ণ সনাতনৰ আজ্ঞাৰে ৰাজব্ৰহ্মাদেৱ ঋষি হৈ পৃথিবীৰ আঠো দিশতে ব্যাপী ভকতিৰ দোকান পাতিলে। তেওঁলোক হ'ল- পৃথু, প্ৰিয়ব্ৰত, দশৰথ, ঋষভ, নিমি, অম্বৰিষ, দিলীপ, যুধিষ্ঠিৰ, হুই, ইন্দ্ৰদ্যুম্ন, সুধন্বা, সুৰথ, ভগীৰথ, ভৰত, নহুষ, খটাঙ্গ, যযাতি, ৰহুগণ, ভীষ্ম, যদু, অলৰ্ক, হৈহয, উগ্ৰসেন, মুচুকুন্দ, সুগ্ৰীৱ, গুহ, ঋষিৰ, পৰাশৰ, বশিষ্ঠ, বাল্মিকী, বৈসম্পাযণ, জৈমিনি, জামদাগ্নি, ভৰদ্বাজ, গৌতম, গাৰ্গ, ব্ৰহ্মঋষি, দেৱ বৃহস্পতি, শুক্ৰ, সপ্তঋষি, ধ্ৰুব, নন্দী, ভৃঙ্গি, কাশ্যপ, কৰ্দ্দম, অত্ৰ, ভৃগু, মৰিচি, অদি ঋষি। তেওঁলোকে আহি জগতত ভকতিৰ হাট বণিজ কৰিলে, কিন্তু লাভ কৰিব নোৱাৰিলে। মূল ৰাখি গা বছাই দোকান এৰি গুচি গ'ল। পাছত অনাদি ব্ৰহ্মাই নাতিসকলক গোটাই ভাগৱতী ভক্তিৰ ভাগ দি আজ্ঞা কৰিলে ভাৰতলৈ যাবলৈ। তেওঁলোক হ'ল বাৰজন বৈষ্ণৱ, চৌধ্যজন পাৰিষদ আৰু ছয়জন ভক্ত। তেওঁলোক- সঞ্জয, বিদুৰ, মৈত্ৰেয়, শৌনক, জড়ভৰত, দত্যাত্ৰেয, মোহিনী, ধনন্তৰী, নৱ চাৰিসিদ্ধ, নৰনাৰাযণ, হৰিযজ্ঞ, হয়গ্ৰীৱ। তেওঁলোকে আহি ভাৰতত হীৰা-ৰত্নৰ হাট বহালে। তেওঁলোকৰ কোনো কোনৱে মূল পালে, কোনো কোনৰ মূল ৰ'ল আৰু কোনো কোনৰ মূল হেৰাল। তেওঁলোকে বণিজত লাভ কৰিব নোৱাৰি হাট এৰি থৈ গৈ পিতামহক কথাটি ক'লে। তাৰ পাছত সনাতন ব্ৰহ্মাই জীৱক কৃপা কৰি দহজন পুত্ৰ- মৎস, কুৰ্ম, নৰসিংহ, বামণ, পৰশুৰাম, হলিৰাম, শ্ৰীৰাম, বৌদ্ধ, কল্কি আৰু কৃষ্ণক গোট খুৱাই ন বিধ ভক্তি নজনক ভগাই দিলে আৰু কেৱল অমূল্য সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ গুটি কৃষ্ণৰ হাতত অৰ্পি আজ্ঞা কৰি জম্বুদ্বীপৰ ভাৰতবৰ্ষলৈ পাঁচিলে। তেওঁলোকে আহি ভাৰত-হাটত দোকান পাতিলে। দুই এজন গৃহস্থই তাৰে ৰত্ন ল'লে। কোনো বেপাৰীযে মূলহে ৰাখিলে আৰু কোনোৱে লাভ পালে। তেওঁলোকে বিশেষ লাভ কৰিব নোৱাৰি হাট এৰি গুচি গ'ল। নুমলীযা পুত্ৰই মথুৰাত বাসুদেৱৰ ঘৰত দৈৱকীৰ গৰ্ভত স্থিতি লৈ অমূল্য ফলৰ গুটি পচালে। তেওঁ আহি গোকুলত ৰ'ল আৰু বৃন্দাবনত অঙ্কুৰ হৈ গছডাল পূৰ্ণ হ'ল। তেওঁ ভোজন বেহাৰৰ ছল কৰি চুপি দৈত্যক ধৰিলে আৰু যজ্ঞ ভঙ্গ কৰি অন্য দেৱতা-বাদুলি,পক্ষী খেদাই গোবৰ্দ্ধন অনাবৃত কৰিলে। ৰাস

মহোৎসৱত অমূল্য ফুল ফুলি বৃক্ষ জকমক হ'ল। তেওঁ ভক্তি হাট পাতি দোকান মেলিছিলে। পাছত হাত খোৰাকী পাই তেওঁ ফল ফুলেৰে সৈতে ভক্তি দোকান বৃক্ষ তুলি নিলে। পাছত চাৰি সিদ্ধই হাটত সোমাই ভক্তি বৃক্ষ বিচাৰি ব্যাকুল হ'ল। বৃক্ষ, পশু, পক্ষী পৰ্য্যন্ত সুধি তেওঁলোকে ভক্তিৰ দোকান নাপালে। তাৰ পাছত তেওঁলোকে গোলোক নগৰীৰ পৰা বেপাৰী আহিব বুলি শুনি প্ৰেম ৰস বৰ্ষাই মন্ত্ৰ গালে। তেতিয়া ফলেৰে সৈতে বৃক্ষৰ উদ্ভৱ হ'ল। তাৰ পাছত তেওঁলোকে জলত-স্থলত বণিজ কৰিলে। গ্ৰাহকৰ হাতত ধন অলপ, কিন্তু অমূল্য সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ বস্তুৰ দৰ অধিক। গ্ৰাহকে মূল্য দিব নোৱাৰি হাটত সোমাযে পলাল। তাৰ পৰা গৈ মথুৰাত হাট হৈছিল। দহ-বিছ বেপাৰীযে দহ লাখ টকাকৈ দহ ভাগে মূল্য কৰিলে। তেতিয়াও গ্ৰাহকে ল'ব নোৱাৰাত হাট-দোকান ভাগিল। দ্বাৰকাতো পাতিলে হাট। তাত এটাও ফল বিকা নগ'ল, দৰ-দাম কৰোঁতাই নোলাল। তাৰ পৰা গৈ ধৰ্মৰাজ[illegible]য় যজ্ঞত ইন্দ্ৰপ্ৰস্থত দোকান পাতিলে। তাত অনেক সমৰ্থবান গ্ৰাহক আছিল, কিন্তু কিনোতা নোলাল। যদিওবা মধ্যম পাণ্ডৱে দৰ দাম কৰি লৈছিল, ধন যোগাৰ কৰিব নোৱাৰাত ঋণী হৈ ৰ'ল। পাছত দোকানিযে ক'লে," অনেক কোটি মূল্যৰ লাখৰতি, লাখৰত্ন ফল বুঢ়া সদাগৰে দিছিলে, এতিয়া লাভ হওঁত দূৰৰ কথা মূলকে নাপালো। তাৰ পাছত সূৰ্য্য গ্ৰহণৰ সময়ত কুৰুক্ষেত্ৰত দোকান পাতিলে। তাতে গুৱালীপাৰাৰ লোকে কিছু ফল কিনিলে। দোকানিয়ে দৰ ভাৱ কৰি দোকান দিছিলে, কিন্তু তাতো লাভ নাপাই মূল ৰাখি দোকান সামৰিলে। পাছত ভাৰত হাটত অনেক যি অধৰ্মী আছিল তাক নিজেও মাৰি আৰু আনৰ হাতেৰেও মৰাই নিজ গৃহলৈ গৈ যি পালে পিতৃক গটালে। বেপাৰত মূল ঘাটি হোৱাত বুঢ়া সদাগৰে আলোচিবলৈ মেল মাতিলে। মেলৰ সদস্যসকল—ধ্বজবলাস, বলাসৰ অৰ্থ বৈকুণ্ঠৰ এই চাৰি ব্ৰহ্মাত বৈকুণ্ঠৰ শক্তি,নাম পুৰবলাস, নাম পঙ্কজবলাস, গোলকবলাস, সনাতন বলাস, কৃপণ বলাস, অম্বৰ বলাস, পদ্মবলাস, শ্ৰেয়মবলাস, চন্দ্ৰবলাস, কালপুৰুষ বলাস, অনন্ত বলাস, কনকদণ্ড বলাস, ভক্তিৰ বলাস, মৰকত বলাস, সুতল বলাস, শ্বেতকূট বলাস, ৰত্ন বলাস, নিলম বলাস, নিৰাকাৰ বলাস, প্ৰসিদ্ধ নিৰ্গুণ বলাস, ভক্তি বলাস, প্ৰভিৰ বলাস, সত্য বলাস, কল্যাণ বলাস। এই সোতৰজনক গোট খুৱাই

ধ্বজপুৰ বৈকুণ্ঠত বৰ মেল হ'ল। মেল কৰি বুঢ়াসদাগৰে ক'লে," মোৰ অংশ যত জীৱই দুখত পৰি আছে, সিহঁতক উদ্ধাৰৰ বাবে পূৰ্বতেও তোমালোকক আজ্ঞা কৰিছিলো আৰু এতিয়াও আজ্ঞা কৰিছো তোমালোকক, উত্তৰে- হৰিব্যাস, পূবে ৰূপ-সনাতন, দক্ষিনে- চৈতন্য, বায়ুকোনত কবীৰ, পশ্চিমত-বৃন্দাবন দাস, নৈঋতত -নিত্যানন্দ আৰু মধ্যত-অনন্ত, অচ্যুত, শুদ্ধ সনাতন। ব্ৰহ্মাই চাৰি খুঁটি মাৰি চাৰিজন পাত্ৰ থ'লে। নজন মন্ত্ৰী, চৌত্ৰিশ বৈকুণ্ঠক আদি কৰি অযুত বৈকুণ্ঠৰ পুত্ৰ নাতিক ঈশ্বৰে ল'লে আৰু কলা-বিভূতি- শক্তি আদিৰ ঈশ্বৰ, অনাদিৰ ওপৰত শুদ্ধ সনাতন, আদি-অনন্ত-মধ্য, জৰা-মৃত্যু-শিশু-যুৱক পৰিচ্ছিন্ন ৰহিত পুৰুষে পৃথিবীলৈ গমন কৰিলে। স্নেহ, শ্ৰদ্ধা, প্ৰীতি, শৰণ, ভজন, শ্ৰৱণ, কীৰ্ত্তন কেৱলা, সপ্ৰেমা, ভকতি লৈ গুৰু সেৱকৰ আগ-পাছ বাদ কৰি অযোনিজাত পুৰুষে নিজ কুল উদ্ধাৰৰ হেতু ছদ্মভাৱে মাযা নৰদেহা ধৰি স্ত্ৰীৰ মাজত মহাৰত্ন মাতৃ সত্যসন্ধ্যাৰ গৰ্ভত স্থিত হ'ল। কালৰ নিযমত মাঘৰ পৰা কাতিলৈ ন মাহ পূৰ্ণ কৰি কাতিৰ সংক্ৰান্তিত বৃহস্পতিবাৰে, পূৰ্ণিমা তিথিত, শ্ৰাৱণা নক্ষত্ৰত মাজ ৰাতি জ্যোতিষৰ তেৰশ একসত্তৰ শকত শ্ৰীশ্ৰীমন্ত ভক্তৰ তিনি নিবন্ধৰ কল্পতৰু আত্মা মহাপুৰুষ গুৰু শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ অৱতাৰ।

দ্বিতীয় অধ্যায়

১-২-১ কাতিৰ সংক্ৰান্তি, বৃহস্পতি বাৰ, পুৰ্ণিমা তিথি, শ্ৰাৱণা নক্ষত্ৰত মাজনিশা জ্যোতিষৰ তেৰশ একসত্তৰ শকত শ্ৰীশ্ৰীমন্ত, ভক্তৰ তিনি নিবন্ধৰ কল্পতৰু আত্মা, মহাপুৰুষ গুৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ আবিৰ্ভাৱ।[১] তেৰাৰ পিতৃৰ নাম কুসুম্বৰ ভূঞা আৰু মাতৃৰ নাম সত্যসন্ধ্যা। জন্মতে কেঁচুৱাটিয়ে তিনি হাঁচি মাৰিলে—নাৰদী, পাতালী, বৈকুণ্ঠী তিনিও সম্প্ৰদায গোটাই এক কৰিলে, তিনি হামি তুলিলে—স্বৰ্গ, মৰ্ত্ত, পাতালৰ সেৱক জীৱ আনিলে, অসম, কামৰূপ আৰু বেহাৰ তিনিও ৰাজ্যত ভক্তি প্ৰচাৰ কৰি জীৱ তাৰিব, তিনিটি কাহ মাৰিলে—নিৰ্গুণা, ভাগৱতী, অন্তৰঙ্গা, গুৰু-দেও, নাম গোটাই কেৱল এক শৰণ কৰিলে, খীৰ, লৱণু, গাখীৰ মথি ঘিউ কৰি সেৱকক দি জীৱ উদ্ধাৰ কৰিব। নতুন বৈকুণ্ঠৰ সোণৰ ভৃঙ্গাৰেৰে ধাতৃযে কেঁচুৱাটিক স্নান কৰালে আৰু তাৰ পানী নি কলগছৰ গুৰিত ছটিযাওঁতে পানী ওপৰলৈ গ'ল, পিছতহে নামিছে। সেই মুহূৰ্ত্তে জলজন্তু, স্থলজন্তু, বনৰীয়া জীৱ, হাতী, ঘোৰাই মঙ্গল উৰুলি দিলে। দবা, কাঁহ, ভেৰী, শঙ্খ, ঘণ্টা বাজিল। কুসুম্বৰে শুনি মনতে সবস্ত্ৰে স্নান কৰিলে জ্ঞাতি-বিপ্ৰক অন্ন-বস্ত্ৰ,গো দান কৰিলে। চোতালত থকা চণ্ডী মন্দিৰৰ চণ্ডীৰ মূৰ্ত্তি হালি পৰিল, মূৰ্ত্তিৰ সন্মুখত থকা একশ গছি বন্তি জাঁতকৈ নুমাল, একশ পুৰা সৰিয়হৰ ভঁৰাল ভাঙি পৰিল, আৰু তাৰ বাবে পৃথিবীখন এহাত ওপৰলৈ উঠিছে। কেঁচুৱাটি জন্মোতে তিনিডাল নাডী মেৰাহৈ আছিল, তিনি গুণৰ বাবে। পাছত বেদৰ নীতিমতে তিনিদিনত প্ৰসূতি গৃহৰ ক্ৰিয়া-কৰ্ম কৰি চাৰিদিনত তিৰোতাসকলে পচতি মঙ্গল উৎসৱ কৰিলে। পঞ্চম দিনত সণ্টৰা গৰ্গ জ্যোতিষিয়ে কেঁচুৱাটিৰ

১। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ৰচনাৰ পৰা —

কোনো কোনোৰ মতে আহিন মাহৰ পাঁচ দিন যোৱাত শুক্লা দশমী তিথি শুক্ৰবাৰে ৰাতি চাৰি দণ্ড যোৱাত ১৩৭১ শকত শঙ্কৰদেৱ ভূমিষ্ঠ হৈছিল। কোনোৱে কয ফাগুন মাহৰ তৃতীয়া তিথি বৃহস্পতিবাৰে তেওঁৰ জন্ম। এই মতবোৰ মিলালে ১৩৭১ শকৰ কাতি নাইবা আহিন নাইবা ফাগুনৰ বৃহস্পতিবাৰে ৰতি মাজনিশা শঙ্কৰদেৱৰ জন্ম বুলি ধৰিব পাৰি।

শঙ্কৰদেৱৰ জন্মস্থান অসমৰ নগাওঁ জিলাৰ বৰদোৱাৰ ওচৰৰ আলিপুখুৰী নামে ঠাইত। জন্মৰ ইংৰাজী চন ১৪৪৯।

গণনা কৰিলে। গৰ্গই বেদ, জ্যোতিষ চাই দেখিলে, জাতক পূৰ্ণ শক্তিধৰ, ভগৱন্তৰ অৱতাৰ। জ্যোতিষিয়ে কুসুম্বৰক ক'লে—" তোমাৰ পুত্ৰ ঈশ্বৰৰ শক্তি, তাৰ যত্ন ল'বা, তালৈ শ্ৰদ্ধা ৰাখিবা। তোমাৰ ল'ৰাৰ পৰাই বহু জীৱৰ উদ্ধাৰ হ'ব, তোমাৰ মঙ্গল, সাৱধানে পালিবা তাক।" গৰ্গে গণি চাই সৌৰৱণীত নাম থ'লে—গঙ্গাধৰ পিতৃদত্ত নাম শঙ্কৰ, শঙ্কৰৰ বৰত জন্ম হোৱা বাবে। বংশৰ লোকে নাম থ'লে- ডেকাগিৰি। ভক্তসকলে দিয়া নাম--আতা, বাপ, মহাপুৰুষ, আতৈ, হৰি,গোপীনাথ, কিঙ্কৰ গুপ্ত নামেৰে সৈতে দহ অৰ্থত এই দহটি নাম। ২

১-২-২ কছাৰী আৰু মৰাণৰ ভয়ত কুসুম্বৰে গভীৰ জঙ্ঘলত পাম ধৰি তালৈকে ঘৰৰ বস্তু গৰু, ম'হ, স্ত্ৰী, পুত্ৰ সকলোকে লৈ গ'ল। জঙ্ঘলতে শঙ্কৰৰ জন্মৰ তেৰ বছৰ পাচত শঙ্কৰৰ বৈমাতৃৰ পুত্ৰ বনগঞাগিৰিৰ জন্ম। বনগঞাগিৰিৰ পত্নীৰ নাম সুচৰিতা।

১-২-৩ জন্মৰ দ্বিতীয দিনা শঙ্কৰৰ মূৰৰ শিতানত সাপে ফেট তুলি ছত্ৰ ধৰিছিল। আই সত্যসন্ধ্যাই ভযাৰ্ত্ত হৈ চিএ[illegible] সাপ আঁতৰিল। সকলোৱে কথাটি শুনি অদ্ভুত- আশ্চাৰ্য্য মানিলে। গাওঁৰে লেছকা হাৰামী, গাওঁৰ য'তেই ল'ৰা জন্মাৰ খবৰ পায তালৈকে সি যায। গৃহস্থই তাক টকা বস্ত্ৰ দিযে আৰু নিদিলে খং কৰি সি মন্ত্ৰ কৰি যায। তেতিয়া গৃহস্থই তাক টকা বস্ত্ৰ দি মাতে আৰু সি মন্ত্ৰ জাৰি ভাল কৰেহি। শঙ্কৰ জন্ম পোৱা খবৰ পায়ো সি গ'ল। সেইসময়ত কুসুম্বৰ ঘৰত নাছিল, তাক একো দিবলৈ নহ'ল। বস্তু নাপাই সি দাঁত কৰচি গ'লগৈ। ঘৰ পালত তাৰ পেট ওখহি শ্বাস ৰুদ্ধ অবস্থা হ'ল। পাছত টকা বস্ত্ৰ শঙ্কৰৰ আগত থৈ স্তুতি তৰ্পণ কৰি সি সুস্থ হ'ল। সেইদিনৰ পৰা সি তেনে কাম এৰিলে। চাৰিদিনৰ দিনাখন ঘৰৰ ঘুণে খোৱা বৰ চতি এডাল ভাঙি শঙ্কৰৰ গাৰ পৰা খেৰৰ মান আঁতৰত পৰিল, সকলোৱে দেখি ভয় খাই ৰ'ল। পঞ্চম দিনৰ দিনাখন আযে কেঁচুৱাক স্তন পান কৰাইছিল। কেঁচুৱাটি বৰ গধুৰ লাগি ভাৰ সহিব নোৱাৰি আৰু থ'বলৈকেও ক'তো ঠাই নাপাই আইৰ থৰ-কাছুটি হেৰাল। পাছত কেঁচুৱাটি শৰ্য্যাত থৈ আই বাই বুলি সকলোকে মাতি আয়ে কথাটো ক'লে,সকলোৱে

২। তেওঁৰ প্ৰকাশ্য নাম শঙ্কৰ, গুপ্ত নাম গঙ্গাধৰ। তেওঁৰ দহোটা নাম—শঙ্কৰ, গঙ্গাধৰ, মহাপুৰুষ, ডেকাগিৰি, অধিকাৰী, সন্ত, মহন্ত, আতা, গোমস্তা আৰু জগন্নাথ। (লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ বচপাৰ পৰা)

অদ্ভুত মানিলে। সাত দিনৰ দিনাখন কেঁচুৱাটি শোৱাই থোৱা অৱস্থাত ঘৰৰ চতি এডাল খেৰপাতৰ সমান আঁৰত পৰি ৰ'ল। চতিডাল পৰি এহাতমান মাটি বহিল দেখি সকলোৱে ভয় খালে। এঘাৰ দিনৰ দিনাখন দুপৰীয়া ভোজনৰ সময়ত ঘৰৰ সকলোলোক কামত ব্যস্ত আছিল আৰু কেঁচুৱাটি শুই আছিল অকলে। ৰূপখাৰ পুত্ৰ ৰামখা আৰু তেওঁৰ পত্নী ৰাধা, দুযোজনে গৈ শঙ্কৰৰ আগত টকা বস্ত্ৰ থৈ চাৰি বস্তু নিজে মাতি ধৰ্ম-বস্তু লৈছে। তেতিয়া শঙ্কৰে নিজ ৰূপ ধৰি ক'লে—" ভকতেহে বলৱান, ঠগালা শেষৰজন আগ হ'লা।" ৰামখা আৰু পত্নীয়ে কথাবতৰা কৈ গুচি গ'ল। শঙ্কৰে পুনৰ ছদ্মবেশত কেঁচুৱা হৈ শুই থাকিল, কোনোৱে তৰ্কিব নোৱাৰিলে। আৰু চৌধ দিনৰ দিনাখন সত্যসন্ধ্যা আয়ে শঙ্কৰক স্তন পান কৰি মুখৰ ভিতৰলৈ চাই দেখিলে গোটেই নগৰ, ঘৰ-বাৰী, গৰু, মহ, গছ-লতা পৰ্য্যন্ত মুখ গহ্বৰতে আছে। আকৌ দেখি আয়ে স্তম্ভিত হৈ স্বপ্নত দেখা যেন লাগি ভয় খাই ৰ'ল। সোতৰ দিনৰ দিনাখন বুঢী মাক খেৰসূতী আয়ে শঙ্কৰক কোলাত লৈছিল। শঙ্কৰৰ দেহ সূৰ্য্যৰ প্ৰকাশৰ দৰে জ্যোতিমান হৈ আইৰ গা পুৰে দেখি আয়ে কেঁচুৱাক নমাই থৈ আই বাই বুলি সকলোকে জাননী দি মাতিলে। পিচত সকলোৱে আহি চাই দেখিলে কেঁচুৱাটি পুৰ্বৰ দৰেই আছে। সকলোৱে আচৰিত হৈ নানা আলোচনাৰ অন্তত আঁতৰি গ'ল। ওঠৰ দিনৰ দিনাখন আয়ে শঙ্কৰক অকলে শুৱাই থৈ উঠি গৈছে। এডাল সাপে ডলাৰ মান ফেট তুলি শঙ্কৰক ছাঁ কৰি আছিল। আয়ে আহি দেখি ভযতে চিঞৰিলে, সকলোৱে আহি চাই দেখিলে একোৱে নাই। তেওঁলোক আচৰিত হৈ গ'লগৈ। বিশ দিনৰ দিনাখন নিশা ঘৰত চোৰ সোমাই সকলো বস্তু লৈ ঘৰৰ পৰা ওলাব নোৱাৰি ভু হেৰাই বিবুদ্ধি হৈ ঘৰৰ ভিতৰতে ৰাতি পুৱালে। পাচত তাক মাৰ কিল দি এৰা হ'ল। এৰৈশ দিনৰ দিনাখন বৈদ্য যোগীয়ে ডাঁহি ফেটি সাপ ধৰি বৰ ভূঞাৰ ঘৰত নচুৱাব নিলে। বৈদ্যে মন্ত্ৰ মাতি সাপ মেলিলত সাপে সত্যসন্ধ্যা আইৰ সৈতে শঙ্কৰক সেৱা জনাই পুনৰ পাচিত সোমালহি। বৈদ্যে ঈশ্বৰৰ শক্তি দেখি আশ্চৰ্য্য হৈ অদ্ভুত মানি গুচি গ'ল। বাইশ দিনৰ দিনাখন কুসুম্বৰৰ চোতালত টাটকীয়া বাজীকৰে ছাঁয়া পুতুলা নচাব ধৰিলেহি। বাজীকৰৰ ভ্ৰম হৈ পুতুলা অলৰ অচৰ হৈ ৰ'ল। সি লাজ পাই গুচি গ'ল তাত বৰ লোকৰ মহিমা থকা বুলি

কৈ। নাৰদ আহিছিল কানিয়াৰ বেশ ধৰি বীণা বজাই। ছদ্মবেশী নৰদে শঙ্কৰক প্ৰণাম কৰি ক'লে—" গুৰু মোক লোৱা, হে প্ৰভু, তোমাৰ চৰণ সেৱাৰ বলত তোমাৰ যোগমায়া মই জানো, বৈকুণ্ঠৰ সকলো পাৰিষদে আহি তোমাক ছত্ৰ ধৰিছেহি।" আৰু চৌবিশ দিনৰ দিনাখন মিঠা আমৰ গছ ভাঙি পৰি ঘৰ ভাঙি শঙ্কৰে শোৱা খাটৰ এহাত ওপৰত ৰৈছে। তাকে দেখি সকলোৱে অদ্ভুত মানিলে। এমাহ হোৱাত কুসুম্বৰে শঙ্কৰৰ মাহ শুদ্ধিৰ হোম কৰিছিল আৰু বাৰ-ভূঞা সকলে তাত মিলিত হৈ অনেক বাদ্য বজাই গীত গাইছিল। অগ্নিয়ে হোমৰ পৰা ওলাই মূৰ্ত্তিমান হৈ শঙ্কৰক সেৱা কৰিছিল। সকলোৱে তাকে দেখি আশ্চৰ্য্য- অদ্ভুত মানি আৰু শঙ্কৰক ঈশ্বৰ মানি সেৱা কৰি গৈছে।

১-২-৪ এনেকৈ আৰু নানা মহিমা দেখুৱাই শঙ্কৰে পাঁচ বছৰ পূৰ্ণ কৰিলে। অনন্তৰ চৰিত্ৰৰ সৰ্বশেষ কোনে জানে? শঙ্কৰৰ জাত-কৰ্ম, নামাকৰণ, অন্নপ্ৰাশন, চূড়াকৰণ, কৰ্ণ-বিন্ধন, বিবাহ এই ছয় কৰ্ম কৰা হৈছিল। তেওঁলোকক ষড কৰ্মী কাযস্থ বোলে।

১-২-৫ শঙ্কৰে দিনে দিনে বাঢ়ি যুবক হৈ আহিছে। লগৰীয়া জয়ৰাম, বিতোপন, চান্দ, তিতাৰাম, ভেকুৰী, কেতাই,সনাতন, হৰিবৰ, সতানন্দ, ৰাম ৰাম আৰু ৰামৰাযকে আদি কৰি আৰু বাৰ ভূঞাৰ শিশু সকলক মুখ্য কৰি আন অসংখ্য শিশুৰ সৈতে তেওঁ কৃষ্ণদেৱে বৃন্দাবনত যি খেলা কৰিছিল তেনে খেলা কৰিব ধৰিলে। এদিনাখন পুৱাতে সকলো শিশুৰ লগত বাজি মাৰি শঙ্কৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীত বুৰ মাৰি এক দণ্ড সময় পানীৰ তলত থাকি এটি কাছ ধৰি আনিছে। ৰামৰায[৩] আৰু বনগঞাগিৰিযে কান্দিছিল শঙ্কৰে পানীৰ তলৰ পৰা বহুত সময় নোলোৱা দেখি, কিবা হ'ব বুলি। ৰামৰাম আৰু শঙ্কৰদেৱৰ একে দিনতে জন্ম, কোনোৱে শঙ্কৰতকৈ পাঁচ বছৰ আগতে ৰামৰামৰ জন্ম বুলি কয়। এদিনাখন শঙ্কৰে কুসুম্বৰৰ চণ্ডীমূৰ্ত্তিখন আনি পাৰি বহিছে। তাকে দেখি সত্যসন্ধ্যা আয়ে স্বামীক মাতি দেখুৱালে— "চোৱাহি তোমাৰ পুত্ৰৰ কাৰ্য্য।" কুসুম্বৰে চাই ক'লে —"শঙ্কৰে তাকে গুচাবলৈহে আহিছে।"[৪]

৩। ৰামৰায়—শঙ্কৰদেৱৰ খুৰাকৰ ল'ৰা, ভাই। তেওঁৰ আন এটা নাম জগদানন্দ।

৪। গুচা—আন এটা অৰ্থত নষ্ট কৰাকো বুজায় কথিত ভাবাত (বৰপেটা)।

১-২-৬ আৰু সকলো শিশুৱে বটা চৰাই খেদি ধৰে। আন সকলে দুটা বা চাৰিটা চৰাই ধৰে, শঙ্কৰে কোঁচ ভৰি ধৰে। পাচত তেওঁ সেইবোৰ বুকুত সাৱটি ধৰি এৰি দিয়ে পুনৰ। কৃষ্ণ বিপ্ৰই এবাৰ খেতি চাবলৈ গৈছিল। ঘৰত অজগৰ সাপ এডালে ভতৰা গৰু এটিক খেদি ফুৰা বুলি শুনি তেওঁ ঘৰলৈ আহি ফান্দ পাতি সাপডাল ধৰি তাক কাটি মাৰিলে। সাপৰ তেজ শঙ্কৰৰ ভৰিত আহি পৰাত সাপডাল উদ্ধাৰ হৈছে। এদিনাখন শঙ্কৰে ৰামৰাম ৰ ঘৰৰ চাঙৰ পৰা চিৰা আৰু শিকিয়াৰ পৰা দৈ নমাই আনি খাইছিল। ৰাম ৰামৰ মাতৃ মুকুতা আয়ে কথাটি গম পাই শঙ্কৰক ক'লে—" বাপু, চিৰা দৈ কিয় খালা?" শঙ্কৰে ক'লে—" আই, ৰামৰামে দেখুৱাই দিযাতহে খালো।" মুকুতা আয়ে খেদা মৰাত শঙ্কৰে তাৰ পৰা আঁতৰিল। পাচত আয়ে কলহ কাষত লৈ নৈৰ ঘাটত পানী আনিবলৈ গ'ল। পানীৰ ঘাটত আয়ে নিজ ৰূপ ধৰি[৫] শঙ্কৰক চিৰা, দৈ আৰু চেনি দিছে। শিশুসকলে ভাদ মাহত ব্ৰহ্মপুত্ৰ সাঁতুৰি পাৰ হোৱা খেলা কৰে। সাতোঁৰা শিশুৰ পাচত সৰু সৰু নাও যায়। কোনো কোনো শিশুৱে পানীৰ মাজতে নাওত উঠে, কোনোৱে সিপাৰ হৈ নাওৰে উভতে, শঙ্কৰে সাঁতুৰি সিপাৰ হৈ সাঁতুৰিয়ে উভতে পুনৰ। শিশুসকলে তলঠেভু গছৰ গুটিৰে ঢোক খেলা খেলে। শঙ্কৰৰ সকলোতে জয়, পৰাজয় নাই ক'তো। এবাৰ ডুগডুগলি খেলত শঙ্কৰে খেদোঁতে ভেকুৰীৰ হাত ভাঙিল। ভেকুৰীৰ ককাকে শঙ্কৰক সোধাত শঙ্কৰে " ক'তনো ভাঙিল " বুলি চাওঁতে মুহূৰ্ত্ততে হাতখন সুস্থ হ'ল। এদিন ঢোপ খেলোতে চান্দৰ কাপোৰখন শঙ্কৰৰ বাবেই ফালি খণ্ড খণ্ড হ'ল। চান্দই গৈ বাপেক কেতাই খা ভূঞাক গোচৰ দিলে। সেই কথা শুনি চান্দৰ মাকে শঙ্কৰক শাপিলে। শঙ্কৰে কাপোৰখন হাতেৰে চুই মেলি দেখুৱালে, কাপোৰখন আগৰ দৰে হ'ল পুনৰ। ভেটা খেলাত খেদোঁতে তিতাৰামৰ কাণ ছিগিল শঙ্কৰৰ বাবেই। কুসুম্বৰে কথাটি শুনি শঙ্কৰক মাৰিবলৈ বুলি খেদিলে। শঙ্কৰে পলাই গৈ তিতাৰামক ক'লে—" চাওঁচোন ক'ত ছিগিল?" এই বুলি শঙ্কৰে তিতাৰামৰ ছিঙা কাণত টিপা মাৰিলে আৰু কাণখন জোৰ খাই

৫। এনে অৰ্থত বুজোৱাহৈছে যে শঙ্কৰে যিসকলৰ লগত সম্বন্ধ ৰাখিছিল তেওঁলোক বৈকুণ্ঠৰ পাৰিষদ, ছদ্মভাৱেহে নৰৰূপ লৈছিল। এনে কথা পিচলৈ অনেক পাম।

পূৰ্বৰ দৰে হ'ল। তাকে দেখি সকলোৱে আচৰিত মানিলে।[৬]

১-২-৭ কালৰ নিযমত আয়ুসৰ অন্তত কুসুম্বৰ স্বৰ্গী হ'ল। সত্যসন্ধ্যা আযে স্বামীক অনুসৰণ কৰি সতী হ'ল।[৭] শঙ্কৰে পিতৃৰ ক্ৰিয়া-কৰ্ম কৰিলে। সূৰ্য্যবৰৰ পত্নী খেৰসূতী বুঢী আযে পূৰ্বৰ নিবন্ধ ক্ৰমে শঙ্কৰক তুলিলে।

১-২-৮ এদিনাখনৰ কথা, বুঢী আয়ে ভাত আঞ্জা চৰুত থৈছিল আৰু তেওঁ শঙ্কৰক তাৰ পৰা আনি খাব ক'লে। আয়ে বেৰৰ জোলোঙাৰে চাই দেখিলে শঙ্কৰে দুখন হাতেৰে ভাতৰ বাটি আৰু আন দুখন হাতেৰে আঞ্জাৰ বাটি লৈ ওলাই আহিছে আৰু ঘৰখন জ্যোতিস্মান হৈ প্ৰকাশ পাইছে। আযে বিস্ময়ত বিচুৰ্ত্তি খাই শঙ্কৰক ঈশ্বৰ মানি পিচদিনা কাপোৰ, পাণ-তামোল আগবঢই শঙ্কৰত শৰণাপন্ন হ'ল। মাঘৰ মাহত হিদলগুৰিৰ বৰদলনিত সৰু ল'ৰা সকলে মিলি ভাত খাইছিল ঘৰৰ পৰা চাউল পাত নি। শঙ্কৰে ৰান্ধনি হৈছিল। মাগুৰ মাছেৰে ডেমডেউকা, শোল মাছেৰে বালিচুকা, লাঙ্গী-ভাঙন মাছেৰে বালিচুকা আৰু বৰালি মাছেৰে বালি বাবৰি ৰান্ধিছিল। সকলো ব্যঞ্জন অমৃত প্ৰায় হৈছিল।[৮]

১-২-৯ এদিনাখন বুঢী আয়ে শঙ্কৰক স্নান ভোজন কৰাই তেৰাৰ চুলিত তেল সানি সানি ক'লে— "হেৰা টেটোন, তোৰ আৰু পঢিবৰ মন নাই, ভণ্টা খেলা আৰু লগৰ মূৰ্খহতঁৰ লগতে তোৰ মন, আজি বাৰবছৰীয়া হ'লিহি। দৈৱজ্ঞই গণি চাই কৈছিল পণ্ডিত হ'বি বুলি, সিও মিছা হ'ল। কথাতে কয় " আমাৰ কৰ্মতহে পণ্ডিতৰ বাক্য ল'বৈ, ৰজাক পুজে স্বদেশে আৰু বিদ্যৱন্তক পুজে সৰ্বদেশে। মাক শত্ৰু, বাপ শত্ৰু বল্যকালত যদিহে নপৰায় পুত্ৰক, সভাৰ মাজত অপণ্ডিতে শোভা নাপায, ৰাজ হংসৰ মাজত বগলী যেন।" শঙ্কৰে ক'লে—" চোৱাচোন পঢিব পাৰো কি নোৱাৰো, পঢাশালিত নি থোৱাহি।" পাচত আয়ে দাসী মতাই

৬। যিশুখৃষ্টই হাতেৰে চুই অনেক ৰোগীক সুস্থ কৰাৰ কাহিনী বাইবেলত আছে। আজিকালি প্ৰচাৰ লাভ কৰা স্পৰ্শ চিকিৎসা (ৰেইকী) এনেধৰণৰ চিকিৎসা।

৭। আই সত্যসন্ধ্যাৰ মৃত্যু সম্পৰ্কে চৰিত পুথি ভেদে ভিন্ন মত আছে। দীননাথ বেজবৰুৱাৰ "কথা চৰিত" মতে সত্যসন্ধ্যা আই শঙ্কৰ জন্মাৰ কিছুদিন পাচতে ঢুকায়। এই কথাটো সত্য যেন লাগে, কিয়নো শিশু শঙ্কৰক আমি বুঢী মাক খেৰসূতীয়ে লালন পালন কৰাৰ কথাটো পাওঁ।

৮। শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ এজন উত্তম ৰান্ধনিও আছিল।এনে কাহিনী আমি পিচতো পঢিবলৈ পাম। বহুত চৰিত পুথিত এই কথাটোৰ উল্লেখ নাই।

চাউল এপাচি, টকা এটি আৰু এজোৰ বস্ত্ৰ তাইৰ হাতত দি শঙ্কৰক আগত লৈ গ'ল পঢাশালিলৈ। পণ্ডিত মহেন্দ্ৰ কন্দলিযে আথে- বেথে আইক সুধিলে— "আই কিয় আহিছে? আযে ক'লে— ল'ৰাটিক পঢাই দিযা।" কন্দলিৰ পঢাশালিত নতুনকৈ সঁজা কোঠা এটি আছিল, তাকে ধোৱাই মচি তেওঁ শঙ্কৰক দিযালে। শঙ্কৰে তাতে চৰু জুৰিলে। শুভ দিন বাৰ চাই গুৰুৱে শঙ্কৰক পাঠ দিলে। গুৰুৱে এবাৰ মাত্ৰ দেখুৱায আৰু শঙ্কৰে এবাৰতে আখৰ, উচ্চাৰণ সকলো শিকিলে। পাচত গুৰুৱে শাস্ত্ৰ পঢ়ালে আৰু শাস্ত্ৰও শিকিলে শঙ্কৰে একে নিযমে। শঙ্কৰে দিনে ৰাতি শাস্ত্ৰ পঢ়িব ধৰিলে। তেওঁ পকী পীৰাত শোৱে, পীৰাৰ দুয়ো কাষে শাস্ত্ৰৰ দ'ম, দুগছি ছাকি আৰু তামোল পাণৰ বটা। কাঁতি সলাই তেওঁ দুয়োফালে অবিচ্ছেদে শাস্ত্ৰ পঢ়িব ধৰিলে।

• ১-২-১০ বাহাৰ সন্মুখত শিল এচটা আছিল। শঙ্কৰে স্নান কৰি এদিন শিলচটাত বহি চুলি আঁচুৰিছে দুখন হাতেৰে আৰু আন দুখন হাতেৰে গা মচিছে। কন্দলিয়ে সেই দৃশ্য দেখি শঙ্কৰৰ ভৰিত পৰিবলৈ গ'ল। দুখন হাত গোপন কৰি শঙ্কৰে ক'লে—" গুৰু কি কৰে?" সেই দিনৰে পৰা গুৰুৱে শঙ্কৰক পঢাশালি মচিবলৈ বাৰণ কৰি তেওঁক সকলো ছাত্ৰৰ ওপৰত ওজা ছাত্ৰ পাতিলে। কন্দলিযে শঙ্কৰক ঈশ্বৰ জ্ঞান কৰিব ধৰিলে। গুৰুৱে ছাত্ৰসকলক শঙ্কৰৰ দ্বাৰা পাঠ পৰায আৰু ছাত্ৰ সকলক শঙ্কৰক "শঙ্কৰদেৱ" বুলিবলৈ ক'লে। ছাত্ৰসকলে কথাটো সহ্য নকৰি খং খাই মাধৱ কন্দলিৰ শিষ্য ৰাঘ ভট্টাচাৰ্য্যক গোচৰ দিলে। ভট্টাচাৰ্য্যই আহি মহেন্দ্ৰ কন্দলিক ধৰিলেহি—" শূদ্ৰক ওজা ছাত্ৰ পাতি ব্ৰাহ্মণক পাঠ দিওৱা আৰু শূদ্ৰক 'দেউ' বোলোৱা কিয়? এনে নকৰিবা।" পাচত সেই ৰাতি ভগৱন্তই দিব্য ৰূপ ধৰি ভট্টক সপোনতে হেঁচি ধৰি টঙোনেৰে খুন্দি দাঁত সৰাই তেওঁৰ মুখ ভিগুাকাৰ কৰিলে। ভয খাই বিপ্ৰই সপোনতে চাৰি বস্তু লাভ কৰিছে। পুৱা বিপ্ৰই সকলো ছাত্ৰকে মতাই আনি সকলো কথা কৈ শঙ্কৰক সেৱা জনাই ঈৰ্ষা এৰি দায় দোষ এৰাই গ'ল।

১-২-১১ কন্দলিয়ে ধান এডৰা ৰুইছিল। জেঠ মাহত ধান পকাত সাতটা হাতী আহি সেই ধান খাব ধৰিলে। ৰাখোঁতাইতে একোতে হাতী খেদাব নোৱাৰি পলাল। ইয়াকে শুনি শঙ্কৰে খেদি গ'ল। শঙ্কৰক দেখিয়ে হাতীয়ে বিজুলী

সঞ্চাৰেৰে ভিৰাই লৰ দি দ খালত পৰি মৰিল। সিহঁতে জন্মক উদ্ধাৰিলে।

১-২-১২ ভালে দিন ধৰি শঙ্কৰে গুৰুক ধৰিছে ঘৰলৈ যাবলৈ অনুমতি বিচাৰি, গুৰুৱে নপঠায়। কাকো নোকোৱাকৈ শঙ্কৰে এদিনাখন ঘৰৰ পৰা এখন বস্ত্র আৰু টকা এটি আনি গুৰুক দি অনুমতি লৈ ঘৰলৈ গ'ল। কন্দলিয়ে আন ছাত্রৰ দ্বাৰা বুঢ়ী আইক কথাটো কোৱালে। শঙ্কৰক বুঢ়ী আয়ে ধৰিছে—" ক'লৈ গৈছিলি?" শঙ্কৰে ক'লে—" পঢ়িবলৈ।" আয়ে ক'লে—" তেনেকৈ কোৱানে? এই টকা আৰু বস্ত্র চুৰি কৰি নি দুষ্ট ল'ৰা জাকৰ লগত ফুৰা।" শঙ্কৰে তলমূৰকৈ ৰ'ল।

১-২-১৩ এদিন কন্দলিযে ছাত্রহঁতক ক'লে—" ছাত্রহঁত মোক একোটাকৈ শ্লোক কৰি দিয়া।" সকলো ছাত্রই শ্লোক কৰিলে, কোনোৱে এফাকি, কোনোৱে আধা, তাৰো অর্থ নাই। শঙ্কৰেও শ্লোক কৰি দিলে। তেওঁ বৈকুণ্ঠৰ পৰা কলম, কাগজ, চিযাহী আৰু দোৱাত এই চাৰি বস্তু আনিছে আৰু ঈশ্বৰীয় শক্তিৰে পদ্য লিখিছে—" খগচৰ, ণগচৰ ।"(১) আকাৰ ইকাৰ নলগোৱাকৈ। আৰু তাৰ অর্থ পৃথিৱী, পাতাল, বৈকুণ্ঠ, স্বর্গ ভেদি গ'ল। অধ্যাপক কন্দলিয়ে চাই ক'লে—"লোণ নাই শুদা ব্যঞ্জনৰে ইমান সোৱাদ। এয়া মানুষ্যৰ কাম নহয়, কিবা হৰিৰ শক্তিয়ে মনুষ্যৰ ৰূপ ধৰি ছদ্ম ভাৱে আছেহি।"

১-২-১৪ এদিন কন্দলিযে ক'লে—" ডেকাগিৰি, দুর্গাৰ স্তোত্র শিকাও, মাহ, চাউল, কচু, পাৰ চৰাই যি পাৰা গোটোৱা।" শঙ্কৰে ক'লে—" গুৰু, এইবোৰ ক'ত পাম, নিশিকো দুর্গা স্তোত্র, কৃষ্ণ স্তোত্রকে শিকাওক। কৃষ্ণে তুলসী পাতেৰেই সন্তুষ্ট হয, দুর্গক পূজিবলৈ আমাৰ শকতি নাই।" গুৰুৱে সন্তুষ্ট হৈ ক'লে—" এনেয়ে কওঁ, শিকা। নিজেও কৰিবা আৰু আনে মাতিলেও কৰিবা, চাউল বস্ত্র

১। শ্লোকটো (পদ্যটো) তলত সম্পূর্ণকৈ দিয়া হ'ল।

কৰতল কমল কমলদল নয়ন। ভৱদব দহন গহন বন শয়ন।।
নপৰ নপৰ পৰ সৰতৰ গময়। সভয় মভয় ভয় মমহৰ সততয়।।
খৰতৰ বৰশৰ হতদল বদন। খগচৰ নগধৰ ফনধৰ শয়ণ।।
জগদঘ মপহৰ ভৱভয় তৰণ। পৰপদ লয়কৰ কমলজবয়ণ।।

আকাৰ ইকাৰ নোহোৱা এই পদ্যৰে শঙ্কৰে ভগৱানৰ ৰূপ আৰু গুণ বর্ণাই ভগৱানক স্তুতি কৰিছে অতি পাণ্ডিত্যেৰে।

পাবা। পিচত কৃষ্ণৰ কৃপাত কন্দলিযে চণ্ডীতত্ব পাহৰি শঙ্কৰক কৃষ্ণ স্তৱককে শিকালে।

১-২-১৫ আৰু শঙ্কৰে পিতৃ কুসুম্বৰদেৱৰ তিঁথি কৰ্ম কৰি গৈছে ছাত্ৰশাললৈ। বাটিত পহু এটা পাই মাৰি তাৰ মাংস তেওঁ সকলোকে দিছে সিধাৰ সৈতে।

আৰু প্ৰথমে কলম ধৰি মাৰ্কণ্ডেয পুৰাণৰ পৰা হৰিশ্চন্দ্ৰ উপাখ্যান লিখিছে শঙ্কৰে সেৱকৰ অৰ্থে ধৰ্মৰ চাৰি সীমা দি।

আৰু শঙ্কৰে কথাত লাগি ম'হ্বা চৰাই এটি ধৰি এৰি দিছে পুনৰ। আৰু সনহুৰি পাৰ হৈ সিঙ্গিৰীত এটা ভালুক মাৰিছে লোকৰ হিতৰ অৰ্থে। আৰু কথাত লাগি লুইতত বুৰ দি দুই-দাঁৰ মান কাটল মাছ এটা ধৰি সাওঁৰি ঘৰলৈ আনিছে আৰু তেতিযা বুঢ়ী আইযে শঙ্কৰক খং কৰি উঠি মাছটি কটাই সকলোকে ভগাই দিছে।

১-২-১৬ শঙ্কৰে পঢ়া শাস্ত্ৰসমূহ- সাম, ঋক, অথৰ্ব, যজুৰ এই চাৰি বেদ। চৌধ্য শাস্ত্ৰ— শিক্ষা, কল্প, জ্যোতিষ, ৰীতি, নীতি, নিৰুজ, ছন্দ, শ্ৰুতি, স্মৃতি, মীমাংসা, তৰ্ক, কলাপ, তৰ্ক, ন্যায এই চৌধ্য শাস্ত্ৰ। অষ্টাদশ পুৰাণ— শিৱ, মৎস্য, বৈষ্ণৱ, স্কন্ধ, কুৰ্ম, গৰুড, মাৰ্কেণ্ডয, ভাগৱত, বামণ, বৰাহ, লিঙ্গ, ভবিষ্য, ব্ৰহ্মাণ্ড, বৈৱৰ্ত্ত, বৃহৎ নাৰদী, ব্ৰহ্মা আৰু পদ্ম। অষ্টাদশ ভাৰত--অদিপৰ্ব, সভাপৰ্ব, বনপৰ্ব, বিৰাট পৰ্ব, উদ্যান পৰ্ব, ভীষ্ম দ্ৰোণ, কৰ্ণ, শৈল্য, সৌপ্তি, দশম, স্ত্ৰীপৰ্ব, শান্তিপৰ্ব, অশ্বমেধ, আশ্ৰম, বাণপৰ্ব, স্বৰ্গাৰোহণ আৰু বিজয় পৰ্ব। সংহিতা--সূত, ব্যাস, গৌতমী, নাৰদী, অগষ্টি, বশিষ্ঠ, মাৰ্কেণ্ডয, ব্ৰহ্মা, ভৃঙ্গি (ভৃগু), পৰাশৰ, বিশ্বমিত্ৰ, ভৰদ্বাজ, দুৰ্বাসা, বৈশ্বানৰ, কপিল, অঙ্গিৰস, সৌৰি এই অষ্টাদশ সংহিতা। চৌধ্য ব্যাকৰণ—পাণিণি, কলাপ, পঞ্জিকা, শব্দৰত্ন, মুৰ্খবোধ (মুগ্ধ), জ্ঞানাকুশ, পদ্ম, স্বৰ প্ৰদীপ, শব্দজ্ঞান, প্ৰশ্নবোধ, প্ৰাকৃত, সন্ধি, বৃত্তি, কৃতি আৰু আখ্যাত। অষ্টাদশ তন্ত্ৰ। অষ্টাদশ কাব্য— মাঘ, ভাৱৰী, ভাৰতী, নৈষধ, হিতোপদেশ, বৃন্দাবনচন্দ্ৰধাৰী, অন্যাপোদেশ, মোহমুদগৰ, প্ৰধান, হনুমন্তী, হিমৱন্তী, মেঘদূতজ্ঞান, নবৰত্ন, পঞ্চৰত্ন, দৰিদ্ৰ অষ্টক,মুক্তাষ্টক, বিদ্যাবিদুষি, শান্তিশতক এই ওঠৰ কাব্য। দণ্ডি, প্ৰবোধচন্দ্ৰ, আনন্দলহৰি, শৃঙ্গাৰ -তিলক, শ্ৰুতবোধ, ঋতুমঞ্জুৰি, হাস্যবৰ্ণব, কবিৰত্ন, অমৰ,হাৰাৱলী, মেদিনী, শব্দৰত্ন, কলাপ, পঞ্জিকা, শব্দজ্ঞান, প্ৰশ্নবোধ, শ্ৰুতিবোধ এই ওঠৰ কোষ। অমৰ, চানক্য

আৰু আন শাস্ত্র পঢাই গুৰু কন্দলিযে শঙ্কৰক ক'লে—" যিখিনি জানো সকলো পঢলো আৰু পঢাবলৈ নাই। আনে একশ বছৰতো ইমান পঢ়িব নোৱাৰে আৰু মই বাবেহে তোমাক ইমান পঢুৱালো। " আপুনি নিৰ্ম্মিলা শাস্ত্র, তাকে পঢা হুযা ছাত্র।" এই বুলি কৈ গুৰুৱে শঙ্কৰক বিদায় দিলে। শঙ্কৰে এবছৰ গুৰু গৃহত পটি ঘৰলৈ আহিল। পিচদিনা খেৰসূতী আযে গুৰুক মতাই আনি ভোজন কৰাই দক্ষিণা দি পঠালে।

১-২-১৭ যোগ শাস্ত্র পটিবলৈ শঙ্কৰৰ বাকী আছিল। ঘৰতে তেওঁ যোগ চৰ্চা কৰিলে। পানীৰ তলত তেওঁ এপৰ সময বুৰ দি থাকে, কাপোৰ নিতিতে। গাত পাট সূতা বান্ধি লৈ যোগৰ দ্বাৰা বায়ু নিৰোধ কৰি সেই সূতা ভট্ ভট্ কৈ ছিণ্ডে। পাচত যোগ অভ্যাস তেওঁ ত্যাগ কৰে।

১-২-১৮ বুঢী আয়ে সূৰ্য্য ভূঞাৰ কন্যা সূৰ্য্যৱতীক খুজিঁ শুভ বাৰ তিথিত শঙ্কৰৰ একৈশ আৰু সূৰ্য্যৱতীৰ চৌধ্য বছৰ বয়সত বিয়া পাতি দিছে। শঙ্কৰৰ বাইছ বছৰ বযস হোৱাত সূৰ্য্যৱতীৰ পোন্ধৰ বছৰ বযসত পুষ্পোৎসৱ হয়। তেতিযা সূৰ্য্যৱতীক শান্তিযনি কৰি গৃহলৈ আনি শঙ্কৰে সংসাৰ ধৰ্ম ধৰিছে। শঙ্কৰৰ সাতাইশ বছৰ বযসত মনু নামেৰে কন্যা এটি জন্মিল। মনুৰ ন মাহ বয়সত সূৰ্য্যৱতী আই ঢুকায।

তৃতীয় অধ্যায়

১-৩-১ কোনোৱে কয়, তেৰ বছৰ বয়সত মনুক হৰি জোঁৱাইৰ তাত বিয়া দি শঙ্কৰে তীৰ্থ কৰিবলৈ গৈছে। আৰু কোনোৱে কয়, পত্নীৰ ক্ৰিয়া কৰ্ম কৰি তেৰ বছৰ ঘৰত থাকি মনুক ৰামচন্দ্ৰ কায়স্থৰ ল'ৰা হৰি জোঁৱাইত বিয়া দি আহিনৰ এদিন যোৱাত বুধবাৰে তীৰ্থ ভ্ৰমণলৈ গৈছে, সংসাৰ বিৰকতি হৈ। লোকে কোৱা মতে তেওঁলোকে নাওৰে গৈ প্ৰথমতে তেল কুপিত উঠিছে। তাতে বাস কৰা সুমালিনী বুঢ়ীয়ে সপোনত জানি গুৰুজনাক ভোজন সম্ভাৰ দিছে।[১] পিচদিনা বুঢ়ীয়ে টকা দুশ, দুকৰি সোণ আৰু দুকৰি ৰূপ গুৰুজনাক দি ৰাম বুলি প্ৰণত্যাগ কৰিছে। গুৰুজনাই বুঢ়ীৰ দাহ সংস্কাৰ কৰিছে। ইয়াৰ পাচত তেওঁলোকে মদাৰ গঙ্গা পাইছে। মদাৰ গঙ্গাত ঈশ্বৰে তেওঁলোকক ভোজন সম্ভাৰ দিছে। তেওঁলোকে জগন্নাথ ক্ষেত্ৰ পাই মহেন্দ্ৰ কন্দলিকে আদি কৰি আঠজন ভকতক ঘৰলৈ উভতাই পঠাইছে। বাৰজন ভকতক লগত লৈ শঙ্কৰে পশ্চিম ক্ষেত্ৰলৈ পুনৰ যাত্ৰা কৰিছে। সেই বাৰজনৰ ভিতৰত আছিল—ৰামৰাম, সৰ্বজয়, পৰমানন্দ, বলোৰাম, বলভদ্ৰ, গোবিন্দ, নাৰায়ণ, বৰশ্ৰীৰাম, গোপাল, চোট বলোৰাম, মুকুন্দ আৰু মুৰাৰি। তেওঁলোকে দল বান্ধি গৈছে। শঙ্কৰে তীৰ্থলৈ যাওঁতে জয়ন্তক মাতি আনি ষাঠিটা বলধ, ছয় কুৰি গাই গৰু দি আৰু বাৰভূঞাৰ বিষয় বাব সকলো গতাই দি গৈছিল।

১-৩-২ তেওঁলোকে প্ৰথমতে কৰতিয়াত স্নান কৰি তাৰ পাচত ভাগীৰথী চিলপুৰ ঘাটত স্নান দান কৰিছে। [২] আৰু ফল্গুনদীৰ তীৰত দান দক্ষিণা দি গৈছে। তাৰ পাচত তেওঁলোকে বাৰানসী, কাশী, বিশ্বেশ্বৰ থানত

১। সুমালিনী বুঢ়ীয়ে আগনিশা সপোনত দিব্য পুৰুষ এজন তাইৰ ওচৰলৈ আহি থকাৰ কথা আৰু তেওক খদ্য সামগ্ৰী দিবলৈ নিৰ্দ্দেশ পাইছিল।(গুৰু চৰিত ৰামচৰণ ঠাকুৰ।)

২। এইখিনিতে থকা বাক্যাংশটো হ'ল তাৰ পৰা গৈ গয়া বিষ্ণু পদত চৌধ্য পুৰুষৰ পিণ্ড দিছে।" এই বাক্যাংশত সন্দেহৰ অৱকাশ আছে। শঙ্কৰে গুৰু গৃহত চণ্ডী পাঠ কৰিবলৈ অস্বিকাৰ কৰিছিল। ছাত্ৰ অৱস্থাত লিখা হৰিশ্চন্দ্ৰ উপাখ্যান টো তেৰাই অন্যদেৱ পূজা নকৰাৰ ইঙ্গিত পাও। আৰু এই গ্ৰন্থতে পাওঁ যে গুৰুজনে প্ৰথম তীৰ্থ ভ্ৰমণলৈ যোৱাৰ বাটত অনেকক শৰণ দিছিল আৰু পাওঁ যে কৰ্মকাণ্ড এৰা লোককহে তেওঁ শৰণ দিছিল। এনে ক্ষেত্ৰত পিণ্ড দিয়াৰ কথাটোৰ সামঞ্জস্য নাহে। পাঠকে কিতাপখন সম্পূৰ্ণকৈ পঢ়ি নিজ বিবেচনাৰে কথাটো গ্ৰহণ বা অগ্ৰাহ্য কৰিব। ইয়াত মাত্ৰ কথাটিৰ উল্লেখ কৰা হ'ল।

স্নান কৰি দান দক্ষিণা কৰি তাত কিছুদিন বাস কৰিছে।তাৰ পাচত তেওঁলোকে প্ৰযাগ পাই মুণ্ডন কৰি ব্ৰহ্মাবট দৰ্শন কৰি তাতে দান দক্ষিণা দি গ'ল। যমুণা য'ত গঙ্গাত পৰিছে, সেই পুষ্কৰ তীৰ্থত তেওঁলোকে স্নান-দান কৰি গ'ল। তাতে কবি গোপীনাথে শঙ্কৰদেৱৰ ওচৰত শৰণ ল'লে। তাৰপৰা গৈ তেওঁলোকে প্ৰভু শ্ৰীৰামৰ ঠাই অযোধ্যা পাই তত ফুৰিছে। সীতা সিংহ-পাতালত থকোঁতে ব্ৰহ্মাৰ আদেশত ইন্দ্ৰই সীতাক পাযস, মিচিৰি আৰু অমৃত দিছিল। এবছৰে সীতাৰ ভোক পিয়াহ নাছিল। তাৰে গুটি নি ৰাক্ষকসকলে ৰুলে। তাৰে পৰা হোৱা গছৰ গুটি খালে এমাহলৈ ভোক নালাগে। গছজোপাৰ গুৰিভাগ সাতজন মানুহে হতে হাতে ধৰি মেৰিযাই ধৰিলেহে বেৰি ধৰিব পাৰি। গছডালে ছয় হালিচা মাটি জুৰি আছে। শঙ্কৰদেৱে গছজোপাৰ তলত ৰইজত গছজোপাৰ পৰা গুটি সৰিব ধৰিলে আৰু আকাশ বাণী হ'ল-" ৰজা আহিছে।" গছড্ৰালৰ ৰখীয়াসকলে তাতে বিস্ময় মানি শঙ্কৰদেৱক ঈশ্বৰ মানি সেৱা কৰিছে। গুৰুজন আৰু ভকতসকলে গছডাল প্ৰদক্ষিণ কৰি উঠি সৰজু গঙ্গাত স্নান- দান কৰি কৰি গ'ল। তাৰপৰা গৈ তেওঁলোকে কুশৰ নগৰ কুশাৱতী নগৰত ৰাতি থাকি পিচদিনা নগৰখন চাই গ'ল। তাৰ পৰা লৱৰ প্ৰস্নাৱতী নগৰলৈ গৈ তাতে ৰ'ল। তাৰ পৰা গৈ বিন্ধ্যাগিৰি পৰ্বতৰ কাষত নদি গাঁওত ভৰদ্বাজ ঋষিৰ আশ্ৰম পালে। তাতে কিছুদিন থাকিল। তাৰ পৰা গৈ কৃষ্ণদেৱৰ আপোন বৃন্দাবন আৰু গোকুল পালে। তাতে ৰাধা নামেৰে সন্ন্যাসীযে শঙ্কৰদেৱৰ ওচৰত শৰণ ল'লে। তাতে ৰৈ কালিন্দী তীৰৰ কালীহ্ৰদত স্নান কৰি কদম তলত বাস কৰিছে। তাতে ৰূপ, সনাতন আৰু বৃন্দাবন দাসে শঙ্কৰদেৱক গুৰু মানি শৰণ লৈছে।(৩) তেওঁলোকে লূহ, মুহ, লাল, তাল,

---

৩। ৰূপ সনাতন – বৃন্দাবনৰ ৰূপ গোস্বামী আৰু সনাতন গোস্বামী। তেওঁলোক চৈতন্য মহাপ্ৰভুৰ প্ৰধান শিষ্য। কিন্তু এই গ্ৰন্থত তেওঁলোকে মহাপুৰুষ শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ ভাত শৰণ লোৱা বুলি কোৱা হৈছে। ইয়াৰ পাচৰ অধ্যায়ত আমি পাম যে গুৰুজনে দ্বিতীয়বাৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণলৈ যাওঁতে বৃন্দাবনলৈ গৈ ৰূপ সনাতনক লগ ধৰাৰ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিছিল কিন্তু শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱৰ আপত্তি মৰ্মে বৃন্দাবনলৈ যোৱা ন হ'ল। পিচত তেওঁলোকে ঘৰলৈ ওভোতৰ বাটত ৰূপ সনাতনৰ ভতিজা বুলি পৰিচয় দিয়া দুজন সাধুক লগ পাইছিল। গুৰুজনে তেওঁলোকৰ আচাৰ বিচাৰত কিছু পৰিবৰ্ত্তন লক্ষ্য কৰিছিল। এই কথাটো উল্লেখ কৰা ভাল হ'ব যে চৈতন্য প্ৰভু শঙ্কৰদেৱতকৈ বয়সত ৩৬ বছৰ সৰু আছিল আৰু কাজেই তেওঁ গুৰুজনাৰ পিচতহে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। এই বিষয়ে মহেশ্বৰ নেওগদেৱে লিখিছে – –এজন চৰিত ৰচয়িতাই সেই সকলৰ (অসমৰ বাহিৰৰ শিষ্য) ভিতৰত বৃন্দাবনৰ ৰূপ- সনাতন গোস্বামীৰ নাম উল্লেখ কৰিছে। এই কথাষাৰ যদিও কিছু পৰিমাণে অচৰিত যেন লাগে তথাপি এইটোও কৌতুহলোদ্দীপক যে ৰূপ গোস্বামীয়ে বিদগ্ধমাধৱ "নামৰ নাটকখনৰ নন্দীত লিখিছে " ভক্তৰূপে অৱতাৰ লাভ কৰা (ভগৱান) শঙ্কৰদেৱে আজি মোক আন এটা স্বপ্নত (এই নাটক ৰচিবলৈ) আদেশ দিছে।

(শঙ্কৰদেৱ ঃ মহেশ্বৰ নেওগ)।

কুঞ্জ, মুঞ্জ, নিকুঞ্জ, খাজুৰ, অশোক ভাণ্ডিৰ কামখিদ্ৰ, অশোক কেলিঘাট, বংশীঘাট আৰু যমুণাত স্নান দান কৰি সেৱা প্ৰদক্ষিণ কৰি গৈ গোৱৰ্দ্ধনত কিছুদিন ৰৈ গৈছে। তাৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে হস্তিনাপুৰ পাই বিদুৰৰ আশ্ৰমত সেৱা জনাই গৈ পাঁচ পাণ্ডৱৰ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ পাই তাতে সেৱা কৰিছে। এবছৰ তাতে ৰৈ গৈ তেওঁলোকে কুৰুক্ষেত্ৰ পালে। তাৰপৰা গৈ ভক্তি হাটত কৃষ্ণই গোপীক জ্ঞান দান কৰা স্থানত সেৱা কৰি গ'ল। তাৰ পৰা পুনৰ গৈ তেওঁলোকে বদৰিকাশ্ৰমত উঠি উদ্ধৱক দৰ্শন কৰিছে।[৪] তাতে শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ সোঁহাতত মাংস বাঢিছে। সৰ্বজয় আতৈয়ে গুৰুজনাক ক'লে—" বাপ, কিবা হ'বহে।" গুৰুজনে ক'লে—" মাধৱ নামেৰে মোৰ প্ৰিয় শিষ্য এজনৰ জন্ম হৈছে।" তাৰ পৰা আহি তেওঁলোকে হিমালয় পাই গঙ্গা য'ত নামি পৰিছে সেই বেত্ৰকূট, সদাশিৱৰ শিৰ তাতে স্নান সেৱা কৰি আহিছে। তাৰ পৰা নেপাল, নৈষদ, কৈশলা, দ্ৰাবিড, পাঞ্চাল, শ্বেতদ্বীপ এই সকলো দেশ, ৰাজ্য, গাঁও ফুৰি চাই গৈ ৰাৱণে যুদ্ধলৈ আনা ক্ষুদ্ৰ নদী কৰ্মনাশাৰ ওচৰৰ বৈদ্যনাথ পালে। সকলো চাই চিতি তেওঁলোকে তাত কিছুদিন ৰৈছে। তাৰ পাচত তেওঁলোকে কেশৰী পাই তাতে স্নান দান কৰি গৈ কাবেৰী পাই স্পৰ্শ কৰি স্নান কৰিছে। সেই ঠাইত কিছুদিন থাকি তাৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে মাৰ্গকাশী পাই তাতে সেৱা, স্নান কৰি তাতে কিছুদিন বাস কৰিছে। কিছুদিন পাচত তাৰ পৰা গৈ বিন্দুকাশী পাই তাতে সেৱা, স্নান কৰি গৈ তেওঁলোকে পয়োস্বনী পালে। পয়োস্বনী দৰ্শন কৰি তাত স্নান কৰি গৈ তেওঁলোকে মহাতীৰ্থ কৌশিক পালে। কৌশিকত স্নান কৰি তাত কিছুদিন থাকি গৈ মৃকণ্ডু আশ্ৰম পালে। মৃকণ্ডু আশ্ৰম চাই উঠি পুৰুভদ্ৰাত স্নান কৰি তাত কিছুদিন বাস কৰি গৈ সোণাৰু পালে। সোণাৰুত স্নান কৰি তাত কিছুদিন ৰৈ পুনৰ গৈ কপিল পালে। কপিলত স্পৰ্শন- স্নান কৰি উঠি গৈ তেওঁলোকে গণ্ডুকী পালে। গণ্ডকীত স্নান দান কৰি গৈ তেওঁলোকে মথুৰা পালে। মথুৰা চাই ফুৰি গৈ তেওঁলোকে উপদ্বাৰকা পালে। তেওঁলোকে তাত কিছুদিন বাস কৰিছে। তাতে ৰমানন্দ নামেৰে ক্ষত্ৰিয় এজনে শঙ্কৰদেৱক গুৰু মানি শৰণ লৈছে। কোনো কোনো লোকে কয় তেওঁলোকে ৰুক্মিনী মন্দিৰলৈকে গৈছিল। তাৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে লক্ষ্মণৰ

৪। উদ্ধৱ— শ্ৰীকৃষ্ণৰ সখি কৃষ্ণৰ কৃপাত তেওঁ আজিও অমৰ বুলি কোৱা হয়।

পুৰ্বৰ দেশ অঙ্গদীয় নগৰ পাই তাত বৈ নগৰখন চাইছে। তাৰ পৰা গৈ শিখৰ ঠাই চন্দ্রকেতু নগৰৰ চন্দ্রাৱতী নামৰ ঠাই পাই তাত বৈ ঠাইখন চাইছে। তাৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে ৰামেশ্বৰ সেতুবন্ধ পাই সেযা স্পৰ্শন- দৰ্শন কৰি তাৰ পৰা গৈছে। তাৰ পাচত সাগৰত স্নান কৰি উঠি ভোজন কৰি গৈ শ্ৰীৰামে সীতাক পৰীক্ষা কৰা ঠাই সীতাকুণ্ড পাই তাক চাই তাতে বৈছে। তাৰ পাচত শত্ৰুঘ্নৰ পুত্ৰৰ দেশ সুবাহু পাই ঠাইখন চাই তাত বৈছে।তাৰ পৰা মৰিচ সুবাহু যুদ্ধৰ ঠাই কৌশিকৰ যজ্ঞভূমি পাই সেয়া চাই তাত কিছুদিন বৈছে। সুচৰিতাৰ বিদিশ নগৰ, গাঁও চাই তাতে বৈছে। তাৰ পৰা গৈ দণ্ডকাৰণ্যৰ শ্ৰীৰামৰ ঠাই ভিঠা চিত্ৰকূটত সেবা কৰি গৈছে। তাৰ পৰা খৰ-দুখণৰ যুদ্ধৰ ঠাই আৰু সূৰ্পণখাক দণ্ড দিয়া ঠাই পাই তাক চাইছে। তাৰ পৰা গৈ গোদাৱৰী নদী পাই তাত স্নান দান কৰি কিছুদিন তাত বাস কৰিছে। তাৰ পৰা গৈ গোমতী গঙ্গা পাই তাত স্নান দান কৰি গৈ অক্ষক নামেৰে নগৰ পাই তাত বৈ চাই গৈছে। তাৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে পঞ্চৱতী তীৰ্থত স্নান দান কৰি গৈছে। তাৰ পৰা গৈ ৰাৱণ আৰু জটায়ুয়ে যুদ্ধ কৰা ঠাই আৰু জটায়ু সংস্কাৰ কৰা ঠাই পাই সেয়া চাই তাত কিছুদিন বৈছে। তাৰ পৰা গৈ চিমুখ পৰ্বত পাই তাক চাই শ্ৰীৰামে তাল গছ ভেদ কৰা ঠাই আৰু পাঁচটি বানৰে শ্ৰীৰামত শৰণ লোৱা ঠাই পাই তাত বৈছে। ভৰতৰ পুত্ৰৰ দেশ পুষ্কৰাৱতী পাই তাৰ গাঁও নগৰ চাই তাতে বৈছে। তাৰ পাচত ভৰদ্বাজ ক্ষেত্ৰ পাই তাত সেৱা, স্পৰ্শ, শুদ্ধি কৰি গৈ হৰিদ্বাৰ ক্ষেত্ৰ পাই তাক চাই চিতি গৈছে। তাৰ পাচত তেওঁলোকে জয়দ্বাৰ পাই তাত কিছুদিন বৈ চাইছে। তাৰ পৰা গৈ নৰ্মদা গঙ্গা পাই তাত স্নান দান কৰি গৈছে। তাৰ পৰা গৈ মহানন্দা গঙ্গা পাই তাত স্নান দান কৰি গৈ কটক নগৰ পাই তাত বৈছে। তাৰ পৰা গৈ উৰিয়া দেশৰ বৰ্ম্মী ৰাজ্যৰ উৰেষা পুৰীৰ শ্ৰীপুৰুষোত্তম ক্ষেত্ৰ পৃথিবীৰ বৈকুণ্ঠত পূৰ্ণ জগন্নাথ দৰ্শন কৰিছে। তাৰ পাচত শ্বেত গঙ্গা, মাৰ্কেণ্ডয়, চন্দন সৰোবৰ, ইন্দ্ৰদ্যুম্ন আৰু লোকনাথ এই পাঁচ তীৰ্থত স্নান দান পান কৰি গৈ পাতালী গঙ্গাত দেৱদ'ল দৰ্শনৰ বাবে গ'ল। পুৰীৰ পাণ্ডাসকলে ব্ৰহ্মাপুৰাতে চাৰি সৰোবৰত স্নান কৰি দ্বাৰিকানাথ, হনুমন্ত, জাম্বুৱন্ত, বিভিষণ, যম, বলি, ব্ৰহ্মা, বংশীধাৰী কৃষ্ণ, গোবৰৰ্দ্ধনধাৰী, নৃসিংহ, শ্ৰীৰাম, লক্ষ্মণ, ভৰত, শত্ৰুঘ্ন, নন্দ, যশোদা, বসুদেৱ, দৈৱকী, একাদশী, গৰুড়, হৰগৌৰী

এইসকল সৰোবৰকে মুখ্য কৰি আন আন থান দৰ্শন হৈ প্ৰতি দিন আৰু প্ৰতি নিশা শঙ্কৰদেৱৰ ওচৰ চাপে। শঙ্কৰদেৱে পাণ্ডাসকলক ব্ৰহ্মপুৰাণৰ কথা কয়,ইন্দ্ৰদ্যুম্ন ৰজা আৰু জগন্নাথ মহপ্ৰভুৰ কথা কয়। এইদৰে পুৰীত এবছৰ থাকি সকলো চাই কৃষ্ণ, বলভদ্ৰ, সুভদ্ৰাৰ মূৰ্ত্তি দৰ্শন কৰি উঠি সমুদ্ৰত স্নান কৰি পাণ্ডাসকলক দক্ষিণা দি তাৰ পৰা আহিল। তাৰ পাচত তেওঁলোকে গঙ্গাৰ সঙ্গমত স্নান পান কৰি উঠি গৈ কপিল মুনিৰ আশ্ৰমত বাস কৰি ভগীৰথৰ আশ্ৰম চালে। তাৰ পৰা আহি জাহ্নবী মোহনা, কালিন্দী, পূৰ্ণতোৱা আৰু কৰিতিযাত স্নান পান কৰিলে। এই সকলো তীৰ্থকে মুখ্য কৰি ভাৰতৰ আন যত তীৰ্থ ক্ষেত্ৰ আছে আৰু নানা দেশ, ৰাজ্য, দ্বীপ, দ্বীপান্তৰ, পূৰ্ণভূমি যত আছে সকলো চাই ফুৰি বাৰ বছৰৰ মূৰত আহি আঘোণ মাহৰ এদিনাখন এপৰ নিশা শঙ্কৰে বুঢী আইক মাত লগাইছে। বুঢী আয়ে শঙ্কৰৰ মাতটো বুজি আৰ্ত হৈ আহি বিচনাৰ খুৰাত উজুটি খাই পৰি আঁঠু- মূৰত আঘাত পাই উঠি শঙ্কৰক সাৱটি ধৰিছে “ মোৰ বাপু ”বুলি। সেই ৰাতি শঙ্কৰে ভোজন পান কৰি ঘৰতে থাকিল। পিচদিনা পুৱা জ্ঞাতি, মিত্ৰ, বন্ধুবৰ্গ আৰু বাৰ ভূঞাই আহি শঙ্কৰক চাই কুশল বাৰ্ত্তা সুধিছে। শঙ্কৰে যি তীৰ্থৰ যি ভাব, কথা- কাৰ্য্য, মাত-বোল, মাহাত্ম্য, যি দেশৰ যি ৰীতি-নীতি, খাওন- পিন্ধন সকলো কথা কলে। তীৰ্থৰ পৰা নিয়া পানী, মাটি, নিৰ্মালি শঙ্কৰে লোকসকলক দিছে। প্ৰসাদ নিৰ্মালি লৈ বাৰ ভূঞাই শঙ্কৰক প্ৰশংসা কৰি ক'লে,“ বাপু, তুমিহে আমাৰ বংশৰ পদুম, প্ৰদীপ, তুমি আমাৰ উপৰি পুৰুষক উদ্ধাৰ কৰিলা।” এই বুলি কৈ লোকসকল দিহাদিহি গ'ল। শঙ্কৰে জয়ন্তক চিনি অলপ দিছিল। সেই চিনি নি তেওঁ পুৱা মাছৰ লগত সানি খাই গুৰুজনাক ক'লে। গুৰুজনাই ক'লে,“ মুৰ্খ, কি বস্তু কিহেৰে খাব লাগে নাজানা। পকা দৈৰ লগত সানি খোৱাগৈ কেনে পোৱা।” জয়ন্তই তেনেকৈ খাই তেতিয়াহে টকালি পাৰি শলাগিছে।

১-৩-৩ গুৰুজনে চাৰিদিন জিৰাই ঘৰতে আছিল। তাৰ পিছত জয়ন্তক দি যোৱা পালৰ গৰুবোৰ আনিবলৈ বনগঞাগিৰিক ক'লে। গুৱালে গৰুবোৰ আনিবলৈ নিদিয়াত বনগঞাগিৰিয়ে দুভুকু মাৰি গৰুবোৰ আনিলে। গুৱালে গৈ ৰতিকান্তক কথাটি ক'লে। ৰতিকান্তই গুৱালক ক'লে, “ডেকাগিৰিৰ গৰু, নিওঁতে

কিয় বাধা কৰা? তেওঁ আমাক নিমন্ত্ৰণ কৰিলে আমি নোযোৱাকৈ থকিব পাৰিমনে?" কোনো কোনোৱে কয় -- গৰু নিওঁতে বাধা দিয়াত বনগএগাগিৰিয়ে লগুৱাক যাঠিৰে হানি মাৰিছিল আৰু তাতে শঙ্কৰে বনগএগাগিৰিক দায় ধৰি দণ্ড বিহিছিল।

চতুৰ্থ অধ্যায

১-৪-১ এদিনাখন খেৰসূতী আযে শঙ্কৰক ক'লে— ' বাপু, তুমি মোৰ বংশধৰ, নাতি, আগলৈ আৰু মোৰ সন্তান সন্ততি নাই, তোমালৈ এজনী কন্যাকে বিযা কৰাই আনো।" শঙ্কৰে ক'লে—" আই, বিবাহ কৰালো, ভাৰ্য্যা ঢুকাল, সেযাও ঈশ্বৰৰ কৃপা, জঞ্জাল নাপাতো আৰু।" ইযাকে শুনি আযে মনোকষ্ট পাই চিন্তা কৰি ৰ'ল। পিচদিনা আযে ভূঞা বংশৰ ৰামখা, ৰূপখা, গাভৰুখা, কেতাইখা, বুঢাখা, হৰিখা আদি বযসস্থ লোকক মতাই আনি তেওঁলোকৰ দ্বাৰা শঙ্কৰক বিয়াৰ বাবে জোৰকৈ ধৰালে। শঙ্কৰে তেওঁলোকৰ বাক্য পেলাব নোৱাৰি মনোকষ্টেৰে ক'লে—" বাৰু। " তেতিযা শঙ্কৰৰ দুকুৰি চৌধ্য বছৰ আৰু কন্যা কালিন্দী আইৰ পোন্ধৰ বছৰ বয়সত শুভ বাৰ, তিথি, মাহত বিবাহ সম্পন্ন হ'ল। বিবাহৰ ওঠৰ মাহৰ পিচত কন্যাৰ পুষ্পোৎসৱ হ'ল। পাচত কন্যাক শান্তি কৰি আনি ঘৰ সোমাই সংসাৰ কৰি শঙ্কৰে আলিপুখুৰীত পাঁচ বছৰ আছিল। [১]

১-৪-২ ঘৰত শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে জঞ্জাল পাই সখিয়েক ৰামৰাম, নৰোত্তম, চতুৰ্ভুজ, সৰ্বজয়, পৰমানন্দ, লসিৰাম, বৰশ্ৰীৰাম, বলোভদ্ৰ, নাৰাযণ, গোবিন্দ আৰু হৰি এই সকলৰ লগত আলোচনা কৰি গাঁওৰ পৰা দূৰৈত কুসুমদেৱৰ সৰিযহ তলিত গণক জানৰ পাৰত চাৰি হাটী বাহা কৰি ঘৰ বান্ধিবলৈ স্থিৰ কৰিলে। তাৰ মাটিত প্ৰথমে কোৰেৰে চাব মাৰোঁতেই বাসুদেৱৰ মূৰ্ত্তি এটি ওলাল। [২]

১-৪-৩ শঙ্কৰদেৱে সমস্ত শাস্ত্ৰ- খীৰ-সাগৰ বিচাৰি মন্থন কৰি অমৃত উদ্ধাৰ কৰি তাক প্ৰচাৰ কৰিলে। তেওঁ ভাগৱতৰ পৰা সৎসঙ্গ, সহস্ৰনামৰ পৰা নাম, গীতাৰ পৰা একশৰণ এই তিনিটা বস্তু প্ৰকাশ কৰিলে, আৰু আন অটি বস্তু তেওঁ গুপুতে ৰাখিলে। পাচত মাধৱদেৱে তাক বেলগুৰিত প্ৰকাশ কৰিলে। [৩]

১। শঙ্কৰদেৱে প্ৰথম তীৰ্থ ভ্ৰমণৰ পৰা ঘূৰি অহাৰ কিছুদিন পিচত খেৰসূতী আই ঢুকায়। কালিন্দী আইৰ পিতৃৰ নাম কালিকা ভূঞা। (শঙ্কৰ—মাধৱ : লক্ষ্মীনাথ)

২। সেই বাসুদেৱ মূৰ্ত্তিটো দৌলত স্থাপন কৰি তাত প্ৰাণ প্ৰতিষ্টা কৰাৰ বাবে ৰামৰাম গুৰুৱে মন্ত্ৰ কৰি ফুল পাত দলিওৱাত সেই ফুল পাত ওচৰতে বহি থকা শঙ্কৰদেৱৰ গাতহে পৰিছিল। (বৰ চৰিত : দীননাথ)

৩। এই চতুৰ্থ বস্তুটো হ'ল গুৰু-সেৱা যাক মাধৱদেৱে পিচত প্ৰকাশ কৰিছে।

১-৪-৪ ভক্তসকলে হৰিগৃহত হৰি গুণ নাম গাই আছে তিনি পষেক ধৰি। হৰিগৃহৰ দক্ষিণ ফালে এটি বিল আছিল, ভক্তসকলে তাৰে পানী খায়। বিলখন দূৰৈত, বাটত গড, ভালুকৰ ভয়, ৰাতি বেলি যাবই নোৱাৰি। এনেবোৰ কষ্ট পাই ভক্তসকলে গুৰুজনাক প্ৰৰ্থনা কৰিলে কিবা উপায় কৰিবলৈ। গুৰুজনাই ক'লে—" তোমালোকে দিনে নিশাই নাম গোৱা, উপচি পৰাকৈ পানী ভগৱন্তই দিব।" ভক্তসকলে নাম ধৰিলে। মহাপুৰুষ গুৰুৱে দুপৰ নিশা ঘৰৰ বাহিৰলৈ ওলাই হাতৰ বঢা আঙুলিৰে ধনুকাৰৰ মুদ্ৰা কৰি আকাশলৈ টোৱাই গৰ্জন কৰিলে। গিৰগিৰকৈ আকাশী গঙ্গা পৃথিবীলৈ নামি আহিল। ৰতিপুৱা ভক্তসকলে দেখিলে বকৰা মাটিত এটি বিল হ'ল আৰু সেই ঠাইখিনিত থকা বট গছ জোপা কেনিবা গ'ল।[৪] ভক্তসকলে অদ্ভুত- আশ্চাৰ্য্য মানি গুৰুজনাক কথাটি ক'লে। গুৰুজনাই ক'লে—" ঈশ্বৰে কৃপা কৰি তোমালোকক নাম জল দিছে। সেই হৰিগৃহতে গুৰুজনে গৰুড পুৰাণ চাই " ভক্তি প্ৰদীপ" আৰু হৰিবংশৰ পৰা "ৰুক্মিনী হৰণ " কাব্য ৰচনা কৰিছে।

১-৪-৫ গুৰুজনে দ্বাদশ স্কন্ধ ভাগৱত ভাঙনি কৰিবলৈ মন মেলিলে, কিন্তু ভাগৱতৰ মূল আৰ্হি লগত নথকাত তেনে অৱস্থাতে ভাঙনি কৰিলে সূচক, খলুৱাই নিন্দা কৰে বুলি মনতে সঙ্কোচ কৰি আছিল। এনেতে পশ্চিমৰ পৰা বাৰ স্কন্ধৰ ভাগৱত লৈ জগদীশ মিশ্ৰই আহি গুৰুজনাৰ ঠাই পালেহি। মিশ্ৰই গাঁওৰ মূৰত ৰামৰায় আতাক পাই সুধিছে, শ্ৰীশঙ্কৰ ক'ত থাকে বুলি। আতাই ব্ৰাহ্মণক ক'লে—" বাপ, আছে নাই মই চাই আহো, আপুনি খন্তেক ৰওঁক।" ৰামৰায়ে গৈ শঙ্কৰদেৱক ক'লে—" দাদা, তুমি পশ্চিমত কাৰোবাৰ টকা ধাৰে লৈ খৰছ কৰি আহিছানে? এজন ব্ৰাহ্মণে তোমাক বিচাৰি আহিছে দেখোঁ।" শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে ক'লে— "লোকজনক মাতি আনাচোন, মই পৰৰ দ্ৰব্য খাই নিদি আহিছো, তোমাৰ এনেহে মনত লাগিছেনে?" ব্ৰাহ্মণজনক মাতি অনা হ'ল। গুৰুজনে চাৰি খোজ আগবাৰি গৈ ব্ৰাহ্মণক আদৰি আনি ঠাই পৰিস্কাৰ কৰি ঠগা দিযাই তাত শাস্ত্ৰখন থোৱালে। ব্ৰহ্মণক আসন দিলে, ব্ৰাহ্মণে তাতে বহিল। এজন লগুৱাই ব্ৰহ্মণৰ ভৰি ধুৱাই দিছে। গুৰুজনাই ব্ৰাহ্মণক সুধিছে—" আপুনি ক'ৰ পৰা আহিছে আৰু

৪। সেই ঠাইখিনিতে থকা বট গছ এজোপা দ্ৰবিত হৈ বিল হোৱা হেতু ঠাইখনৰ নাম বটদ্ৰৱা হয়।

সেইখন কি শাস্ত্র?" ব্ৰহ্মাণে ক'লে—"বাৰানসীৰ তিৰতীয গাঁওত মোৰ ঘৰ, ব্ৰহ্মানন্দৰ ছাত্ৰশালত বাৰ বছৰ পৰিলো আৰু গুৰুৱে মোৰ নাম জগদীশ ৰাখিছে। বাৰ স্কন্ধৰ ভাগৱত কণ্ঠগত হোৱাত পুৰীলৈ জগন্নাথক ভাগৱত শুনাব গ'লো। সপোনত জগন্নাথে মোক ক'লে—" কিয় আহিছা?" সপোনতে মই ক'লো—" আপুনাক ভাগৱত শুনাব আহিলো।" জগন্নাথে ক'লে—" মই ইয়াত অদৃশ্যকৈ চৈতন্য, কিন্তু বাহিৰত লোকক দেখাকৈ জড়ভাৱে আছো। ভগৱত ব্যাখ্যাৰ দোষ-গুণ, সিদ্ধান্ত মই কেনেকৈ দিম? মই ইয়াত অংশহে, পূৰ্ণ অৱতাৰ হৈ শঙ্কৰৰ গাত আছো। তাতে শাস্ত্ৰ শুনালে মযো পাম আৰু শঙ্কৰেও পাব। তেওঁহে মূল ভাগৱত, এতেকে তুমি সুধি পুছি তেওঁক বিচৰা। তেওঁৰ ঘৰ পূব দেশত গাঁওৰ নামৰ আদি আখৰ 'ব'।"ব্ৰহ্মাণে পুনৰ ক'লে—" এনেকৈ সুধি পুছি ছয মাহৰ অন্তত আপোনাক পাইছো।" গুৰুজনাই ব্ৰাহ্মণক ৰামৰাম গুৰুৰ ঘৰত ভোজন কৰালে।[৫] ব্ৰহ্মাণে গুৰুজনাক ক'লে—"আপোনাৰ গীত মাত কথা শ্ৰৱণতে বাৰ স্কন্ধৰ ভাগৱত শ্ৰৱণ মোৰ শেষ হ'ল, মইনো আপোনাক কি ভাগৱত শুনাম।" তাৰ পাচত শুভ দিন বাৰ তিথি চাই শৰাই স্থাপন কৰি গুৰুজনে ব্ৰাহ্মণজনৰ দ্বাৰা ভাগৱত পঢ়ালে। এবছৰত ভাগৱত পঢ়া শেষ হ'ল আৰু ব্ৰহ্মাণে ৰাম বুলি প্ৰাণ ত্যাগ কৰিলে। কোনোৱে কয ব্ৰহ্মাণে গঙ্গাৰ তীৰত প্ৰাণ ত্যাগ কৰা বুলি। গুৰুজনাই ৰামৰাম গুৰুৰ দ্বাৰা ব্ৰাহ্মণৰ দাহ সংস্কাৰ আৰু কাজ- কাম কৰালে। পাচত গুৰুজনাই মূল ভাগনতৰ আৰ্হি চাই ভাগৱতৰ পদ ভাঙনি কৰিলে প্ৰথম স্কন্ধৰ পৰা দ্বাদশ স্কন্ধৰ মাজৰ মুঠ আঠ স্কন্ধ। "উদ্ধৱ-সংবাদ"খন গুৰুজনাই মূল ভাগৱতখন লগত নথকাতে ভাঙনি কৰা।[৬] পাচত গুৰুজনাই জগন্নাথৰ কৃপাক

৫। ৰামৰাম গুৰু গুৰুজনাৰ বাল্যবন্ধু ৰামৰাম। সেইসময়ত সদ্ ব্ৰাহ্মণক মান্য কৰি গুৰু উপাধি দি মতা হৈছিল।

৬। এইটো ঠিক যে গুৰুজনে মহেন্দ্ৰ কন্দলিৰ গুৰুগৃহতে ভাগৱত পঢ়িছিল আৰু তাৰ স্মৃতিৰেই তেওঁ উদ্ধৱ- সংবাদ ৰচনা কৰিছিল। পণ্ডিতসকলে ক'ব বিচাৰে যে জগদীশ মিশ্ৰৰ পৰা গুৰুজনাই শ্ৰীধৰস্বামী টীকা সম্বলিত ভাগৱতখন পাইছিল। গুৰুজনাই জগদীশ মিশ্ৰক কোৱা এটা কথা উল্লেখযোগ্য যথা-

তুমি হেন বিপ্ৰক লভিলো মহাভগে ।।
কালি আৰম্ভিব মহা গ্ৰন্থ ভাগৱত।
গীত পদ কৰি মই আছোহো পূৰ্বত ।।

সন্মান কৰি একৈশটা কীর্ত্তনত উৰেষাৰ গুণ বর্ণালে।

তাত কৰি অর্থ কিবা বিলক্ষণ হয়।
শুনিবাক মোৰ মহা আনন্দ আছয়।। ২১৮০ *(গুৰু-চৰিত : ৰামচৰণ ঠাকুৰ)*

ইযাত জগদীশ মিশ্রক লগ পোৱাৰ আগতেই গুৰুজনাই ভাগৱত ৰচনাৰ গীত পদ ৰচনা কৰা বুলি উল্লেখ কৰিছে। জগদীশ মিশ্রই ভাগৱত পঢ়াৰ সময়ত গুৰুজনাই ভাগৱতৰ টীকাৰ দোষ গুণ চৰ্চা কৰিছিল যথা—

প্রথম স্কন্ধৰ পৰা দ্বাদশ পর্য্যন্ত।
পঢ়িলেক বিপ্রে ব্যাখ্যা কৰি ভাগৱত।।
পৰম হৰিষ মনে পঢ়ে বিপ্রবৰ।
দুষণ সিদ্ধান্ত দেন্ত আপুনি শঙ্কৰ।। ২১৮৫

(গুৰু-চৰিত : ৰামচৰণ ঠাকুৰ)

পঞ্চম অধ্যায়

১-৫-১ হৰিগৃহত ভাগৱতৰ দশম স্কন্ধ পঢোতে ওলাল --

বিষ্ণু বুদ্ধি কৰি নন্দৰ পোক।

দেখাইলা বৈকুণ্ঠ ব্ৰজৰ লোক।।[১]

ইযাকে শুনি বাৰ ভূএগ্ৰাৰ সৈতে ভকত সকলে গুৰুজনাক প্ৰাৰ্থনা কৰিলে- -" বাপ, গোপ গোপীক যে কৃষ্ণই বৈকুণ্ঠ দেখুৱালে, আমাৰো তুমি কৃষ্ণ, ইচ্ছা হৈছে আমাক তুমি বৈকুণ্ঠ দেখুওঁৱা।

১-৫-২ ভূএগ্ৰাসকলে দল গঠন কৰিলে। গুৰুজনাই কপিলী মুখৰ কলং নৈৰ প্লাৰৰ কুমাৰক জোখ দি খোল গঢালে। সেই খোলৰ দাইনা সাত আঙুল আৰু বাযা তেৰ আঙুল হ'ল। খোলত ঘুণ দিবলৈ গুৰুজনে ভু পোৱা নাই, ঘুণ নিদিলে মাত নোলায। গুৰুজনে মনোকষ্ট পাই শুই আছিল। সপোনত তেওঁ দেখিলে, কাউৰীয়ে পৰা পাতৰ ভাত খাই খোলত মুখ ঘহোঁতে মাত ওলাইছে। তেতিয়া গুৰুজনাই বৰা চাউলৰ ভাতৰ সৈতে পোৱা মাটিৰ পাত্ৰ গুৰি কৰি মিহলাই ঘুণ দিছে। খোলত মাত ওলাল। নাটৰ সূত্ৰ, গীত, অঙ্ক গুৰুজনাই ৰচনা কৰিছে। গুৰুজনাই ছদ্মবেশত সৈন্যাসী হৈ লোকক দেখুৱাই সন্ন্যাসীৰ পৰা উপদেশ লোৱা দেখুৱাইছে। তেওঁ তুলাপাতত সাত বৈকুণ্ঠৰ ছবি আঁকিছে। সেই ছবিত কল্পতৰু বৃক্ষ দিবলৈ নোৱাৰি ভ্ৰম হৈ গুৰুজনে থৰ লাগি আছিল। চন্দৰী আযে চোতালত ধান ৰ'দাই আছিল। আয়ে আহি ক'লে--"ডেকাগিৰি, কল্পতৰু বৃক্ষ এইখিনিতে নিদিয়া কিয ?-- মন্দিৰৰ কাষত, সপ্তম দুৱাৰৰ আগত।" তেতিয়া গুৰুজনাই কল্পতৰু বৃক্ষ তাত দিছে। বাৰ ভূএগ্ৰাই হৰি গৃহৰৰ পশ্চিমত দ'ল বান্ধি ভাওনাৰ ভেটি সাজিলে। বৈকুণ্ঠৰ পৰা বৰ ধেমালি, ঘোষা ধেমালি আনি তাল মান লগাই গীত গালে ভীমা বাযনে। গুৰুজনাই বাযুমণ্ডলী ৰাগ টানিলে, লক্ষ্মণ গাযন আৰু বলাই গাযনে তিমিৰ ৰাগ টানিলে। ওচৰতে থকা পতিসন্দাৰ পাত

১। শ্ৰীকৃষ্ণই লীলা কৰি ব্ৰজৰ লোকসকলক বৈকুণ্ঠ প্ৰদৰ্শন কৰিছিল। (দশম স্কন্ধ) ইয়াত সেই কথাকে কোৱা হৈছে।

সৰি পৰিল। মেঘমণ্ডলী ৰাগ দিয়াত পাতবোৰ পুনৰ গছত লাগিল। সাত বৈকুণ্ঠৰ ঈশ্বৰ গুৰুজনে বহাগু বাযন হৈ মেঘ মণ্ডলৰ ৰাগ টানিছে। ওচৰতে পাতিসন্দাৰ গছ আছিল, গছৰ পাতবোৰ সৰিল। ৰাগ পূৰ্ণ হ'লত পাতবোৰ গছত পুনৰ লাগিল। গুৰুজনে মেঘ ৰাগ দি বৰষুণ আনিছে। নদী বিলত পানী উপচি পৰি খলকনি লাগি ঢৌ উঠিছে। দৰ্শকসকলৰ মাজত ৰাতি-দিন, স্ত্ৰী-পুৰুষৰ চিন হেৰাল। বাযন, নটুৱা, সুত্ৰধাৰী, ওজা আৰু নাৰদ আদি চৌধ্যটা ভাওত দৰ্শকে গুৰুজনক দেখিছে।[২] ব্ৰাহ্মণসকলে শঙ্কৰদেৱৰ মহিমা, ঈশ্বৰ শক্তি দেখি তেওঁৰ ওচৰত শৰণ লবলৈ ইচ্ছা কৰি খাটনি ধৰিলে। এৰাব নোৱাৰি গুৰুজনে ক'লে—" দেৱী দুৰ্গাৰ পূজা-সেৱা এৰিলেহে এই বস্তু ল'ব পাৰি আৰু দিবও পাৰি। আৰু দশম শাস্ত্ৰখন লাগিব, আজিলৈ যাওঁক।" এই বুলি সান্ত্বনা দি ব্ৰাহ্মণসকলক গুৰুজনাই পঠাইছে। পিচদিনাখন কবিৰত্ন, বিদ্যাধৰ, সৰস্বতী, ৰাম, ৰামৰামগুৰু, চতুৰভূজ আদি ব্ৰহ্মণ সকলে সপোনত গুৰুজনাৰ ওচৰত শৰণ লোৱা দেখা বুলি কৈ গুৰুজনাৰ ওচৰত শৰণ লৈছে। গুৰুজনাই "উদ্ধৱ- সংবাদ" খন[৩] থাপনাত থৈ তেওঁলোকক শৰণ দিছে।

১-৫-৩ এদিনাখন গুৰুজনাই স্নান ভোজন কৰি নতুন বস্ত্ৰ পিন্ধি তুলসীৰ ঢোপ মূৰত লৈ কমলিধৰা পৰমানন্দক লগত লৈ ৰূপখাৰ আলিয়েদি গৈছে। বাটৰুৱা লোকে গুৰুজনাৰ চৰণত পৰিসেৱা কৰে হেতু কিছুদূৰ গৈয়ে তেওঁ ৰ'ব লগাত পৰে। কোনোৱে সোধে—" বাপ ক'লৈ যায়?" গুৰুজনাই ক'য়— "এইখিনিৰ পৰা আহো।" এজনী তিৱোতাই গুৰুজনাক এক দৃষ্টি কৰি চাই আছে দৃষ্টিৰ আঁৰ নোহোৱা পৰ্য্যন্ত। এই কথা পৰমানন্দই গুৰুজনাক কোৱাত

২। এয়ে বিখ্যাত চিহ্ন যাত্ৰা আছিল, য'ত মঞ্চৰ পিচফালত দৃশ্যপট ৰাখি নাট বা ভাওনা কৰা হয়। পণ্ডিত সকলে ক'ব বিচাৰে যে বিশ্বৰ নাটকৰ ইতিহাসত গুৰুজনাইহে পোন প্ৰথম বাৰৰ বাবে এই ধাৰণাৰ সূচনা কৰিছিল। এই খিনিতে জানি থোৱা ভাল হ'ব যে বিশ্ব বিখ্যাত নাট্যকাৰ শেক্সপীয়েৰৰ জন্ম শঙ্কৰদেৱৰ পিচত।

(৩) গুৰুজনাই উদ্ধৱ-সংনাদখন ৰাতিৰ ভিতৰতে লিখি পিচদিনা পুৱা থাপনাৰ আগত থৈ ব্ৰাহ্মণসকলক শৰণ দিছিল। (গুৰু-চৰিত ঃৰামচৰণ) ৰামচৰণ ঠাকুৰ ৰচিত চৰিত পুথি মতে গুৰুজনাই বিদ্যা শিক্ষা সাং কৰি ঘৰলৈ আহি প্ৰথম তীৰ্থ যাত্ৰাৰ আগতে চিহ্ন যাত্ৰা ভওনা কৰিছিল। অন্যান্য চৰিত পুথিত চিহ্ন যাত্ৰাৰ বিস্তৃত বৰ্ণনা আৰু ৰোমাঞ্চকৰ কাহিনী আছে।

গুৰুজনাই ৰেণুকাৰ (তিৰোতাজনীৰ) পুনৰ জন্ম হোৱাৰ কাৰণ কৈছে আৰু কৈছে এইবাৰ তাই নিস্তাৰিব বুলি। [৪] পৰমানন্দই ক'লে,"ডেকাগিৰি, এই বাটেৰে গ'লে ষাড গৰু লগ পাবা, ষাডৰ ভযত লোকে এই বাট এৰিছে। তুমি সেই বাটেৰে কেনৈ যোৱা?" গুৰুজনাই ক'লে—" তুমি ভয নকৰিবা, আহা।" পাচত চকুৰ দৃষ্টিৰ দূৰত্বত গুৰুজনাক দেখি ষাডটোৱে বাযু বেগেৰে দুই শিং ওপৰলৈ তুলি বিদ্যুৎ বেগেৰে গুৰুজনালৈ খেদি আহিল। ষাডে ওচৰলৈ আহি দেখিলে, গুৰুজনে স্থিৰ হৈ বৈ আছে,কিন্তু আন হোৱা হ'লে ষাডক দেখিলেই ল'ৰ মাৰে আৰু ষাডে পাচে পাচে খেদে। এনেতে গুৰুজনে তুলসীৰ ঢোপটো ষাডৰ গালৈ মাৰি দিযাত ঢোপটো শিঙত লাগি তাৰ চকু ঢাকি ধৰিলে। গুৰুজনে গৈ ষাডটোৰ শিঙত ধৰি তাৰ ঠুটৰি থেকেচি থেকেচি আলিৰ গডখাবৈলৈ তাক মাৰি পঠালে, কৃষ্ণই অৰিষ্ট দৈত্যক পকাই মাৰাদি। কিছু সময বৈ পৰমানন্দই জুমি চাই দেখিলে ষাডটোৰ শ্বাস-প্ৰশ্বাস নাই। পৰমানন্দই ভয়ে ভয়ে ক'লে—" ডেকাগিৰি ভাল কৰিলা, ষাডটো মৰিল।" কিছুপৰ নিটাল মাৰি থাকি ষাডটোৱে এটা চকু পিৰিকিযাই চাই দেখিলে গুৰুজন তাৰ আগত আছে। তেতিযা সি প্ৰাণৰ ভযত লৰ মাৰিলে। তাকে দেখি পৰমানন্দই হাঁহি হাঁহি ক'লে—" ডেকাগিৰি তাক ধাৰা ধৰা।" তেতিযাৰে পৰা আনে ষাড়টোক য'ত দেখে ডেকাগিৰিৰ কথা ক'লে সি ভিৰাই লৰ মাৰে। পৰমানন্দই সকলোকে গুৰুজনাই ষাড় মৰ্দ্দন কৰাৰ কথা ক'লে। ইযাকে শুনি সকলোৱে বিস্ময মানিলে আৰু সেই পথেৰে ফুৰিবলৈ লোকৰ ভয় গুচিল।

১-৫-৪ বা সুঁতিৰে লুইতৰ পানী বৈ গৈছিল। তাৰ পানী টেম্বুৱা জানেৰে সোমাই শস্যৰ হানি কৰে। কেতাইখা, বুঢ়াখা, ৰামখা, হৰিখা, গাভৰুখা, শ্ৰীৰামখা, হৰামখা, ৰূপখা, বিৰমখা আদিকে মুখ্য কৰি বাৰভূঞাই জানত বান্ধ বান্ধে চামধৰাৰ পৰা কপিলি মুখলৈ। তেওঁলোকে উত্তৰ শিঙৰী আৰু বৌতাৰ পৰা মানুহ গোটাই গোজ, ধাম, চতি লগাই বান্ধ বান্ধে, কিন্তু বাৰেবাৰে বান্ধ ভঙে।

৪। ৰেণুকা— ঋষি যমদাগ্নিৰ পত্নী আৰু পৰশুৰামৰ মাতৃ। ঋষিৰ কোপত ৰেণুকাৰ সংসাৰ বন্ধ হৈছিল। ইয়াত সেই ৰেণুকাৰ কথা কোৱা হৈছে। (গুৰু চৰিত : দীননাথ বেজবৰুৱা)

তেওঁলোকে গুৰুজনাৰ ওচৰ চাপি গুৰুজনাকো তালৈ নিলে। তাতে অনেক ব্ৰহ্মণ পণ্ডিততো গোট খাইছিল। তেওঁলোক হ'ল—অনন্ত কন্দলি, মহেন্দ্ৰ কন্দলি, গোবিন্দ মিশ্ৰ, খৰা মিশ্ৰ, অবা মিশ্ৰ, পবা মিশ্ৰ, চন্দ্ৰ সৰস্বতী, ৰাম সৰস্বতী, ঠেঙাল সৰস্বতী, বাগী ভট্টাচাৰ্য(১), হৰি ভট্টাচাৰ্য, বাগী ভট্টাচাৰ্য (২), তৰ্ক বাগীশ, ভানু বাগীশ, কবি ৰত্ন, বিদ্যাৰত্ন, পঞ্চৰত্ন, চন্দ্ৰখৰি, বিজয়খৰি,ৰত্নখৰি,ৰত্নভাৰতী আদি। গুৰুজনাই তেওঁলোকক ক'লে—"বিপ্ৰসকল, এই জান এজনী বৰ শান্তি হ'লেহে বান্ধিব পাৰি।" ব্ৰাহ্মণসকলে ক'লে—" আমাৰ ঘৰতে পতিব্ৰতা শান্তি আছে, কালিলৈ অনা হ'ব।" গুৰুজনাই পুনৰ ক'লে—" আনিব হৈ, এইখিনিও ক'ব- পলেৰে লুইতৰ পানী আনিব লাগিব, পলত পানী ৰ'লেহে পতিব্ৰতা সতী।" যেতিয়া বিপ্ৰসকলে ঘৰত সুধিলে, সতী ওলাল, কিন্তু পলেৰে পানী আনাৰ কথা কোৱাত সকলোজনীয়ে ঠোটা- মোজা খাই ক'লে—"নোবাৰো।" পিচদিনা জানৰ পাৰত সকলোয়ে পুনৰ মিলিত হ'ল। গুৰুজনাই সুধিলত বিপ্ৰসকলে ক'লে," বাপ, পোনতে সকলোৱে "মই সতী, মই সতী" বুলি ক'লে, কিন্তু পলেৰে পানী অনাৰ কথা কোৱাত ঠোটা- মোজা খাই ৰ'ল। তেতিয়া গুৰুজনাই তেওঁলোকক স্কন্ধ-পুৰাণৰ এটি আৰ্হি কৈছে।

১-৫-৫ কলিঙ্গ দেশৰ ৰজাৰ মুখত পক্ষাঘাত ৰোগ হ'ল। ৰজাই অঙ্গিকাৰ কৰিলে," মোৰ ৰোগ যিজনে ভাল কৰিব পাৰিব তেওঁকে মই অৰ্দ্ধ ৰাজ্য দিম।" ইয়াকে শুনি অনেক দেশৰ বৈদ্য, অথৰ্ববেদী আহি বহুত টকা খৰছ কৰি বাখৰ, ৰূপ, সোণ জাৰণ কৰি ৰজাক খুৱালে, কিন্তু সকলো মিছা হ'ল। ৰজাই খং কৰি বৈদ্যসকলক বন্দীশালত থ'লে। এনেকৈ অনেক বৈদ্যই বন্দীশালত পৰি আছে মুক্তিৰ আশাত। কিছুদিন পাচত এজন মজলীয়া ধৰণৰ বেজে ৰাজদুৱাৰত উপস্থিত হৈ ক'লে,"ৰজাই বন্দী নকৰিলে ময়ে ৰোগ চালোহেঁতেন, পাৰোৱে কিজানি।" দ্বাৰীজনে কথাটো ৰজাক ক'লে। ৰজাই বৈদ্যক মাতি নিয়ালে। বৈদ্যই ৰজাক ক'লে—"মহাৰাজ, ময়ে ৰোগ ভাল কৰিব পাৰো, মাত্ৰ সতী শান্তিৰ এটুপি গাখীৰহে লাগে।" ওচৰতে গুৰু ব্ৰহ্মাণ আছিল। ৰজাই ব্ৰহ্মাণলৈ চালে। ব্ৰাহ্মণে ক'লে—"মহাৰাজ, মোৰ ঘৰতেই সতী আছে, এতিয়াই লৈ আনো।" এই বুলি কৈ ব্ৰাহ্মণে গাঁওৰ মাজেৰে ঘৰলৈ খোজ কাঢ়ি গৈছে। বাটত এজন লোকে ব্ৰাহ্মণক সুধিছে-

" দেউ, আজি বৰ বেগেৰে গৈছা দেখোঁ।" ব্ৰাহ্মণে ক'লে–" ৰজাৰ ঔষধৰ বাবে মোৰ ঘৰৰ শান্তিজনীৰ গাখীৰ লাগে, তাকে আনোগৈ।" লোকজনে ক'লে– "হেৰৌ, তুমি সৰ্বনাশ হ'বা, ৰ'ৱাচোন মই কওঁ, তুমি গৈ চোতালত বহি আঁঠুৰ মূৰত মূৰ থৈ অসন্তোষ মনেৰে থাকিবা। আনসকলে মতিলে গা নুধবা আৰু শেষত ভাৰ্য্যই মাতিলে এই কথা ক'বা–" ৰজাই একশ পতিৰ বেশ্যা এজনীৰ স্তনৰ গাখীৰ বিচাৰিছে তেওঁৰ ঔষধৰ বাবে, বৈদ্যই খুজিছে। এতিয়া গাখীৰ ক'ত পাওঁ ?" বিপ্ৰই গৈ সেই মতে বহি আছে। পুত্ৰ ,ভতৃয়ে মাতে, বিপ্ৰই নামাতে। পত্নীয়ে ওলাই আহি মাতিলেহি। বিপ্ৰই পত্নীক সেইমতে ক'লে। পত্নীয়ে ক'লে- -" হেৰা গা ধোৱাহি, কি চিন্তা কৰা, মযে আছো, এজনৰহে কম, আজি নদীৰ ঘাটলৈ গ'লে পূৰাম, মোকে নি দিবা।" বিপ্ৰই এই কথা শুনি ভয বিহ্বল হৈ মনতে চিন্তা কৰিলে–" মোৰ জাতি ক্ৰিযা সকলো গ'ল। এই বেশ্যাৰ লগত জীৱৰ দুখহে হ'ব।" এই বুলি সকলোকে এৰি বনলৈ গৈ তেওঁ যোগ চিন্তা কৰি গতি লভিলে। গুৰুজনে ক'লে– " হে বিপ্ৰসকল, আপোনালোকৰো তেনেহে হৈছে।" ব্ৰাহ্মণসকলে ইযাকে শুনি অধোমুখ হৈ ৰ'ল।

১-৫-৬ এনেতে পূৰ্ণানন্দ নামেৰে এজন লোকে তেওঁৰ পত্নী যোগমাযাৰ সৈতে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীৰে উজাই গৈ আছিল। যোগমাযাক কোনোৱে ৰাধিকা বুলিও কয। পত্নীয়ে পূৰ্ণানন্দক সুধিছে–" সেয়া কিহৰ মেলা ?" পূৰ্ণানন্দই ক'লে–" বাৰ ভূঞাই বান্ধ বান্ধিবলৈ শান্তি বিচাৰিছে।" ৰাধিকাই ক'লে–" মযে শান্তি।" পূৰ্ণানন্দই ক'লে– " আমি সকলতকৈ হীন, তুচ্ছ, অধম জাতৰ, আমাৰ তয়ো শান্তিনে ?" ৰাধিকাই ক'লে – "কিয ? তোমাৰ বাহিৰে পৰ পুৰুষৰ মুখ চোৱাতো নাইয়েই ছাঁতো ভৰি দিয়া নাই।" ৰাধিকাই তেনেকৈ কোৱাত পূৰ্ণানন্দই নাওখন নৈৰ পাৰলৈ নিলে। পূৰ্ণানন্দই কথাটো সেই মেলৰ লোক বলদা মুদৈক ক'লে। মুদৈৰ পৰা কথাটো জানি গুৰজনাই ৰাধিকাক মতাই নিয়ালে। ৰাধিকাই গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই ৰাধিকাক এজোৰ নতুন বস্ত্ৰ আৰু পল এটি দি আশিৰ্বাদ কৰি পঠালে। ৰাধিকাই পুনৰ সেৱা কৰি গুৰুজনাৰ আজ্ঞা শিৰত লৈ পানী আনিলেগৈ। পলত পানী চাৰি আঙুল কমকৈ আহিল। গুৰুজনাই ৰাধিকাক সুধিলে কি দোষত চাৰি আঙুল কম হ'ল। ৰাধিকাই ক'লে –"প্ৰভু,

সুমথিৰা ভনীজোঁৱাইক কলপাত কাটিবলৈ কাঁচি দিওঁতে তেওঁৰ মুখ চাইছিলো, দাসীৰ এইখিনিযে অপৰাধ।" গুৰুজনাই ক'লে—" এইখিনি অপৰাধ আমি আটাযে ভগাই লৈছো, তুমি পুনৰ পানী আনাগৈ।" ৰাধিকাই পুনৰ পানী আনিলে আৰু পল পূৰ্ণ হৈ পানী আহিল। সেই পানী জানত বাকি দিয়াত জানৰ পানী শান্ত হ'ল। কোনোৱে কয ৰাধিকাই পলৰে মাটিহে আনিছিল। তাৰ পাচত সকলো লোকে মাটি খান্দি জানৰ মুখত দি জান বান্ধিলে। সেই জানৰ নাম শন্তিজান হ'ল। কুতৰ্কী, সূচক আৰু কৰ্মী ব্ৰাহ্মণৰ মুখত ছাই পৰিল। ৰাধিকাই পূৰ্বৰ পূণ্যৰ বলত নিস্তাৰ পালে।

১-৫-৭ পোতনি পথাৰ হৈ গৈ নৈৰে জলাহৰ মাজ আৰু পৰ্বতৰ কাষত অনন্ত কন্দলিৰ ঘৰ-বাৰী আৰু খাত। কন্দলি মহা পণ্ডিত, পুৰাণ, ভাৰত, ভাগৱত, বেদ আৰু জ্যোতিষত তেওঁ পণ্ডিত, তথাপি তেওঁ হৰিবিমুখ, শাক্ত। কন্দলিযে ধৰ্মক পূজা কৰে আৰু ধৰ্মই ষাড় ৰূপে ব্যক্ত হৈ নিতে পূজা গ্ৰহণ কৰে। কন্দলিৰ পত্নী মহা শান্তি, বিষ্ণুভক্তা, অশোকাৰ বিপ্ৰ পত্নী সদৃশ। পত্নীয়ে নিতে হৰিগুণ গায আৰু মহাপুৰুষ গুৰুজনাৰ মাহাত্ম্য গাই থাকে। এই কথা সহ্য নকৰি কন্দলিযে এদিন আনৰ হতুৱাই পত্নীক মাৰিলে। কন্দলিযে ধৰ্মক পূজা কৰিছিল, কিন্তু সেই দিনৰে পৰা ধৰ্মই ব্যক্ত নহয় আৰু পূজা নোলোৱা হ'ল। ধৰ্মই পূজা নলয জানি কন্দলিৰ মনত কষ্ট। পত্নীয়ে এদিনাখন কন্দলিক সুধিলে-—" দেখোঁ তোমাৰ মনত কষ্ট?" কন্দলিযে ক'লে— " কি সোধা? মই যাক পূজা কৰিছিলো তেওঁ চৈতন্য ৰূপে পূজা লৈছিল, কিন্তু তোমাক মাৰিবৰে পৰা তেওঁ পূজা নল'য় আৰু নেখাযো।" পত্নীয়ে ক'লে- " হেৰা,য'ৰ বস্তু তালৈকে গ'ল।" কন্দলিযে সুধিলে," ক'লৈনো?" পত্নীয়ে ক'লে—" বটদ্ৰৱাত শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ ৰূপে হৰিৰ পূৰ্ণ অৱতাৰ হৈছে, তালৈকে গ'ল।" কন্দলিয়ে গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ গৈ দেখিলে, গুৰুজনাই ভকতৰ লগত বহি হৰি কথা চৰ্চ্চা কৰি আছে আৰু গুৰুজনাৰ পাচত ধৰ্মই কপিলা গাই ৰূপে বহি আছে। ধৰ্মক দেখি কন্দলিৰ গাৰ নোম শিয়ৰি উঠি প্ৰেম নিগৰিলে। কন্দলিক দেখি গুৰুজনাই ক'লে—" মধুভাৰতী দেখোঁ আহিলা? তুমি মহা ভাগৱত ব্যক্তা আৰু পণ্ডিতৰ মাজত শিৰোমণি।" কন্দলিয়ে নম্ৰভৱে ক'লে," বাপ, আপোনাক দৰ্শন কৰাই মোৰ উদ্দেশ্য। আৰু মই ধৰ্মক

পূজিছিলো আৰু ধৰ্ময়ো মোক দৰ্শন দি পূজা গ্ৰহণ কৰিছিল, কিন্তু এতিযা দেখোঁ ধৰ্মই ইযাত আহি আছেহি। মই তাত পূজা কৰোহে, কিন্তু ধৰ্ম তাত নাই।" গুৰুজনাই ক'লে—" তোমাৰ যদি নিযা, মই হ'লে আনা নাই।" কন্দলিযে তুতি নতি কৰি গাইজনীক তুলি ধৰিব খোজে, কিন্তু গইজনীৰ নোম এডালো ল'ৰাব নোৱাৰি অধোমুখ হৈ তেওঁ গুচি গ'ল। তেওঁ ঘৰলৈ গৈ পত্নীক ক'লে, " হ্য, মোৰ ধৰ্ম গুৰু তাত আছে আৰু তুমি যাৰ গুণ লীলা প্ৰসংশা কৰা তেওঁ ঈশ্বৰেই হয। তেওঁক অসূয়া কৰি তোমাক মাৰোঁতেই ধৰ্মই মোক এৰিলে।" তেতিযাৰে পৰা কন্দলিয়ে গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ গৈ ভাগৱত পাঠ কৰে আৰু নাম ল'য়। এদিনাখন কন্দলিযে গুৰুজনাৰ ওচৰত শৰণ ল'বলৈ মন কৰি গুৰুজনাক পৰীক্ষা কৰিবৰ মনেৰে মনতে ক'লে—" এওঁ যদি মোৰ মনৰ কথা বুজিব পাৰে, তেন্তে এৱেঁই ঈশ্বৰ, এওঁকে মই গুৰু মানি ভুজিম।" সেইদিনাখন কন্দলিয়ে ভাগৱত পাঠৰ অন্তত কিছুসময ৰ'ল। গুৰুজন ভোজন কৰি উঠাৰ সময় হৈছে। কন্দলিযে ধ্বজা আতৈক কৈ গুৰুজনক জনালে যে তেওঁ গুৰুজনৰ ওচৰলৈ যাব বিচাৰে, গুৰুজনে বা কি কয ? গুৰুজনে ধ্বজাক ক'লে—" ভাল আনাগৈ।" ধ্বজাই কন্দলিক নিলে। কন্দলিয়ে গুৰুজনাৰ ওচৰ পাই দণ্ডৱতে পৰি ক'লে," বাপ, আপোনাক প্ৰাৰ্থনা কৰিছো।" মহাপুৰুষ গুৰুজনে ক'লে—" উঠা, পাবাগৈ। মই দশমস্কন্ধ ভাগৱতৰ আদ্য ভাগ ভাঙনি কৰিম আৰু তুমি মধ্য আৰু শেষ ভাগ কৰিবা; কৃষ্ণৰ ভক্তি লীলা বৰ্ণাই তুমি কীৰ্ত্তি ৰাখিবা। ময়েই সম্পূৰ্ণ দশমৰ অনুবাদ কৰিম বুলি ভাবিছিলো, পিছে তুমি যেতিযা প্ৰাৰ্থনা কৰিলা, এতেকে কৰাগৈ।" কন্দলিয়ে অদ্ভুত- আশ্চৰ্য্য মানিলে গুৰুজনাৰ প্ৰভাৱৰ কাৰ্য্য দেখি, জানি- গুৰুজনে চাৰি ভবিষ্যতৰ কথা জানে বুলি। কন্দলিয়ে ভাবিলে— এৱেঁই দৈৱকী পুত্ৰ, ঈশ্বৰ কৃষ্ণ, ছদ্ম ধৰিহে নৰদেহা ধৰিছে। এই বুলি সিদ্ধান্ত কৰি মহাপুৰুষ গুৰুজনাক গুৰু মানি তেওঁ শৰণ লৈছে। তাৰ পাচত কন্দলিয়ে গুৰুজনাৰ আজ্ঞা লৈ পদ ভাঙনি কৰিছে--দশম স্কন্ধৰ দুছোৱা, সপ্তকণ্ড ৰামায়ণ, ৰামকীৰ্ত্তন, ৰাম গুণমালা,ঘুণুচা কীৰ্ত্তন, বৈষ্ণৱামৃত, মন্বন্তৰ, মৎস্য মাধৱৰ চিত্ৰকেতু চৰিত, চতুৰ্থ, পঞ্চম, সপ্তম, নৱম বৰদুতিয়া ৰামবিলাস, কাণখোৱা, জীউস্তুতি, ৰুদ্ৰযামল,সাম্বত তন্ত্ৰ আৰু আন আন শাস্ত্ৰ।

১-৫-৮ সাৰ্বভৌম ভট্টাচাৰ্য্যই কাশী, বাৰনসীত পঢ়ি পণ্ডিত হৈ গুৰুজনাক তৰ্কত হৰুৱাবলৈ মন কৰি নানা শাস্ত্ৰ বিচাৰি ফুৰিছে। এদিন সপোনত তেওঁ তামৰ বৰ পাত্ৰত তেল তপতাই তাত জীৱ কিছুমানক যমদূতে ভাজি থকা দেখিলে। সপোনতে ভয় খাই তেওঁ দূতক সুধিছে— " এই প্ৰাণীবোৰে কি অপৰাধ কৰিছে?" উত্তৰ পালে—" শঙ্কৰক গুৰু নামানি শাস্ত্ৰ জ্ঞানৰ গৰ্বত তৰ্ক কৰি পূৰা ইহঁত পাপী।" ইযাকে শুনি ভট্টাচাৰ্যই ভয়তে কম্পমান হৈ বিশ্ৰুতি খাই সাৰ পাই উঠি শঙ্কৰ গুৰুক সোঁৱৰণ কৰি গুৰুকে ঈশ্বৰ বোধ কৰি মানি শঙ্কৰদেৱ গুৰুজনাৰ ওচৰত তেওঁ শৰণাপন্ন হ'ল। পাচত তেওঁ শাস্ত্ৰ চাই যোগীনি তন্ত্ৰ, হৰগৌৰী সংবাদ, ৰুদ্ৰ যামল, সাস্বত তন্ত্ৰ,,দীপিকা ছন্দ, পদ্ম পুৰাণ, স্বৰোদয এই সকলো শাস্ত্ৰত শঙ্কৰদেৱৰ কথা পাই স্বৰ্গ খণ্ড আৰু স্বৰ্গ আৰোহণ খণ্ড পুস্তকত গুৰুজনাৰ ঈশ্বৰৰ শক্তি পূৰাকৈ পদত প্ৰকাশ কৰি বিৰুদ্ধ পণ্ডিতৰ মুখত ছাই সানিছে।[৫]

৫। সাৰ্বভৌম ভট্টাচাৰ্যই ' পদ্ম পুৰাণৰ স্বৰ্গ খণ্ড ৰহস্য " নামেৰে পদ পুথি এখন ৰচনা কৰিছে। সেই পুথিত তেওঁ গুৰুজনাৰ চৰিত সংক্ষেপে বৰ্ণনা কৰিছে। তেওঁ লিখা আনখন গ্ৰন্থ হ'ল "সহস্ৰ নাম বৃত্তান্ত"।

ষষ্ঠ অধ্যায

১-৬-১ কছাৰী আৰু ভূএগ্রাসকলৰ গৰু একেখন পথাৰতে চৰে, তেওঁলোকৰ খেতি পথাৰো একেলগে। কছাৰীযে সুৰাপান কৰি ভূএগ্রাসকলৰ ল'ৰাক বিষ খুৱাই মাৰে। ভূএগ্রাসকল অমুৰিত থাকিব নোৱাৰা হ'ল। কছাৰীযে ভূএগ্রাসকলৰ ৰজা প্রজা যাৰ যিহকে পায মাৰি ধৰি লুটি নিযে। বুঢাখা, কেতাইখা, গাভৰুখা, ৰূপখা, ৰামখা সকলোৱে লগ লাগি আলোচনা কৰিলে,"হেৰা, এই কছাৰী সকলক বুদ্ধিৰ ছলেৰে মাৰোহঁক।" এই বুলি তেওঁলোকে কছাৰীৰ সৈতে শঠ মিতিৰালি কৰি ভোজ পাতিলে দেওঁৰা বিলৰ পাৰত। সকলো কছাৰীকে ভোজলৈ নিমন্ত্রণ কৰি তালৈ মাতি নি ভোজ খোৱাৰ সময়তে সিহঁতক বেটি ধৰি ভূএগ্রাসকলে মাৰিলে। কোনো কোনো কছাৰীয়ে ল'ৰ মাৰি পলাই গৈ কছাৰী ৰজাক খবৰটি দিলে আৰু কোনোৱে পলাই গৈ হাবিৰ মাজত লুকাল। ইযাকে শুনি কছাৰী ৰজা, লস্কৰ আৰু কছাৰী প্রজাই খান্দা- বাৰু লৈ খেদি আহিল।

১-৬-২ মহাপুৰুষ গুৰুৱে ভকতৰ সৈতে আনন্দত হৰি কথা চৰ্চা কৰি আমুৰিত ছয়মাহ আছিল। ভূএগ্রাসকলে পলাইগৈ গুৰুজনাক কথাটো ক'লে। গুৰুজনাই ভূএগ্রাসকলক ক'লে-" কিয প্রাণী বধ কৰা? এতিযা কছাৰীয়ে তহঁতক মাৰিব।" তেওঁলোকে ক'লে-" এতিযা আমাৰ কি হ'ব, আমি ক'লৈ যাওঁ?" গুৰুজনাই ক'লে -" আগতে মোক নুসুধি কৰিলা, এতিযাই ব'লাহঁক, লুইত পাৰ হওঁ।" ভূএগ্রাসকলে ঘৰত যি আছিল তাকে থাপ মাৰোঁতে যি পালে তাকে লৈ পলাই আহিল। ধান, কাঁপোৰ,গৰু-বাছৰু সকলো ঘৰতে ৰ'ল। তেওঁলোকে গৈ ব্রহ্মপুত্রৰ পাৰ পালে। ব্রহ্মপুত্র পাৰ হ'বলৈ নাও নাই। গুৰুজনাই ক'লে- "এইখিনিতে নদীত নামা, সিহঁত আহি পাবহি।" ভূএগ্রাসকলে নদীত নামিলে আৰু সমুদ্রই ৰামক পথ দিয়াদি ব্রহ্মপুত্রৰ অগাধ জলে গুৰুজনাৰ বাক্যত তৰাং হৈ পথ দিলে। সকলো লোকে নদীত নামিছে আৰু গুৰুজনে নদীৰ গৰাত থিয দি থাকিল। সকলোৱে শেষত গুৰুজনে নদীত নামি দুহাত মান গৈছে এনেতে কছাৰীয়ে দা, শেল, ধনু-ঢাল সৈ খেদি আহি গুৰুজনাক দেখিলে। সিহঁতে শৰ

মাৰি গুৰুজনাক মাৰে, এনে অৱস্থাতে গুৰুজনাই মাত লগালে। সেই সময়ত গীতা শাস্ত্ৰখন নৈত উটি আহিছিল আৰু গুৰুজনাই শাস্ত্ৰখন ধৰি ওপৰলৈ ডাঙি সিহঁতক ক'লে—" হেৰা, মই বৈৰাগী, সন্ন্যাসী অতিথিহে, তহঁতৰ শত্ৰু নহওঁ।" সিহঁতে ক'লে—" আমাৰনো মানুহ কোনে মাৰিলে?" গুৰুজনে ক'লে—" সিহঁত এই ফালে নদী পাৰ হৈ পলাই গৈছে।" পাচত কছাৰীয়ে নদীত নামি শত্ৰুক খেদি গ'ল। গুৰুজন সিহঁতৰ আগে আগে সাতুৰি গৈছিল। গুৰুজন পোনতে পাৰত উঠিল। গুৰুজন পাৰত উঠাৰ পাচত লুইতৰ পানী অথাউনি হৈ সকলো কছাৰী উটি গৈ তেনেই মাৰা গ'ল। ভূঞাসকলে বৰ ভয় খাইছিল, কিন্তু গুৰুজনৰ কৃপাত সকলোৰে ধাতু আহিল। ভূঞাসকলে জ্ঞাতি- মিত্ৰৰে সৈতে ৰ'টাত বৈ এটা খেতি কৰি খাই লৈ ছয়মাহ শান্তিৰে তাত আছিল। তাৰ পাচত কোচ আৰু মৰাণৰ যুদ্ধ লগাত দেশৰ প্ৰজাবোৰ পলাল। দৈব্য বাণী শুনি ভূঞাসকলে তাৰ পৰা উজাই আহিল আৰু গাঙ্গমৌত থিতাপি লৈ কৃষি কৰ্ম কৰি তাত ৰ'ল।

১-৬-৩ জযন্তৰ পৰি নাতি তুলসীৰামৰ শ্বেত ৰোগ হ'ল, পূৰ্বৰ কৰ্মদোষত। জীবিকাৰ বাবে তেওঁৰ বৰ কষ্ট হ'ল। তেওঁ গৈ গুৰুজনাক প্ৰৰ্থনা কৰিলে। গুৰুজনাই ক'লে—" ঘাটৰ, বাটৰ, পানীৰ, আঁলিৰ ঠিকনা চাই ঘৰ- বাৰী কৰি তাত তুলসী ৰুই নাম গোৱাগৈ, অন্ন বস্ত্ৰ ঈশ্বৰে দিব।" সেই মতে চাই মেলি তুলসীৰমে নাম লৈছে। খাই সাং কৰিব নোৱাৰাকৈ ঈশ্বৰে তেওঁক পৰ্য্যাপ্ত দ্ৰব্য দিলে। তেওঁৰ লগতে আৰু চাৰিজনে খাই লৈ নাম গাই আছে। পাচত আয়ুসৰ অন্ত হোৱাত সেই শৰীৰেৰেই ঈশ্বৰে তুলসীৰামক নিলে। গাঁওৰ লোকে বৈকুণ্ঠৰ ৰথৰ প্ৰকাশ জ্যোতি দেখি চালেহি , তুলসী গছডাল হালি পৰি আছে, কিন্তু তুলসীৰাম নাই, তেওঁ গ'লগৈ। নামৰ মাহাত্ম্য দেখি মানুহবোৰে আশ্চাৰ্য্য মানিলে।

১-৬-৪ গাঙ্গমৌত পাঁচ বছৰ হ'ল। পিচত ডফলা আৰু মৰাণৰ যুদ্ধ লগাত তাৰ পৰা উজাই গৈ তেওঁলোকে ছাঙ্গিনি কোমোৰাকটাত চাৰি মাহ ৰ'ল। সেই ঠাই পানীত তল যোৱাত মালবৰ আটিত ছোম গছত চাং পাতি লৈ তাত গুৰুজন ছয়মাহ আছিল। তাতে গুৰুজনাৰ বৰ পুত্ৰ ৰামানন্দ ঠকুৰৰ জন্ম। তেতিয়া মহাপুৰুষ গুৰুৱে জীৱক কৃপা কৰি বিষয়ৰ দুখ দেখুৱাই ভৱটুবি বৰ্ণৰ দুটি গীত ৰচিছে--১) পাৰে পৰি হৰি ২) গোপাল কি গতি

কৈলা । [1]

১-৬-৫ কোমৰা কটাত মাছ পানীৰ অভাব, খেতি পানীয়ে খায আৰু ডফলাৰো প্ৰতাপ, এতেকে ৰামৰাম গুৰু, ৰামদাস, বুঢাখা, কেতাইখা, গাভৰুখা, ৰামখা, হৰিখা, জয়হৰি, সেতেৰি, ৰহাই দলৈ, জহাই ঠাকুৰীযা, উতৰাবাৰি, জৰামবাৰি আৰু অৰ্জুনা মুদৈ এইসকলে আলোচনা কৰি লুইত পাৰ হৈ ধুৱাঁহাট গাঁওত ৰ'লহি। পাচত মহাপুৰুষ গুৰুজনা ধুঁৱাহাটলৈ গ'ল। সেই ঠাইত দুজন বৌদ্ধ মতৰ টাটকীযা আছিল। সিহঁতৰ এজনে হ'য় ৰোগ আৰু আনজন হয বেজ। এজনে ৰোগৰ সৃষ্টি কৰে আৰু আনজনে সুস্থ কৰি ফুৰে। লোকে কাপোৰ, টকা,ধান উপহাৰ দিযে আৰু এনেকৈ সিহঁতে জীবিকা উলিযায। গুৰুজনাই কথাটো শুনি পাষণ্ডমৰ্দনৰ কীৰ্ত্তন ৰচনা কৰিছিল। ভকতসকলে সেই কীৰ্ত্তন গাই ফুৰে। কীৰ্ত্তন শুনি ৰ'ব নোৱাৰি সিহঁত তাৰ পৰা আঁতৰি গ'ল গাওঁৰ দাঁতিলৈ। পাচত তাত গুৰুজনে কীৰ্ত্তন গৃহ নিৰ্মান কৰি হৰি কথা শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন কৰিব ধৰিলে। গুৰুজনাই কীৰ্ত্তন কৰে আৰু ওজা, ভকতে শুনে। ৰামৰামগুৰু আৰু ৰামদাসে ঘোষা কীৰ্ত্তন কৰে। তেনেকৈযে তেওঁলোক তাত আছে।

১-৬-[illegible] যাৰ ভূএগ্ৰাই কামৰূপ ৰাজ্যৰ আলিপুখুৰীৰ পৰা অসম ৰাজ্যলৈ উজাই অহাৰ কথাটো শুনি ভূএগ্ৰাসকলক উভতাই নিবলৈ কোচৰজা নৰনাৰাযণে চিলাৰায় আৰু গাভৰুখাক পঠালে যুদ্ধৰ সাজেৰে। আহোম ইন্দ্ৰ বংশীয ৰজা। মনকুমৰ পৰা নামি আহি দিহিঙৰ হালধিবাৰীত নগৰ পাতি ৰজা চুপখা সিংহই লখাইৰ সৈতে তাতে ৰ'ল আৰু মন্ত্ৰী লেকাই চেতিযাই চিন্তামণিত গড সাজি কোচৰ সৈতে যুজিলে। ৰাজ্যৰ প্ৰজাসকলে ভযতে পলাই বনত আশ্ৰয ল'লে। আহোম ৰজাই উপাই নাপায ৰাতিৰ ভিতৰতে দূত পঠালে গুৰুজনাক নিবলৈ। ৰজাই দূতক কৈ পঠালে— " ভূএগ্ৰাসকলৰ বাবেহে কোচ ৰজাৰ সৈতে আমাৰ ৰাজ্যত ৰণ লাগিছে, গুৰুজনে বা কি বুদ্ধি উপায় দিয়ে সোধো,গুৰুজনক আনাগৈ।" দূতে গৈ গুৰুজনক ৰাজ আজ্ঞা শুনালে। গুৰুজনাই জগদানন্দ আতৈক

১। এই বৰগীত দুটি পৰিশিষ্টত দিয়া হৈছে। পুত্ৰ জন্ম পোৱাৰ নিচিনা আনন্দৰ মূহুৰ্ত্তত গুৰুজনাই কিয় এনে দুখ প্ৰকাশক গীত গালে বুলি ভকতে সুধিলত গুৰুজনাই ক'লে—মানৱ জীৱন অনিত্য, অস্থিৰ, কচু পাতৰ পানীৰ দৰে, সেই লৈ তেওঁৰ মনত দুখ লাগিছে। (শঙ্কৰ- মাধৱ লক্ষ্মীনাথ)

শিকাই বুজাই লৈ দূতৰ সৈতে পঠালে। গুৰুজনাই দূতক ক'লে—" ৰজাক ক'বা,এওঁ যি কয় তাকে কৰিলে ৰজাৰ জয় হ'ব।" দূতে আতৈক নি ৰজাক ভেটালে। আতৈৰ কথামতে ৰজাই গৰুৰ পিঠিত ব্ৰাহ্মণক আৰু ব্ৰাহ্মণৰ সংখ্যা কম হোৱাত যঁতৰৰ বটীযাকে লগুণ কৰি আৰু কাঁহ পিতলৰ আঙুঠিকে পিন্ধাই শূদ্ৰকে ব্ৰাহ্মণ কৰি গৰুৰ পিঠিত বহুৱাই যুদ্ধৰ আগলৈ নিলে। চিলাৰায়ে গা ধোওঁতে বাখৰ খটোৱা সোণৰ মাদুলিৰ হাৰডাল গঙা চিলনীয়ে থাপ মাৰি নি আহোম ৰজাক দিলে। তাতে চিলাৰায়ে অশুভ ইঙ্গিত পালে, কিয়নো ৰাজবংশত চিলনী দেখা পালে ৰাজ্য নাশ হয। যুদ্ধৰ আগত গো ব্ৰাহ্মণক দেখি চিলাৰায়ে যুদ্ধ এৰি পিচ হুহকিল। তেতিযা আহোম সেনাই কোচ সেনাক খেদি নি কলিয়াবৰ নামে ঠাইত চামধৰা গড বান্ধি অসমৰাজ্যৰ সীমা কৰিলে। ৰজাই জগদানন্দ আতৈক বঁটা বাহন দি আৰু আতৈক ৰামৰায় নাম দি আতৈক নিজ ঠাইত থোৱালে। লগুণ লোৱা কোনো কোনো শূদ্ৰই নিজৰ পূৰ্বৰ পৰিচয় লুকাই আৰু কোনো কোনোৱে ধন ভাঙি জাতত উঠি ব্ৰাহ্মণ হ'ল লেকাই চণ্ডিয়াত। পাচত চুপথাৰ পুত্ৰ চেঙ্গমলুথাই ৰজা হৈ দলৈগুৰিত নগৰৰ গড বান্ধি তাতে ৰ'ল আৰু তেওঁৰ পুত্ৰই মলচেঙ্গ ডুখৰিবিয়ামত নগৰ- বাহৰ কৰি ৰ'ল। তেওঁৰে পুত্ৰ চাৰি ভাগা ভগনীয়া লাইখা চুঙ্গফাৰ পুত্ৰ খোৱা লেঙফা।

১-৬-৭ বৰপুত্ৰ ৰমানন্দৰ পাচত গুৰুজনাৰ কমললোচন আৰু হৰিচৰণ নামেৰে দুজন পুত্ৰ আৰু হৰিপ্ৰিয়া আৰু ৰুক্মিনী নামেৰে দুজনী কন্যাই জন্ম পালে।

সপ্তম অধ্যায়

১-৭-১ **মাধৱদেৱৰ উপৰিপুৰুষ ঃ** প্ৰথমে আদি কৃষ্ণ ভূঞা, তেওঁৰ পুত্ৰ বিষ্ণু ভূঞা, বিষ্ণু ভূঞাৰ পুত্ৰ গোপাল ভূঞা, তেওঁৰ পুত্ৰ কৃপাল ভূঞা, কৃপাল ভূঞাৰ পুত্ৰ ৰাম ভূঞা, তেওঁৰ পুত্ৰ জনাৰ্দ্দন ভূঞা, জনাৰ্দ্দন ভূঞাৰ পুত্ৰ শ্ৰীৰাম ভূঞা, তেওঁৰ পুত্ৰ মুকন্দি ভূঞা, মুকুন্দ ভূঞাৰ পুত্ৰ গোবিন্দ ভূঞা। গোবিন্দ ভূঞাৰ পুত্ৰ মাধৱ (মহাপুৰুষ শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱ) আৰু মাধৱৰ জেষ্ঠ ভাতৃ দামোদৰ। দামোদৰৰ পত্নী শচী। তেওঁলোকৰ পুত্ৰ অনিৰুদ্ধ, অনিৰুদ্ধৰ পুত্ৰ ৰামদেৱ আৰু ৰামদেৱৰ পুত্ৰ পৰমানন্দ। তেওঁলোক বণ্ডুকা নিৱাসী।[১]

১-৭-২ **ৰজা নৰনাৰায়ণ** এদিনাখন বৃষৱ বাহনত আকাশৰ ওপৰেৰে হৰগৌৰি গৈছিল খীৰ সাগৰৰ পৰা ত্ৰিকূটলৈ। মাঘ মাহত হাৰিযা কছাৰীযে জিলৈ পৰ্বতত মাটি কাটি ধান কচু কোমোৰা, কপাহ, আলু, সৰিয়হৰ খেতি কৰিছে। কছাৰীয়ে খেতিত টঙি ৰখে। তেওঁৰ ইৰা আৰু হীৰা নামেৰে দুই পত্নী। ইৰাৰ শিৰস্নান হে তাই গা মূৰ ধুই মোৱা নদীৰ তীৰত এবাৰ বহি এবাৰ শুই ৰতি সম্ভোগৰ ইচ্ছাৰে স্বামীলৈ বাট চাই আছিল দুখ কৰি। তাকে দেখি গৌৰিযে হৰক সুধিলে," নাথ, এই তিৰোতাজনীযে কিয কান্দিছে?" তেতিযা হৰে গৌৰিক ক'লে," হেৰা প্ৰিযা, ইযালৈ আহা, তিৰোতাজনীযে শৃঙ্গাৰৰ ইচ্ছা কৰিছে, কিন্তু তাই শৃঙ্গাৰ ক'ত পাব, তাইৰ পতি আছে পৰ্বতৰ ওপৰত।" গৌৰিযে হৰক ক'লে," প্ৰভু, আমাৰো তেনে অৱস্থা হয, এতেকে তাইৰ মন শান্ত কৰা যাওঁক।" পাছত সেই তিৰোতাজনীযে ভাত, পিঠা, চিৰা, দৈ, মৌ লৈ কছাৰীৰ তালৈ যাবলৈ ওলাল। পতিব্ৰতা শান্তি প্ৰিযাৰ বাক্য ৰাখি হৰে কছাৰীৰ ৰূপ ধৰি তিৰোতজনীযে নিযা সকলো দ্ৰব্য খাই তাইক শৃঙ্গাৰ কৰি গ'ল। কছাৰনীও সন্তোষ লভি ঘৰলৈ গ'ল। পৰ্বতত কছাৰীৰ চাউল সাং হ'ল। চাউল নিবলৈ বুলি তেওঁ ভৈযামলৈ নামি আহি গধূলি ঘৰ পালেহি। কছাৰীযে ঘৰ পাই পত্নীক চিঞৰি মাতি

১। **বণ্ডুকা ঃ** এই ঠাইখন বৰ্ত্তমান বাংলাদেশৰ ৰংপুৰ জিলাৰ ধবলা নৈৰ পাৰত আছিল।

ক'লে,"হেৰৌ, ঘৰত সোমাই খাযে থাকা, ইফালে পৰ্বতত মই ভোকত, জাৰত, বতাহত মৰিছো, চাউল-পিঠা এগাল লৈ যাব নোৱাৰানে?" পত্নীয়ে ক'লে. "অথনি ভাত-পিঠা খাই লৈ শিলিখা তলত বহি নগৈছানে?" তাকে শুনি কছাৰীযে খং কৰি টাঙোন দাঙি উঠিল। তেতিযা পত্নীযে নিজম দি ৰ'ল। পাছত দুয়ো পতি পত্নীযে স্নেহ প্ৰীতিৰে ৰ'ল। অলপ দিনৰ পাছতে সদাশিৱৰ ব্ৰহ্মবীৰ্য্যত সন্তানৰ জন্ম হ'ল, মহা ব্ৰজময, অজৰ, অবধ্য শৰীৰৰ সন্তান। আজি কালি কৰি সেই সন্তানে সাত বছৰ পূৰ্ণ কৰিলে। সি গৰু চাৰিব ধৰিলে। সকলো গৰখীয়াৰ ওপৰত সি দলৈ হ'ল। ঘৰতে মাটিৰ দুৰ্গা মূৰ্ত্তি সাজি ফৰিং কাটি বলি দি দুৰ্গাক সি নিতে পূজা কৰে। ল'ৰাবোৰে গাই প্ৰতি ফৰিং আনি দিয়ে আৰু সি চেকনীৰে কুন্দা পাতি বিৰিণা পাতেৰে বলি কাটে। সিহঁতৰ মাজৰে এজন ল'ৰা হেৰাল। দুই তিনিজন ল'ৰাই তাক নি কুন্দাত ডিঙি সুমুৱাই বিৰিণা পাতেৰে ৰেপ দিযাত আচৰিত ধৰণে তাৰ ডিঙি কটা গৈছিল। লৰাৰ পূজাত দেবীযে চৈতন্য ৰূপ ধৰি সেই পূজা ল'লে। মৃত ল'ৰাজনৰ মাক-পিতাক আৰু ৰাইজে কামৰূপৰ ৰজা দুৰ্লভনাৰায়ণৰ আগত গোচৰ দি ক'লে," মহাৰাজ, গৰখীয়া দলৈয়ে দেৱীক মানুহৰ বলি দিছে।" তেতিযা ৰজাই সেনাপতি পঠাই সেই গৰখীযা দলৈৰ লগত যুদ্ধ দিলে। গৰখীযা দলৈয়ে সেনাপতি, সেনা সকলোকে মাৰিলে আৰু ৰজাকো মাৰিলে। তাৰ পাছত দলৈযে দেশ বিদেশ ভ্ৰমি যুদ্ধ দি ভূমি নিক্ষেত্ৰিয় কৰিলে। দলৈৰ ভয়ত কোনো কোনো ৰজা পলাল। ঢকুৱাৰ ঢাল, কাঠৰ তৰোৱাল আৰু বাঁহৰ যাঠিৰে দলৈহঁতে যুদ্ধ জয় কৰিলে। সিহঁতৰ সন্মুখ হওঁতা কোনো নহ'ল, সিহঁত বীৰভদ্ৰৰ সদৃশ হ'ল। সাতৰাজ মাৰি এক কৰি দলৈ তাতে একচত্ৰী সম্ৰাট হ'ল। দা, শেল, ঢাল, মাৰি সিহঁতে জেমাল পৰ্বতত থৈছিল, সেইবোৰ তাতেই শিল হৈ ৰ'ল। আৰু পূৰ্বতে ওভতাকৈ চেকনী পুতি কৰা বলিশালত চেকনী গৈ বাঁহ গছ হ'ল। সেই ঠাইতে দেৱীৰ ঘৰ আৰু নগৰ কৰি ৰজাই চিকনা নগৰত ৰ'ল। ৰজাৰ তিনিজনী পত্নীৰ পৰা ওঠৰজন পুত্ৰৰ জন্ম হ'ল। ৰজাই সিহঁতক যোগ্যতা অনুসৰি ৰাজ্য ভগাই দিলে। তাম, ৰাঙ, কাঁহ, পিতল, ৰূপা, সোণা, সেতু, সিহ, লোহা, বগীতাম, চিচা, কাচ, মাটি, লোণ, মুগা, কপাহ, সুৰুগা আৰু অস্ত্ৰৰ টোপোলা ৰজাই প্ৰত্যেককে দিলে। যিজন পুত্ৰই যি বস্তু নিলে আৰু যি

ঠাইত যি বস্তু উৎপন্ন হয় সেই দেশ, সেই ঠাইত গৃহ-নগৰ পাতি ৰজাই পুত্ৰসকলক তাৰ ৰজা পাতি থ'লে। ৰেজানি, দেৱাৰ্মাৰাণি, লুকি, পাণতলীয়া, বনগঞা, ছয়গঞা, মহৰাপৰীয়া, ভোলাগঞা, ৰেছেকো, বৰনগৰীয়া, কুৰৈবৰীয়া, আঠিয়াবৰীয়া, কামতাবৰীয়া, বলোৰামপুৰীয়া, বেলতলীয়া আৰু ডিমৰুৱা, এই বাৰখন ৰাজ্য। ৰজাৰ পুত্ৰ নৰনাৰায়ণে মৃত্তিকা আৰু শুক্লধ্বজে অস্ত্ৰ আনিলে। ৰজাই বেহাৰ নগৰ পাতি নৰনাৰায়ণক যুৱৰাজ আৰু শুক্লধ্বজক ডেকাৰজা পাতি থ'লে। এই নিয়মত ৰজাই কন্দলা ভাঙি ৰাজ্য ভাগ কৰি তিনি কুৰি তিনি বছৰৰ অধিক কাল পৃথিবীত বৈ কালৰ নিয়মত কৈলাসলৈ গ'ল।

১-৭-৩ : কোচ ৰজা আৰু আহোম ৰজাৰ মাজত ৰণ শিৱসিংহৰ দিনত বাৰভূঞাৰ ৰামখাই বাৰখন ঢোলৰ ক্ষুদ্ৰ ৰাজ্যৰ এখনৰ মুখিয়াল আছিল। কামৰূপৰ ৰজা দুৰ্লভ নাৰায়ণ মৰিলত তেওঁৰ কৰতলীয়া ৰজা সজল গ্ৰামে ৰামখা ভূঞাৰ লগত যুদ্ধ দিবলৈ কুৰি সৈন্যৰে আলচ কৰিলে। ৰামখাই যুদ্ধত বলে নোৱাৰে যেন দেখি বগুকাত প্ৰতাপ ৰায নগৰলৈ গৈ তাতে ৰ'ল। প্ৰতাপ ৰায় আৰু দুবিদ ৰজাৰ মাজত যুদ্ধ লাগিছিল দেশৰ সীমাৰ বাবে। প্ৰতাপ ৰায়ে নগৰখন ৰক্ষা কৰিবলৈ হাতী ঘোৰা সেনা গোটাই থৈ পাছত ৰামখাৰ পুত্ৰ গাভৰুখাক লগত লৈ সোণ ৰূপ বস্তু লৈ চেৰেঙা নাওত উঠি সোমদৈ নদীৰে গৈ একে ৰাতিয়ে তেৰেচো নৈৰ পাৰ বেহাৰত ৰ'ল। তাৰ পাছত প্ৰতাপ ৰায আৰু গাভৰুখাই ধন বস্তু আৰু গাভৰুখাৰ ভনীয়েকক নৰনাৰায়ণ ৰজাক দি ৰজাৰে সৈতে মিত্ৰতা কৰিলে। ৰজাই চাই চিন্তি গাভৰুখা আৰু তেওঁৰ ভাতৃ শুক্লধ্বজক অসম ৰাজ্য আক্ৰমণৰ দায়িত্ব দিলে। কোচ সেনাই শিৱসিংহই পূৰ্বতে বান্ধি থোৱা ৰাঙলী গড সীমা হোঁহকাই চোমধৰা ল'লে। তাকে দেখি শিৱসিংহই হাতী ঘোৰা সেনা যুদ্ধলৈ পঠালে। যুদ্ধত কোচ সেনাই গড ভাঙি আহোম সেনাক উজাই পঠালে। তেতিয়া চিক্ৰফু সিংহৰ পুত্ৰ খোৰা ৰজাই সলখৰ পেৰা নগৰত লাদৈ মেৰগড বান্ধি কোচ সেনাৰ লগত যুদ্ধ দিলে। আহোম ৰজাৰ ডেবেৰা বৰুৱা মন্ত্ৰী আৰু কেকোৰা পাত্ৰমন্ত্ৰী আছিল। শুক্লধ্বজে চাল তৰোৱালেৰে চৌ মাৰি গডতেই মানুহ কাটি খেদি পঠালে। তেতিয়াৰে পৰা শুক্লধ্বজৰ নাম চিলাৰায় হ'ল। তাৰ পাছত আহোম সেনাই মাছখোৱাত গড় বান্ধি এবাৰলৈ এনিশা কোচ সেনাৰে

যুদ্ধ দিলে। তাৰে পৰা কোচ সেনাই হঁহকি ভটীয়াই গ'ল। তেতিয়াৰে পৰা আহোম ৰাজ্য আৰু কোচ ৰাজ্যৰ সীমাৰ চকী মুকলি হ'ল মানুহ অহা যোৱা কৰিবলৈ।

১-৭-৪ গোবিন্দ ভূঞা লামকণা গোবিন্দ ভূঞাৰ পত্নী ঢুকাল। তেওঁৰ পুত্ৰ দামোদৰে বোৱাৰী আনিলে। বোৱাৰীৰ লগত গোবিন্দ ভূঞাৰ কিছু মনোমানিল্য হ'ল। কামৰূপৰ ৰজাই যি চৌধ্য ঘৰ লোক নিজ ৰাজ্যলৈ আনিছিল, তেওঁলোকৰ মাজত ভূঞাৰ সম্বন্ধীয় লোকো আছিল। তেওঁলোকক বিচাৰি তেওঁ উজাই আহিল। বিচাৰি সুধি-পুছি তেওঁ তেওঁলোকক আলিপুখুৰীত পালে। সেই সম্বন্ধীয়া বণ্ডুকাত ৰজাৰ কাকতি আছিল। ভূঞাই সকলো ক'লত সম্বন্ধীয়া কুসুম্বৰদেৱে তেওঁক চিনি পাই জোঁৱাই জ্ঞান কৰি বংশৰে এজনী কন্যা তেওঁত বিয়া দিলে। কন্যাৰ নাম মনোহৰী। কুসুম্বে ভূঞাক যৌতুকত আঁঠুভঙা ডোলা আৰু আঠজন ডোলাভৰী দি ৰ'টাত বৰাৰ বাব দি থ'লে। এনেতে ভূটীয়া আৰু মৰাণৰ যুদ্ধ লাগিল। আঠজন ডোলাভাৰীয়ে বস্ত্ৰ-বাহনী বান্ধি ডোলাত তুলি আৰু ভূঞা আৰু পত্নীকো তুলি লৈ অটব্য হাবিৰ মাজক সোমাল। তেওঁলোকে এডাল গছৰ তলত জিৰাইছিল। তাতে ডোলাভাৰী কেইজনে ভূঞা আৰু পত্নীক বিবস্ত্ৰ কৰি থৈ সকলো বস্ত্ৰ-বাহানি লৈ গুচি গ'ল। ভূঞা আৰু পত্নীয়ে গছৰ পাত পিন্ধি আছিল। আইৰ পাঁচ মহীয়া গৰ্ভ। ক্ষুধা আৰু তৃষ্ণাই আইক চিন্তাক্লিষ্ট কৰিছিল। আয়ে স্বামীক পানী খুজিলে। ভূঞাদেৱে নলৰ চুঙা কৰি লৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰলৈ গৈ তাত স্নান কৰি পানী লৈ আহি আছিল।।

সেই সময়তে খোৰা ৰজা ঢুকাল। ৰজাৰ পুত্ৰ স্বৰ্গনাৰায়ণ। পিতৃৰ মৃত্যুৰ পাছত মাকে নাহৰক উপপতি লোৱাত স্বৰ্গনাৰায়ণে নাহৰক মাৰি ৰজা হৈয়ে নগৰ এৰি ডৰিকাত বাহৰ পাতি লৈ গড়গাঁও নিৰ্মান কৰি বৰ ঘৰ সিংহাসনত উঠিলে। ৰজাই নগৰৰ বাহিৰত গড় মাৰি তাতে সিংহদ্বাৰ দি ভিতৰত বাসগৃহ বান্ধিলে। তেওঁ লাচিতক বৰফুকন পাতি বিদেশী খেদি গুৱাহাটীত ৰাখিছে। ৰজাই হৰিসিংহ বৰাক উজিৰৰ পদ দিছে। বৰাই ৰজাৰ আজ্ঞা পালি লুইতেৰে উজাই আহিছে উজনিত এহাজাৰ লোকৰ ওপৰত উজিৰৰ বাব ল'বলৈ। তেওঁ গোবিন্দ ভূঞাক দৃষ্টিৰ দূৰত্বত দেখি মানুহ পঠাই আগভেটা দি ধৰি নিলে। বৰাই ভূঞাক সুধিলত ভূঞাই আদি অন্ত সকলো কথা ক'লে। বৰাই গোবিন্দ ভূঞাক

স্নান কৰাই ধুতী-উৰা কাপোৰ এযোৰ দিলে আৰু আইলৈকেও পাটৰ ৰিহা চাদৰ মেখেলা দিলে। আৰু আইক হাবিৰ মাজৰ পৰা আনিলে। আতা আইক গাখীৰ চিৰা ভোজন কৰাই তুলী- পাটী- গাৰু দি তেওঁলোকক নাওত তুলি দি বৰাই নিজে আন এখন নাওত উঠিল। তেওঁ নাওৰীযাসকলক ক'লে," মই এওঁলোক দুজনক পিতৃ-মাতৃ বুলিছো, কাৰোবে মুখত অবাইচ মাত শুনিলে শুদাই নেৰিম কিন্তু।" পাছত নাও গৈ ঘাট পালত মানুহ দি আতা আইক নিজৰ ঘৰলৈ পঠাই বৰাই পত্নীলৈ বুলি কৈ পঠালে," এওঁলোকক মই আই- পিতা বুলিছো, এওঁলোকক কোনোৱে অনাদৰ নকৰে যেন।" এই বুলি কৈ বৰাই ৰাজকাৰ্য্যৰ বাবে নাওৰে উজাই গ'ল। বৰাৰ পত্নীযে আতা-আইক পাই ঘৰৰ ভিতৰলৈ নিলে। ৰাজ কাৰ্য্য সমাধা কৰি আহি বৰাই তিনি মাহৰ মূৰত ঘৰ পালেহি আইৰ পাঁচ মাহত বৰানীযে আইক পঞ্চামৃত দিছে নানান পিঠা পনাৰ, সৈতে। আইৰ গৰ্ভ সম্পূৰ্ণ নমাহ হ'ল। জেঠ মাহৰ ৰবিবাৰ,অমাবস্যা তিথি, ভৰণী নক্ষত্ৰ, ১৪১১ শকত মাহৰ এদিন যাওঁতে দুই প্ৰহৰ নিশা ছদ্মাৱতাৰত নৰৰূপে গুৰুজন মাধৱদেৱে জন্ম লৈছে। দেৱতাৰ দিব্য নাৰী সাতজনীযে সোণৰ ঘটি ধৰি কেঁচুৱাক ধুৱালে, ব্যৱস্থাক্ৰম লগাই গ'ল। প্ৰসূতাৰ বেদনাত আযে ধৰি লৈছিল নাৰীকেইজনী বৰাৰ ঘৰৰ লোক। আযে মাতিলত বৰাৰ ঘৰৰ কাৰোৱে সাৰসুৰ নাই। পাছতহে সাৰ পাই বৰাৰ ঘৰৰ সকলোৱে আহি আইৰ ওচৰ চাপিল। লামকণা ভূঞাই কথাটি শুনি মনতে সবস্ত্ৰে স্নান কৰিলে আৰু ব্ৰাহ্মণক, জ্ঞাতিক দান মানস কৰিলে। পিছদিনাখন বৰানীয়ে প্ৰসূতিক পিপলি দি কচুৰ জোল পথ্য দিছে। পাঁচ দিন পাছত গৰলা দলৈয়ে কেঁচুৱাৰ গণনা কাৰ্য্য কৰিছে। জ্যোতিষিযে বেদ-জ্যোতিষ চাই নৱজাতকৰ অনন্ত মহিমা কলে। নৱজাতক ঈশ্বৰ শক্তিৰ, উদ্দেশ্যৰ হেতু নৰৰূপ লৈছে। জ্যোতিষিযে আতাক ক'লে, "তোমাৰ পুত্ৰ মাধৱ, সেই ৰোহিনীৰ পুত্ৰ মাধৱ।" আৰু কুষ্ঠীৰ নামো মাধৱ থৈছে। জ্যোতিষিযে আতাক পুনৰ ক'লে," তোমাৰ পুত্ৰ হ'ব মহাধীৰ, গহীন, ক্ষমাশীল আৰু কৃপা আৰু ধৰ্য্যত হ'ব বিষ্ণুৰ সমান। তোমাৰ পুত্ৰই বহুত লোক উদ্ধাৰ কৰিব আৰু পুত্ৰৰ নিমিত্তে তোমাৰো কুশল।" ভূঞাই পুত্ৰৰ নামাকৰণ, জাতকৰ্ম, চূড়াকৰণ, কৰ্ণবিন্ধন,উপনয়ণ, অন্নপ্ৰাসণ আদি ষড কৰ্ম কৰিলে।

১-৭-৫ বৰাৰ ঘৰতে মাধৱৰ আঠে বছৰ হ'ল। বৰাৰ ঘৰত গোলাম, বাহাতা, বান্ধা, লঠৰিয়া ৰাযতে সৈতে আঠ-সাত কুৰি ঘৰ। সেই সময়ত চোৰ-ডকাইতে, ওজা-বেজে ৰাইজক খেদি মাৰি দেশ উচ্ছন্ন কৰিব ধৰিলে। তেতিয়া ওমাই চহৰীযাই ফুকনক কৈ আজ্ঞা লৈ ৰাজ্যৰ ঘৰ-বাৰী খানাতালাচ কৰিবলৈ ল'লে। গোবিন্দ ভূঞাই তাৰ ভু পাই বৰাৰ বাৰীত দুটি ঘৰ সাজি চাৰি বছৰ বৰাৰ ঘৰত থকাৰ অন্তত তালৈকে গ'ল। মাধৱ জন্মাৰে পৰা বৰাৰ ঘৰত ধন-ধান, গৰু-ম'হ, আৰু অন্যান্য বস্তু বাঢিবলৈ ধৰিলে। আৰু এবাৰ চ'ত মাহত বতাহ-বৰষণ শিলাবৃষ্টি আহি শস্য, দেশ নাশ কৰিলে,পশু-পক্ষী অনেক মৰিল, কিন্তু বৰাৰ ঘৰ আৰু চব্বিশ পুৰা মাটিৰ খেতিত শিলাবৃষ্টি বতবহ একো নগ'ল। ৰাইজে তাকে দেখি শুনি বৰ আশ্চাৰ্য্য-অদ্ভুত মানিলে। তাকে দেখি বৰাই ক'লে," মই মাধৱক কেঁচুৱা কালতে প্ৰমাণ পাইছো।" বৰাৰ দুজনী ঘৈণী, কিন্তু দুয়োজনীৰে ল'ৰা সন্তান নাই। বৰাৰ ঘৰৰ দাস-দাসী আদি কৰি ঘৰৰ আটায়ে মাধৱক দেখি মোহ যায। মাধৱৰ চক্ৰাকৃতি মাথা, কেকোঁৰা চুলি, পূৰ্ণ চন্দ্ৰ সদৃশ মুখমণ্ডল, কুন্দকড়ি ফুলৰ দৰে দাঁত, নাক তিলফুলৰ দৰে আৰু পদুম ফুলৰ দৰে দেখিবলৈ মনোহৰ ভৰি। সকলো লোকে মাধৱক আদৰ-সাদৰ কৰে, স্নেহ-দযা কৰি কোলাত, বোকাত, মাথাত তুলি ল'য। বৰাৰ ঘৰত ল'ৰা নাই, বৰা-বৰাণীয়ে মাধৱক প্ৰাণতকৈও অধিক দেখে। কৃষ্ণই ব্ৰজৰ গোপীক যেনেকৈ মুহিছিল, মাধৱেও তেনেকৈ সকলোকে মুহিলে।

আৰু এদিন বৰাই কাঠ খৰি আনি বৰ মেজি বান্ধি থৈছিল। মাধৱে মেজিটো ঠেলা মাৰি পেলাই তাৰ ওপৰত বহি আছিল। আই-আতা, বৰা-বৰাণীয়ে শব্দ শুনি হিয়া ধাকুৰি আহি চাই দেখিলে মাধৱে খৰিৰ ওপৰত বহি আছে। তেওঁলোকে আশ্চাৰ্য্য-অদ্ভুত মানিলে। আৰু এদিন বৰানীয়ে চাউল-পাত যতনাই থৈ ঘৰৰ বাহিৰলৈ গ'ল। সেই সমযতে মাধৱে ঘৰত সোমাই পানীৰে সৈতে সকলো পেলাই লণ্ডভণ্ড কৰিলে। বৰানীয়ে তাকে দেখি মাধৱক কোলাত লৈ আইক মাতিলে," আই, চোৱাহি, পুতেৰাৰ কৰ্ম।" আযে দেখি দুখ কৰি সেয়া আঁতাইছে। বৰাই ঘৰ পাই তাকে দেখি ক'লে," মাধৱেই মোৰ গৃহস্থ, দ্ৰব্য বস্তুত কি আছে? আতা- আইক মা-বাপ বুলিছো আৰু মাধৱ মোৰ পিতৃ-মাতৃ, বন্ধু, সুহৃদ, সোদৰ,

দৈব, মোৰ শিৰৰ শিখৰ সিন্দুৰ।"

এবাৰ জেঠ মাহত বৰাৰ প্ৰচণ্ড জ্বৰ উঠিল। তেৰ দিন অনাহাৰে থকাত তেওঁৰ চেতন হেৰাল। ঘৰৰ সকলো লোকে বিহ্বল হৈ পৰিল। তাকে দেখি মাধৱে বৰাৰ মুৰত হাত থ'লে। জ্বৰ তৎক্ষণাত সৰসৰকৈ নামি আহিল। বৰাই তত পাই পানী পান কৰি উঠি গাৰ নতুন বস্ত্ৰখন মাধৱক দি সেৱা কৰি ক'লে," এওঁ মানুহ নহয়,সাক্ষাৎ ঈশ্বৰ, ছদ্মভাৱেহে নৰৰূপ লৈছে, জন্মতেই মই প্ৰমাণ পাই থৈছো।"

বৰাৰ বাথানত সাতজনী খীৰতি গাই। গৰুৰ পোৱালীবোৰ বান্ধি থোৱা আছিল। সিহঁতে হেম্বেলাই ধৰফৰাইছে। মাধৱে দেখি পোৱালীবোৰ মুকলি কৰি দিলে। গৰুৰ পোৱালীয়ে গাখীৰ পিলে। তাকে দেখি গুৱালে চিঞৰি মাতি বৰাক গোচৰ দিলে। মাধৱে পুনৰ গো-পোৱালীবোৰ বান্ধি থৈ আহিল। বৰাই মাধৱক ক'লে," বাপু, কিয় মুকলি কৰি দিলা পোৱালীবোৰ? আজি তেইশ কলহ গাখীৰৰ ক্ষতি হ'ল।" মাধৱে ক'লে," পিতা, সেযা অসত্য,গাখীৰ খীৰাই চাওঁক, নাপালেহে সত্য হ'ব।" বৰাই মানুহ পঠাই গাখীৰ খীৰালে আৰু আগতকৈ দুগুণ গাখীৰ পালে। তাকে দেখি সকলোৱে বিস্ময় মানিলে, বৰ নাভূত-নাশ্ৰুত কথা। সকলোৱে ক'লে," মাধৱ মনুষ্য শক্তিৰ নহয়।".

বৰাৰ ম'হৰ জাকত এক কম একশ বনৰীয়া ম'হ। গুৱালৰ বাদে আনে সিহঁতৰ ওচৰ চাপি নোৱাৰে। এদিন মাধৱে গৈ ম'হৰ জাকৰ মাজত সোমাল। দূৰৈৰ পৰা গুৱালে দেখি চিঞৰি মাতিলে হা! হা! মৰিল, মৰিল বুলি। গুৱালে ওচৰলৈ গৈ দেখিলে যিকেইজনী অতি দুষ্ট ম'হ সিহঁতে খেদি গৈ আগ ঠেং পেলাই মাধৱক সেৱা কৰিছে। তাকে দেখি গুৱালে আশ্চাৰ্য্য- অদ্ভুত মানি বৰাক কথাটি ক'লে। বৰাই ক'লে," আগতে ক'ত প্ৰমাণ পাই থৈছো, সেয়া ঈশ্বৰালী কাৰ্য্য।" বৰাৰ টোলৰ সমনীয়া ছাত্ৰ হৰি, হৰিহৰ, হৰাই, বিৰাই, নিৰঞ্জন, নিৰাময়, নৰহৰি, নাৰাযণ, নৰোত্তম এই নজনকে প্ৰমুখ্যে অনেক সমনীয়াৰ লগত মাধৱে ডুগ, ঢোপ, চোইৰ, বাঘ-পক্ষী, পাহ, ঘিলা, চোৰ- টাঙোন অনেক খেলা কৰে। এদিন ডুগ খেলোতে মাধৱৰ বাৰে হৰিৰ হাত ভঙিল। হৰিৰ মাক-বাপেক ক্ৰমে সাত্তা আৰু হৰিগতিয়ে গৈ গোবিন্দ ভুঞাক বহুত কুবাক্য বুলিলে। ভুঞাই খং কৰি মাধৱক খেদা মাৰিলে। মাধৱে দৌৰি হৰিৰ ঘৰলৈ গৈ দেখিলে হৰিয়ে জ্বৰ

আৰু বিষত বিছনাত পৰি আছে। মাধৱে হৰিৰ হাতত ধৰি চাওঁ ক'ত দুখ পালি বুলি চাওঁতেই হৰিৰ বিষ বেদনা পানী হ'ল। তাকে দেখি সকলোৱে আচৰিত মানিলে। তেওঁলোকে ক'লে," এওঁ মানুহ নহয়, পৰম পুৰুষ।"

বৰাৰ দুশজনী ছাগলী, দহটি চাং গোহালি আৰু চাৰিজন ৰখীয়া। এদিন মাধৱে ছাগলী এজনীৰ লগত যুঁজি দুয়োখন হাতেৰে ছাগলীজনীৰ পাছ ঠেঙ ধৰি দলি মাৰিলে। ঠেং ভাঙি ছাগলীজনী পৰি থাকিল। ৰখীয়াই গৈ কথাটি বৰাক ক'লে। বৰাই ৰখীয়াক ক'লে," যোৱাগৈ ভাল হ'ব।" গোবিন্দ ভূঞাই মাধৱক খং কৰি ক'লে," ইয়াৰ কাৰণে ক'তোৱে ৰ'ব নোৱাৰা হ'লো। লোকৰ ক'ত জগৰ শুনিম?" তেতিয়া [illegible]ৱে গৈ পৰি থকা ছাগলীজনীৰ ঠেঙত হাত ফুৰাওঁতেই তাই উঠি দৌৰ মাৰিলে। তাকে দেখি সকলো লোকে আচৰিত মানিলে। বৰাই ক'লে," মই আগতেই কৈছিলো ভাল হ'ব বুলি।"

এবাৰ কলিঙ্গি বৰুৱাই হৰিসিংহ বৰাৰ বিৰুদ্ধে গোচৰ দিলে মোমাই বৰুৱাৰ গুচৰত। ৰূৰখা আৰু সতৃখা নামে দুজন কটকী আহি বৰাক [illegible]ী কৰিলে। সিহঁতে বৰাক গা ধুবকে নিদিয়ে। তাকে শুনি মাধৱে [illegible] মোমাই বৰুৱাৰ আগত বহি কথাবাৰ্ত্তা হ'ল। মাধৱৰ তেজ-শক্তিৰ প্ৰভাৱত মোমাই বৰুৱা শান্ত হ'ল আৰু বৰাক মুকলি কৰাৰ নিৰ্দ্দেশ দিলে। বৰুৱাই মাধৱক টকা কাপোৰ দি সন্মান কৰি পঠালে। দুই কটকীয়ে বৰাক এৰি গুচি গ'ল।

বৰা এবাৰ যাবলৈ ওলাল নাৰায়ণপুৰলৈ খাজনা তুলিবৰ বাবে। তেওঁ মাধৱক ক'লে," বাপু, তুমিও ব'লা মোৰ লগতে চাউল সিজাই দিবলৈ, কিজানি তোমাৰো কিছু মিলেই।" বৰা আৰু মাধৱে গৈ প্ৰথমতে গমিৰ হাজাৰি বৰুৱাৰ ঘৰত ৰ'ল। বৰুৱাই বৰাক মাধৱ ক'ৰ বুলি সোধাত বৰাই মাধৱৰ গুণ-শীল মহিমাৰ কথা ক'লে। বৰাই ক'লে যে তেওঁ খোৱাৰ পাছতহে ঘৰৰ আনক খাবলৈ দিয়ে। পাছত বৰুৱাৰ ঘৰৰ আঢৈ কুৰি লোকে মাধৱে ৰন্ধা দুকঠা চাউলৰে ভাত খালে। [illegible]ৰুৱাই আহি ভাৰ্য্যাত সুধি কথাটো জানি আশ্চাৰ্য্য-অদ্ভুত মানি পাঁচটি টকা আৰু বস্ত্ৰ এজোৰ দি মাধৱক সেৱা কৰি বিদায় দিছে। বৰা আৰু মাধৱে ৰাতি পুৱাই বৰুৱাৰ ঘৰৰ পৰা ওলাইছে। চ'ত মাহ, বৰ ৰ'দ। তেওঁলোকে এক যোজন বাট যোৱাত ফুকৰাৰী পালেহি। বেলা দুপৰ হ'ল। হঠাৎ বৰাৰ গা বেয়া

লাগি তেওঁ ক'লে," গছৰো ছাঁ নাই এনে ৰ'দ, টেঙা দৈ, মিঠৈ আৰু কল খালেহে গা জুৰ পৰিব। তেওঁলোকে কিছু দূৰ গৈ বাটৰ তিনি মূৰত বৰ আহত গছ এডাল পাই বহি পৰিল। এনেতে দুজন লোকে গুৰ, কল, আৰু দৈ লৈ আহি তাতে ৰ'ল। সিহঁতে মাধৱক দেখি মোহিত হৈ সেৱা কৰি সেইবোৰ দি গৈছে। বৰা আৰু মাধৱে সেইবোৰ খাই গা জুৰ পেলাই পুনৰ গৈছে। কিছু সময় পাছত তেওঁলোকে উভতি চাই দেখিলে গছডাল নাই। বৰাই মনতে অদ্ভুত মানিলে। মনৰ যি ইচ্ছা সেযাই হয, মাধৱৰ এনেহে মহিমা। তেওঁলোকে সেইবাৰ একুৰি ৰূপৰ ঠাইত ডেৰকুৰি ৰূপ পালে। বৰাই দহ টকা মাধৱকো দিছে।

মাঘ মাহত সাৰতী দাসীযে ধান সিজাইছিল। চৌকাৰ জুই আহি ঘৰৰ একোঁঠালি পুৰিলে। ঘৰৰ টোলৰে সকলো ছাত্ৰই আহি জুই নুমাব পৰা নাই। মাধৱে তালৈ আহি পোৱাতে জুই তৎক্ষণাত নুমাল। মাধৱৰ মহিমা দেখি সকলোৱে আশ্চাৰ্য্য- অদ্ভুত মানিলে।

আৰু বৰাৰ [illegible] শাওনা হালগিৰিক চামোন ভূতে পাই মাৰি থৈছিল। মাধৱে "মাধৱ মাধৱ" নাম লোৱাত ভূতে হালগিৰিক এৰি শিলিখা গছ এডালৰ ডাল ভাঙি গ'ল। কাকে দেখি লোকে মাধৱক ঈশ্বৰ জ্ঞান কৰিব ধৰিলে। আৰু বৰাৰ পোহনীযা পাৰ চৰাইযে ঘৰ সোমাই চৰু চুৰে, ছাগলীযে চোতাল গছকে। তেতিযা মাধৱে বৰাক ক'লে," হাঁহ, পাৰ, ছাগলী, ধপাত-ভাঙে আযুস নাশে, হাত, ভৰি, চুলি পৰিস্কাৰ নকৰাকৈ শযণ-ভোজন-গমনত আৰু কুকথা, অনাচাৰ, ব্যভিচাৰ আদি এৰ্কৈশটি ব্যাভচাৰ হ'লে নৰক, অন্ন-বস্ত্ৰৰ নাটনি।" তাকে শুনি বৰাই ঘৰৰ হাঁহ, পাৰ, ছাগলী আঁতৰালে।

কাতি মাহত দেশত বৰ অকাল হ'ল। গোবিন্দ ভূঞা, আই আৰু মাধৱে দুই তিনি দিনলৈ উপবাসে থাকে। এদিন বৰাই তাকে শুনি কাহী বৰাৰ হাতত তেওঁলোকক ভাত দিছে। আৰু বৰাই বৰানীক খং কৰিছে," যাৰ যশে শাখা সেন্দুৰ, তাকে কৰা ভোকলা এন্দুৰ।" মই ৰাজ কাৰ্য্যত থাকো, তুমিনো কিয শ্চিাৰ নোলোৱা? ভূঞা, আই মোৰ মা- বাপ আৰু মাধৱ মোৰ জীৱৰ ঈশ্বৰ।" পাচত বৰাই পাচিত ভৰাই চাউল, লোণ, তেল তেওঁলোকক দিছে।

বৰাই কলাপুৰলৈ গ'ল কৰ তুলিবলৈ। তেওঁ মাধৱকো লগত লৈ গৈ

সতাই নেওগৰ ঘৰত ৰ'ল। গৃহস্থই চৰু-খুঁটি দিলে চ'ৰাঘৰত ভাত ৰান্ধি খাবলৈ। মাধৱে ক'লে," ইযাত চাউল সিজাব নোৱাৰি, এই ঠাই অপবিত্ৰ, ইযাৰ তলত মানুহৰ হাড আছে।" তেতিযা চ'ৰাঘৰৰ মাটি পাঁচ হাত খন্দি চোৱাত তাত হাড ওলাল। সকলোৱে আচৰিত মানিলে। বৰাই তেওঁলোকক মাধৱৰ বিষযে ক'লে," অনেক প্ৰমাণ পাই থৈছো, মাধৱত ঈশ্বৰৰ শক্তি দেখিছো।" লোকে মাধৱক টকা-বস্ত্ৰ দি সেৱা কৰিছে। তাৰ পাছত বৰাই ৰাইজৰ পৰা খাজনাৰ ধন তুলিলে। খাজনা এঘাৰ কুৰি পালে। হিচাপত একুৰি টকাৰ ঘাটি। খাজনা দিওঁতে ৰাইজৰ বৰ কষ্ট হৈছিল। মাধৱে বৰাক ক'লে," আপুনি দুখীযা-দৰিদ্ৰৰো খাজনা এৰা নাই।" বৰাই ক'লে," এই টকা ৰজাক দিব লাগিব, এটকা-দুটকাৰ কথা নহয, ক'ৰ পৰা দিম একুৰি টকা?" মাধৱে টকাখিনি চাওঁ বুলি টকাৰ ওপৰত হাত ফুৰাই দি বৰাক ক'লে," এযা দেখোঁ টকা পূৰাকৈ আছে, আপুনি মিছাতে লোকক দুখ দিছে।" বৰাই টকাখিনি পুনৰ গণি ছয পইচা অধিকহে পালে। তাকে দেখি লোকে অদ্ভুত মানিলে। সকলো ঈশ্বৰৰ শক্তি।

গোবিন্দ ভূঞাই বৰাৰ বাৰীত চাৰি বছৰ থৈ অনেক বন্দী-বেটী, গৰু-ম'হৰ গৰাকী হ'ল। আৰু সোধ-পোছ কৰি বহুত ধন পাই লেটেকুপুখুৰীৰ পশ্চিম পাৰত দুটি ঘৰ সাজি তেওঁ তালৈকে গ'ল। এদিন বৰাই হৰিপুখুৰীৰ মেললৈ গৈছিল। মাধৱো তেওঁৰ লগতে গ'ল। বৰাই মাধৱক কাপোৰত মেৰিয়াই ডাব কটাৰী এখন লবলৈ দি নিছিল আৰু চম্পা ফুল পাৰি মাধৱৰ কাণত পিন্ধাইছিল। তেওঁলোকে গধূলি উভতিছিল আৰু মাধৱে সূৰ্য্যৰ দৰে প্ৰকাশমান হৈ আহিছিল। ঘৰৰ ওচৰ পাওঁতে তেতিয়া নিশা দহ বজাৰ অন্ধকাৰ, ঘৰলৈ যাব নোৱাৰি। মাধৱে গাৰ পোহৰেৰেই বাট উলিযাই গৈছে। মাধৱৰ ঐশ্বৰীক শক্তি দেখি বৰা আশ্চাৰ্য্য-অদ্ভুত হ'ল। তেওঁ মনতে ক'লে," এওঁ মানুহ নহয়, যাৰ গাৰ জ্যোতিৰে ৰাতিও দিন হয়, কি মহিমা।"

আজি কালি কৰি মাধৱৰ ন বছৰ বয়স হ'ল। এদিন বৰাৰ হালগিৰিয়ে মাধৱক ধান নিৰাবলৈ মাতি নিছিল। মাধৱে খেতিৰ ধান কাটে আৰু বনবোৰ এৰি যায়। গধূলি বৰাই খেতি পথাৰলৈ গৈ দেখিলে মাধৱে ধানবোৰ কাটিছে আৰু বনবোৰ এৰিছে। বৰাই মাধৱক ক'লে," তুমি নজনা ল'ৰা, তোমাক কোনে

আনিছে, কাহানি তুমি ধান নিৰাইছা?" মাধৱে ক'লে," হালগিৰিযে মোক আনিছে, মই নাজানো বুলি কৈছিলোৱেই।" বৰাই মাধৱক ঘৰলৈ যাবলৈ ক'লে। মাধৱ গুচি আহিল। ইফালে আযে দুখ মনেৰে মাধৱলৈ বাট চাই আছিল। মাধৱে গৈ পোৱাত আযে সুধিলে," কেনেকৈ আহিলা বাপু?" মাধৱে ক'লে," আই, এনে ছলনা কৰি আহিলো।"

১-৭-৬ গোবিন্দ ভূএগ্রা বৰ বুদ্ধিমন্ত কাকতি আছিল। এদিন ভূএগ্রাই বৰাক ক'লে, "তোমাৰ এহেজাৰ মানুহৰ কৰ তোলাৰ ভাৰ মোক দিয়া। তেওঁলোকৰ পৰা তুমিনো কিমান খাজনা পোৱা?' বৰাই ক'লে," একোৱে নাপাওঁ, আহোঁতে-যাওঁতে নিজৰহে খৰছ হয়, পাৰে যদি আপুনিযে উপায় কৰক।" পাছত গোবিন্দ ভূএগ্রাৰ আদেশত ৰায়তে কৰৰ বাবদ মুগা, কপাহ, জালুক এনেবোৰ-বস্তু দিব ধৰিলে। ভূএগ্রাই খাজনা তিনি কুৰি টকা পালে। এবাৰ বৰা গ'ল নগৰলৈ। ৰায়তে বৰুৱাক গোচৰ দিছিল," বৰা উজিৰৰ লগত ভাটীফালৰ এজন কাকতি আছে, সি ধন খাই দেশ নষ্ট কৰিলে।" বৰুৱাই ভূএগ্রাক ধৰি নিবলৈ দুত পঠাইছিল। বৰাই কথাটি শুনি নিশাই আগতিযাকৈ মানুহ পঠালে ঘৰলৈ এই বুলি কৈ," ৰাযতে ভূএগ্রাৰ ওপৰত গোচৰ দিছে, এতেকে ভূএগ্রাই ঘৰৰ পৰা শীঘ্রে পলাওঁক।" লেটেকুপুখুৰীত ছয বছৰ থকাৰ পাছত মাক-পিতাক আৰু মাধৱে তাৰ পৰা সেই ৰাতিযে পলাল। সেই সময়ত দেশত বৰ অকাল পৰিছিল। ভূএগ্রাৰ গাত জিকিৰ পিঠা ৰোগ হ'ল। তেওঁৰ গাত সেক দিবলৈ এভাৰ খৰি লাগে আৰু ঔষধি হিচাপে লাগে থিয কলডিল এটা। গৃহস্থই কলডিলটোৰ বাবদ কল থোকাৰে দাম ল'য। আৰু এনেকৈ লোণ, তেল, অন্ন, বস্ত্ৰৰ বাবে ডেৰ কুৰি টকা খৰছ হ'ল। পাছলৈ গোবিন্দ ভূএগ্রা আৰু মাধৱে ভিক্ষা কৰিবলৈ ল'লে। তেওঁলোকে দিনত ভিক্ষা কৰি গধূলি খায়, কিন্তু পুৱালৈ নাটে। এদিন দিনৰ দিনটো খুজি তেওঁলোকে খুদ কণ এটাও নাপালে। বাটত ভূএগ্রাৰ গা বেযা লাগি তেওঁ স্নান কৰিবলৈ গ'ল। মাধৱে এখন ছন পৰা বাৰীৰ পৰা এটি কচু তুলি আনি বাঁহৰ কামিৰে কাটি চাঁচি জুইত পুৰি কচুপাতত দি পিতাকক খাবলৈ দিলে। পিতাকে সেই কচু খাই ক্ষুধা তৃষ্ণা গুচিলত মাধৱক আশিৰ্বাদ দিছে। অৱশিষ্ট কচুখিনি মাধৱে খালে। মাধৱে পিতাকক ক'লে," আযে আমালৈ বাট চাই থাকিব।" তাৰ পাছত তেওঁলোকে

কাঁচিকটাৰ কাষৰে যুগীৰ ঘৰত সোমাল। যুগীয়ে পাট পলু বাছি আছিল। মাধৱে যুগীক সুধিলে," হেৰা বাপু কি চাইছা?" যুগীয়ে পলু বাছি থকা বুলি ক'লে। মাধৱে ক'লে," তোমালোকে পলু মেলিব নাজানা।" যুগীয়ে মাধৱক পলু মেলাৰ উপায় সুধিলে। মাধৱে যুগীক কৈ তিনিখন ডলা অনালে আৰু তিনিখন ডলাত সৰু , বৰ, মাজু পলুবোৰ বাছি বেলেগে বেলেগে থ'লে আৰু সৰু, বৰ, মাজু পাতবোৰো সেই ক্ৰমত দিলে। পলুবোৰে পাতবোৰ চপচপকৈ খাবলৈ ধৰিলে। মাধবে যুগীক ক'লে," পলুক এনেকৈ পাত দিব লাগে, নহ'লে ডাঙৰ পলুৰ হেঁচাত সৰু পলুবোৰ মৰে।" যুগীয়ে ক'লে," ক'ত পলু পুহি এনেহেন ডাঙৰ হ'লো,এনে বুদ্ধি নাজানিছিলো বোপা।' যুগীয়ে সুধিলে," তোমালোকক কি লাগে?" মাধবে ক'লে," আমি ভিক্ষাৰী, দিলে সকলো লাগে।" তেতিয়া যুগী'যে মাধবক এডোন ধান, লোণ আৰু শাক দিলে। মাধৱে সেইবোৰ আনি মাকক দিলে। সেই ধানৰ চাউলেৰে পিতৃ- মাতৃ আৰু মাধৱে এসন্ধা খালে। মাধৱে নিশা অসন্তোষ মনেৰে পিতাকক সুধিলে," ক'তো একো পাবলৈ নাই, কিনিবলৈ হাতত ধনো নাই, তোমাৰ চিনা-জনা ইষ্ট মিত্ৰ কোনোবা আছে নেকি?" গোবিন্দ ভূঞাই ক'লে," লুইতৰ দক্ষিণ পাৰত আমাৰে বংশৰ জেষ্ঠ এজন আছে, কিন্তু দুখৰ দিনত আমাক সুধিব নে নুসুধে নাজানো।" পাছত তেওঁলোকে ৰাতিপুৱাতে উঠি যাত্ৰা কৰি ব্ৰহ্মপুত্ৰ পাৰ হৈ সেই ঠাই পালে। গৃহস্থই তেওঁলোকক তিনি কঠা চাউল দিলে। তেওঁলোকে সেই চাউল ঢেঁকীশালত পাগ জুৰি সিজাই ভোজন কৰিলে। ৰাতিপুৱা গৃহস্থই তেওঁলোকক মুখেৰেই নামাতিলে। মাধৱে পিতাকক ক'লে," পিতা, এওঁলোকৰ প্ৰমাণ পালো,আৰু অইন কুটুম্ব আছেনে?" ভূঞাই ক'লে," খনাৰ সেইখিনিতে সম্বন্ধীয় ভাই এজন আছে, তালৈকে যাওঁ ব'লা।" তেতিয়া তেওঁলোকে গৈ দুপৰীয়া দুই দণ্ডত সেই ঘৰত উপস্থিত হ'ল। বৰ ডাঙৰ ঘৰ। ঘৰৰ চোতালৰ এমূৰত এডোখৰ আধা ফালা গাঁঠি খৰি আছিল। গৃহস্থৰ বুঢ়ীজনীয়ে কুঠাৰ এখন আনি দি মাধৱক ক'লে, "তোমালোক আৰু আমাৰ ভাত ৰান্ধিবলৈ এইডাল ফালা।" মাধৱে খৰি ডোখৰ ফাই ফাইকৈ ফালি আছে আৰু বুঢ়ীয়ে খৰিবোৰ ভিতৰলৈ নি আছে। মাধৱে মনতে ভাবিলে পিতৃৰ বাবেও এভাৰ খৰি লাগিব। তেওঁ খৰি এবোজামান ফালিলে আৰু কুঠাৰখন পথালিকৈ

পাৰি লৈ খৰি বোজাৰ ওপৰত বহিল। পছত গৃহস্থৰ বুঢ়াজন আহিল মুখ আন্ধাৰকৈ। বুঢ়াই গোবিন্দ ভূএগ্ৰৰ মুখলৈ চাই ঘৰৰ ভিতৰত সোমাল। তেওঁ ভূএগ্ৰক চিনি পাযো এষাৰ নামাতিলে। বুঢ়ীযে বুঢ়ক ক'লে," এই অতিথিজনে নিজকে তোমাৰ ভাই বুলি চিনাকি দিছে।" বুঢ়াই ক'লে," থোৱা, থোৱা, খাবৰ দিনত সকলোৱে ওলাইহি।" গৃহস্থই তিনি কঠা চাউল দিলে আৰু আযে ঠাই মোচি চোকা কৰি ভাত ৰান্ধিলে। ভাত এখন পাততে থ'লে। সেই ভাত অকল গোবিন্দ ভূএগ্ৰাকে জোৰে। ভূএগ্ৰাই আধাখিনি খালে আৰু আধাখিনি ভাত ৰ'ল। আযে মাধৱক ক'লে," বাপু, মোৰ ভোক নাই, তুমিযে ভোজন কৰা।" মাধবে ক'লে," আই, মোৰো ভোক নাই, তুমিযে ভোজন কৰা।" তেনেকৈ দুযো দুযোকো নেৰাত সেই ভাত দুযোজনে ভগাই ভোজন কৰিলে। ৰাতি শোৱাৰ সময়ত মধৱে পিতৃক ক'লে," তুমি ভাই বুলি আহিছিলা, ভাইৰ প্ৰমাণ পালা। আৰু আমাৰ ইষ্ট মিত্ৰ আছেনে? ছয় মাহৰ দুখতে দেহা নৰয দেখোঁ।" ভূএগ্ৰাই ক'লে," মই বণ্ডুকাত থাকোঁতে প্ৰতাপ্ ৰাযে এঘৰ মানুহক মাৰিব খুজিছিল, মযে টকা ভৰি মানুহঘৰক ৰক্ষা কৰিছিলো। সেই লোকজন ইযালৈ আহি বৰ আঢ্যৱন্ত হোৱা বুলি শুনিছো। তেওঁক পালে তেওঁ মোক নেৰে।" পিতৃ-মাতৃ আৰু মাধৱে নৈ পাৰ হৈ ৰূপসিযাৰ উত্তৰলৈ গ'ল। তেওঁলোকে গৈ ঘাঘৰ নৈৰ পাৰ পালে। এজনী বুঢ়ীক লগ পাই তেওঁলোকে সুধিলে," এইটো ঘাঘৰ মাজীৰ ঘৰ হযনে?" বুঢ়ীযে হয বুলি ক'লে। মাজী ঘৰত আছে নাই সোধাত বুঢ়ীযে আছে বুলি ক'লে। ভূএগ্ৰাই বুঢ়ীক ক'লে," তুমি মাজীক আমাৰ কথা কোৱাগৈ যে ভৰাৰগিৰি বৰকণা কাযস্থ আহিছে।" বুঢ়ীয়ে তেনেকৈ মাজীক ক'লে। মাজীযে পোনতে কথাটি নপতিযায। মাজীয়ে বুঢ়ীক ক'লে," ভূএগ্ৰা কিয আহিব এই ঠাইলৈ?" কিছুসময় পাছত মাজীয়ে ভাবিলে কিজানি আহিবও পাৰে। এই ভাবি তেওঁ বহাৰ পৰা উঠি আগবাঢ়ি গ'ল। মাজীয়ে গোবিন্দ ভূএগ্ৰাক দেখি তবধ মানিলে আৰু ক'লে," তেনে লোকৰ এনে অবস্থা কেনেকৈ হ'ল।" মাজীযে পুনৰ সুধিলে তেওঁলোকে ভোজন কৰিছেনে নাই। ভূএগ্ৰাই ক'লে আজিত বাদে আগত তিনি দিনে ভোজন কৰা নাই।" মাজীযে তেওঁলোকক মাতি ক'লে," এতিযা আহক, পাছতো বাৰ্ত্তা সুধিম।" তেওঁ গোবিন্দ ভূএগ্ৰাক মাতি নি নতুন চৰিয়াত পানী আনি ভৰি ধুৱালে আৰু আইকো মাজীৰ

পত্নীয়ে ভিতৰলৈ মাতি নি ভৰি ধুৱালে। আৰু মাধৱকো ভৰি ধুৱলৈ ঘটীত পানী দিলে। তেওঁলোকক গাখীৰ চিৰা ভোজন কৰাই তামোল খাবলৈ দি মাজীয়ে খবৰ বাতৰি সুধিছে। ভূএগ্রাই আদিৰে পৰা সুখৰ দুখৰ কথা কৈ মাজীক ক'লে," এতিয়া সুধি পুছি তোমাৰ ঘৰ ওলালো, তুমি বা কি কোৱা?" মাজীয়ে ক'লে," এই ঘৰ এতিয়া আৰু পৰৰ ঘৰ নুবুলিব, এই ঘৰ-বাৰী, গৰু-ম'হ, দাস-দাসী সকলো আপুনাৰ আৰু মযো আপুনাৰ দাস, আপুনি ইয়াত কুৰি বছৰ থাকিলেও চিন্তা নাই।" মাজীয়ে ভূএগ্রা, আই আৰু মাধৱক কাপোৰ এযোৰাকৈ দিলে আৰু তাম- পিতলৰ বাচন-বৰ্ত্তন দিলে। তেওঁলোকে মাজীৰ ঘৰতে খাই লৈ কিছু দিন আছিল। সেই সমযত গোবিন্দ ভূএগ্রাৰ উৰ্বশী নামেৰে এজনী কন্যাই জন্ম পালে। মাজীয়ে ভূএগ্রাক ক'লে," মোৰ ইযাত আপুনি এক শ বছৰ থাকিলেও থাকিব পাৰে, কিন্তু কালৰ গতিত ক'ৰবালৈ যাব লগা হ'লে আপোনাৰ হাতত টকা-সিকা নাই দেখোঁ? আমাৰ সকলোৱে খেতি কৰে, সেই মাটিতে এডোখৰত আপোনাৰ নামত কঠীয়া সিচি থ'ব, খাব মোৰ ভঁৰালৰ পৰা আৰু সেই ধান বেচি টকা-সিকা নিজে ল'ব।" ভাদ মাহত খেতিয়কে পথাৰত মাহ সিঁচিছিল। গোবিন্দ ভূএগ্রাযো মাহ গুটি এপাচিমান সিচি সেয়া নিজৰ বুলি খুঁটি মাৰি থ'লে। কঠীযা বৰ ঘনকৈ গজিলে। তাকে দেখি হালগিৰিয়ে ক'লে," নিজেও নাজানে আৰু আমাকো নুসুধে, এতিয়া মূল কঠীয়ায়ে নষ্ট হ'ব।" কথাটি শুনি মাধৱে মাজীৰ গৰু এহাল নি খেতি ডৰা খচালে। খেতিত বোকা উঠিল। লোকে দেখি ক'লে," আগতে মূল কঠীযা পালেহেঁতেন, এতিয়া সেয়াও ঢুকাল।" পাছত সেই ৰাতিযে বৰষুণ আহিল। এহাতৰ মূৰে মূৰে মাহ গছ পোখা মেলি গজি লতা হৈ বগাই সৰহকৈ মাহ ধৰিলে। মাজীয়ে খেতি পথাৰলৈ গৈ তাকে দেখি ক'লে," এইডৰা কাৰ খেতি, গোটেই পথাৰৰ মাহ ইয়াতে ধৰিছে দেখোঁ?" হালগিৰিয়ে সেয়া ভূএগ্রাই কৰা খেতি বুলি ক'লে। তেনেকৈ ভূএগ্রাই মাহ, সৰিয়হৰ, ধানৰ খেতি কৰে আৰু খায় মাজীৰ ঘৰত। ভূএগ্রাৰ হাতত কিছু টকা জমা হ'ল। তেতিযা মাজীয়ে ঢোল-মৃদঙ্গৰে পাঁচ দিন পানী তুলি ধোৱাই মাধৱৰ চূড়াকৰণ কৰিলে।

১-৭-৭ এদিনাখন গোবিন্দ ভূএগ্রাই মাজীক ক'লে,"মোৰ ছোৱালীজনীক বিবাহ দিবৰ হ'ল আৰু ল'ৰাৰো বিয়া পাতিব লাগে। তোমালোকৰ

সেইহেতু আমাৰ বংশৰ লোকক কাযথ (কাযস্থ) বোলে, আমাৰ বংশৰ লোক তোমাৰ চিনাকি আছেনে?" মাজীযে ক'লে," এইখিনি উপায মোৰ তাত নাই।" ভূঞাই ক'লে," শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ ৰ'টাৰ পৰা ধুৱাঁহাটলৈ আহিছে বুলি শুনিছো,তেওঁৰ লগতে আমাৰ জ্ঞাতি-মিত্ৰ, ভাই-বন্ধু সকলো আছে, এতেকে আমি তেওঁৰ ওচৰলৈ যাব খুজো, তুমিনো কি কোৱা?" মাজীযে ক'লে," বাৰু তেনেই হওঁক, মই আপোনাক এবছৰ জোৰাকৈ সকলো বস্তু দিম।" মাজীযে বৰ নাও এখন অনাই তাত ধান, কাপোৰ, সৰিযহ, লোণ, তেল, কচু, কোমোৰা, খাৰ দিছে আৰু নাওৰ আগ-গুৰত মানুহদি আৰু ভূঞাক কিছু টকাও দি চৌধ্য বছৰ নিজ ঘৰত ৰখাৰ পাছত বিদায দিছে। ভূঞা, আই আৰু মাধৱে আহি ভৰালি ডু[illegible] ঠাইখনি পালে।

১-৭-৮ প্ৰথম পুৰুষ আদি সৰস্বতী, তেওঁৰ পুত্ৰ গোপাল, গোপালৰ পুত্ৰ কৃপাল, কৃপালৰ পুত্ৰ ৰাম, ৰামৰ পুত্ৰ বিষ্ণু আৰু বিষ্ণুৰ পুত্ৰ গয়। গযে একশজন [illegible]ৰ লগত গঙ্গালৈ গ'ল, লগৰবোৰে নেৰানেপেৰাকৈ [illegible]ত [illegible] স্নান কৰি তেওঁলোকে জগন্নাথ ক্ষেত্ৰ পালে। জগন্নাথক তেওঁলোকে নিজৰ নিজৰ ইষ্ট বৰ মাগিলে। গযই জগন্নাথ প্ৰভুক মাগিলে সৎসঙ্গ। নিশা সপোনত জগন্নাথে বৰ পাণ্ডাক দেখা দি গযক ক'বলৈ ক'লে যে পূব দেশলৈ গ'লে তেওঁ সৎসঙ্গ পাব। বৰ পাণ্ডাই পুৱা বিচাৰি উলিযাই গযক কথাটি ক'লে। যাত্ৰীসকলে পূৰ্বতে কথাৰ বান্ধ দিছিল যে তেওঁলোকৰ মাজত এৰা এৰি হ'লে মাৰ খাব লাগিব। গযই লগৰ যাত্ৰীসকলক ক'লে," তোমালোকৰ কোনে ক'লৈ যাবাহঁক?" যাত্ৰীসকলৰ কোনোৱে ক'লে বৃন্দাবনলৈ যাওঁ, কোনোৱে ক'লে ৰামেশ্বৰ সেতুবন্ধলৈ যাওঁ, কোনোৱে ক'লে অযোধ্যালৈ যাওঁ, কোনোৱে ক'লে সঙ্গমলৈ যাওঁ আৰু কোনোৱে ক'লে কুৰুক্ষেত্ৰলৈ যাওঁ। এনেকৈ যাত্ৰীসকল আঠ দহ ভাগত বিভক্ত হ'ল। গয়ই ক'লে," মই সকলো এৰিলো আৰু নিজ দেশলৈ উজাই যাওঁ।" এই বুলি গযই দায় দোষ সাৰি উজাই আহি শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ গুৰুজনাক পাই ধৰ্ম ধৰি গুৰুজনাৰ লগতে আছিল। গুৰুজনে তেওঁক ৰামদাস নাম দিছে।

১-৭-৯ ৰামদাসে নৈত স্নান কৰি আছিল। গোবিন্দ ভূঞাই তেওঁক লগ পাই বাৰ্ত্তা সুধিলে,"শঙ্কৰদেৱে ৰ'টাৰ পৰা অহাৰ খবৰ শুনিছো, হযনে?

তেওঁনো ক'ত আছে?" ৰামদাসে উত্তৰত ক'লে," হয়, ময়ো তেওঁৰ লগৰে।" ৰামদাসে ভূঞাক সুধিলে," বাৰু তুমিনো ক'ৰ আৰু কিয় সুধিলা?" ভূঞাই ক'লে," মোক দীঘলা কাযস্থ বোলে। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ লগত আমাৰ জ্ঞাতি-মিত্ৰ সকলো আছে, সেযে সুধিলো। সেই জ্ঞাতি-মিত্ৰতে মোৰ ছোৱালীজনী বিয়া দিব লাগে আৰু কন্যা পালে ল'ৰাজনৰো বিয়া পাতিব লাগে,তাকে বিচাৰি আহিছো।" ৰামদাসে ক'লে," আপুনি দিলে ছোৱালীজনী মযে বিয়া কৰাম আৰু ল'ৰাজনৰ বাবেও কইনা বিচাৰি চাম।" ভূঞাই ক'লে," তেন্তে ছোৱালীজনীক মই তোমাৰ তাতেই বিবাহ দিলো" ভূঞা আৰু ৰামদাস দুযোজন মিত্ৰ হ'ল। ৰামদাসে ভৰা নাওখনৰ পৰা বস্তুবোৰ তুলি আনিলে আৰু ভূঞাৰ পৰিযালক আনি নিজৰ ঘৰত ৰাখিলে। মাজীৰ নাওখন উজাই গ'ল। ৰামদাসে ভূঞাৰ পৰিযালৰ বাবে ঘৰ এটি দিলে। ৰামদাসৰ পুত্ৰ ৰামচৰণ আৰু কন্যা উৰ্ম্মিলা জন্মিছিল। উৰ্ম্মিলাক হৰিচৰণৰ তাত বিয়া দিয়া হৈছিল। ৰামচৰণৰ তিনি পুত্ৰ জন্মিছিল। তেওঁলোক হ'ল- দৈত্যাৰি,ত্ৰিপুৰাৰি আৰু নৰহৰি। বিকাই ঠাকুৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ মণি। মণিৰ চাৰিজন পুত্ৰ—কানু, অৰুণ, পৰাণ [illegible] ৰূপনাৰাযণ। কানুৰ পুত্ৰ ৰত্নেশ্বৰ। অৰুণৰ পুত্ৰ মৰমানন্দ আৰু আত্মাৰাম। পৰমানন্দৰ পুত্ৰ হাটীৰ বাপুৰাম। ৰূপনাৰাযণৰ চাৰি পুত্ৰ-ভোগবাপু, সন্তৰাম বাপু, ভাদ বাপু আৰু বিজয় বাপু।

১-৭-১০ শুভ বাৰ আৰু তিথি চাই উৰ্বশীক বিয়া দিয়া হৈছিল ৰামদাসৰ তাত। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱক লগ পোৱাৰ এবছৰ পাছত উৰ্বশীক বিয়া দি গোবিন্দ ভূঞাই ৰ'টাত ছয় মাহ থাকি ভাৰ্য্যাক জী-জমাইৰ লগত থৈ পুত্ৰ মাধৱৰ সৈতে নিমাই মুদৈৰ নাওত ভটীয়াই গ'ল পূৰ্বৰ ঠাইলৈ বৰ পুত্ৰ দামোদৰক চাবলৈ। তেওঁলোকে বগুৰা পাই দামোদৰৰ চোতালত ৰ'ল। দামোদৰে পিতাকক দেখি আথে-বেথে আগবঢ়াই নি চৰিয়াত পানী লৈ ভৰি ধুৱালে আৰু ভৰিত পৰি সেৱা কৰিলে। দামোদৰে মাধৱলৈ চাই পিতৃক সুধিলে," আপোনাৰ লগত এওঁ কোন?" ভূঞাই ক'লে," সেই ঠাইলৈ গৈ তোমাৰ মাহিমা এজনী বিবাহ কৰাইছিলো। এইজন তোমাৰে কণিষ্ঠ ভাই।" দামোদৰে মাধৱক সাবটি ধৰি আদৰ কৰিলে। তেওঁ মাধৱক পানীৰ লোটা দিলে আৰু মাধৱে ভৰি ধুলে। তাৰ পাছত পিতৃ আৰু দুই

পুত্ৰই আনন্দ মনেৰে ভোজন কৰিলে। দামোদৰৰ পুত্ৰ নাছিল। বৌযেকে মাধৱক বৰ [illegible] স্নেহ কৰিছিল নিজৰে পুত্ৰ জ্ঞান কৰি। ভূঞাই মাধৱক ৰাজেন্দ্ৰ অধ্যাপকৰ [illegible]লত পটিবলৈ থ'লে। এবছৰতে মাধৱে সাত ব্যাকৰণ,মহাভাৰত, পুৰাণ আৰু ভাগৱতৰ জ্ঞানেৰে শিক্ষিত হ'ল। মাধৱক এবাৰ শিকালে পুণৰ শিকাব নালাগে। তেওঁ ঘৰলৈ আহি কাযথেলি শিক্ষাও ল'লে। পঢা শুনাৰ অন্তত মাধৱ আৰু পিতৃযে পুনৰ উজনিলৈ যাবলৈ মন কৰিছিল, কিন্তু আযুসৰ অন্তত গোবিন্দ ভূঞা ঢুকাল। দুই পুত্ৰই পিতৃক নিবিতা নদীৰ পাৰত নি কাথ সংস্কাৰ কৰিলে। পিতৃৰ দাহ সংস্কাৰ কৰি আহি দামোদৰে অসন্তোষ মনেৰে আছিল আঁঠুত মূৰ সোমাই। মাধৱে সুধিলে," দাদা, কিয অসন্তোষ কৰা?" দামোদৰে ক'লে," বাপু, মই যদিও ভঁৰালী বৰুৱা, তৎ সত্বেও নাই বুলিলেও তিনি কুৰি টকাৰ লোকৰ ধাৰত পৰি আছো। এই ঠাইত একশ-ছযকুৰি টকা হ'লেহে কাজ-কৰ্ম, ভোজ হয, নিযমটো ৰক্ষা কৰিবলৈকেও তিনি কুৰি টকা লাগে, বামুণৰ বাবেই ৰক্ষা নাই। মোৰ হাতত ডেৰ কুৰি টকাহে আছে, ইযাৰে কি কৰিম ভাবি পোৱা নাই।" মাধৱে ক'লে," দাদা, মোক [illegible] চাৰি টকা দিযা আৰু চিন্তা এৰা।" দামোদৰে মাধৱক চাৰি টকা দিলে। মাধৱে সেই টকা ভঙাই সৰু কৰি বৰ ভট্টাচাৰ্য্য,অধ্যাপক, কন্দলি, কবিৰত্ন আৰু মিশ্ৰ এইসকল ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰে ঘৰে গৈ শিকি, আধুলি, এপইচা দি অনুৰোধ কৰি আহিলে যাতে কাজৰ সন্তৰ্পণ অনুষ্ঠানলৈ নাযায। মৃতকৰ দহা কাৰ্য্য সম্পন্ন হ'ল। তাকে অনেক বস্তু গৃহত জমা থালে। ডাঙৰসকলে নোযোৱাত ব্ৰাহ্মণৰ সৰুসকলেও সন্তৰ্পণ অনুষ্ঠানলৈ নগ'ল। মাধৱে পুৰোহিতেৰে দহা-শ্ৰাদ্ধ কৰি দান-দক্ষিণা কৰিলে। তাৰ পাছত ভোজ দিবৰ পাল। সেই ঠাইত মাছ পাবলৈ নাই। মাধৱে এঘৰ মানুহৰ ঘৰলৈ গ'ল মাছৰ বাবে। তাৰে পৰা তেওঁ দুটি কাতল মাছ আনিলে। মাছ দুটি একেবৰে গেলা। বাটৰুৱাই মাছটি দেখি মাধৱক ক'লে," তহঁতৰ ভোজলৈ গৈ গঞাই নিন্দাহে কৰিব।" ঘৰত মাছটি দেখি দাদাকে ক'লে," বোপা, কি কৰিলা? কি মাছ আনিলা? এই মাছ খাই গঞাই নিন্দাহে কৰিব আৰু পুনৰ ভোজ দিব লাগিব। এই ঠাইত আঞ্জা-ভাত বেয়া হ'লে লোকে নিন্দাও কৰে আৰু দকচি খাযো।" মাধৱে ক'লে, দাদা, মযে চাউল সিজাম।" এই বুলি মাধৱে মাছ দুটি বাছি পেটা পেলাই ধুই জৰীৰে

আঁৰি লৈ ফিচা কাটি তলত ডাবৰ থৈ চেপিলে-আটিলে। তেনে কৰাত মাছৰ হাড়হে ৰ'লগৈ। সেই মাছ জুই যেন তপত পানীত দিলে। মাছ পুনৰ গোটা হ'ল। তাকে কটাৰীৰে কাটি টেঙা দি ভাজি লোণ, জালুক, আইযোৱান, গন্ধ, গাষ্ঠিযান দি মাহৰ, মগুৰ, মাটিমাহৰ পাঁচখন সোৱাদৰ ব্যঞ্জন ৰান্ধিলে। সেই ব্যঞ্জন ভোজত বাটি দিযা হ'ল। গএগ্ৰা ৰাইজে ব্যঞ্জন খাই ক'লে," তেনে মাছ এনে হ'ব বুলি কোনে জানে? কোনো দিনে এনে ব্যঞ্জন খোৱা নাই । এযা নাভূত-নাশ্ৰুত কথা। বোপা, আমাক ব্যঞ্জন সৰহকৈ দিয়া। আজিৰে পৰা খাৰত দিযা মাছ এৰিলো আৰু।" দুযো ককাই-ভাযে ভাত-আঞ্জা বিলাইছিল। সেইবোৰ বাঢেহে, নুটুটে। পুৰুষসকলে খাই গ'ল, পিছত মহিলাসকলে গোটেই দিন ভাত-আঞ্জা খাযো সেযা শেষ কৰিব নোৱাৰিলে।

১-৭-১১ দামোদৰৰ বহুত ধাৰ, তেওঁ ধন[illegible]ক ধানৰো ধৰুৱা। লোকে আহি ধাৰ সাধে। তাকে দেখি মাধৱে দাদাকক সুধিলে," তোমাৰ যে খাবলৈ নাটে কিবা অন্যায কৰা হ'বলা?" দামোদৰে ক'লে," কিনো অন্যায় কৰো?" মাধৱে ক'লে," কিয, ৰাতি যে ঘৰ আঁতাই ভাত ৰান্ধি খোৱা, সেযা[illegible]ই গাৰে ভাত খোৱা নহয? তেনেকৈ নাখাবা। আনটো দোষ হ'ল, [illegible] ডেৰ পৰত গাই দুৱা আৰু গো-পোৱালীটোৱে ক্ষুধা-তৃষ্ণাত মৰে। আৰু ৰাতিপুৱাতে গৰু নি হাল বোৱা, এই এটা। এইবোৰ অন্যাযৰ বাবেহে ভাত-কাপোৰে নুজুৰে।" মাধৱে দদায়েকক সুধিলে," দাদা, দুটা মান খেতি মযে কৰিলোহেঁতেন।" দদায়েকে ক'লে," পাৰা যদি কৰা।" মাধৱে হালোৱাক নি মাটিৰ সীমা চাই আধাখিনি মাটি এৰি ধান সিচিলে। হালৰ দুই ঠাইত জোৰা লগাই মাধৱে হাল বাইছিলে। মাধৱে দুপৰ নহওঁতেই গৰু মেলি দিয়ে আৰু পিছবেলাও গধূলিহে পথাৰলৈ যায়। তেওঁ দদাকক ক'লে," দাদা, ভঁৰাল এটি সাজিবহে লাগিল।" দামোদৰে ক'লে," কিয়নো লাগিছে? মটিও আধাখিনি এৰিলা, হাল জোৰা বেলাকৈ আৰু গৰুও মেলা সময থাকোঁতেই আৰু পথৰুৱাই পথাৰলৈ যায় তিনি পৰত, এতেকে আগৰ ভঁৰালেই হ'ব।" তথাপি দদায়েকে এটি ভঁৰাল সাজিলে। মাধৱে ধান দালে, চপালে। ধান ভঁৰাল কেইটি ভৰি কিছু ধান ৰ'লহে। মুঠ দুশ মোন ধান হ'ল। মাধৱে দাদাকক ক'লে," দাদা, কাৰ কাৰ ধাৰ আছে সুজা।" তেনেকৈ

মুগু, সৰিযহ আৰু কুহিযাৰৰ খেতিত অধিক ফচল পাই সমস্ত ঋণ সুজা গ'ল। আপুনি লক্ষ্মীৰ পতি, তেওঁৰ কি বস্তুৰ অভাব?

মাধৱে কৃষি কৰি আছিল। এনেতে দদাক দামোদৰ বেমাৰত পৰিল। দদাকে মাধৱক ক'লে," বাপু শুনা, মই ৰজাৰ লগত আছো বাবেহে এই চাৰিটা লগুৱা, লোণ-তেল, তামোল-পাণ ভাৰে ভেটীযে পাইছো, ঘৰত পৰি থাকিলে মোক কোনে দিব? সকলো গুচাবহে। মোৰ হ'ল জ্বৰ-কাহ, তিনি চাৰি দিন তুমিযে ৰজাৰ তাত থাকিব পাৰা।" মাধৱে সন্মতি দিলে। দামোদৰে মাধৱক ৰজাক চিনাকি কৰি দি ৰজাৰ লগতে তেওঁক থৈ আহিল। ৰজাই মাধৱক বৰ দযা কৰিব ধৰিলে। মাধৱে যি কয সেযে অখণ্ডিত হয। মাধৱ ধীৰ, স্থিৰ-গম্ভীৰ, ধৈৰ্য্যশিল দেখি ৰজাযো ন্যায পথত চলিব ধৰিলে। বৈদ্যৰ ঔষধ খাই এবছৰত দামোদৰ সুস্থ হ'ল। ৰজাৰ মাধৱৰ প্ৰতি খাটিৰ দেখি দদাকে মাধৱক ৰজাৰ ওচৰৰ পৰা মাতি আনিবলৈ টান পালে। মাধৱে দদাকৰ মন বুজি ক'লে,"দাদা, তুমিযে ৰজাৰ লগত থাকা, মই ঘৰলৈ যাওঁ, ৰজাৰ লগত থাকিলে কত বা পাপ সিজে?" দদাকে মাধৱক ঘৰলৈ পঠালে। ৰজাৰ পৰা আহি মাধৱে ঘৰতে আছিল।

"১৭-১২: এদিনাখন মাধৱে ককায়েকক ক'লে,"দাদা, আই আছে দূৰৈত, লগত কোনো নাই, আইৰ মোতহে আশা, পিতৃ ঢুকোৱা কথাটি আযে শুনা নাই, আইৰ তালৈ যাব খুজো, তুমি বা কি কোৱা?" দামোদৰে মাধৱৰ কথাত সন্মতি দিলে। ধুঁৱাহাটৰ পৰা তামোল, লোণ লৈ যোৱা মুদৈৰ নাওত খৰছ দি দামোদৰে মাধৱক পঠালে। নাও এদিনৰ বাট উজাই যাওঁতেই মাধৱৰ পেট চলিব ধৰিলে। মাধৱে মনতে ভবিলে, তেওঁৰ ৰোগ কিজানি টানহে হয। তেওঁ মুদৈক ক'লে," মোক আমাৰ ঠাইত এৰি যোৱা।" মুদৈযে মাধৱক ছয হাত দ নৈৰ গৰাত এৰি থৈ গ'ল। গৰু চৰোৱা ল'ৰা কিছুমানক দেখি মাধৱে সিহঁতক মাতি ক'লে," হেৰা ল'ৰাহঁত, মোক ওপৰলৈ তোলা।" সিহঁতে ক'লে," কেনেকৈ তোলো?" মাধৱে সিহঁতক ক'লে," গৰুৰ পঘা চাৰিডাল খুলি জোৰা দি একজাক ল'ৰাই বল দি মোক টানা।" গোটেই ল'ৰাই বল দি টনাত মাধৱে ৰচীত ধৰি ওপৰলৈ উঠিল। নৈৰ কাষতে ৰাজপথ। ৰাজপথৰ দাঁতিত মাধৱে পৰি আছিল। গাঁওৰ লোকে দুপৰীয়া মাধৱক দেখি ঘৰত খবৰ দিলে। ঘৰত দদাযেক নাছিল,

বৌয়েকে দুখ কৰি চাকৰৰ হাতত পীৰা-জৰী দি ৰাতিয়ে পঠালে মাধৱক আনিবলৈ। লোককেইজনে ৰাতিপুৱা মাধৱক পাই গা ধোৱাই, ভোজন কৰাই পীৰা-জৰীৰে ডোলা কৰি আনিলে। ঘৰত বেজে বৰ আগ্ৰহে ঔষধ দিয়াত আৰু বৌয়েকে পৰিচৰ্য্যা কৰাত মাধৱ সুস্থ হ'ল। ছয় মাহত গা টনাই উঠি খাহিৰ মাংস খাই মাধৱ সম্পূৰ্ণ সুস্থ হ'ল।

ধুৰাঁহাটৰ তামোলবাৰীয়া লাখপতি মুদৈয়ে তামোল-পাণ লৈ পুনৰ উজাই আহিছিল। তেওঁলোকৰ লগত মাধৱো আহিছে। হেকাৰাকুছিয়া হিৰামল লোণৰ মুদৈয়ে দূৰৈৰ পৰা মাধৱক চিনিব পাৰি কিন্ধাধৰ ভাৰা খবৰ দি পঠালে," ঘৰকৈ ঘৰলৈ গ'লেহে মাধৱে মাকক দেখিব, মাক কঁকাইন নৰিয়াত পৰিছে।" মাধৱে দুখ কৰি মনতে ক'লে," পিতৃও ঢুকাল আৰু এতিয়া মাতৃকো নেদেখিম।" এই বুলি তেওঁ দুৰ্গা গোসাঁনীলৈ এজোৰ পাঠা মানস কৰিলে যেন তেওঁ মাতৃক দেখে। ভবালীডুবি পাই মাধৱে নাওৰ পৰা নামি দুখ মনেৰে ঘৰলৈ গৈ দেখিলে মাক সুস্থ হৈছে। মাধৱে মাকক ক'লে," আই, শাখা-সেন্দুৰ ভচাৰ লাগে, পিতৃ ঢুকাল।" আয়ে সেই খবৰ পাই ব্যাকুল-বিকুল হৈ সকলো অলঙ্কাৰ খহাই স্নান কৰি কাপোৰ-পাগ দূৰ কৰিলে। তাৰ পাছত সভা কৰি শুদ্ধ হ'ল।

অষ্টম অধ্যায়

১-৮-১ : মাধৱে ৰামদাস বৈনায়েকক ক'লে—" বৈনাই, আই নবীয়াত পৰাৰ কথা শুনি দুৰ্গা গোসাঁনীলৈ পঠা এহাল মানস কৰিছিলো, পাঠা হাল আনি দিয়া, এই শৰতৰ পূজাতে বলি দিওঁ; পূজাৰ দিনো ওচৰ চাপি আহিল।" মাধৱে পুনৰ ক'লে—" বৈনাই আজিয়ে যোৱা।" ৰামদাসে গৈ শ্ৰীশঙ্কৰ গুৰুজনাৰ সেৱা কাৰ্য্য কৰি ঘূৰি আহি মাধৱক ক'লে—" পঠা নাপালো।" ইযাকে শুনি মাধৱে খং কৰি ক'লে —

"তুমি নমৰা কেলৈ' হেৰা,
নামত হেঙ্কৰা বুদ্ধিত পাগল,
বিহানে টকা দিলো নানিলা ছাগল।।"

ৰামদাসে ক'লে—"কি পঠা পঠা কৰা, যিজনে বলিৰ দৰে নিসিদ্ধ কৰ্ম কৰে তেওঁ নৰকতহে পৰে। মাধৱে ক'লে —

"অ' বুজিলো, তুমি পঠা নানা সেই কাৰণেই।
এই কথা কোনে কৈছে?
হেৰা, মূৰ্খৰ আগত কেন কথা কও তই,
ধৰ্মক চিনাকস, কিছু নজানহো মই।"

ৰামদাসে ক'লে—"যিজনে এই ধৰ্ম কৰ্ম লিখিছে, তেওঁৰ আগত একোবাৰো মতিৰ নোৱাৰিবা, এক কথাত তোমাক নিমাত কৰিব।" ৰামদাসে পুনৰ ক'লে—

"মোৰ আগত কৰা বাগ গোঁট,
শঙ্কৰৰ গুৰি পালে হ'বা লোট সোট।"

মাধৱে খং কৰি ক'লে—" ৰলাইক যাওঁ, দুৰ্গা দেৱীক কোনে কেনেকৈ খণ্ডন কৰে? যাৰ সৃষ্টি মায়াত ব্ৰহ্মা, মহেশ্বৰো সাৰি যোৱা নাই।" ৰামদাসে বাহিৰলৈ ওলাই দেখিলে, বেলি নহিয়াইছে। তেওঁ মাধৱক ক'লে—" ৰাতিপুৱা ওলাবা, যাম।" ৰাতিপুৱা মাধৱ আৰু ৰামদাসে এচক পকা তামোল আৰু কিছু পাণ লৈ গ'ল গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ। তেওঁলোকে গৈ দেখিলে, গুৰুজনাই

ৰাতিপুৱাই শৌচ শুদ্ধি স্নান কৰি কৃষ্ণ সেৱা, নাম কীৰ্ত্তন কৰি উঠি চ'ৰাঘৰত ভকতৰ সৈতে কৃষ্ণ কথা চৰ্চা কৰি আছে। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱক দেখিয়েই মাধৱৰ গাটো জাকি মাৰি উঠিল, গাৰ নোম তেওঁৰ শিয়ৰি উঠিল। শ্ৰীশঙ্কৰ কোটি সূৰ্য্যৰ প্ৰকাশ জ্যোতি হৈ আছে, তেওঁৰ গাৰ বৰণ বগা, উন্নতাকৃতিৰ শিৰ, ঘন নীলা কেকোঁৰা চুলি, গল শঙ্খৰ দৰে, কাণৰ মকৰ কুণ্ডলবোৰ সুন্দৰ আৰু উজ্জ্বল, বহল চকুহাল পদুম ফুলৰ পাহিৰ আকৃতিৰ, চকুৰ ভ্ৰূ মদনৰ ধনুৰ চাপৰ দৰে, তিল ফুলৰ দৰে নাক, ওঁঠ দুটা ৰঙচোৱা ৰঙা, পদুমৰ দৰে মুখমণ্ডল পূৰ্ণিমাৰ জোনৰ দৰে উজ্জ্বল, দাঁতবোৰ কুন্দত কটা ডালিমৰ গুটিৰ দৰে, মুখত অলপীয়া হাঁহি, কথা গম্ভীৰ, মধুৰ, কথাত যেন অমৃত বৰষে, ধুঁতৰি সুন্দৰ, সিংহৰ দৰে কান্ধ, বহল বুকু [illegible]হতৰ পাতৰ দৰে, হাত বাসুকি নাগৰ দৰে আৰু ভৰিৰ আঁঠুলৈ পৰা, ৰত্নৰ দ[illegible] খোৱা আঙুলি, নখ চন্দ্ৰৰ সমান জ্যোতিৰ, কঁকাল খীণ, কঁকালত হালধীয়া বৰণৰ চুৰিয়া, [illegible] ৰামকলৰ দৰে, আঁঠু সুঠাম, ভৰিৰ তলুৱা পদুম কলিৰ দৰে আৰু বং কোমল[illegible]পাতৰ দৰে, বন্ধুৰ সূতাৰ দৰে নাহী আঙুলি, ভৰিৰ তলুৱাত পাঁচটি চিহ্ন বিৰাজ কৰিছে, চকু উজ্জ্বল আৰু সাগৰৰ দৰে গভীৰ, তেওঁ পৃথিৱীৰ দৰে সহনশীল, বুদ্ধিত বৃহস্পতি, ধৰ্য্যত মেৰু সদৃশ আৰু গম্ভীৰ বিষ্ণুৰ দৰে। ৰামদাসে দণ্ডৱতে পৰি গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে আৰু এনে দিব্য ৰূপ দেখি আশ্চৰ্য্য হৈ মাধৱেও সঙ্কুচিত ভাৱে দণ্ডৱতে পৰি গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। পুৱাতে সোঁহাতখন কঁপাত সুহৃদ সখিৰ দৰ্শন হ'ব বুলি জানি গুৰুজনাই বৰ সন্তোষ মনেৰে আছিল। মাধৱ আৰু ৰামদাসক দেখি মেঘৰ গম্ভীৰ আৰু মধুৰ বাক্যেৰে গুৰুজনাই সুধিলে— "ৰামদাস, এওঁ কোন?" ৰামদাসে ক'লে— "বাপ ৰামকণা কাযস্থৰ ল'ৰা।" গুৰুজনাই ক'লে— "অ' মনোহৰি বাইৰ ল'ৰা। ইমান ডেকাটো হ'ল, বাটত দেখিলে চিনিকে নাপালোহেঁতেন।" ৰামদাসে গুৰুজনাক ক'লে— "বাপ, আপোনাৰ ওচৰত এওঁৰ গোচৰ আছে।" ৰামদাসে মাধৱক ক'লে— "কি 'সাধা সোধাহি, কালিলৈ দুৰ্গোৎসৱৰ কেলৰণা, কালি পৃথিৱী অমৰাৱতী হ'ব। তেতিযা গুৰুজনাই পোনতে মুখ্য তৰ্ক আৰম্ভ কৰি ক'লে— "হেৰা, এই নীচ ক ৰ ক থা কোনে সুধিছে?" তেতিয়া মাধৱে ক'লে— "ইয়াক কিয় নীচ কৰ্ম বোলা হ'ল? এযা মূৰ্খ কৰ্মহে।" মাধৱে প্ৰবৃত্তি, আগম, তৰ্ক, নীতি, ন্যায়, কৰ্ম,

বেদৰ আৰু আন মাৰ্গৰ অনেক শ্লোক আনি দেৱী পূজাৰ যুক্তি আনিব ধৰিলে। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে বাৰ স্কন্ধ ভাগৱতৰ পৰা নিবৃত্তিৰ শ্লোক আনি মাধৱৰ বাক্য খণ্ডিলে। গুৰুজনে পুনৰ ক'লে —

হংস, ছাগ, কাটি বিটো কৰিবে কৰ্দ্দম কৰে,
সি যদি স্বৰ্গক যায় নৰকত কোনে পৰে?

গুৰুজনে ক'লে—নাজানিহে ব্যাসে কৰিলে বেদৰ শাখা। ব্যাসৰ ভাগৱতৰ আগত আগম, চন্দ্ৰৰ আগত জোনাকী পৰুৱা অথবা সূৰ্য্যৰ আগত যেন বন্তি। আগম কৰি কাণ্ডাৰী বিহীন নাও সাগৰত ঘূৰি ফুৰা দি ব্যাসৰ মন অস্থিৰ হ'ল। পাচত নাৰদে কাণ্ডাৰী হৈ ভাগৱত নৌকাত বঠা ধৰি ব্যাসক সকলো ক'লে। ব্যাসৰ অজ্ঞান অস্থিৰ মন-বতাহ নিৰ্মল হৈ জড়, চৈতন্য, মায়া তেওঁ সকলোকে দেখিলে। ভাগৱতৰ সেই সেই শ্লোক মাতি গুৰুজনে তাৰ অৰ্থ বুজাই ক'লে। এনেকৈ মাধৱে প্ৰবৃত্তি মাৰ্গৰ কথা আনে আৰু গুৰুজনে তাক খণ্ডন কৰে। তেওঁলোকে প্ৰবৃত্তি, নিবৃত্তি বিষয়ে তিনি প্ৰহৰ তৰ্ক কৰিলে। পাচত গুৰুজনে ভাগৱতৰ তৰুমূলৰ শ্লোকটি আনিলে।[১] গুৰুজনে এই শ্লোকটি মাতি তাৰ অৰ্থ দৃষ্টান্ত দি ক'লে—ভোজনত ইন্দ্ৰিয় তুষ্ট হয় আৰু দেহক বত্ৰিশ অলঙ্কাৰেৰে সজালেও শিৰ নহ'লে সকলো অশোভন হয়।" এনেকৈ চৰ্চা কৰি থাকোঁতে মাধৱে গুৰুজনাক পুনৰ সেৱা কৰি পৰাজয় স্বীকাৰ কৰিলে। গুৰুজনাই ক'লে- "মাধৱ, এতিয়াই বোজানে?" মাধৱে ক'লে—"নাবুজো বাপ।" গুৰুজনাই ক'লে- "দেখোঁ আহিয়ে সেৱা কৰিছিলা আৰু এতিয়া সেৱা কৰিলা কিয়?" মাধৱে ক'লে— "বাপ, আগতে যি সেৱা কৰিছিলোঁ সেয়া ব্ৰহ্মভূঞা বিষয়া মানি আৰু এতিয়া যি সেৱা কৰিছো আপোনাৰ অভয় চৰণ পঙ্কজত বিক্ৰি গৈ জীৱনলৈ

১। যথা তৰুমূলে নিষেচনেন। তৃপ্যন্তি তৎস্কন্ধ ভুজোপশাখাঃ।। প্ৰাণোপহাৰাচ্চ যথেন্দ্ৰিয়ানাং। তথাচ সৰ্বাৰ্হণমচ্যুতেজ্যা।। (শ্ৰীমদ্ভাগৱত)

অৰ্থ— বৃক্ষৰ মূলত যেন দিলে আনি জল। হোৱয় তৃপিতি ডাল পত্ৰ পুষ্প ফল।।
ডালে পাতে সিঞ্চে যদি মূলত নেদয়। কদাচিতো ডালে পাতে তৃপিতি নহয়।।
মুখদ্বাৰে যদি আহাৰ ভুঞ্জয়। তৃপিতি হোৱয় ইন্দ্ৰিয় অতিশয়।।
ভোজন বিহীন দিলে বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ। ইন্দ্ৰিয়ৰ কিছু প্ৰীতি নহয় তাহাৰ।।
কৃষ্ণক পূজিলে সমস্তকে পূজা হয়। পৃথকে পূজিলে পূজা কেহো নলবয়।।

(শঙ্কৰদেৱ)

আপোনাক গুৰু মানি।

১-৮-২ পিচদিনাখন মাধৱে মাহ, চাউল, জৰা তেঙা, পুৰা কল, তামোল-পাণ, বস্ত্ৰ লৈ আৰু হবিচে থাকি মহাপুৰুষ গুৰুজনাৰ ওচৰত ধৰ্ম বস্তু লাভ কৰিছে। তাৰ পাচত চাৰিদিন তেওঁ ঘৰতে আছে। আহিনৰ পূজাৰ সময়ত মাধৱে ৰামৰাম গুৰুক মাতি নি প্ৰসাদ নৈৱদ্য ধোৱাই কটাই বিষ্ণু পূজা কৰিছে। তেওঁ ৰামৰাম গুৰুক ক'লে—" আন দেৱতাৰ নামত ফুল পাতো নিদিব।" ৰামৰাম গুৰুৱে শুদ্ধকৈ ঘোষা কীৰ্ত্তন কৰি বিষ্ণুক জগালে। পিচত প্ৰসাদ ভাঙি চৰুতকৈ লৈ মাধৱে গুৰুজনাৰ ঘৰলৈ আনিছে। গুৰুজনাই ক'লে—" মাধৱ, ইযাক গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰিম।" মাধৱে ক'লে—" বাপ, সেয়া নহয়, ৰজাৰ হেঙদাং, মন্ত্ৰিৰনো কি?" গুৰুজনাই সুধিলে — "কিনো?" মাধৱে ক'লে—" বিষ্ণুৰ নৈবেদ্যহে, অন্য পূজা মই কিয কৰিম? কালি লগ পাই গৈ এক চিত্তেৰে নিশ্চয় কৰি বিষ্ণুৰ পূজা কৰি প্ৰসাদ আনিছো। এঘৰৰ স্ত্ৰীকহে বুজাব নোৱাৰিলো।" গুৰুজনাই ভাৰ্য্যাক ক'লে- "ৰামানন্দৰ মাক, প্ৰসাদ এই থোৱা নি, স্নান কৰি ভোজন কৰিম।" পাচত গুৰুজনে শৌচ শুদ্ধি কৰি, স্নান, কৃষ্ণ - সেৱা কৰি প্ৰসাদ গ্ৰহণ কৰি মাধৱকো দিছে। গুৰুজনে প্ৰসাদ আই গোসাঁনী, ৰামৰাম ঠাকুৰ আৰু ভকতকো ভোজন কৰালে। পাচত দুযোজন গুৰুৱে আলোচনাত বহিছে।

১-৮-৩ গুৰুজনাই মাধৱক এটি দৃষ্টান্ত দিছে। এহাল বুঢা বুঢী লোকহীন অৰণ্যত থাকে। তেওঁলোকৰ পুত্ৰ এটি জন্মিল। পুত্ৰই মাক পিতাকক বুঢ়া-বুঢী বুলি মাতে। তেতিয়া দুযো বুঢা-বুঢীযে আলোচনা কৰি ক'লে—" আমি দুয়ো দুজনকে আই -বোপাই বুলি মাতো।" ল'ৰাই পাচত তাকে শুনি আই পিতাই মাত ধৰিলে। এতেকে মাধৱ আমি গুৰু- শিষ্য ভাব দেখুৱালেহে অভুৱা জীৱই গুৰু-শিষ্য ভাব ধৰিব। সেব্য হ'ল শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ আৰু সেৱক হ'ল মাধৱদেৱ। আগতে ধৰ্মৰ তিনিটা বস্তু আছিল, এতিযা সম্পূৰ্ণ চাৰি পোৱা, এক সেৰ কৰি সেৱকক দেখুৱালে।[২]

২। মহাপুৰুষীয়া ধৰ্মত চাৰি বস্তুৰ গুৰু -সেৱাও এটা। শঙ্কৰদেৱে নিজকে গুৰু দেখুৱাই শিষ্যৰ পৰা মান সংকাৰ উপৰাচি ল'ব বিচৰা নাছিল। পাচত মাধৱদেৱে গুৰুজনাৰ সেৱা কৰি গুৰু-সেৱাৰ অপূৰ্ব নিদৰ্শন দেখুৱালে। আৰু [illegible] চাৰি বস্তুৱে সম্পূৰ্ণ ৰূপ পালে।

১-৮-৪ মাধৱদেৱে নিতে দুযোবেলা কৃষ্ণ কথা শুনে গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ অহা যোৱা কৰি। গুৰুজনাই ভোজন কৰি অলপ শোৱে। মাধৱে আগতে আহিলে ক্ষণিক ৰৈ বহি থকে। গুৰুজনাই পত্নীক ক'লে—"ৰামানন্দৰ মাক, মাধৱ বান্ধৱ আহিলে মোক জগাবা।" এদিন গুৰুজনাৰ কন্যা বিষ্ণুপ্ৰিযাই গুৰুজনাক জগাই ক'লে—"পিতা, মাধৱ বান্ধৱ আহিছে, উঠা।" গুৰুজনাই শোৱাৰ পৰা উঠি ক'লে—"আমি জানো মাধৱ বান্ধৱ বুলি, তুমি কালিৰ ছোৱা, কেনেকৈ জানিলা মাধৱ বান্ধৱ বুলি?" এই বুলি কৈ গুৰুজনাই বিষ্ণুপ্ৰিয়াৰ মুৰত চুমা খাইছে।

১-৮-৫ এদিন আই গোসাঁনীযে গুৰুজনাক ক'লে—"ৰামানন্দৰ পিতা, মাধৱে কালি ভাটী বেলা ঘৰলৈ গৈ সোনকালে ঘূৰি আহিছিল, ভাত খাইছিল নে নাই? তেওঁ ভাত ইযাতো খাব পাৰে।" গুৰুজনাই ক'লে—"বাৰু আজি সুধিম।" পিচদিনা মাধৱ আহিলত গুৰুজনাই সুধিলে—"কালি যে ঘৰলৈ গৈছিলা, ভাত খাইছিলা নে নাই? ভাত ইয়াতো খাব পাৰা, তোমাৰ বা কি মত?" মাধৱে ক'লে—"বাপ, আপোনাৰ ঘৰত নাখাই খাম ক'ত? আপোনাৰ কৃপাত সেৱা ধৰ্ম ধৰি সংসাৰ তৰিবলৈ আশা কৰিছো, তথাপি ঘৰৰ ভিতৰখন এবাৰ মই চাই ল'ম।" মাধৱে ৰান্ধনী ঘৰত সোমাই দেখিলে ঘৰৰ এচুকত পাগ পাতিলা আছে আৰু আন এটি চুকত মাটিৰ ভেটি বান্ধি তাত ঘট পাতি আমৰ ডালি দি এৱা সূতা মেৰাই থোৱা আছে। মাধৱে আই গোসাঁনীক ক'লে—"মাতৃ, এযা কি?" আযে ক'লে—"বাপু, সুধিব নালাগে, চাৰিটি ল'ৰা ছোৱালী চোৱা চিতা কৰিব লাগে, কিবা অপায অমঙ্গল হ্য বুলিহে থৈছো।" মাধৱে ক'লে—"আই, ঘৰতে পৰম ব্ৰহ্ম, তেৱেঁই যদি বিঘিনি আঁতৰাব নোৱাৰে, এইবোৰে পাৰিবনে? যিবোৰ দেৱ-দেৱী পৰম ব্ৰহ্মৰ দাস দাসী।" এই বুলি মাধৱে লাঠীৰে মৰিযাই ঘট-পট ভাঙি খোলাবোৰ পাচিত ভৰাই নি নৈত উটুৱাই দিলে।" গুৰুজনাই ক'লে— "মই ক'লে ৰামানন্দৰ মাকে নামানে, এতিযা ঠিক কাজীযে পাইছে।" পাচত মাধৱে স্নান কৰি আহি আই গোসাঁনীক ক'লে—"মাতৃ, পাগ পাতিলা পেলাই কাপোৰ কানি ধুই আৰু খাৰ তেঙাৰে গা ধুই উপবাসে থাকি চাউল সিজাব।" পিচদিনা মাধৱে আহি গুৰুজনাক সেৱা কৰি ঘৰৰ ভিতৰ সোমাই দেখিলে আযে গুৰুজনাৰ পৰা ধৰ্ম লৈ তেওঁ কোৱাৰ ধৰণে আছে। আযে মাধৱৰ ভৰিত

পৰি সেৱা কৰি ক'লে—" বাপু, সূৰ্য্যক কুঁৱলীয়ে ঢকা দি আৰু অগ্নিক ধোঁৱাই ঢকা দি অজ্ঞানে মোক ঢাকিছিল, তুমিহে দিব্য অঞ্জন আনি চকুৰ জাল মোৰ গুচাই দিলা। প্ৰভুৰ মাযাত ব্ৰহ্মাইয়ো বিচুৰ্ত্তি খায়, হৰেও দৌৰে, মোৰ মাযাই মোকেই ঢাকে।" মাধৱে আইক সুধিলে," মোৰ গুৰুজনক আপুনি কি বুলি মানিছে?" আযে ক'লে—" স্বামী বুলি।" মাধৱে ক'লে—" তেওঁ পূৰ্ণ ঈশ্বৰো ঈশ্বৰ আৰু আপুনি লক্ষ্মী।" মাধৱে পুনৰ সুধিলে," মাতে কি বুলি?' আযে ক'লে— " ৰামানন্দৰ পিতা অথবা হৰিচৰণৰ পিতা বুলি মাতো।" মাধৱে ক'লে —" সাধাৰণ লোকৰহে তেনে সম্বন্ধ, তেওঁ বৈকুণ্ঠৰ বস্তু, তেওঁক গোসাঁই বুলি মাতিব।" মাধৱে সুধিলে ,"আ ৰু শযন কৰে কেনেকৈ।" আযে ক'লে—"একেখন শৰ্য্যাত, একে পাটী-গাৰুত শোওঁ।" মাধৱে ক'লে — "তেনে নকৰিব, তেৰাৰ নাভিৰ তলৰ দূৰত্বত মূৰ থৈ শযন কৰিব, সেৱা কৰি শুব আৰু পদধূলি লৈ উঠিব।" মাধৱে আইক চাউল সিজাবলৈ ক'লে। ভাত হ'ল আৰু দুযোজন গুৰুৱে আনন্দ মনেৰে ভোজন কৰিলে। দুয়োজনে বহি মুখশুদ্ধি কৰিলে। মাধৱে গুৰুজনাক ক'লে--" বাপ, আপোনাৰ বাক্যত এসাজ খালো। গুৰুপত্নী আপোনাৰ অৰ্দ্ধ শৰীৰ।" গুৰুজনাই মাধৱক বাৰণ কৰি ক'লে—"আৰু অধিক নকৰা,অপৰাধ লাগিব।"

১-৮-৬ এদিনাখন আই গোসাঁনীযে গুৰুজনাক ক'লে—"বিষ্ণুপ্ৰিযাক মাধৱৰ তাত বিবাহ দিলোহেঁতেন, সুধিবচোন কি কয তেওঁ।" পিচদিনাখন গুৰুজনে মাধৱক সুধিলে—" মাধৱ, এটি কথা কওঁ, তুমি বা ৰাখা কি নাৰাখা?" মাধৱে ক'লে—" বাপ সকলো পাৰিম, এটি কথাহে ৰাখিব নোৱাৰিম। জীৱৰ কুশলৰ হেতু আপোনাক গুৰু মানিছো, মায়াময় বিষয, পশু পক্ষীৰ শৰীৰতো যাক পায়, তাৰ বাবে আশা ভৰষা কৰা নাই আৰু।" গুৰুজনাই ক'লে— "বঢাৰপো, গড বান্ধি যুঁজিলে ভাল, প্ৰাণৰ সংশয় নাথাকে, বিনা গডে যুঁজিলে ভয়।"[৩] মাধৱে ক'লে—" বাপ, গড বান্ধি যুঁজাজনক কোনে ক্ষত্ৰিয় বোলে? বিনাগডে যুঁজাজনহে যুঁজাৰু।" তেতিয়া মহাপুৰুষ গুৰুজনে ক'লে—" বাৰু যত পাৰা কোৱা, ব্ৰহ্মা, সদাশিৱে অনে গৰ্ব বাক্য কৈ তাৰ ফল পাইছে, চিত্তত বিচুৰ্ত্তি খাই উপায়

৩। বঢাৰপো : গুৰুজনাই মাধৱদেৱক বঢাৰপো বুলি সম্বোধন কৰিছিল।

হুৱাইছিল।" মাধৱে ক'লে—" বাপ, আপোনাৰ দুখনি অভয় চৰণত ধৰি স্বৰ্গ আৰু মোক্ষকো নৰকৰ তুল্য বুলি ভাবো আৰু আপোনাৰ চৰণৰ ৰেণুক ধৰি মোক্ষলৈকেও অভিলাষ নকৰো। আপোনাৰ এই চৰণৰ ৰেণু ব্ৰহ্মা, মহেশ্বৰ আদি দেৱতাসকলেও নাপায়, ইয়াকে জানি হে নাথ মোক ৰক্ষা কৰক। হে বাপ, সংসাৰৰ তিনি তাপত পুৰি দগ্ধ হৈ সংসাৰ বাগৰি ফুৰোঁতে উপায় বুদ্ধি নোহোৱা হৈছে। আপোনাৰ কথামৃত পান কৰি আপোনাৰ পদৰ শ্বেত ছত্ৰৰ তলত চাৰিদিন জিৰাওঁ, বিষয় বিষ অগনিত আৰু ঠেলি নপঠাব। আপোনাৰ অভয় পদত আশ্ৰয় কৰিহে এইখিনি ক'লো।" গুৰুজনাই ক'লে—" বঢ়াৰপো,আৰু দিনচেৰেক আগতে তোমাক লগ পোৱা হ'লে ৰামানন্দৰ মাকক বিবাহ নকৰালোহেঁতেন। তথাপি বিবাহ কৰালো বুলিয়ে গৃহ -অন্ধকূপত প্ৰাণত্যাগ কৰা নাযাব। গুৰুজনে কীৰ্ত্তনত "হৰমোহন" লিখোতে এইখিনি কথাৰে ঘোষা কৰিছে—

মাধৱ বান্ধৱ দেৱ হৰি।

কৰা কৃপা দাসক ক্ষমা কৰি।।

১-৮-৭ এনেকৈ কোৱাৰ পাচতো গোসাঁনী আইৰ বিষ্ণুপ্ৰিযাক মাধৱত বিয়া দিযাৰ ইচ্ছা। আযে বিষ্ণুপ্ৰিযাৰ দ্বাৰা মাধৱৰ পৰিচৰ্য্যা কৰায, মাধৱক কঠ পাৰি দিযায, গুৱা- গাখীৰ দিযায, মাধৱৰ বাহালৈ মাছ, গাখীৰ শাক, লোণ, তেল, জলকীযা, বেঙেনা আদি দি পঠায, মাধৱৰ বিছনা জোকাৰি পৰায। এদিন মাধৱে বিষ্ণুপ্ৰিযাক ধৰি কান্ধত তুলি লৈ ক'লে—" তুমি মোৰ গুৰুৰ কন্যা, মোৰ সেৱাৰ বন্দনীযা, তুমি মোৰ বন কৰানে?" এই বুলি মাধৱে বিষ্ণুপ্ৰিযাক কান্ধত তুলি নি গুৰুজনাৰ আগত থ'লে। গুৰুজনাই ভাৰ্য্যাক মাতি আনি ক'লে- -" ৰামানন্দৰ মাক, চোৱা, মই কওঁ জঞ্জাল নাপাতিবা। নিৰ্গুণত গুণ দিবলৈ বিচৰা?" তেতিযাৰে পৰা আযে বিষ্ণুপ্ৰিযাক নপঠায আৰু।

১-৮-৮ আই গোসাঁনীৰ কন্যা দুজনী, কোষ্ঠীৰ নাম— মধুকলা আৰু ৰুক্মিনী আৰু আযে দিযা নাম ক্ৰমে হৰিপ্ৰিযা আৰু বিষ্ণুপ্ৰিয়া। হৰিপ্ৰিয়াক হৰিজমাইৰ তাত বিযা দিযা হৈছিল। সৰু ছোৱালী ৰুক্মিনী যৌৱন প্ৰাপ্ত হৈ ঘৰতে আছে। ৰুক্মিনী ৰূপত জ্যোতিস্মাণ, লক্ষ্মী- পাৰ্বতীৰ সমান ৰূপৱতী, চন্দ্ৰ- সূৰ্য্যৰো ৰথ থমকি ৰ'য, তেজে -ৰসে যেন গা ফুটি যায, বৰণ বগা, ত্ৰৈলোক্য

মোহিনী দিব্য কন্যা। এদিন গুৰুজনাই দেখি মনতে ক'লে–" মায়াৰ শক্তি, এইৰ ৰূপত কোনে ৰ'ব! ৰূপ কমাবহে লাগে।" এই ভাবি গুৰুজনে এদিন ৰুক্মিনী আইক ক'লে–" মা, মোক এটি বস্তু দিয়া।" ৰুক্মিনীয়ে সুধিলে," পিতা কি বস্তু?" গুৰুজনে ক'লে," তোমাৰ ৰূপটি দিয়া।" এই বুলি গুৰুজনে হাত পাতিলে আৰু ৰুক্মিনীয়ে " এযা দিছো" বুলি দিলে। গুৰুজনে দুয়োখন হাত মোহাৰি দিলে। তেতিয়াৰে পৰা ৰুক্মিনীৰ শ্ৰীটো হ'ত হৈ শুকাই খীণাই গৈ কমাৰকুছিত ৰাতি বিছনাতে ঢুকাইছে।(৪)

১-৮-৯ এদিন ভকত সকলে ঘোষা কীৰ্ত্তন গাইছে। তাতে দাবানা পুষ্পৰ ঘ্ৰাণ ওলাল। গুৰুজনে ক'লে–" বাপুসকল,নাম নেৰিবা, জগন্নাথ আহিছে, সেয়ে দাবানা পুষ্পৰ ঘ্ৰাণ লাগিছে।" সেইদিনা ৰামদাস তাত নাছিল। পিচদিনা তেওঁ আহিলত গুৰুজনে ক'লে–"কালি নাছিলা, জগন্নাথ আহিছিল, কালি দাবানা পুষ্পৰ গোন্ধ ওলাইছিল।" ৰামদাসে ক'লে–" বাপ, মই মহাপাপী, দুৰ্ভগীয়া, সেযে নাপালো। কথাতে কয়, "স্বপ্নতো নেদেখে দোষযুক্তজনে।" সেইদিনা কীৰ্ত্তনত ব্ৰহ্মপুৰাণৰ কথা ওলাল। আগৰ দৰে পুনৰ দাবানা পুষ্পৰ গোন্ধ ওলাল। গুৰুজনে ক'লে–" নামলোভী প্ৰভুৱে কালি যেনেকৈ আহিছিল, আজিও আহিছে ৰামদাসৰ নিমিত্তে, আজি অজস্ৰ দাবানা পুষ্পৰ গোন্ধ পাইছো।" গুৰুজনে ক'লে- পূৰ্বতে ত্ৰেতা যুগত ইন্দ্ৰদ্যুম্ন ৰজাই ৰাজসুয় যজ্ঞ কৰি ওৰেষা পূণ্য ক্ষেত্ৰত জগন্নাথক থাপি পূজা সেৱা কৰি ৰাজ্য, ৰাজভোগ, দেহ আৰু নিজ কন্যাকো

৪। কমাৰকুছি নামনি অসমৰ বৰপেটা চহৰৰ নিকতবৰ্ত্তী ঠাই। ইয়াত গুৰুজনাই এবছৰ কাল আছিল। ৰামচৰণ ঠাকুৰ চৰিত পুথি মতে বিষ্ণুপ্ৰিয়াৰ মৃত্যুত গুৰুজনে এতিশয় শোক কৰিছিল আৰু মাধৱদেৱে গুৰুজনাক সান্ত্বনা দিছিল। যথা –

মাধৱে দেখিয়া শঙ্কৰক বুজাবয়।
গৃহাশ্ৰম কৰিলে দেখিয়ো হেন হয়।। ২৮৫১
যদ্যাপিতো অগনি মহা তেজস্বী হোবয়।
তথাপিতো কতো বেলা ধূম্ৰে ঢাকি থয়।।
চক্ৰবৰ্ত্তী ৰাজা যেন মৰে হাল বাই।
সেহিমতে গৃহাশ্ৰমে কিছো সুখ নাই। ২৮৫৩
মহাজ্ঞানীগণে আক নকৰয় ইচ্ছা।
পুত্ৰ ভাৰ্য্যা মহাভাৰ দেখে সবে মিছা।।

জগন্নাথক পমৰ্পিলে। পাণ্ডাই নিতে ভোগ নিৰ্মালি নি ৰজাক দিযে। এদিনাখন ভক্তিত বশ্য হৈ পূৰ্ণ জগন্নাথে চৈতন্য ৰূপ ধৰি ৰজাৰ পাচত ৰৈ ৰজাক নিৰ্মালি দিছে। সেই সময়ত ৰজাই ৰাজকাৰ্য্য চৰ্চা কৰি আছিল। ৰজাই পাণ্ডাই নিৰ্মালি দিছে বুলি নিৰ্মালি হাত পাতি ল'লে। কিন্তু হাতখন গম্ভীৰ—গধুৰ লাগি গা জাকি মাৰি উঠি গাৰ নোম শিয়ৰি উঠিল আৰু উভতি চাই দেখিলে কৃষ্ণ। তেতিয়া ৰজাই খৰ্গ ধৰি সৰু গাঁঠিতে হাতখন কাটি কৃষ্ণৰ আগত দণ্ডৱতে পৰি কান্দি স্তুতি নতি কৰিব ধৰিলে। তেতিযা জগন্নাথে সন্তুষ্ট হৈ বৰ দিলে আৰু হাতখনো পূৰ্ব্বৱত হ'ল। ৰজাৰ কটা হাতখন কৃষ্ণৰ চৰণত পৰি থাকিল। হাতখন কৃষ্ণৰ নিজ ভৃত্যৰ বস্তু, এতেকে কৃষ্ণই বৰ দিযাত হাতখন দাৱানা পুষ্প হ'ল আৰু তাত পাঁচটি আঙুলিৰ চিহ্ন ৰ'ল। মহাভকতৰ অঙ্গ দেখি জগন্নাথে দাৱানা পুষ্প কেতিয়াও নেৰে।

১-৮-১০ পুহ- মাঘ মাহত শুকান খৰি আনি ভকতে চোতালৰ মাজতে জুই ধৰে। গুৰুজনে জুইৰ কাষত বহি নাম সেৱা কৰে আৰু ভকতসকলে নাম কীৰ্ত্তন কৰে। সেইদিনা ৰামদাস আতৈয়ে ওজা হৈ প্ৰহ্লাদ চৰিতৰ পদ গাইছিল— " হাতে [illegible]ৰে বান্ধি অগ্নিত পেলাই " । আতৈয়ে এই পদ মাতি প্ৰেমত মত্ত হৈ জুইত জাপ মাৰি পৰিল। গুৰুজনে আন ভকতক ক'লে—" ধৰা, ধৰা।" আতৈক ধৰি ঘৰলৈ পঠোৱা হ'ল। ৰাতিপুৱা গুৰুজনে ভকতৰ দ্বাৰা খবৰ ললে আতৈৰ পানীজলা উঠিছে বুলি। ভকতে আতৈক চাই দেখিলে আতৈয়ে সুস্থ অৱস্থাত আছে। ভকতে খবৰটি গুৰুজনাক ক'লেহি।

দেখিয়োক ৰামচন্দ্ৰ কৃপাময় হৰি।
পাইলে নটিঘটি তেহে গৃহাশ্ৰম কৰি।। ২৮৫৩
দেখিয়োক বাপ তুমি আন কোনে হয়।
সকল সংসাৰ ইটো সবে দুখময়।।
স্ত্ৰী মায়া সহিতে আছয় জীৱ যত।
তাসম্বাক প্ৰতি হেন দুখ দেখিলন্ত।। ২৮৫৪
যেন পদ্মপত্ৰ সম জলত থাকয়।
তথাপিতো দেখা তাক জল পৰশয়।।
তুমি মহা তেজস্বী, পুৰুষ মহাশান্ত।
সংসাৰৰ জলে যে তোমাক নোচোৱন্ত।। ২৮৫৫ (ভক্তচৰিত • ৰামচৰণ)

১-৮-১১ এদিনাখন ৰামৰাম গুৰুৱে ওজা হৈ কংস বধৰ পদ কীৰ্ত্তন কৰিছিল। তেওঁ কৃষ্ণই কুৱলয়ৰ দাঁত উভালা পদ মাতিয়ে কীৰ্ত্তন ঘৰৰ টুপৰ খুঁটাটো উভালি লৈ তিনি পাক মাৰি নাচিব ধৰিলে। গুৰুজনে আন ভকতক ক'লে—"ধৰা, ধৰা, কৃষ্ণ প্ৰেমত তেনে হৈছে।" পাচত দুজন ভকতে ৰামৰাম গুৰুক ৰাখিলে।

১-৮-১২ ৰামদাস আতৈ আৰু ৰামৰাম গুৰুৱে প্ৰসাদ বিলায়। এদিনাখন দুয়োজনে প্ৰসাদ বিলাই আছে। পুণ্ডৰী আৰু গিৰি নামেৰে দুজন ভাই ককাইয়ে প্ৰসাদ নলয়, দেউৰীক গলিহে পাৰে সুণ্টিয়া- বেৰিয়া বুলি। ৰামৰাম গুৰুৱে পোনতে শুনি আছিল, পাচত দেখিলে ৰাজ সভাত লাজ হে হয়, তথাপি শুনি আছিল প্ৰসাদ দি। পাচত গুৰুৱে কচু পাতত পানী লৈ প্ৰসাৰ কৰিবৰ ছলেৰে ওলাই যাব বিচাৰিলে। মাধৱদেৱে দেখি ক'লে— "গুৰু কি কৰে? এজন ৰজাই ৰজসূয যজ্ঞ কৰি দান দিবৰ সময়ত পলাল। তুমিও তেনে কৰা কিয়? নাবাবা গুচি [illegible]লকে শিলত ভুকু মাৰে, জ্ঞান নাই; পাচত হাতহে ভাঙে।" তেতিয়া [illegible] হ'ল। আৰু এ[illegible] সভাত ৰামদাসে প্ৰসাদ বিলাইছে। সেইদিনাও পুণ্ডৰী [illegible] গিৰিয়ে প্ৰস[illegible]লয়। দুয়োজনে ঠেহ পাতি কঁকালত কাপোৰ বান্ধি উঠিল। ৰামদাস আ[illegible]দৰ পাচি থৈ যুদ্ধৰ বাবে সাজু হ'ল। মাধৱদেৱে ক'লে—"কৈনাই কি কৰা? [illegible]ত দুজনে তোমাক অকলেই নোৱাৰে আৰু মইতো আছোৱে, এতিয়া ৰহা।" ৰামদাস আৰু ৰামৰাম গুৰুৱে মহাপুৰুষ গুৰুজনাক ক'লে—" বাপ, পুণ্ডৰী আৰু গিৰি দুই ভাই ককাইৰ বাবে প্ৰসাদ বিলাবই নোৱাৰি।" গুৰুজনাই ক'লে —"কিয়নো প্ৰসাদ নলয়?" তেওঁলোকে ক'লে —"বাপ, আগতে প্ৰসাদ লাগে।" গুৰুজনাই ক'লে—" তেন্তে আগতে প্ৰসাদ দিবা।" এদিনাখন সিহঁতক আগতে প্ৰসাদ দিওঁতে নল'য়, সিহঁতৰ মনত ধৰিলে গুৰুজনাক পাচত প্ৰসাদ দিব নাপায়, সেয়া নিন্দনীয়। গুৰুজনে ভকতক ক'লে "যদি সিহঁতক নিমন্ত্ৰণ কৰা আমাক নকৰিবা আৰু যদি আমাক নিমন্ত্ৰণ কৰা সিহঁতক নকৰিবা।" পাচত সকলো লোকে সিহঁতক এৰিলে।

১-৮-১৩ বৈয়াব্ৰত গাঁওৰ ভাস্কৰ গুৰুৱে বৈৰাগ্য বিৰক্ত হৈ নানা তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰি ফুৰিছিল। "গোপাল কি গতি কৈলে, কি মতি দিলে" -- এই গীতৰ

ভণিতাত মাহাপুৰুষ গুৰুজনাৰ নাম পাই বিচাৰি গৈ তেওঁ গুৰুজনাক গুৰু মানিলে। পাচত গুৰুজনাৰ ধৰ্ম বেদ,ভাগৱত সন্মত হয নহয মনতে সন্দেহ উপজি গুৰুজনাৰ লগত তৰ্ক কৰি বিদায লৈ জগন্নাথক যাওঁ বুলি তেওঁ পশ্চিমলৈ গ'ল শাস্ত্ৰ পঢাৰ ইচ্ছাৰে।

১-৮-১৪ ৰামদাস আতৈযে ঘৰত হৰি কীৰ্ত্তন কৰি লৰু বিলাইছিল। প্ৰসাদ খাই সকলোৱে ঘৰাঘৰি গ'ল। এজনী ব্ৰাহ্মণৰ তিৰোতাই সপোন দেখি আহি গুৰুজনাক ক'লে—" বাপ, সপোনত কালিৰ সভাখন দেখিলো আৰু তাতে এনেহে সুন্দৰ ল'ৰা এজনে সোণৰ লাৰু লৈ বহি আছিল। আৰু ল'ৰাটোৱে মোক ক'লে—"সকলো বস্তুকে পালো, কিন্তু সেই মিঠাইৰ চৰুটিহে মোক নিদিলে।" তেতিযা গুৰুজনে ৰামদাসক মতাই আনি সুধিলে—"তোমাৰ তাত কেনেবাঁকৈ লাৰু থাকিল নেকি?" ৰামদাসে ক'লে— "বাপ নাই।" গুৰুজনে ক'লে—" চুকে কোনে ভালকৈ চোৱাগৈ।" ৰামদাসে ভালকৈ চাই দেখিলে এচৰু লাৰু চাঙত আছে ঢাকি আঁৰকৈ থোৱা। তেওঁ আহি গুৰুজনাক ক'লে—"বাপ, হয আছে।" গুৰুজনাই ক'লে—" কালি যেনেকৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিছিলা আজিও তেনেকৈ..." ৰামদাসে নিমন্ত্ৰণ কৰিলে আৰু সকলোৱে আহি কীৰ্ত্তন কৰিলে। গুৰুজনে কলে, "লাৰু গোট হিচাপে যদি নুজুৰে গুৰি কৰি সকলোকে দিযা।" গুৰুজনে আৰু ক'লে—"কালি যি ভোজন কৰিছিলা সেযা প্ৰসাদ আৰু আজিৰ এই মহা প্ৰসাদ।"

১-৮-১৫ যজ্ঞাধাৰি বিলৰ কাষত গুৰুজনাই সৰিযহৰ খেতি কৰিছিল। মাটি দ.. সৰিযহ চপাবলৈ হালোৱাই গুৰুজনাক ক'য, গুৰুজনাই কাণ নকৰে। কথাটি মাধৱদেৱে শুনি হালোৱাক সুধিলে, 'লোকে যে বিলত মাছ মাৰিব খুজিছে, কেতিযালৈ?" হালোৱাই ক'লে—"একাদশীত।" মাধৱে ঘৰৰ ভিতৰলৈ গৈ আই গোসাঁনীক ক'লে—" মাতৃ, চাৰি ডোন মান চাউল, দুই ডোন মান মাহ, কল আৰু তামোল যোগাৰ কৰক।" মাধৱে হলোৱাক সুধিলে," সৰিযহ ডৰাৰ কাষত ইকৰা, ইকৰাৰ মূৰা আছে কি নাই?" হালোৱাই আছে বুলি কলে। মাধৱে ক'লে— "সেইবোৰ কাটি থুপাই শুকাই থ বা।" একাদশীৰ দিনাখন সাতখন গাঁওৰ মানুহে বিলত নামিছে। মাধৱে মাহ চাউল লৈ বিলৰ কাষলৈ গ'ল। ভাটীবেলা জাৰ

লাগি মানুহবোৰ বিলৰ পাৰত উঠিছে। মাধৱে ইকৰাৰ মূৰাত জুই লগাই দিলে। মানুহবোৰে জুই পুঁৱাইছে। তেওঁলোকক একাঁজলিকৈ মাহ ,চাউল আৰু কল, তামোল দিয়া হ'ল। তেওঁলোকে মাধৱদেৱক ক'লে–" বাপ, মাছ দিমনে?" মাধৱে ক'লে–" মাছ নালাগে, জগত গুৰুৰ এই সৰিয়হ খেতিডৰা নষ্ট হয়,সৰিযহ এমুঠিকৈ উভালি বামত তুলি দিয়া।" তেওঁলোকে ক'লে–"বাপ এমুঠি নালাগে, দুমুঠিকৈ দিম।" এই বুলি সকলোৱে মুঠি মুঠিকৈ সৰিযহ উভালি বামত তুলি দিলে। মাটি ডৰা মুকলি হ'ল। মাধৱে হালোৱাক ক'লে, "এতিযা মাটি ডৰা চহায কঠীযা সিচি দিবা আৰু দুই এদিনত সৰিযহখিনি মৰণা মাৰিবা।

১-৮-১৬ এদিনাখন ভকতসকলে নাম কীৰ্ত্তন কৰিছে দশমৰ মহাৰাসৰ পদ গাই। বুঢ়া সৰ্বজয আতৈয়ে প্ৰেমৰসত মজি দেহকো পাহৰি মৌন হৈ ভক্তি ৰসত আছিল। তেওঁ প্ৰেসাৱ কৰিলে, কিন্তু গমকে নাপালে। প্ৰেসাৱ কঠৰ তলেৰে বৈ গৈ দ ঠাইত ডোঙা বান্ধিলে। ভকতে তাকে দেখি ডেও দি নিলগেদি যায, সন্দেহ কৰে কিজানি শৌচো হয। আতৈক উপহাস কৰি তেওঁলোক গুচি গ'ল। পাচত গুৰুজনে দেখি যত্নেৰে আতৈক তুলি ধৰি স্নান কৰালে। গুৰুজনে আতৈৰ কাপোৰ কানি ধুলে আৰু আতৈক মাতি পানী স্নান কৰালে। মাধৱদেৱে তাকে দেখি আশ্চাৰ্য হৈ ক'লে– "বাপ, দাসীৰ দাস্য কৰ্ম কৰিলে একা? আপোনাৰ জানো এই কাম?" গুৰুজনাই ক'লে–"মাধৱ, সৰুৱে বৰ হ্ব বিচাৰে, কিন্তু নোৱাৰে আৰু মধ্যবৰ্ত্তী হৈ আশাত লাগি সংসাৰ যাতায়ত কৰি ৰয়। ডাঙৰে সৰু হ'ব পাৰিলেহে সংসাৰৰ হাত সাৰিব পাৰি। চোৱা নিজৰা পৰ্বতৰ টিঙৰ পৰা বৈ দ ঠাইত ৰয। ব্ৰহ্মা, মহাদেৱ আৰু লক্ষ্মীদেৱীও যি কৃপা পোৱা নাই,ইযাৰ তত্ত্বৰ অন্ত কোনে পাব?" হৰি ভকতিৰ বিষম গতি দেখি শুনি মাধৱে নাম সেৱা, মালা সেৱাত শ্ৰদ্ধ এৰিও গুৰুৰ পৰিচৰ্য্যা কৃত্য সেৱাত অহোপুৰুষাৰ্থ কৰিব ধৰিলে।

১-৮-১৭ আৰু এদিন মাধৱদেৱে ভৰালি ডুবিৰ পৰা আহিছে। বাটত কিন্‌কিনীয়া বৰষুণ। মাধৱে আহি বহিলত গুৰুজনে ক'লে–" বঢাৰপো, আজি আমাৰ উপবাস।" মাধৱে সুধিলে," বাপ কিয়?" গুৰুজনে ক'লে–"শুকান ধান নাই।" পিচদিনাখন মাধৱে আহি আইক ক'লে–" আই, দুডোণ ধান উলিয়াই

দিয়ক।" আযে ধান উলিয়াই দিলে। তেতিয়া মাধৱে ধান সিজাই ৰ'দত শুকাই ওপৰৰ চাঙত তুলি থৈ আইক ক'লে—" মাতৃ,এই ধানৰ চাউল এতিয়া ভোজন নকৰিব, ভাল দিনত আগৰ নিয়মে চলিব আৰু ইয়াক ডাৱৰীয়া বতৰত উলিযাব, তেতিয়া গৃহস্থৰ উপবাস নহয়।"

১-৮-১৮ আৰু এদিন গুৰুজনাই মাধৱক ক'লে,"বঢ়াৰপো, আজি আমাৰ উপবাস।" মাধৱে সুধিলে," বাপ, কিয়বা?" গুৰুজনাৰ ক'লে, "এই ডাৱৰীয়া বতৰত শুকান খৰি নাই।" মাধৱে সেই মুহূৰ্ত্ততে হালোৱাইঁতক লৈ ওচৰৰে জাৰণিৰ গছ কাটি ফালি খৰিৰ দ'ম কৰি শুকালে আৰু ঘৰৰ চাঙৰ ওপৰত খৰি নি থ'লে। মাধৱে হালোৱাইঁতক ক'লে—" আগৰ নিয়মত খৰি যোগান ধৰিবা আৰু বৰষুণৰ বতৰত এই খৰি উলিয়াবা, তেতিযা গুৰুজনাৰ উপবাস নহ'ব।" খৰি ঘৰ আৰু ধুতি ধানৰ আৰ্হি তেতিযাৰে পৰা হ'ল।

১-৮-১৯ আহু চাউলৰ ভাতত গুৰুজনাৰ পেটৰ ৰোগ হ'ল। মাধৱদেৱে বনবৰা আৰু বকৰা বনুৱা দুজনক নাওৰ আগত লৈ নিজে গুৰিবঠা ধৰি পোকপৰা গাঁওত সোমাই উত্তম শালিধান আনিলে। মাধৱে আইক ক'লে," মাতৃ, এই ধানৰ চাউল গুৰুজনাক দিব আৰু আন সকলে আহু ধানৰ চাউল খাব; তেতিযা আৰু গুৰুজনাৰ ৰোগ নহ'ব।"

১-৮-২০ এদিন গুৰুজনাই স্নান কৰিছে। গুৰুজনাৰ গাত বালি মাটি ছিটিকি পৰিছে আৰু তেৰাই স্নান কৰা পানী সকলোৱে গচকি গৈছে। মাধৱে দেখি মনতে ভাবিলে—" যি বস্তু মহাদেৱে জঁটা পাতি ধৰে, যাৰ প্ৰভাৱত বলিযে সবংশে সুতল পালে আৰু যাক দেৱতাযো নাপায়, তাৰে অনাদৰ।" এই বুলি তেওঁ কোৰ দা লৈ গাঁত খান্দি তাৰ ওপৰত বাঁহেৰে চাঙ কৰি তাৰ চাৰিওফালে বেৰ দি আঁৰ কৰি স্নান ঘৰ কৰি দিলে।

১-৮-২১ এজন ব্ৰহ্মাণে জগন্নাথলৈ গ'ল দুটি সোণৰ টকা লৈ। এটকাৰে তেওঁ জগন্নাথ প্ৰভুৰ ভোগ লগাই আন টকাটি লগত ৰাখিছে। সপোনত জগন্নাথ প্ৰভুৱে ব্ৰহ্মণক ক'লে," মই ইয়াত জড়হে, ইযাত মই নাথাকো, চৈতন্য আতা শঙ্কৰতহে থাকো, তাতে দিলেই মই পাম।" ব্ৰাহ্মণে ঘূৰি আহি কামৰূপ পালেহি। তেওঁ শঙ্কৰদেৱৰ ঘৰলৈ আহি সুধিলে—" শঙ্কৰ ক'লৈ গ'ল?" শঙ্কৰদেৱৰ আলধৰাই

ক'লে—“ তেওঁ গা ধুবলৈ গৈছে।” ব্ৰহ্মাণে হাত ভৰি ধুই বহিছে। গুৰুজনে ব্ৰাহ্মণক দেখি ক'লে—“ তুমি ক'ৰ?” সপোনত জগন্নাথে কোৱা আজ্ঞাৰ কথা ব্ৰহ্মাণে গুৰুজনাক ক'লে। গুৰুজনাই বাৰু বুলিছে। (অসম্পূৰ্ণ) (সম্পাদকৰ মতে কথা—গুৰু চৰিতৰ মূল পুথিত এইখিনিতে ২২ পৃষ্ঠাৰ পৰা ২৮ পৃষ্ঠালৈ মুঠ ৭ পৃষ্ঠা নাই। ধুৱাঁহাটত থকা সময়ৰ সেই সাত পৃষ্ঠাত থাকিব পাৰা ঘটনাবোৰ আমি লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ লিখনিৰ পৰা আনি দিলো পিচৰ অধ্যায়ৰ কাহিনীৰ ধাৰাবাহিকতা ৰক্ষাৰ বাবে। নৱম অধ্যায় দ্ৰষ্টব্য)

নৱম অধ্যায

১-৯-১ হৰিমিশ্ৰ নামেৰে পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ এজনে এদিন শঙ্কৰদেৱক দেখা কৰিবলৈ আহিছিল। ব্ৰাহ্মণে লগুৱা এজন লগত লৈ আহিছিল। লগুৱাজনে ব্ৰাহ্মণে বহিবৰ নিমিত্তে কঠ এখন লৈ আহিছিল। শঙ্কৰদেৱৰ লগত ব্ৰাহ্মণে আসন গ্ৰহণ কৰিলত, তেওঁ কোন, কিয আহিছে বুলি শঙ্কৰদেৱে তেওঁক সুধিলে। তেওঁ ক'লে," মোৰ নাম হৰিমিশ্ৰ। মই আপোনাক এটি প্ৰশ্ন কৰিবলৈ বুলি আহিছো। আপুনি নানা প্ৰবন্ধ কৰি নাম ধৰ্ম প্ৰকাশ কৰিব লাগিছে, মাথোন নামকে লোকক দিছে, কিন্তু অকল নামেই লোকক তৰিব পাৰিবনে? প্ৰথমতে মানুহে তীৰ্থ-ব্ৰত-দান-ধ্যান আদি নানা প্ৰকাৰে পুণ্য কাৰ্য্য কৰি শুদ্ধ হৈ পিচতহে নাম জপিব লাগে। তেহে ভৱ সাগৰ তৰিব পাৰি।" শঙ্কৰদেৱে উত্তৰ দিলে, "এনেকুৱা নহয, নামৰ নিমিত্তে আন ধৰ্ম কৰ্মৰ সহায নালাগে। নাম সকলো ধৰ্ম কৰ্মৰ শিৰোমণি, সকলো শাস্ত্ৰৰ মূল মন্ত্ৰ।" হৰিমিশ্ৰই ক'লে," প্ৰথমতে বহু দান পুণ্য আদি ধৰ্ম-কৰ্ম কৰি ল'লেহে তাৰ পাচত মানুহৰ মুখত নাম আহে। জন্ম জন্মান্তৰে যি পুণ্য আচৰণ কৰে সিহে নাম ল'ব পাৰে।" শঙ্কৰে ক'লে, "নাম জপিবলৈ পূৰ্ব পুণ্য নালাগে, ইজন্মতে যাৰ ওপৰত সন্তৰ কৃপা হয সিযেই নাম ল'ব পাৰে।" এই বুলি শঙ্কৰদেৱে তেওঁৰ কথাৰ প্ৰমাণ দেখুৱাবৰ নিমিত্তে হৰিমিশ্ৰৰ কঠ অনা লগুৱাটোৰ ফালে ক্ষণিক দৃষ্টি কৰি ক'লে," শুনা হৰিমিশ্ৰ, তোমাৰ যে এই কঠ ধৰা লগুৱাটো আছে, ইযাৰ মুখত বহুত নাম আহিব। আজিৰে পৰা ইযাৰ নাম জযৰাম দিলো, অহৰ্নিশে ইয়াৰ মুখৰ পৰা নাম নুগুচোক।" এই কথাৰ অন্ত হ'লতে হৰিমিশ্ৰই দেখি আচৰিত মানিলে যে তেওঁৰ লগুৱাটোৱে সঁচা সচিকৈ তেতিযাই সৰসৰ কৰে ঈশ্বৰৰ নাম ল'বলৈ ধৰিলে। ইযাৰ পিচত হৰিমিশ্ৰ ঘৰলৈ গ'ল। তেওঁ দেখি মহা বিস্ময় মানিলে যে বুকুত কুঠাৰ মাৰিলেও 'ক' নোবোলা আৰু ঈশ্বৰৰ নাম কোনো কালে নোলোৱা মুৰ্খ লগুৱাটোৱে খাওঁতে, বহোঁতে, উঠোঁতে, আনকি টোপনিতো ঈশ্বৰৰ নাম ল'বলৈ ধৰিলে। হৰিমিশ্ৰই ভাবিলে," ইমান দিন তীৰ্থ ব্ৰত আদি ধৰ্ম কৰ্ম কৰিলো অথচ এই অধম পামৰ

লগুৱাটোৰ মুখৰ পৰা একে দিনাই সন্তৰ কৃপাত পৰমেশ্বৰৰ নাম লওঁতা হ'ল। এতেকে মই নিশ্চয বুজিলো যে সন্তৰ সঙ্গ শ্ৰেষ্ঠ।" ইয়াকে ভাবি পিচদিনা হৰিমিশ্ৰই শঙ্কৰৰ ওচৰলৈ গৈ শৰণ প্ৰাৰ্থনা কৰিলে। তেওঁ বৰে বাৰে প্ৰাৰ্থনা কৰিলত শঙ্কৰদেৱে শ্ৰীমদ্ভাগৱত শাস্ত্ৰখন আগত স্থাপন কৰি হৰিমিশ্ৰক শৰণ দিলে।

১-৯-২ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে ভাগৱতৰ সাৰ কাটি আনি হৰি ভক্তি প্ৰচাৰ কৰিবলৈ আৰাম্ভ কৰিলত অনেক লোকে শঙ্কৰৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্মক ধৰি চলিব ধৰিলে। তেওঁলোকে ভকতিৰ ৰস পাই পূজা অৰ্চনা আদি ব্ৰাহ্মণৰ কাৰ্য্যত ঢিলা দি আহিবলৈ ধৰিলে। সেই নিমিত্তে ব্ৰাহ্মণসকলৰ উপ জীৱিকাৰ বাট ক্ৰমে মৰি অহাত ব্ৰাহ্মণসকলে মনত বিৰক্তি পাই ৰজাক লগাই শঙ্কৰৰ মত লোপ কৰিবলৈ কাৰবাৰ কৰিলে। এদিন আচাৰ্য্য, কন্দলি, মিশ্ৰ, উপাধ্যায়, ভাৰতী উপাধিধাৰী ব্ৰাহ্মণসকলে মিল হৈ আহোম ৰজা চুহুংমুং স্বৰ্গদেউৰ চাঙলৈ গৈ তেওঁলোকে এই বুলি গোচৰ দিলে যে শঙ্কৰ নামে শূদ্ৰ এজনে শ্ৰদ্ধ বিধি বৈদিক কাৰ্য ৰহিত কৰি ৰাজ্য নষ্টৰ উপক্ৰম কৰিছে। ৰজাই দূত পঠিযাই শঙ্কৰদেৱক নিয়াই চাঙত তুলিলে। ব্ৰাহ্মণসকলোকো নিযালে। ৰজাৰ দূতে ৰাজ আজ্ঞা মতে শঙ্কৰক সুধিলে, "তুমি হেনো ৰাজ্য নষ্ট কৰিলা?" শঙ্কৰে উত্তৰ দিলে," কেনেকৈ কি বেযা কাম কৰি ৰাজ্য নষ্ট কৰিলো মই একো নাজানো।" ব্ৰাহ্মণসকলক সুধিলত, তেওঁলোকে জনালে," শঙ্কৰে শ্ৰাদ্ধ নকৰে আৰু ভকতসকলকো কৰিবলৈ নিদিয়ে।" শ্ৰাদ্ধৰ কথা শুনি ৰজাই দুৱৰীক সুধিলে," শ্ৰাদ্ধ কাক বোলে?" দুৱৰীয়ে ক'লে,"মানুহ মৰিলে দহা শ্ৰাদ্ধ কৰে। মৰাৰ পৰা দহ দিনত দহা, ত্ৰিশ দিনৰ মূৰত শ্ৰাদ্ধ হয়। শ্ৰাদ্ধৰ কাপোৰ, চাউল, কল ইত্যাদি লোকে মৃতকক আগবঢায়, পিচত ব্ৰাহ্মণসকলে সেইবোৰ নি খায আৰু ব্যৱহাৰ কৰে।" ৰজাই ব্ৰাহ্মণসকলৰ এনে ব্যৱহাৰ কথা শুনি খং কৰি ক'লে," মৃতকৰ বস্তু খায়। ইহঁতক চাঙৰ পৰা খেদাই দিয়া।" ৰজাৰ আজ্ঞা মাত্ৰকতে ব্ৰাহ্মণসকল ভয় খাই চাঙৰ পৰা নামি আহিল। শঙ্কৰক ৰজাই প্ৰশংসা ক ৰি চাউল, চৰু, দুগ্ধ, ভোজন উপহাৰ দিছে।

১-৯-৩ সেই দিন ধৰি ব্ৰাহ্মণ সকলৰ মনত শঙ্কৰৰ প্ৰতি আৰু অধিক কক্ষা হ'ল। শূদ্ৰ হৈ শঙ্কৰে আমাক লাঞ্ছনা দিয়ে। প্ৰথম অৱস্থাতে যদি এনে হ'ল ভবিষ্যতলৈ ব্ৰাহ্মণে দেখোন স্থানকে নোপোৱা হ'ব। এনেদৰে তেওঁলোকে ভাবি

নানা কুমন্ত্ৰণা কৰি গাঁও ফুৰিবলৈ যোৱা ভকতসকলক বহু লাঞ্ছনা কৰিব ধৰিলে, কোনো কোনোজনক কু-তৰ্কী চাণ্ডাল বুলি গালি পাৰে। ভকতসকলে ব্ৰাহ্মণৰ অত্যাচাৰ সহ্য কৰিব নোৱাৰি গুৰুজনাক সবিশেষ বিবৰণ জনালে। গুৰুজনাই এই কথা বুঢ়াখাক ক'লে। তেওঁ শুনি ক'লে," অলপতে আমাৰ পিতৃ শ্ৰাদ্ধ হ'ব, তাঁলে ব্ৰাহ্মণসকলক নিমন্ত্ৰণ কৰা যাব। আপোনাসকল আহি সেই কথাৰ মীমাংসা কৰি ল'ব পাৰিব।" সময়ত শ্ৰাদ্ধ পৰিলহি। বুঢ়াখাই সকলো ব্ৰাহ্মণক শ্ৰাদ্ধলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিলে, শঙ্কৰকো ভকতসকলৰ সহিতে সেই শ্ৰাদ্ধ উপলক্ষে মতালে। সকলো ব্ৰাহ্মণে সমাজ পাতি বহিছে। এনেতে শঙ্কৰদেৱ সমূহীয়া ভকতক লৈ আড়ম্বৰ কৰি গৈ কমলি পাৰি বহিল। শঙ্কৰদেৱে সেইদিনা ঘৰৰ পৰা যোৱাৰ সময়ত কৈ গৈছিল," আজি হয় মালা এৰি আহিম, নহয় ভালকৈ লৈ আহিম।" সমাজ যেতিয়া পূৰ্ণ হ'ল তেতিয়া শঙ্কৰদেৱে ব্ৰহ্মানন্দ আচাৰ্যক জিজ্ঞাসা কৰিলে," আতৈ পাতকীৰ কৰ্মত অধিকাৰ আছেনে? অথবা পাতকীযে প্ৰাযশ্চিত্ত বা তিলকাঞ্চন দান কৰিলে উদ্ধাৰ হ'ব পাৰে নে?" আচাৰ্যই ক'লে," পাতকীৰ ধৰ্মত অধিকাৰ নাই, প্ৰাযশ্চিত্তই শুদ্ধ কৰিব নোৱাৰে, কেৱল হৰি নামেহে পাতকীক নিস্তাৰ কৰিব পাৰে।" শঙ্কৰে বাৰে বাৰে দঢ়াই দঢ়াই জিজ্ঞাসা কৰাত ব্ৰহ্মানন্দই হৰিনামৰ মহিমা ব্যাখ্যা কৰিলে। তাৰ পাচত শঙ্কৰে পুনৰাই প্ৰশ্ন কৰিলে, " যদি হৰি নামৰ ইমান মাহাত্ম্য হ'ল, সকলো শাস্ত্ৰ আৰু বেদেও নামকেই প্ৰশস্ত বুলি ব্যাখ্যা কৰে, তেনেহলে যি লোকে নামক নিন্দা কৰে, তাক কি বোলা যায়?" ব্ৰহ্মানন্দই শাস্ত্ৰৰ সন্মত অনুসাৰে ক'লে, ' নাম নিন্দুকজন চাণ্ডাল অপেক্ষাত হীন বোলা যায। তাক দেখিলেও পাপ, স্পৰ্শ কৰিলেও পাপ, তাৰ নাম পৰ্য্যন্ত ল'ব নাপায়।" এইদৰে তেওঁ নামৰ অপৰাধীৰ ব্যাখ্যা কৰিলে। শঙ্কৰদেৱে পুনৰ প্ৰশ্ন কৰিলে," পাতকীৰ বস্তু খাব পায় নে নেপায়?" আচাৰ্য্যই উত্তৰ দিলে," পাপীৰ বস্তু গ্ৰহণ কৰিলেও পাপী হ'ব লাগে।" সমাজত সকলো ব্ৰাহ্মণে এই বাক্যটি স্বীকাৰ কৰিলে। তেতিয়া শঙ্কৰদেৱে বুঢ়াখাক সুধিলে,"তুমি পাপী নে পুণ্যশীল?" তেওঁ উত্তৰ দিলে," আমি সদায় মিছাকথীয়া লোক, কেনেকৈ পুণ্যবান হ'ম? পাতকীকে বুলিব লাগে।" ইয়াৰ পিচত শঙ্কৰদেৱে ব্ৰহ্মণসকলক সুধিলে," আপোনালোকে পাপীৰ বস্তু গ্ৰহণ কৰেনে নকৰে?"

উত্তৰ,“পূৰ্বৰ চলিত কথা, বিশেষত দেশীয় প্ৰথা অনুসৰি গ্ৰহণ কৰিবলগীয়া হৈছে, সমযত খোৱাও হৈছে।” প্ৰশ্ন, “ এতিয়া আপোনাসকলে বুঢ়াখাৰ বস্তু খায়নে?” উত্তৰত এই কথা সকলোৱে একেমুখে স্বীকাৰ কৰিলে। শঙ্কৰে সুধিলে,“আচাৰ্য্যদেৱ, আৰু এটি কথা সোধা যাওঁক, এজন লোকে অশুচি বা চুৱা গাৰে আছে, তেওঁ নাম ল'লে কিবা দোষ বা পাপ হ'ব পাৰেনে?” ব্ৰহ্মানন্দই ব্যৱস্থা দেখুৱাই হৰি নামত চুৱা নাই বুলি প্ৰকাশ কৰিলে। এই কথা শুনি ব্যাসকলা শৰ্মাই হাত তুলি উচ্চস্বৰে ক'লে—

ব্ৰহ্মানন্দ আচাৰ্য্য কহিল হেন সাৰ।
ৰাম নাম পৰে ধৰ্ম শ্ৰেষ্ঠ নাই আৰ।।

আটায় বাপুসকলে হৰিনামৰ শ্ৰেষ্ঠতা দেখি মাথা চাপৰাই নিৰুত্তৰ হ'ল। যুক্তিযুক্ত কথাৰে দ্বিজমণ্ডলীক জব্দ কৰি শঙ্কৰদেৱে ক'লে,“ তোমালোক পাপৰ দ্ৰব্য গ্ৰহণকাৰী, নাম নিন্দুকী, বেদ অৱহেলাকাৰী, অনাচাৰী, তোমালোক চুৱৰ অযোগ্য, তোমালোকে আমাৰ নামধাৰী ভকতক নিন্দা কৰা, মালা কাটি নি নানা লাঞ্চনা কৰা। যদি গীতা, সহস্ৰনাম, শ্ৰীমদ্ভাগৱত শাস্ত্ৰত মালাৰ ব্যৱস্থা নাই, তেন্তে আমি নিজে মালা পৰিত্যাগ কৰিম। যদি শাস্ত্ৰত আছে, সেই শাস্ত্ৰৰ সাৰমৰ্ম গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰি মিছাতে লোকক নিন্দাকেহে কৰিবলৈ শিকিছা, তেনেহলে কি হ'ব?” এই বুলি শঙ্কৰদেৱে সমুদায় মালা শৰাইত সজাই ব্ৰহ্মাণৰ মাজত স্থপন কৰিলে। তেওঁলোকে একো উত্তৰ দিব নোৱাৰি নামাতি থাকিল।

১-৯-৪ শঙ্কৰদেৱৰ কেলগছ এজোপা ডাল পাত শুকাই মৰি গ'লত, তেওঁ গছজোপা কটাই কেৰোলা নামে বাঢৈ এটাৰ হতুৱাই তাৰে মদন গোপালৰ বিষ্ণুমূৰ্ত্তি এখন কৰালে। শঙ্কৰদেৱে গা ধোঁৱতে কেৰোলাই তেওঁক জুমি চাই যেনে দেখিলে তেনে আৰ্হিৰে সেই মূৰ্ত্তিখন কাটি প্ৰস্তুত কৰি দিলত, শঙ্কৰদেৱে বাঢৈক তাৰ কাৰণ সুধিলত বাঢৈয়ে ক'লে,“বাপ, যেনে দেখিলো তেনে কৰিলো।” এই কথা শুনি শঙ্কৰদেৱে হাঁহি নামাতি থাকিল। মূৰ্ত্তিখনত প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠা কৰিবৰ নিমিত্তে তেওঁ ৰামৰাম গুৰুক আদেশ কৰি বয-বস্তু গোটাবলৈ ক'লে। এই কথা শুনি বিপক্ষ ব্ৰাহ্মণসকলে নিজৰ ভিতৰতে আলচি মুঠ বান্ধিলে যে,“ আমি মূৰ্ত্তি প্ৰতিষ্ঠালৈ নাযাও, কাৰণ কাঠৰ মূৰ্ত্তিখন শূদ্ৰিৰ বাঢৈয়ে ভৰি লগাই কাটিছে।

সেই মূৰ্ত্তিক আমি ব্ৰাহ্মণ হৈ কেনেকৈ প্ৰদক্ষিণ কৰিম?" এই কথা শুনি শঙ্কৰদেৱে ৰামৰাম গুৰুক মাতি আনি ক'লে,

শুনা ৰামৰাম তুমি কৰা নিমন্ত্ৰণ।
প্ৰতিষ্ঠাক লাগি আসিবেক সৰ্ব্বজন।।
আচাৰ্য্য কন্দলি মিশ্ৰ উপাধ্যায় ভাৰতী।
কাকো সোণা তেলা আধা তোলা কাকো প্ৰতি।।
ভাস্কৰাদি ব্ৰাহ্মণক এক মসা কৰি।
পাট ভূনি কাকো দিবা কম্বল সাদৰি।।
এহি মতে আযোজন কৰা গুৰু তুমি।
বহল কৰিযা নিৰ্ম্মযোক গৈযা ভূমি।।

এই কথা প্ৰচাৰ হ'লত, নাহো বুলি মুঠ বান্ধা ব্ৰহ্মণ সকলোবোৰ আহি মহা আনন্দেৰে সেই উৎসৱত যোগ দি দক্ষিণা ল'বলৈ ধৰিলে। সেই ব্ৰাহ্মণসকলক দক্ষিণা দি শঙ্কৰদেৱে বিনয কৰি সুধিলে,—

শঙ্কৰে বোলন্ত শুনা মিশ্ৰ আদি কৰি।
সমুচিত কথা সোধো কথা দযা কৰি।।
ঈশ্বৰৰ মূৰ্ত্তি ইটো হয নুহিকয।
তাঙ্ক সেৱা কৰি গতি পাৱে নাপাৱয়।।

এই কথা শুনি ব্ৰাহ্মণ সকলে উত্তৰ দিলে—

হেন শুনি কহিলন্ত বিপ্ৰ নিৰন্তৰ।
গীতা ভাগৱতে কহি আছন্ত ঈশ্বৰ।।
মূৰ্ত্তিকা, পষাণ দেৱ, জলো তীৰ্থ হয়।
কিন্তু চিৰকাল সেৱী মুকুতি লভয়।।
দৰশনে মাত্ৰ শুদ্ধ কৰে সাধুচয়।
দেৱতা তীৰ্থতো কৰি সাধু শ্ৰেষ্ঠ হয়।।

এই উত্তৰ শুনি শঙ্কৰদেৱে আকৌ লাহেকৈ তেওঁলোকক সুধিলে যে সাধু কাক বোলে? তেওঁলোকে উত্তৰ দিলে,—

শ্রবন কীর্ত্তন আদি ভকতি কৰয়।
তাসাম্বাক সাধু বুলি কহে বিপ্রচয়।।

এই কথা শুনি শঙ্কৰদেৱে তেওঁলোকক ক'লে যে যদি দেৱতা আৰু তীৰ্থতকৈও সাধুক শ্ৰেষ্ঠ বোলা, তেন্তে এনে সাধুক তোমালোকে নিন্দা কৰা কিয ?" ব্ৰাহ্মণ সকলে এইবাৰ স্বীকাৰ কৰিবলৈ বাধ্য হ'ল যে," বেদাদি সকলো শাস্ত্ৰই ক'য় সাধুক নিন্দা কৰিলে নৰকগামী হ'ব লাগে।" কিন্তু বিদ্বেষী ব্ৰাহ্মণসকলৰ দৰ্পচূৰ্ণ কৰি শঙ্কৰদেৱে যিমানে তেওঁলোকক জব্দ কৰিছিল, শঙ্কৰদেৱৰ ওপৰত তেওঁলোকৰ অসূয়া সিমান বাঢ়িছিল।

১-৯-৫ এইদৰে ওঠৰ বছৰ শঙ্কৰদেৱে মাধৱদেৱৰ সৈতে ধুঁৱাহাটত নাম ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰি আছিল। এনেতে আসাম ৰজাই তেওঁৰ হাতীৰ লেখ এহেজাৰ পূৰ্ণ কৰিবৰ মনেৰে নকৈ আৰু হাতী ধৰিবৰ নিমিত্তে গড মৰাই নানা ঠাইৰ পৰা হাতী খেদি অনায় তাত সুমুৱালে। "গড়ৰ দক্ষিণত ব্ৰহ্মপুত্ৰ, উত্তৰে লোহিত্য। নিযোজিল পাত্ৰৰ নানা মত।। পূৰ্বত দিলন্ত কতো ভৃত্যগণ আনি। পশ্চিমত দিলা শঙ্কৰক মহামানী।।" ভূএগৰ মাজত শিৰোমণি শঙ্কৰক সকলোৰে ওপৰত তত্বাবধান কৰিবলৈ নিযুক্ত কৰিলে। ৰজাই আদেশ কৰিলে যে যদি পালী ভাঙি কাৰো ফালে হাতী পলাই যায় তেন্তে সেইজনৰ মূৰ কটা যাব। তিনি দিন তিনি ৰাতি হাতী পালী দি থকাৰ পিচত চতুৰ্থ দিনৰ মাজ ৰাতি ঘোপ মৰা আন্ধাৰত যেতিয়া পালী প্ৰহৰীবোৰ জাৰত ঠেৰেঙা লাগিল, তেতিয়া শুণ্ডা হাতী এটাই পশ্চিমৰ গড়ৰ এঠাইত ভাঙিলে। পালীসকলে জুই, যাঠী, জোং ইত্যাদিৰে ক'ত চেষ্টা কৰিও শুণ্ডাক ৰাখিব নোৱাৰিলে। সি গড়ৰ পৰা ওলাই হাবিত সোমালগৈ আৰু পিছে পিছে কিছুমান হাতীও ওলাই গ'ল। এই আকস্মিক বিপদ দেখি শঙ্কৰে সৈতে ভূএগসকল লৰালৰিকৈ পলাল। আসামৰ ৰজাই এই বাতৰি পাই খঙত জ্বলি উঠি ভূএগসকলক আৰু বিশেষকৈ শঙ্কৰদেৱক ধৰি নি দণ্ড কৰিবলৈ হুকুম দিলে। ৰজাৰ চাওদাং দূতসকলে শঙ্কৰদেৱক বিচাৰি আহি ধুঁৱাহাটত তেওঁৰ ঘৰত ওলালহি। চাওদাংইঁতক দেখি শঙ্কৰদেৱে ঘৰৰ ভিতৰ সোমালত আঠোটা চাওদাঙে শঙ্কৰদেৱক ধৰিবৰ মনেৰে ঘৰৰ ভিতৰত তেওঁক হাতেৰে বেঢ়া দিলে। শঙ্কৰদেৱে ততালিকে সিহঁতক ঠেলা মাৰি মাটিত পেলাই দি একে চোঁচাই ঘৰৰ

পৰা ওলাই গৈ বাৰীত সোমালগৈ। চাওদাংহঁতে উঠি পিছে পিছে খেদা ধৰিলে। লৰি যাওঁতে বাটত বাইশ হাত বহল মৰি নৈৰ খাল এটা শঙ্কৰদেৱে একে জাঁপেই পাৰ হৈ গ'ল। চাওদাংহঁতে ঘূৰি গৈ খালটো পাৰ হওঁতেই শঙ্কৰদেৱে চকুৰে নেদেখা আঁতৰ হৈ পৰিল। ইয়াৰ পাচত সিহঁতে ভালেমান পৰ বিচাৰি শঙ্কৰদেৱক নৈৰ গৰাৰ তলত দেখি " ধৰ ধৰ " বুলি খেদি গ'ল। শঙ্কৰে এইখিনি সময়তে তেওঁৰ উত্তৰি উলিয়াই আৰু হাতত গীতা শাস্ত্ৰখন লৈ ক'লে, "তহঁতে মোক কিয় ধৰিব খুজিছ? মই দ্বিজ। চোৰাচোন মোৰ হাতত পুথি আৰু গাত উত্তৰি আছে।" এই কথা শুনি চাউদাংহঁতে ভালকৈ চাই দেখিলে যে সঁচা, তেওঁ কোনোবা দ্বিজহে, শঙ্কৰ নহয়। ইয়াকে থিৰাং কৰি সিহঁতে তেওঁক তাতে এৰি আন ঠাইত বিচাৰি ফুৰিব ধৰিলে।

১-৯-৬ শঙ্কৰক সিহঁতে ক'তো বিচাৰি নাপায় উভতি যাওঁতে বাটত মাধৱদেৱ আৰু শঙ্কৰদেৱৰ জোঁৱাযেক হৰিক দেখা পালে। তেওঁলোক কোন ক'লৈ যায় বুলি চাউদাংহঁতে সুধিলত মাধৱদেৱে উত্তৰ দিলে, " আমি শঙ্কৰৰ ভক্ত, তেওঁৰ সৈতে দেখা কৰিবলৈ যাওঁ।" এই কথা শুনি চাউদাংহঁতে তেওঁলোক দুজনকে ধৰি লৈ গ'ল। চাউদাংহঁতে তেওঁলোকক নি প্ৰধান মন্ত্ৰি সন্ধিকৈ বৰবৰুৱাৰ আগত থিয় কৰি দিলত বৰবৰুৱাই তেওঁলোকক সুধিলে, " তোমালোকে কি কৰা? আৰু তেমৈলোকৰ কোন আছে?" মাধৱে উত্তৰ দিলে, " আমি শঙ্কৰৰ ভক্ত, নাম গুণ গাই থকো। মোৰ কোনো নাই।" হৰিয়ে ক'লে যে তেওঁৰ পৰিবাৰ আছে। সন্ধিকৈয়ে তেওঁলোকক ৰজাৰ আগত হাজিৰ কৰি দি ক'লে," শঙ্কৰ পলাল, তেওঁক ধৰিব পৰা নগ'ল। এওঁলোক শঙ্কৰৰ ভকত। এজন বৰাগী, তেওঁৰ কোনো নাই, আনজন গৃহস্থী, তেওঁৰ পৰিবাৰ আছে।" ৰজাই এই কথা শুনি ক'লে," মই যেতিয়া প্ৰতিজ্ঞা কৰিছো, ইহঁতক এতিয়াই কাটিব লাগে কিন্তু যিটো বৰাগী, তাক কাটি লে কি হ'ব, তাক এৰি দিয়া, কাৰণ তাক কাটিলে তাৰ শোকত কান্দিবলৈ কোনো নাই। যিটোক কাটিলে কান্দিবলৈ আছে তাক কাটা।" ৰজাই মন্ত্ৰীৰ সৈতে এই কথা আলচ কৰোঁতেই মাধৱদেৱে হৰিক ক'লে, মোক যদি আগেয়ে কাটে, তেন্তে তুমি মোক নাম সোঁৱৰাবা আৰু তোমাক আগেয়ে কাটিলে মই তোমাক নাম সোঁৱৰাম।"

এনে সময়তে মন্ত্রীয়ে চাউদাঙক ৰজাৰ আদেশ শুনাই ক'লে যে গৃহস্থীজনক কাটিব লাগে আৰু বৰাগীজনক এৰি দিব লাগে। এই হুকুম শুনি চউদাঙে হৰিক কাটিবলৈ লৈ গ'ল। বাটত মাধৱে হৰিক ঈশ্বৰৰ চৰণত মন সমৰ্পণ কৰি দৃঢ় কৰিবলৈ উপদেশ দি এই গীতটো ৰচনা কৰি গাই শুনাই হৰিৰ মন স্থিৰ কৰি দিলে—

"ভযো ভাই সৱধান,
যাৱে নাহি ছুটে প্ৰাণ।
গোবিন্দৰ ফৰমান,
নিকটে মিলাৱে জান।
জীৱন যৌৱন ঠোৰ,
সৱে মায়াময় চোৰ।
দুঃখ সৱ কৰা দূৰ,
হৰি পদে মন জুৰ।
ত্যাজা সৱ অভিলাস,
দূৰ কৰা মোহ পাশ।
হৰি পদে কৰা আশ,
কহয় মাধৱ দাস।

এই গীত শুনি হৰিয়ে ঈশ্বৰৰ চৰণত মন একান্তৰূপে নিবিষ্ট কৰি চাউদাঙক ক'লে," ক্ষন্তেকমান ৰ, মই হাত বাউলি দিলে কাটিবি।" মাধৱদেৱে নাম সুঁৱৰাৱ ধৰিলত হৰিয়ে হাত বাউলি দিলে আৰু চাউদাঙৰ দাৰ কোৱত তেওঁৰ মূৰটো মাটিত পৰিল। চৰিতত আছে যে কটা মূৰটোৱে ৰাম ৰাম বুলি উফৰি মাধৱদেৱৰ পাৱত পৰিলত মাধৱদেৱে তাক হাতেৰে তুলি ধৰি মাটিত থ'লে। চউদাঙহঁতৰ মুখে ৰজাই এই ঘটনা শুনি তেতিয়া দুখ কৰিছিল, "যদি তহঁতে তেওঁলোক ভকত মানুহ বুলি জানিছিলি, আগেয়ে মোক কিয় নক'লি।"

১-৯-৭-ইযাৰ পিচত মাধৱে ভাবিলে যে ৰজাৰ পৰা বিদায় নোলোৱাকৈ গ'লে কিজানি আকৌ ৰজাই তেওঁক ধৰাই নিয়েয়ে। ইয়াকে ভবি তেওঁ ৰজাৰ পৰা বিদায় অপেক্ষা কৰি মেচা ঘৰৰ পুখুৰীৰ পাৰত জুপুৰি এটি কৰি তাত থাকি

ভিক্ষা কৰি খাই আছিল। এদিন মাধৱে নাম লৈ সেই জুপুৰিত থকোঁতেই ৰজাই সেইফলে ফুৰিবলৈ গৈ তেওঁক দেখা পাই কোন বুলি সুধিলত মাধৱে সকলো ক'লত ৰজাই সন্ধিকৈক ক'লে,"তুমি কিয এওঁক বিদায় দিয়া নাই? এওঁক এতিযাই বস্ত্ৰ-টকা-চাউল-চৰু দি বিদায দিযা।" সন্ধিকৈয়ে সেইবোৰ তেতিযাই মাধৱক দিয়াত মাধৱে" টকা-বস্ত্ৰ মোৰ প্ৰযোজন নাই বুলি" কৈ চাউল-চৰু মাত্ৰ লৈ গুচি আহিল।

১-৯-৮ ইযাৰ পিচত মাধৱে নাৱেৰে তিনি দিনৰ মূৰত ধুঁৱাহাট পালেগৈ। মাধৱে উভতি আহিবৰ সাতদিন আগৰে পৰা শঙ্কৰদেৱে ভকতসকলৰ দ্বাৰাই কীৰ্ত্তন ঘৰত নাম গোৱাই আছিল।[1] যিদিনা মাধৱ ধুঁৱাহাট পালেগৈ সেইদিনাই সপ্তম দিন। শঙ্কৰদেৱে পদুলি মূৰলৈ আহি বাট চাই আছিল,এনেতে মাধৱদেৱ উপস্থিত হৈ তেওঁৰ চৰণত পৰি প্ৰণাম কৰিলে। শঙ্কৰদেৱে তেওঁক আকোঁৱালি ধৰিলে। মাধৱে সকলো বৃত্তান্ত তেওঁক ক'লত জোঁৱাযেকক কটা শুনি শঙ্কৰদেৱে বিষাদ কৰিব ধৰিলে। কিন্তু মাধৱক পাই সেই দুখ অনেক গুণে কমিল। জীয়েক মনুৱে স্বামীৰ মৃত্যুৰ বাতৰি পাই শোকত বিহ্বল হ'লত শঙ্কৰদেৱে জীয়েকক অনেক বুজাই বঢাই সান্ত্বনা কৰিলে। মাধৱৰ মাক, ভনীযেক, বৈনায়েক শোকত-দুখত ব্যাকুল হৈ আছিল দেখি শঙ্কৰদেৱে তেতিয়াই মাধৱক তেওঁলোকৰ ওচৰলৈ পঠিযাই দিলে।

১। পণ্ডিত সকলৰ মতে সেই তেতিয়াৰে পৰা পাল নামৰ আৰাম্ভনি হয়।

দশম অধ্যায়

১-১০-১ শঙ্কৰদেৱে মাধৱদেৱক ক'লে, "জানা বঢ়াৰপো, যি ৰজ্যৰ ৰজাৰ গাত অলপো বিচাৰ শক্তি নাই, যি ৰজাই অসাধ্য-অযোগ্য কাৰ্য্যত মানুহৰ প্ৰাণ বধ কৰে সেই ৰাজাৰ ৰাজ্যত থকা উচিত নহয়, এতেকে আমি এই ৰাজ্য এৰি নিশ্চয় বেহাৰ ৰাজ্যলৈ যামহঁক। সকলো সেৱক ভক্ত ভূঞাসকলক নাও-দুনি ঠিক কৰি যাবলৈ প্ৰস্তুত হবলৈ কোৱা।"

১-১০-২ শঙ্কৰদেৱৰ আজ্ঞাক্ৰমে নৌকাবোৰ প্ৰস্তুত হ'ল, কিন্তু সকলোবোৰ মানুহ যাবলৈ নোজোৰাত কলগছ কাটি কিছুমান ভুৰ বন্ধাই তৈযাৰ কৰা হ'ল। ভাল দিন বাৰ চোৱাই শঙ্কৰদেৱে সপৰিবাৰে ভকত জ্ঞাতি সকলোৰে সৈতে নাৱত উঠি ভাটীলৈ যাত্ৰা কৰিলে। শঙ্কৰদেৱে এইদৰে ধুঁৱাহাট পৰিত্যাগ কৰি গ'লত তাৰ লোকসকলে হাহাকাৰ কৰি ক্ৰন্দন কৰিব ধৰিলে। দুজন ভকত খৰি লুৰিবলৈ গৈছিল। তেওঁলোক উভতি আহোঁতে পলম হোৱা বাবে গুৰুজনাৰ নাও নাপালেহি দেখি যাবলৈ নাপাই কান্দিবলৈ ধৰিলে। মাধৱদেৱে বৈনায়েক ৰামদাসৰ সৈতে এখন নাওত গৈছিল, তেওঁ ৰামদাসক নাও ৰাখি ভকত দুজনক তুলি ল'বলৈ ক'লে। ৰামদাসে ক'লে," নাৱত সমূলি ঠাই নাই, ক'ত তেওঁলোকক তুলি ল'ম?" এই কথা শুনি কৃপালু মাধৱে বৈনায়েকক ক'লে, " মোৰ ভাগৰ ঠাই ভকত দুজনক দিছো, তুমি তাতে তুলি নিয়া।" এই বুলি মাধৱদেৱে তেতিয়াই নাও পাৰলৈ চপাই দিযাই নিজৰ কাপোৰ কানিৰ জপা দুটা নৈত পেলাই দি ঠাই উলিয়াই তাতে ভকত দুজনক তুলি ল'লে। কিছুদূৰ ভটীয়াই গৈ মাধৱে, শঙ্কৰদেৱে নাও বন্ধা দেখি তাত নিজৰ নাও বান্ধি গুৰুৰ নিমিত্তে খোলা চৌকা আদি যতনাই আছে। এনেতে তেওঁ দেখিলে যে দুটা জপা উটি আহি তেওঁৰ নাওৰ গোজত লাগিছেহি। মাধৱদেৱে জপা দুটা ধৰি তুলি অনা দেখি শঙ্কৰদেৱে সেই দুটা কি বুলি সুধিলত, তেতিয়া মাধৱে সকলো বৃত্তান্ত ভাঙি ক'লে। শঙ্কৰদেৱে মাধৱদেৱৰ এই নিস্বৰ্থ সাধু ব্যৱহাৰ দেখি তেওঁক প্ৰশংসা কৰি ক'লে,"মাধৱ তুমি ধন্য, তুমিহে বাপু ভকতৰ মোল বুজা।"

১-১০-৩ এইদৰে শঙ্কৰদেৱে ভটীযাই যাওঁতে য'তে গধূলি হয তাতে নাও ৰাখে আৰু মাধৱদেৱে তাতে নাও ৰাখি গুৰুৰ নিমিত্তে খোলা চিকুনাই ঘৰ সাজি ভোজনৰ সকলো আযোজন কৰি দি তাৰ পিছতহে নিজৰ ভোজনৰ দিহা কৰে। এদিন মাধৱদেৱৰ নাও শঙ্কৰদেৱৰ নাৱতকৈ কিছু আগবাঢি গ'লত তেওঁ এঠাইত নাও ৰাখি গুৰুৰ নিমিত্তে সকলো আযোজন কৰি ৰৈ আছে, কিন্তু ভালেখিনি বেলিৰ মূৰত শঙ্কৰৰ নাও নোলোবাহি দেখি মাধৱে নিজৰ খোলাত ৰন্ধনৰ আযোজন কৰি চাউল বহাই দিলে। ভাত আধাখিনি সিজিছে, এনেতে শঙ্কৰদেৱৰ নাও সেইখিনি পাই তাত নৰৈ ভটীযাই যাৱৰ দেখি মাধবদেৱে বিনয় কৰি গুৰুক ক'লে," মই আপোনালৈ ইযাতে খোলা চিকুনাই বাহা সাজি আখা পাতি থৈছো। আপুনি ৰাতি আৰু ক'লৈ যায?" শঙ্কৰদেৱে উত্তৰ দিলে," এইখন ভাল ঠাই নহয, সেই দেখি ইযাত নাথকো।" মাধৱদেৱে ক'লে, " ঠাই বৰ ভাল, নাও ৰখাওঁক।" তথাপি শঙ্কৰদেৱে মাধৱদেৱক পৰীক্ষা কৰিবৰ মনেৰে তাত নাও নৰখাই আৰু এটা মোচৰ গৈ তাত নাও ৰখালে। মাধৱদেৱে এই কাৰ্য্য দেখি আধা সিজা ভাতৰ চৰুটো উবুৰিযাই পেলাই দি নাও মেলি তাৰ পৰা গুচি আহি শঙ্কৰদেৱ ৰোৱা ঠাই পালেহি। শঙ্কৰদেৱে মাধৱক দেখি সুধিলে, " ইমান শীঘ্ৰে আহিলা দেখোন? ৰন্ধা ভাত কি কৰিলা?" মাধবদেৱে উত্তৰ দিলে," য'ত আপুনি নাথাকিলে, তাত কি আৰু মই থাকি অন্ন ভোজন কৰিম?" এই কথা শুনি শঙ্কৰদেৱে খেদ কৰি ক'লে," মোৰ নিমিত্তে আজি তোমাৰ ভোজন গুচিল। মই ভাবিছিলো তুমি খাই বৈ মোক লগ ধৰিবাহি।' সেই ৰাতি কিন্তু সেই ঠাইৰ অসুবিধাৰ নিমিত্তে তেওঁলোকৰ ভোজনেই নহ'ল।

ইয়াৰ পাচত তেওঁলোকে ৰৌৰবাঁ সুঁতিৰ মুখ পাই তাঁতে ৰ'ল। তাৰ পাচত চাউলখোৱা নৈ পাই সেই সুঁতিয়েদি গৈ টপাবৰি নামে ঠাই পাই তাতে শঙ্কৰদেৱে বাহা- ঘৰ কৰি নাম-ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰি ৰ'ল।

(এইখিনিতে আমি পুনৰ কথা-গুৰু চৰিতৰ কথালৈ ঘূৰি যাম।)

১-১০-৪ গুৰুজনাই মাধৱক ক'লে," মাধৱ, তোমাৰ মোৰ বংশ নাতি সকলেও আহিছে বৈকুণ্ঠৰ পৰা পৃথিবীলৈ আৰু কেৱলা ধৰ্ম আচৰণ কৰি আৰু প্ৰৱৰ্ত্তাই যাবও। পাচত লোকে তোমাক মোক পৰমব্ৰহ্ম দেখুৱাব আৰু চাৰিটি

পথৰ পৰা অনেক পথ হ'ব আৰু ডাল পাত বাটি সেইসকলে তোমাক মোক গুৰু দেখুৱাব। তেওঁলোকে নিজে পালন নকৰি আনকহে ক'ব। শিষ্যয়ো বাক্যতে কেবল এক শৰণ হ'ব, কিন্তু চিত্তেৰে অন্য দেৱতা ভজিব। গুৰুয়ো তেনে শিষ্যৰ কৰ লৈ, গুৰু শিষ্য দুযো সংসাৰত ভ্ৰমিব, শৰণ- মৰণ পৰি ৰ'ব আৰু গৰ্ভবাস, নৰক ভুঞ্জি সংসাৰত যাতাযাত কৰি ফুৰিব। আৰু যিসকলে ধৰ্ম ধৰিব তেওঁলোকৰ বিষযে একাদশ স্কন্ধত চাৰি সিদ্ধই নিমি ৰজাক কৈছে—

নুহি সুখ কিছু মাত্ৰ আছে জানি।
ভকতিক নধৰে নুহিকে তত্বজ্ঞানী।।
সিটো মধ্যৱৰ্ত্তী সব যাইবে অধোগতি।
কোটি কোটি কল্পত নেৰয মৰণ উৎপত্তি।।

এতেকে যি প্ৰৱল ধৰণে ব্যভিচাৰ, ভকত দ্ৰোহ হ'ব, অনেক কোটিৰ মাজত কাৎচিত এজনেহে উদ্ধাৰিব।" মাধৱে ক'লে-" বাপ,এই শুদ্ধ মত ধৰ্মনো পৃথিবীত সম্পূৰ্ণ কিমান দিন ৰ'ব?" গুৰুজনাই ক'লে-" বড়াৰপো, ছয় কুৰি বছৰ।" মাধৱে ক'লে–" বাপ, বৈকুণ্ঠৰ বস্তু আনি কত অৰণ্য কাটি তৰ্ক যুক্তিৰে ৰখা হৈছে, ছয কুৰি বছৰ দেখোঁ এটা পুৰুষৰহে সময়,তাত কিমান জীৱ তৰিব?" গুৰুজনাই ক'লে," তেনে ৰূপে জাক জমককৈ আৰু ছয় কুৰি বছৰ থাকিব, নাতিৰ বংশলৈ।" মাধৱে ক'লে-" হে বাপ কোৰে কটা বগৰা জীৱ, আৰু কিছু বছৰ হ'লে কিছু তৰিলেহেঁতেন।" গুৰুজনাই ক'লে," ক'লা কটাত যেতিয়া লোকে খাৰ ধান ৰুব, তেতিয়াৰে পৰা ধৰ্মটো সলোক -ঢোলক হ'ব। পানীৰ যি ধাৰ, ঘাট ভঙা,নাও ভঙা, টানকৈ বঠা ধৰিলেহে কিজানি কোনোৱে পাৰ হ'ব।"

১-১০-৫ টপাৰৰি ঠাইখন বন্ধ হবাং, হাবিৰে ভৰা, তাত তেল-তেঙাৰ অভাৱ, তেওঁলোকৰ বৰ কষ্ট হ'ল। জ্বৰে-খৰে ধৰি যুৱক বৃদ্ধকে ধৰি তেওঁলোকৰ ছযকুৰিজন মৰিল। দহা কাজ কৰি উঠি সকলোৱে আলোচনা কৰি গুৰুজন আৰু ভক্তই ছযমাহ তাত থকাৰ পাচত নাওৰে ভটীয়ালে। চকীয়া মাজিৰ পৰা বাতৰি পাই তেওঁলোকে চাউলখোৱা নৈ হৈ হাৰিয়াজান হৈ সোমাল। চাৰিখন নাও পাচত গৈছিল। সেই নাও কেইখনে আগৰ নাওৰ খবৰ নাপাই জানত নোসোমাই পোনে পোনে ভটীয়াই গ'ল। সেইকেইখন নাওৰ লগতে মাধৱদেৱৰ নাওও

গৈছিল। চকুৰ দৃষ্টিৰ দূৰত্বত দেখি কাপোৰেৰে বাউলি দি মতাত মাধৱদেৱৰ নাও জানেৰে উজাই আহিল। বাকী তিনিখন নাওত ভটীয়াই যোৱাসকলে চপৰাত ঘৰবাৰী কৰি বহিল তাৰ মাটি পানী মাছ খৰিৰ সুবিধা পাই। পাচত গুৰুজনৰ বাতৰি পাযো তেওঁলোক উভতি নাহিল। তাতেই চপৰা চৌধুৰীৰ পৰঙ্গনা হ'ল।

১-১০-৬ গুৰুজন আৰু ভকতৰ নাও হাৰিযাজানেৰে উজাই গৈছে। জানত বৰ ধাৰ, যাবই নোৱাৰি, কুৰি, বৰালি মাছ নাওত ডেও দি পৰিছে। তাকে দেখি গুৰুজনে ক'লে—"বঢ়াৰপো, নাও ৰাখি ভকতে বামত উঠি চাওঁক, মাটি পানী খাৰ ভাল যেন দেখো।" ভকতে বামত উঠি গৈ সকলো ভাল দেখি গুৰুজনক ক'লেহি। গুৰুজন ভকতৰ সৈতে বামলৈ উঠি গ'ল। জানৰ পাৰত বৰ [illegible] এজোপা পাৰলি গছ আছিল, তেওঁলোকে তাৰ কাষতে ৰ'ল। সেই গছৰ পাতত চৰাইযে লাদি পাতবোৰ বগা কৰি থৈছিল। ঠাইখনৰ ভাটীৰ ফালে মুখি আৰু হীৰা সম্প্ৰদাযৰ লোক আছিল।[১] ভকতসকলে তাত প্ৰথমতে কোৰেৰে চাব মাৰি বিৰিণা গছ উভালি এচৰু চূণ পালে, শামুক পোৰা চূণ। কৃষ্ণদেৱে ৰুক্মিণীৰ সৈতে কুণ্ডিলৰ পৰা আহোতে তামোল খাওঁতে তাত টেমিৰ চূণ পৰিছিল। এইকেইটা কাৰণতে ঠাইখনৰ নাম চূণপৰা বা চূণপোৰা আৰু অঞ্চলটোৰ নাম পালেংদি। তাত ঘৰ বৰী কৰিবলৈ ভকতসকলে লগ লাগি হাবি বন কাটিব ধৰিলে।

১। মুখি : শামুক পুৰি চূণ তৈয়াৰ কৰা লোক। কিন্তু মূল পুথিত মুখিৰ সলনি চমাৰ শব্দটো আছে যিটো কথাৰ ভাবাৰ্থৰ লগত নিমিলে।
হীৰা : হীৰা মটিৰ পাত্ৰ গঢ়োৱা লোক।

একাদশ অধ্যায

১-১১-১ **নাৰায়ণ দাস ঠাকুৰ আতা** প্ৰথমে ঈশ্বৰে অৱতাৰ ধৰি হিৰণ্যাক্ষক বধি পৃথিবী উদ্ধাৰ কৰিলে। পাছত পৃথিবী ৰজস্বলা হোৱাত সেই হৰিযে পৃথিবীৰে শৃঙ্গাৰ কৰিলে। পুত্ৰ জন্ম পালে নৰক। নৰকৰ পুত্ৰ ভগদত্ত। ভগদত্তৰ পুত্ৰ শিশিৰ, শিশিৰৰ পুত্ৰ ঋষিৰ আৰু ঋষিৰ পুত্ৰ চপাৰ্হ্ব। চপাৰ্হ্বৰ পুত্ৰ সুবাহু, তেওঁৰ পুত্ৰ মিহিৰ, মিহিৰৰ পুত্ৰ যশধৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ ৰূপধৰ তেওঁৰ পুত্ৰ সগৰ আৰু সগৰৰ পুত্ৰ ধৰম। ধৰমৰ পুত্ৰ ভৱানন্দ, পিতৃযে দিযা নাম। (ভৱানন্দ পিছলৈ নাৰাযণ দাস ঠাকুৰ আতা নামে জনাযাত হয।) ভৱান্দৰ পুত্ৰ চাৰিজন - প্ৰথম পৰমানন্দ, পৰমানন্দৰ পুত্ৰ হৰিগতি ঠাকুৰ, হৰিগতি ঠাকুৰৰ পুত্ৰ দামোদৰ, দামোদৰৰ পুত্ৰ হৰিচৰণ, হৰিচৰণৰ পুত্ৰ ৰঙ্গৰাম ঠাকুৰ, ৰঙ্গৰামৰ পুত্ৰ পুন্না ঠাকুৰ, পুন্না ঠাকুৰৰ অনুজ কামদত্ত। তেওঁলোকৰ ঘৰ মনোৰাত। দ্বিতীয় পুত্ৰ—জগতানন্দ, জগতানন্দৰ পুত্ৰবেথাৰাম, বেথাৰামৰ পুত্ৰ অনন্ত। তৃতীয পুত্ৰ--শিৱানন্দ, শিৱানন্দৰ পুত্ৰ কৃষ্ণৰাম ঠাকুৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ হৰাম ঠাকুৰ, হৰামৰ পুত্ৰ কানু ঠাকুৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ বনমালী ঠাকুৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ সনাতন ঠাকুৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ দয়া ঠাকুৰ, দযা ঠাকুৰৰ পুত্ৰ ৰতিকান্ত আৰু হৰিকান্ত। চতুৰ্থ পুত্ৰ--ৰমাই ঠাকুৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ কুৰ্ম্মা ঠাকুৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ লক্ষ্মণ ঠাকুৰ আৰু লক্ষ্মণ ঠাকুৰৰ পুত্ৰ বল্লভ ঠাকুৰ।

১-১১-২ গুৱাহাটীৰ উত্তৰ পাৰৰ দুই পৰ্বতৰ মাজৰ ঠাই এডোখৰৰ নাম মালৌ। তাতেই ভৱানন্দৰ জন্ম। ভৱানন্দই পাঁচ বছৰ বযসৰে পৰা সমনীয়া শিশুৰে সৈতে ধূলি-বালি খেলোঁতে, গৰু চাৰোঁতে প্ৰীতিৰে ফুল জলেৰে হৰিকে পূজিছিল আৰু খেলোতে বৃন্দাবনৰ কৃষ্ণলীলাহে খেলিছিল। তেওঁ আছিল গহীন-গম্ভীৰ, স্থিৰ, শান্ত স্বভাৱৰ। সমনীয়াৰ সৈতে তেওঁ ঢোপ, ভটা, ঘিলা, চোৰ-ডুগ, ছুৱাৰ-পাচি, বাঘ-ছাগলী আদি অনেক খেল খেলে। তেওঁলোকৰ কোনো ল'ৰাই হয় গোপী, কোনোৱে হয কৃষ্ণ আৰু কোনোৱে হয গোপ-বালক, এনেকৈ বৃন্দাবনৰ খেলাহে খেলে। পদূলি মুৰত এজোপা আহত গছ আছিল, তাৰ তলতে যত ল'ৰাৰ খেলৰ ঠাই। সকলো বালকে খোৱাৰ কথা কোৱা-মেলা কৰে।

কোনোৱে ক'লে শাল মাছ আৰু মূলাৰ আঞ্জাৰ কথা, কোনোৱে ক'লে [illegible]া মাছ আৰু বেঙেনাৰ আঞ্জাৰ কথা, কোনোৱে ক'লে কাৱৈ মাছ আৰু পালেং শাকৰ আঞ্জাৰ কথা, কোনোৱে ক'লে ৰৌ মাছ আৰু ঔ টেঙাৰ আঞ্জাৰ কথা, কোনোৱে ক'লে টেঙা পালং আৰু মাগুৰ মাছৰ আঞ্জাৰ কথা, কোনোৱে ক'লে মোৱা মাছ, ঢেঁকীয়া শাক আৰু বাবৰি শাকৰ আঞ্জাৰ কথা, শেষত ভৱানন্দই ক'লে খলিহা মাছ আৰু সৰিয়হ বটা ব্যঞ্জনৰ কথা। এনেকৈ বাল্য খেল-ধেমালি কৰি ভৱানন্দ ষোল্ল বছৰীয়া যুবক হ'ল।

১-১১-৩ কালৰ নিযমত ভৱানন্দৰ পিতৃ ঢুকাল। তেওঁ পিতৃৰ ক্ৰিয়া-কৰ্ম কৰি উঠি কৃষি কৰ্ম কৰি দাস দাসী, গৰু-ম'হ পালি চলি আছিল। গুৱাহাটীৰ নামনিৰ ঠাই এডোখৰৰ নাম বৰভূই। তাৰে এজন লোকৰ তাত ভৱানন্দৰ পিতৃযে কুৰি টকা সুতত লগাইছিল। ভৱানন্দই তালৈ অহা-যোৱা কৰি টকা কুৰি সাধি থাকে। এবাৰ তেওঁ টকা সাধিবলৈ গৈ গৃহস্থক ক'লে," আমি যি ঠাইত আছো সেযা বৰ ঠেক, বাৰিষা পানীত তল যায আৰু তাত ধান-চাউল খৰিৰ অভাব, এতেকে এই ঠাইলৈ আহিব খোজো, তুমি বা কি কোৱা?" গৃহস্থই ক'লে," তেনেহ'লে আহা, মাটি এডোখৰ দিবলৈ পাৰাখিনি মই চেষ্টা কৰিম।" ভৱানন্দই ঘৰলৈ আহি মনতে ভাবিলে," দিনত লোকক দেখুৱাই যাব নোৱাৰি, তাতে আকৌ বাটত ৰজাৰ চকীত ধৰে।" তেওঁৰ ঘৰত চৌধ্যজন প্ৰাণী, অনেক গৰু ম'হ আৰু বয-বস্তু, তেওঁ বৰ আঢ্যবন্ত। তেওঁৰ ঘৰতে বৰ নাও আছিল। সেই নাওতে তেওঁ গৰু-ম'হ, বয-বস্তু আৰু ঘৰৰ সকলোকে উঠালে। খুৰাক চেতন আতা গুৰিত আৰু ভৱানন্দই নাওৰ আগত বহি ৰাতিযে নাও এৰি দিলে। ভাদ্ৰ মাহ, ব্ৰহ্মপুত্ৰত প্ৰচণ্ড ঢৌ উঠিছিল। ৰাতিৰ আন্ধাৰ আৰু আনফালে উত্তৰে-দক্ষিণে নদীৰ পাক, পাকত দুখন নাওও তল যায। খুৰাক আৰু ভৱানন্দই তৰ্কিবই নোৱাৰিলে, নাও পাকত সোমাই ঘূৰি ঘূৰি পুঙা তল যোৱাদি তল গ'ল। নাওৰ গৰু, মানুহ সকলো মাৰা গ'ল। ভৱানন্দই তলতে তিনি পাক মাৰি পানী ওপৰত মূৰটি উলিযালে। চেতন আতাৰ হাতত বঠাপাত আছিল, তেওঁ বঠাপাত ভৱানন্দলৈ আগবঢাই দি দুযোজনে বঠাত ধৰিলে। নৈৰ পাকত ঘূৰি ঘূৰি ৰাতিপুৱাহে তেওঁলোকে নদীৰ দক্ষিণ পাৰত উঠিল। বহুত সময়ৰ পাছত

তেওঁলোকে সুস্থ হৈ উশাহ টানি চাই দেখিলে তেওঁলোকৰ গাত কাপোৰ নাই। তেতিয়া দুযোজনে নদীৰ গৰাৰ তললৈ নামি গ'ল আৰু তাতে এটি গাঁত পাই নাভি পৰ্য্যন্ত পানীত তল যোবাকৈ থিয় হৈ থাকিল। গাঁওৰ বুঢী এজনীয়ে নদীলৈ পানী আনিব গৈছিল। বুঢীয়ে তেওঁলোকক দেখি ক'লে," সুন্দৰ পুৰুষ দুজন দেখোঁ পানীত, পাৰলৈ নুঠানো কিয়?" তেওঁলোকে বুঢীক সকলো বৃত্তান্ত কৈ ক'লে," এনে অৱস্থাত বিবস্ত্ৰ হৈ পানীত পৰি আছো।" তাকে শুনি বুঢীয়ে পিহ হুঁহকি গৈ উৰাখন ফালি দুডোখৰ কৰি এডোখৰ নিজে পিন্ধি আৰু আন ডোখৰ সমানে দুভাগ কৰি তেওঁলোকলৈ পেলাই দিলে। সেই কাপোৰ পিন্ধি তেওঁলোকে গাঁতৰ পৰা উঠি বুঢীক খবৰ সুধিলে, সেইখন কি গাঁও বুলি? বুঢীয়ে গাঁওখনৰ নাম বৰভূই বুলি ক'লে। তেওঁলোকে বুঢীক সুকাইৰ খবৰ সুধিলে। বুঢ়ীয়ে ক'লে যে সুকায়ে কিছু দূৰত মেলত বহি আছে। ভবানন্দই কান্ধত বঠা লৈ ঢেকুন আতাৰ সৈতে মেলৰ আগত থিয় হ'ল। তেওঁলোকক দেখি মেলৰ লোকসকলে সুধিলে," এনে সুন্দৰ পুৰুষ দুজন ক'ৰ? গাৰ কাপোৰ কি হ'ল?" ভৱানন্দই সকলো বৃত্তান্ত কৈ শেষত ক'লে "এই সুকায়ে মোক একুৰি টকা দিব লাগে। পূৰ্বতে এওঁ কৰা অবহেলাৰ বাবেহে আমাৰ এনে অৱস্থা হ'ল। এতিয়া আমি সৰ্বশ্ৰান্ত হ'লো।" সকলো মেলুৱৈয়ে সুকায়ক ধৰি ক'লে," তুমি এতিয়া টকা কুৰি দিয়া।" সুকায়ে সাষ্টাঙ্গে পৰি ক'লে," মোৰ দিবলৈ একোৱে নাই।" তেতিয়া ভৱানন্দই ক'লে "দহ টকা এৰিলো বাৰু, বাকী দহ টকাকে দিয়া।" খুৰাকে ভবানন্দক ক'লে,' বোপা কি কৰিলা? ময়ুৰে পলাই পাখি এৰাৰ দৰে হ'ল।" ভবানন্দই ক'লে, ময়ুৰে পলালে পাখিয়ে ক'ত পাওঁ?" সুকায় অষ্টম দৰিদ্ৰ, সি দহ টকাও দিব নোৱাৰে বুলি কাতৰ প্ৰাৰ্থনা কৰিলে। তেতিয়া ভৱানন্দই ক'লে, তেন্তে পাঁচ টকাকে দিয়া।" সি পাঁচ টকাকো দিব নোৱাৰে, অষ্টম দৰিদ্ৰ সি, মহা দুখীয়া। তেতিয়া ভৱানন্দই ক'লে," সকলো এৰিলো, এতিয়া দুটি ঘটী, দুটি লোটা, এটি টৌ আৰু দুযোৰো দুযোৰ কাপোৰ দিয়া। আৰু দুসন্ধ্যা দুসাঁজ খুৱাই সিপাৰত নি থোৱাহি।" তেতিয়া মেলৰ মানুহবোৰে সুকায়ক জোৰকৈ ধৰি ক'লে," বোপা, যোৱা যোৱা তাকে কৰাগৈ।" সুকায়ে ভবানন্দ আৰু খুৰাকক ঘৰলৈ নি ভোজন-পান কৰাই নদীৰ সিপাৰত থৈ আহিলহি।

চেতন আতা আগত আৰু পিছে পিছে ভৱানন্দই কান্ধত বঠাপাত লৈ গৈ আছে। ভীমা নগৰৰ কাষত ভৱানন্দৰ পেহীয়েকৰ ঘৰ আছিল। তেওঁলোকে তালৈকে গৈ গধূলি পালে। ৰাতিটো তাতে ৰৈ এসাঁজ ভোজন কৰিলে। ৰাতিপুৱা পেহীয়েকে বিলত পানী আনিবলৈ গ'ল। ঘাটত এজনী তিৰোতাই পেহীয়েকক সুধিলে,“ কালি তোমালোকৰ ঘৰত সেই দুজন ক'ৰ মানুহ আহি ৰৈছে?” পেহীয়েতে ক'লে,“ মোৰে ভাই আৰু ভাতিজা। সম্পদৰ দিনত মোক সোধতা, বিচাৰ কৰোঁতা নাছিল, এতিয়া ঘৰৰ সকলোকে মাৰি আৰু নিজেও দুখত পৰি মোৰে খাবলৈ আহিছে।” ভবানন্দই ঘাটৰ নামনিত হাত-ভৰি ধুই থাকোঁতে সেই কথা শুনিলে। তেওঁ ঘৰলৈ আহি খুৰাকক ক'লে,“ দুসাঁজো ভাত খাবলৈ দিয়া নাই,এতিয়াই পেহীয়ে আমাৰ দুৰ্গুণ ৰতিব ধৰিছে, এতেকে পেহীৰ ঘৰত নাথাকো, নাখাওঁ, ব'লা এতিযাই যাওঁ।” এই বুলি কৈ তেওঁলোক তাৰ পৰা গুচি গ'ল।

ডিঙা নগৰৰ উত্তৰে হালধা গাঁও। তাৰে এঘৰ কলিতা মানুহক কৈ তেওঁলোকৰ বাটত এটি পঁজা ঘৰ কৰি খুৰাক আৰু ভৱানন্দই ৰ'ল। সেই ঠাইৰ ওচৰতে পখলা হাট। তেওঁলোক গ'ল হাটলৈ। হাট পাই ভৱানন্দই এজনী বুঢী পোহাৰীৰ কাষতে থিয হৈ ৰ'ল। ভৱানন্দৰ শ্ৰী, শক্তি, সুন্দৰ চেহেৰা দেখি পোহাৰীয়ে সুধিলে,“ বাপু, তোমাক কি লাগে?” ভৱানন্দই ক'লে, “আমাৰ একোৱে নাই, দিলে সকলো লাগে।” বুঢীয়ে ভৱানন্দক ভোজন সামগ্ৰী সকলো দিলে। পাছত বুঢীয়ে প্ৰমাণ পালে যে বুঢীয়ে ভৱানন্দক যিমান দিছিল তাৰ অধিক লাভ পালে। ভোজন কৰি উঠি ভৱানন্দই গধূলি পুনৰ বুঢীৰ ওচৰলৈ গ'ল। বুঢীয়ে ভৱানন্দক ক'লে,“ বাপু, তুমি আনৰ ওচৰলৈ নাযাবা, তোমাক যি লাগে মযে দিম, মাত্ৰ মোৰ ইযালৈ অহা-যোৱা কৰি থাকিবা।” সেই হাটত পাণৰ ব্যবসায অধিক। বুঢীৰ এপাচি পাণ আছিল। বুঢীয়ে ভৱানন্দক ক'লে, “বাপু, তুমি খন্তেক ইযাতে থাকা, মই ঘৰৰ পৰা আহো।” এনেতে গোপালপুৰৰ পৰা তিনিজন খৰিভাৰী আহিল। সিহঁত হোজা স্বভাৱৰ। সিহঁতে তিনি-চাৰি পইচাৰ পাণ বিচাৰে, কিন্তু বেপাৰীয়ে নিদিযে মুঠা ভাঙি আৰু এমুঠা পাণ কিনিবলৈকেও সিহঁতৰ হাতত পইচা নাছিল। ভৱানন্দই পাণৰ মুঠা ভাঙি দুই-চাৰি পইচাতে পাণ বিকিব ধৰিলে। তেতিয়া গ্ৰাহকে বেগতে পাণ কিনি পাচি উদং কৰিলে। বুঢীয়ে

ঘূৰি আহোঁতে দূৰৈৰ পৰাই দেখিলে পাচিত পাণ নাই। তাই আহি ভৱানন্দ সুধিলে, "বাপু, পাণ কি হ'ল?" ভৱানন্দই পাণ বিক্ৰি হোৱা বুলি ক'লে। বুঢ়ীয়ে পুনৰ সুধিলে, " খন্তেক সময়তে ইমান পাণ কেনেকৈ বেচিলা?" ভৱানন্দই ক'লে, "তোমালোকে গুছি ভাঙি পাণ নিবিকা আৰু গ্ৰাহকৰ মুঠা পাণ কিনিবলৈ পইচা নাথাকে, মই গুছি ভাঙি পাণ বেচিলো আৰু সিহঁতে বেগতে নিলে। বুঢ়ীয়ে ক'লে," বাপু, বুঢ়া হ'লো পাণ বেচি, তথাপি এনে বুদ্ধি নাজানিছিলো।" বুঢ়ীয়ে ভৱানন্দক ভোজন সামগ্ৰী দি পঠালে।

বুঢ়ীৰ পৰা ভোজন সামগ্ৰী আনি ভৱানন্দই খাই লৈ কিছু দিন আছিল। সেই ঠাইত সকলোৱে পাণৰ বেপাৰ কৰে। বুঢ়ীৰ পৰা চাৰি টকা ধাৰে লৈ বেপাৰৰ উদ্দেশে ভৱানন্দই গ'ল বেপাৰীৰ লগত। তেওঁলোকে গৈ কুপাজাৰ গাঁও পালে। আন ধনীবেপাৰীয়ে ডাঙৰ পাণ বাৰীত সোমাল। ভৱানন্দৰ হাতত মাত্ৰ চাৰি টকা আছিল। এঘৰ গৃহস্থৰ পদুলি মুৰত কেইজোপামান পাণ গছ আছিল। ভৱানন্দই সেই ঘৰত সোমাল। গৃহস্থজন ঘৰত নাছিল আৰু তিৰোতাজনীয়ে চোতালত তাঁত বৈ আছিল। তিৰোতাজনীয়ে ভৱানন্দক সুধিলে," ক'ৰ লোক, কি লাগে?' ভৱানন্দই ক'লে," মোক চাৰি টকাৰ জোখেৰে পাণ লাগে।" তিৰোতাজনীয়ে ক'লে," আমাৰ পাণ পাৰোঁতা নাই, তুমি যদি পাৰি নিয়া তেতিয়াহে হ'ব।" ভৱানন্দই তিৰোতাজনীক জখলাপাত, পাণৰ কুঁকি আৰু তমাল দেখুৱাই দিবলৈ ক'লে। তিৰোতাজনীয়ে সেই সকলোবোৰ দিলে। ভৱানন্দই গছত উঠি পাণবোৰ সুন্দৰ ভাৱে ছিঙি গৈছে আৰু লগতে পাণৰ আগবোৰ গাঁঠি গৈছে। এনেতে গৃহস্থজন আহি ওলালহি। গৃহস্থই সুধিলত তিৰোতাজনীয়ে সকলো কথা ক'লে। গৃহস্থই পাণ গছডাল চাই ক'লে," আমি নিজেও এন সুন্দৰকৈ পাণ নাপাৰো, এইজন একা বৰ সাধু লোক।" ভৱানন্দই গছৰ পৰা নামি পাণবোৰ চোতালত বাকি দিলে। গৃহস্থই চাৰি টকাৰ পাণ গণি ভৱানন্দক দিলে আৰু সৰু পাণবোৰ এনেযে দি ক'লে," তোমাক যি পাণ লাগে আমাৰ ইয়াৰ পৰাযে নি থাকিবা।" লাঠীৰ আগত ভাৰ বান্ধি ভৱানন্দই পাণবোৰ আনিলে। ঘৰ পাই তেওঁ পাণবোৰ গুছি কৰি হাটত নি বেচিলে। পাণ বেচি তেওঁ আঠ টকা পালে। তাৰে চাৰি টকা নি তেওঁ বুঢ়ীক ধাৰ সুজিলে। বুঢ়ীয়ে টকা নল'লে। পাণৰ বেপাৰত

ভৱানন্দৰ হাতত কিছু টকা হ'ল। তেতিয়া তেওঁ পাণ বেচিব এৰি জুৱা খেলত ধৰিলে। কেতিযাবা জুৱাত জিকি ভালেখিনি টকা পায আৰু কেতিযাবা হাৰি এপইচাও নাপায, সকলো হেৰায। এদিনাখন তেওঁ জুৱাত জিকি চাৰি টকা পালে আৰু তাকে উৰাখনত বান্ধি ঘৰলৈ আহিল। তেওঁ গধূলি খুৰাকক ক'লে,' খুৰা, জুৱাৰ ব্যৱসায সৎ নহয, তাত দন্দবাদ, হতাহতি কত হয, ইফালে তালৈ নগ'লেও লগৰিযাই নেৰে, মযো অনেকৰ জিকি আনিছো। কালিলৈ তুমি গৈ মোক ডাবি-হুমকি দি লাঠী জোকাৰি মোৰ টকা কাঢ়ি আনিবা, তেতিয়া সিহঁতে আৰু মোক জোৰ কৰিব নোবাৰে। পিছদিনা সেইমতে খুৰাকে গৈ ভৱানন্দক গালি পাৰি লাঠী জোকাৰি টকা-কৰি কাটি আনিলে। ভৱানন্দ পলাল। তেনেকৈ ভৱানন্দই জুৱা এৰিলে।

খুৰাকে এদিন ভবানন্দক ক'লে," বাপু, তোমালৈ এজনী কন্যা আনো।" ভৱানন্দএ ওলটাই ক'লে," খুৰা, তোমালৈকেহে এজনী খুৰী আনো।" খুৰাকে ক'লে," বোপা, সকলো গ'ল, এতিযা বিবাহ নকৰাও আৰু।' ভবানন্দই ক'লে," খুৰা, তোমাৰ খুৰী আহিলে মই সকলো খুজি খাব-ল'ব পাৰিম, কিন্তু মোৰ ভাৰ্য্যাত তোমাৰ খোজা-মেলা নচলে।" ভাল কলিতা বংশৰ এজনী কন্যা চেতন আতাৰ বাবে বিবাহ কৰাই অনা হ'ল। যিজন বৰ কলিতাৰ ঘৰত খুৰাক আৰু ভবানন্দই আশ্রয লৈ আছিল, তেওঁলোকৰ এজনী কন্যা আছিল। সেই কন্যা গহীন-গম্ভীৰ ধীৰ, শান্ত, দিব্য সুন্দৰী সৰ্ব সুলক্ষ্যণী। সেই কন্যাই আগতে ভবানন্দৰ পৰিচৰ্য্যা-সেৱা, যথা-ঘৰ সৰা,ঘৰ মোচা, শাক কুটা, পানী-খৰি অনা, বাচন-বৰ্ত্তন ধোবা, জুই ধৰা আদি সকলো কাম কৰিছিল ভবানন্দই তাতে থকাৰ দিনৰে পৰা। কন্যাই এদিন মাকক ক'লে," মা, পিতাক ক'বা, মোক ভৱানন্দতে বিযা দি থ'ব।" পাছত মাক -পিতাকে আলোচনা কৰি ভবানন্দৰ পৰা কূটা এগছো নলৈ কন্যাক ভৱানন্দৰ তাত বিবাহ দিলে।

আৰু এজন লোকৰ নাম ভৱানন্দ। তেওঁৰ লগত ভৱানন্দৰ মিত্রতা হ'ল। ভৱানন্দই এটকা দাম দিব বুলি কৈ সখিযেকৰ পৰা ছাগলী এজনী আনি গোহালি সাজি ৰাখিলে। সেই ছাগলীজনীৰ পৰা অনেক ছাগলী জন্ম পালে। তেওঁ কেইজনী মান ছাগলী বিক্রী কৰি বহুত টকা পালে আৰু কেইজনীমান ছাগলী

ঘৰতে আছিল। এদিন সখিযেকে আহি ভৱাননাদক ক'লে," সখি, ছাগলীজনী যে আনিছিলা, কি কৰিলা?" ভবানন্দই ক'লে," সখি, তোমাৰ টকাটি ল'বা আৰু ছাগলীৰ কথা কি সোধা?" সখিযেকে ক'লে," এতিযা টকাটি দিলে ল'ম কিয মোৰ ছাগলীজনীৰ পৰা তোমাৰ অনেক ছাগলীৰ জন্ম হ'ল।" এই কথা লৈ দুযোজনৰ মাজত দন্দ লাগিল। সখিযেকে ক'লে," কালিলৈ মেল মাতিম, মেলত যি বিচাৰ হয সেযে হ'ব।" এনেকৈ কোৱা-মেলা কৰি ভৱানন্দ ঘৰলৈ আহিল। তেওঁ ৰাতি ভোজন কৰি উঠি জুব লৈ বহি খুৰাকক দন্দ লগা আৰু মেল মতাৰ কথা ক'লে। ভবানন্দই খুৰাকক সখিযেকৰ পক্ষ লৈ তেওঁৰ সৈতে তৰ্ক কৰাৰ কথা ক'লে। দুযোৰো মাজত তৰ্ক, উত্তৰ কটা কটি লগাত ভৱানন্দ হাৰিল। ভবানন্দই খুৰাকক ক'লে," তেন্তে খুৰা, সখি মাতিব আহিলে মই শুই থাকিম আৰু তুমি মই শুই থকাৰ কথা সখিক ক'বা।" ভবানন্দই সেইমতে শুই আছে, এনেতে সখিযেক আহি পালেহি। সখিযেকে সুধিলে," অ' খুৰা, সখি ক'লৈ গ'ল? মই মানুহ আনিছো।" খুৰাকে ক'লে," বোপা, তোমাৰ লগত হেনো কিব লাগি ভাত পানী নাখাই শুই আছে আৰু মোক তোমাক ক'বলৈ কৈছে," সখি আহিলে ক'বা, ছাগলীৰ বাবে মই মিত্ৰতা ভাঙিব নোখাব। সখিযে ছাগলীবোৰ নিযক।" কোনোৱে কয, ভৱানন্দই সখিযেকক খুৱাই বুৱাই সন্তোষ মনেৰে ছাগলীবোৰ সখিযেকক দিছিল। তেতিযা সখিযেকে ক'লে," খুৰা, যদি সখিযে মোক ছাগলীবোৰ এনেযে দিযে তেন্তে কালিনো কিয তৰ্ক কৰিছিল? আৰু খুৰা, মযো তেনে ছাগলীবোৰ এৰিলো, সখিকহে মোক লাগে।" সখিযেকে সকলো ছাগলী ভৱানন্দৰ ঘৰতে এৰি থৈ গ'ল।

ভৱানন্দই নাওৰে বেপাৰ আৰাম্ভ কৰিলে। তেওঁ কালিৰাম,ধৰম, ভৱানন্দ, ৰঙ্গ আতা, বাকলি পো ৰামৰ সৈতে সাতজনে বেপাৰ বণিজ কৰে ৰজাৰ চাৰিও চকীত। ভৱানন্দই নিজকে ৰজাৰ কোঁৱৰ বুলি ৰজাৰ চকীত কৰ ফাকি দি ফুৰে। বস্তি চকীদাৰে নাও খানাতালাচ কৰোঁতে ভৱানন্দই নিজকে ৰজাৰ জোঁৱাই বুলি ক'লে। পাছত দুষ্ট শঠ লোকে ৰজাৰ কোঁৱৰৰ গোচৰ দি ক'লে "মহাৰাজ, এজন লোকে ৰাজ-কৰ নিদি বেপাৰ বণিজ কৰে, মাতিলেও নাহে আৰু কৰো নিদিযে।" তেতিযা কোঁৱৰে দুজন কটকী পঠালে ভৱানন্দক ধৰি আনিবলৈ। দুই

কটকীয়ে ভৱানন্দ পাই ক'লে," ৰাজ আজ্ঞা, তুমি যাব লাগে।" ভৱানন্দই সিহঁতক ভোজন পাতি কৰাই পঠাই দি ক'লে," মই কালিলৈ যাম।" পিছদিনাখন তেওঁ দুৱাৰী ভাৰ লৈ গ'ল ৰজাৰ ওচৰলৈকে। এজন দূতে নি ভৱানন্দক কোঁৱৰৰ আগত ভেটিলে। কোঁৱৰে ভৱানন্দক বাটচ'ৰাতে দেখি ক'লে," ওচৰলৈ আহা।" ভৱানন্দই কোঁৱৰৰ ওচৰলৈ গৈ ভাৰ-ভেটী আগবঢাই সুধিলে," মহাৰাজে মোক কিযবা মাতিছে?" কোঁৱৰে ক'লে," তুমি হেনো অসম, গাৰো, ভোট আৰু বঙালৰ সৈতে দেশৰ চাৰিও চকীতে বেপাৰ কৰা আৰু মোৰ কথা কৈ কৰ নিদিযা,মোৰ ইযালৈকে নহা দেখোঁ, কিয তেনে কৰা? সেই বাবে তোমাক ধৰি আনিছো।" তেতিযা ভৱানন্দই সংস্কৃতত শ্লোক মাতিলে। কোঁৱৰে ক'লে," শ্লোকৰ ব্যাখ্যা কৰা।" ভৱানন্দই ক'লে, মহাৰাজ, দৃষ্টান্তৰেহে বুজাব পাৰিম। যথা- এজন লোকে এজাক ছাগলী কিনি এখন অটব্য হাবিৰ মাজেৰে নিছিল। জাকৰে এজনী ছাগলীযে পলাই গৈ বাট হেৰাই ৰ'ল জঙঘলতে। সেই ছাগলীক বাঘ, ভালুক, ঘোঙ, ম'হ, বৰাহ, হাতীয়ে বেটি ধৰিলে, সিহঁতে তাক খাব খোজে। ছাগলীযে ভযাৰ্ত্ত হৈ ক'লে," মই সিংহৰ মাহীযেক, মোক নাখাবিহঁক।" তাকে শুনি সকলো জন্তুৱে আলোচনা কৰি ছাগলীক ক'লে," যদিহে তুমি সিংহ ৰজাৰ মাহীমাক, আমি বছৰি ৰজাক দিব লগা কৰ তুমি পুত্ৰক কৈ ৰেহাই দিব পাৰা।" ছাগলীযে ক'লে,"সেযা কি কথা, মোৰ বেটাক মই যি কওঁ সেযে।" তাৰ পাছৰে পৰা সকলো জন্তুৱে মিলি ছাগলীক ঘাহ খুৱায আৰু হাতীযে পিঠিত লৈ ফুৰায। বছৰৰ অন্তত সিংহ আহি পালেহি। সিংহ অহাৰ খবৰ পাই নেউল, কেৰ্কেটুৱাকে আদি কৰি হাতীলৈকে সকলো জন্তুৱে ছাগলীক আগ কৰি সিংহৰ ওচৰ পালে। ছাগলীক দেখি সিংহই সুধিলে,"তই কোন?" ছাগলীযে ক'লে,' মহাৰাজ, মোক ছাগলী বোলে। মোৰ মহা সংকট কালত আপোনাৰ নাম কোঁৱাত এওঁলোকে মোক আপোনাক কৈ সিহঁতক কৰৰ পৰা ৰেহাই দিবলৈ কৈছে আৰু সিহঁতে মোক আহাৰ যোগান ধৰি কান্ধত লৈ ফুৰিছে। এতিযা আপুনি মোক যি কৰে সেয়ে হ'ব।" তেতিযা সিংহই সন্তুষ্ট হৈ ক'লে," বাৰু, মোৰ নাম কৈ তই ৰক্ষা পালি, সেযে এইবাৰৰ কৰৰ পশুটো এৰিলো তুমি যাব পাৰা।" এই বুলি কৈ সিংহই ছাগলীজনীক পঠালে। ভৱানন্দই কোঁৱৰক ক'লে, "তেনেকৈ মযো

আপোনাৰ নাম, যশ, গুণ-লীলা মহিমা কৈ চকী, হাট-ফাটত কৰৰ পৰা ৰেহাই লৈ ফুৰো, এতিয়া আপুনি মোক যি কৰে তাকে কৰক।" এনেকৈ কোৱাত কোঁৱৰে সন্তোষ লভি আৰু ভৱানন্দৰ তেজ-শক্তিৰে প্ৰভাৱান্বিত হৈ ক'লে," মযো তোমাৰ সকলো কৰ এৰিলো। তুমি মোৰ নাম কৈ চাৰিও চকীত ফুৰিবা আৰু বছৰৰ অন্তত এবাৰকৈ মোৰ ওচৰলৈ আহি থাকিবা, তেতিয়া সম্ভাষণ-দৰ্শন হ'ব, এতিয়া যোৱাগৈ।"

দ্বাদশ অধ্যায

১-১২-১ সেই গাঁৱত সকলোৱে গুৰু পতিকা শিক্ষা লৈছে, চৈতন্যৰ যোগ্ন নামীয়া ধৰ্ম। এঘৰৰ কৰ্মত গএঞা ৰইজে ভৱানন্দক ধৰিলে," হেৰা, তোমাৰ ডোৰ কপিঙ্গ নাই, তোমাৰ হাতেৰে আমি নাখাওঁ।" ভৱানন্দই ক'লে," মই ধৰ্ম ধৰা নাই যদিও মনেৰে ভবিছো,পৰহিলৈ ল'ম।" এই বুলি তাৰ পৰা আহি ভৱানন্দই তামোল পাণ আনিবলৈ হাটলৈ গ'ল। এনেতে এজন দিব্য পুৰুষ ভৱানন্দৰ ঘৰলৈ আহিল। ভৱানন্দৰ পত্নী আযে চোতালত তাঁত বৈ আছিল। আযে লোকজনক সুধিলে," ক'ৰ লোক, কিয বা আহিলে?" লোকজনে ক'লে," হৰিজী, হৰিপো ল'ৰা ক'লৈ গ'ল?" আযে ক'লে—" বাপ, তেওঁ নাই, ওলাই গৈছে, আপুনি যায়নে, বহিব?" লোকজনে ক'লে-" তেওঁক লগ পাইহে যাম।" আযে আসন দিলে আৰু মানুহজন বহিল। এনেতে ভৱানন্দ আহি পালেহি। ভৱানন্দই আইক সুধিলে, " হেৰা, মহৎ লোক যেন লাগিছে, ক'ৰ?" আযে ক'লে-নিচিনো, তোমাক লগ পাবলৈ আহিছে।" ভৱানন্দই লোকজনৰ ওচৰলৈ গ'ল। লোকজনে ভৱানন্দক সুধিলে, " তুমি ক'লৈ গৈছিলা?" ভৱানন্দই ক'লে," এই ঠাইত সকলোৱে গুৰু পতিকা ধৰ্ম লৈছে, মযো এঠাইত ধৰ্ম ধৰিব খুজিছো, নহ'লে ৰাইজে বাছে। সেইবাবে তামোল পাণ আনিবলৈ হাটলৈ গৈছিলো।" মানুহজনে ক'লে, " তুমি ক'লৈকো মন নকৰিবা, নাযাবা, মহা বিশিষ্ট সম্পূৰ্ণ গুৰু তুমি অচিৰে পাবা।" মদমত্ত হাতীক অঙ্কুশে বশ কৰাদি সেই বাক্যই ভৱানন্দৰ মন বশ কৰিলে। ভৱানন্দই ক'লে," আপুনি মোক এনে হিত উপদেশ দিলে, আপোনাক এতিযা মই কি দিওঁ? আপুনি ক্ষন্তেক বহ'ক, মই হাটলৈ গৈ কাপোৰ এখন আনো।" এই বুলি ভৱানন্দই চাৰি পোণ কড়ি লৈছে। লোকজনে ক'লে, " মোৰ কাৰণেও কাপোৰ আনিবা আৰু এই চাৰি পোণ কড়ি লৈ যোৱা।" ভৱানন্দই হাটত এখন যুৰীয়া গামোচা পাই আঠ পোণ কড়ি দি লৈ আহিল। ঘৰ পাই ভৱানন্দই এখন গামোচা কাটি লৈ লোকজনক দি সেৱা কৰিলে আৰু পাছত লোকজনেও ভৱানন্দক স্নেহ আদৰ কৰি আনখন গামোচা দিলে। মানুহজনে

বিদায মাগিলে। কোনো কোনোৱে ক'য, মানুহজনক ভোজন কৰাই ৰাতিটো ৰাখি ৰাতিপুৱাহে ভৱানন্দই বিদায দিছে। ভৱানন্দই চকুৰ দৃষ্টিৰ দূৰত্বলৈ মানুহজনক আগবঢাই থ'লে। পাচত তেওঁ মানুহজনৰ ভৰিত মূৰ থৈ সেৱা কৰি উঠি চাই দেখিলে, মানুহজন নাই। ভৱানন্দই আচৰিত হৈ মনতে ক'লে,"এওঁ ঈশ্বৰহে আছিল, মানুহৰ এনে কাৰ্য্য নহয।"

১-১২-২ ভৱানন্দই ডিঙ্গা নগৰৰ পৰা নামা নগৰলৈ উঠি গৈ তাত মাটি কিনি ঘৰ বৰী কৰি সৰিযহৰ বেপাৰ কৰিব ধৰিলে। তেওঁ লগৰীযাৰ সৈতে বুটী লুইতেৰে সোমাই এঘৰত সৰিয়হ জুখি লৈ গৃহস্তক কড়ি গণি দিছে। গৃহস্তই গণি ভুল কৰি চাৰি কাওণ কড়ি কমাই ল'লে। ভৱানন্দই লগৰীযাহঁতক ক'লে," কড়ি ঘূৰাই দিযাহঁক, লোকৰ কড়ি আমাক নলাগে।" লগৰীযাহঁতে ক'লে," গৃহস্তই আমাক দিছে, আমি এৰো কিয?" তেওঁলোকে নাও লৈ উজাই আহিছে। পাচত নল খাগৰিত খোঁচ খাই দুতৰপীয়া ছৈ ফুটি গৈ টোপোলা ফুটি এটা এটাকৈ কড়ি পানীত পৰিব ধৰিলে। ভৱানন্দই ক'লে, "পানীত কি পৰিছে চোৱাচোন।" তেওঁলোকে চাই দেখিলে কড়ি পৰিছে। পাছত কড়িৰ টোপলাটো বামলৈ তুলি আনি চাই দেখিলে যে চাৰি কাওণ কড়ি নাই। ভৱানন্দই ক'লে,"মই তেতিয়াই কৈছিলো, লোকৰ কড়ি আনিবই নালাগে।"

১-১২-৩ ভৱানন্দ আৰু লগৰীয়াহঁতে আহি লুইত ওলালহি। সণ্ঢৰা ঘাটত বৈ ভৱানন্দই সন্ধ্যা তৰ্পণ কৰিছে। দুপৰীযা সময, সূৰ্য্যক নমস্কাৰ কৰি তেওঁ এচলু এচলুকৈ অৰ্ঘজল দিছে। সেই সময়ত সেই ঘাটতে ভস্কৰ গুৰুৱে শৌচ শুদ্ধি কৰি পানীত নামি বামলৈ পানী ছটিয়াইছে। তাকে দেখি ভৱানন্দই সুধিলে," বালিত পানী কিয ছটিযাইছে?" ভাস্কৰ গুৰুৱে ক'লে, " ধূঁৱাহাট গাঁওত কলৰ পুলি এটি ৰুই আহিছো, তাতে পানী দিছো।" ভৱানন্দই ক'লে, "ইযাত পানী দিলে তাত পাবনে, পুলিটো বাছিবনে? ধূঁৱাহাট দেখো এমাহ পথৰ দূৰৈত।" ভাস্কৰ গুৰুৱে ক'লে," সূৰ্য্য দেখো এক লক্ষ যোজন দূৰৈত, ইযাত পানী দিলে তাত পাবনে, তুমি যে দিছা?" পাছত ভস্কৰ গুৰুৱে পানীত ডুব মাৰি উঠি বস্ত্ৰ সামৰি লৈ ৰাম বুলি জলপান কৰিলে। জলপান কৰি উঠি তেওঁ ভৱানন্দৰ ওচৰলৈ গ'ল। গুৰুৱে ভৱানন্দক সুধিলে,"তুমি শূদ্ৰ

নোহোৱানে?" ভৱানন্দই ক'লে," হয়।" গুৰুৱে ক'লে, " যদি শূদ্ৰ হোৱা, এইবোৰ কি কৰা, তপ-জপ? কলি যুগত পাপীৰো কৰ্ম আছেনে? কলিযে হৰি নামৰ বাহিৰে ধৰ্মৰ তিনিখন ভৰি ভাঙিল, যত ধৰ্ম কৰ্মই হৰিনামত শৰণ পশি আছে। ৰাম নাম যিজনে ল'য, সকলো ধৰ্ম তেওঁৰ সিদ্ধ হয। কলিয়ে সকলো ধৰ্মক দূষিত কৰিছে, সকলো একাকাৰ হ'ল, সকলো লোকৰে পাপত মন। এতেকে শূদ্ৰৰ তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ ক'ত আছে? মই ব্ৰাহ্মণক দেখা নাইনে? ঘঁৰিযালৰ দৰে ডুবটি মাৰিলো, আৰু তুমি কি সন্ধ্যা তৰ্পণ কৰা? এই সন্ধ্যা তৰ্পণ আগৰ তিনি যুগতে গ'ল, কলিত হৰিনাম বিনে জীৱই সংসাৰৰ পাৰ নাপায।" ভৱানন্দই ক'লে," কোনেনো সকলো গুচাই নামৰ কথা কয একা?" গুৰুৱে ক'লে," ধুঁৱাহাট গাঁওত শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ নামেৰে পূৰ্ণ ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ হৈছে, তেৱেঁই সকলো গুচাই কলি যুগত শ্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন সাৰ কৰিছে।" ভৱানন্দই সুধিলে," আপুনিনো ক'ৰ পৰা আহিছে?" গুৰুৱে ক'লে, "মই শঙ্কৰৰ ঠাইৰ পৰা আহিছো।" ভৱানন্দই ক'লে," তেওঁ তেনে হৰিৰ অৱতাৰ, আপুনিনো এৰি আহিলে কিয?" গুৰুৱে ক'লে," তেওঁৰ মাযায়ে মোক মুহিলে, চকুক জাল আৰু অন্ধকাৰে ঢকাদি অজ্ঞানে মোক ঢাকিলে। তেওঁক প্ৰাৰ্থনা কৰি বিদায লৈ জগন্নাথ ক্ষেত্ৰলৈ যাওঁ।" ভৱানন্দই ক'লে," মোকো জগন্নাথ ক্ষেত্ৰলৈ নিযক।" গুৰুৱে ক'লে," তুমি কথা কোৱা জগন্নাথ মহাপুৰুষ শ্ৰীশঙ্কৰ গুৰুৰ তালৈ উজাই যোৱা।" ভৱানন্দই সুধিলে,"কিমান দিনত পাম?" গুৰুৱে ক'লে,"এপুৰা চাউল, এপোৱা লোণ, এপোৱা তেল, আধা পোৱা খাৰ খৰছ কৰি উজাই যোৱা।" ভৱানন্দই ভাস্কৰ গুৰুক ক'লে," এনে পূৰ্ণ গুৰুৰ খবৰ দি আপুনি মই অন্ধলাক দিব্য অঞ্জন দিলে।" এই বুলি ভৱানন্দই টকা আঠটি দি ভাস্কৰ গুৰুক সেৱা কৰি বিদায দিলে। গুৰুৰ খবৰ পাই ভৱানন্দই পুনৰ হালধা গাওঁলৈ আহিল মনতে বিষন্ন ভাব লৈ।

১-১২-৪ ঘৰ পাই ভৱানন্দই সাতজন লগৰীযাক গোটাই আলোচনা কৰিলে," আমাৰ এই ঠাই নৰক,গৰ্ভবাস, মানুহৰ মুখত শুনিছো উজনিত সোণ, পাটৰ কাপোৰ, হাতীৰ দাঁত, ডাব কটাৰী, জালুক,ৰঙপতীযা-ৰাইলুঙীযা জাপি পোৱা যায, সেযা সৰহকৈ কিনিলে আমাৰ ইয়াত মূলতকৈ দুগুণ দাম পাম।" লগৰীযাসকলে ভৱানন্দৰ কথাটি শলাগিলে। তেতিযা নাও সজাই তাত বয-

বস্তু ভৰাই সাতজন লগৰীযাৰ সৈতে ভৱানন্দই বণিজলৈ ওলাই বুঢ়ী লুইতেৰে ভটীয়াই গৈ হাৰিযাজানৰ মুখেৰে চূণপৰা হৈ উজনিলৈ পোনাইছে। হাৰিযাজানৰ পাৰত ভকতে খাগৰি কাটি গীত গাইছে," মন মেৰি ৰাম চৰণে লাগু ।" আৰু গীতৰ ভণিতা পেলালে," জানিযা শঙ্কৰে কয়, ৰাম বিনে গতি নাই।" ভৱানন্দই গীতটো শুনি বহাৰ পৰা উঠি ক'লে," সেয়া কাৰ গীত গাইছে?" ভৱানন্দৰ লগৰীয়াহঁতে ভকতক সুধিলে," হেৰা, কোনে ৰচা গীত গাইছা?" ভকতসকলে ক'লে," শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ।" এওঁলোকে সুধিলে," তেওঁনো ক'ত আছে?" ভকতে ক'লে," গুৰুজনা চূণপৰা গছৰ তলত বৈ আছে।" লগৰীয়াহঁতে পুনৰ সুধিলে," তেখেতে দেখোঁ [illegible]টো গাঁওতহে থকা বুলি শুনিছিলো।" ভকতে ক'লে," হয, সেই ঠাই এৰিবৰ সাত মাহ হ'ল আৰু আজিহে ইযাত থিতাপি লৈছে।" এওঁলোকে সুধিলে," তেওঁৰ ওচৰলৈ কোন দিশেৰে যাব পাৰি?" ভকতসকলে ঘূৰাই পকাই দীঘলীযা বাট এটিৰ কথা ক'লে। ভকতসকলে পোন বাটেৰে গৈ গুৰুজনাক কথাটি ক'লেহি," বাপ, এজন ডাঙৰীযা ধৰণৰ লোকে আপোনাক বিচাৰি আহিছে।" ভৱানন্দই গুৰুজনাৰ খবৰ পাই মনত এনে লগিল যেন হাতেৰে চন্দ্ৰ ঢুকি পালে। তেওঁ নাওখন কিছুদূৰ আগুৱাই লৈ গৈ জানত সোমাই ৰাখি মণ্ড- মাহ, কোনোৰে ক'য় সৰিয়হ আৰু এটোপলা চাউল কান্ধত লৈ আৰু তেলৰ চুঙা হাতত লৈ, আনে ল'বলৈ খুজিলেও নিদি নিজ হাতেৰে লৈ গৈছে। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ কোটি সূৰ্য্যৰ দৰে মধুৰ মূৰুতি, ৰূপত কোটি চন্দ্ৰকো জয কৰি, কোটি কামদেৱক তুচ্ছ কৰি সমুদ্ৰ যেন গভীৰ, পৃথিবী যেন স্থিৰ, ধৰ্য্য মেৰুৰ দৰে, বুদ্ধিত বৃহস্পতি আৰু বনৰ মাজত প্ৰকাশমণি হৈ পশ্চিমফালে মুখ কৰি পীৰা কমলিত বহি লৈ তেওঁ ভকতৰ হাতেৰে বন কটাইছে। ভৱানন্দই গৈ গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাৰ পদ পঙ্কজত ভৱানন্দৰ ছাঁটো পৰাত গুৰুজনাই নাৰাযণ নাম উচ্চাৰণ কৰি ঘূৰি চাই সুধিলে," ক'ৰ পৰা আহা হৈছে?" ভৱানন্দই ক'লে,"বাপ,হালধা গাওঁৰ পৰা।" গুৰুজনাই ক'লে," তোমাক দেখি চাৰি বেদৰ সাৰ চাৰি বস্তু, পৰম মঙ্গলময নাৰায়ণ নাম উচ্চাৰণ হ'ল, এতেকে তোমাৰ নাম নাৰাযণ দাস হওঁক। গুৰুজনাই পুনৰ সুধিলে,"তুমি মোক কেনেকৈ জানিলা?" নাৰাযণ দাসে ক'লে," বাপ, ভস্কৰ গুৰুৱে দৰিদ্ৰক অষ্টনিধি আৰু

অন্ধলাক চকু দান দিযাদি মোক খবৰটি ক'লে। মই আপোনাৰ দাসৰো দাস বুলি জানিব। ভাস্কৰ গুৰুৰ উপদেশত আপোনাক জানিলো। তেওঁ আপোনাৰ ঠাইৰ পৰা পশ্চিম ক্ষেত্ৰলৈ গৈছে। আপোনাৰ লীলা, গুণ, মহিমা তেৱেঁই মোক ক'লে। চাৰি সিদ্ধই বৈকুণ্ঠত কৈছে," পিতৃমুখে তযুগুণ শুনিলো যৈখানি, সেইদিনা হিযাত পশিলা চক্ৰপাণি।" ভস্কৰ গুৰুৰ বাক্যতে হৃদযত থ'লো আপোনাৰ এই পাদপদ্ম।" গুৰুজনে ক'লে," অ' ভাস্কৰে পৰোক্ষভাবে মোৰ হিত চিন্তিছে গৈছে।"

১-১২-৫ তেতিযা গুৰুজনাই নাৰাযণ দাসৰ আগত নিজৰ বংশাৱলী, সুখ-দুখ, থান-ক্ষেত্ৰৰ কথা কৈছে। নাৰাযণ দাসেও নিজৰ বিষযে কৈছে। গুৰুজনে ভকতসকলৰ নাম কাটি মাতি নাৰাযণক ভাই দিছে। নাৰাযণে গুৰুজনাক সুধিলে," বাপ, আপোনাৰ সঙ্গীভকত কেইজন ?" গুৰুজনাই ক'লে," ছযকুৰি।" নাৰাযণে ক'লে, "বাপ, নহয, আপোনাৰ সন্মতৰ কেইঘৰ? গুৰুজনাই ক'লে,"অ' নাৰায়ণ, আঢৈ ঘৰ।" নাৰাযণে ক'লে, "বাপ, সেই আধাঘৰৰ লগত মোকো ল'ব।" গুৰুজনাই ক'লে, "নাৰাযণ, তোমাকনো আধাঘৰ কৰি ল'মনে, গোটেই এঘৰ কৰি ল'ম।" গুৰুজনাই পুনৰ ক'লে, "মোক পাই তুমি এনেখন কৰিছা আৰু আমাৰ লগত যি এজন পুৰুষ আছে, একেবাৰে বিচক্ষণ, তেওঁক পালে বৰকৈ আকুল হ'বা যেন পাইছো।" নাৰাযণে সুধিলে,"বাপ," তেওঁনো ক'লৈ গ'ল। গুৰুজনে ক'লে," তেওঁৰ মাতৃ ঢুকাইছে, সেযেহে মাহেকীয়া পৰ্বৰ বাবে টকা ভঙাব গৈছে।" নাৰায়ণে ক'লে," বাপ, টকা যদি ভঙাব নোৱাৰে, মোৰ তালৈ পঠাই দিব।" গুৰুজনে ক'লে," জানিছা নাৰাযণ, তোমাক তেওঁৰ সৈতে সখি কৰোৱা যাব।" নাৰাযণে ক'লে," বাপ, আপোনাৰ দুই পাদপদ্মৰ ভৃত্য, কিঙ্কৰ কৰি ল'ব মই দাসক।" নাৰাযণে গুৰুজনাক সেৱা কৰি বিদায় লৈ নাওৰ ঘাটলৈ গ'ল।

১-১২-৬ মাধৱদেৱ আহি পালে। গুৰুজনাই সুধিলে," বঢাৰপো, টকা ভঙাব পাৰিলানে?" মাধৱে ক'লে, "বাপ ছকীযা মাজিৰ ঘৰত নাপালো।" গুৰুজনে ক'লে," হেৰা, এজন পুৰুষ আহিছিল, তেওঁৰ তালৈ যোৱা,তেওঁ কৰি

(১) নাৰাযণ নাদাত্মক হেতুকে সামবেদৰ পৰা 'না ঋক বেদৰ ঋ ৰ পৰা 'ৰা , যজুবেদৰ পৰা 'য় আৰু অথৰ্ব বেদৰ অথৰ্ব শব্দৰ মূলত নথকা অৰ্থৰ 'অ'ৰ পৰা ণ ধৰি নাৰাযণ।

দিব বুলিছে। আৰু মই তেওঁ আৰু তোমাক সখি কৰি দিব খুজিছো।” এই বুলি কৈ গুৰুজনে সংস্কৃতত মূল শ্লোক মাতিলে। তাৰ অৰ্থ মাধৱদেৱে ভাঙনি কৰি নামঘোষাত দিছে।—

ভাৰত পুৰাণ আদি যত, প্ৰকাশ কৰয় নানামত,
যত মহাজন সভা মধ্যত।
পৰম আনন্দ ৰসময, কোটি সূৰ্য্যসম প্ৰকাশয়,
মহাভাগৱত হোৱয় যাবে বেকত।।

মাধৱে ক'লে,“ বাপ, আপোনাৰ অভয় পাদ পদ্মৰ কৃপাতহে ভকত-বস্তু পায়।” গুৰুজনাক সেৱা কৰি মাধৱ বাৰাদিলৈ গ'ল।

১-১২-৭ নিশাটো বাৰাদিত বৈ পুৱাই উঠি মাধৱে নাৰায়ণ দাসৰ তালৈ গৈছে। তেওঁৰ হাতত লাঠি আৰু মূৰত পথালি গামোচা, তেওঁক দেখিবলৈ নাবালক যেন লাগিছে। নাৰায়ণে বিছনাৰ পৰা উঠি মাধৱলৈ চাই আছিল। তেওঁ সন্মুখত ডিঙা নাওত যোৱা এজন পুৰুষ দেখি, ৰূপে গুণে মানে সেয়া মাধৱ হয় বুলি মনতে থিৰাং কৰিলে আৰু তেওঁ গুৰুজনাক দি যোৱা গামোচাখনো মাধৱৰ মূৰত দেখিলে। তেওঁ আগবাঢ়ি আহি মাধৱক সেৱা কৰি নি পিঠিয়া ঢাৰিখন পাৰি তাত বৰ কাপোৰখন দুতৰপীয়াকৈ পাৰি আদৰ কৰি বহুৱালে। নাৰায়ণে মাধৱদেৱক ক'লে,“ বাপ,শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ গুৰুজনাক যেতিয়া সেৱা কৰিছিলো, তেতিয়াই তেৰাই মোক আপোনাৰ দুখনি চৰণ পঙ্কজৰ দাস কৰি দিছে, আপুনিহে মোক আপোনাৰ দাস, কিঙ্কৰ কৰি ল'ব লাগে।” এই বুলি নাৰাযণে মাধৱৰ পাদ পঙ্কজত মূৰ থৈ সেৱা কৰিলে। তেওঁ পুনৰ সুধিলে,“ বাপ, টকা ভঙাব পাৰিলেনে?” মাধৱে নোৱাৰা বুলি ক'লে। নাৰাযণে ক'লে,“তেনেহলে টকা দিযক।” নাৰাযণে টকা ভাঙি লগত আৰু টকা দি দহ টকা কৰি দিলে। মাধৱে ক'লে,“ হেৰা, পাঁচ টকাহে পাওঁ, দহ টকাৰ ভাঙনি দিলা দেখোঁ?” নাৰায়ণে ক'লে,“ বাপ, আপুনাৰ মাতৃ জানো মোৰো মাতৃ নহয়? মযো কাম কৰিব লাগে, সেযেহে দিছো, নিযক।” নাৰাযণে কালিৰামকো মাধৱৰ লগত পঠালে। সেই টকাৰে মাধৱে মাতৃৰ কাজ- কাম দক্ষিণা সকলোখিনি কৰিলে।

১-১২-৮ নাৰাযণ দাস ঠকুৰৰ লগৰীয়া ছয়জনেও মহাপুৰষক গুৰু বুলি

ভকত হ'ল। তেওঁলোক আটাযে দুটোপলাকৈ চাউল উপহাৰ দি দুযোজনা গুৰুকে সেৱা কৰি ঘৰলৈ গ'ল। নাৰাযণ দাসে গাঁওৰ নদীৰ ঘাট পাই নাও বান্ধি তিনি দিন [illegible] পৰা উঠা নাই। নাৰাযণৰ পত্নী আযে তামোল পাণ শৰাইত লৈ আগবাটি লৈ সুধিলে," আনবাৰ হ'লে ঘৰলৈ যায, খায, ল'য, এইবাৰ কিযনো নাযায? আমি দাস দাসীক এৰিলে নেকি?" ঠাকুৰ আতাই ক'লে," মই মহা বিশিষ্ট সাধু মহাপুৰুষক গুৰু বুলি শুদ্ধ ধৰ্ম ধৰি আহিছো,তাকে যদি তোমালোকেও ধৰা, যাম, খাম উঠিম আৰু তেতিয়া মযো তইঁতৰ আৰু তইঁতো মোৰ। আৰু যদিহে কথাত লাগি নধৰা, তইঁত মোৰ ক'ৰ বা কোন? তেতিয়া [illegible] ইয়াতে এৰি গুৰুৰ ঠাইলৈ যাম।" তাকে শুনি আযে মাত লগালে," আপুনি ঘৰৰ [illegible], আপুনি গ'লে হাত ভৰি, ঘৰৰ দাস দাসী নচলিব, নাযাব কিয? আৰু ধৰ্ম আচৰণ নকৰি বাক্যত নৰ'লে আমাক এৰা যুগুত, কিন্তু ধৰ্ম ধৰি আচৰিলে আমাক এৰি যোৱাত দোষ নাইনে?" আতাই আইক আদেশ কৰি পাগ চৰু পেলাই, ঘৰ চোতাল আথল গোবৰ মাটিৰে মোচাই আৰু কাপোৰ কানি ধোৱাই পাচত ঘৰলৈ গ'ল। পিচদিনা আতাই পুত্ৰ পত্নী সকলোকে লঘোনে ৰাখি পাচত তেওঁলোকক লগত লৈ লগতে কাপোৰ, চাউল, মাছ তামোল পাণ লৈ গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ গ'ল। তেওঁলোকক মহাপুৰুষক গুৰু বোলাই নীতি সদাচাৰ শিকাই পুনৰ ঘৰলৈ আনিছে। পাচত ঠাকুৰ আতাই হালধাৰ পৰা মনথৈলৈ উঠি আহি ঘৰ বাৰী কৰি তাত ৰ'লহি। তেওঁ মনথৈৰ পৰা গুৰুজনাৰ ঠাই পাটবাউসীলৈ অহা যোৱাকৈ থাকিল।

১-১২-৯ ঠাকুৰ আতাই মনথৈৰ পৰা গুৰুজনাৰ ঠাইলৈ যাওঁতে বাটত মন্দিযা হাটৰ আইঁতৰ তলত পাহাৰী মেৰিত এজন লোকে শুই থকা দেখিলে। আতাই শুনিলে লোকজনে টোপনিতে এনেকৈ কৈ আছে," মা, তোমাৰ হাতৰ পৰা কাহানি নিস্তাৰ পাওঁ?" তাৰ পাচত মানুহজন সাৰ পাই উঠি বহিল। আতাই মানুহজনক সুধিলে," তুমি কাক এনেকৈ কৈ আছিলা," ওহো মা, কেনেকৈ নিস্তাৰ পাওঁ, ইত্যাদি।" মানুহজনে ক'লে, "বোপা কি সোধা? মই দেৱীক আৰাধনা কৰিছিলো। পূজা সেৱাত গৰু, ম'হ, তাম, কাঁহ, দাস, দাসী, হাতৰ, কোঁচৰ সকলো খেদাই অষ্টম দৰিদ্ৰ হ'লো। এতিযা নৰণীৰে গা ছিৰি শামুকৰ

খোলাত গাৰ তেজ ধৰি দিওঁ, তাকে দেৱীয়ে সৰ্পৰূপে ধৰি খায়। এতিয়া সেয়াও নাই , শৰীৰ শুকাই এনুৱা হ'ল। তথাপি চকু জপাবই নোৱাৰো, চক্ষু জপালেই সপোনতে দিথকত ধৰা দিয়াদি দে দে কৈ ধৰেহি।" আতাই ক'লে,' তোমাৰ হাতৰ পৰা কেনেকৈ নিস্তাৰ পাওঁ।" এনেকৈ বুলিছিলা, নিশ্চিতকৈ বুলিছিলা, নহয়নে ?" মানুহজনে ক'লে," নিশ্চয়কৈ বুলিছিলো, চোৱা দেহা কেনে কপাহ যেন হ'ল, শৰীৰ নৰ'য় এতিয়া।" আতাই ক'লে," যদি নিশ্চয়কৈ বৈ৻৸, আজি প্ৰমাণ পাবা আৰু প্ৰমাণ পালে উজনিৰ পৰা ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ পুৰুষ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ চূণ্ৰপৰা গছৰতলত বৈ আছে, তালৈকে যাবা। ' এই বুলি কৈ আতা গ'লগৈ। নিশা সপোনত দেৱীয়ে মানুহজনক দূৰৈৰ পৰাই ধৰিছে," পুত্ৰ দে দে খুলি।" মানুহজনে সপোনতে ক'লে," মই আন লোকৰ দাস, আগতে মুকলিমূৰীকৈ ফুৰিছিলো, কিন্তু চোৱা আজি পাই খুঁটি মাৰি বান্ধি থৈছে।" তেতিয়া দেৱীয়ে ওচৰ চাপিব নোৱাৰি গুচি গ'ল। মানুহজনে প্ৰমাণ পাই ঘৰৰ পাচৰ পুৰাকল থোক কাটি গুৰ এটেকেলিৰে সৈতে লগত লৈ গা পা ধুই শুদ্ধ হৈ গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ গ'ল। সেই সময়ত গুৰুজনে এডাল হুলাবাৰিৰে চোতালৰ কেএগ্ৰা বনৰ গুটি এৰাই আছিল। এনেতে মানুহজনে গৈ কলথোক গুৰুজনাৰ আগত থৈ সেৱা কৰিলে। গুৰুজনে সুধিলে ," তুমি কোন, ক'ৰ ?" মানুহজনে ক'লে, "মোৰ নাম গোবিন্দ গৰমালি।" গুৰুজনাই সুধিলে," মোক কেনেকৈ জানিলা ?" পিচত গোবিন্দই আদিৰে পৰা অন্তলৈ সকলো কথা ক'লে। গুৰুজনে জানিলে গোবিন্দক নাৰায়ণ দাসে পালে। তেৰাই ভাৰ্য্যক মাতি ক'লে," ৰামানন্দৰ মাক চোৱাহি, কৃষ্ণই কৈছে—

মোৰ ভক্ত থাকে যত উদাৰ চৰিত্ৰ।
কীট পতঙ্গকো তথা কৰয় পবিত্ৰ।।

চোৱা, উলৰুনীতো পদুম ফুলিছে। মই বুজিলো দেৱীভক্তৰ জাত, চাউল মৰিব, ভকত যাওঁতেই বায়ু পবিত্ৰ হৈ গৈছে।" গুৰুজনাই গোবিন্দক ক'লৈ,"তুমি আহিছ্ৰ হয়, ধৰ্ম ধৰিবা কেনেকৈ, ৰাখিব পাৰিবা জানো ?" গোবিন্দই ক'লে,"বাপ, আপোনাৰ অভয় চৰণৰ কৰুণা হ'লে ৰখিব পাৰা যাব।" ইয়াৰ পাচত গোবিন্দই নীতি নিয়ম কৰি হবিচে থাকি গুৰুজনাত শৰণ লৈ পৰমাৰ্থ বস্তু লভি ঘৰলৈ গ'ল।

১-১২-১০ গোবিন্দ গৰমালিয়ে ঘৰলৈ গৈ দিনচেৰেক পাচত নাও টকা লৈ সৰিযহৰ বেপাৰলৈ ওলাল। তেওঁ গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ আহি ক'লে, ' বাপ, মই অকলে বেপাৰলৈ ওলাইছো, মোৰ লগত দুজনমান ভকত দিয়ক।" গুৰুজনে তিনিজন ভকত তেওঁৰ লগত দিলে। তেওঁলোকে নাও মেলি গ'ল। বাটত যাওঁতে তিনিজন ভকতৰ মাজত দন্দ লাগিল। এজন ভকতে আনজন ভকতক ক'লে গৰু, আনজন ভকতে সিজনক ক'লে পশু আৰু আনজন ভকতে দুযোজনকে ক'লে ছাগলী। এনেকৈ কোবাকুইকৈ তেওঁলোকৰ মাজত কাজিয়া লাগিল। গোবিনন্দই সন্ধিয়া এঠাইত নাওখন ৰাখি এজন ভকতক খৰি আনিবলৈ পঠিয়ালে আৰু আন এজন ভকতক পঠিয়ালে জুই আনিবলৈ। তেওঁলোক দুজন গলত গোবিন্দই বাকী ভকতজনক নাওৰ বুকুত বান্ধি থ'লে। আন এজন ভকত আহোঁতে তেওঁক বান্ধি থ'লে নাওৰ কড়িত। আৰু আনজন ভকত আহোতে তেওঁকো বান্ধি থ'লে আন এটি কড়িত। এনেকৈ বান্ধি থৈ তিনিজন ভকতক ঘাঁহ দিলে তিনি প্ৰকাৰে। ছাগলী বোলা ভকতক দিলে কঠালৰ পাত পশু বোলাজনক দিলে কোমল ঘাঁহ আৰু গৰু বোলাজনক দিলে বন ঘাঁহ। এনেকৈ ঘাঁহ দি গোবিন্দই অকলে নাও বাই উজাই আহিল। তেওঁ গুৰুজনাৰ ঠাইৰ ঘাটত নাও বান্ধি তিনিওজন ভকতৰ বান্ধ মোকলাই দিলে। তিনিজন ভকতে গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ গৈ কান্দি কাটি সকলো ক'লে। পাচত গোবিন্দই গৈ গুৰুজনাৰ আগত আঁঠু লৈ সেৱা কৰাত গুৰুজনাই গোবিন্দক খং কৰি ক'লে হেৰা মই তেতিয়াই কৈছিলো তই ৰজাৰ গৰমালি এই ধৰ্ম কেনেকৈ ৰাখিবি ' তেতিয়া গোবিন্দই ক'লে, বাপ বিচাৰ কৰি যি দণ্ড হয় দাসক সেয়ে দিয়ক। গুৰুজনাই সুধিলে, বাৰু, কিয়নো ভকতক বান্ধা ' গোবিন্দই ক'লে, বাপ আপুনি দিছে পাষণ্ড মৰ্দনত -

নিন্দা শুনি যদি তৈৰ তুণ্ডচে।
কল্পমানে নৰকত পচে।।

গুৰু নিন্দা বাণী শুনি পাৰিলে তাতে প্ৰাণ এৰিব নতুবা পলাই যাব আৰু যদি পলাবৰো ঠাই নাই নিন্দুকজনক শাস্তি বিহিব। গোবিন্দই পুনৰ ক'লে, বাপ মোৰ পলাবলৈ ঠাই নাছিল চাৰিওফালে পানী হাবি আৰু তাতে নিশা প্ৰাণ

ত্যাগো কৰিব নোৱাৰো, এতেকে তেওঁলোককে বান্ধিলো আপোনাৰ বাক্য মনত পেলাই। তেতিয়া গুৰুজনে ভকতকেইজনক খং কৰি ক'লে," এনে অকথ্য বাকি মুখত লৈ ভকত হোৱাইঁক।"

১-১২-১১ মাধৱদেৱ বাৰাদিত আছে। উৰ্বশী আইৰ এটি পুত্ৰ জন্ম পালে নাম থ'লে ৰামচৰণ। আয়ে মাহৰ অন্তত পুত্ৰক নি মাধৱদেৱৰ চৰণত পেলাই কান্দিব ধৰিলে, ' দাদা,এই ঘৰলৈকেহে মোক দিলিনে? এওঁলোকৰ পূৰ্বপুৰুষ হেনো হেকৰাকুছিকত বামুণৰ বৰুৱা হৈছিল। তাতে ব্ৰাহ্মণে শাপ দিছে সপ্তম পুৰুষত বংশ ছেদ হোৱাৰ। মোৰ ল'ৰাটোতে সাত পুৰুষ হৈছে,এতিয়া ই মৰিব।" এই বুলি উৰ্বশীয়ে পুনৰাই ৰাও ধৰিলে। তাকে দেখি মাধৱদেৱৰ দয়া জন্মি ক'লে,' মাই, তোৰ ওপৰত থকা ব্ৰহ্ম[illegible] মোৰ বংশছেদ হওঁক তইঁতৰ ওপৰত থকা শাপ গোত্ৰৰৰ সৈতে মই ল'লো আৰু মোৰ গোত্ৰ ভাগিনক দিলো, আনন্দ মনেৰে লোৱা। তাৰ [illegible] বৃদ্ধি হওঁক, চিৰঞ্জীৱ হওঁক সি।" এই বুলি মাধৱদেৱে ভাগিনৰ গোত্ৰ সলাই নিজে শাপ লৈ ভাগিনক বৰ দিছে।

১ ১২-১২ এদিনাখন গুৰুজনাই ঠাকুৰ আতাক সুধিলে," নাৰায়ণ তোমালোকৰ গাঁওত তোমাৰ নিচিনা আৰু কেইঘৰ আছে?" আতাই ক'লে,"বাপ তিনি ঘৰ। গুৰুজনাই ক'লে, কাৰ কি নাম?" আতাই ক'লে," এঘৰ ছকীয়া মাজী এঘৰ পিতাম্বৰ কবি আৰু এঘৰ জযন্তীৰ মধাই (মাধৱ)।' কোনে কি কাম কৰে? আতাই ক'লে বাপ ছকীয়া মাজীযে অন্ন জল দান কৰে।' গুৰুজনাই ক'লে সি গৃহাশ্ৰম ধৰ্মৰ। পীতাম্বৰ কবিয়ে কি কবিতা লিখে?' আতাই ক'লে,' বিলাপ কৰিয়া কান্দে ৰুক্মিণী, কোন অঙ্গে খুঁত দেখি নাহিলা যদুমণি।' এই কবিতা লিখে।" গুৰুজনাই ক'লে," সি শাক্ত,তমসিক, তাৰ কথা নকবা। গুৰুজনাই পুনৰ সুধিলে,' আৰু জযন্তীৰ মধায়ে কি কৰে? আতাই ক'লে,"তেওঁ কাজলৰ কৰ তোলা বিষয়া আছিল। তাত মহা দোষ হয় দেখি সেই বাবটি তেওঁ তেওঁৰ বান্ধাটিক দি ক'লে, "তই মোৰ জমিদাৰিখিনি চাবি।" বান্ধাটোৱে এবছৰলৈ একো মজুৰি লোৱা নাছিল, কিন্তু পিচত সি মজুৰি খুজিব ধৰিলে। বান্ধাই গৈ মজুৰিৰ কথা কয়, মধায়ে কাণ নকৰে। এদিন সি মধাই নথকাত ঘৰলৈ গৈ তেওঁৰ দুই পত্নীক ক'লে, "মই কওঁহে, তইঁতৰ গায়ে নল'বে, কুকুৰৰ সমানো

জ্ঞান তইঁতৰ নাই যেন পাইছো, টকা দিবলৈ টান পোৱা হ'বলা" এই বুলি সি গ'লগৈ। ইয়াকে শুনি মধাইৰ দুই পত্নীয়ে ভাত নাৰান্ধিলে। মধায়ে ঘৰলৈ আহি সুধিলে,' কি কৰিছা দেখোঁ ভাত ৰন্ধা নাই?' ভাৰ্য্যাই ক'লে," কি ৰান্ধিবা। বান্ধাক বিষযো দিলা, টকা কড়িও এৰি দিলা, এনেহে অবদাৰ, কিন্তু সি আমাক কিযে বুলি নক'লে।' মধায়ে সুধিলে," কি বুলিলে?" ভাৰ্য্যায়ে ক'লে," কি ক'বা? মধায়ে ক'লে," কোৱাচোন।" ভাৰ্য্যই ক'লে," সি আমাক কুকুৰ পাতি শাপি গৈছে। মধায়ে ক'লে," যোৱা ভাত ৰান্ধাগৈ, তাতো অসন্তোষ কৰেনে? সি ধেমাই সত্য কথাকে কৈছে, কুকুৰে বছৰত এবাৰ ভাদ মাহত সম্ভোগ কৰে আৰু জ্ঞান শূন্য পশু জাতি হৈয়ো সৃষ্টিকৰ্ত্তা আদি পুৰুষৰ পূৰ্বৰ বাক্যত আছে। তোমাক মোক বেদবাক্যই মাহৰ অন্তত ঋতুত সম্ভোগ কৰিব দিছে, কিন্তু পাপ পূণ্য নাচাই আমি যেতিযাই মন যায তেতিযাই সম্ভোগ কৰো, সেযে আমাৰ মান- জ্ঞান নাই, হয।" এনে বিৰকতি ভাব লৈ এটি বুলি দুই কৰি মধায়ে নাম লৈ আছে।' গুৰুজনাই ক'লে, 'তেওঁক মোক লগ লগাই দিবা।" ঠাকুৰ আতাই গৈ জযন্তীৰ মধাইক গুৰুজনাৰ গুণ লীলা আৰু মহিমা কওঁতে মধায়ে আতাৰ লগত আহিল। তেওঁ গুৰুজনৰ পৰা পৰম তত্ত্ব বস্তু লাভ কৰি মহা বিৰকত বৈৰাগ্য হৈ দুযোজনী ভাৰ্য্যাক এৰি হাটীৰ বাহাত গুৰুজনাৰ লগত ৰ'ল, হিংসা ভাব এৰি।

১-১২ ১৩ এদিনাখন গুৰুজনে মাধৱদেৱ, জযন্তীৰ মধাই আৰু আন আন ভকতৰ সৈতে গৈছে বুঢ়ী লুইতেৰে ভটীযাই। পালাংদিৰ ঘাটত ৰায ফৈদৰ এজনী তিৰোতাই কাপোৰ ধুইছে অৰ্ধ নগ্ন হৈ। ভটীয়াই কিছুদূৰ গৈ গুৰুজনে মাধৱক সুধিছে,' বঢ়াৰপো কি দেখিলা?" মাধৱে ক'লে," বাপ একো দেখা নাই।' গুৰুজনাই ক'লে," ক'লৈনো চাই আছিলা?" মাধৱে ক'লে," বাপ, আপোনাৰ অভয পদ পঙ্কজক চাই আহিছো।"

১-১২-১৪ তেওঁলোকে গৈ থাকি দেখিলে লুইতৰ চাপৰিত এটি চাণ্ডালৰ ল'ৰাই গৰু চাৰিছে। সি কৈলে,"বান্ধৱ কৃষ্ণ।" তাকে শুনি গুৰুজনাই ক'লে," ই নাৱালক ল'ৰা ইযাৰ মুখতে যেতিযা নাম আহিল, এই ঠাইত নাম ধৰ্ম বস্তুৰ প্ৰকাশ হ ব।

১-১২-১৫ তেওঁলোকৰ নাও ঘূৰি আহি সত্ৰৰ চমু চাপি আহিছে।

গুৰুজনাই ক'লে, ' বঢাৰপো কবিতা ৰচনা কৰাচোঁন নাৰায়ণ দাসেও কৰা আৰু মধাইযো কৰা। মাধবদেৱে কবিতা ৰচনা কৰিলে গুৰুৰ বাক্য শিৰোধাৰ্য্য কৰি জয় গুৰু শঙ্কৰ, জগত প্ৰখ্যাত, স্বৰ্গ মৰ্ত্ত পাতাল অনন্ত অচ্যুত, বৈকুণ্ঠ সমে ভেদি পৃথিৱী, চন্দ্ৰ সূৰ্য্য সমে থাকে মানে ৰহিব।[২]" ঠাকুৰ আতাই কবিতা কৰিলে,"জয় জয় অনাদি শঙ্কৰ, মই তু দাসকু দাস। উজনিৰ হস্তে আসি প্ৰাণ প্ৰভু নিকটে লৈলা বাস।" মধাযে কৰিলে," বাউ বৰ নামৰে বাচৰু শ্ৰীশঙ্কৰ ঘাটে। বাব নোৱাৰো নামৰ বাচৰু ব'ঠা নাইকিযা হাতে।" তেতিযা গুৰুজনে ক'লে," বঢাৰপোৱে যি কবিতা কৰিলে, সাত পাতাল, স্বৰ্গ, সাত বৈকুণ্ঠ ভেদি গ'ল, ৰসেৰে নাও ভৰি উপচি গ'ল।" গুৰুজনে পুনৰ ক'লে," আ[illegible]পো, সীমা গুচালে ই সাৰ্বজনীন হয়।" মাধৱে ক'লে " বাপ ,সীমা দিব লাগিব।" এতিয়া মাধৱে গীতত দিলে,"শঙ্কৰ তাৰেকৰি (কৃষ্ণৰ) অংশ।" আগতে গীতত আছিল "শঙ্কৰৰ অংশ। গুৰুজনে পুনৰ ক'লে,"নাৰায়ণ দাসৰ কবিতাত ৰসে চপচপীয়া হ'ল। মধাইৰ কবিতা নাওৰ বুকুতে লুকাল।

১-১২-১৬ চুণপৰাৰ ভাটীৰ ফালে আছে মু[illegible]হিতৰ ৰাজশাল তাত শামুক পোৰাৰ দুৰ্গন্ধ। পুব ফালে কমাৰ আৰু [illegible] ফালে আছে হীৰা। সন্ধ্যা হলেই হাই উৰুমি, কোৰ্হাল লাগে। এনেকৈ নিতে হৰি গুণ নামত ব্যাঘাত হয। তেতিযা গুৰুজনে ভকতৰ সৈতে আলোচনা কৰি তাত ছযমাহ থকাৰ পিচত সেই ঠাই এৰি কমাৰকুছিলৈ গৈ ঘৰ বাৰী কৰি ভকতৰ সৈতে তাত ৰৈছে।

১ ১২-১৭ আৰু এদিন গুৰুজনে ভকতৰ সৈতে ৰঙিযা জানেৰে গৈছিল তাঁতীকুছিলৈ। তেওঁলোকে কটো তলিত নাওখন এৰি জঙঘলেৰে পোনাই গৈছে। বাটত হৰিণাৰ খোজ দেখি গুৰুজনে ক'লে," আজিয়ে গৈছে পশুটিয়ে।' আতৈসকলৰ কোনোৱে চাই কৈছে, ' কালি গৈছে।' আৰু কোনোজনে দুদিন, কোনেজনে তিনিদিন কোনোৱে পাঁচদ্দিন, কোনোৱে সাত দিন, কোনোৱে ন দিন কোনোৱে দহ দিন, কোনোৱে বাৰ দিন আৰু কোনোৱে এপষেক হোৱা বুলি ক'লে। তেতিযা মাধৱদেৱে চাই ক'লে, "এতিয়াই গৈছে।" তেতিযা গুৰুজনে ক'লে," মোৰ বঢাৰপোৱে মোৰ মন বুজি আজি যোৱা বুলি ক'লে। তোমালোকৰ

---

(২) কবিতাটো হ'ল মাধৱদেৱে ৰচনা কৰা গুৰু ভটিমা । ইয়াক পৰিশিষ্টত দিয়া হৈছে।

বিষয গ্ৰাম্য কথাই একে নহয আৰু অন্তৰৰ পৰমাৰ্থ কথাত ক'ত একে হ'বা?"

১ ১২-১৮ আৰু এদিনাখন গুৰুজন মাধবদেৱ আৰু ভকতসকলে বামুণাৰ ফালেদি গৈছে। চ'ত মাহ, খেতিযকে পথাৰত ধান সিচিছে পথ মাৰি। গৃহস্থই বাকৰিযণিযেদি বাট উলিযই দিছে, কিন্তু সেই বাট চিনিবকে নোৱাৰি। বাট নিচিনি তেওঁলোকে গজা ধানৰ ওপৰেদি গৈছে পোনাই। তাকে দেখি গৃহস্থৰ তিৰোতাজনীযে ক'লে,' কটাৰ পো কটা, চকু নাইনে, গজা ধানৰ ওপৰেদি যে যোৱা?" ইযাকে শুনি ভক্তসকলে মনোকষ্ট পাই বিষাদ মন লৈ মৌন হৈ গৈ আছে। তেওঁলোকে দুখ কৰি মনতে ক'লে, লোহাৰ লগত অগ্নিৰ মাৰ, উলুৰ লগত বগৰি পোৱা। আমাৰ লগত বেটী পিশাচনীযে গুৰুজনকো গালি পাৰিলে। আমি পাপীযে যদি বাট নেদেখি ধানৰ ওপৰেদিযে যাওঁ, দুষ্ট দুৰ্জনৰ গালি গুৰুজনে কিয খাব? তেওঁলোকে মনতে এই চিন্তা কৰি গৈছে। তেতিযা মহাপুৰুষ গুৰুজনে মনৰ মন বুজি আমাৰ অন্তৰ্যামীযে মাত লগালে ' ভাইহঁত, তিৰোতা জনীযে ভাল কথাটিকে কৈছে। তোমালোকৰ ভক্তি পৰিপক্ক হ'লে বা তোমালোকে চৰিত্ৰ পৰিপক্ক কৰিলে আৰু যদিহে ভক্তি খাটি বা ভক্তি ব্যভিচাৰ নহয, তেতিযা তোমালোকৰ পিতৃ পিতামহ অনেক উদ্ধাৰ হ'ব। একে উদ্দমতে পিতৃ পিতামহ আৰু তোমালোকৰ ব্ৰহ্মাৰ লিখন সংসাৰ যাতাযাত আৰু জন্ম মৃত্যুৰ হাত ধৰ্মৰাজে চিত্ৰগুপ্ত দ্বাৰা চোৱাই কটাৰ। এই মাতৰিটোৰে তিৰোতাজনীযে দিলে কটাৰ পো কটা বুলি তোমালোক আৰু তোমালোকৰ পিতৃ পিতামহৰ কথাটি।'ইযাকে শুনি সকলো ভক্তই শোকান্বিত শান্তিৰ বৰষুণ পৰাদি আৰু মৰাৰ মুখত অমৃত পৰাদি আনন্দিত হ'ল।

১-১২-১৯ চুণপৰাৰ মুখিৰ চুণৰ দুৰ্গন্ধত থাকিব নোৱাৰি গুৰুজনে তাত ছযমাহ থাকি কমাৰকুছিলৈ গৈছে।

১ ১২-২০ এদিনাখন ঠাকুৰ আতা মধাই আতৈ আৰু আন আন ভক্তৰ মাজত তৰ্ক বাদ হৈ তেওঁলোকে গুৰুজনাক সুধিলে বাপ, ভক্ত দ্ৰোহীৰ গতি আছে নে নাই। গুৰুজনে ক'লে ৰাম-কৃষ্ণ অবতাৰত দ্বেষ কৰি, কামভাবে আৰু শত্ৰু ভাবে গতি পালে-কংস, কুঁজী, গোপী দন্তবক্ৰ আৰু শিশুপালে। কৃষ্ণদেবে কৈছে," মোৰ দ্ৰোহী হ'লে ৰাখিব ভকতে ভকত দ্ৰোহীক মই ৰাখিব

নুহিকে শকত। গুৰুত দোষ লাগিলে ভকতও ৰ'ব, ভকতত দ্রোহ [illegible] অ ধপাতে যাব।

১-১২-২১ এদিনাখন বুঢী লুইতোৰে নাওৰে ভটীযাই গৈছে গুৰুজন, মাধৱদেব আৰু ভক্তসকলে। গজিযাঘাটত এজন মৰা মানুহক খৰি দিছে জ্ঞাতি বংশই। মানুহজনৰ পত্নীযে কিছু দূৰৈত বহি ইনাই বিনাই কান্দিব লাগিছে। তাকে দেখি গুৰুজনে ক'লে, ' মাধৱ মৰাই মৰিছে, তিৰোতজনীযে কান্দিছে কিয ?" মাধৱদেৱে ক'লে " বাপ সি যে মৰিছে সি আগৰ পৰাই মৰা আৰু যিজনীযে [illegible]ছ তাযো প্রায মৰাই। হে বাপ, পূর্বতে ঈশ্বৰে জীৱৰ সৃষ্টি কৰি প্রকৃতি মাযাৰ হাতত দিলে। জীৱই সংসাৰত যাতাযত কৰি তত্ত্ব জ্ঞান হেৰাই ভ্রমোঁতে মৰাৰ বাবেই মৰাই কান্দিছে নিজৰ মাযাত।" গুৰুজনাই ক'লে," মাধৱ, আমাৰো এফেৰি[illegible]দা। তেতিযা মাধবদেৱে আত্মাক মনত ধ্যান কৰি পৰম গুৰুৰ চৰণত বিনা[illegible]কৃতি কৰি কান্দিছে,' কিমতে ভকতি কৰিব তোমাক হৰি এ, ৰাম ৰাম ।[১] এই ঘোষা পটল গাই তেওঁ বিনাই কান্দিলে। ইয়াকে শুনি মহাপুৰুষ শ্রীশঙ্কৰদেবৰ শৰীৰ ৰোমাঞ্চিত হৈ মঞ্জৰি দ্রবি দুই ধাৰা প্রেম অশ্রু তেওঁৰ চকুৰে নিগৰিলে। গুৰুজনাই ক'লে, ' মাধৱ, কি অমৃত পিযাই মোক সন্তোষ কৰিলা আজি।

১ ১২-২২ গুৰুজনা কমাৰকুছিত আছে। কমাৰকুছিৰ পুবে দক্ষিণে হীৰা আৰু কমাৰৰ গাওঁ। পুৰা আৰু গধূলি বস্তু গঢ়াৰ হুত হুত হাট হাট শব্দ। তাৰ শব্দত গুৰুজনে হৰি কথা চৰ্চাত অশান্তি পায। পশ্চিমে মাছমৰীযা গাও। নিশা এঘৰৰ পোৰা মাছ মেকুৰীযে নিলে। সিহঁতে মেকুৰীটোক বেদি ধৰিব বিচাৰিলে। গুৰুজনাই ৰাতিপুৱা দেখিলে ৰান্ধনী ঘৰত পোৰা মাছ মেকুৰীযে নি থৈছে। তেতিযা পাগ পাত্র সকলো পেলাবলগীযা হ'ল। আৰু কমাৰকুছিত বিষ্ণুপ্রিযাৰ শৰ্য্যাত মৃত্যু হ'ল। এই তিনি কাৰণতে গুৰুজনাৰ কমাৰকুছি এৰিবৰ ইচ্ছা হ'ল।

১ ১২ ২৩ গুৰুজনে দা[illegible] দাস আৰু বগা দলৈক মতাই আনি মাটি খুজিলে। [illegible] ৰাউসীত বাৰবি মাটিত তেওঁলোকৰ এখন হাবি আছিল। সেই হাবিখন তেওঁলোকে গুৰুজনাক দিলে এৰো বাৰত নলগা দেখি। পাচত

---

(১) এই ঘোষা টি কবিৰচিত [illegible]

গুৰুজনে ভক্তৰে সৈতে আলোচনা কৰি কমাৰকুছিত এবছৰ ৰৈ সেই ঠাই এৰি পাটবাউসী পালে। পাটবাউসীক আগতে বৰলজাৰ বুলিছিল। ভক্তৰে সৈতে গুৰুজন আহি তাত হৰি ধ্বনি কৰিলে। তেতিয়া বৰ জাতৰ বগলী তাৰ পৰা উৰি গ'ল তিনি প্ৰহৰ সময়লৈকে ৰ'দ ঢাকি আন্ধাৰ কৰি। পাচত গুৰুজনে ভকতৰ দ্বাৰা জাৰণি কাটি চাৰি হাটী ঘৰ আৰু হৰি গৃহ কৰি তাত ৰৈছে। ৰুক্মিনীৰ বাবে বেদনিধি ব্ৰাহ্মণে কুণ্ডিলৈলে কৃষ্ণক লৈ আহোঁতে ৰথৰ বেগত তেওঁ মূৰ্চ্চা যোৱাত কৃষ্ণই ৰথ ৰাখি ধনুৰে মাটিত আঁক দি জল উলিযাই বেদনিধিৰ মূৰত দিছে আৰু তেওঁক জল পান কৰাইছে।[৪] আৰু কৃষ্ণই গুৰা ভোজন কৰি তাত পেলাইছিল। তাকে পৃথিবীযে ঢাকি পাট (কপাট) মাৰি থৈছিল। কীৰ্ত্তন ঘৰৰ গাঁত খান্দোঁতে সেই অমৃত উলিযাই গুৰুজনাই সকলোকে ভগাই দিছে আৰু পুনৰ কপাট মাৰি থৈছে। মহাপুৰুষ গুৰুজনাই বৈকুণ্ঠৰ পৰা একশৰণ বস্তুৰ পাট সঞ্চাৰ তাতে মেলি গজাইছে। আকৌ বাউসী বিলাইতৰো নাম। এই তিনি অৰ্থেৰে বিখ্যাত পাটবাউসী নাম হ'ল। তাতে গুৰুজনে পোন্ধৰ বছৰ থাকি অনেক লীলা কৰিছে।

১-১২-২৪ মাধৱদেৱ বাৰাদিত তেৰ বছৰ আছিল। তাৰ পৰা তেওঁ বৰপেটা বিল ঘূৰি হৰি কথা শুনিবলৈ পাটবাউসীলৈ আহোঁতে পলম হয। তেওঁ তাম্ৰধ্বজ বৰাৰ ঘৰলৈ আহিল। তাত তেওঁ চাৰি মাহ আছে। তাম্ৰধ্বজ মাধৱদেৱৰ সম্বন্ধীয জেঠাযেক। ঘৰখন কদৰ্য্য, গোটেই অনাচাৰ, দিনে নিশাই কাজিয়া কাজিল, মাৰ্ত্ত কথাত ব্যভিচাৰ। অনীতি, অনাচাৰ, স্বেচ্ছাচাৰত সিহঁত চলে। তাম্ৰধ্বজে মাধৱদেৱক উদ্দেশি ক'লে,' সাত পুৰুষ আমাৰ এনেকৈয়ে গ'ল, এতিয়া সি

---

(৪) লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ লিখনি মতে সেই ঠাইত ৰজাৰ পাট নাৱৰ আছিল বাবে তাৰ নাম পাটবাউসী হয। গুৰুজনাই পাটবাউসীতে কীৰ্ত্তনৰ শেষ ছোৱা ৰচনা কৰি কীৰ্ত্তনখন সম্পূৰ্ণ কৰে। ইযাৰ পাচত তেওঁ পাটবাউসীতে প্ৰথম দ্বিতীয তৃতীয সপ্তম, অষ্টম আৰু দশমৰ পদ ভাঙনি কৰে। কুৰুক্ষেত্ৰ নিমি-নৱ সিদ্ধ সংবাদ ৰুক্মিনীহৰণ ভক্তি-প্ৰদীপ পুথিও তেওঁ পাটবাউসীতে ৰচনা কৰে। ভাগৱতৰ একাদশ আৰু দ্বাদশ স্কন্ধৰো তেওঁ পাটবাউসীতে ভঙনি কৰে। তেওঁৰ কলিয়াদমন আদি নাটবোৰ আৰু আন বহুত গীত ভটিমা পাটবাউসীতে ৰচিত হয। বেদ বেদান্ত, গীতা ভাগৱত আৰু আন আনশাস্ত্ৰৰ সাৰ উদ্ধাৰ কৰি ভক্তি-ৰত্নাকৰ নামৰ সংস্কৃত পুথিখনো তেওঁ পাটবাউসীতে ৰচনা কৰে। এই খিনিতে উল্লেখ যগা কথা এই যে পাটবাউসীত থাকোতেই তাঁতীকুছিলৈ স্নহা যোৱা কৰি গুৰুজনাই বৃন্দাবনী বস্ত্ৰখন নিজে নিৰ্দ্দেশ দি বোৱাইছিল।

ধেমাই আমাক তৰাবলৈ আহিছে। কথাতে কয়, অ'ত কাল গ'ল [illegible] ভাজি খাই, চাউল চৰু আছে ই কথা মনত নাই।" ইয়াকে শুনি মাধৱদেৱ তাৰ পৰা গ'লগৈ। তেওঁ দীঘলা কাযস্থৰ ঘৰলৈ আহিল। তাৰ পৰা পাটবাউসীলৈ আহি তেওঁ হৰি কথা শুনে।

১-১২-২৫ এদিনাখন ঠাকুৰ আতাই মনথৈৰ পৰা পাটবাউসীলৈ আহি আছিল। বাটৰ কাষৰ ঠাই এখনৰ নাম শিমলুৱা। তাৰে এঘৰত ভকতে ধান ডাই আছিল। ঠকুৰ আতাক যোৱা দেখি সকলোটি ভকতে পথাৰৰ পৰা আহি তেওঁক [illegible] কৰিলে। সিহঁতৰ লগৰ শ্ৰীৰাম অহা নাছিল। ঠাকুৰ আতাই গৃহস্থক সুধিলে, ' সেইজন ক'ৰ আহা নাই দেখোন?" গৃহস্থই ক'লে," বাপ, সি ধান কটাৰ বদলে ধনীযা বিচাৰিছে।" আতাই ক'লে," তাক মাতা, তামোল পাণ নিযকহি। ' গৃহস্থই শ্ৰীৰামক মাতিলে," হেৰা আহা, আতাক সেৱা কৰি তামোল পাণ খোৱাহি।" শ্ৰীৰামে আহি আতাক সেৱা কৰি তামোল [illegible] গৃহস্থক ক লে ' এজন মানুহ লাগিছিল নাওৰ আগত যাবলৈ। [illegible] ক'লে শ্ৰীৰামক 'বাপু তুমিযে যোৱা আতাৰ লগত ধনীয়া তোমাক পু[illegible]য়ে দিম।' শ্ৰীৰামে ক'লে মই পূৰাকৈ ধান দাম বুলিছো যেতিযা ধান দাম, নহ'লে মোৰ বাক্য পৰে। এই বুলি তেওঁ ধান দাব ধৰিলে। ঠাকুৰ আতাই দেখিলে শ্ৰীৰাম নিশ্চিত বুদ্ধিৰ দৃঢ লোক। আতাই ধাননি পথাৰলৈ গৈ শ্ৰীৰামক ক'লে," তোমাৰ কথা ৰক্ষা কৰিবলৈ মযে ধান দাওঁ, তথাপি তুমি ব'লা।" ঠাকুৰ আতাই শ্ৰীৰামৰ লগত কিছু ধান দাই তেওঁক গৃহস্থৰ ঘৰলৈ আনি ক'লে,"তুমি গা ধোৱা। শ্ৰীৰামে গা ধুলে। আতাই শ্ৰীৰামক এজোৰ নতুন কাপোৰ পিন্ধাই নাওৰ আগত বহুৱাই ল'লে। শ্ৰীৰামে নাওৰ আগত বঠা মাৰি আহিছে। তেওঁলোকে আহি কীৰ্ত্তন ঘৰ পালে। মাধৱদেৱ কীৰ্ত্তন ঘৰৰ ভিতৰত বহি আছিল। শ্ৰীৰাম আৰু আতাই গৈ মাধৱদেৱক সেৱা কৰিলে। মাধৱদেৱে কৃষ্ণ কথা চৰ্চা কৰি আছিল, তেওঁ সামৰণি মাৰি ভকতক বিদায় দি উঠি আহিল। ঠাকুৰ আতাই শ্ৰীৰামক ক'লে,' আহা, ঘুৰি যাওঁ।' শ্ৰীৰামে আতাক ক'লে,' তুমি যোৱা, মই নাযাওঁ আৰু।" সেই কথা গুৰুজন শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে শুনি মাত লগালে " নাৰায়ণ, কাৰ সৈতে কথা কোৱা?" ঠাকুৰ আতাই ক'লে,' বাপ, তিনি জন ভাই ককাইযে এঘৰত ধান দাইছিল, তাৰে

[illegible]ক আতি নাওৰ আগত তুলি আনিছো, তাৰ পৰাও নাহে খাটবান্ধকৈ আৰু [illegible] ইয়াৰ পৰাও নাযাওঁ বুলিছে।" গুৰুজনে ক'লে," নাযায় যদি থাক'কে।" [illegible]মে তাতে বৈ পিচদিনা মহাপুৰুষক গুৰু বুলিছে। শ্ৰীৰাম আতাই গুৰুজনাৰ শাক পাঁত মাছ খৰি যোগান ধৰাৰ লগতে তেৰাৰ সেৱা পৰিচৰ্য্যা ধৰি থাকিল।

১-১২-২৬ দীঘলা কায়স্থই কিবা ভাল বস্তু পালে তাকে স্নেহত মাধৱদেৱক দিযে। দীঘলা হৰিবিমুখ দেখি মাধৱদেৱে বস্তুবোৰ নাখাই ঘৰৰ এচুকত থয। বস্তুবোৰ গেলে আৰু গেলিলে তেওঁ দলিযাই পেলায। দীঘলাৰ পত্নীয়ে কথাটো লক্ষ্য কৰি গিৰিয়েকক ক'লে," হেৰা, ভগিনক যে আপুনি বস্তু দিযে তেওঁ সেইবোৰ নাখায়, বস্তুবোৰ গেলে আৰু গেলিলে তেওঁ সেইবোৰ দলিযায পেলায।" ইযাকে শুনি দীঘলাই খং কৰি ক'লে " অ', মোৰ বস্তু যে বেয়া, মোৰ ঘৰটো শুচিনে?" এই বুলি তেওঁ মাধনদেৱৰ ভাতৰ চৰুত কুটা পেলাই চৰুটো চুৰা কৰি [illegible]ৰে গুৰুজনাৰ ঠাইত কৃষ্ণ কথা শুনি তাৰ পৰা ঘৰলৈ আহি দে[illegible] কোনোবাই হিংসাকৈ চৰুটো নষ্ট কৰি থৈছে। তেওঁ সেইবোৰ পৰিস্কাৰ কৰি পুনৰ গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ গ'ল। গুৰুজনাই মাধৱদেৱক দেখি সুধিলে, "বঢাৰপো মুখ শুকান ভাত খালানে? সোনকালে আহিলা দেখোঁ?" মাধৱদেৱে সকলো কথা গুৰুজনাক ক'লে। ইযাকে শুনি আই গোসাঁনীযে মাধৱদেৱক দৈ চিৰা খাবলৈ দিছে। তাৰ পাচত দুযোজন গুৰুৱে ভক্তৰ সৈতে ধনুখন্দা বিল পাৰ হৈ বৰপেটাৰ ফাললৈ আহিছে।

১ ১২ ২৭ এজন গণকে নতুন ঠাইত ঘৰ বৰী কৰি তালৈ যাবলৈ সাজু হৈছিল কিন্তু পত্নী নবীযাত পৰাত তালৈ যাব পৰা নাছিল। ভক্তৰ সৈতে শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ গুৰুজনাই সেই গণকৰ ঘৰলৈ যোৱা দেখি গণকে আগবাঢি আহি গুৰুজনাক সুধিছে," বাপ, কিয আহিল?" গুৰুজনাই ক'লে ' দীঘলা কাযস্থৰ ঘৰৰ কাষত যে তুমি মাটি -বাৰী কৰিছা পাম ধৰিবলৈ সেই মাটি বাৰী আমাক দিযা তাকে খুজিবলৈ আহিছো। গণকে বৰ স্বস্তি অনুভৱ কৰি ক'লে বাপ সেই মাটি- বাৰী এই মুহূৰ্ত্ততে আপোনাৰ অভয চৰণত সমৰ্পিলো। মোৰ সদ ভাগ্যত বংশৰ সৈতে মই উদ্ধাৰ হ'ম। গুৰুজনে তাৰ পৰা গৈ মাধৱদেৱক কান্ধি,ৰাম আতৈৰ সৈতে গণককুছিত থৈ তেওঁ পাটবাউসীলৈ গ'ল।

১-১২-২৮ বুঢা দৈৱজ্ঞ আতৈৰ জ্যোতিষত বৰ আস্থা, জ্যোতিষ তেওঁ চোৱা চিতা কৰে। তাকে দেখি গুৰুজনে আতৈক ক'লে," অনাদৰি আন ধৰ্ম কৰ্মক প্ৰতি, এক চিত্তে কৰা হৰি কীৰ্ত্তনত ৰতি।" আৰু ক'লে," এইবোৰ কি চাই চিন্তি থাকা? ভকতি আচৰি যিটো নাম গুণ ধৰে, জীৱন্ত মুকুত হৈ তেওঁ সংসাৰক তৰে।" তাৰ পাচৰে পৰা আতৈয়ে জ্যোতিষ চাবলৈ এৰিলে। তথাপিতো আতৈৰ মন যায। মন চম্ভালিব নোৱাৰি আতৈয়ে ঘৰৰ পাচফালে জ্যোতিষ চাই চিন্তি ভাবি গুণি থাকে। পাচত অন্তৰ্যমী পুৰুষ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে কথাটি জানি আতৈৰ বাহালৈ গ'ল এদিনাখন। গুৰুজনাই দেখিলে আতৈয়ে পিছফালৰ বাৰান্দাত বহি জ্যোতিষ মেলি চাইছে। আতৈৰ পাচত থিয় দি গুৰুজনায়ো চালে। আতৈৰ গাটো শিলৰ সমান গধুৰ লাগি জিকাৰ মাৰি উঠিল। তেওঁ ঘূৰি চাই দেখিলে গুৰুজন। আতৈয়ে তাতেই গুৰুজনাৰ চৰণত পৰি ক'লে," বাপ, পূৰ্বৰ অভ্যাস, চাবলৈ মন যায।" গুৰুজনাই ক'লে,"বাৰু তেনেহে।" তেতিয়া গুৰুজনাই ভাগৱতৰ মূল দ্বিতীয স্কন্ধৰ লগত জ্যোতিষ যোগ দি "অনাদি পাতন" ৰচনা কৰিলে। পাচত আতৈয়ে জ্যোতিষ এৰি "অনাদি পাতন"কে পটি গাই শ্ৰদ্ধা কৰি হৰিগুণ গাব ধৰিলে।

১-১২-২৯ এদিনাখন গুৰুজনাই ক'লে," মাধৱ, পশু নকৰিবা শৰ, মৰাও নানিবা, জীয়াও নানিবা, শুদা হাতে নপশিবা ঘৰ।" পিচদিনা মাধৱদেৱ আহিলত গুৰুজনাই সুধিলে," মাধৱ, পশু পালানে?" মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ, আপোনাৰ বাক্য শিৰোধাৰ্য্য কৰি গোটেই নিশা নিদ্ৰা নাহিল, ভাবি গুণি সপ্ত দ্বীপ, চৈধ্য ব্ৰহ্মাণ্ড, তিনি ভুৱন, স্বৰ্গ, মৰ্ত্ত, পাতাল বিচাৰি চালো, মোতকৈ নৰাধম পশু ক'তো বিচাৰি নাপালো, আটাইতকৈ ময়ে নৰাধম পাপী।" সেইসময়ত গুৰুজনাই একাদশ স্কন্ধৰ" নিমি নৱ সিদ্ধ সংবাদ"ৰ পদ ভাঙনি কৰি আছিল। গুৰুজনাই মাধৱদেৱৰ কথাত সন্তোষ পাই প্ৰেমত মন মজি ৰচনাৰ উপদেশত দিছে," তোমাৰ ভৃত্যৰো ভৃত্য, তাৰো ভৃত্য ভৈলো আমি। মোক জগন্নাথ নকৰা অনাথ, নেৰিবা মাধৱ স্বামী।।"

১-১২-৩০ মাধৱদেৱে অতি পুৱাতে স্নান, গুৰুসেৱা, মালা সেৱা কৰি শ্ৰীৰাম আতাৰ সৈতে গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ যায় কৃষ্ণকথা শুনিবলৈ। ভক্ত কালিৰাম

আতৈয়ে গুৰুজনাৰ তাত নিতে নিত্য কর্ম কৰি ঠাই সাৰি খৰি -পাত, মাছ-শাক পানী সকলো গোটাই থৈ নিতে গুৰুসেবা কৰে। সেইদিনাও তেওঁ গুৰুসেবা কৰিছে, গুৰুৰ বত্রিশ অঙ্গতে দ্রব্য অলঙ্কাৰ পিন্ধাই দি আনিছে। এখন ভৰিত খৰম পিন্ধাইছে আৰু আনখন ভৰিত পিন্ধাবলৈ বাকী আছিল এনেতে মাধবদেৱে পদুলিত গল খেকাৰি মাৰিলে। তাকে শুনি আতৈয়ে গুৰুসেবা তেনেকৈয়ে এৰি পানীৰ ঘটী লৈ আগবাঢ়ি আহিল। মাধৱদেৱে ধ্যান কৰি দেখিলে আত্মাত এপদ পাদুকা নাই। তেওঁ অনেক স্তুতি নতি কৰি দিয়ে কোনোমতে নলয়। তেতিয়া মাধবদেৱে ক'লে, "কোনে মোৰ প্ৰভুক এনে বিদ্ৰূপ কৰিলে ?' ইয়াকে শুনি কালিৰাম আতৈয়ে মাধৱদেবৰ ভৰিত দণ্ডৱতে পৰি ক'লে ' বাপ মই পাপীৰহে এই কাম।" মাধবদেৱে ক'লে,' কিয়নো এপদ পাদুকা নিদি এৰি গ'লা?' আতৈয়ে ক'লে, বাপ, আপোনাৰ মুখ পদ্মৰ পৰা শুনিছো। গুৰুসেৱাতকৈ ভকত সেবা ডাঙৰ। মাধৱদেৱে ক'লে তুমি আমাৰ সমান ভকত হ'লা, তুমি আমাক পৰিচৰ্য্যা কৰিব নালাগে আৰু ?' মাধবদেৱে শ্ৰীৰাম আতাক ক'লে ' শ্ৰীৰাম তুমি ইয়াত গুৰুসেবা কৰিবা আৰু কালিৰামে মোৰ লগত অহাযোৱা কৰিব।

১ ১২-৩১ জয়ন্তীৰ মধাই আতৈয়ে ঘৰলৈ যাবলৈ বুলি গুৰুজনাৰ পৰা বিদায় মাগি ক'লে, বাপ ঘৰৰ পৰা অহা যোৱা কৰি নাম গাম হৰি কথা শুনিম, ঘৰলৈ যাবহে বিচাৰো। তেতিয়া মহাপুৰুষ গুৰুজনাই সংস্কৃতত শ্লোক মাতিছে। তাৰ অৰ্থ-

বৈৰাগ্যত পৰে ভাগ্য নাই পুৰুষৰ
সংসাৰত পৰে ৰিপু নাই।
হৰি বিনে নাই পৰিত্ৰাণ
বিষয়ৰ আশা ভঙ্গ ভক্তৰ হৰিষ
দেখয় বিষয় সুখ বিষ্টাৰ সদৃশ।

গুৰুজনাৰ কথা ৰাখি মাধবদেৱে শ্লোকটিৰ এই ভাঙনি সুন্দৰীদিয়াত নামঘোষাত দিছে। এইদৰে শ্লোক মাতি চৰ্চা কৰি গুৰুজনাই আতৈক ক'লে মন নচলালে ভাল। বাৰু মন চলিছে যেতিয়া যোৱাগৈ। আতৈই ঘৰলৈ গৈ তেওঁৰ

আগৰ হৰি গৃহত বহিল। দুযো পত্নীযে আহি আতৈক সেৱা কৰিলে। আতৈযে তেওঁলোকক ক'লে 'মই গুৰুজনাৰ পৰা বিদায লৈ আহিছো কেইমাহমান ঘৰত থাকিবলৈ তোমালোকে পুৰণি পাগ-পাত্ৰ পেলাই নতুন পাত্ৰত ভাত ৰান্ধাগৈ।' আতৈৰ পত্নীযে ভাত ৰান্ধি-বাঢ়ি তামোল এখন চোৱাৰ দৰে কৰি ভাতৰ ওপৰত দি থৈ আঁঠু কাঢ়ি সেবা কৰি আতৈক ভাত খাবলৈ মাতিলে। আতৈযে আহি দেখিলে ভাতৰ ওপৰত তামোলৰ চোৱা। তেওঁ খং কৰি পত্নীক মাতিলে, "হেৰা, ইযালৈ আহা। দুযোজনী পত্নীয়ে আহি আঁঠু কাঢ়ি সেৱা কৰিলত আতৈযে ক'লে,' তোমালোকৰ হাতেৰে খাওঁ বোলোঁতে এনে লঘু কৰিলা?' তেতিয়া তেওঁলোকে ক'লে," দাসীৰ দোষ হৈছে, তথাপি বিচাৰ কৰি সুধিলে দোষ ক্ষমা কৰিব পাৰিব অন্যথা দণ্ড দিলে দোষ হ'ব।" আতৈযে সুধিলে,"বাৰু কোৱাচোন কিয এনেকৈ থৈছা? এযা তামোলৰ চোৱা নহযনে? আৰু এনেকৈ যে খাবলৈ মাতিলা?' পত্নীযে ক'লে ' আগতে আমাক এৰি জীৱৰ কুশলৰ বাবে সন্তৰ সঙ্গলৈ গ'লা। মহাপাপৰ বাবে আমি অনাচাৰী স্ত্ৰীৰ জন্ম পালো। বৈকুণ্ঠৰ সুখক এৰি যি বিষয় সুখ পশু পক্ষী আদি কৰি সমস্ত যোনিত পায তেনে সুখৰ নিমিত্তে কাচৰ বাবে মাণিক এৰাদি তুমি আমি পেলনীযা চোৱাতে আসক্তি কৰিলা, এতিযা চোৱা ওচাই ভাত খালেহে ভাল।' তেতিযা আতৈযে হুক হুককৈ কান্দি গুলাই আহিল। আতৈযে পত্নীক ক'লে,' আজি তোমালোকে মোক ভাল ৰাখিলা মোক জ্ঞান বোধ দি তোমালোক মোৰ পৰম উপকাৰী, পত্নী নহয।" আতাই পুনৰ কীৰ্ত্তন ঘৰৰ বাহালৈ আহিল। মধুৰ মূৰতি ধৰি মহাপুৰুষ গুৰুৱে কীৰ্ত্তন ঘৰত বহি আছিল। আতৈযে গৈ গুৰুজনাৰ আগত দণ্ডৱত পৰি সকলোখিনি ক'লে। গুৰুজনাই সুধিলে, ' স্ত্ৰীহঁতক কাৰোবাক সোধাই দি আহিছানে?' আতৈযে ক'লে বাপ, সিহঁতক সোধাই দিছিলো মাক ভাযেকক,কিন্তু সিহঁত নাযায। সিহঁতে মোক ক'লে ' তোমাৰ গুণ গাই তোমাকে চিন্তা কৰি থাকিম।" এই বুলি মোক তিয়নী টনাখন দি আছে। তেতিযা গুৰুজনাই আতৈৰ দুই পত্নীক সৎ বুদ্ধিৰ আৰু শুদ্ধ জীব বুলি জানি কীৰ্ত্তন ঘৰলৈ মতাই আনি ধৰ্ম বস্তু প্ৰকাশকৈ দি ভক্তৰ শাৰীত ভাগ দি হাটীৰ বাহিৰত বাহদি কীৰ্ত্তন ঘৰৰ কাঁপি চোতাল মোচাকৈ ৰাখিলে।

এদিনাখন ভক্তৰ সৈতে মাধৱদেৱ গৈ আছে। বনৰীযা ম'হ এটা বাটৰ ... ৰ আছিল। ম'হটো দেখি ভকতসকলে হাবিৰ মাজেৰে বাট উলিযাই আ... ৰ গ'ল, কিন্তু মাধৱদেৱ ম'হটোৰ আগেৰেই গ'ল। ভকতসকলে কথাটো শ্ৰীশংকৰদেৱক ক'লে," বাপ, বাটত ম'হ এটা আছিল, আমি হাবি ভঙি সোমাই আহিলো, কিন্তু মাধৱদেৱ ম'হৰ শিঙৰ আগেৰেই আহিল।" গুৰুজনাই মাধৱক সুধিলে," বঢাৰপো হযনে?" মাধৱে ক'লে " বাপ, হয।' গুৰুজনাই ক'লে," কিয তেনেকৈ আহিলা?" মাধৱে ক'লে--

'সাপে খায, বাঘে খায, যদি মৰে জলে।
যৰ যি হ'ব লাগে নিজ কৰ্ম ফলে।।

বাপ, তাৰ হাতত কিবা হ'বলৈ হ'লে আঁতৰি আহিলেও হ'লহেঁতেন আৰু চাউল, আযুস থাকিলে আগেৰে গ'লেও কি কৰিব পাৰে সি? "গুৰুজনাই মাধৱক খং কৰি ক'লে,' বঢাৰপো, এনে উত্তৰ ক'ত শিকিলা? তুমিযে জ্ঞানানে এনে উত্তৰ,নে আনেও জানে?" গুৰুজনাই পুনৰ ক'লে,' সি কাল, বলৱন্ত ডাকু, সি কি জানে কাল অকাল। মৃত্যুৱে চল পালে সকলোকে বধে। তেল থাকোঁতেও বন্তি নুমায় আৰু বেটি ধৰিলে ৰ'য। পলাই আঁতৰ হ'লে ৰক্ষা পায।" তোমাক বাৰু গোবাৰিলে, এনে আৰ্হি আনে ল'লে আত্মঘাতী নহ'বনে?" এই বুলি গুৰুজনে মাধৱদেৱক খং কৰি বোধ দি নিষেধ কৰিছে।

ত্ৰয়োদশ অধ্যায়

১-১৩-১ নৰনাৰায়ণ ৰজাৰ গৃহত শনি প্ৰবেশ কৰিলে। পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ, দৈৱজ্ঞক মতাই আনি তেওঁ সুধিলে," কি হ'ব?" তেওঁলোকে ক'লে," মহাৰাজ, ইয়াৰ প্ৰতিকাৰ কৰি দেশান্তৰ ঘূৰিলে অশুভ নহয়।" তেতিয়া ৰজাই পূজা হোম, দান, কৰাই বৰনগৰলৈ গৈ তাত গৃহ কৰি ৰ'লহি।[1] ৰজা বৰনগৰলৈ অহা শুনি মহাপুৰুষ গুৰুৱে ৰজাক দুচৰু ক[illegible]াহ নিৰ্মালি দান দিছে। চিলাৰায়ে গুৰুজনাৰ তেজ শক্তি দেখি শৰণ ল'বলৈ ইচ্ছা, কিন্তু ককায়েকৰ ভয়ত নহ'ল। বৰনগৰত ৰজাৰ আঠে বছৰ হ'ল। পণ্ডিতে জ্যোতিষ চাই ৰজাক ক'লে," এই ঘৰত যি হ'বৰ হ'ল, এতিয়া ইযাক এৰাহে ভাল।" তেতিয়া ৰজাই ডিঙ্গা নগৰত গড়-প্ৰাচীৰ বান্ধি তালৈকে গ'ল। তেওঁলোক তাতে আছে। এদিনাখন চিলাৰায় দেৱানৰ লিগিৰা শ্ৰীদামে আহি ৰামৰায় আতাৰ কন্যা কমলাপ্ৰিয়াক দেখিলে। কমলাপ্ৰিযাৰ ত্ৰৈলোক্য মোহিনী দিব্য ৰূপ। আয়ে চুলি মেলিছিল আৰু সেই চুলি বাঁহৰ চাৰিত তিনিপাক খাই পৰি আছিল। লিগিৰাই গৈ কমলাপ্ৰিয়াৰ ৰূপ গুণ আৰু চুলিৰ লক্ষণৰ কথা চিলাৰাযক ক'লে। দেৱানে তেতিয়াই কমলাপ্ৰিয়াক ধৰাই নি নিজৰ মুখ্য পাতেশ্বৰী পাতিলে। কমলাপ্ৰিয়াৰ সৈতে দেৱানে বিয়া পাতি ৰামৰায আতাক নিবলৈ মানুহ পঠালে। ৰামৰায় আতা নাযায়। তেতিয়া শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে আতাক ক'লে ' হেৰা, ৰজাই নিলে কি কৰিবা, গৈ শুদ্ধকৈ বিবাহ দিযাই ভাল।" পাচত ৰামৰায আতাই গৈ কমলাপ্ৰিযাক বিবাহ দিলে। দেৱানে ৰামৰায আতাক তিনিখন গাওঁদি কুঠী কৰি দিয়ালে।[2]

আকৌ পণ্ডিতে জ্যোতিষ চাই ৰজাক ক'লে,' মহাৰাজ শনিৰ অষ্টম বছৰত ভোগ য'ত ৰাশিও ত'ত। শনি শিৰত আঠে বছৰ, গৰ্ভত আঠে বছৰ আৰু গোৰোহাত আঠে বছৰ থাকে। এতিয়া বিদেশত বৈৰাগী হৈ ফুৰিলে শনিয়ে দোষ নধৰে।' তেতিয়া ৰজাই ভেশছদ্ম ধৰি কঁথা, খন্তা লৈ আৰু মূৰত ময়ূৰৰ পাখি পিন্ধি অসম ৰাজ্যৰ ফালে উজাই গ'ল।

১ ১৩-২ যুৱৰাজ চিলাৰাযে বেহাৰ নগৰত ৰাজ্য ধৰি প্ৰজাক পালন কৰি আছে। এদিনাখন যুৱৰাজে মৃগযা কৰিবলৈ গ'ল। তেওঁৰ ঘৰত একশ গৰাকী

(১) বৰনগৰ নৰ্মনি অসমৰ সৰাভাগ অঞ্চলৰ কাষত অৱস্থিত এখন ঠাই।
(২) সেই ঠাই আজিও ৰামৰায কুঠী নামে জনাজাত।

পত্নী আৰু আৰে মাজত কমলাপ্ৰিয়া। সেইদিনা সকলো পত্নীযে একেলগে তামুলীচ'ৰাত বহিছে আৰু কমলাপ্ৰিয়া আইক মাজত বহুৱাই আইৰ দ্বাৰা গীত গোৱাইছে। আযে চাৰঙ্গৰ তাঁৰত সুৰ তুলি গালে---

"পামৰ মন ৰাম চৰণে চিত্ত দেহু।
অথিৰ জীৱন বাস, ৰামকেহি নাম মৰণ সমল লেহু।+

আইৰ মাত কুলিৰ মাততকৈও অধিক মধুৰ। হঠাৎ আহি যুৱৰাজে আইৰ গীতটো শুনিলে। যুৱৰাজক দেখি সকলো সতিনী জাঁতকৰি উঠি গ'ল। কমলাপ্ৰিয়া লাগী, সেইহেতু উঠি নগ'ল। যুৱৰাজে কমলাপ্ৰিয়াক সুধিলে,"গীতটো যে গাইছিলা কোনে ৰচা?" কমলাপ্ৰিযাই ক'লে," আমাৰ বৰ দেউতাই ৰচা।" যুৱৰাজে শৰ্য্যাত কমলাপ্ৰিযাৰ দ্বাৰা গীতটো পুনৰ গোৱালে। গীতৰ অৰ্থত যুৱৰাজৰ মন মজি গ'ল। তেওঁ চিন্তা কৰিলে, গুৰুজন মহা পণ্ডিত। পাচত যুৱৰাজে ডিঙ্গা নগৰলৈ গৈ মহাপুৰুষ গুৰুক কাতৰ মিনতি কৰি কোচবিহাৰলৈ মতাই নি নিজে দেহত কষ্ট দি হবিচে থাকি টকা দহটি আৰু কাপোৰ এজোৰ দি গুৰুজনাৰ ওচৰত শৰণ ল'লে। নৰনাৰাযণ ৰজাই ভেশছুন ধৰি ঘূৰি ফুৰোতে শনি এৰিলত পুনৰ কোচবিহাৰলৈ গৈ ৰাজ্য শাসন কৰিলে।

১-১৩ ত ভেশছুন ধৰি ফুৰোঁতে নৰনাৰাযণ ৰজাই অসম ৰাজ্যত শুকুলা হাতী মাণিক আৰু ধাই দেখি আহিছিল। অনেক চিপাহী চাকৰ, লস্কৰ লৈ উত্তৰে নৰনাৰাযণ আৰু দক্ষিণে চিলাৰায আৰু বিৰাম কাজীযে অনেক সেনা লৈ আহোম ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিলে। আহোমৰ কেকোৰা ৰজা, লাহন বৰুৱা মাদুৰিযাল ৰাজমন্ত্ৰি, বৰগোসাঁই, ভেৰা বৰফুকন এই সকলে আলচি দলৰ গাঁওত কোচৰজাৰে এখন যুদ্ধ আৰু তেলিযাডোঙাত আন এখন যুদ্ধ দিলে। দুযোদেশৰ অনেক লোকৰ হানি হ'ল। পাছত আহোম ৰজাই পিচহুহকি কেবিমেৰিত গড বান্ধি সাতদিন সাতৰাতি কোচৰে সৈতে যুজিলে।অনেক লোকৰ ক্ষয় ক্ষতি হ'ল। যুদ্ধত বলে নোৱাৰি আহোম ৰজা প্ৰজা সকলো পলাল। কোচৰজাই আহোম ৰজাক পিচে পিচে খেদিলে । আহোম ৰজাই ৰাজপাট এৰি চৰাই পৰ্বতৰ গুহাত সোমাল। তেতিয়া কোচ সেনাই মাণিক পাই উভতিলে। চিলাৰায় আৰু কাজীযে হাতী আৰু ধাই লৈ আহি নৰনাৰাযণক দিছে। শুক্ল হাতি আনিছিল বাবে চিলাৰায়ৰ আন এটি নাম শুক্লধ্বজ হ'ল। পাচত কোচৰজাই নিজ ৰাজ্যলৈ ভটীযালে।

চতুৰ্দশ অধ্যায়

১-১৪-১ ঠাকুৰ আতাই নিতৌ মনথৈৰ পৰা আহি গণকুকুছিত সোমাই মাধৱদেৱক লগত লৈ পাটবাউসীৰ গুৰুজনাৰ ঠাইলৈ যায়। সেইদিনাও গৈছে। বাটত এজন হালোৱাই হাল বাই আছিল হে, হে কৰি। তাকে দেখি ঠাকুৰ আতাই হালোৱাক কৈছে," কি হে হে কৰা, ৰাম ৰাম বুলিলে কি হ'য়?" তেতিয়া মাধৱদেৱে ঠাকুৰ আতাক কৈছে, " সখি ৰাম ৰাম বোলাইহে আহিবা, ৰাম ৰাম নুবুলিলে দোষ হ'ব, নামৰ দহ অপৰাধৰ এটা লাগিব। আতাই হালোৱাৰ পাচে পাচে ঘূৰিছে ইযাকে কৈ " ৰাম বোলাহে।" হালোৱাই ৰাম নোবোলে। আতাই ক'য়, এবাৰ ৰাম বোলাহে বোপা।" তেতিয়া হালোৱাই একোতে এবাৰ নোৱাৰি কৈছে,' বুলিলো যা ৰাম, কি হ'ল এতিয়া?" আতাই ক'লে," একো হোৱা নাইহে।" পাটবাউসী পাই মাধবদেৱ আৰু আতাই গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। পাচত মাধবদেৱে আতাক সুধিছে, সখি, হালোৱাই ৰাম বুলিলে নে নুবুলিলে?" আতাই ক'লে বাপ যেনতেনৈকে বোলোৱা হ'ল। মাধবদেৱে ক'লে তোমাৰনো তেনেকৈ বোলাবলৈ কোনে কৈছে? যদি হালোৱাই নুবুলিলেহেঁতেন তেন্তে কি হ'লহেঁতেন আমাৰ? সেই হালোৱাৰ মৰিবৰ কাল হ'ল। যমদূতে আহি হালোৱাক ধৰিলেহি। সিহঁতে লোহাৰ দাং জৰী লৈ আহি হালোৱাক চৰ ভুকু বহুৱালে। ক'লা বৰণৰ যমদূতৰ বিকৃত চেহেৰা দেখি হালোৱাৰ সেই ৰাম বোলোৱা আতাৰ কৃপাত মুখত ৰাম নাম আহিল। যমদূতে জাউ পাহিৰ কৰিছিলেই পিছে ৰাম নাম ধ্বনি শুনি ভয়ত এস্তুমান হৈ ভিৰাই লৰ দিলে। হালোৱাই সুস্থ হৈ ক'লে মোক ঠাকুৰ আতাৰ ওচৰলৈ নিয়া। তেওঁক ঠাকুৰ আতাৰ ঠাইলৈ নিয়া হ'ল। ঠাকুৰ আতাক সেৱা কৰি হালোৱাই ক'লে বাপ আপোনাৰ বাবেহে ৰক্ষা পালো দাস বুলি মোক লৈবিব। আতাই তেওঁক ক'লে, বাৰু আহা। ইয়াৰ পাচত আতাই তেওঁক নি মাধৱদেৱক সাক্ষাৎ কৰালে। তেতিয়া মাধৱদেৱ গুৰুজনাই ঘোষা মাতিছে

মৃত্যুৰ মুখত পৰি আছে যিটো জন
হৰিগুণ কীৰ্ত্তন নকৰে।
মৃত্যু তৰিবাৰ জানা নাহিকে উপায় আন
হৰি নাম কীৰ্ত্তনত পৰে।।

মাধৱদেৱে ঠাকুৰ আতাক ক'লে, "সখি কি দেখিলো?' আতা আৰু মাধৱদেৱে হালোবাক শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ নি গুৰুজনাক গুৰু বোলাইছে। গুৰুজনে হালোৱাৰ নাম গোবিন্দ দিছে। তেওঁ গাৰো সম্প্ৰদায়ৰ লোক আছিল। পূৰ্বজন্মৰ পুণ্যৰ ফলত তেওঁ ৰাম নাম পালে।

১-১৪-২ এনিাখন মধাই আতৈযে ভিক্ষালৈ গৈছিল। ভিক্ষা খুজি খুজি গৈ তেওঁ মনথৈ পালেগৈ। গম ধৰিব নোৱাৰি তেওঁ ঠাকুৰ আতাৰ ঘৰৰ পদুলিৰে সোমাই গ'ল লৰালৰিকৈ। ঠাকুৰ আতাৰ ভাৰ্য্যা আয়ে চোতালত তাঁত বৈ আছিল। আযে দেখিলে সুন্দৰ ভ ৰ যৌৱনৰ পুৰুষ এজন, গাৰ ৰং বগা হাতত লাঠী মূৰৰ ওপৰত ভঙা ছাঁতি আঁঠুৰ মূৰত চুৰিযা আৰু কান্ধত ফটা কাপোৰ। গহীন শান্ত আৰু ধীৰ আৰত তেওঁ খোজ কাঢ়িছে। দেখাত ভকতৰ বেশ শৰীৰৰ লক্ষণ ডা ডাঙৰীয়াৰ, কিন্তু সাজ পোছাক দুখী দৰিদ্ৰৰ। পৰীক্ষা কৰিবৰ মন কৰি আযে ক'লে নাও চপচপ দেখো টো অপাৰ। আতাই ক'লে মাতৃ নুবুৰে নৌকা সুজান কাণ্ডাৰ। নৈকে নাৰ্জো পুৰণি খাওঁ ভিক্ষা দিয়া মাই ঘৰলৈ যাও। ইযাকে শুনি আযে অদ্ভুত আশ্চাযা হৈ আতাক সুধিলে, আপুনি ক'ৰ পৰা আহিছে আৰু থাকে ক'ত? আতাই ক'লে মা মই পাটবাউসীৰ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ মহাপুৰুষৰ সঙ্গত থাকো।' তেতিয়া আযে তাঁতৰ পৰা উঠি আহি আতাৰ ভৰিত পৰি সেৱা কৰি ক'লে ' দাসীয়ে আপোনাক কোনোবা বুলি পৰীক্ষা কৰিলো, অপৰাধ ক্ষমা কৰিব।" আযে আতাক এপুৰা চাউল এপোৱা লোণ আধাপোৱা ক্ষাৰ দি ক'লে ' মই দাসীয়ে পাটবাউসীলৈ সকলো বস্তু পঠিযাম, আপুনি বাহাতে থাকি হৰি নাম ল'ব। সেইমতে আযে মাহেকে পযেকে আতালৈ খাদ্য সামগ্ৰী পঠাই আছিল।

১ ১৪-৩ এদিনাখন মাধৱদেৱ আৰু ঠাকুৰ আতাই গৈ আছে। তেওঁলোকে বাট এটা জান পালে। জানটোৰ আনটো পাৰত এখন নাও আছিল। নাওখন

ঠেলি দিলে ইটো পাৰ পায়। সিপাৰত এজন লোকে ভুঁই ৰুই আছিল। ঠাকুৰ আতাই মানুহজনক চিঞৰি মাতি ক'লে,' হেৰা, নাওখন ঠেলি দিয়া, আমি জগৎ গুৰুৰ ওচৰলৈ যাওঁ। তেতিয়া মাধৱদেৱে আতাক খং কৰি কৈছে,' কিয় তেনেকৈ কোৱা, ' শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ হৰি ভকতৰ জানা যেন কল্পতৰু।" তোমাৰ আৰু মোৰহে, সিহঁতৰ কি? সি যদি ক'লেহেঁতেন ' তহঁতৰ জগৎ গুৰু আমাৰ কি?" তেতিয়া ক'ত ৰ'লোহঁতেন বা ৰ'লাহেঁতেন?"

১-১৪-৪ কমললোচন ঠাকুৰ আৰু মহাপুৰুষ গুৰুজনৰ একে মুখ, একে বৰ্ণ। এদিনাখন শতানন্দ দলৈয়ে গুৰুজনাৰ ঘৰলৈ গৈছে। কমললোচন চৰাঘৰত বহি আছিল। শতানন্দই কমললোচনৰ ভৰিত পৰি সেৱা কৰিব বিচাৰিলে। কমললোচনে ক'লে," খুৰা কি কৰে?' শতানন্দই ক'লে," বাপু তোমাৰ আৰু গুৰুজনৰ মাজত অকো ভেদ নাই, চালে দৰ্পণ চোৱা যেন। তোমাক দেকাগিৰি যেন দেখিলো।'

১ ১৪ ৫ এদিনাখন'মাধৱদেৱে গা বেযা লগা হেতু ৰাতি ভাত ৰান্ধিব নোৱাৰিলে। পিচদিনা একাদশী। পিচদিনা ৰাতিপুৱা শৌচ, স্নান, গুৰুসেৱা কৰাৰ অন্তত তেওঁৰ গা ৰবযাব ধৰিলে। তেতিয়া তেও এমুঠি আটপ চাউল আৰু পানী খাই গৈ গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই ক'লে,' মাধৱ, আজি দেখোঁ মুখ উজ্জল কিবা ভোজন কৰিলা হ'বলা?' মাধৱদেৱে ক'লে' বাপ, পানীৰ সৈতে এমুঠি চাউল ভোজন কৰিলো, গা বেয়া লগা বাবে।' গুৰুজনাই ক'লে' উদৰেই চৰু তাতে জঠৰ অগ্নি আছে, চাউল, পানী দিছাই তাতে লোণ তেল, খাৰ দিলে সম্পূৰ্ণ ভোজনে হয়। 'তুমি আমি কৰো যদি গৰিহিত কৰ্ম, পাচৰ লোকে তাক মানিবেক ধৰ্ম। এইবুলি গুৰুজনে মাধৱদেৱক খং কৰিছে।

১-১৪-৬ গোবিন্দ গুৰু আতৈযে তিনিটা কুঢ়ি মাছ নিছে একাদশীত। তাকে দেখি মহাপুৰুষ গুৰুজনাই ক'লে গোবিন্দ, আজি একাদশী তিনিটি কুঢ়ি মাছ যে লৈছা? গোবিন্দ গুৰুৱে ক'লে ' বাপ, আপোনাৰ পদেই দেখোঁ কছে নাপায মোক একাদশী উপবাসে, নাপায মোক যোগ অভ্যাসে। তেতিয়া মহাপুৰুষ গুৰুৱে ভাৰ্য্যাক ক'লে, হেৰা ৰামানন্দৰ মাক একাদশ শাস্ত্ৰখন আনা পদটি কাটি গুচাওঁ। অ মই পদ কৰিলো জীৱ তৰিবৰ বাবে, এও এনেকৈযে

...খো।" এই বুলি গুৰুজনে নৰণী ধৰিলে। তেতিয়া ঠাকুৰ আতাই ক'লে," ...পদটি কাটিব নালাগে।" গুৰুজনাই আতাক সুধিলে," নাৰায়ণ ইয়াক তুমি কেনেকৈ লৈছা?" আতাই ক'লে," একাদশী তিথি ধৰ্মবোৰ কৰিব পায়, তাৰ ফল বাঞ্চা কৰিবহে নাপায। ব্ৰহ্মহত্যা আদি কৰি মহাপাপ যি অনন্ত থাকে তাক ত্যাগ কৰিব। আৰু সীমা গুচালে মঙ্গলীয়া ফলহে ওলায়।" তেতিয়া সেই পদ ৰ'ল। গুৰুজনাই ক'লে," নাৰায়ণ, অনেক শ্ৰম কৰি অৰণ্য কাটি পদ ৰচনা কৰিছো, সেই পদ আজি তোমাৰ বাবেহে ৰ'ল।" এই বুলি পৰম স্নেহত গুৰুজনে বাওঁহাতেৰে তামোল এমুঠি ঠাকুৰ আতাৰ কোঁচলৈ দলিযাই দিছে। সেই তামোল আতাই গণককুছিৰ নি মাধবদেৱৰ সৈতে ভগাই খালে। আতাই মাধবদেৱক ক'লে,' পৰম স্নেহত সীতাই বাওঁহাতেৰে মুকুতাৰ মালা হনুমন্তক দিযাদি গুৰুজনাই মোক তামোল দিছে। আতাই আৰু ক'লে" লোকৰ দুজনী স্ত্ৰী থাকিলে বৰজনীক আঁৰ কৰি সৰুজনীক বস্তু দিযে। গুৰুজনাই মোক আপোনাৰ অভয চৰণ তলত ৰাখিছে।

১ ১৪-৭ এদিনাখন গা বেয়া লগা হেতু গুৰুজনাই সন্ধিয়া স্নান ভোজন নকৰিলে। পিচদিনা ভীম একাদশী। পিচদিনা ৰাতিপুৱা গুৰুজনাই নিত্য কৰ্ম কৰি একাদশীৰ ব্ৰত ধৰিছে। মাধবদেৱে আহি গুৰুজনাক সেবা কৰি উঠি আই গোসাঁনীক সেবা কৰিলে আই গোসানীয়ে মাধৱক ক'লে মাধব আমাৰ গোসাঁইক কোবাগৈ কালি সন্ধিযাও উপবাসে আছিল আৰু আজিও একাদশী অনাহাৰে থাকিলে শৰীৰৰ কষ্ট পোটো চলিছে তেওঁৰ আটৈ জহা চাউল এমুঠি গাখীৰৰ সৈতে খালে বেনে হব। গাখীৰ ভাতত দোষ নাই যেন পাও' মাধৱদেৱে ক'লে মাতৃ মই ক'ব নোৱাৰিম সিদিনা মোক খং কৰিছে আনৰ দ্বাৰাই সোধা যাওঁক। তেতিয়া আযে হৰিগুৰুৰ দ্বাৰা গুৰুজনাক কোৱালে। গুৰুজনাই হৰিগুৰুক খং কৰি ক'লে 'নাম ইযাৰ পাচা। হৰিগুৰুৱে তৎক্ষণাত পিৰালিৰ পৰা নামোতে পানীপটাত পৰি তাতে চেপেটা খাই পৰি ৰ'ল। তেওঁ তাতে পৰি থাকোঁতে দুপৰ নিশা হ'ল। বতাহ বৰষুণে শিলে তেওঁক প্ৰবল ভাৱে খুন্দি পেলালে। জাৰত ভাবত তেওঁৰ অবস্থা নাইকিয়া হ'ল মুখৰ মাত হৰিল। গুৰুজনাই সপোনত দেখিলে ব্ৰাহ্মণৰ সুন্দৰ শৰীৰটি যেন কৈছে তুমি শুই আছা

আৰু বৰষুণত তিতি মোৰ দেহা পৰেহে।" তেতিয়া গুৰুজনাই সাৰ পাই বহি লৈ ক'লে," ধ্বজা, বাহিৰত কোন আছে চা।' ধ্বজাই মলা লৈ চাই দেখিলে হৰিগুৰুৰ মৰিব লগা অৱস্থা। হৰিগুৰুক তুলি স্নান কৰাই কাপোৰ সলাই দি জুইত সেক দিয়াত তেওঁৰ মাত ওলাল, তেওঁ সুস্থ হ'ল। গুৰুজনাই হৰিগুৰুক ক'লে," সেই তেতিয়াৰে পৰা নগৈ তাত পৰি কি কৰিছিলা?" হৰিগুৰুৱে ক'লে," বাপ, আপুনি নাম বুলি কওঁতে মৰাৰ দৰে হৈ তাতে পৰি আছিলো।" ৰাতিপুৱা গুৰুজনাই তেওঁক ক'লে," তুমি চৌৰাশী নৰক ভুঞ্জিব লাগিব। নিষিদ্ধ অন্ন খাবলৈ দিয়াত যুধিষ্ঠিৰে নৰক দেখিলে,উৰ্দ্ধ গতি পায়ো নাশ পালে। একাদশী আঁউসীত অনাচাৰ, ব্যাভচাৰ, মিছা বেশ্যা কলিত চলিব। গুৰুজনাই আকৌ কূৰ্ম পুৰাণৰ আৰ্হি কৈছে-" ভকতই কৃষ্ণত অৰ্পণ নকৰি খালে কুকুৰ খোৱাৰ সদৃশ আৰু ভকতলৈ হাত দাঙিলে দেহাৰ ওজনতকৈ দুগুণ টকা দি ক্ষমা বিচাৰিব,ভকতই সন্তোষ হ'লে বা হ'লো বুলি ক'লে নিজে আৰু উপৰি পুৰুষো ৰক্ষা পায়। অভকতৰ ধন ইহ জন্মত দুখ আৰু পৰজন্মত সংসাৰ। ভকতৰ ধনে মোক্ষ সাধে। আৰু সংসাৰত ভ্ৰমিলে বানৰ বগলী বায়স উট গাধ শূকৰ কীট পতঙ্গ এই সকলো জন্ম পায়। এই সকলো আৰ্হি গুৰুজনাই যুগুত কৰি ক'লে। কোনোৱে ক'য় সেই গাখীৰ ভাত গুৰুজনে আতৈক খাবলৈ দিছে আৰু কোনোৱে নিদিয়া বুলি ক'য়। গুৰুজনাই হৰিগুৰুক ক'লে নাই চৌৰাশী নৰক নৈ যাওঁ আৰু তুমি মাটিত বাগৰি যোৱা বাসনাটি খণ্ডক। হৰিগুৰুৱে সেইমতে বাগৰি স্নান কৰি দণ্ড সাৰিলে। গুৰুজনাই ক'লে ' আগলৈ এনে কথা নক'বা আৰু।

১ ১৪-৮ হৰিগুৰু মনিৰ্যাৰত থাকে। তাৰ পৰা অহা যোৱা কৰি তেওঁ গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ গৈ নাম গায় হৰি কথা শুনে। এদিন বেলা ছুটি হ'ল তেওঁ পথাৰৰ গজা ধানৰ ওপৰেৰে বাট পোনাই বেগ দিছে। পথাৰখনৰ গৃহস্থৰ ল'ৰাটোৱে তাকে দেখি ক'লে হেৰা কণা নেকি ধানৰ ওপৰেদি যে যোৱা? আতৈয়ে কথাটি মন নকৰি গুচি গৈছে। ইফালে ল'ৰাটোৰ অন্ধ হৈ চকু গৈ আছে। ল'ৰাটোৰ মাক বাপেকে ৰাতিটো বিচাৰি তাৰ চকু পাই খবৰ লৈ কথাটি সুধিলে। ল'ৰাটোৱে ক'লে এজন মানুহে ধানৰ ওপৰেৰে গৈছিল তেওঁক

(১) মনিৰ্যাৰ মনিৰ্যাৰ নামটো মানৰী তোৰাই সম্ভৱ

কথা বোলতে মই অন্ধ হৈ ৰ'লো।" মাক-বাপেকে কথাটি বুজি ভাবে ভেটি লৈ [illegible] ওচৰলৈ গৈ আতৈৰ ভৰিত পৰি স্তুতি কৰিব ধৰিলে। আতৈযে ক'লে [illegible] তেনেকৈ কোৱা শুনা নাই আৰু শুনিছিলো যদিও তাতে লাগি থকা নাই। আৰু যদি ঈশ্বৰে তাতে দোষ ধৰিছে, ব'লাহঁক গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ যাওঁ।' আতাৰ সৈতে তেওঁলোকে ভাৰ ভেটি লৈ গৈ গুৰুজনাৰ আগত নানান ভাৱে স্তুতি কৰিব ধৰিলে। গুৰুজনাই দুৰ্বাসাৰ আৰ্হি কৈ আতৈক মাতি সন্তোষ কৰালে। আতৈ সন্তোষিত হ'ল আৰু তেতিয়া ল'ৰাটোৱে চকুৰে দেখা পালে।

১ ১৪ ৯ এদিন মাধৱদেৱে গৈছে গণককুছিৰ পৰা পাটবাউসীলৈ। বাটত এজন গণকে তেওঁক আগচি ধৰিলে। গণকে মাধৱদেৱক সুধিলে ' তুমি কʼলৈ যোৱা?' মাধৱদেৱে ক'লে মই শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ ঠাইলৈ যাওঁ। গণকে ক'লে তোমাৰ গুৰু কোন? মাধৱদেৱে ক'লে মোৰ গুৰু তেৱেঁই। গণকে সুধিলে 'তেওঁৰ গুৰু একো?' মাধৱদেৱে ক'লে এই কথা তেওঁক সুধিবা, মই সুধিলেহে ক'ব পাৰো মই সোধা নাই। মাধৱদেৱে গৈ গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই মাধৱদেৱক সুধিলে মাধৱ আজি দেখোঁ পলম হ'ল। মাধৱদেৱে ক'লে বাপ, এজন গণকে বাটত আগচি ধৰি খাটবান্ধৈ নেৰে, সেই কাৰণে। গুৰুজনাই সুধিলে কিয়না? মাধৱদেৱে ক'লে তেওঁ সুধিছে মোৰ গুৰু কোন? আৰু মই ক'লো মোৰ গুৰু আপুনি। তেও পুনৰ সুধিলে, আপোনাৰ গুৰু কোন বুলি? মই তেওঁক ক'লো তুমি তেওঁক সুধিবা, এই কথাটো মই গম নাপাও। গুৰুজনে মাধৱদেৱক ক'লে এনেকৈ নক'লা কিয় ' কৃষ্ণদেৱে কৈছে মোৰ গুৰু ভকতহে স্বৰূপ স্বভাৱ, যেন বায়ু আকাশত নাই ভিন্ন ভাৱ। গুৰুজনাই পুনৰ ক'লে আৰু মযো ভবিছো সৰ্বস্বত্ব ভকতক মই গুৰু মানো ভকত গুৰুৰ ওপৰত আনক নামানো। মাধৱদেৱে ক'লে বাপ, মই তেনেকৈ ক'ম কি সাহেৰে?

১ ১৪ ১০ এদিনাখন ব্ৰাহ্মণসকলে শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ গুৰুজনাত গীতাৰ অৰ্থ সুধিবলৈ আলচ কৰি আহিছে। ধনুখন্দা বিলত চন্দৰী আযে গুৰুজনাৰ কাপোৰ ধুই আছিল। ব্ৰাহ্মণসকলৰ কথা শুনি চন্দৰী আযে সংস্কৃতৰ শ্লোক মাতিলে, তাৰ অৰ্থ- ভগৱন্ত ভক্তি যুক্ত পুৰুষৰ আত্মবোধ মাধৱৰ প্ৰসাদে মিলয কৃষ্ণৰ

কৃপাত তেবে গুচয সংসাৰ ভয এহিমানে গীতাৰ নিৰ্ণয। ইযাকে শুনি ব্ৰাহ্মণসকলে তধা লাগিল। তেওঁলোকে পৰস্পৰে মুখলৈ চোৱা চুই কৰি ক'লে," দাসীয়ে এনে সিদ্ধান্ত কৰিলে শঙ্কৰৰ ওচৰলৈ গৈ কি সুধিবা, দেখোঁ ওঠৰ অধ্যাযৰ গীতা এক আষাৰতে ক'লে শঙ্কৰে আমাক আৰু লঘুহে কৰিব।" এই বুলি তেওঁলোক তাৰে পৰা উভতি গ'ল। সেই সংস্কৃত শ্লোকৰ ভাঙনি মাধৱদেৱে নামঘোষাত দিছে।

১-১৪ ১১ এদিনাখন মাধৱদেৱে আহিব পৰা নাছিল হৰি কথা শুনিবলৈ গা বেযা লগা হেতু। কৃষ্ণকথা সমৰি মহাপুৰুষ গুৰুজনাই ক'লে," আজি বঢাৰপো নহিল।' তেতিযা তিনিজন ভকতে ক'লে," বাপ, তেওঁ তাতে এখন হৰিকথাৰ মেল বহুৱাইছে কিযনো আহিব? ইযালৈ তেওঁৰ আৰু অৱহেলাহে হ'ব।' ইযাকে শুনি গুৰুজনাই দুখ কৰি ক'লে, ' হৰি হৰি। এইবাৰ জীৱ উদ্ধাৰ হ'ব বুলি ভাবিছিলো এনে হ'লে ৰ'বহে। ইয়াৰ কথা বিৰূপকৈ তাত ক'ব তাৰ কথা বিৰূপকৈ ইযাত ক'ব এনেকৈ সংসাৰ যাতায়াত কৰি দুখহে হ'ব।" তেতিযা তিনিওজন ভকতে গুৰুজনাৰ চৰণত দণ্ডৱতে পৰি ক'লে বাপ তৰ্কিব নোৱাৰিলো ক'লো। এতিযা আমাৰ কি গতি হ'ব?' গুৰুজনাই ক'লে বঢাৰপোত দণ্ডৱতে পৰাগৈ, তেও ৰাখিলেহে ৰক্ষা পাবা। তেতিযা তিনিওজন ভকতে মাধৱদেৱৰ চৰণত দণ্ডৱতে পৰি সকলো ক'লে। মাধৱদেৱে ক'লে, বৰ এলাহি আৰু গৰ্বভাব হৈছিল মোৰ তোমালোকে মোক জ্ঞান বোধ দিলা অন্ধক চকু দান দিযা দি, তোমালোকে পুনৰ গৈ গুৰুজনাৰ চৰণত পৰাগৈ তেও ক্ষমিব। তেওঁলোকে আহি পুনৰ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ গুৰুজনাৰ চৰণত পৰিল। গুৰুজনাই ক'লে হেৰা আনৰ চাউটো দেখি কাঢিব খোজা নিজৰ বাটত হাতীটো নেদেখি উজুটি খোৱা। উত্তমে অলপ গুণকে বিস্তাৰ কৰে, মধ্যমে দোষ গুণ ধৰে আৰু অধমে দোষ কল্পনা কৰে। পৰা ঠাইতে খোপনি ধৰি নুঠিলে উপায কি? এতেকে মাধৱৰ ওচৰলৈ পুনৰ যোৱাগৈ আৰু লুকাই থাকি মাধৱে গা ধোৱা সময়ত আগত দণ্ডৱতে পৰি ভৰিত ধৰি ক্ষমিলো নোবোলো মানে কাতৰ স্তুতি প্ৰাৰ্থনা কৰি নেৰিবা। ভকতসকলে সেইমতে থাকি মাধৱদেৱৰ ভৰিত ধৰি অনেক কাপুণা কৰি নেৰাত মাধৱদেৱে ক'লে ' এৰা, তোমালোকৰ দোষ ক্ষমিলো।' মাধৱদেৱে

ভকতসকলৰ লগত গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ আহি ক'লে," বাপ, এওঁলোকে আজি মোক এনে কৰিলে। মই দেখো জড, আপুনিহে চৈতন্য আত্মা, আপুনি ক্ষমিলে দেখোঁ হয়।" গুৰুজনে ক'লে," মোৰ আৰু তোমাৰ পৰা যিজনে ধৰ্ম ধৰিব তেওঁ মোক দেখিলেই তোমাক দেখিব আৰু তোমাক দেখিলে মোক দেখিব। ইয়াত দিলে তাত তুমি পাবা আৰু তাত দিলে মই পাম। বঢাৰপো আৰু মোক যিজনে ভেদ কৰিব তেওঁ আমাৰ মাজত কৰত চলাইহে আমাক ভেদ কৰিব। গীতাত কৃষ্ণই অৰ্জ্জুনক কৈছে আৰু মযো কৈছো-- বঢাৰপো আৰু মোক যিজনে ভেদ কৰিব তেওঁ মোৰ শৰীৰত অস্ত্ৰাঘাত কৰিব।"

১-১৪-১২ ৰঘুপতি নামেৰে ধোবা এজনে গুৰুজনাৰ আৰু ভকতসকলৰ কাপোৰ ধোৱে আৰু হৰিগৃহত নামো গায। তেওঁ ঘৰত পুত্ৰ ভৰ্য্যাৰ লগত থাকে। ভকতৰ হাটীৰ মূৰত এটি বাহা আছিল কেতিযাবা তেওঁ তাতো থাকে। আয়ুস অনুসৰি অন্তিম কালত পূৰ্বৰ পাপে লাগ লোৱাত দুয়াৰ মৰা অৱস্থাত তেওঁ বাহাৰ ভিতৰতে ঢুকাল। পুত্ৰ ভাৰ্য্যাই কয তেওঁ বাহাত আছে আৰু ভকতসকলে কয় ৰঘুপতি ঘৰত আছে। এনেকৈ শব তিনি দিন বাহী হ'ল। পাচত ভকতে বিচাৰ খোচাৰ কৰি দেখিলে ৰঘুপতি বাহাৰ ভিতৰত শয্যাতে মৰি আছে। তেতিয়া মহাপুৰুষ গুৰুৱে সেৱা ভক্তিৰ অপবাদ গুচাই নামৰ মহিমা বঢাই পাৰিলৈ বুলি ৰৈ ৰঘুপতি ধোবাক ক'লে হেৰা ৰঘুপতি আমাক নোমাতি যোৱাইনে। তেতিয়া ৰঘুপতিয়ে চকু মেলি সকলোৱে শুনাকৈ ৰাম বুলি পুনৰ চকু মুদিলে। ৰঘুপতি তিনি জন্মত ভক্তি শূন্য আছিল ইজন্মত শুদ্ধ হ'ল।[২] গুৰুজনাৰ নামৰ মহিমা দেখি শুনি সকলোৱে আশ্চাৰ্য্য অদ্ভুত মানি ক'লে তিনি দিনৰ মৰাও জীয়ে।

১ ১৪ ১৩ ,এদিনাখন কমললোচন ঠাকুৰে আমৰ গছত উঠিছে পাটৰ হালধীয়া চুৰিয়া পিন্ধি। পুবৰ ফালৰ পৰা সূৰ্য্যও উঠি আহিছিল। মহাপুৰুষ গুৰুজনে ক'লে ৰামানন্দৰ মাক চোৱাহি চোৱাহি দুটা সূৰ্য্য উঠিছে দেখোঁ। ভকতে চাই ক'লে। সূৰ্য্য নহয় কমললোচন ঠাকুৰ উঠিছে গছৰ আগত। তেতিয়া মহাপুৰুষ গুৰুৱে পত্নীক ক'লে ৰামানন্দৰ মাক, কমললোচনলৈ আশা এৰা।

[illegible] ৰঘুপতিৰ আগৰ তিনিটা জন্মত ভক্তিৰ পৰশ পোৱা নাছিল।

এৰা। চিৰকাল পৃথিৱীত জীৱ নৰ'য়।" তাৰ দুমাহৰ পাচত কমললোচনৰ বসন্ত ওলাল। কমললোচনৰ কমলিধৰা দামোদৰ আতৈৰো বসন্ত ওলাল। দামোদৰ আতৈক ভকতে শুশ্ৰূষা, চোৱা চিতা কৰিছে। দামোদৰ আতৈয়ে কয়," মই সুস্থ হৈ আছো, গুৰুৰ পুত্ৰকহে চাব, শুশ্ৰূষা কৰিব লাগে। কালিলৈ ডেৰ পৰ বেলাত গুৰু পুত্ৰ যাব আৰু ময়ো যাব লাগিব।" পিচদিনাখন সেই একে কথা মতে দুযোজন ঢুকাল। কমললোচন ঢুকোঁৱাত আই গোসাঁনীয়ে শোক কৰিছিল, কিন্তু গুৰুজনে আনন্দ মনেৰে আছিল।[৩]

১-১৪-১৪ যিৱা মৰলৰ ভাতৃ তিনিজন--মুকুন্দ, মাধৱ আৰু গোপাল। তেওঁলোকে আহি গুৰুজনাক সেৱা কৰিছিল। মহাপুৰুষ গুৰুজনাই গোপালক ক'লে," গোপাল, ভকতলৈ আম কিছু পাৰি দিয়া।" গোপালে ক'লে,"বাপ, আম পাৰিব পাৰো, মোক এখন কুঠাৰহে লাগে।" তেতিয়া গুৰুজনাই ক'লে,"অ' মোৰ আগতো এনে কূট কথা কোৱা!" আৰু এবাৰ মুৰ খুৰাওঁতে গোপালে গুৰুজনাক কৈছে,"বাপ, মই ভোটা দাৰে মুৰ খুৰাব পাৰো।" গুৰুজনাই ক'লে,"গোপাল তোক কূট কথাই নেৰক।" গোপালে মৰোঁতেও কূট কথাৰেই মৰিল।" কাপোৰত পোৱা মাটিৰ খোলাৰ টোপোলা বান্ধি সেই টোপোলাটি জোকাৰি জনজনাই শব্দ কৰি পুত্ৰ ভাৰ্যাক দেখুৱাই গোপালে কৈছে," মোৰ দুখৰ সময়ত যিজনে মোক প্ৰতিপাল কৰিব তাকে মই এই টকা দিম।।" পাচত দুই পুত্ৰৰ প্ৰত্যেকজনেই ভাবিলে খাবলৈ পালে সেই টকা তাকে দিব। এই চিন্তা কৰি দুয়ো পুত্ৰই মাছ, গাখীৰ পিতাকক খুৱালেহে খুৱালে। পিতাক মৰিলত টকাৰ টোপোলাটো সিহঁতে বাহিৰ কৰি চাই দেখিলে পাত্ৰৰ খোলা কিছুমান মাত্ৰ।

১-১৪-১৫ মাধৱ কন্দলিৰ পদ্য ৰামায়ণখন তুচ্ছ কৰি ঢাকি গুচাবলৈ অনন্ত কন্দলিয়ে চিন্তা কৰিলে। সপোনত মাধৱ কন্দলিয়ে গুৰুজনাৰ শৰণাপন্ন হৈ তাক ৰাখিবলৈ প্ৰাৰ্থনা কৰিলে। গুৰুজনে মাধৱদেৱক ক'লে," মাধৱ, তোমাৰ

---

(৩) ৰামচৰণ ঠাকুৰদেৱ ৰচিত চৰিত পুথিত কথাটো এনেকৈ আছে– সেই দৃশ্য দেখি গুৰুজনে ভকতসকলক কৈছে অপেক্ষা নকৰি কমললোচনে প্ৰকাশ কৰিলে সেয়া উচিত নহ'ল কমললোচন আৰু বাচি নাথাকিব এই কথা তাৰ মাকক নকবা।"

[illegible] শাস্ত্ৰখন অনন্ত কন্দলিয়ে গুচাব খুজিছে, এতেকে তুমি [illegible]ত ধৰা আৰু মই গুৰিত ধৰো।" তেতিয়া মাধৱদেৱে ৰামায়ণৰ আদি কাণ্ড আৰু গুৰুজনাই উত্তৰা কাণ্ড ৰচনা কৰিছে। তাঁতৰ গাৰিৰ কাপোৰৰ দৰে ৰামায়ণৰ আগ গুৰিৰ সৈতে সকলো সমান হ'ল আৰু অধ্যায়ৰ শেষত নতুনকৈ উপদেশ সংযোগত চাদৰত আঁচু ফুল যেন হ'ল। মাধৱ কন্দলিৰ ৰচনাত উপদেশ নাছিল, শুভ শুভহে আছিল, মাধৱদেৱে উপদেশ দিছে।[৪]

১-১৪-১৬ জটিৰামে গঙ্গা, জগন্নাথ ক্ষেত্ৰ আদি ভ্ৰমণ কৰি আহি গণককুছিত আছিল। ঠাকুৰ আতাই জটিৰামক পাই আনি জঁট-দাৰি খুৰাই কঁথা-খন্তা পেলাই মহাপুৰুষ গুৰুজনাক গুৰু বোলাইছে। গুৰুজনাই জটিৰামক জটিযাৰাম আতে নাম দি ভকতৰ হাটীত বাহা দিছে। আতৈয়ে স্নেহ [illegible] বিশ্বাসত জঁটাটো নি জপাত বান্ধি শোৱাপাটিৰ ওপৰত আঁৰি থৈছিল। তাঁকে দেখি ভকতসকলে গুৰুজনাক ক'লে," বাপ, জটিৰাম আতৈয়ে কটা জঁটাটো নি বান্ধি থৈছে।" গুৰুজনাই আতৈক মাতি আনি ক'লে," তোমাৰ শোৱা পাটিৰ ওপৰত জঁটা[illegible] বান্ধি থৈছা কিয়?" গুৰুজনাই পুনৰ ক'লে," আতৈসকল, জটিয়াৰামৰ বাহিৰৰ জঁটাহে আঁতৰ হ'ল, অন্তৰত জঁটা-জ্বৰ আছে।" আতৈয়ে অকে শুনি জঁটা দলিয়াই পেলাই তীৰ্থত বিশ্বাস এৰি একান্ত চিত্তেৰে নাম ল'ব ধৰিলে।

১-১৪-১৭ জয়ন্তীৰ মধাই আতৈৰ বসন্ত ওলাল। গুটীবোৰ বাহিৰ নহৈ বহি গ'ল। শৰীৰ দুৰ্বল হৈ তেওঁ চলিব নোৱাৰা হ'ল। গুৰুজনাই কথাটি শুনি মাধৱদেৱক ক'লে," মাধব তোমাৰ মিতাৰ টান নবীয়াহে, মিতাৰ ওচৰলৈ গৈ সোধাগৈ কেনে পাইছে?" মাধৱদেৱে গৈ আতৈক চাই চিন্তি সুধিলে,' আতৈ, মোক গুৰুজনে' পঠাইছে, কেনে পাইছা, গাৰ গম গতি কেনেকুৱা?" মধাইয়ে ক'লে," গুৰুজনে মোকেই সোধেনে? তেৱেঁই জানে দেখোঁ অন্তৰ্য্যামীৰূপে,

(৪) মাধৱ কন্দলিয়ে সংস্কৃত ৰামায়ণখন অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰিছিল। এইখনেই ভাৰতীয় আঞ্চলিক ভাষাত ৰচিত প্ৰথম ৰামায়ণ। কালক্ৰমত সেই ৰামায়ণখনৰ আদি আৰু উত্তৰা খণ্ড দুটা হেৰায়। অনন্ত কন্দলিয়ে ৰামায়ণখনৰ বাকী খণ্ড কেইটি পাই আদি আৰু উত্তৰা খণ্ড দুটি নিজে ৰচনা কৰি গোটেই ৰামায়ণখন নিজৰ নামত চলাবলৈ মনস্থ কৰিছিল। পাছত গুৰুজনে উত্তৰা আৰু মাধৱদেৱে আদি কাণ্ড ৰচনা কৰি মূলৰ লগত সংযোগ কৰি ৰামায়ণখন মাধৱ কন্দলিৰ নামত প্ৰচলন কৰে। মাধৱ কন্দলি গুৰু এনাৰ পূৰ্বৰ এজন প্ৰখ্যাত কবি। গুৰুজনে তেওঁক অপ্ৰমাদি কবি বুলি উল্লেখ কৰিছে।

মই জড়ুই কি ক'ম?' মাধৱদেৱে গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ গৈ সেইমতে ক'লে। গুৰুজনাই দুখ কৰি ক'লে," বঢাৰপো, আকৌ গৈ সোধাগৈ।" মাধৱদেৱে পুনৰ গৈ আতৈক সুধিছে গুৰুৰ আজ্ঞা বুলি কৈ," আতৈ কেনে পাইছা, শৰীৰৰ গতি কেনে?" মধাই আতৈয়ে ক'লে," এনে বৈকুণ্ঠ, সাতখন স্বৰ্গ, সাতখন পাতাল, সাতটি দ্বীপ,নখন মহা... অনেক ব্ৰহ্মাণ্ডৰ বালিচাহীটিৰ পৰা হুতীটিলৈ আৰু অখিল-নিখিল বিশ্বৰ স্থাবৰ জঙ্গম, কীট-পতঙ্গক আত্মা অন্তৰ্যামীৰূপে তেওঁ পালন কৰি... পাইছে, মই জড, ক্ষুদ্ৰ জীৱটিৰহে প্ৰমাণ নাপাই সুধি পঠাইছেনে? তে... দেখোঁ জানে কি ক'মনো মই।" মাধৱদেৱে গৈ গুৰুজনাক সেইমতেই ক'লে। গুৰুজনে শুনি মহা দুখ কৰি আকৌ পঠালে মাধৱক। মাধৱদেৱে এইবাৰ গৈ মধাইৰ গাত হাত ফুৰাই স্নেহ আৰু ...ভাৱে সুধিছে," মধাই , গুৰুৱে আজ্ঞা কৰিছে।" মধাইয়ে ক'লে ' বাপ, মোৰ গুৰুজনাক ক'বগৈ, অমৃতৰ ভাণ্ডাৰৰ ঘ্ৰাণ পাই মুখ খুলি দেখিলো নিৰ্মল, কিন্তু হাত সোমাই মখামখি খাব নোৱাৰিলো, আয়ুস আৰু দৈৱ্যাই নাচালে, এনেকৈয়ে মোক বিধিয়ে বঞ্চনা কৰিলে, এই দুখ মোৰ ইজন্মৰ লগতে যাব। এই পঞ্চভূতৰ দেহা পৰিব এতিয়া। উপজিলে মৃত্যু হ'বই, তাত মোৰ দুখ নাই।" আতৈৰ এনে নিবেদন প্ৰৰ্থনা শুনি দুখ আৰু ভক্তিত নোম শিয়ৰি উঠি চিত্ত দ্ৰবিত হৈ মাধৱদেৱৰ দুধাৰি চকুলো বৈ গ'ল। গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ গৈ মাধৱে সেইমতে মধাইৰ খেদ প্ৰাৰ্থনা জনালে। গুৰুজনে সেইসময়ত ভাগৱতৰ দ্বিতীয় স্কন্ধৰ পদ ভাঙনি কৰি আছিল। কথাটি শুনি তেওঁৰ হাতৰ পৰা কলম সৰি পৰিল আৰু চকুৰে দুধাৰি চকুলো বৈ তেওঁ ঢলি পৰিল। আই গোসানীয়ে ক'লে, "বঢাৰপো ধৰা, ধৰা, গোসাঁইয়ে ভকতৰ স্নেহত-শোকত আকুল হ'ল। প্ৰাণ সম পুত্ৰ কমললোচনক কালে নিলে, একোৱে দুখ নকৰিলে তেওঁ। ভকতৰ পদে হৰি আকুল আপুনি, হেনয কৃষ্ণক এৰে এব কোন গুণি।' পাচত মধাই আতৈয়ে অভয় ব্ৰহ্মত স্থিত হৈ নৰ দেহা এৰি বৈকুণ্ঠলৈ গ'ল। দ্বিতীয় স্কন্ধ ভাগৱতৰ ভাঙনি পিচত গুৰুজনে গোসানীৰ ভাতৃৰ দ্বাৰা কৰিছে।

১-১৪-১৮ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ সাতহাল গৰু। তাৰে এহাল বৰ ওখ- ডাঙৰ। হলোৱাই গুৰুজনাৰ গৰু খেদি নিছিল আৰু বাটত আনেও গৰু খেদি নিছে। গুৰুজনাৰ সেই হাল গৰু জাকৰ মূল গৰু হিচাপে গৈছে। বিপৰীত ফালৰ পৰা

বামুণসকলে আহি আছিল। ডাঙৰ গৰু হাল দেখি বামুণে হালোৱাক সুধিছে,"এই হাল কাৰ গৰু?" হলোৱাই ক'লে," শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ।" তেতিয়া বামুণে পৰস্পৰে কোৱামেলা কৰিছে," চোৱাচোন গৰু হালৰে কাষ চাপিব নোৱাৰে আন গৰুৱে, আমিনো তেওঁক বাদ কৰি কেনেকৈ জিকিম, তেওঁক কেনেকৈ হৰাম?" এনেকৈ কোৱামেলা কৰি তেওঁলোক উলটি গুচি গ'ল।

১-১৪-১৯ আৰু চ'ৰা ঘৰৰ কাষতে আম পুলি এটি গুজি ডাঙৰ হৈছিল। তাৰ ডাল এটি এনেকৈ বাঢ়িলে যে গুৰুজন চ'ৰা ঘৰত সোমাওঁতে জেবাৰ গাত লগা হ'ল। এদিন গুৰুজনে মনতে ভাবিছে "ডালটো কাটিব লাগিছিল, বৰ জঁট লগাইছে ই।' আবেলি মাধৱদেৱে আহি অকস্মাৎ দেখিলে আমৰ ডালটোৱে বৰ জঁট লগাইছে গুৰুজনাক। দা এখন গুজি ডালটো কাটি গুচাই তেওঁ ঘুৰিলে গ'ল। পিচদিনাখন গৈ গুৰুজনে দেখি সুধিলে "আমৰ ডালটো কাটিলে কোনে?' ধ্বজা আতৈয়ে ক'লে ' বাপ, কালি দেখোঁ মাধৱে আহি কাটি গ'ল।" গুৰুজনে ক'লে মোৰ বটাৰপোৱে মোৰ আত্মা মনক বুজি কাটিলে। সেই সময়ত গুৰুজনে কীৰ্ত্তন ৰচনা কৰি আছিল। তেতিয়া তেওঁ ঘোষাত দিছে-

স্বামী মোক পাৰ কৰা কৰুণা সিন্ধু সংসাৰ সাগৰে।
মোৰ আন গতি নাই মাধৱ বান্ধৱ তোমাত পৰে।।

১ ১৪ ২০ এদিনাখন বামুণসকলে আহি গণককুছিত মাধৱদেৱৰ গৃহত সোমাল। তেওঁলোকে আলোচনা কৰি আহিছে, শঙ্কৰে যি কয় মাধৱেও তাকে কয়। তেওঁলোকক দেখি মাধৱদেৱে ক'লে,'বিপ্ৰসকল আহিলা দেখোঁ কিযবা?' তেওঁলোকে ক'লে, তোমাক এটি কথা সুধিবলৈ আহিছো।' মাধৱদেৱে সুধিলে, 'কি কথা?' তেওঁলোকে ক'লে ' সকলোতকৈ উত্তম কুলীন কোন? মাধৱদেৱে ক'লে ' সকলোতকৈ উত্তম কুলীন মেকুৰী আৰু মাখি। চোৱা মেকুৰীযে স্পৰ্শ নকৰা কি আছে আৰু মাখিযে স্পৰ্শ নকৰা কি আছে? বেদ আৰু স্মৃতি শাস্ত্ৰ চাই ঋষিসকলে সিহঁতৰ প্ৰায়শ্চিত্তৰ বিধান নকৰিলে, গমন আৰু বচনতে সিহঁতৰ শুদ্ধি। ভাগৱতে কৈছে--হৰি নাম লৈ তৰে মহা মহা অন্ত্যজাতি যিটো নাম নলয় সি হীনতো হীন অতি। আৰু মোৰ গুৰুজনে কীৰ্ত্তনত দিছে

সেহি কুলীন বেদক বুজয়,
যাহাৰ মুখে হৰিনাম সিজয়।

কৃষ্ণৰ কথাত যিটো ৰসিক,
ব্ৰাহ্মণ্য জন্ম তাৰ লাগে কি?

প্ৰহ্লাদে কৈছে-- যিটো চাণ্ডালৰ কায় বাক্য মনে সদায় সুমৰৈ হৰি, আছে বাহুব্ৰত যিটো ব্ৰহ্মণৰ , সি সি শ্ৰেষ্ঠ তাত কৰি। ব্ৰাহ্মণসকলে আলোচনা কৰিলে,"আমাকে উত্তম কুলীন ক'ব বুলি সুধিছিলো, ভাগৱত, পুৰাণ, বেদ, শ্ৰুতিৰে প্ৰমাণ দেখুৱালত শুচি হ'লগৈ তুচ্ছ হৈ।"

১-১৪-২১ গুৰুজনাৰ মাটি আৰু বগা যৱনৰ মাটিৰ একে সীমা। যৱনৰ হালুৱাই সীমাৰ মাটি কাটি গুৰুজনাৰ মাটি ঠেক কৰি নিয়ে। বনুৱাই সেই কথা গুৰুজনাক কয়। গুৰুজনাই কয়," হেৰা, তাক বলে নোৱাৰি, সি ৰজাৰ দৰ্জি, ৰজাৰ সি প্ৰিয় খাটনি।" এদিনাখন গুৰুজনাই স্নান কৰি থাকোঁতে যৱনে দেখিলে গুৰুজনাৰ চতুৰ্ভুজ মূৰ্ত্তি। তাতেই সি গুৰুজনাৰ আগত দণ্ডৱতে পৰি গুৰুজনাক ক'লে,"প্ৰভু, সেই মাটি এৰিলো আৰু, আপোনাক সেৱাটি কৰিলো।"

১-১৪-২২ এদিনাখন মাধৱদেৱে শ্ৰীৰাম আতাৰে সৈতে কথা শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন কৰি গৈ আছিল। ৰঙ্গিয়া জানৰ পাৰত দুজন খৰিকটীয়াই খৰি ভাৰ থৈ জিৰাইছিল। মাধৱদেৱে সুধিলত সিহঁতে ক'লে, ' আমি খৰি বেচি খাওঁ।' মাধৱদেৱে ক'লে," হেৰা, জগৎ গুৰুৰ ঘৰত খৰি দিবা, তহঁতৰ দেহা আৰু জীৱটিও জীৱ।" সিহঁতে গুৰুজনাক খৰি নিদিলে আৰু খৰি আনত বেচি তিনি পথেক সিহঁতে খাই লৈ আছিল। পাচত নানা অথন্তৰ লাগি লেটেকু জানত আত্মজাহ দি মৰি সিহঁত অজ ভূত হ'ল। ভূত হৈ সিহঁতে লোকক ধৰি মাৰে আৰু লোকৰ সান্দহ-দৈ আদি কাঢ়ি খায়। এনেকৈ সিহঁতে অত্যাচাৰ কৰি আছে। লোকে কথাটি গুৰুজনাক কোৱাত গুৰুজনে শ্ৰীৰাম আতাক পঠালে। শ্ৰীৰাম আতাই গৈ ৰাম ৰাম বুলি কোৱাত ভূত পলাল। পাচত সেই ভূতে ধৰিলে লোকে ৰাম বুলি শ্ৰীৰাম আতাৰ কথা ক'লে ভূত পলায়। ভূত তাৰ পৰা পাচত ক'ৰবালৈ গ'ল।

১ ১৪-২৩ এদিনাখন ঠাকুৰ আতা প্ৰমুখ্যে আতাসকলে গুৰুজনাক ক'লে, 'বাপ, আপোনাৰ গৃহত যিসকল লোকে সেৱাৰ কৰ্ম কৰিছে, তেওঁলোক মহা ভাগ্যৱান জীৱ। তেতিয়া গুৰুজনাই বনুৱা ধ্বজাক মাতিলে। ধ্বজাই গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ আহি ক'লে, "কি হৈছে কোৱা।" গুৰুজনাই ধ্বজাক

ক'লে,"এবাৰ ৰাম বোলাচোন।" ধ্বজাই ক'লে," কি হৈছে তাকে কোৱা।" গুৰুজনাই ক'লে একো হোৱা নাই, মাত্র এবাৰ ৰাম বোলা।" ধ্বজাই ক'লে, "অ'ত কি কূট কথা কৈ থাকা কিয় মাতিছা নোকোৱা কিয়?" তেতিয়া গুৰুজনাই ক'লে,"সেই কল গছৰ পাতখন কাটি আনা।" ধ্বজাই ক'লে,"এৰা এনেকৈহে ক'ব লাগে।' ধ্বজাই কলপাতখন কাটি আনিলে। গুৰুজনাই ধ্বজাক ক'লে,"তামোলৰ বাৰীখন চফা কৰাগৈ।" ধ্বজা গ'ল। গুৰুজনাই আতাসকলক ক'লে,"দেখিলা ভাগ্যৱন্তৰ ভাও।"

১-১৪-২৪ পাচত ধ্বজাই চন্দৰী আইৰ সৈতে ক্ষণিক লাগি আৰু ভকতৰ অ'ৰ বস্তু ত'ত থ'য দেখি গুৰুজনে খং কৰে দেখি বিৰকতি লাগি ভটীয়াই গুচি গ'লগৈ আৰু গৈ কটক নগৰত ৰ'ল। সেই দেশৰ ৰজাই একলহ সুগন্ধি তেল ধ্বজাৰ হাতত দি পঠালে জগন্নাথলৈ। ধ্বজাই তেল লৈ কিছু দূৰ গৈ বিৰিণা গছৰ মূৰাত জগন্নাথ ল'বা বুলি তেলখিনি বাকি থৈ গুচি আহিল। তাকে কটোৱালে দেখি ৰজাক গোচৰ দিলে। ৰজাই ধ্বজাক ধৰি আনি নানা তৰ্জন গৰ্জন কৰি বান্ধা কৰি ৰাখিলে। নিশা সপোনত জগন্নাথে ৰজাক দেখা দি ক'লে, 'চোৱা, মোৰ মাথা বুৰি গৈছে। ধ্বজাক বান্ধা ৰাখিছা কিয়? এদিনাখন ধ্বজাই জগন্নাথৰ কান্ধত আৰু ফুলৰ মালাত ভৰি দি উঠি প্ৰভুৰ কিৰীটি লগাওঁতে বৰ পাণ্ডাই দেখি দোষ ধৰি ধ্বজাক বৰকৈ কোবালে। ধ্বজা তাৰ পৰা গ'ল। এদিনাখন শিলা বৃষ্টি আহি গছ গছনি ভাঙি সকলো ঘৰ-বাৰী চূৰ্ণ কৰি নিছিলে আৰু ধ্বজাই সিদিনা জগন্নাথক সাৱটি সেই শৰীৰতে জগন্নাথত লীন গ'ল।

১-১৪-২৫ গদা আৰু গকুলা দুজন ভাই ককাই গুৰুজনাৰ বনুৱা। সিহঁত বুদ্ধিত চোকা। পূৰ্বৰ নিজ কুলৰ জানি গুৰুজনাই সিহঁতক পৰমাৰ্থ বস্তু দিছে। সিহঁত কথা প্ৰীতি সুখত দৃঢ় জানি গুৰুজনাই সিহঁতৰ দ্বাৰা অধিক বন-বাৰী নকৰায় আৰু ভকতৰ ভাগটিও আনি সিহঁতক দিযায়। ইযাকে দেখি ভকতসকলে অসূযা কৰি কয়, সিহঁতৰ নাম গুণ নাই, বছৰত এবাৰো গোসাঁই ঘৰত নবহে কিন্তু আমাৰ মুখৰ ভগটিও নি গুৰুজনাই সিহঁতক দিযে। সিহঁতৰ আন কাম নাই মাছ খৰি শাক পাত, কচু ঢেঁকীযা, ঔ তেঙা বেতৰ গাজ য'তে দেখে শুনে বা খবৰ পায তাকে দুযো আলোচি নিশা গৈ আনি গুৰুজনাক

দিয়ে। আৰু গুৰুজনাই ভকতক দিয়ে, নিজেও ল'য় আৰু সিহঁতকো দিয়ে। গুৰুজনাৰ মানি ল'য় সিহঁতে ৰাতিপুৱাই আনি দিয়ে। এনেকৈয়ে সিহঁতে সকলোৰে সেৱা ধৰিছে।" ভকতৰ অসূয়া শুনি গুৰুজনে সিহঁতক ক'লে," হেৰা, গদা-গকুলা, নামকে গাবাইক।" সিহঁতে গুৰুজনাক ক'লে," বাপ, নামত ভকতে আমাক অসূয়া কৰে, কিয়নো তেওঁলোকৰ মাত আমাতকৈ ছটা। আৰু আমি যাকনো মাছ, খৰি, পাত-পচলা, শাক, তেঙা কোনে আনি দিব, আপুনি সেৱাক'ত পাব? আমি আনি দিওঁ আৰু আপুনি নাম গায়, ভকত সকলেও আমি আনা বস্তুকে খায়, বহি নাম গালেই হয়নে?" কিছুদিন পাচত আয়ুসৰ অন্ত হোৱাত গদা আৰু গোকুলাৰ বৈকুণ্ঠলৈ যাবৰ সময় হ'ল। সিদিনাখন সিহঁতে পুৱাতে উঠি শৌচ শুদ্ধি নিত্যকৰ্ম, স্নান, গুৰুসেৱা কৰি গুৰুজনা,গুৰুপত্নীক সেৱা কৰি গৈ চাৰিও হাটী ঘূৰি ভকতৰ দুৱাৰে প্ৰতি সেৱা কৰি ধূলা লৈ গৈ কীৰ্ত্তন ঘৰত নাম গাবলৈ বহিল। সিহঁতক এটা যুগতো কীৰ্ত্তন ঘৰত নেদেখাত দেখি ভকতে আচৰিত হৈ সিহঁতক নানা পৰিহাস কৰিলে, কুকথা ক'লে। নাম, হৰি কথাৰ অৱসানত প্ৰাৰ্থনা কৰি সিহঁতে ভকতৰ পৰা বিদায় মাগিলে। তেতিয়াও ভকতসকলে সিহঁতক অট্টহাস্য কৰিব নেৰিলে। গদা আৰু গকুলাই কীৰ্ত্তন ঘৰৰ পৰা ওলাই আহি চোতালত কঠ এখনত বহি দুয়ো সাৰটা সাৰটিকৈ ৰাম নাম লৈ নৰদেহা এৰি বৈকুণ্ঠলৈ গ'ল। সিহঁত বহা আৰু আলিঙ্গন অৱস্থাতে ৰ'ল। গুৰুজনাই নিজেই একেখন চিতাত সিহঁত দুয়োকো তুলি দাহ সংস্কাৰ কৰিলে। মাহেকৰ অন্তত ফলাহাৰ আৰু সিধা দিলে গুৰুজনে।

১-১৪-২৬ চিলি গাঁওৰ চক্ৰপাণি ভট্টাচাৰ্য দ্বিজ, তেওঁৰ পুত্ৰ ৰাম, ৰামৰ সৰু ভাই বৈকুণ্ঠ আৰু বৈকুণ্ঠৰ পুত্ৰ ভূষণ দ্বিজ। ভূষণ দ্বিজৰ পত্নীৰ বাতমাল ৰোগ হ'ল। পত্নীয়ে ঠাকুৰ আতাৰ ঘৰলৈ ৰোগ জৰাবলৈ গৈ আতাৰ ঘৰৰ নীতি সদাচাৰ দেখি আহি স্বামীক ক'লে। ভূষণ দ্বিজে ঠাকুৰ আতাৰ ঘৰলৈ গৈ গুৰুজনাৰ ধৰ্ম ধৰাৰ ইচ্ছা বেকত কৰিলে। আতাই দ্বিজক ক'লে," তুমি যদি কৰ্মকাণ্ড নিশ্চিতকৈ এৰিব পাৰা তেতিয়াহে এই বস্তু লাভ কৰিব পাৰিবা।" দ্বিজে পত্নীৰ লগত আলোচনা কৰি ক'লে," এই তিনি কুৰি ঘৰ যজমান আছে, তেওঁলোকক এৰি কেনেকৈ চলো। তেওঁলোকৰ বাবেহে চলি আছো।" ব্ৰাহ্মণীয়ে ক'লে,"

হেৰা, আন লোকে জী আছে কেনেকৈ?' ব্ৰহ্মাণীয়ে এই কথা পুনৰ ক'লে দ্বিজে টাঙোন লৈ ব্ৰাহ্মণীক খেদা মাৰে। এদিনাখন বিপ্ৰই শ্লোক আঠটা লৈ গৈ ঠাকুৰ আতাক ধৰিলে অৰ্থ কৰি দিবলৈ। আতাই বিপ্ৰক গণককুছিত মাধবদেৱৰ ওচৰলৈ নিলে। মাধবদেৱে শ্লোক কেইটি চাই অনেক প্ৰকাৰে চৰ্চা কৰি বিপ্ৰক বৈৰাগ্য-বিৰকত কৰি পেলালে। পাচত বিপ্ৰই পুত্ৰ ভাৰ্য্যা সকলোকে লৈ গৈ ঠাকুৰ আতাক ধৰিলে ধৰ্ম বস্তু দিবলৈ। আতাই তেওঁলোকক মহাপুৰুষ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ আনি মহাপুৰুষক গুৰু বোলাইছে। অন্যান্য বিপ্ৰসকলে ভূষণ গুৰুৱে কৰ্মকাণ্ড নকৰা, কৰ্মকাণ্ড নোখোৱা অপৰাধত তেওঁৰ বিৰুদ্ধে মেল মাতিলে। মেলক ভূষণ গুৰুৱে কথাৰে সকলো বিপ্ৰৰে বৈৰাগ্য ভাব জন্মাই তেওঁলোকক শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ ওচৰলৈ নিছে আৰু তেওঁলোকেও অসূয়া এৰি গুৰুজনাৰ ভকত হ'ল।

১-১৪-২৭ ৰতিকান্ত দলৈয়ে যোগ চিন্তা কৰে, আহ্নিক, তৰ্পণ, সন্ধ্যা কৰি উৰ্দ্ধবাহু কৰি সূৰ্য্যক নমস্কাৰ কৰে। মহাপুৰুষ গুৰুজনাই ৰৰপুত্ৰ ৰামানন্দৰ বিবাহ কৰাই ভক্ত- জ্ঞাতিৰে সৈতে ৰাতিটো পৰকিৰাত থাকি পুৱা তাৰ পৰা আহিছে কমাৰকুছিলৈ। কমাৰকুছিৰ বিলৰ পাৰৰ আহত গছ এজোপাৰ ডাল এটি পানীত হাওলি পৰিছে আৰু তাতে বহি দলৈয়ে চকু মুদি আছিল। দলৈক দেখি গুৰুজনাই ক'লে ' ইযাক অ'ত বুজালো, তথাপি এইবোৰ এৰুৱাব নোৱাৰিলো।' বঠা মাৰোঁতে নালৰ পানী ছিটিকি নাঁৱৰীয়াসকলৰ চকু ফিকি গৈছিল। নাঁৱৰীযাসকলে বঠাৰে আৰু হাতেৰে পানী ছটিযাই দলৈকো জলাকলা কৰিলে। দলৈযে সেযা কাৰ নাও নাজানি নাওৰ গৰাকীক শাও দিছে বংশ ছেদ হ'বলৈ। পাছত দলৈযে সেযা গুৰুজনাৰ নাও বুলি জানি বৰ দুখ কৰিছে।[৫]

১ ১৪ ২৮ এদিনাখন মাধবদেৱ, ঠাকুৰ আতা, শ্ৰীৰাম আতা কালিৰাম

---

(৫) শ্ৰীৰামচৰণ ঠাকুৰ ৰচিত চৰিত পুথিত এই কাহিনীৰ বিস্তৃত বিবৰণ আছে। তাৰে কিছু অংশ ইয়াত দিয়া হ'ল। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে দলৈক দেখি মাধৱদেৱক কৈছে- নিজে দেৱতা হৈয়ো দেৱতাক ভজে সকামী ভক্তই এনেকৈয়ে দেৱতাক পূজে। যত নৰ-নাৰী সকলক চোৱা স্বভাৱৰ এনেই ৰহস্য। এনে মতিভ্ৰম কোনোৱে এৰাব নোৱাৰে। দৈৱাৱশত যদি লোকে সাধুৰ সঙ্গ পায় নিশ্চয়কৈ জানিবা তেতিয়াহে এই স্বভাৱ এৰা যায়। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে এই কথা মাধৱদেৱক কওঁতে সকলো ভক্তই এই কথা শুনিছিল। এই কথা উল্লেখনীয় যে গুৰুজনাৰ পুত্ৰৰ ফালৰ বংশধৰ তেওঁৰ নাতি চতুৰ্ভুজ ঠাকুৰতে অন্ত হয়।

আতৈ ৰামদাস আতৈ নাৰাযণ আতৈ গোকুলচান্দ আতৈ এওঁলোক সকলে গণককুছিৰ পৰা গৈছে পাটবাউসীলৈ। আহিন মাহ পথাৰত ধানৰ থোক মেলিছিল। এজন ভকতে ধানৰ শীহ এডাল ছিঙি আনি ক'লে," ইযাত ধানগুটি একশ মান আছে।' আন এজন ভকতে ক'লে ছয়কুৰি, আকৌ আন এজন ভকতে ক'লে সাত কুৰি আৰু আন এজন ভকতে ক'লে চাৰি কুৰি। এনেকৈ কোৰাকুই কৰি পাটবাউসীত গুৰুজনাৰ ওচৰ পালে। গুৰুজনে ৰত্নবলীৰ শৰণ বিৰচন চৰ্চা কৰিব ধৰিছিল। তাকে শুনি সকলো ভকতে শলাগিছে। ঠাকুৰ আতাই গুৰুজনাক ক'লে বাপ, আমিহে শলাগিছো, সখিয়ে মতা নাই দেখোন।' গুৰুজনাই ক'লে বঢাৰপো, মতাও নাই আৰু শলাগো লোৱা নাই দেখোঁ? কিবা বিষম হৈছেনে? 'তেতিয়া মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ, তেওঁলোকৰ সেইবোৰ ঘটিছে বাবে শলাগিছে, তথাপি আপুনি সোধক, বাটত কি কোৰাকুইকৈ আহিছে।' গুৰুজনাই ভকতসকলক সুধিলে,"বাটত তোমালোকে কিবা লাগিছিলানে? তেওঁলোকে ক'লে," বাপ, একো লগা নাই, বাটতে ধান এথোকৰ কথাত এনেকৈ কোৰাকুই কৰিছিলো। গুৰুজনাই ক'লে," অ' ভালেহে বঢাৰপোৱে নশলাগে। তোমালোক বিষয় কথাতে একে ভাবৰ নহয়, পৰমাৰ্থ তত্বত কি একে ভাব হ'বা? হৰি নাম লৈও বাহিৰত সাত-পাঁচ প্ৰকাৰৰ সাজ আৰু অন্তৰত তিনি প্ৰকাৰৰ মাৰ্গ।" মনে মুখে এক কৰি সদা লোৱা নাম। তেহে লভিবা পৰমাৰ্থ, দূৰ হোৱে কাম।। এজনে একশ বা ছয় কুৰি যি বুলিলা, সকলোৱে তাকে নক'লা কিয? পুনৰ কিয বাৰে বাৰে ক'বলৈ লাগিলা? পাছত মাধৱদেৱে গুৰুজনাৰ বাক্য সুঁৱৰি এই ঘোষা সুন্দৰীদিযাত নাম-ঘোষাত দিছে।

১-১৪-২৯ ঠাকুৰ আতাই শঙ্কৰ-মাধৱ দুজনা গুৰুৰ মাজত কিছু ভেদ ভাব ৰাখিছিল। এদিন আতাই মাধৱদেৱক সুধিলে, "সখি, আপোনাৰ হাতত নিতে নতুন শাস্ত্ৰৰ পাত দেখো, গুৰুজনাই শাস্ত্ৰ লিখেই কেতিয়া আৰু কেতিয়া আপোনাক নকল কৰিবলৈ আজ্ঞা কৰে? 'মাধৱদেৱে ক'লে, "বাৰু সখি আজি আহিবা নিশা তোমাক লৈ গৈ দেখুৱাম। ঠাকুৰ আতা আহি মাধৱদেৱৰ বাহাত ভোজন কৰি দুযোজন গৈছে গণককুছিৰ পৰা পাটবাউসীলৈ। তেওঁলোক গৈ পাটবাউসী পাই কীৰ্ত্তন ঘৰৰ বাটচ'ৰাৰ পৰাই দেখিছে গুৰুজনাই অষ্টভুজ হৈ দুখন হাতেৰে জাগ্ৰ

দিছে, দুখন হাতেৰে ভিকিছে, দুখন হাতেৰে কুট দিছে আৰু দুখন হাতেৰে লিখি গৈছে। তেওঁ ৰাসৰ নাটৰ পৰম ৰহস্য প্ৰেম খেলাৰ কথা-সুৰ ৰচনা কৰিছিল। গুৰুজনাই কোটি সূৰ্যৰ সমান জ্যোতিময হৈ প্ৰকাশ পাইছিল। ঠাকুৰ আতা আৰু মাধৱদেৱে তাকে দেখি তাৰ ৰশ্মিয়ে চকুত ছাট মাৰি ধৰাত পিছ হুঁহকি আহি মৌন হৈ ৰ'ল। শুদ্ধ আত্মাৰ অন্তৰ্যমী পুৰুষ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে কথাটি জানি পূৰ্ববত দুই হাতৰ হৈ মাত লগালে," ভিতৰলৈ আহাহঁক।" মধৱদেৱ আৰু আতাই গৈ গুৰুজনাৰ পদ পঙ্কজত সেৱা কৰিলে। তামোল পাণ খুৱাই আৰু মধুৰ বাক্যৰে গুৰুজনাই দুযোজনকে বিদায দিছে। কোনোৱে কেৱল ঠাকুৰ আতাইহে অকলে গৈছিল আৰু পিছ হুঁহকি আহি মৌন হৈ ৰৈছিল বুলি কয। গণককুছিত মাধৱদেৱৰ ঘৰৰ সন্মুখত এটি গোনা ম'হ পৰি আছিল। মাধৱদেৱ আৰু ঠাকুৰ আতা সেইখিনি ঠাই পালে। মাধৱদেৱে ম'হটোৰ ওচৰেৰে পাৰ হৈ আগবাঢ়ি গৈ আতাক ক'লে,"সখি আহা সংশয নকৰিবা।" ঠাকুৰ আতাই সেইমতে গৈছে। সেইদিনৰে পৰা আতাই শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱক অভেদ ঈশ্বৰ দেখি মানি ভজনা কৰিছে।

১-১৪-৩০ ঠাকুৰ আতাই নিতে নকঠা চাউল গুৰুজনাক নি দিযে। এদিন গুৰুজনাই আতাক নিষেধ কৰি ক'লে,' তোমাৰ অন্নেৰে মই চলিব লাগেনে?' আতাই বিমন হৈ গৈ আই গোসানীক কথাটো ক'লে। আই গোসানীযে ক'লে, নাৰাযণ গোসাঁইৰ কথা মই শিৰত লৈছো তুমি চাউল আনিবা। পিছদিনাখন আযে গুৰুজনাক পাঁচখন ব্যঞ্জনেৰে ভাত দিছিল। গুৰুজনাই সুধিছে সেযা কোনে দিযা বুলি। আযে ক'লে, আপুনাৰ বাক্য মই শিৰত লৈ ঠাকুৰ আতাৰ পৰা আনাইছো অনেক সেৱকক আমি ভোজন দিব লাগে আৰু আতাৰো ভক্তি বাঢ়িব লাগে।' তেতিযা গুৰুজনাই ক'লে' নাৰাযণ দাস মোৰ প্ৰাণ কিন্তু তেওঁৰ পুত্ৰ, ভাযা, নাতি কন্যা বোৱাৰী, বান্ধা গোলাম আদি অনেক মুখে কিবা বেয়াকৈ কৈ অন্ন অশুচি কৰে বুলিহে মানা কৰিছিলো। অনেক পুৰুষে আৰ্জে কিন্তু এজনৰ কুবাকাই অগ্নিৰ ফিৰিঙতিযে দাহ কৰাদি সকলো দাহ কৰে। আযে পাছত পৰমানন্দক ভোজন কৰাই সন্তোষ মনেৰে পঠাইছে।

১ ১৪-৩১ এদিন কেৰোলা বাঢৈযে আহি গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই বাঢৈক ক'লে বাঢৈ তুমি হেনো অনাচাৰে চলা হযনে?' বাঢৈযে

ক'লে বাপ আপোনাৰ বাক্যই দেখোঁ তেনেকৈ কৈছে-

লোভ মোহ কাম ক্ৰোধ বিষয় আক্ৰোশ।
মোৰ ভকতক নোচোবে কোনো দোষ।।'

আৰু আছে

দুৰাচাৰ ভক্ত নুহি নষ্ট।

ইয়াকে শুনি গুৰুজনাই ক'লে হেৰা ৰমানন্দৰ মাক একাদশ শাস্ত্ৰখন আনা। মই অনেক যত্ন কৰি পদ কৰিছো জীৱ তৰিবৰ বাবেহে এনে মতে বুজিলে ভাব দুখতহে পৰিব ইয়াক কাটি গুচাব লাগে।' ঠাকুৰ আতাই ক'লে বাপ নাকাটিব, সেই পদেই মোক ৰাখিছে।' গুৰুজনাই সুধিলে কেনেকৈ?' আতাই ক'লে, "বাপ লোভে ধৰিলে ভাবো আনৰ অনেক আছে ঘিউ মৌ চেনি চিৰা গাখীৰ ক্ষীৰ দৈ আৰু আন আন দ্ৰব্য সেইবোৰ দেখিম, শুনিম কিন্তু কিযনো তাক পাম। নিজৰ লাগিলে তিতা শোকোতাই হ'ল তাকেই খাই লৈ লোভ সামৰিম। আৰু মোহে ধৰিলে নিজৰে সোণ ৰূপ, তাম তাঁহ, পিতল বাপোৰ গৰু মহ চাই সামৰো। কামে ধৰিলে নিজৰ বিবাহিত পত্নীত সাম্ফল কৰা যায। মনত কামনা হ'লে টকা ধন যি আৰ্জিছো তাকে লৈ থৈ খৰছ কৰি খণ্ডন কৰো। ক্ৰোধে ধৰিলে নিজৰ বাৰ্য্যা পুত্ৰ, বান্ধা, গোলামক গালি শাও দি উদ্ধাৰ হও। সকলো ভকতে আতাক ভাল ভাল বুলি শলাগিলে। ঠাকুৰ আতাই কলে বাপ মই কৈছো আৰু সকলোৱে শলাগিছে, কিন্তু সখিযে নামতে আৰু নশলাগে দেখোন?' গুৰুজনাই ক'লে হযতো, বঢাৰাপো, তুমি দেখো মতা নাই। মাধৱদেৱে ক'লে "বাপ সখিৰ কথাত শলাগিব নোৱাৰো, তেওঁ কৈছে কিযনো তেওঁৰ সকলো আছে আৰু তাতে তেওঁ সাম্ফল কৰিছে, মোৰ কি আছে লাউ লোটাটো আৰু ফটা কানিখন, মই ক'ত সাম্ফল কৰিম?" গুৰুজনাই ক'লে, বঢাৰাপো তোমাৰনো মত কি?' মাধৱদেৱে ক'লে "বাপ বিবেকৰ চাৰিজন বিষয়া আৰু চাৰিটা ৰাগৰ চাৰিজন বিষয়া। পৰমাত্মা হ'ল ৰজা প্ৰবৃত্তি নিবৃত্তি ধৰ্ম আৰু অধৰ্মৰ। ৰাণী হ'ল ভক্তি। লক্ষ্মী সৰস্বতী হ'ল মায়া মাত্ৰ। চাৰি ৰাগৰ চাৰিজন বিষয়াই আলোচনা কৰি বিবেকৰ ৰাজ্য মাৰিব খুজিলে। বিবেকে নিজৰ চাৰিজন বিষয়াৰ সৈতে আলোচনা কৰি ক'লে হেৰা সিইতৰ

[illegible] বিষযাই যে আলোচনা কৰি আমাৰ ৰাজা মাৰিব ওলাইছে আমাৰনো [illegible] যুদ্ধলৈ ওলাবা ? বিষযা কেইজনে ক'লে মহাৰাজ পাৰিম। বিবেকে [illegible]।" কোনে কাৰ লগত সন্মুখ সংগ্ৰামত সমৰ্থ হ'বা ? লোভে যদি আগবাঢি আহে আমাৰ কোনে পোনতে আগবাঢিবাহঁক।' তুষ্টিযে ক'লে মই সন্মুখ হৈ তাক তুষ্টকৈ ৰাখিম।' আৰু মোহে যদি আগবাঢি আহি ধৰেহি আমাৰ কোনে ধৰিবা ? তেতিয়া সন্তোষে ক'লে ' মই পাৰিম, বিৰকতি লগাই তাক শান্ত কৰিম। আৰু কামে যদি আগবাঢি আহে আমাৰ কোনে আগবাঢি যাবা ? ' ধৰ্য্যই ক'লে "মই তাক ৰাখিম, মোৰ আগত সি কি বস্তু ?" বিবেকে আৰু ক'লে ক্ৰোধ বৰ অখণ্ড বীৰ, এক তিলিকতে সি সকলো ছাৰখাৰ কৰে, তালৈ কোনে আগবাঢি যাবাহঁক ? ক্ষমাই ক'লে,' মোৰ আগত সি কি ? তাক মই ৰাখিম।" এইমতে জড় চৈতন্য, প্ৰবৃত্তি-নিবৃত্তি ভেদ জানি নিজতে জ্ঞান লাভ কৰি সেবকে গুৰু-সেৱা খাণ্ডা ধৰি মন ইন্দ্ৰিয দমি বৈৰাগ্য কুঠাৰেৰে মাযাক ছেদন কৰি হৰি গুণ গাই কেৱল শ্ৰৱণ- কীৰ্ত্তনতে পৰমপদ বৈকুণ্ঠ পাবগৈ।' মাধবদেৱে এনেকৈ ক'লে। তেতিয়া মহাপুৰুষ গুৰুজনাই ক'লে ' হেৰা নাৰাযণ তোমাৰ আৰু মোৰ বাক্য যেনিবা কচুৰ [illegible]ৰি আৰু বঢাৰপোৰ বাক্য তীখাৰ খাণ্ডা। কচু তীখাৰ খাণ্ডা হ'ব কেনেকৈ ? এইখিনিতে গুৰুজনে সীমা দি ক'লে " উদাসীন হ'লে মোৰ বঢাৰপোৰ দৰে চিত্ত হৃদয হ'ব আৰু গৃহাশ্ৰমী হ লে নাৰাযণ দাসৰ দৰে হ'ব।' গুৰুজনাই এই বুলি দুযোজনকে ৰাখিছে।

১ ১৪-৩২ এদিনাখন আতৈসকলে গুৰুজনাক সুধিলে ভক্তিৰ আগ গুৰি। গুৰুজনাই ক'লে, ভক্তি বৃক্ষৰ ছাল বৰ টান তাক কুঠাৰেৰে ভেদ নকৰিলে কিহেৰে ভেদ কৰিবা ? ইযাৰ ভু ঠাকুৰ আতাযহে পায। তেতিয়া হৰিবল্লভ আৰু বলভদ্ৰ আতৈযে গৈছে ঠাকুৰ আতাৰ ওচৰলৈ। ঠাকুৰ আতাই তেওঁলোকক ভোজন কৰাই লোণ উপহাৰ দিছে। শুদ্ধ দুসেৰ লোণ গুৰুজনালৈ এসেৰ মাধবদেৱলৈ বলোৰাম আতালৈ তিনি সেৰ আৰু তেওলোক দুজনক আধাপোৱা আধাপোৱা লোণ দিছে। দুযোজন আতৈযে আহি গুৰুজনাক লোণ দি ক'লে বাপ ভকতিৰ আগ গুৰি ঠাকুৰ আতাক সুধিলো কিন্তু তেও নক'লে। গুৰুজনাই ক'লে হেৰা লোণ কাক কিমানকৈ দিছে ? আতৈযে লোণ দিযাৰ

ক্রম ক'লে। গুৰুজনাই ক'লে "হেৰা নাৰাযণে তেনেযে কয়।

১-১৪ ৩৩ এজন ব্ৰহ্মাণে গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ অহা-যোৱা কৰি থাকে। এদিন গুৰুজনে ব্ৰাহ্মণক চাউলৰ কলহ এটি দি ক'লে, "বিপ্ৰউ, এই কলহটি নিযা। বিপ্ৰই চাউলৰ কলহটি নি গৃহিনীক দি ক'লে, "শঙ্কৰে চাউল মুঠি দিছে, নি আটালত তুলি থোৱা। এবাৰ একেৰাহে কেবাদিনো বৰষুণ হোৱাত এদিন ব্ৰহ্মাণীয়ে বিপ্ৰক ক'লে, "শুকান ধান নাই, আজি লঘোনহে।" ব্ৰাহ্মণে ক'লে, "শঙ্কৰে দিয়া চাউলৰ কলহটি নাছেনে?" ব্ৰহ্মাণীয়ে আছে বুলি ক'লে। ব্ৰহ্মাণে ক'লে "কাকো নক'বা, তাৰে পৰাই আজি ভাত ৰান্ধা।" তেওঁলোকে সেই চাউল সিজাই ভোজন কৰিলে। কিছুদিন পাছত আয়ুসৰ অন্তত ব্ৰাহ্মণ ঢুকাল। যমদূতে ব্ৰহ্মণক যমৰজাৰ আগত হাজিৰ কৰিলে। যমৰজাই চিত্ৰগুপ্তক ক'লে "চোৱাচোন ব্ৰাহ্মণৰ পাপ-পুণ্য কিমান আছে? চিত্ৰগুপ্তই ক'লে," মহাৰাজ, ইযাৰ সমান পাপী নাই, সৰ্বশৰীৰ পাপময়।" যমৰজাই ক'লে," সঠিককৈ চোৱাচোন। পুনৰ চাই চিত্ৰগুপ্তই ক'লে," এই ব্ৰহ্মাণে শঙ্কৰদেৱৰ চাউল একঠা খাইছিলে। তেতিযা যমৰজাই ক'লে ' ইযাৰ অধিকাৰী শঙ্কৰদেৱেহে, আমি নহয। ইযাক শীঘ্ৰে লৈ যোৱা, দেহাটি দাহ সংস্কাৰ কৰিবলৈ আনিছে।" এনেতে চিতাত জুই দিবলৈ ওলাওঁতেই ব্ৰাহ্মাণ উঠি বহিল। তেতিয়া সকলো লোকে বিচুৰ্ত্তি খাই ক'লে "ওবা! মৰা মানুহেও উঠি বহে।" মানুহবোৰে ব্ৰাহ্মণক ক'লে "হেৰা কি দেখিলা কেনেকৈ জীলা? ব্ৰাহ্মণে ক'লে," ইয়াত মই ক'ব নোৱাৰো মোক শঙ্কৰৰ ওচৰলৈ নিয়া। জাতি-বংশই ব্ৰাহ্মণক গা পা ধুৱাই লৈ গ'ল গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ। ব্ৰাহ্মণক দেখি ঈষৎ হাঁহি মাৰি গুৰুজনাই সুধিলে "হেৰা বিপ্ৰ, বৰ নৰীয়াত পৰা বুলি শুনিছিলো।" ব্ৰাহ্মণে ক'লে," বাপ, শৰীৰ পৰিছিলেই, আপোনাৰ চাউল কঠাইহে ঘূৰাই আনিলে।" তেতিয়া গুৰুজনাই ক'লে ' তেনেহ'লে তোমাৰ অধিকাৰী মইহে। ব্ৰাহ্মণে ক'লে," বাপ, আপোনাৰ দুখনি চৰণত বিক্ৰি গ'লো আৰু। 'ইয়াৰ পাছত সেই গাঁওত ব্ৰহ্মাণৰ যিমানবোৰ যজমান আছিল সকলোবে গুৰুজনাৰ তাত শৰণ ল'লে।

১ ১৪ ৩৪ মাধৱদেৱে এদিনাখন কলৰ ঠাৰিৰ এখন কঠ সাজি ভালকৈ ধুই পখালি নি গুৰুজনাক দি ক'লে 'বাপ ইযাত বহি হৰি কথা চৰ্চা যাব।'

গুৰুজনাই সুধিলে,' ইযাৰ নাম কি দিছা ? মাধৱদেৱে ক'লে, বাপ ইযাৰ নাম কট[illegible] হৈছে।" গুৰুজনাই ক'লে, ভাল নাম হৈছে ইযাত বহি ভকতে হৰি গুণ [illegible]-কীর্ত্তন কৰিব আৰু দেহৰ কত শত বাসনা দূৰ কৰিব। পাছত শ্ৰীৰাম আতাই মাধবদেৱক কঠ নির্মানৰ আহিঁ সুধিছে আৰ মাধবদেৱেও আদিৰে পৰা দেখুৱাই দিছে। তেতিযাৰে পৰা কঠৰ প্ৰচলন হ'ল।(১) সকলো ভকতে কঠ সাজি ল'লে। আগতে চালপীৰাৰহে ব্যৱস্থা আছিল।

১ ১৪-৩৫ কঠখন পাৰি তাৰ ওপৰত কমলিখন পাৰি শ্ৰীৰাম আতাই গুৰুজনাক বহিব দিযে। গুৰুজনাই উঠিলে আতাই কঠখন জোকাৰি নি বেৰত আঁৰি থয। এইদৰে আতাই নিতে গুৰুজনাৰ পৰিচৰ্য্যা সেৱাৰ কাম কৰে। আতাই বহুত দিনৰ কঠ কমলিৰ ধূলা গোটাই নি গণককুছিৰ হাটীৰ পাছফালে চৰুত তিযাই পাৰু কৰি বদত শুকাইছে। আত্মা অন্তৰ্য্যামী মাধবদেৱ তেওঁৰ অবিদিত কি আছে ? মাধবদেৱে আতাক সুধিলে শ্ৰীৰাম সেযা কি শুকাইছা ? আতাই ক'লে বাপ আজি এবছৰে গুৰুজনাৰ কঠ-কমলিৰ ধূলি গোটাই লৈ শুকাইছো গুৰুসেৱাৰ সমযত তিলক ল'বলৈ। মাধবদেৱে ক'লে শ্ৰীৰাম ভকতৰ সৰস্ব অমূল্য সম্পদক তুমিহে চিনি পালা, ই জগত উদ্ধাৰৰ বস্তু। এই মহাপ্ৰসাদ মোকো দিবা।' এই বুলি মাধৱদেৱে সেই সমযতেই ঘোষা ৰচনা কৰি গাইছে-

পৰম ঈশ্বৰ কৃষ্ণ তাহাঙ্ক নাপায লাগ
তপ, জপ যাগ যোগ, দানে।
একান্ত ভক্তৰ পদ ৰেণু শুদ্ধ চিত্তে
মাথে অভিষেক নকৰয মানে।।

১ ১৪-৩৬ এদিনাখন শ্ৰীশঙ্কৰ গুৰুজনে কথা প্ৰসঙ্গৰ অন্তত ক'লে 'ভাইসকল নাম নেৰিবা চাৰি যুগৰ সংযোগ পালেহি- ধন্য কলিযুগ ধন্য ৰামনাম ধন্য ভাৰতবৰ্ষ আৰু ধন্য নৰতনু, এইবাৰে সকলো যাব আৰু। নাৰাযণ দাস ঠাকুৰ আতাই ক'লে বাপ হয পিছে নামক মূল ধৰি তাৰ আজিত ফল পুনৰ নামত লগালে শীঘ্ৰে ফল ধৰে। এই কথাত গুৰুজনাই আতাক খং কৰিলে। আতাই ঘৰলৈ গৈ মনৰ দুখত স্নান ভোজন নকৰি শোক কৰি বহি আছে।

(১) কট পাদিতে কট নাম আছিল পাছে মুখ বাগাবি কঠ হ'ল।

আতাৰ ভাৰ্য্যাই দিহা কৰি পাচঁখন ব্যঞ্জন ৰান্ধিছিল। আতাই মুগ, মচুৰ,কলা, মাটিমাহ, চেনি, গাখীৰ,তেল, লোণ, চাউল, শাক আদিৰে ৰন্ধা সমস্ত ব্যঞ্জন নি আই গোসানীক দি তুতি নতি কৰি গুৰুজনাৰ ভোজনত দিয়াইছে আৰু নিজে দুৱাৰৰ আঁৰত চোপ লৈ আছে। গুৰুজনাই ভোজন কালত সেই সামগ্ৰী কাৰ বুলি সুধিছে। আই গোসানীয়ে সকলো বিবৰি কৈছে। তেতিয়া গুৰুজনাই আতাক হাত বাউলি দি মাতি নি স্নান ভোজন কৰাই লৈ বুজাই কৈছে," তুমি যি কৈছিলা, অন্তৰৰ উপলব্ধিত সেয়া শুদ্ধ, তাকে কাকনো কোনে মনাব, কোনেনো তাক কৰিব? নাম কিহবাৰ বিনিময় হ'লেহে সকলোৱে নাম গাব। সভাত ৰহস্য ভেদ কৰিলে লোকে ইটিকো এৰিব আৰু সিটিকো ধৰিব নোৱাৰি ঘৰচিৰিকা চৰাইৰ লেখিয়া হ'ব।' এনেকৈ আগলৈ সভাৰ মাজত ৰহস্য ভেদ নাভাঙিবা।"

১-১৪-৩৭ নাৰায়ণ আতৈৰ জেষ্ঠ ভাতৃ বুঢ়া দলৈয়ে ৰজাৰ লগত থাকে। আতৈয়ে মহাপুৰুষ গুৰুজনাক গুৰু বুলি হাঁহ, ছাগলী, পাৰ ঘৰৰ পৰা গুচালে তেওঁ ঘৰত নাথায, একো নকৰে আৰু বৈৰাগী হৈ গুৰু ভকতৰ লগত ফুৰে। ইযাকে শুনি দলৈযে খঙতে গৰ্জি উঠি ক'লে," যি ভকতে মোৰ ভাইক এনেকৈ বলিযা কৰিছে তাক মই শেষ কৰিম আৰু ভায়ে কি পাইছে তাৰো জেঙা মাৰিম। এই বুলি দলৈযে ৰজাৰ পৰা বিদায লৈ ঘৰলৈ আহিল ক্ৰোধ ভাৱে। এনেতে ছকীযা মাজীযে সভা পাতি ভকতসকলক তালৈকে নিমন্ত্ৰণ জনাইছিল। মাধৱদেৱে ভক্তৰ সৈতে সভালৈ ওলাই গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে বিদায় প্ৰাৰ্থনা কৰি। গুৰুজনাই ক'লে, মাধৱ, আজি সাৱধানে যাবা।" ভকতসকলৰ লগত মাধৱদেৱে সভা গালে। সভাৰ অন্তত সভাৰ পৰা আহোঁতে দৈৱজ্ঞ আতৈয়ে মাধৱদেৱক আগবঢাই থৈছে। সন্ধ্যাবেলা সেইসমযত বুঢ়া দলৈয়ে মাধৱদেৱক লগ পালে। মাধৱদেৱ আৰু ভকতসকলক দেখি বুঢ়াদলৈয়ে খঙত যমদগ্নিৰ দৰে হ'ল। দলৈযে মাধৱদেৱক ক'লে, তইঁতে কথা শিকাই মোৰ ভাইক বলিয়া কৰিছা ঘৰ ভাঙিছা। ' এই বুলি গালি শপনি পাৰি দলৈয়ে মাধৱদেৱক টাঙোন জোকাৰিছে। মাধৱদেৱে শুনি মৌন হৈ গুৰুজনাক চিন্তা কৰি গৈ আছে। কত

---

(৫) কথিত আছে যে ঘৰচিৰিকাই হেনো পাতিহাঁহৰ খোজ অনুসৰণ কৰিব বিচাৰিছিল কিন্তু অনুসৰণ কৰিব নোৱাৰিলে আৰু নিজৰ খোজটিও পাহৰি পিছ - ডপিয়াই ডপিয়াই খোজ কঢ়া হ'ল।

বাৰ্ বাটত আগচি ধৰি মাধবদেবক অহংকাৰ বাক্য ক'লে দলৈয়ে, কিন্তু মাধবদেৱে মৌন হৈ থাকিল। দলৈয়ে দেখিলে মাধৱদেৱে মুখেৰে নামাতে। তেওঁ ভাবিলে "মই গালি পাৰিলো তথাপি ৰামকে বোলা নাই, এওঁহে ঈশ্বৰ আৰু মই মহাপাপী।" সন্তৰ সম্পৰ্ক আশ্ৰয মাত্ৰকতে পাপ ক্ষীণ হৈ দলৈৰ বাসনা গুচিল, জডভৰতৰ দৰ্শনত ৰহুগণ ৰজাৰ বাসনা গুচাৰ্দি। তেতিযা দলৈয়ে মাধবদেবৰ আগত দণ্ডৱতে পৰি অনেক কাতৰ কৰি ক'লে, প্ৰভু, আপুনি ঈশ্বৰ আৰু মই মহাপাপী, অ'ত তিৰস্কাৰ কৰিলো, তথাপি ৰাগ নকৰিলে, মুখ নুফুলালে আন কোন জীৱ এনে হ'ব পাৰে? ভৃগু ঋষিৰ আঘাত বিষ্ণুয়হে সহিলে, কিন্তু আন দেৱতাৰ খণ্ডহে উঠিল। এতেকে জানিলো সেই দৈৱকী পুত্ৰ আপুনি আপুনি ঈশ্বৰ ভগৱন্ত।" এই বুলি অনেক স্তুতি নতি কৰি দলৈয়ে মাধৱদেৱক নেৰে শৰণ দিবলৈ প্ৰাৰ্থনা কৰি। তেতিযা মাধৱদেৱ পুৰুষে ক'লে " মহাপুৰুষ গুৰুজন আছে, তালৈকে যাবা।" দলৈ গ'লগৈ। পিছত মাধৱদেৱে ভকতসকলক ক'লে সহ্য কৰিলে সম্পদ পায় আৰু নকৰিলে পায আপদ। বলি কটা শাক্ত সি ঘোৰ কৰ্মকাণ্ডী, কিন্তু মোৰ গুৰুজনাৰ কৃপাত শান্ত হ'ল সৎ বাসনাৰ হ'ল। এই বুলি কৈ মাধৱদেৱে ঘোষা মাতিছে--

কৰ্মত বিশ্বাস যাৰ হিযাত থাকোঁতে হৰি
অতিশয দূৰ হোন্ত তাৰ।
দূৰতে বিদূৰ হোন্ত তাৰ।।
অহংকাৰ থাকোঁতেও সাক্ষাৎ কৃষ্ণক পায
শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন ধৰ্ম যাৰ।।

মাধৱদেৱে গৈ গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই সুধিলে মাধব ৰাতি হ'ল দেখোঁ?' মাধৱদেৱে ক'লে বাপ বাটত এই প্ৰমাদে পাইছিল। পিছদিনাখন গৈ দলৈযে মহাপুৰুষক গুৰু বুলি মহাভকত হ'ল।

১ ১৪ ৩৮ এদিনাখন কৃষ্ণ কথা শুনি সকলো ভকত গ'ল। মাধবদেৱেও গ'ল। গুৰুজনে বহাৰ পৰা উঠা নাছিল। এনেতে বৰষুণ আনিলে। গুৰুজনে শ্ৰীৰাম আতাক ক'লে হেৰা শ্ৰীৰাম যোৱা নাই দেখোঁ। আতাই ক'লে, 'বাপ, আপুনি উঠা নাই কাৰণে ৰৈছো, কঠখন তুলিবলৈ। গুৰুজনাই

সুধিলে,' আনদিনাখনো তুমিযেই কঠ তোলানে?' আতাই ক'লে," বাপ, হয।" গুৰুজনাই ক'লে," আকাশ মেঘাচ্ছন্ন, মাধব গ'ল, এই সন্ধিয়া তুমি যাব নালাগে, ইযাতে থাকা।" ভোজন কৰি উঠি আতাই গুৰুজনাৰ কাষতে শুলে। মহাপুৰুষ গুৰুজনাই শ্ৰীৰাম আতাক মাতিছে প্ৰথম প্ৰহৰত," হে শ্ৰীৰাম।" আতাই ক'লে," হয বাপ।" আকৌ দুই প্ৰহৰত গুৰুজনাই মাতিছে," হে শ্ৰীৰাম।" আতাই ক'লে," হয বাপ।' গুৰুজনাই ক'লে,' মই নামহে লৈছো।" তিনি প্ৰহৰত পুনৰ গুৰুজনাই মাতিলে, হে শ্ৰীৰাম।' আতাই ক'লে" হয বাপ।" গুৰুজনাই ক'লে," মই নামহে লৈছো।" আতাই ক'লে," হয বাপ, মই স্মৰণ কৰিছো।" গুৰুজনাই শেষ প্ৰহৰত মাতিলে আৰু তেতিযা আতাই ক'লে," হয় বাপ।" তেতিয়া গুৰুজনাই দুখভাৱে আতাক সুধিছে," হেৰা শ্ৰীৰাম, মই চাৰিও প্ৰহৰত মাতিছো আৰু তুমিও মাতিছা নিদ্ৰানো তোমাৰ নহযনে?' আতাই ক'লে," বাপ, আগতে দুহাতৰ সিঙ্গিমুৰী কৰ মাৰা গ'ল, কিন্তু পুনৰ পুং দি উঠিছে। আপোনাৰ নিজ দেহৰ পৰা জীৱক বাহিৰ কৰি উলিযাই প্ৰকৃতি মাযাৰ হাতত দিলে। সত্য যুগত আগম শাস্ত্ৰ কৰি ঢাকিলে ত্ৰেতাত যজ্ঞ দান তীৰ্থ ব্ৰত, তন্ত্ৰ, মন্ত্ৰ কৰিলে, দ্বাপৰত শ্ৰীৰাম আদি নানা অৱতাৰ লৈ যজ্ঞ হোম, নিজেই কৰিলে। এতিয়া কলি যুগত চাৰিটি বস্তু প্ৰকাশ কৰি চাৰি হাতেৰে আজুৰি চাইছে, তথাপি ভোটা সিঙ্গিমুৰী প্ৰকৃতি মায়া মাধুৰী পাই জীৱই নলয, নধৰে আৰু ধৰিও চলিব নোৱাৰি দুখময় সংসাৰ, নৰক যাতাযত কৰে, তাকে দেখি মোৰ টোপনি নাহে বাপ।" মহাপুৰুষ গুৰুৱে শ্ৰীৰাম আতাৰ ভক্তি দুখ দেখি দুখমনেৰে ক'লে," হৰি, হৰি। প্ৰহ্লাদ দেউহে আছিল জীৱন্ত মুকুত আৰু তেওঁহে জানিছিল সংসাৰৰ দুখক। নৃসিংহৰ আগত প্ৰহ্লাদে কৈছে-

ভয়ঙ্কৰ ৰূপ দেখিয়া তোমাৰ
প্ৰভু মোৰ ভয় নাই।
সংসাৰ চক্ৰৰ নিকাৰ শুনন্তে
সদায ধাতু উৰায়।।

গুৰুজনাই ক'লে, 'হেৰা শ্ৰীৰাম, তুমি জীৱন্ত মুকুত, তুমিহে দেখিছা সংসাৰত জীৱৰ দুখক। গৃহ অন্ধকূপৰ আন্ধাৰত তুলিব ওপৰতো টোপনি নাহে।

বিষ্ণুৰ মায়াত পুত্ৰ-ভাৰ্য্যাৰ সৈতে নিহাল দি শুই পৰি আছো, আমি সংসাৰৰ দুখ নেদেখো।' এই বুলি গুৰুজনে সেই ঠাইতে মহা প্ৰেম ভাব আৰু দুখত গীত ৰচিছে -

'ৰাম মেৰি হৃদয পঙ্কজে বৈছে

১-১১ ৩৯ সেই সময়ত ছয়কুৰি মান ৰাজহাঁহে মাত মাতি মাতি আকাশেৰে উৰি গ'ল। কিছু সময় পাছত গ'ল আৰু ছয় কুৰিমান। সকলোৰে শেষত গৈছে এটাই মাত লগাই। শ্ৰীৰাম আতাই তাৰ উমান ল'বলৈ গুৰুজনাক সুধিছে," বাপ, সিবোৰে গ'ল অথনিযে, এইটিযে গৈছে এতিযা, আগৰবোৰে বা ক'ত থাকে এইটোৱে ক'ত প্ৰমাণ পাব?" গুৰুজনাই ক'লে, "অ' শ্ৰীৰাম, যদি অন্য মনস্ক নহয, বাটত বতাহ বৰষুণে নাপায আৰু যদি দিশ নেহেৰুৱায, দিশ নিৰিক্ষণ কৰি ইটিযেও পাব আন সকল থকা সৰোবৰ।" শ্ৰীৰাম আতাই সুধি গৈছে আৰু গুৰুজনাই কৈ গৈছে ' মাধৱ আৰু মোৰ লগত অনেক জীব যাব ছয-সাত কুৰি মান। তুমি, মাধৱ নাৰাযণ দাস আৰু মোৰ পুত্ৰ নাতিৰ পৰা অনেক শাখা বাঢি অনেক জীৱ যাব। তেওঁলোকৰো পুত্ৰ-নাতি যদুবংশৰ অংশ ৰূপে আহি সন্ত ৰূপ ধৰি জীব উদ্ধাৰ কৰিব। সাত পুৰুষৰ পাছত দুই এজনেহে তৰিব, তেওঁলোকে অন্য দেৱতা অন্য মন-বতাহ, পৰস্ত্ৰী- বৃষ্টি, সঙ্গ-মাৰ্গ দ্ৰোহ দিশ এইবোৰৰ পৰা সাৰিহে নিস্তাৰিব। এইমতে বৈ যিসকলে ভক্তি কৰিব তেওঁলোকে মানস সৰোবৰ বৈকুণ্ঠ পাব।

পঞ্চদশ অধ্যায়

১-১৫-১ আৰু এদিন প্ৰসঙ্গৰ অন্তত বৃদ্ধ গোপাল আতৈয়ে গৈ গণককুছিত মাধৱদেৱৰ বাহাত সোমাল। মাধৱদেৱে আতৈক ক'লে, "হেৰা গোপাল আমি দেখোঁ কেতিয়াবাই আহিলো, তুমিনো গুৰুজনাৰ তাত কি কৰি আছিলা?" আতৈয়ে ক'লে, 'বাপ, পাছত ৰহস্য কথা ওলাইছিল, তাকে শুনি আছিলো।' মাধৱদেৱে আতৈক সুধিলে, "কিনো ওলাইছিল?" তেতিয়া গোপাল আতৈয়ে সকলোখিনি ক'লে। মাধৱদেৱে তেতিয়া আতৈক ক'লে "অ' তোমাক গুৰুজনে সীমা ৰাখি কথা কৈছে।" তেতিয়া গোপালে দুখ কৰি কান্দি কাটি উলটি পাটবাউসীলৈ গৈ গুৰুজনাৰ চৰণত পৰিলে। তেতিয়া গুৰুজনাই ফকৰা মাতিলে গাও ভাই গাও, আনে খায় ডাব নাৰিকল, মাধৱে খায় লাও।" গুৰুজনে গোপালক পুনৰ ক'লে "যোৱা, মাধৱেই সীমা গুচাওক।" গোপাল আতৈয়ে বিহ্বল হৈ পুনৰ মাধৱদেৱৰ ওচৰলৈ গৈ সকলো ক'লে। তেতিয়া মাধৱদেৱে আতৈক গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ আনি গুৰুজনাক প্ৰাৰ্থনা কৰি সীমা গুচাই অমৃত পান কৰাইছে।

১ ১৫ ২ আৰু এদিন শ্ৰীৰাম আতা গণককুছিলৈ যাওতে বেলা হ'ল। মাধৱদেৱে সুধিলে' শ্ৰীৰাম দেখোঁ বেলা হ'ল।" আতাই ক'লে, ' বাপ কিছু সময় গুৰুজনাৰ তাত আছিলো, গুৰুজনাই খেদ কৰিছিল।' মাধৱদেৱে সুধিলে "কি বুলি খেদ কৰিছিল?" আতাই ক'লে,' বাপ এই বুলি খেদ কৰিছিল ' সিযান চৰাইৰ ভাও, লাম্ফ দি আহাৰ খায় ফান্দত নিদিয়ে পাৱ। নাঁও দিলো বঠা দিলো আৰু দিলো ছাবি, বাই বাটি খাব নোৱাৰে কোন কাৰ বৈৰী? মই গীত পদ ভটিমা ৰচিলো এড়ালাতো যে জীৱক লগাব নোৱাৰিলো, চাৰি আঙুলৰ মানো আঁতৰাব নোৱাৰিলো। ভৰিৰ তলেৰে বৌ যায, মিছা মাছলৈ বকশী বায়।' মাধৱদেৱে ক'লে, কালিনো খেদ কৰিছিল, তোমাক মোক লৈয়ে খেদ কৰিছিল। শ্ৰীৰাম আতা আৰু মাধৱদেৱে পিছদিনা গুৰুজনাৰ কাষত নিশা বৈ

সেই খেদ গুচাইছে।

১-১৫-৩ উজনিৰ ধুঁৱাহাটত বাৰ ভূএগ্ৰাৰ যিসকল লোক ৰৈছিল তেওঁলোকে গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ আহিল আৰু গুৰুজনাক প্ৰাৰ্থনা কৰিলে এজন ভকত দিবলৈ। তেওঁলোকে ক'লে," বাপ, উজনিত যি ধৰ্ম, আচাৰ কৈ অহা হ'ল সেইবোৰ লোপ হৈ আহিছে, তাত এজন ভকত দিলে ধৰ্মপ্ৰচাৰ হ'লহেঁতেন।' তেতিয়া মহাপুৰুষ গুৰুজনে ক'লে," উজনি মহা বাদ বিবাদৰ ঠাই, তাত ভকত গৈ কেনেকৈ তিষ্ঠিব, ধৰ্ম ক'ব, ৰ'ব? সমুদ্ৰত সেতু বান্ধি ৰামৰ সেনাইতে লঙ্কাৰ সুবেলাত থিতাপি ল'লে। ৰাৱণে শুক শাৰণক পাঁচিলে ৰামৰ সেনা গণিবলৈ। শাৰণে প্ৰাচীৰত উঠি চাই ক'লে," এইখন যুদ্ধত কোনে সন্মুখ হ'ব? প্ৰহস্ত আৰু বাসইত বাদে কোনে তাত ৰ'ব?" আৰু বঢ়াৰপো অথবা মই হ'লেহে উজনিত তিষ্ঠিব পাৰিম।" কিছু সময় মৌন হৈ ৰৈ গুৰুজনে মাধৱদেৱক ক'লে," বঢ়াৰপো, তুমি যাব পাৰিবানে?" মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ, আপোনাৰ বাক্য হ'লে পাৰিম।' গুৰুজনে ক'লে," বাৰু ভাত খাই ওলোৱাগৈ।"

১-১৫-৪ গণককুছিত মাধৱদেৱে চাউল সিজাব ওলাইছে। এনেতে মনথৰ পৰা ঠাকুৰ আতা আহি গণককুছি পালেহি। আতাক দেখিয়ে মাধৱদেৱে ক'লে," সখি, মই ইয়াৰ পৰা যাব লাগিল।" আতাই ক'লে, 'বাপ

১। উজনিৰ লোক সকলৰ লগত বংশীগোপালো (ল'ৰা অৱস্থাত) গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ আহিছিল। সেই বিষয়ে ৰামচৰণ ঠাকুৰৰ গুৰুচৰিতত এনেকৈ আছে—"উজনিৰ লোকসকলে শঙ্কৰদেৱৰ চৰণত পৰি সজল নয়নেৰে বিদায় মাগিলে। গোপাল নামৰ এজন ব্ৰাহ্মণৰ ল'ৰা মুদৈ সকলৰ লগত উজনিৰ পৰা আহিছিল। তেওঁ শঙ্কৰদেৱৰ ৰূপ গুণত মুগ্ধ হৈ পুনৰ উজনিলৈ নাযাবৰ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিলে। তাকে শুনি মুদৈসকলে প্ৰাৰ্থনা কৰি গোপালৰ আদি অন্ত কথা গুৰুজনাক ক'লে আৰু ক'লে হে বাপ এইজন ব্ৰাহ্মণৰ ল'ৰা ইয়াক এৰি গ'লে গৃহস্থই ৰজাক গোচৰ দিব আৰু ৰজাই শীঘ্ৰে আমাক ধৰি নি কাটিব সেইবাবে ইয়াক আমি এৰিব নোৱাৰো। সেই কথা শুনি গুৰুজনে গোপালক স্নেহ কৰি উপদেশ দি ক'লে হে গোপাল মোৰ কথা শুনা তুমি ইয়াত থাকিব নালাগে এতিয়া তুমি যোৱা আৰু উপযুক্ত সময়ত ইয়ালৈ আহি ভক্তি ধৰ্ম পালিবা এই সত্য কথাটি ক'লো। গুৰুজনৰ কথাত গোপালে সন্তুষ্ট হৈ বৰমনেৰে মুদৈসকলৰ লগত নিজ ঠাইলৈ গ'ল।

(গুৰু-চৰিত ৰামচৰণ ঠাকুৰ ৩৬৭১ ৩৬৮৩)

(২) এওঁকে (গোপালক) বংশীগোপাল বোলে। এও সৰুতে হাবিয়ে বননিয়ে বাঁহী বজাই ফুৰিছিল দেখি এই নাম পাইছিল। বংশীগোপাল আৰু হৰিদেৱ সমবয়সীয়া আছিল।

(শঙ্কৰ মাধৱ লক্ষ্মীনাথ)

ক'লৈ ' মাধৱদেৱে ক'লে " উজনিৰ পৰা লোক আহি ভকত খুজিছে আৰু গুৰুজনে তালৈ মোক পঠিছে।" আতাই ক'লে," বাৰু বাপ, যাওঁক, ভালহে, উজনি ৰাজ্যত সোণ পাব, পাট কাপোৰ পাব, হাতী দাঁত পাব, ডাব কটাৰী পাব, জাতি মৰিচ পাব আৰু তাকে গুৰুজনালৈ দি পঠাব, গুৰুজনে অকলে ভোজন কৰিবনে, আমাকো দিব।" তেতিয়া মাধৱদেৱে ক'লে," সখি, মই তাৰ কাৰণে যাওঁনে?" আতাই ক'লে," তেন্তে কিয়নো যায়?" মাধৱদেৱে ক'লে," গুৰুবাক্য যে।" আতাই ক'লে," বাপ, তেন্তে পুনৰ গুৰুবাক্য পালে নেযাবনে?" মাধৱদেৱে নেযাওঁ বুলি ক'লে। আতাই ক'লে," তেন্তে আপুনি ক্ষণিক ৰওঁক, মই যাওঁ।"এই বুলি আতাই পাটবাউসীলৈ বেগাই গৈ গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনে আতাক ক'লে," অ' নাৰায়ণ, তোমাক সুধিবৰ নহ'ল, বড়াৰপোক উজনিলৈ পঠালো, গ'লেই হ'বলা।" আতাই ক'লে," বাপ, উজনি দেশত সোণ পাব, পাট কাপোৰ পাব, ডাব কটাৰী পাব, মৰিচ পাব, হাতী দাঁত পাব,দিলদহীয়া বৰকাপোৰ পাব আৰু সেইবোৰ পাই আপোনালৈ পঠাব, তাকে আমি দাম [illegible] দিব, আপুনি অকলে ৰাখিবনে?" গুৰুজনে ক'লে," হেৰা নাৰায়ণ, মই তালৈকেহে পঠাইছোনে ' আতাই সুধিলে," কিয়নো পঠাইছে?" গুৰুজনে ক'লে," ধৰ্ম বস্তু তাত লোপ হ'ব ধৰিছে হেনো, সেয়েহে।" আতাই ক'লে," বাপ, সেই ৰাজ্যত ধৰ্ম প্ৰচাৰ হ'ব আৰু এই ৰাজ্যত লোপ হ'ব।" গুৰুজনাই সেয়া কেনেকৈ বুলি সুধিলে। আতাই ক'লে," বাপ, সখিয়ে আপোনাক সোধে আৰু আপুনি সখিৰ মুখলৈ চাই ব্যাখ্যা কৰে আৰু আমি শুনো। এতিয়া সখি গ'লে আপোনাক কোনে সুধিব আৰু কাৰ মুখলৈ চাই আপুনি ক'ব। এতেকে লোপ হ'ব।" গুৰুজনে ক'লে,' অ' নাৰায়ণ, তেনেহ'লে মাধৱক নাপঠিলোহেঁতেন।' আতাই সুধিলে," বাপ সখিক পালে ৰাখিবনে? গুৰুজনাই ক'লে, ' পালে ৰখো আৰু।" গুৰুজনাৰ আগতেই আতাই বাহু দাঙি তাৰ পৰা লৰ মাৰি আহিছে। ইফালে মাধৱদেৱে শ্ৰীৰাম আতাক কৈছে," শ্ৰীৰাম, চাউল ধুই দিয়া। ' আতাই চাউল ধুই দিছে আৰু মাধৱদেৱে সেই চাউল উতলা পানীত দিছে। সেই সময়তে ঠাকুৰ আতাই গৈ মাধৱদেৱক সেৱা কৰি ক'লে, বাপ, আপোনাক হৃদয়ত লৈ প্ৰাৰ্থনা কৰি আপোনাক ৰাখিলো। ' মাধৱদেৱে তেতিয়া ঘোষা মাতিছে--

ইটো ৰাম নামে আপোনাৰ গুণে
ঈশ্বৰক কৰে বশ্য।
এতেকোহে জানা ইটো ৰাম নাম
শাস্ত্ৰৰ মহা ৰহস্য।।

পাছত মাধৱদেব,ঠাকুৰ আতা আৰু শ্ৰীৰাম আতাই ভোজন কৰি উঠি আনন্দ মনেৰে আগ পিছকৈ গৈ শ্ৰীশঙ্কৰদেব গুৰুজনাক সেবা কৰিছে। সেই সময়ত গুৰুজনাই মধ্যম দশমৰ জৰাসন্ধৰ যুদ্ধৰ কীৰ্ত্তন ৰচনা কৰি আছিল। এই কথাৰ আৰ্হি গুৰুজনে ঘোষা গীত ৰহস্যত দিছে--

এ হৰি নাৰায়ণ মাধব এ গতি।
কৃষ্ণৰ চৰণে মোৰ নাচাৰক মতি।।

তাৰ পাছত গুৰুজনে এটি দৃষ্টান্ত ক'লে -ৰজাৰ এজন খৰিকটীয়াই ছয় মাহ খেৰ কাটি নদীৰ ঘাটৰ কাষৰ এজন গৃহস্থৰ ঘৰত মেজি বান্ধি থৈ গ'ল। পাছত সেই গৃহস্থৰ বালকে জুইৰ ফিৰিঙতি পেলাই ছয়মাহৰ খেৰ নিমিষতে ভষ্ম কৰিলে। বঢ়াৰাপা আৰু মই আলাপ কৰি বঢ়াৰপোক পাঁচিলো নাৰায়ণ অগ্নিয়ে পাই একেকোবেই ছাই কৰিলে সকলো। এই আৰ্হিকে লৈ গুৰুজনে গীত ৰচিলে

'নাৰায়ণ লীলা জানব কোই
শ্ৰীৰাম মই হৰি পাপী পামৰা
ভৰি ভাবনা নাই।
জনম চিন্তামণি কাহে গেও
যচ কাচকু লাই।।

১ ১৫ ৫ এদিনাখন গুৰুজনাই ক'লে মই এটি বস্তু দিওঁ কোনে ল বাইক।' ৰামৰাম গুৰুৱে ক লে " বাপ মযে ল'ম।' গুৰুজনাই ক'লে " ল'বহে, কিন্তু নেৰিবা। ধৰা এই ৰাম নাম পৰম তত্ত্ব ৰহস্য বস্তুটি দিছো সদা সৰ্বদা নেৰিবা। ৰামৰাম গুৰুৱে বিছনাখন আধা চাঁচাকৈ সজাই ল'লে ৰাতি টোপনি আহে দেখি। এদিন তেওঁৰ পুত্ৰ কবিচন্দ্ৰই কোঠালিত সোমাই চাই দেখে পিতাকৰ বিছনাখন ওখৰা মোখৰা। পুত্ৰই ভাবিলে অ পিতাই ইযাতেই শোবে। এই বুলি তেওঁ বিছনাখন বাহিৰলৈ নি চাঁচি কাপোৰৰ দৰে মিহিকৈ পুনৰ পাৰি থৈ গ'ল। ৰামৰাম

গুৰুৱে সেই ৰাতি সাৰ নাপাই সুধিলে,' কোনে এনে কৰিলাইক।" পুত্ৰই ক'লে, 'পিতা, তোমাৰ কষ্ট দেখি মযে চাঁচিলো।" ৰামৰাম গুৰুৱে ক'লে, "মোক আগৰ দৰে কৰি দিয়া, আজি ৰাতি মোৰ গুৰু বাক্য পৰিল।" ৰামৰাম গুৰুৱে বিছনাখন আগৰ ধৰণে লৈ শুলে।

১-১৫-৬ পাটবাউসীত কোৰ দামোদৰে তিনিজনী বিধবা--মাক, বা..ক আৰু বোঁযেকক পোহে এখন কোবেৰে খেতি কৰি। গাঁওৰ ভাটীফ' . তেওঁ খেতি কৰিবলৈ .ছে আৰু তেওঁ কীৰ্ত্তন ঘৰৰ আগেৰেই অহা .াৰা কৰে। গুৰুজনাই কীৰ্ত্তন ঘৰত ৰাম কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰ কথা কয়, ভাগৱত চৰ্চা কৰে ..ৰু নাম ল'য। দামোদৰে কেতিয়াবা ভোক লগা অৱস্থাতো, কেতিয়াবা .. পৰাতো কোৰখনৰ নালত থুঁতৰি থৈ এফেৰি হৰিকথা শুনি যায়। সে.. অনুভৱকে লৈ মাধৱদেৱে সুন্দৰীদিয়াত ঘোষা ৰচনা কৰিছে ---

যিটোজনে কৃষ্ণকথা বিচাৰে সমযে মনে
ধৈৰ্য্য ধৰি ক্ষণিক থাকয়।
যত তীৰ্থ স্নান দান দেৱ পিতৃ যজ্ঞ যাগ
যোগাদিৰ ফলক পাৱয়।।

১-১৫-৭ এদিন গুৰুজনাই দামোদৰক ক'লে," হেৰা দামোদৰ, তোমাৰ হৰিকথা শুনিবলৈ মন যাযনে?" দামোদৰে ক'লে,' বাপ, মনহে যায়, অৱসৰ নাই তিনিজনী বিধবা পুহিব লাগে।" গুৰুজনে সুধিলে " কৃষিনো তুমি কিমান কৰা? দামোদৰে উত্তৰত ক'লে তেওঁ বাৰ হালিচা মাটিত খেতি কৰে। গুৰুজনাই ক'লে,' এইবেলি তাৰে চাৰি হালিচা এৰিবা আৰু সেই ৰাহি হোৱা সময়খিনিত হৰিকথা শুনিবা, তথাপি তোমাক ধানে কুলাব। দামোদৰে সেইবাৰ চাৰি হালিচা মাটি এৰিও বাৰ হালিচাৰ সমানে ধান পালে। পাঁচ বছৰৰ পাচত গুৰুজনে দামোদৰক আৰু চাৰি হালিচা মাটি এৰিব দিলে। দামোদৰে আকৌ চাৰি হালিচা এৰি আগৰ সমানে ধান পালে। পাচলৈ গুৰুজনে দামোদৰক খেতিকে এৰিব দি ভকতসকলক ক'লে, তোমালোক সকলোৱে এমুঠিকৈ চাউল দামোদৰৰ বাবে আনিবা। সকলো ভকতে দামোদৰলৈ চাউল আনিব ধৰিলে। অধিক চাউল জমা হ'ল। দামোদৰে কিছুদিন হাটীতে আছে। তেওঁ এতোলা সোণ গুৰুজনাক

[illegible]ণ দিবলৈ প্ৰাৰ্থিলে। গুৰুজনে দামোদৰক নিজে শৰণ নিদি ৰামৰাম [illegible] কৰালে আৰু সোণ তোলাও দামোদৰক ঘূৰাই দিলে। পাচত সেই সে[illegible]ৰ ধনেৰে গুৰুজনে ধনুখন্দা বিলৰ সিপাৰে বগা দলৈৰ পৰা মাটি কিনি ঘঁৰা সজাই দামোদৰক দিছে।

১ ১৫-৮ এদিনাখন গুৰুজনে দামোদৰক ক'লে, 'হেৰা দামোদৰ বিষযত ৰত হোবাৰ ইচ্ছা আছে যদি বিবাহ কৰোৱা, মযে খুজি মাগি অলঙ্কাৰ পাটি গঢ়াই দিম।' দামোদৰে ক'লে " বাপ আগতে বিবাহ কৰালো, পত্নী ঢুকাল, আপোনাৰ কৃপাত ভালেই হ'ল, নকৰাওঁ আৰু। আৰু বাপ, তেনেকৈ নক'ব, ইচ্ছা জাগে।

১ ১৫-৯ দামোদৰে হাটীত থাকোঁতে ইজন-সিজন ভকতে চাউল মুঠি দিছিল কিন্তু তেওঁ বাহাৰ পৰা যোবাত ভকতে চাউল নিদিযা হ'ল। গুৰুজনে প্ৰতিদিনে দামোদৰলৈ চাউল লোণ এসন্ধাৰ সমগ্ৰ বস্তু দি পঠায আৰু দামোদৰে তাকে ভোজন কৰে। তাকে দেখি ভকতে হাটীত অসূযা কৰি কয,' অ ত দিন গুৰুজনাৰ লগতে আছো ফুৰো তথাপি তেওঁ আমাক কুটা এগছেৰেও নুসোধে নাযাচে কালি সোমাইছেহি সেইটো এনে বৰ কামৰটো, নিতে গুৰুজনে খাদ্য সামগ্ৰী পঠায।' ইযাকে শুনি গুৰুজনে সেইদিনা দামোদৰলৈ খদ্য সামগ্ৰী নিদিলে আৰু ঘৰত ধোবা চাউল শাক ৰান্ধিব নিদিলে। দিনটো গুৰুজনে মনোকষ্টেৰে উপবাসত ৰ'ল। সেই ৰাতি পটকীৰ এজন ব্ৰাহ্মণ মুদৈয়ে সপোন দেখিলে। মুদৈযে বছৰি মাঘ মাহত পাঁচশৰো অধিক ব্ৰাহ্মণক ভোজন কৰায। সেই ভোজলৈ তেওঁ চাউল, লোণ তেল মাছ গাখীৰ, গুৰ পছু, খৰিকা চৰু পাত পৰ্যন্ত গোটাই থৈছিল। ৰাতিপুৱা ভোজ। সপোনত বিপ্ৰই দেখিলে, ঈশ্বৰে ব্যক্ত হৈ তেওঁক কৈছে," এইবোৰক কি খুওঁৱা, হৰিবিমুখ এইবোৰ পশুৰ লগৰ, এজন হৰিগুণ গোৱা বিপ্ৰক খুৱালে এনে শত সহস্ৰ ফল তাতেই পাবা।' ব্ৰাহ্মণে সপোনতে ক'লে ' প্ৰভু, তেওঁক যে মই নিচিনো ক'ত বা আছে তেওঁ ?" ঈশ্বৰে ক'লে,' শঙ্কৰৰ ঠাইত নি দিবি। এই বুলি কৈ ঈশ্বৰ অৰ্ন্তধান হ'ল। তাৰ পাছত ব্ৰহ্মাণে অনেক খাদ্য সম্ভাৰ ভাৰ কৰি নি গুৰুজনাক দিছে। গুৰুজনাই সকলো ভকতক মাতি আনি সকলোৰে আগত বিপ্ৰক সপোনৰ কথা সুধিছে। বিপ্ৰই সপোনৰ সকলো কথা ক'লে। গুৰুজনাই ভকতসকলক ক'লে " তোমালোকে দামোদৰক

মই একঠা চাউল দিওঁতেই অসূয়া কৰা, এতিয়া ঈশ্বৰে দামোদৰক অধিক চাউল দিছে। গুৰুজনাই সকলো ভকতক বস্ত্ৰ সামগ্ৰী ভগাই দিছে আৰু দামোদৰৰ ঘৰলৈকেও বস্ত্ৰ সামগ্ৰী পঠাই দিছে। গুৰুজনাই দামোদৰক ক'লে ' হেৰা দামোদৰ তোমাক কৃষ্ণই চাউল দিছে আৰু মযো তোমাক আজ্ঞা দি আচাৰ্য্য পাতিলো। তোমাৰ যশে জগত জুৰি দামোদৰময হওঁক।' ইযাকে শুনি মাধৱদেৱে ক'লে বামুণীৰ বেটাৰ আগৰ জন্মটো আদিতে আছিল দুখ, পাছত ভোগ পালে আৰু এই জন্মতো সেই কৃষ্ণই গুৰুৰূপে পুনৰ ঐশ্চৰ্য্য বিভূতি দিছে পুনৰ।'

১ ১৫ ১০ ব্যাস কলাইৰ দুটি পুত্ৰ মৰিল বসন্ত ওলাই। হৃদযানন্দ নামেৰে তেওঁৰ সৰু পুত্ৰৰো পাছত বসন্ত ওলাল। ৰোগ টান হোৱা দেখি মাকে স্বামীক ক'লে," হৃদযানন্দৰ হৈ চাপৰৰ লোকে আইক ইটো সিটো দিব খোজে দিব দিওঁনে?" ব্যাস কলায়ে দিযে নিদিযে একো নেমাতিলে পুত্ৰৰ স্নেহত। পত্নীযে লোকৰ হতুৱাই পাৰ এজোৰ উৰালে পুত্ৰৰ নামত। হৃদযানন্দই পাৰ দিযাৰ কথা গম পাই ক'লে ' এওঁলোক দুজন গুৰু ধৰ্মৰ বাহিৰ হ'ল ইযাকে জানিও মই এই ঘৰত মৰাটো ভাল নহ'ব।' এই বুলি কৈ সি চুঁচৰি গৈ ঘৰৰ বাহিৰত মৰিল। সেই কথা গুৰুজনাই শুনি ক'লে, হৃদযানন্দ মৰা নাই সি মোৰ হৃদযত আছে ব্যাস কলাইহে মৰিল কিন্তু।" গুৰুজনাই দায জগৰ ধৰি ব্যাস কলাইক সকলোৰে পৰা আঁতৰ কৰিলে। ব্যাস কলাইযে একো উপায নাপাই জগদানন্দ ৰায আতাক ধৰি ক'লে," মই তিনি কুৰি টকা দিওঁ গুৰুজনে মোৰ দোষ মৰিযণ কৰক তুমি গৈ গুৰুজনাক কোৱাগৈ। আতাই গৈ গুৰুজনাক প্ৰাৰ্থনা কৰি ক'লে ' বাপ, ব্যাস কলায়ে তিনি কুৰি টকা দিছে, তেওঁক ৰখা যাওঁক দোষৰ দণ্ড আছে, দায দোষ ভাঙে, ভকত কাহানিনো ভাঙে?" গুৰুজনাই ক'লে ' হেৰা জগদানন্দ, জানি কৈছা নে নেজানি কৈছা?" আতাই ক'লে,' বাপ, নাজানি কৈছো।" গুৰুজনাই ক'লে,' অ, জানি কোৱা হ'লে তোমাৰো নিস্তাৰ নাছিল। তেতিয়া গুৰুজনাই ভক্তি প্ৰদীপৰ সংস্কৃত শ্লোক মাতিছে আৰু সেই শ্লোকৰ ভাঙনি মাধৱদেৱে পাছত নামঘোষাত দিছে

অনাচাৰ কৰে যিটো অপৰাধ নুহি।
ব্যাভিচাৰ কৰে যিটো সেহি মোৰ দ্ৰোহী।

মাধৱে বোলন্ত শ্ৰুতি স্মৃতি মোৰ আজ্ঞা বাণী জানা নিষ্টে
এই ঘোষা পদ মাতি গুৰুজনাই আতাক ক'লে ' যি ক'লা ক'লা বাৰু এতিয়া ব্যাস কলাই যিমান টকা দিছে, তাৰ দুগুণ টকা তুমি মোক দণ্ড দিয়া।" ছয়মাহৰ পাছত গুৰুজনাই জগদানন্দ আতাৰ পৰা ছয় কুৰি টকা লৈ সেই টকা তিনি ভাগ কৰি এভাগেৰে ভকতৰ বাবে চাউল সিধা, এভাগেৰে হৰিগৃহৰ বাবে তেল বন্তি শলিতাৰ খৰছ ৰাখি আৰু বাকী এভাগ আতাৰ গৃহত দি সকলো ভকতৰ মতামত লৈ আতাক হৰিগৃহত তুলিছে।

১ ১৫ ১১   ব্যাস কলাইযে জগত গুৰুৰ ঠাই স্থান নাপাই জগন্নাথ ক্ষেত্ৰলৈ গ'ল। জগন্নাথ ক্ষেত্ৰলৈ এদিনৰ বাট থাকোঁতে গোপালপুৰত ব্যাস কলাইক জগন্নাথে সপোনত দেখা দি ক'লে তই ইয়ালৈ নাহিবি। ব্যাস কলাইযে সপোনতে প্ৰভুক অনেক কাকুতি মিনতি কৰি বধ শপত দিব ধৰিলে। প্ৰভুৱে ক'লে তোমাৰ দোষে মোকো নাপায আৰু শঙ্কৰকো নাপায নিজ কৰ্ম দোষত তই বাহিৰ হ'লি। পাছত ব্যাস কলাইযে তাতে অচল হৈ নানা দুখ যাতনা ভুঞ্জি বহু দিনৰ অন্তত ঢুকাল। সেই শব কোনো জীৱ জন্তুৱে নুচুলে নাখালে। শব তেনেকৈয়ে জহি খহি গ'ল পৰুৱা পিপৰাযো মাটি নুতুলিলে আৰু যাত্ৰীযে সেই পথ এৰি এক প্ৰহৰ বাট আঁতৰেদি গ'ল।

১ ১৫ ১২   এদিনাখন আকাশ মেঘাচ্ছন্ন। গুৰুজনাই গধূলি সময়ত স্নান কৰিছে। গুৰুজনাই ক'লে আজি অঙ্গচ নুগুকাবহে কাইলৈ পিন্ধিবলৈ পাটৰ ধুতী পছৰা যোৰো আনিবলৈ নহ'ল। মাধৱদেৱে কথাটি শুনি গণককুছিলৈ গৈ ভোজন পাতি কৰি আতৈসকল শোৱাৰ পাছত দুপৰ নিশা আন্ধাৰতে ওলাই গ'ল। তেতিয়া বৰষুণ আনিছিল, বাটত ঠায়ে ঠায়ে এবুকুমান পানী, হাবি জঙ্ঘল বোকা, ম'হ বাঘ, হাতী আছেই। মাধৱদেৱৰ গা, কলাফুল, আঁঠু গছৰ কাইটে কাটি জোকে পোকে, মহে-ডাহে খাই বেবেজীয়া কৰিলে। সৰ্ব শৰীৰ তেওৰ ৰঙা পৰিল। বিল খাল জান হাবি পাৰ হৈ তিনি পৰ নিশাত তেওঁ দিবাকৰ মৰলৰ ঘৰ পালে। মাতিলত মৰল উঠিল। মৰলে মাধৱদেৱক দেখি চক খাই উঠি ক'লে বাপ কি হৈছে এই দুপৰ নিশা যে আহিছে? মাধৱদেৱে ক'লে বামুণীযে গুৰুজনাক দিয়া ধুতী পছৰা যোৰ দিয়া পুৰা

গুৰুজনে সলাবলৈ লাগে।' মবলে মাধৱদেৱক নতুন বস্ত্ৰ সলাবলৈ দি জুই ধৰি গা সেকিলে। তেওঁ মাধৱদেৱক ধুতী-পছুৰা যোৰ মেৰিয়াই দি নাওৰে থৈ গ'লহি। পূবে পোহৰ হৈ আহিছে আৰু মাধৱেও পাটবাউসীলৈ খোজ লৈছে। গুৰুজনে শৌচ শুদ্ধি নিত্য কৰ্ম কৰি স্নান কৰি গা মচিছিল, এনেতে মাধৱদেৱে ধুতী-পছুৰা শৰাইত নি গুৰুজনাক দিছে। তাকে দেখি গুৰুজনে আচৰিত হৈ ক'লে,' কালি সন্ধিয়া গৈছা, এই ভাদ্ৰ মাহত চাৰিওফালে বোকা-পানী, কেতিয়া কেনেকৈ কাপোৰ আনিলা?' মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ, কালি ৰতিতে অনা হ'ল।' গুৰুজনে ক'লে," কালি মই সভাত সকলোৰে মাজত কথাটো ক'লোহে, এই ৰাতিখন কিয় গৈছিলা তুমি? মই কেতিয়া তোমাক পাঁচিছো?" মাধৱদেৱে ক'লে,' বাপ পাঁচিব লাগিছে কেলেই? আমি দাস-ভৃত্যই স্বামীৰ কাৰ্য্য মন বুজি লৈ কৰিব লাগে।" তেতিয়া মহাপুৰুষ গুৰুজ[illegible] প্ৰেমাশ্ৰু নিগৰিলে আৰু মাধৱদেৱৰ ভক্তিত বশ্য হৈ পৰমাৰ্থ সাৰ ঘোষা পটল এটি তেওঁ ৰচনা কৰিলে

মাধৱ মাধৱ নাম বচনত উচ্চাৰয
মাধৱ মাধৱ নাম হৃদয়ত।
নিৰন্তৰে সাধু সবে মাধৱ মাধৱ নাম
উচ্চাৰয় সমস্ত কাৰ্য্যত।।
পৰম মঙ্গল ৰূপ মাধৱ মাধৱ নাম
যিটো মহাজনে উচ্চাৰয।
তাৰ অমঙ্গল ৰূপ শুচয সংসাৰ ভয
মাধৱৰ নিকট পাৱয।।
দুস্বপ্ন নাশন ইটো মাধৱ মাধৱ নাম
দুষ্ট গ্ৰহ ভয বিনাশন।
পৰম সম্পদ ৰূপ জানি মাধৱৰ নাম
সৰ্বদায কৰিও কীৰ্ত্তন।।
মাধৱেহে আত্মা নিজ মাধৱেহে ইষ্ট গুৰু
মাধৱে দেৱতা পৰম।
পৰম ঈশ্বৰ স্বামী জানি মাধৱক ভজা
মানুহৰ ইহে নিজা ধৰ্ম।।

পৰম চতুৰ সি সি বুদ্ধিত কুশল আতি
যিটো মাধবৰ গুণ গাবে।
মিছা কলেবৰ গোটে মুকুতি বণিজ কৰি
ভৱ তৰি মাধবক পাৱে।।
যিজনে একান্ত চিত্তে মাধৱক ভজি নিতে
ফুৰে মাধবৰ গুণ গাই।
দুৰ্লভ অমৃত যেন সিজনে কৰিলে পান
মধুৰ পিবাক আৰ নাই।।

গুৰুজনে এই ছয়টা ঘোষা গাই ক'লে" পাছলৈ ভক্তিত যাৰ যিমান নিশ্চয়তা হ'ব তেওঁৰ এনে কাৰ্য্য আচৰণ হ'ব। মনৰো মন বুজাতহে জীৱই সংসাৰ তৰিব।

১-১৫-১৩ উদাৰ আতৈয়ে ভিক্ষা কৰি চলে। কীৰ্ত্তন কথা প্ৰসঙ্গ বাদ পৰে বুলি তেওঁ বন জঙ্ঘলেৰে পোনাই বাহালৈ খোজ ধৰে। বন জঙ্ঘলে তেওঁৰ গা কাটি ছিৰাছিৰ কৰে। ঈশ্বৰে সপোনত গুৰুজনাক দেখাদি ক'লে," ভাৰ্য্যা-পুত্ৰ দাস দাসী সকলোকে পুহিছা আৰু মোৰ উদাৰক একঠা চাউল দি পুহিব নোৱাৰা? উদাৰৰ গা চাবাচোন ভিক্ষা কৰি ফুৰোঁতে গা কাটি ছিৰাছিৰ হৈছে। পিছদিনা গুৰুজনাই উদাৰ আতৈক ক'লে আতৈ তুমি ভিক্ষালৈ নাযাবা, নিতে মোৰ পৰা খাদ্য সামগ্ৰী নিবা। এই বুলি গুৰুজনে আতৈক চাউল, লোণ তেল দি পঠালে। আতৈয়ে সেইবোৰ বাহালৈ নি আগত থৈ কান্দিব ধৰি ক'লে মাৰ্কেণ্ড ঋষিয়ে সাত মন্বন্তৰ ভিক্ষা কৰি গুৰুসেৱা কৰিছিলে, আৰু মই গুৰু সেৱা কৰিম ক'ত এনেকৈ গুৰুৰ খাই সংসাৰ তৰিম কেনেকৈ?" এই বুলি আতৈয়ে সেই বস্তুবোৰ গুৰুজনাক পুনৰ ঘূৰাই দিলে নি।

ষষ্ঠদশ অধ্যায়

১ ১৬-১ গুৰুজনে গোকুল বৃন্দাবন মথুৰা আৰু বাৰবনৰ গোপাল বালকৰ চৰিত্ৰ লীলা কৈ থাকে। পাছত ৰায় আতাকে মুখ্য কৰি সকলো ভকতই আলোচনা কৰি এদিন গুৰুজনাক ধৰিলে ' বাপ গোকুল, বৃন্দাবন, জগন্নাথলৈ আমাক নি এবাৰ দেখুৱাওক। গুৰুজনে ক'লে,' হেৰা সেই ঠাই বৰ কটকিনা। টকা নহলে তাত একোৱে নাপায। আৰু তীৰ্থ যাত্ৰা মৰণৰ সমান। বাৰু চোৰাচোন কাৰ হাতত কিমান টকা আছে খৰছৰ বাবে? কাৰো দহ কাৰো সাত কাৰো বাৰ কাৰো ত্ৰিশ কাৰো চল্লিছ যাৰ যি আছিল সেইমতে ভকতে ক'লে। উদাৰ আতৈয়ে ক'লে বাপ মোৰ এপইছাও নাই। টকা নথকা ভকত সকলৰ খৰছ দিবলৈ ৰামৰায় আতাই দায়িত্ব ল'লে কিছু কিছু দায়িত্ব ল'লে ৰামৰাম গোসাঁয়ে ৰামদাস আতৈয়ে দায়িত্ব ল'লে কিছু আৰু গুৰুজনে নিজে দায়িত্ব ল'লে কিছু। এই ক্ৰমত তেওঁলোকে দায়িত্ব ভাগ কৰি ল'লে। মহাপুৰুষ গুৰুজনে ছয়কুৰি ভকতৰ লগে তীৰ্থ যাত্ৰা কৰিবলৈ ওলাল। এই কথা শুনি আই গোসানীয়ে মাধবদেৱক ভিতৰলৈ মতাই নি ক'লে বাপু গোসাঁয়ে নিজৰ লীলা খেলাৰ ঠাই পালে এইবাৰ ঘূৰি নাহিব আৰু। এই তিনিটা ল'ৰা ছোৱালীৰে মই অনাথ হ'লো। তুমি যেনে তেনে প্ৰকাৰে তেওক ৰাখা। মাধৱদেৱে ক'লে মাতৃ সকলো ভকতই আলোচনা কৰি ওলাইছে এতিয়া কেনেকৈ ৰাখিম? আগতে জনা হ'লে পাৰিলোহেঁতেন। তথাপি বাৰু যেনে তেনেকৈ বৃন্দাবনলৈ নোযোৱাকৈ ৰাখিম আপোনাৰ বাক্য শিৰোধাৰ্য্য কৰি। আঘোণ মাহত ছয়কুৰি ভকতৰ সৈতে তীৰ্থ যাত্ৰালৈ ওলাইছে শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে। তেওঁলোকে এদিনৰ বাট গৈছে তেনেতে বৃদ্ধ চেতন আতৈয়ে হাঠিব নোৱাৰা হোৱাত তেওঁক ঠাকুৰ আতাৰ লগত এৰি বাকীসকল তীৰ্থলৈ গৈছে। কালোৱে কথ গঙ্গাৰ পৰা ঠাকুৰ আতা আৰু চেতন আতা উভতিছে।

১ ১৬ ২ বাটৰ কাষতে এডাল শিমলু গছ আছিল। চৰায়ে পাদি গছডালৰ

পাতবোৰ বগা কৰি থৈছিল। তাকে দেখি তাৰ ছাঁ এৰি গুৰুজনে হাবি ভাঙি গ'ল। মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ এই গছডালে কি দোষ কৰিছে যাৰ বাবে তাৰ ছাঁকো আপুনি স্পৰ্শ নকৰিলে।' গুৰুজনাই ক'লে," মাধৱ, এই গছজোপাৰ তলেৰে যাব নাপায়। এই গছডাল পূৰ্বতে জ্ঞানী গুৰু আছিল আৰু তেওঁ লোকক জ্ঞান দিছিল বিত্তৰ আশা কৰি আৰু সেযে এই জন্মতো তাৰ নাম বৃত্ত বট হ'ল। জীবক উদ্ধাৰ কৰিব নোবাৰিলে তেও, বৰং শিষ্যৰ ধাৰহে খালে। এতিয়া গুৰুৱে গছ হৈছে আৰু শিষ্যই পক্ষী হৈ তাৰ ওপৰত বহি লাদিছে। এই গছ কাটি যদি নাও কৰা হয় তাতো শিষ্যই শামুক হৈ ধৰিবহি। অথবা গুৰুৱে গছ হ'লে শিষ্যই ৰঘুমলা হৈ বগাব।

১ ১৬ ৩ আৰু এদিন ভকত সকলৰ সৈতে গুৰুজনাই এডাল আহত গছৰ তলত জিৰাইছিল। গছডালৰ পাতবোৰে জৰজৰকৈ শব্দ কৰি আছিল। তাকে দেখি মাধবদেৱে গুৰুজনাক তাৰ কাৰণ সুধিলে। গুৰুজনাই ক'লে, "পূৰ্বজন্মত ই অনেক জীবক অনাহকতে কষ্ট দিছিল আৰু নিজেও তিনি তাপত পীড়িত আছিল আৰু এতিয়া সি স্থাবৰ অৱস্থাতো পীড়িত হৈছেহি। এটা জন্মতে তিনিটা জন্মৰ বাৰ্তৰি থাকে।[১] যিবোৰ পাপ আগৰ জন্মত আৰ্জি লগাই আহিছে, এই জন্মত সেইবোৰৰ কিছু ভুগিছে। এই জন্মত আৰ্জা পাপ আকৌ পৰজন্মত ভুঞ্জিব লাগিব। যিজন আগৰ জন্মত দুখী কৃপণ আছিল ইজন্মতো তাৰ নাই আৰু পৰজন্মতো নাথাকিব।' এই ধৰণে মাধবদেৱে সুধি যায় আৰু গুৰুজনে ব্যাখ্যা কৰি যায় কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰ। সকলো ভক্তই শুনি যায় আৰু তেওঁলোকে খোজ কঢ়াৰ কথা গমকে নাপায় বাক্যামৃত শুনোঁতে ভাগৰ-শ্ৰম সকলো উপশম হৈ যায়। এনেকৈ গৈ গৈ তেওঁলোকে বেহাৰ পালে।

১ ১৬ ৪ এডাল পৰালি গছৰ তলত বহি গুৰুজনে ভকতসকলক কৃষ্ণ কথা কৈছে। এনেতে গছডালৰ খোৰণ্ডত থকা মৌ মাখিৰ বাহৰ পৰা টোপা

---

(১) তিনি জন্মৰ বাৰ্তৰি—পৰাব্ধ, আৰব্ধ আৰু অনাৰব্ধ পূৰ্বজন্মৰ যি পাপ এই জন্মত ভোগ কৰিব লগা হৈছে সেয়া পৰাব্ধ এই জন্মতে কৰা যি পাপ এই জন্মতে ভোগ কৰিব লগা হৈছে সেয়া আৰব্ধ আৰু এই জন্মতে কৰা যি পাপ এই জন্মত ভোগ নকৰাকৈ বৈ গ'ল সেয়া অনাৰব্ধ। অনাৰব্ধ পাপ পৰ জন্মত ভোগ কৰিব লাগিব। জীৱই লিঙ্গদেহৰ মাধ্যমত এটা জন্মৰ পাপ আন এটা জন্মলৈ কঢ়িয়ায়।

টোপে মৌ পৰিব ধৰিলে। মাধবদেৱে ক'লে ঠাইখন কি পুণ্য ভূমি হৰি কথা মধু পান আৰু ইযাত মৌ আৰু ভকতসকলৰ পদধূলি পৰিছে। তেতিয়া মহাপুৰুষ গুৰুজনাই ক লে, "হেৰা মাধব তোমাৰ আৰু মোৰ পাছত ইযাত মধুপুৰ নামেৰে এখন সত্ৰ হ ব।'

১-১৬ ৫ এদিনাখন তেওঁলোকে হাবিৰ মাজেৰে গৈ আছিল। তেওঁলোকে দেখিলে হাবিৰ মাজত ব্যাধে ফান্দ পাতি থৈছে আৰু তাতে হৰিণা পহু এটি পৰি আছে। গুৰুজনাই ক'লে,' হৰি হৰি। অজ্ঞান জীৱ, লোভ দেখুৱাই কূট বুদ্ধি কৰি এনেকৈ মাৰে।' গুৰুজনাই ভকতসকলক হৰিণাটো এৰি দিবলৈ ক লে। হৰিণাটো মেলি দিযাৰ পাছত গুৰুজনাই ক'লে,' ব্যাসজনো দুখী প্ৰাণী সিযো কষ্ট কৰিছে আশা কৰি এতেকে আধলি এটি জালত গাঁঠি থোৱা। জালত আধলি এটি বান্ধি থৈ তেওঁলোকে গ'ল। কিছুদূৰ গৈ তেওঁলোকে মযূৰ চৰাই এটি জালত পৰি থকা দেখিলে। দেখি গুৰুজনে দুখ কৰি তাকো মোকলাই জালত এটি সিকি বান্ধি থৈ হৰি কথা কৈ গৈ আছে। ব্যাধে আহি জালত জন্তু মুকলি কৰা চিন দেখিলে আৰু জালত আধলি আৰু সিকিও পালে। ব্যাধে তেতিযাই স সাৰ বন্ধ আৰু মোক্ষৰ সীমা পালে। সি দুযোটা পইচা লৈ মহা বিৰকতি বেৰাগ্য জন্মি দুখ কৰি আগবাঢ়ি গ'ল। সি আগবাঢ়ি গৈ গুৰুজনাক লগ পাই আগচি ধৰি আনেক দোহায দি অনেক কাকুতি কৰি গুৰুজনাক নেৰে। সি ক'লে 'প্ৰভু জ্ঞানশূন্য পশু পক্ষীকো যে ধন দি মোকলাই আনিলে মোকো সংসাৰ বন্ধৰ পৰা মোকলাই আনক শৰণ বিও দি।' মহাপুৰুষ গুৰুজনে ব্যাধৰ স্তুতি কাৰুণ্যত সন্তুষ্ট হৈ শুদ্ধ ধৰ্ম বস্তু দি তাক উদ্ধাৰ কৰিলে। মাধৱদেৱে গুৰুজনাৰ এই কৃপালু গুণ বৰ্ণাই সুন্দৰীদিযাত ঘোষা ৰচনা কৰি নাম ঘোষাত দিছে।

জ্ঞান শূন্য আতি পশু পক্ষী জাতি
তাক অনুগ্ৰহ কৰি আছা কৃপাময।

১ ১৬ ৬ গুৰুজন আৰু ভকতসকল গৈ আছিল কৃষ্ণ কথা কীৰ্ত্তন কৰি। কুঁৱৰীগঞ্জৰ সেইখিনিতে একশজন লোক গোট খাইছিল। তেওঁলোকৰ বাবে এজন মানুহে ভাত ৰান্ধিছে। ভাতৰ মাজৰ পৰা অলপ ভাত কাউৰীযে থাপ মাৰি

নিলে। তাতে ৰান্ধনীয়ে ভয় খাই তৎক্ষণাৎ পেৰ মাৰি গৈ আগত গুৰুজনাক দেখি সুধিলে, বাপ এনে হ'ল, সৰ্বনাশ হ'ল মৰিলো, কি হ'ব এতিয়া? ভকতৰ লগত গুৰুজনে তাত অলপ বৈ ক'লে ভাতৰ মাজৰ পৰা তিনি কৰচ ভাত গুচাই খোৱাগৈ। ভগবত পুৰাণ বেদ জ্যোতিষ শ্ৰুতি, গীতা আৰু সহস্ৰ নামত ঋষিসকলে পূৰ্বতে এই বিধান দি গৈছে ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা কাউৰীয়ে গুচাব নোৱাৰে। ৰান্ধনীয়ে সেই নিয়মে তিনি কৰচ ভাত গুচাইছে আৰু সকলোলোকে ভাত খাইছে।

১ ১৬-৭ কৃষ্ণ কথা কীৰ্ত্তন কৰি থেওলোক গৈ আছে। ৰামৰায় আতাই গুৰুজনাক ক'লে,' দাদা ৰামৰ চৰিত্ৰ কওঁক, শুনো। গুৰুজনাই ৰামৰ চৰিত্ৰ কৈ গৈছে। কিন্তু শেষত গৈ কৃষ্ণ কথাত পৰিল। আতাই ক'লে 'দাদা, ৰামৰ কথাহে সুধিছিলো কিন্তু দেখো কৃষ্ণৰ কথাহে ক'লে। গুৰুজনাই সুধিলে* কোনখিনিত বা এৰিলো? মাধবদেৱে ক'লে বাপ, তাৰকা বধৰ পৰা পুতনা বধলৈ গ'ল।' গুৰুজনাই পুনৰ তাৰকা বধৰ পৰা আৰম্ভ কৰিলে। এনেকৈ কিছু সময় ৰামৰ কথা কৈ গৈ আছে। পুনৰ ৰায় আতাই ক'লে দাদা ৰামৰ কথাহে সুধিছো কিন্তু দেখো কৃষ্ণৰ কথাহে কৈছে। গুৰুজনাই ক'লে, কোনখিনিত কৃষ্ণ কথা আনিলো গমকে নাপালো। মাধবদেৱে ক'লে বাপ মাৰিচ বধৰ পৰা চক্ৰবাত বধলৈ গ'ল। গুৰুজনাই ক'লে কৃষ্ণ কথা চৰিত্ৰই মোৰ মন হৰণ কৰিছে, দায় দোষ নধৰিবা আৰু।

১ ১৬ ৮ আৰু এদিন গুৰুজনে কৃষ্ণৰ কথা কীৰ্ত্তন কৰি গৈ আছে আৰু সকলো ভক্তই একমনে শুনি গৈছে। বাটত আন্ধাৰ আছন্ন হাবি এখনত এজন ডকাইতে খাপ লৈ সোমাই আছিল। দুই এজন যাত্ৰী হ'লে সি টাঙোন মাৰি বয় বস্তু কাঢ়ি লয় কিন্তু ভকতসকল সৰহ লোক দেখি বলেৰে নোৱাৰি সি খং কৰি এডোখৰ ইটা মাৰি পঠালে ভকতসকলৰ মাজলৈ। ইটা ডোখৰ বলোৰাম আতৈৰ তালুত পৰি তালু ফুটি বৰ ধাৰেৰে তেজ ওলাব ধৰিলে। কেইজনমান ভকতে আতৈৰ মূৰত গামোচা বান্ধি তেল পানী দি আতৈক আবৰি ধৰি আছিল আৰু আন কেইজনমান ভকতে হাবিত সোমাই খেদি ডকাইতক ধৰিলে। আতৈৰ পিছত ভকতসকলে খণ্ডত ডকাইতক মাৰি কিলাই ডাবি গুমকি দিছে। গুৰুজনে

ভকতসকলক ক'লে হা হা। তোমালোকে কিয় তাক মাৰিব খোজাইক? যাৰ দ্ৰোহ কৰিছে তেওঁক সোধা, কি কৰিব কয় তেওঁ।" ভকতসকতে আতৈক সুধিলে। আতৈয়ে অলপ সুস্থ হৈ ক'লে," মোক যেতিয়া সুধিছা, তাক একো নকৰিবা। আগৰ জনমত তাৰ দোষ কৰিছিলো, এতিয়া সি তাকে সুজালে আৰু যদিহে তাৰ দোষ কৰা নাছিলো, তাৰ হৃদয়ত থাকি ঈশ্বৰে মোক মোৰ আৰ্জিত ফল ভুঞ্জালে।' গুৰুজনাই ক'লে ' আতৈয়ে কি ক'লে শুনিলা এতিয়া।" ভকতসকলে আগতে কৈছিল ডকাইতক মাৰো কিলাও, পাছত তেওঁলোকে তাক এৰি দিলে।

১ ১৬ ৯ তেওঁলোক গৈ আছে। এজন লোক গুহৰ খালত পৰি আছিল। অসংখ্য পোকে তাৰ দেহাটি খাইছে, কিন্তু তাৰ মূৰৰ মালতী ফুলৰ ঢোপটি নষ্ট নোহোৱাকৈ আছিল। লোকজনক দেখি মানুহে সেই বাট এৰি গৈছে। গুৰুজনে কথাটি জানি শ্ৰীৰাম আতাক লোকজন চাই আহিবলৈ ক'লে। শ্ৰীৰাম আতাই গৈ লোকজনক চাইছে আৰু তেতিয়াই তাৰ জীৱটি গৈছে।

১ ১৬ ১০ আৰু এদিন তেওঁলোকে গৈ আছে। আকাশত চোতাল এখনৰ সমান বহল এচপৰা মেঘ উঠিছিল। তাকে দেখি মাধৱদেৱে ক'লে বাপ খৰকৈ খোজ দিয়া যাওঁক মেঘ উঠি আহিছে। গুৰুজনাই ক'লে "এই মেঘে একো নকৰে। তেওঁলোকে গৈ থাকিল, কিন্তু বৰষুণ নানিলে।

তেওঁলোকে গৈ আছে। এনেতে খৰাহি এটাৰ সমান এচপৰা মেঘ আকাশত দেখা দিলে। গুৰুজনাই ক'লে, 'মাধৱ, মেঘখিনি উঠিছে, বৰ কুৎচিত খৰকৈ বলা। মাধৱদেৱে ক'লে, কালি ইমান বহল মেঘখিনিয়ে একো নকৰিলে, আজি এইখিনি মেঘে কি কৰিব বাপ? গুৰুজনাই ক'লে,' নহয়, এয়া কুৎচিত মেঘ।' তৎক্ষণাতে বৰষুণ নামিল। সকলো ভকতে বেগাবেগিকৈ গৈছে। আগত যোৱা সকলে নিভিজাকৈ ঘৰ সোমাল, মাজৰ সকলে কিছু ভিজিলে আৰু শেষত যোৱা সকলে গোটেই গাৰে পানী বৈ যোৱাকৈ ভিজিলে। তেওঁলোকে গৈ এঘৰ ক্ষত্ৰিয় লোকৰ ঘৰত জিৰাইছিল। গৃহস্থই ঘৰৰ মূধাত পাথৰৰ খুটা এটি লগাইছিল। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে খুঁটাত আউজি মূৰৰ ওপৰেৰে নতুন বস্ত্ৰ পৰিধান কৰি উঠি মনৰ ভিতৰতে মালা জপ কৰি পিছ দুৱাৰৰ পিনে মুখ কৰি খুঁটাৰ তলতে বহিছিল। সেই ঘৰৰ তিৰোতাজনীয়ে একেথাৰে গুৰুজনাৰ পিনে চাই আছিল।

চাকে দেখি ভকতসকলে মনতে ভাবিলে ' গুৰুজনাৰ দিব্য ৰূপ দেখি নগৰৰ তিৰোতাবো ভোল যায়। ' বৰষুণ এৰিলে। এনেতে এজন লোকে কল্যাণপুৰৰ এজন সদাগৰ ঢুকোবাৰ বাতৰি আনি গৃহস্থক দিলে। তেতিয়া গৃহস্থৰ তিৰোতাজনীয়ে লোকজনক সুধিছে," স্বৰ্গী হ'ল নে নৰকী হ'ল ?' ভকতসকলে তিৰোতাজনীক সুধিলে " হৰিজী, কি চিন, প্ৰমাণ পাপ-পুণ্য, স্বৰ্গ-নৰকৰ ?' তিৰোতজনীয়ে ক'লে," অন্তকালত যদি লোকে ৰাম বোলে তাতেই চিন। সেইজন পুণ্যৱন্তই উৎগতি কৰে। যিজনে ধৰ্ম- কৰ্ম কৰে, লোকক ভোজন কৰায, ৰোগীক শুশ্ৰূষা কৰে, অন্তকালত তেওঁ ৰাম নাম শুনি গৈ স্বৰ্গ বা বৈকুণ্ঠত বাস কৰে। ইয়াকে শুনি দেশৰ লোকে তেওঁক প্ৰশংসা কৰে। যাৰ শৰীৰ পাপ মলেৰে ভৰা তেওঁ অধোগতি যায। যিজনে সদায কুকথা কয, যিজন নিষ্ঠুৰ, হিংসা, দ্বেষ চুৰি, পৈশুন্য দম্ভ গৰ্ব, অহঙ্কাৰত যাৰ দিন যায, অন্তকালত সি নিমাত হৈ অথবা কুকথা কৈ মৰি নৰক ভুঞ্জি সংসাৰত যাতাযাত কৰি ফুৰে গৰ্ভবাস আৰু যোনি চেপা খাই। তাকে শুনিলে লোকে নিন্দা কৰে। এযে চিন প্ৰমাণ। মহাপুৰুষ গুৰুজনাই তাকে শুনি ক'লে " ভাল কথাটি ক'লা সেযাই সত্য। বৰষুণ এৰিলে। গুৰুজনাই ক'লে, "মাধৱ ব'লা। তেতিয়া সেই তিৰোতাজনীয়ে টকা পাঁচটা আৰু বস্ত্ৰ এযোৰ দি গুৰুজনাক সেৱা কৰি ক'লে আপুনি পূৰ্ণ ব্ৰহ্ম দৈবকী পুত্ৰ, গোকুলৰ কানাই, আপোনাক মই কেনেকৈ মোৰ খালি গৃহত ৰাখিম ? আৰু আপুনিও থাকিব কিয় ?' এই বুলি অনেক স্তুতি মিনতি কৰি তিৰোতাজনীয়ে গুৰুজনাক বিদায় দিলে। ঘৰৰ পৰা ওলাই আহি গুৰুজনাই বাহিৰৰ পৰা তিৰোতাজনীক নাম কাঢ়ি মাতি ক'লে,' আই, তুমিহে জানিছা মহা সত্যক।

১-১৬-১১ এদিনাখন তেওঁলোকে গৈ গোপীনাথত চৈতন্যদেৱৰ মঠৰ পদুলিৰ আগত থিয় হৈছে। গুৰুজনে আগতিয়াকৈ ভক্তসকলক কৈছে ' চৈতন্যক সেৱা নকৰিবা সেৱা কৰিলে তেওঁও সেৱা কৰে, ল'বলৈ টান।' চৈতন্যৰ শিষ্যই গৈ গুৰুক ক'লে,' প্ৰভু, পূব দেশৰ শঙ্কৰ নামে গোসাঁইয়ে পদুলিত থিয় হৈ ৰৈছে আপোনাৰ আজ্ঞা ?' ইয়াকে শুনি কৃষ্ণ চৈতন্য প্ৰভুৱে আথে বেথে মঠৰ পৰা ওলাই আগবাঢ়ি আহিল। চৈতন্যক দেখি গুৰুজনে ভক্তসকলৰ সৈতে কিছুদূৰ আগবাঢ়ি গ'ল। চৈতন্যই ফকৰা মাতিলে

আহিছা হৰিৰপো, কি বুলি কাঢ়িলা পাও।
সংসাৰ জুৰি গুৰু ৰহিছে, ক'ত দি আহিছা পাও।।

তেতিয়া গুৰুজনে থমকি ৰ'ল আৰু মাধবদেৱৰ মুখলৈ চাই ক'লে, "মাধৱ, আৰু আগ বঢ়িব নোৱাৰি।" তেতিয়া মাধৱদেৱে ফকৰা মাতিলে--

হৰিৰ আজ্ঞাত আহিলো গোসাঁই, পৃথিৱীত দি পাও।
হৃদয়ৰ মাজত গুৰু আছে, আত্মাত বিচাৰি চাও।।

চৈতন্যদেৱে পুনৰ ফকৰা মাতিলে--

শুদ্ধ সত্ত্ব মাথা গোট থাকে ওপৰত।
কি কাৰণে পৰি সেৱা কৰে চৰণত।।

তেতিয়া মাধৱদেৱে ফকৰা মাতিলে --

কোনজনে সেৱা কৰে, কোনজনে ল'য়।
ইযাৰ গুহ্য কথা মহন্তই কয়।।

তেতিয়া চৈতন্য[illegible] কমণ্ডলুৰ পৰা পানী বাকিলে। সেই পানী বৈ গৈ উচ্ছিষ্ট দ খালত ৰ'ল। গুৰুজন আৰু চৈতন্যদেৱে দুয়ো দুয়োৰে ফালে চালে। তাতে প্ৰেমৰহস্য ভক্তি[illegible] চকুৰ [illegible] বৈ গ'ল। মাথা চাপৰাই নম্ৰ হৈ নমস্কাৰ কৰি চৈতন্যদেৱ গ'ল মঠত সোমাই আৰু ভক্তসকলৰ সৈতে গুৰুজনো নিজ বাটেৰে গ'ল।[২]

১-১৬-১২ এদিনাখন গুৰুজনে ভক্তৰে সৈতে গৈ কবীৰৰ ভেটি পাই সুধিছে, "কবীৰৰ কোন আছে?" লোক এজনে ক'লে, "কবীৰৰ নাতিয়েক এজনী আছে।' এনেতে কবীৰৰ নাতিয়েক এজনী আহি গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই নাতিযেকক সুধিলে, "কবীৰ গোসাঁইৰ কবৰ ক'ত আছে?" নাতিয়েকে নি গুৰুজনাক কবীৰৰ কবৰটি দেখুৱালে আৰু গুৰুজনাই কবৰটি চালে। নাতিয়েকজনীয়ে তাইৰ স্বামীৰ পাগুৰিটো আনি গুৰুজনাৰ আগত থৈ ক'লে,"আমাৰ অভাগাই এই সময়ত ঘৰত নাই , আপুনি এই পাগুৰিতে ভৰিখন

---

(২) গুৰুজনাই দ্বিতীয়বাৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰাৰ সময়ত বয়স হৈছিল ১০১ বছৰ (প্ৰায়)। সেই সময়ত চৈতন্যৰ বয়স হ ব ৬৫ বছৰ (প্ৰায়)। পণ্ডিত প্ৰবৰ মহেশ্বৰ নেওগ দেৱৰ মতে গুৰুজন আৰু চৈতন্যদেৱ মাজত দেখা দেখি হোৱাই নাছিল। (শঙ্কৰদেৱ মহেশ্বৰ নেওগ।)

[illegible] চৰণ বুলি দি যাওক।' গুৰুজনে ৰামৰাম গুৰুক ভৰিখন দিবলৈ ক'লে। [illegible] গুৰুৱে ক'লে 'বাপ মই কিয় দিম?' তেতিয়া গুৰুজনাই ভৰিৰ ধূ[illegible]লিৰে পাগুৰিটোত ছাপ দি তাৰ পৰা বিদায় মাগিছে। বাটত আতা আতৈসকলে কোৱাকুই কৰিব ধৰিলে, 'কবীৰ দেখোঁ মুছলমান বুলি শুনিছো গুৰুজনাই তাত কিয় সোমাল? কি অন্যায় কথা।' গুৰুজনাই ক'লে 'কবীৰ গোসাঁই ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ, বিৰাট ব্ৰহ্মৰ অংশ।"

১-১৬-১৩ পূৰ্ব জন্মত এজনী ব্ৰাহ্মণৰ বিধবাই বহুত বছৰ ধৰি ঈশ্বৰক চিন্তা কৰিছিল। ঈশ্বৰে বিধবাক দেখা দি ক'লে 'কি বৰ লাগে কোৱা।' বিধবাই ঈশ্বৰ কৃষ্ণৰ ৰূপত মুগ্ধ হৈ ক'লে 'তোমাৰ সদৃশ পুত্ৰ এটি মোৰ জন্ম হওঁক। ঈশ্বৰে ক'লে 'মোৰ সদৃশ কোন আছে, মযে তোমাৰ পুত্ৰ হ'ব লাগিব। তুমি বিধবাত মোৰ জন্ম হ'লে লোকে নিন্দা কৰিব এতেকে পুনৰ জন্মত তুমি গণ্ডকী হ'বা আৰু মই তোমাৰ সতে শালগ্ৰাম ৰূপে জন্মিম।' বিধবাই কৰ্মদোষ-বাসনা খণ্ডিলে আৰু ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাত গণ্ডকীৰূপে জন্মি [illegible]গ্ৰাম পুত্ৰ পালে। এবাৰ তেওঁ মানুহৰ বিধবা হ'ল। তেওঁৰ বৃদ্ধ পিতৃ জীৱিত আছিল কিন্তু মাতৃ ঢুকাইছিল। সেই [illegible]ান হৈ পাঁচদিন[illegible]সে [illegible]ব্ৰাহ্মণ বৃদ্ধ পিতৃযে আখৈ আৰু গা[illegible] মদ কৰি ছোৱালীক খুৱাওতে তেওঁৰ ঘাম [illegible]ইৰ মুখত পৰিল। সেই ধৰ্মবিন্দু ছোৱালীৰ গৰ্ভত স্থিত হৈ ব্ৰহ্মাৰ অংশই পুত্ৰৰূপে [illegible]মাহতে জন্ম পালে। তাকে দেখি বাপ জীয়ে বিচুৰ্তি খাই সেই জাতকক এজন জালোৱা যৱনৰ বাৰীৰ এচুকত থৈ আহিলগৈ। অপুত্ৰক জালোৱাই সন্তান এটি পাই পৰম শ্ৰদ্ধাৰে লালন-পালন কৰিলে। পুত্ৰই পাঁচ বছৰ বয়সতে যৱনৰ অন্ন-জল এৰি বৈৰাগ্য-বিৰকতি হৈ, মহা সদাচাৰী হৈ ফুৰিব ধৰিলে। তেনে কাৰ্যত সকলো যৱনে একগোট হৈ ৰজাক গোচৰ দিলে, " মহাৰাজ, আমাৰ সন্তানে আমাকে বাছে ঘিণায়। তেতিয়া যৱন ৰজাই ল'ৰাটিক ধৰি নি ক'লে, 'তুমি আজি মোৰ লগত ভাত খাব লাগিব। ল'ৰাটিয়ে ক'লে 'মহাৰাজ আপুনি ৰজা ঈশ্বৰৰ বিভূতি অৱতাৰ আৰু মই সামান্য প্ৰাণী আপোনাৰ লগত মই ভাত কিয় খাম? ৰজাই ক'লে 'হওক মই সেই দোষ নধৰো। ল'ৰাটিয়ে ক'লে 'মহাৰাজ তথাপি খাব নোৱাৰি। তেতিয়া ৰজাই ক'লে 'তেন্তে তোমাক শাস্তি বিহি

কটোৱালৰ হাতে কটান কি উত্তম। লোক ভুলাইছা?' নৰাটিয়ে ক'লে "মহাৰাজ দণ্ড দি কাটে যদি খাওঁ মই তেও। এইবুলি কৈ নৰাটিয়ে কাঁহীৰ ভাতৰ মাজেদি আঙুলিৰে আঁক দি ৰজাক ক'লে "মহাৰাজ কাঁহীৰ এফাল আপুনি খাওক আৰু আনফালে মই খাওঁ। পাছত আঁকৰ পোনে পোনে সোণৰ মাইহাং কাঁহীখন ঠাচ কৰি দুফাল হৈ ফালিল। তাকে দেখি ৰজাই ভয় খাই আশ্চর্য্য অদ্ভুত মানি সন্মান নমস্কাৰ কৰি নৰাটিক (কবীৰক) বিদায় দিলে।

১ ১৬ ১৪ আৰু চৈতন্য গোসাঁই পালক বিষ্ণুৰ অংশ। তেওঁ কবীৰ বিৰাটৰ পৰা পৰমাৰ্থ বস্তু লভিছিল। কবীৰ ঢুকালত চৈতন্যই শৱ কান্ধত লৈ নিশা গৈ সাগৰৰ বালিচৰত শৱ সংস্কাৰ কৰিলে। তাকে দুষ্ট খলুৱাই দেখি ৰজাক গোচৰ দিলে। ৰজাই শুনি খং কৰি ক'লে, 'দেশত অধৰ্ম হ'ল ব্ৰাহ্মণেই যৱনক চুব ধৰিলে।' ৰজাই কোব কাঁ[…]য়াদাক হুকুম দিলে "চৈতন্যক এতিয়াই ধৰি আনা।" চৈতন্যক ধৰি নিয়াই ৰজাই সুধিলে। চৈতন্য গোসাঁয়ে ক'লে "ক'ৰ দি যৱন মই নাজানো। কালি ৰাতি মহানন্দাৰ তীৰত এডোখৰ জাতি চন্দন পাই তাকে নি সাগৰৰ বালিত পুতি থৈ আহিছো সেয়া হয়।" ৰজাই সুধিলে "দেখুৱাই দিব পাৰিবা।" গোসাঁয়ে ক'লে "মহাৰাজ কিয় নাপাৰিম।" ৰজাই সূচৰক ক'লে "তুমিও এই শৱ পোতা ঠাই ডোখৰ দেখিছা?" তেতিয়া ৰজাৰ দূতে চৈতন্যৰ লগত নিছে। সূচৰে ঠাইডোখৰ দেখুৱাই দিছে আৰু চৈতন্য গোসাঁয়েও ঠাইডোখৰ দেখুৱাই কৈছে "ইয়াতে পুতিছো।" সূচৰকেও হয় বুলি ক'লে। পাছত মাটি খান্দি চাই দেখিলে এডোখৰ জাতি চন্দন। গন্ধাতে দহোদিশ মলমলাব ধৰিলে। সেই কথা দূতে ৰজাক ক'লে। ৰজাই মনতে ক'লে, "দুষ্টৰ কথাত লাগি বিচাৰ নকৰিলে অকাৰ্য্যতে ব্ৰাহ্মণক দণ্ড কৰা হ'লহেঁতেন।' এইবুলি ৰজাই সূচকক ফাঁচি দিয়ালে আৰু চৈতন্য গোসাঁইক সন্মান কৰি অনেক টকা বস্ত্ৰ দি পঠালে। এনেকৈ গুৰুজনাই নিতে হৰি কথা কৈ যায় আৰু ভকতসকলে খোজ কঢ়াৰ কষ্টৰ গমকে নাপায়।

১-১৬ ১৫ এদিন বৈল তেওঁলোকে বিনাইগঞ্জৰ কাষত বট গছৰ তলত বাহৰ কৰি। তাতে নৌ নাছৰ বাহৰত উঠি গঙ্গাদেবীয়ে দিব্যৰূপত একজনাক সপোনত দেখা দি আগবাঢ়ি আহি সেৱা কৰিছে। তাৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে নেলাই হাটত বৈছে। সেই ঠাই চাৰি ঠাইৰ মূল। তাৰ পৰা বৃন্দাবন জগন্নাথ

সেতুবন্ধ আৰু গঙ্গালৈ বাট গৈছে। মহাপুৰুষ গুৰুজনে সকলো ভকতকে সুধিছে,' ক'লৈ যাবাইক আগে- বৃন্দাবনলৈ, সেতুবন্ধলৈ, গঙ্গালৈ, নে জগন্নাথলৈ?" ৰায আতাই ক'লে, "দাদা, আহিছো যেতিয়া বৃন্দাবনলৈ যাওঁ আগে।" ৰায় আতাৰ কথাত সকলো ভকতে সন্মিতি দিলে। মাধৱদেৱে মতা নাছিল। ভকতসকলে ক'লে," বাপ, আমিহে কৈছো, মাধৱদেৱ নামাতে দেখোঁ।" গুৰুজনে ক'লে,"হয, মাধৱে দেখোঁ মতা নাই।' মাধৱদেৱে ক'লে ' বাপ, মই হ'লে যাব নোৱাৰিম। সকলো ভকতে সুধিলে,' বাপ, কিয?' মাধৱদেৱে গুৰুজনাক ক'লে, বাপ আপুনি বৃন্দাবন যেনে ৰূপৰ বুলি কৈছে তাত গৈ তেনে ৰূপ-গুণ নেদেখিম আৰু মোৰ টকাও নাই।' ৰায আতাই ক'লে," টকা মযে দিম।" মাধৱদেৱে ক'লে সেই ধাৰ মই কিহেৰে সুজিম?' গুৰুজনে ক'লে,' জানিছা মাধৱ, বৃন্দাবনত ৰূপ সনাতনে এক শৰণ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছে বুলি শুনিছো আমাৰ সৈতে একে হয নহয চাওঁগৈ বলা। মাধৱদেৱে ক'লে, বাপ তেনেহ'লে এখোজো নাকাঢো। যিসকলৰ শংসয আছে তেওঁলোকে বৃন্দাবন দাসক দেখি পতিযন যাবলৈ যাওক। আৰু এতিয়া যদি একে হয পতিযাম আৰু যদি নহয এৰিম এনেহে হ'লগৈ। মই হ'লে নাযাও আৰু নাযাওঁ। তেতিয়া গুৰুজনে ক'লে "আমাৰ জনা কাণ্ডাৰী মাধৱহে, মাধৱ নহ'লে আমি যাব নোৱাৰো। তেতিয়া তেওঁলোকে দক্ষিণ দিশেৰে গৈ পদ্মাৰ উত্তৰে জীযাগঞ্জৰ দোলামাৰি ঘাটত গঙ্গা স্নান-দান- পান কৰি গৈ মুখচোৰা বজাৰত বৈ তাৰ পৰা কটুৱা গঙ্গা পাৰ হৈ গৈছে।

১ ১৬-১৬ ৰামৰাম গুৰুৱে গুৰুজনাক সুধিছে,' বাপ, গযালৈ কেনি যায?' গুৰুজনে ক'লে, গযাৰ পথ আগতে ৰ'ল।" ৰামৰাম গুৰুৱে নুশুনি পুনৰ সুধিলে। গুৰুজনে ক'লে, সেই বাট তাতেই থাকিল, তুমি তাকেই পুনৰ সোধানে?' তেতিয়া গুৰুজনে গীত ৰচিছে এনে ভাবত- তুমি উজাইছা, কিন্তু সজ পথটি দেখা নাই। ওজা সোজা গীতটি গুৰুজনাই ৰচনা কৰিছে সেই সময়তে।

১ ১৬ ১৭ ভকতসকলে গুৰুজনাক ক'লে, বাপ, সাগৰৰ পাৰে পাৰে জগন্নথলৈ যাওঁ। তেওঁলোকে সাগৰৰ পাৰে পাৰে গৈছে। বাটত ঘাটৰ সৈতে

ৰুক্মিণীদেৱীৰ মন্দিৰ পাই গুৰুজনে ভকতসকলক দেখুৱালে। কৃষ্ণই ৰুক্মিণীদেৱীক ক্ষণিকৰ বাবেও নেৰিছিল। ভকতসকলে চাই দেখিলে গুৰুজন মন্দিৰৰ ভিতৰত আছে আৰু তেওঁলোকৰ লগতো আছে। তেওঁলোকে আশ্চাৰ্য্য-অদ্ভুত মানিলে। তাৰ পৰা গৈ সেইদিনা তেওঁলোকে তুলসী চ'ৰাত ৰৈছে। ৰাতিপুৱা তেওঁলোকে আঠৈৰনলা নলা পাৰ হৈ গৈ পুৰীত প্ৰৱেশ কৰি মন্দিৰৰ সিংহদ্বাৰত থিয় হৈছে। সিংহদ্বাৰ সোমাই যাওঁতে পাণ্ডাই ক'লে," গাই প্ৰতি একোটিকৈ কোব ল'ব লাগে। তেতিয়া মাধৱদেৱে ঘোষা মাতিছে--

হৰিৰ গৃহৰ দ্বাৰে বেত্ৰৰ প্ৰহাৰ যোগ্য,
ব্ৰহ্মা ইন্দ্ৰ আদি দেৱজাক।
হেনয দ্বাৰত বেত্ৰ প্ৰহাৰ পাইবাৰ যোগ্য,
হওঁ আমি কেমন বৰাক।।

মাধৱদেৱৰ এই কথা শুনি পাণ্ডাসকলে বেত নামাৰি গুচি গ'ল।

১-১৬-১৮ তেওঁলোকে গৈ জগন্নাথৰ নাট মন্দিৰত বহিছে। নাট মন্দিৰত আন আন মহন্ত সকলো বহিছে। কৃষ্ণ চৈতন্য, শ্ৰীচৈতন্য হৰিব্যাস ৰামানন্দী, নিত্যানন্দী শিশু জগন্নাথ ছোট জগন্নাথ, গৌৰীয শিশু গাৰিমা, বৰ গাৰিমা, সৰু গাৰিমা হনুমন্ত জাম্বুৱন্ত অশ্চত্থামা আৰু বিভীষণ এই সকল মহন্তই একেলগে বহিছে। আৰতি প্ৰসঙ্গ হ'ল। দাসীযে নাচিছিল। এজনী নৰ্ত্তকীৰ খোপাৰ ফুল সৰিছিল। গুৰুজনাই মৃদুকৈ হাঁহিলে। তাকে দেখি আন মহন্তসকলে ক'লে এনে লঘু কথাত উত্তম লোকে হঁহা ভাল নহয। গুৰুজনাই সুধিলে,"কি লঘু কথাত? তেওঁলোকে দেখুৱালে। গুৰুজনাই ক'লে ' মই সেয়া দেখাই নাই। তেওঁলোকে সুধিলে তেন্তে কিযনো হাঁহিলা? গুৰুজনাই ক'লে, পাণ্ডাই গোসাঁইৰ ভোগ নমাওঁতে উতলা ভোগ তেওঁৰ হাতত পৰিল, তেওঁ পাত্ৰটো এৰিলেও পোৰে আৰু নেৰিলেও পোৰে, উপাই নাপাই তেওঁ হাতৰ ভোগ চেলেকি খ'লে তাতেহে হাঁহিলো পাণ্ডাই হাত নুধোলে দেখি।" তেতিয়া তেওঁলোকে পাণ্ডাক মতাই আনি সুধিলে। পাণ্ডাই ক'লে হয উপাই নাপাইহে কৰিলো।' মহন্তসকলে ক'লে, পাথৰৰ গৃহ, অভ্যন্তৰৰ কথা কোনৈকৈ জানিলে, দেখিলে শঙ্কৰে? আৰু তেওঁলোকে শঙ্কৰেই যে ঈশ্বৰ সদাশিব তাকে জানি গুৰুজনাৰ

আগত দণ্ডবতে পৰি সেৱা কৰিলে।

১-১৬-১৯ গুৰুজন পূৰ্ণ শক্তিধৰ দেখি বৰ পাণ্ডা শুকে গোসাঁইৰ উত্তম মানিকি মাধুৰি ভোগ গুৰুজনাক দিলে। গুৰুজনাই মাধৱদেৱক ক'লে, বটাৰপো ভোগ ভালকৈ লোৱা পথ ফুৰা গা, গধূলি স্নান কৰিহে ভোজন কৰিম। তেতিয়া বৰ পাণ্ডাই গুৰুজনাক খং কৰি ক'লে ডেকাগিৰি এইখন পুৰুষোত্তম ক্ষেত্ৰ পৃথিৱীৰ বৈকুণ্ঠ ইয়াত পূৰ্ণ কৃষ্ণ বলভদ্ৰ সাক্ষাত ব্যক্ত হৈ আছে, ইয়াতো তুমি নাযা দেখানে ? চাৰি সিন্ধুৰ পৰা জয় -বিজয়ৰ কি হৈছিল নেদেখিছা ? ব্ৰহ্মাত কি বিকাৰ আছে ? পাতে মাত্ৰ খালে অনই মোক্ষ যাবে। মহা প্ৰসাদক অৱহেলা কৰিছা গোসাঁই তোমাৰ[illegible] প্ৰসাদত বিশ্বাস আৰু সন্মান নহ'ব। তেতিয়া গুৰুজনে ভক্তৰে সৈতে মন্দিৰৰ পৰা ওলাই আহি মাকেণ্ডয হ্ৰদৰ তীৰত বাহ কৰি বৈছে। তাতে মাধৱদেৱে প্ৰসাদ ভগাই দিছে আৰু গুৰুজন আৰু ভক্তসকলে প্ৰসাদ লৈছে। গুৰুজনৰ প্ৰসাদৰ অৱশেষ অলপ ৰ'ল। মাধৱদেৱে তাকে গামোচাত বান্ধি খটাৰ আগত বান্ধি থ'লে। দুপৰ নিশা জগন্নাথে সোণৰ মেকুৰী হৈ সেই ভোগ খাইছিল। গুৰুজনে সাৰ পাই শুনিলে খুট খাট শব্দ। গুৰুজনে ক'লে বটাৰপো প্ৰসাদ কোনে খায় চোৱা। তেতিয়া মাধৱদেৱে গীত ৰচনা কৰি গাইছে

যাদৱ লীলা জানৱ কোই।

ব্ৰহ্মা শিব সুৰপতি চিন্তিতে আকুল হই

১ ১৬ ২০ পিছদিনা শৌচ শুদ্ধি কৰি তেওঁলোকে সমুদ্ৰত স্নান কৰিছে। সাগৰে ঢৌত সাগৰ জুলি বস্ত্ৰ দি গুৰুজনাক সেৱা কৰিছে। কোনোৱে কয় সাগৰে সপোনত আহি সাগৰ জুলি বস্ত্ৰ দি গুৰুজনাক সেৱা কৰিছিল। নিত্য কৰ্ম কৰি উঠি তেওঁলোকে জগন্নাথ মন্দিৰলৈ গ'ল। নাট মন্দিৰৰ দুৱাৰ মুখত মাধৱদেৱে গীত ৰচনা কৰি গাইছে

মোকে দেখিও না কেন আহে জগন্নাথ

মই বৰ পাপেৰ পাপী।

সংসাৰ কপত পৰিয়া তোমাৰ

চৰণে নৰবো চাপ।।

গুৰুজন আৰু ভকতসকলে জগমোহন পাৰ হৈ নাট মন্দিৰলৈ গৈ মোহন মন্দিৰৰ পৰাহে জগন্নাথ প্ৰভুক দৰ্শন কৰিলে। গুৰুজনে শ্ৰীমন্দিৰত নোসোমালে।[৩] পূৰ্বতে ইন্দ্ৰদ্যুম্ন ৰজাই এবোটিকে শালগ্ৰাম আৰু লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ মূৰ্ত্তি কৰি পুতি তাৰ ওপৰত দৌল সাজিছিল। এতেকে মন্দিৰৰ সন্মুখ হৈ যাওঁতে পুণ্য, উৰ্দ্ধগতি আৰু পিছ ফালদি আহোঁতে পাপ, অধগতি হয়। এই কথাৰ ভু আনে নাপায়। গুৰুজনে সেই কথা জানি মন্দিৰৰ ভিতৰত নোসোমালে।[৪] শ্বেত গঙ্গা, মাৰ্কেণ্ডেয়, ইন্দ্ৰদ্যুম্ন, চন্দন সৰোবৰ, লোকনাথ এই পঞ্চতীৰ্থত স্নান কৰি সূৰ্য্য দক্ষিনায়নৰ পৰা উত্তৰায়ণ হোৱাৰ দিনা তেওঁলোকে জগন্নাথ দৰ্শনৰ অৰ্থে গৈছিল। তাৰ পাছত ঘুণুচা বাৰী, দ্বাৰকানাথ, বংশীধাৰী, নৃসিংহ, উদ্ধৱ, বলি, প্ৰহ্লাদ, যজ্ঞ শিৱ, ব্ৰহ্মা, হনুমন্ত, ৰাম-লক্ষ্মণ, জম্বুবন্ত, লক্ষ্মী, সৰস্বতী, বিমলা সৰ্ব্বাৰ, বট গোবিন্দ, মৎস্যমাধৱ, চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য, বায়ু, উগ্ৰসেন, বসুদেৱ-দৈৱকী, নন্দ-যশোদা, ৰাধাকৃষ্ণ এই সকলোকে মুখ্য কৰি ওৰেষাৰ আন আন অসংখ্য তীৰ্থ ক্ষেত্ৰ-মূৰ্ত্তি গুৰুজনে ভকতসকলক দেখুৱাই স্নান দান দৰ্শন পৰ্শন কৰালে।

১-১৬-২১ বৰ বৰ মুখ্য পাণ্ডাই গুৰুজনাৰ ঈশ্বৰ শক্তি দেখি গুৰুজনাক গুৰু মানি শৰণ ল'লে। তেওঁলোক--শুকদত্ত, ৰাম, ৰামানন্দ, হৰি, হৰিদাস, জয়, জয়মুনি, শ্ৰীৰাম, যদু, কৃষ্ণকাম, এই বাৰজন। জগন্নাথ ক্ষেত্ৰত তিনি পষেক বৈ জগন্নাথক বিদায় কৰি গুৰুজন আহিছে। পাণ্ডাসকলে গুৰুজনাক কোনোৱে আঠেৰনলা চ'ৰালে, কোনোৱে তুলসী চ'ৰালে আগবঢ়াই খৈ সেৱা কৰি বিদায় লৈ গ'ল। তুলসী চ'ৰাত গুৰুজনে এৰাতি বৈ পিছ দিনা পুৱা গৈ ছাতি

---

(৩) লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ কথাৰ পৰা- " ইয়াৰ পিছত শঙ্কৰদেৱে নাট মন্দিৰত প্ৰবেশ কৰি বাহ্যেদশত খুঁটত হাত দি দাৰুব্ৰহ্ম জগন্নাথ মূৰ্ত্তি পদ্মমুখেৰে একেথিৰে চাই থাকোঁতে সেই খুঁটত তেওঁৰ আঙুলিৰ সাঁচ বহ'ল। আজিলৈকে তাত সেই সাঁচ আছে, আৰু শঙ্কৰদেৱৰ হাতৰ আঙুলিৰ চিহ্ন বুলি কয়। থিয় হৈ থকা শিলৰ ওপৰত ভৰিৰ যোৰৰ চিহ্ন বহ'ল, সেই চিহ্ন লক্ষ্মীৰ হাতৰ ওপৰত আজিও দেখিবলৈ পোৱা যায়

(৪) শঙ্কৰদেৱে সিংহদ্বাৰ পালতে তেওঁক ভিতৰলৈ সোমাবলৈ ক'লত শঙ্কৰদেৱে ক'লে," ৰাম গোসাঁই, কাণৰ ফালত ৰজাধাৰ আছে। দুৱাৰৰ তলত অলৌকিক একোন শালগ্ৰাম পোতা আছে, সেই সকল চেৰাই কেনেকৈ যাম ? পাপৰ ভগাই তোমালোকে দোষ, দুখ, নৰক।" এই কথা শুনি পাণ্ডাসকলে আচৰিত হৈ শিলখুটি খান্দি পাপৰ ভগাই দেখে যে সঁচা। তাৰ পৰা সেই অলৌকিক শত শালগ্ৰাম শিলা তুলি নি তেওঁলোকে মন্দিৰৰ বাহিৰে দক্ষিণ ফালে স্থাপন কৰি থলে, তাত আজিলৈকে আছে।

গোপালপুৰৰ লক্ষাই চৰ্দাৰৰ ঘৰত ৰৈছে।

৩। [illegible] লক্ষাই চৰ্দাৰৰ ঘৰত, আগৰে পৰা দুজন যাত্ৰী আছিল। দুজনে, তেওঁলোকক সুধিলে, "তোমালোক কোন দেশৰ, তোমালোকৰ আচাৰ্য কোন, ধৰ্ম-ধাম কি আৰু কি ভেল্কিবাজী জানা?" এবজনৰ মহা তেজ শক্তি দেখি সিহঁতক ক'বলৈ ধৰিলে, " মহাশয়, পূৰ্বৰে পৰা কওঁ শুনক। গৌকেশ্বৰে দিগ্বিজয় কৰি দেশ প্ৰদক্ষিণ কৰোঁতে পুৱ দেশত এজনী ক্ষত্ৰিয়ৰ বিধবাই ম'হ এজনী খিৰাই থকা দেখিলে। ম'হৰ ৰণ্ড পোৱালীটোক ৰচাৰে বান্ধি আনটো মুৰ তিৰোতাজনীয়ে ভৰিৰে টিপা মাৰি আছে আৰু পোৱালীটোৱে লৰচৰকে কৰিব পৰা নাছিল। ৰজাই সৈন্যক ক'লে, " এই তিৰোতাজনীক লোৱা, তাইৰ গৰ্ভত দুজন ক্ষত্ৰিয় বীৰ আছে।" তিৰোতাজনীক ৰজাই ঘৰত আনি থ'লে। সময়ত তিৰোতাজনীয়ে দুটি যমজ পুত্ৰ জন্ম দিলে। সিহঁত দিব্য সুন্দৰ, সুলক্ষণ পুৰুষ। মাহে নাম থ'লে ৰূপ আৰু সনাতন। সিহঁত বিষ্ণুৰ অংশ। দুই চাৰি দিন কৰি সিহঁত যৌৱন প্ৰাপ্ত হ'ল। ৰজা অপুত্ৰক আছিল বাবে তেওঁ বৰ সন্তোষ পালে। পাছত ৰজাই ৰাজ্য অভিষেক পাতি ৰূপক ৰজা পাতি আয়ুসৰ অন্তত তেও ঢুকালে। ৰূপে প্ৰজাক পুত্ৰৱৎ পালন কৰি, ক্ষত্ৰিয় ধৰ্মত ৰৈ ৰাজ্য শাসন কৰি আছিল। এদিনাখন ৰজাই ৰঙ্গশালত চাৰিটা হাতী [illegible]। হাৰা হাতীটোক খেদি নিছে জিকা হাতাটোৱে। চিপাহীয়ে কাপোৰ জোকাৰি জোকাৰি শিঙা বজালে। এইবাৰ বলিয়া হাতীটোৱে উভতি আহি চিপাহীক খেদা মাৰিলে। মাউতে অঙ্কুশ মাৰে, কিন্তু হাতীয়ে ভাক নগণে। হাতীয়ে চিপাহীক লগ পায় পায় এনে সময়তে মাউতে চিঞৰিলে," সাৰ ভাই সাৰ, এই বাৰেই সাৰ।" সি সাৰিব নোৱাৰিলে। ঘোৰৰ সৈতে চিপাহী আৰু মাউতকো হাতীয়ে মাৰিলে। ৰজাই মন্ত্ৰীক সুধিলে," মৰাৰ সময়ত মাউতে কি কৈছিল?" মন্ত্ৰীয়ে ক'লে," মহাৰাজ চিপাহী আৰু মাউত দুয়ো ভাই ককাই আছিল। হাতীক অঙ্কুশেৰে বাখিব নোৱাৰি মাউতে কৈছিল,' সাৰ ভাই সাৰ, এই বাৰেই এবাৰ।" পূৰ্বতে সিহঁত অসুৰৰ অংশ আছিল আৰু এইবাৰ সিহঁতে নৰদেহ এৰিবৰ ইচ্ছা কৰিছিল। তাকে শুনি ৰজাই মন স্থিৰ কৰি চিন্তা কৰি মহা বৈৰাগ্য-বিৰক্ত হ'ল। ৰজাই মনতে ক'লে ' সাৰ ভাই সাৰ কৰি সাৰিব নোৱাৰি সিহঁত মৰিল আৰু এইবাৰৰ

পৰা দেখা মোৰো মনুষ্য জন্ম নাই, কিহৰ বাবে মৰিছো, এই ৰাজপাটক লৈ।
এই বুলি তেওঁ ৰজাৰ সাজ এৰি ফটা জুলি, কঁথা-বস্ত্র, মঁবাৰু প্ৰাধি লৈ ৰাতিতে ৰাজ প্ৰসাদ এৰি শ্ৰীবৃন্দাবনত ঈশ্বৰক আৰাধনা কৰিব ধৰিলে। মধ্যাহ্ন সময়ত ভগৱন্তই তেওঁক এপ্ৰকাৰ দেৱভোগ্য আহাৰ মিলায়। তাকে খাই লৈ তেওঁ আছিল। ইফালে ৰজাক বিচাৰি নাপাই পাত্ৰ মন্ত্ৰী সকলে মিলি ভায়েক সনাতনকে ৰাজ দণ্ড দি ৰজা পাতিলে। সনাতনেও ভায়েকক চিন্তি মহা বিৰুকতি ভাবে ৰাজ্য শাসন কৰি আছিল। ৰজাই বৌ মাকৰ লগত একেখন শয্যাত শোৱে। বৌয়েকৰ শান্তি ধৰ্ম নষ্ট হয় বুলি ৰূপোৰ এখন দুয়োজনৰ মাজত থয়। ৰূপোৰখন মনত যেন এখন পৰ্বতহে দুয়ো দুয়োকো নেদেখে। বৃন্দাবনৰ পৰা ৰূপে এজন যাত্ৰীৰ হাতত ভায়েকলৈ চিঠি দি ৰাজপদ নিন্দি তুচ্ছ কৰি কৈ ভায়েকক মাতিলে। সনাতনে চিঠি পাই পঢ়ি মনত মহা বিৰকতি লাগিল। তেওঁ বালি ভৰাই কঁথা কৰি তাত সোণ ভৰাই লৈ ৰাজপাট ৰাজদণ্ড এৰি বৌয়েকক লৈ ৰাতিতে ওলাই গ'ল। তেওঁলোকে বিচাৰি বিচাৰি কিছুদিনৰ মূৰত ৰূপক লগ পাই দণ্ডৱতে সেৱা কৰিলে। ৰূপে সুধিলে, সনাতন আহিলিনে বোপা? সনাতনে ক'লে," দাদা, আপোনাৰ কৃপাত কৰ্মবন্ধ ছিঙি আহিছো।' ৰূপে পুনৰ সুধিলে তিৰোতাজনী আনিলা কিয়?' সনাতনে ক'লে ' দাদা বৌয়ে আপোনাক ক্ষণ মন ৰাকৌ চিন্তা কৰি আছে, পতিব্ৰতা নাৰী এৰিলে দোষ হয় বুলিহে অনা হৈছে। আৰু শাস্ত্ৰৰ নীতি মাতৃক পুত্ৰই অনাথকৈ এৰিব নাপায়।' ৰূপে ক'লে, " বাৰু বাপু আন আশা এৰি হৰি গুণ গাই ভগৱন্তক চিন্তি উদ্ধাৰিবৰ মন কৰা দুয়োজনে। তেওঁলোকে চাৰিদিন আছে, ভগৱন্তে আহাৰ মিলোৱা নাই। ৰূপে ক'লে, সনাতন কিবা আছেনে তোমাৰ হাতত? দেখো ঈশ্বৰে ভোগ মিলোৱা নাই আগৰ দৰে।' সনাতনে ক'লে, " দাদা, একশ তোলা সোণ বালিৰ কঁথাত আনিছো। ৰূপে ক'লে, "ভাল কৰিলা।" পিছত সেই সোণ উলিয়াই ভাঙি সাত দিন সাত ৰাতি ফলাহাৰৰ সভা পাতিলে। অনেক ব্ৰাহ্মণ, বৈষ্ণৱ, বৈৰাগী যাত্ৰী, সন্ন্যাসী, যোগী, যোতি, ব্ৰহ্মচাৰী, দণ্ডী, অনাথ আৰু আশ্ৰমীয়ে গাখীৰ চিৰা, চেনি, লুচি, পুৰি, জিলৈ, আতা, মোদক, কুঁহিয়াৰ, আখৈ, দৰৱ, পুৱা খাই শেষ কৰিব নোৱাৰিলে। পাছত তেওঁলোকে সেই ধন অনেক সহস্ৰ লোকক

দিয়াই দি শেষ কৰি এক শৰণ ধৰ্মত চলি আৰু চলাই আছে বৃন্দাবনত। ৰূপে খলা বমা শিলৰ বিছনাত শয়ন কৰে হৰিক চিন্তি। তাকে দেখি সনাতনে চেনী আনি কাটি শিলটো নিমজ কৰিলে। ৰূপে ৰাতি সেই কথা সুধি তাতেই অন্তৰ্ধান হ'ল। সনাতনে দাদাকক বিচাৰ কৰি ফুৰাৰ সময়তে শিশুসকল আহি শিলটোত কোবোঁৱাত ৰূপ তাতেই ব্যক্ত হ'ল পুনৰ। দেব ভোগ্য আহাৰ খাই তেওঁলোক তাতেই আছে। যাত্ৰী দুজনে পুনৰ ক'লে," আমি তেওঁলোকৰে ভাগিন।' গুৰুজনে ক'লে," হেৰা, একশৰণৰ এনে ভেশ হ'ব নালাগে দেখোঁ।" তেওঁলোকে ক'লে," বাপ, চাউলৰ বাবে দেশ চাই ভেশ।" গুৰুজনে অন্তৰ বোধেৰে পৰমাৰ্থ বিচাৰি চাই একেই পালে। তেওঁলোকে গুৰুজনক সংস্কৃতত শ্লোক মাতি স্তুতি কৰি গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। সেই শ্লোকৰ ভাঙনি কৰি মাধৱদেৱে সুন্দৰীদিযাত আশ্ৰয় পটলৰ ঘোষা কৰিছে--

নোহো আমি চাৰি জাতি চাৰিও আশ্ৰমী আতি
নোহো ধৰ্মশীল তীৰ্থ ব্ৰতগামী।
কিন্তু পূৰ্ণানন্দ সমুদ্ৰৰ গোপী ভৰ্ত্তা পদ কমলৰ
দাসৰো দাস তান দাস ভৈলো আমি।।

১-১৬-২৩ তাৰ পৰা আহি গুৰুজানে ভক্তেৰে সৈতে কটক নগৰত ৰ'ল। গুৰুজনে মাধৱদেৱক টকা এটি দিলে খৰছ কৰি সিধা আনিবলৈ। টকাটি নি মাধৱদেৱে কটক বন্দৰৰ কাষৰ বট গছৰ তলৰ মেৰিত খেলী বৰ পোহাৰী তিৰোতাজনীক দিলে। টকাটো চাই পোহাৰীয়ে ক'লে, দেখোঁ গোকুলৰ কানাইৰ চিহ্ন থকা টকা? তাই মাধৱদেৱক ক'লে," টকাটো নিয়া, সিধাৰ খৰছ মযে দিম।" পোহাৰীয়ে এটকাৰ জোখেৰে বস্তু দিলে আৰু টকা এটি দি ক'লে, "এই টকাটি ভাঙি ভকতক সিধা দিবা।" বহু বস্তু আনি মাধৱদেৱে সকলো ভকতক ভগাই দিলে আৰু সকলো ভকতে সেয়া ভোজন কৰিলে।

১ ১৬-২৪ মাধৱদেৱে ঠাই চৌকা মচি পানী-পাত আনি, শাক-পাত সকলো ধুই বান্ধি গুৰুজনাক ভোজন কৰায। তাৰ পাছত তেওঁ চুৰা পাত পেলাই গুৰুজনাক বিছনালৈ নি শোৱাই তেল-তেওৰে ভৰি মালিচ কৰে আৰু যেতিয়া গুৰুজনাৰ টোপনি আহে তেতিয়া তেওঁ সেৱা কৰি বিদায় ল'য। শ্ৰীৰাম আতায়ো

তেনেকৈ সকলোখিনি কৰি থৈ থাকে আৰু যেতিয়া মাধৱদেৱ গৈ পায় তেতিয়া দুয়োজনে চাউল সিজাই খায়। শ্ৰীৰাম আতাই চুৰা পাত পেলাই উঠি মাধৱদেৱক শুৱাই ভৰি মালিচ কৰি দিয়ে আৰু যেতিয়া মাধৱদেৱৰ টোপনি আহে তেতিয়া তেওঁ যায়গৈ। তেনে কৰোঁতে নিশা তিনি পৰ হয়, কেতিয়াবা তাতকৈ অধিক সময় হয়। আনসকলে এঘুমটি, দুঘুমটি মাৰি সাৰ পায়। তীৰ্থ কামৰূপ ওলোৱাৰে পৰা ছয়মাহে গুৰুজনাক মাধৱদেৱে আৰু মাধৱদেৱক শ্ৰীৰাম আতাই এনেকৈ পৰিচৰ্য্যা-সেৱাৰ কাৰ্য্য কৰিছে। সিদিনাখন ভৰি মালিচ কৰি থাকোঁতে গুৰুজনাই মাধৱদেৱক সুধিছে," মাধৱ আজি কেনেকৈ চাউল আনিলা?" মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ, আপুনি যিটি টকা দিছিল তাকে দি'বৰ পোহাৰীক দিলো। তাই চাই ক'লে," দেখোঁ গোকুলৰ কানাইৰ চিহ্ন থকা টকা।" এই বুলি টকাটো ওভতাই দি টকাটোৰ জোখেৰে বস্তু দি পঠালে বিনা খৰছত।" গুৰুজনাই ক'লে," বুঢ়ীয়ে কি কাৰ্য্য নাসাধিলে! একো সিদ্ধি হ'বলৈ বাকী নাথাকিল আৰু। মই পৃথিবীৰ ধূলি, হিমৰ কণিকা বৃষ্টিৰ ধাৰ, সাগৰৰ বালি সকলো গণিব পাৰো শত সহস্ৰ ব্ৰহ্মাণক সোণা দানত যি ফল তাকো ক'ব পাৰো;কিন্তু বুঢ়ীয়ে চাউল মুঠি দিছে আৰু তোমালোকে হৰিগুণ গাইছা অ'ত শ্ৰদ্ধাৰে, তাতে বুঢ়ীৰ ক'ত ভাগ্যৰ ফল পাব তাকে মই ক'ব নোৱাৰো। ধনী বা আঢ্যৱন্ত লোকে দান দক্ষিণা কৰিলে বা ভোজন কৰালে সেয়া ভৰা কলহত পানী ভৰোৱাৰ দৰে, সাগৰত বৰশী টোপোৱাৰ দৰে বহু কালৰ অন্ততহে বাঁহৰ পাবৰ পৰা গজালি ওলোৱাৰ দৰে তাৰো ফল ধৰে। দুখী দৰিদ্ৰই দান দক্ষিণা কৰিলে বা খুৱালে অলপতে এগুণত দুগুণৰ ফল ধৰে, বাঁহৰ গাঁঠিত গজালি ওলোৱাদি, চেঙেলী মাছক টোপ দিলে ধৰাদি।

১-১৬-২৫ তাৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে মহানন্দা নদী পাৰ হৈ বৈতৰণী জাহাদপুৰত বৈছে। আন দিনত মাধৱদেৱে জনমূৰি ধন তুলি বয় বস্তু কিনি আনি সকলোকে ভগাই দিছিল। এটি টকাৰ চাৰি ভাগৰ তিনি ভাগৰে সকলোকে কুলায়। তাৰে চাউল, লোণ, তেল, খৰি, তৰকাৰি, হালধি, তামোল-পাণ, চোকাৰি এসন্ধ্যা সকলোকে জোৰে। গুৰুজনে খেলী পোহাৰীক প্ৰশংসা কৰা শুনি আতৈসকলৰ এজনেই এটি টকা ভাঙি সিধাৰ কাৰণে এসন্ধ্যাৰ খৰচ দিছে। আগতে ধন তোলোতে খকা-খুন্দা লাগিছিল, সেইদিনা সঞ্জয় আৰু ধনঞ্জয়

আতৈয়ে টকা দিলে নিজ ঠাইৰ। মাধৱদেৱে বয় বস্ত্ৰ আনি ভগাই দিলে আৰু সকলোৰে ভোজন কৰিলে। গুৰুজনে সুধিলে,, মাধৱ, টকা তোলাৰ কথা আজি গম্যকে নাপালো, কাৰনো খৰছ কৰি আজি সিধা আনিলা? মাধৱদেৱে ক'লে বাপ আপুনি ধেলী পোহাৰীক প্ৰশংসা কৰা শুনি আতৈ সকলে প্ৰাই প্ৰতি একোটি টকাদি সেৱা ধৰিছে। আজি সঞ্জয় আৰু ধনঞ্জয় আতৈয়ে দিছে। তেতিয়া গুৰুজনে এটি দৃষ্টান্ত দিছে গুৰুজনে ক'লে, এজন ৰজাই মৃগয়া কৰিবলৈ গ'ল। ৰ'দৰ তাপত ৰজা ক্ষুধাৰ্ত্ত, তৃষ্ণাৰ্ত্ত হ'ল। তাত নৈ বিল, পুখুৰী একো নাছিল। পানী নাপাই ৰজা প্ৰজা সকলো বিহ্বল হৈ পানী বিচাৰি গৈ এটি ম'হ ঘূলি পাই তাৰ পানী পান কৰি ৰক্ষা পালে। পাছত ৰজাই মন্ত্ৰীক আদেশ কৰিলে তাতে এটি পুখুৰী খান্দিবলৈ। বৰুৱাই গৈ তাত এটি পুখুৰী খান্দিলে। ৰজাই পুখুৰীটো উচৰ্গা কৰিবলৈ গ'ল। পুৰোহিতে বেদ মেলি ৰজাৰ সঙ্কল্প বুলি ধৰিলে কিন্তু বটা চৰাইত ধৰে। পুনৰ চালে, এইবাৰ কাউৰীত ধৰে। বেদ লুটিয়াই পুনৰ চালে, দেখিলে ম'ৰা চৰাইত ধৰে। পুনৰ চালে গাহৰিত ধৰে। পুনৰ চালে এইবাৰ ম'হত ধৰিলে। পুনৰ চালে, গডত ধৰিলে। আৰু পুনৰ চাওঁতে হাতীত ধৰিলেগৈ। পুৰোহিতে ৰজাক ক'লে মহাৰাজ এনে আশ্চাৰ্য্য আগতে দেখা নাই, বটা কাউৰী, ম'ৰা, কুকুৰা ম'হ গাহৰি গড, হাতী এই সকলত সংকল্প ধৰিলে আহে কিন্তু আপোনাৰ নামত ধুৰাই পকাই চাওঁ নাহে দেখো কি হ'ব, এতিয়া? তেতিয়া ৰজাই জ্যোতিষী চন্দ্ৰ বিপ্ৰক মাতি আনি চোৱালে। জ্যোতিষীয়ে ক'লে মহাৰাজ বটা, ম'ৰা চৰাই এইসকলত ধৰিব পায। ৰজাই ক'লে আনৰ পুখুৰীত যে নধৰে মোৰ পুখুৰীত ধৰে কিয? জ্যোতিষীয়ে ক'লে, পূৰ্বতে বটা চৰাইয়ে তাত পৰি ধূলি কৰি ধূলি লৈছিল। তাতে কিছু পানী হ'ল। তাতে কুকুৰা চৰাই পৰি কিছু দ কৰিলে। ম'ৰা চৰাইযো পৰিল, কাউৰীয়ো কিছু খান্দিলে, গাহৰিও তাতে পৰি খান্দি ৰচালে কিছু, ম'হেও তাত পৰি বোকা লেটি লৈ ডাঙৰ কৰিলে, গড়েও তাত পৰি ৰ'দ লৈ ডাঙৰ কৰিলে আৰু হাতীয়ে তাত পানী খাই আৰু তাতে পৰি দ আৰু বহল কৰিলে। আৰু আকৌ আপুনি পানী খাই ডাঙৰ কৰিলে পুনৰ। এতেকে মহাৰাজ বেদে পূৰ্বৰ পৰা সংকল্প ধৰে। বটাৰো কিছু আৰু আপোনাৰো কিছু-আধা আধা ধৰ্ম পাইছে,

হ'ল।"পাছত রজাই পুখুৰী উচৰ্গা আৰু দান-দক্ষিণা কৰিলে। হে আতৈসকল, শ্ৰেনীক দেখি যি দিছাহঁক শ্ৰেনীৰ সমান কিয় হ'ব? তথাপি কিছু হ'ব দিয়াহঁক।"

১-১৬-২৯ তাৰ পৰা আহি তেওঁলোকে জ্ঞানেশ্বৰ কদবৰ কাষৰ বুঢ়া নদীৰ তীৰত ৰ'ল। সন্ধ্যা লাগিছিল। সেই সময়ত হাট উঠিছিল। মাধৱদেৱে কেইজনমান ভকত লৈ গাঁওৰ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। এজনী বুঢ়ীয়ে কিনাই কান্দি আছিল। বুঢ়ীৰ ওচৰলৈ গৈ মাধৱদেৱে সুধিলে," বুঢ়ী কিয় কান্দা?" বুঢ়ীয়ে ক'লে," বোপা কি সোধা? এটাই মোৰ ল'ৰা, সিয়ো গৈছে চিপাহীৰ চাকৰ হৈ ৰণলৈ। ৰণীৰ লগত ৰণত বহুত মানুহ মৰিছে, মোৰ বোপাৰ বা হৈছে কি?" তেতিয়া মাধৱদেৱে সুধিলে," বুঢ়ী, তোমাৰ ল'ৰা প্ৰাপ্তিছ বছৰীয়া নহয়নে?" বুঢ়ীয়ে ক'লে," হয়।" মাধৱদেৱে সুধিলে," উজলা দাঁতৰ, চেপেটা মুখৰ নহয়?" বুঢ়ীয়ে ক'লে," হয।" মাধৱদেৱে সুধিলে," ক'লা নহয়?" বুঢ়ীয়ে ক'লে," হয়।" মাধৱদেৱে ক'লে," তেনেহলে সি আহিছে ঘোৰাত উঠি আৰু ধনৰ মোনা লৈ।" বুঢ়ীয়ে ক'লে," বোপা, তুমি মোক জীউ দানহে দিলা। তোমাৰ টকা নালাগে, তোমাক এনেযে বস্তু দিওঁ তুমি নিয়া, মোৰ বাপুৰ বাৰ্ত্তা ক'লা তুমি।" বুঢ়ীয়ে মাধৱদেৱক জোৰকৈ বস্তু সম্ভাৰ দিছে। মাধৱদেৱে সেয়া আনি সকলোকে ভগাই দিছে। ভোজন কৰি উঠি গুৰুজনে সুধিছে," মাধৱ, ক'ত পালা চাউল, ভোজন সম্ভাৰ? টকা দিলে কোনে?" মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ, হাট ভাঙিছিল, গাঁওত সোমাই গ'লো। দেখিলো এজনী বুঢ়ীয়ে কান্দিছে। বুঢ়ীক এনেকৈ পুতেকৰ বয়স, আকৃতি ক'লো, বুঢ়ীযে এনেয়ে দিলে এটকাৰ সমান বস্তু সম্ভাৰ। টকা ভঙাবলৈ নহ'ল।" গুৰুজনাই ক'লে," মাধৱ, এনেকৈ ভুৰুকিয়াই ছল কপট কৰি, মিছা কৈ বস্তু আনিব পায়নে?" মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ, মিছা কোৱা নাই।" গুৰুজনাই ক'লে," কাহানি তুমি তাক দেখিছা?" মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ, এই জন্মত যদিও দেখা নাই, তথাপি জন্মান্তৰত কৰবাত দেখিছো। আৰু ক'লা বুলি যে ক'লো, আপোনাৰ একশৰণ ধৰ্ম নাপায় মানে অনাদি জন্মৰ বাসনাৰ মলেৰে সি ক'লা। আৰু দাড়ি নাই বুলি যে ক'লো, ভক্তি বস্তু নাপায় মানে জীব স্ত্ৰীহে। উজলা দাঁতৰ বুলি যে ক'লো, আপোনাৰ শুদ্ধ মত পালেহে নিমজ, সমান আৰু নাপায় মানে স্বৰ্গ-মৰ্ত্ত-পাতাল,অনেক ব্ৰহ্মাণ্ড, সংসাৰ ভ্ৰমি

বাগবিজীৱ অসমান, উজলা। আৰু চেপেটা বুলি যে ক'লো, হৰি ভক্তি হৰি গুণ নাম নলয় মানে যোনি চেপাত যাতায়ত কৰোঁতে জীব চেপেটা। যেতিয়া পৰম বস্তু পায় তেতিয়াহে জনম মৰণ গুচি জীব গোটা হয়। আৰু পশ্চিম বহ্নীয়া বুলি যে ক'লো মহা প্ৰলয়ৰ সীমালৈ পঞ্চাশ কোটি কল্প সি ভ্ৰমিব ভক্তি নাপায় মানে। আৰু টকাৰ কথা যে ক'লো, মোহে মোনা, অবিদ্যাৰ পঞ্চ পৰ্বই ধন, আশাই জৰী, মনে ঘোৰা আৰু দুখে বেগ। তিনি তাপৰ শোকাগ্নিত বুঢ়ী পুৰি মৰিছিল, তাইৰো জুই নুমালো বাক্য বৃষ্টিৰে আৰু আপোনাৰ হৰি গুণ গোৰা ভকতৰ উপবাস গুচাই আত্ম তুষ্টি কৰিলো আপোনাক হৃদয়ত লৈ। বাপ, কোনখিনিত মিছা ক'লো মই?" গুৰুজনাই হাঁহি মাধৱদেৱক প্ৰশংসা কৰিলে।*

১-১৬-২৭ তাৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে দামোদৰ নদীৰ কাষত বৰ্দ্ধমানত ৰ'ল।*তাতে তপাৰ বলোৰাম আতৈয়ে সিধা দিছে অনেক দ্ৰব্যেৰে। তাৰ পিছদিনাখন কমাৰ পুখুৰীত ৰৈছে। তাত ৰামৰাম গুৰুৱে সিধা দিছে। তাৰ পৰা গৈ নদীয়া গোপীনাথত ৰৈছে। তাত ৰামৰায় আতাই দুটকা ভঙাই দুসন্ধ্যাৰ সিধা দিছে-গাখীৰ, খীৰ, দাইল, চেনি, বাৰ মছলা, ঘিউ, মৌৰ সৈতে। তাৰ পৰা গৈ শান্তিপুৰত ৰৈছে। তাতে কালিৰাম আতৈয়ে সিধা দিছে। তাৰ পৰা গৈ কটুৰাত ৰৈছে। তাতে পৰমানন্দ আতৈয়ে সিধা দিছে। তাৰ পৰা গৈ গঙ্গাৰ ত্ৰিপিনি মুখত স্নান কৰি দান দক্ষিণা দিছে ব্ৰাহ্মণ বৈষ্ণৱক। তাতে তেওঁলোকে সাতদিন বাস কৰিছিল। দৈৱজ্ঞ নাৰায়ণ, দিগুৰিনাৰায়ণ, বলোভদ্ৰ, জতিৰাম, গোবিন্দ, গোপাল, মুকুন্দ এই সাতজন আতৈযে সাত টকা ভাঙি সাত দিনৰ সিধা দিছে। তাৰ পৰা গৈ কাচিমগঞ্জত ৰৈছে। তাতে বাঢ়ে আতৈয়ে সিধা দিছে ডেৰ টকা পুৰাকৈ ভাঙি। তাৰ পৰা গৈ মুচোৰাবাজত ৰৈছে। তাতে সৰু বলোৰাম আতৈয়ে সিধা দিছে পোনে দুই টকা ভঙি। তাতে পিছ দিনাও ৰৈ জিৰাইছে। গোকুলচান্দ আৰু সাতকুৰিযা নাৰায়ণ আতৈযে আঢৈ টকা খৰছ কৰি সিদিনাৰ সিধা দিছে। বৃন্দাবনৰ যাত্ৰী সুশাল্লাই পুৰা ৰাধাকৃষ্ণৰ বৰ্ণন থকা আৰতি তত্ত্ব গীত গাইছিল ভক্তিত গদগদ হৈ। গুৰুজনাই মাধৱদেৱক ক'লে, বঢ়াৰপো, লোকৰ গীতিকাৰে গীত

---

(৫) লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ৰচনাৰ পৰা মাধৱদেৱে বুঢ়ীৰ লগত কথা শেষ হোৱাৰ মুহূৰ্ত্ততে বুঢ়ীৰ পুতেক আহি ওলাইছিল। (শঙ্কৰ মাধৱ লক্ষ্মীনাথ)

আমাৰ পাঁতিকাৰেনো কি কৰা? মূল ৰাখিব পাৰিলে ভাল।" তেতিয়া মাধৱদেৱ পুৰুষ গুৰুৰ বাক্য শিৰোধাৰ্য্য কৰি পুৱাৰ সময়ৰ ভটিমা, টোটয, ৰচনা কৰিছে। তাৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে গঙ্গাৰ তীৰত জঙ্গিনপুৰত ৰৈছে। তাতে বুঢ়া দৈৱজ্ঞ আতৈযে সিধা দিছে। তাতে গোকুললৈ যোৱা বৈৰাগী ৰৈছিল। তেওঁলোকে ৰাতিপুৱাই গীত গাইছিল, ভাষা বেঙ্গলী আৰু কথা কৃষ্ণ বলভদ্ৰৰ চৰিত্ৰৰ যমুনাৰ তীৰে তীৰে যদুৰায ব্ৰহ্মাণ্ডৰ ঈশ্বৰে ধেনু চৰায ।" তিনি চাৰিজনে গাইছিল জাঁতজাঁতকৈ ভাল শুনি। গীত শুনি পৰম সন্তোষ পাই গুৰুজনে ক'লে " বঢ়াৰপো মূল ৰাখিব পাৰিলে ভাল পূৰ্ণ ঈশ্বৰৰ খেলা ভাল গাইছে। তেতিয়া মাধৱদেৱে এটি গীত ৰচনা কৰিছে কামাদ ৰাগ দি।

আজু গোপীনাথ পেখল আখি
যমুনাৰ তীৰে তীৰে ধেনু ৰাখি

তেওঁলোকে থকা মুখ্য মুখ্য ঠাই এইবোৰ ইয়াৰ মাজতে আৰু ক'ত বাদ পৰি ৰৈছে। ছয়মাহৰ নকুৰি দিনত ছয় কুৰিজন ভকতে অনেক ঠাইত খৰছ পাতি দিছে অনেক বাহাত ৰৈছে তাক কে কোনে অন্ত পাব? আৰু কৰিলেও আগ পিছ, বঢ়া-টুটা হ'ব।

তাৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে ভগনগোলাত ৰৈ বক্তিপুৰ ঘাটত পদ্মা নদী পাৰ হৈ পুখুৰীযাগঞ্জত ৰৈছে। তাৰ পৰা গৈ জাহ্নবী তীৰত স্নান পান ভোজন কৰি তাতে ৰৈছে। তাৰ পৰা গৈ শাজুৰপুৰত ৰৈছে। তাৰ পৰা গৈ কালিন্দী গঙ্গাত স্নান কৰি চন্দাগঞ্জত ৰৈছে। তাৰ পৰা গৈ চিলিমপুৰত ৰৈছে। তাৰ পৰা গৈ মোহন গঙ্গা তীৰত ৰৈছে। তাৰ পৰা গৈ পুন্নভৱা গঙ্গাৰ কাষত বিনাজপুৰত ৰৈছে। তাৰ পিছদিনা কৰতীযা গঙ্গাৰ কাষত বিনাজপুৰত ৰৈছে। তাৰ পিছদিনা কৰতীয়া গঙ্গাৰ উত্তৰে গোবিন্দগঞ্জত ৰৈছে। তাতে শূলপাণি সন্ন্যাসীয়ে দহ সেৰ চিৰা একেৰাহী দৈ চিনি এবাটি আৰু একাখি কল ৰৰপাতত সানি খাইছে। তাকে দেখি গুৰুজনে কৈছে বঢ়াৰপো চেৰাচোন সেইবোৰ বস্তু আমাৰ আটাইকে কুলাব অকলে কিয খাওঁ খায়? মাধৱদেৱে ক'লে বাপ, পাপময় দেহা সি তাৰেহে ভাৰী, সেবাৰ বস্তু হৃদযত ক'ত বাস হৈছে? আৰু ক'ত যে যাব সংসাৰৰ যাতনা? ৰাতিপুৱা সন্ন্যাসীৰ পেট ফুলি সি দেহা যায় বুলি

গৈৰিযাইছে। গুৰুজনে শুনি ক'লে,' বঢাৰপো কিবা উপায আছে যদি দিযা জীৱটি ৰক্ষা পৰক।" তেতিযা মাধবদেৱে পাণৰ ৰস উলিযাই লোণ সহ সন্ন্যাসীক খুৱালে। সন্ন্যাসীৰ শৌচ হৈ পেট জামৰি সকাহ পাই নেৰানেপেৰাকৈ ধৰি গুৰুজনাত শৰণ লৈছি। তাৰ পৰা আহি তেওঁলোকে তিস্তা গঙ্গাৰ উত্তৰে নৈৰ কাযতে মৎস্য ৰজাৰ হাউলি ঘোৰাঘাটত ৰৈছে। তাতে কাঁচেৰে নির্মিত কৃষ্ণ গৃহ এটি আছিল। তাতে ৰৈছে তেওঁলোকে সেৱা সৎকাৰ কৰি। তাৰ পৰা গৈ গৌৰাঙ্গ নদী পাৰ হৈ সিঙ্গিযাগঞ্জত ৰৈছে। সেয়ে সীমা কোচ ৰজাৰ ৰাজ্যৰ। সেই গাঁও চিলাৰাযৰ। তেতিযা হাট ভাঙিছিল। গুৰুজনাই ক'লে,' মাধৱ ভকতসকলৰ আজি উপবাস হ'ব কোচবিহাৰত দুপৰতে হাট ভাঙে।" মাধৱদেৱে ক'লে,"বাপ, দুজন ভকত দিযক।' ভকত দুজন লৈ মাদৱদেৱে তেওঁলোকক ক'লে,"মই যি কওঁ তাকে ধৰিবা কৰিবা। এজন লোকে পথাৰত কোৰ চলাই আছিল। মাধবদেৱে ভকতদুজনক ক'লে, তাক ধৰি আনা।' লোকজনে ক'লে,' বাপ, কি হৈছে। মাধবদেৱে ক'লে,' তইঁতৰ ঠাকুৰীযাক দেখুৱাই দে।' লোকজনে ঠাকুৰীযাক দেখুৱাই দিলে। মাধবদেৱে ভকতদুজনক ক'লে,' ঠাকুৰীযাক ধৰি বান্ধা। ঠাকুৰীযাই সুধিলে, 'বাপ মোক কিয বান্ধে? মাধৱদেৱে ক'লে, 'দুজনৈকে ৰজাৰ শহুৰেক পৰি আছে বাকৰিযণিত ঘৰ দুৱাৰ সিধা পাতি নাই।' ঠাকুৰিযাই ক'লে বাপ মই সেই কথা নাজানো আপোনালোক যাওক, এতিযাই আমি সকলোবোৰ নিছো।' ঠাকুৰীযাই লগত মানুহ লৈ গ'ল হাতে হাতে বাঁহ খেৰ সমস্ত বস্তু সম্ভাৰ লৈ। মাধৱদেৱে সকলো ভকতাক ভোজন সম্ভাৰ ভগাই দিছে। ভোজন কৰি তেওঁলোকে তাত ৰৈছে।

১-১৬-২৮ ৰাতিপুৱা তাৰ পৰা গৈ তেওঁলোকে নলীযা নদীৰ পাৰে পাৰে গৈছে। নদীৰ পাৰত কাঞ্চীপুৰ গাঁওত বহুত ঠাই জুৰি অনেক সন্ন্যাসীয়ে সভা পাতি আছিল। তাকে দেখি ৰামৰায আতাই গুৰুজনাক ক'লে,' দাদা কিযে পৰমহংস সন্ন্যাসী এইসকল, এওঁলোকৰ কাযতে ঠাই কৰি আজি ৰাহা কৰোইক। গুৰুজনে আতাক ক'লে বাৰু তুমিয়ে থাকা আমি ইয়াত নাথাকো। এই বুলি ৰৈ গৈ গুৰুজনে বেলি মণ্ডলৰ ঘৰত ৰৈছে। গুৰুজনক আগত লৈ মাধৱদেৱে শ্ৰৱণৰ ঘোষা গাই প্ৰসঙ্গ কৰিছিল। তাতে মণ্ডলেও নাম গাইছে। গুৰুজনে

ক'লে,"মাধৱ, নাম গোৱাৰ ছলেৰে মণ্ডলকো শৰণ কৰালা।" মণ্ডলে বহুত আদৰ সাদৰ কৰি কাতৰ প্ৰাৰ্থনা কৰি সিধা পাতি দিছে আৰু তেওঁলোকে ভোজন কৰিছে। ভোজন কৰি উঠি গুৰুজনে এটি দৃষ্টান্ত কৈছে-- এখন ঠাইত এজন দুৰ্দান্ত ডকাইত আছিল। এজন মহা নিষ্পাপ পুণ্যবন্ত ঋষিয়ে সেই ঠাইৰে গৈ আছিল। বাটত নিৰ্জন জঙ্ঘলত তেওঁৰ গধূলি হ'ল। উপায় নাপাই তেওঁ ডকাইতৰ ঘৰলৈ খোজ ল'লে এই বুলি," ডকাইতে বস্তুহে ল'ব। দিলে একো নাই , নিদিলে মাৰপিট কৰিব, কিন্তু হাবিত হাতী বাঘ ভালুকে প্ৰাণকে ল'ব।" এনেকৈ ভাবি গুণি ঋষি ডকাইতৰ ঘৰত ৰাতি সোমাল। ডকাইতে আচৰিত হৈ ভাবিলে, মোৰ নাম শুনি ভযতে ৰাতি নালাগে দিনতে লোকে পলায়, এই বামুণে যে ৰাতি মোক খেদি আহিছে এওঁ ঈশ্বৰ, মানুহ নহয়।" এই বুলি ডকাইতে পৰম শ্ৰদ্ধা কৰি ঋষিক একঠা চাউল খুৱাই বিছনাত শুৱাইছে। পুৱা নিশি ঋষিক আগবঢ়াই থৈছে। আয়ুসৰ অন্তত ঋষি আৰু ডকাইত দুযোজন মৰিল। দুয়োজনাকে নি যমদূতে যমৰজাক দিলে। যমৰজাই চিত্ৰগুপ্তক ক'লে,' ইহঁতৰ পাপ পুণ্য চোৱাচোন।' চিত্ৰগুপ্তই চাই ক'লে,' এই ডকাইতৰ সমান পাপী নাই, ইয়াৰ সমস্ত শৰীৰ পাপময়, মাত্ৰ একঠা চাউল পুণ্যবন্ত ঋষিক খুৱাইছিল আৰু সেই পুণ্যৰ ফলত ইয়াৰ এবেলা ৰাজভোগ আছে। আৰু ঋষিৰ চাই ক'লে, "এওঁৰ শৰীৰটো নিষ্পাপ, পুণ্যৰ মাত্ৰ অভকত পাপীৰ একঠা চাউল খাইছিল আৰু সেই দোষত এবেলা নৰক ভুঞ্জাৰ পাছত স্বৰ্গভোগ আছে।" ডকাইতে যমৰজাক ক'লে,' যেতিয়া সদায় নৰকতে থাকিব লাগিব এতেকে পোনতে ৰাজভোগকে ভুঞ্জো।" ডকাইতে স্বৰ্গলৈ গৈ ভাণ্ডাৰৰ অনেক বস্তু দান কৰি পাপ গুচাই অক্ষয় পুণ্য সাঁচিলে। ঋষিযে ক'লে ' অনেক দিন যদি পুণ্যভোগ- স্বৰ্গভোগ আছে, এদিন নৰকলৈ গৈ আহো, পাছত স্বৰ্গ একেৰাহে ভুঞ্জিম।" এই বুলি ঋষিয়ে নৰক ভুঞ্জিবলৈ গৈ জোক ৰূপে জন্ম গ্ৰহণ কৰি স্বৰ্গলৈ যাবৰ সময় উপস্থিত হেৱাত ব্ৰাহ্মণৰ কপিলা গাইৰ তেজ পি সেই দোষতে অনেক দিন নৰক বাস হ'ল। গুৰুজনাই পুনৰ ক'লে, পূৰ্বতে অনাদি শিৱই চাউল আত্মাতকৈ পৃথকে প্ৰজিলে। চাউল জীৱতকৈ এদিন আগতে স্ৰজীলে। তাকে কৃষ্ণই দ্বাৰকাত ভাগ কৰিলে সংসাৰী ভকতৰ বাবে। কিপ্ৰ দামোদাৰে চাউল চিৰা নিয়াত কৃষ্ণই চাৰি ভাগ কৰি তিনি ভাগ এৰি

এভাগ লৈ সেই এভাগ সেৱকৰ বাবে থ'লে। চাৰি মুঠি জীৱ সৃষ্টি কৰি আদি নিৰঞ্জনে সিহঁতক মাযা প্ৰকৃতিৰ হাতত দিলে।' সেই চাৰি গোটৰ ভ্ৰমণ গোটক চাৰি ভাগ কৰি নিজৰ অংশটিত ভকতক বাছি ল'লে। ভকতৰো চাৰি ভাগ- উত্তমোত্তম, উত্তম, মধ্যম আৰু প্ৰাকৃত। চাৰি নাম, চাৰি বেদ, চাৰি জয, শৰণৰ চাৰি বস্তু, চাৰি যুগ চাৰি প্ৰসঙ্গ আৰু ভক্তিও চাৰি বিধ--নিৰ্গুণা, কেবলা, ভাগবতী আৰু সপ্ৰেমা। সংসাৰীৰো তিনিভাগ--অধম, নৰাধম আৰু নৰাকাৰ। অধমে কেৱল দোষ দেখে, সি তাৰ জাতি ধৰ্ম বেদত চলি সংসাৰ যাতাযাত, গৰ্ভবাস, নৰক ভুঞ্জি সংসাৰত ভ্ৰমে। নৰাধম বিধে তোমাক মোক গুৰু বুলি কয কিন্তু দেহাৰ মৰ্মতত্ত্বত আন দেৱতা ভজি কল্পৰ সীমালৈ দিন নিযাব। আৰু নৰাকাৰ বিধ মানুহৰ আকাৰহে মাত্ৰ, গুৰু, ধৰ্ম, ভকত, বেদ-ধৰ্ম-নীতি একো নাই। সিহঁতে পুনৰ জন্মত পৰ্বতে পাহাৰে ৰাক্ষস অসুৰ ৰূপে জন্মি মহা প্ৰলযৰ সীমালৈ ভ্ৰমিব। এই তিনি ভাগলৈ তিনি মুঠি চাউল কৃষ্ণে এৰিলে। এতেকে চাউল কঠা বাছি খাব। হৰি বিমুখৰ চাউল কথাই অধ লৈ টানে আৰু সেৱকৰ চাউল কথাই কৰ্মবন্ধ -বাসনা ছিণ্ডি উৰ্দ্ধলৈ নিযে।' গুৰুজনে পুনৰ ক'লে' ঘোষাতে মণ্ডলৰ শৰণ হ'ল আৰু আমাৰো চাউল মুঠি জীৰ্ণ গ'ল। কথা সামৰি গুৰুজনে শয়ন কৰিলে।

১২ ২৯ তেতিযা দুপৰ ৰাতি চাৰি দণ্ডমানত ৰামৰায় আতাই আটাহ পাৰি মাতিব ধৰিলে হেৰৌ, সন্ন্যাসীযে মোৰ সকলো লুটি নিলে।' আতাৰ মাত শুনি গুৰুজনে ক'লে' হেৰা মাধৱ, ৰায আতাক ৰাজহংসই খুটিলে হ'ব পায। তেতিযা মাধৱদেৱে ঘৰৰ বাহিৰ ওলাই মাত লগালে আৰু সেই মাত দুশ মানুহৰ মাত যেন লাগি সন্ন্যাসীসকল পলাল। ৰায আতাই শুদা হাতে গুৰুজনাৰ আগত ওলালহি। তাৰ পৰা আহি তেওঁলোকে সোনকোষ নদীৰ পাৰত ৰৈছে।

১২ -৩০ এইদৰে ছযমাহ ঘূৰি ফুৰি ব'হাগত গুৰুজন ভক্তসকলৰ সৈতে পাটবাউসীত উপস্থিত হ'ল। মাধৱদেৱে গুৰুজনাৰ ঘৰত সোমাই আই গোসাঁনীক সেৱা কৰিলে। মাধৱদেৱে গোসাঁনী মাতৃক ক'লে' আই আপোনাৰ ধূলাৰ কৃপাত গুৰুজনাক ফিৰাই আনা হ'ল। আযে ক'লে বাপু তোমাৰ কৃপাত মোৰ গোসাঁইৰ মুখ দেখা পালো।' মাধৱদেৱে সকলোৰে পৰা বিদায লৈ শ্ৰীৰাম আতাৰ সৈতে গণককুছি পালে।

১২—৩১ ঠাকুৰ আতাই গুৰুজন আৰু ভকতসকলে তীৰ্থৰ পৰা ঘূৰি আহাৰ বাতৰি পাই অনেক সম্ভাৰ লৈ গণককুছিলৈ আহি মাধৱদেৱক সেৱা কৰি তাতে নিশাটো থাকি সখিযেকক তীৰ্থৰ বাৰ্ত্তা সুধিছে। মাধৱদেৱে য'ত যি দান দিলে, যি ঠাইৰ যি মাত কথা আৰু ফাৰ্চি ভাষাৰ কথা সকলো কথা ক্ৰমানুসাৰে ক'লে। আৰু ক'লে

পোৰালো বিকে গোৰৱ কিনে,
বিস্ময় মানিলো দেখি।
যৈত যিবা আমি দেখিলো শুনিলো
কত কহিব সখি।। ৬

(৬) এই কথাৰ পৰা বুজিব পাৰি যে সেই সময়ত ভাৰতৰ পশ্চিমৰ ঠাই বিশেষত নগৰীয়া সভ্যতা আৰম্ভ হৈছিল।

সপ্তদশ অধ্যায়

১-১৭-১ আৰু এদিন বলোৰাম আতৈযে শৌচ কৰিবলৈ গৈ বেতনীৰ মাজৰ ঐ গছ এডালৰ তলত বহিছিল। তিনিটা পকা ঐ সৰি আতৈৰ গাত পৰিল। আতৈযে মাটি পানী লৈ স্নান কৰি আহি গুৰুসেৱা কৰি উঠি আহি গুৰুজনাক কথাটি ক'লে। গুৰুজনাই ক'লে তোমাৰ বাসনাত তিনিটা কিল খাব লগা আছিল নাম আৰু সেৱকৰ কৃপাত সাৰিলা, তথাপি দৈব্যই ঐ ৰূপে চুই গ'ল।

১-১৭-২ কেৰোলা বাটৈযে মূৰ্ত্তি সাজিছিল খেৰৰ জুমুঠি গাঁঠি ফাকুৱা উৎসৱৰ বাবে। মূৰ্ত্তিৰ এখন হাত গৰুৱে ভাঙিলে। খুণ* হ'ল দেখি সেই মূৰ্ত্তি নাৰাখি বাটৈয়ে ধনুখন্দা বিলত পেলালে। তাকে এজন দুষ্ট ব্ৰাহ্মণে দেখি গাই বাই ফুৰিব ধৰিলে," শঙ্কৰে মূৰ্ত্তি নামানে আৰু ঈশ্বৰৰ মূৰ্ত্তিকো নি পানীত ভহায।"

১-১৭-৩ কাতি মাহত ৰামৰায় আতা পুনৰ আহিল। তেওঁ ৰামৰাম গুৰু আৰু পাঁচ-সাতজনে লগ লাগি আলোচনা কৰি থিৰাং কৰিলে পুনৰ বৃন্দাবনলৈ যাবলৈ। তেওঁলোকে গুৰুজনাক প্ৰাৰ্থনা কৰি ক'লে," বাপ, গযা কাশী, বৃন্দাবন চোৱাটো মনৰ মাজতে থাকিল, সিবাৰো নহ'ল যোৱা, পুনৰ যাব খুজো।" গুৰুজনাই ক'লে,' যোৱা বাৰু আৰু বৃন্দাবন দাসৰ ঘৰত সোমাই আহিবা মোৰ কথা কৈ।' তাৰ পাছত গুৰুজনে এটি গীত ৰচনা কৰি চ'ৰাঘৰৰ চালত আনে দেখাকৈ খুঁচি* থ'লে। গীতটো এই--

নাহি নাহি ৰমযা বিনে তাপ তাৰক কোই।
পৰমানন্দ পদ মকৰন্দ সেৱহু মন মই।।
তীৰথ বৰত তপ জপ যাগ যোগ যুগুটি।
মন্ত্ৰ পৰম ধৰম কৰম কৰত নাহি মুকুতি।।

।।

পিছদিনাখন তেওঁলোকে খাই লৈ ওলাই আহিল গুৰুজনাক সেৱা কৰি তীৰ্থ ক্ষেত্ৰক যাবলৈ। গুৰুজনাই ভাত খাবলৈ লৈছিল। তেওঁলোকে চ'ৰাঘৰত

বহি চালত গীতৰ কাগজ দেখি আনি পঢ়ি চাই তীৰ্থক নোযোৱাটোকে ঠিক কৰিলে। গুৰুজন চ'ৰাঘৰত আহিলত তেওঁলোকে সেৱা কৰি ক'লে," বাপ, তীৰ্থলৈ নাযাও আৰু।' তেওঁলোকে ক'লে " বাপ, আপোনাৰ এই গীতটোৱে কৈছে তীৰ্থ যাত্ৰা শ্ৰমহে। একশৰণ হৈ হৰি ভজি হৰি গুণ গালেহে জীৱৰ সংসাৰ নিবাৰণ। আপোনাক নাজানি নিচিনি নভজো বাবে আপোনাৰ মায়াই মুহিছে আমাক এইদৰে। আপোনাকে ঈশ্বৰ নিশ্চয় কৰি সকলো এৰিলো, তীৰ্থ ক্ষেত্ৰলৈ নাযাও আৰু।" এই বুলি কৈ তেওঁলোক উভতি গ'ল।

১-১৭-৪ মহাপুৰুষ গুৰুজনে মাধৱদেৱ, ঠাকুৰ আতা, শ্ৰীৰাম আতা, পৰমানন্দ আতৈ, উদাৰ আতৈ, ৰামদাস আতৈ আৰু শ্যামৰাম গুৰু এই সকলৰ সৈতে পিছবেলা কৃষ্ণ কথা চৰ্চা কৰে আঘোণ মাহত বাও ধানৰ নৰা তলিত আৰু পুহ মাঘ মাহত মাহ- সৰিযহ তলিত ঘৰত জঞ্জাল পাই। আতা- আতৈ সকলে কৃষ্ণ কথা শ্ৰৱণ কৰে। উদাৰ আতৈয়ে এটা কথাতে জিদ ধৰি খুঁচুৰি থাকে। গুৰুজনে তাৰ উত্তৰ দিযে। আতৈ সকলে সেই কথা শুনি সন্তোষ পায় নোলোৱা কথাটিও ওলায। এদিনা কথা সামৰিবৰ সময হৈছিল গধূলিৰ সময় মেঘেও বেযাকৈ ওৰ দালাইছিল। উদাৰ আতৈয়ে সেই কথা মন নকৰি সাধু ভাৱত এটা কথাত আঁকোৰ গোজাঁকৈ লাগিল। তাতে গুৰুজনাৰ খং উঠাত আতৈক ক'লে তোৰ নামহে উদাৰ বুদ্ধিখিনি ওদাৰ একোকে নাজানা। গুৰুজনাই এই বুলি খং কৰিলে। তেতিযাৰে পৰা আতৈযে গুৰুজনাৰ আগত ভযতে নোলায। গুৰুজনাই যি ঠাইলৈ যাব তাক আগতে গম লৈ আতৈয়ে আগতে গৈ মাহ বা সৰিযহৰ দ'মৰ মাজত লুকাই থাকে। আতৈয়ে সেইদৰে এদিন আছিল। হৰিচৰণ ঠাকুৰ পুৰুষোত্তম ঠাকুৰ, ৰামচৰণ ঠাকুৰ আৰু পৰমানন্দ ঠাকুৰে ওমলোঁতে আতৈক সৰিয়হৰ দ'মৰ মাজত উলিয়ালে। গুৰুজনে আতৈক তাতে দেখি ক'লে,' উদাৰ হৰি কথাত তোমাৰ কি অশ্ৰদ্ধা, খেদ লাগিল? আমাৰ লগত থাকি নুশুনা কিয়?" আতৈযে ক'লে বাপ সিদিনা মই ভু নাপাই সুধিলো আৰু আপুনি মোক খং কৰিলে সেই ভয়তে লুকাই কথা শুনো।' গুৰুজনাই ক'লে, মই আৰু খং নকৰো প্ৰশ্ন সুধিবা আৰু কথাও শুনিবা। তুমি এইদৰে বংশৰ সৈতে উদ্ধাৰ হ'বা। তুমি বাহিৰে ভিতৰে উদাৰ।

১-১৭-৫ আৰু এজন ভাগৱতীয়ে ভাগৱত-গীতা পঢ়ে গুৰুজনাৰ তাত মাঘ মাহত। তাৰ বাবদ ভাগৱতীক গুৰুজনাই এতোলা সোণা দিয়ে। তাকে দেখি উদাৰ আতৈয়ে ক'লে," বামুণে নামকো বেচে।" এই কথাত বামুণ আৰু উদাৰ আতৈৰ মাজত বাক বিতণ্ডা লাগিল। গুৰুজনে উদাৰ আতৈক খং কৰি ক'লে " বামুণে এনেযে আমাক অসূয়া কৰে, এনে হ'লে আৰু নামানিবহে কিয় তেনেকৈ কোৱা?' গুৰুজনে এনেকৈ তিনিবাৰ আতৈক খং কৰিছে।

১ ১৭ ৬ গুৰুজনে কণ্ঠভূষণৰ ঠাই মাগুৰিলৈ গৈছিল হাতত এটি কেতেকী ফুল লৈ। ফুলৰ জ্যোতি পাটৰ চুৰিয়াৰ জ্যোতি চুৰিয়াৰ সোণালী পাৰিৰ জ্যোতি আৰু গুৰুজনাৰ গৌৰাঙ্গ শৰীৰৰ জ্যোতিয়ে মিলি যি এক অপূৰ্ব জ্যোতি হৈছিল তাক বৰ্ণাব নোৱাৰি। তেওঁ কোটি কামদেৱ কোটি সূৰ্য্য কোটি চন্দ্ৰৰ জ্যোতিতকৈও অধিক জ্যোতিময় যেন হৈছিল। গুৰুজনাৰ দেহৰ যি অঙ্গত যাৰ দৃষ্টি পৰে তেওঁৰ দৃষ্টি তাতে থৰ লাগে। তেও সকলোকৈ এহাত্ত ওখ হৈ গৈছে। বাটত অজস্ৰ লোকে আগত পৰি গুৰুজনাক সেৱা কৰিছে। [illegible]জনাই কণ্ঠভূষণৰ কীৰ্ত্তন ঘৰত ৰহিল। কণ্ঠভূষণে ভাগৱত পঢ়ে আৰু [illegible]াৱা গুৰুজনেও ভাগৱত ব্যাখ্যা কৰে। কণ্ঠভূষণে বন্ধ মুকুতৰ বিষয়ে চৰ্চা কৰিছিল। অৰ্থ[illegible]ওলোৱা নাই তেওঁ নিজেও নাজানে আৰু আনকো নুসুধে। পাছত গুৰুজনে ছয় বিধ মুকুতিৰ বিষয়ে চৰ্চা কৰিলে যথা বন্ধ মুকুত জীৱন্ত মুকুত সত্য মুকুত পৰম মুকুত মহা মুকুত আৰু সুক্ষ্ম মুকুত। এই ছয় মুকুতৰ বিষয়ে গুৰুজনাই ভাগৱত পুৰাণ গীতাৰ প্ৰমাণেৰে তিনি প্ৰকাৰে সুন্দৰকৈ আলোচনা কৰি বিপ্ৰৰ মাত বন্ধ কৰিলে। কণ্ঠভূষণে লাজ পাই মনতে ক'লে ,এওঁত এওক যেতিয়ালৈ জয় কৰিব নোৱাৰো বাহিৰলৈ নৈগ এই দেশক আৰু ঘূৰি[illegible] তেতিয়ালৈ [illegible] আমাৰ ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিতৰ জীৱন' শূদ্ৰযো আমাৰ মুখ বন্ধ [illegible] এই বুলি [illegible] পশ্চিমৰ ক্ষেত্ৰলৈ বেদান্ত পঢ়িবলৈ গ'ল। গুৰুজনে নি[illegible], ভাগৱতী আৰু কেৱলাৰ সাধ্য সাধনৰ ফল তিনি তিনি প্ৰকা[illegible]চা কৰিছিল। সেই শ্লোক ভাঙনি কৰি মাধৱদেৱে গুৰুজনাৰ অনুমতি লৈ স[illegible]িয়াত ছয় মুকুতৰ ছয়টা ঘোষা ৰচিছে বাৰ পটল দি। যথা

অবিদ্যা জনিত সুখ সত্যলোক আদি কৰি
অতি নিৰপেক্ষ নিৰন্তৰ।

কেৱল চিদাঙ্গ শুদ্ধি কৰণেহে মাত্র জানা
পুৰুষাৰ্থ মুমুক্ষুজনৰ ।।
বিদ্যা অবিদ্যা জন্য সুখে নিৰপেক্ষ হুয়া
কৰিল আপোন মন থিৰ।
সকল জগত ইটো বাসুদেৱময় মাত্র
পুৰুষাৰ্থ জানিবা জ্ঞানীৰ ।।
সমস্ত সুখক তেজি পুৰুষোত্তমৰ প্রেম
ভকতিক কৰিল আশ্রয়।
ভকতসবৰ এহি পুৰুষাৰ্থ মানোনীত
আনো সুখ অধিক পাবয় ।।
মুমুক্ষুজনৰ যেবে অবিদ্যা জনিত সুখে
বিৰকতি ভৈল অতিশয়।
কেবল আত্মাত মাত্র সদায় ৰমণ কৰে
তেৱে বিধিৰ কিঙ্কৰ গুচয ।।
জ্ঞান নিষ্ঠজনে বিদ্যা অবিদ্যা জনিত দুয়ো
সুখে বিৰকতি ভৈল যেবে।
বাসুদেবময মাত্র দেখয জগত ইটো
বিধিৰ কিঙ্কৰ গুচে তেৱে ।।
পুৰুষোত্তৰ প্রেম ভকতি সুখক মাত্র
নিশ্চয় কৰিলে যিটোজন।
শৰণ কালৰে পৰা বিধিৰ কিঙ্কৰ গুচি
কৰে সদা শ্রবণ কীৰ্ত্তন ।।

কণ্ঠভূষণে ডাঙৰ পণ্ডিত বিচাৰি পশ্চিমলৈ গৈ ঘুৰি ঘুৰি বাৰুনসী পালে। ১ ১৭ ৭ পূৰ্বতে আদি নিৰঞ্জনে শ্রীমদ্ভাগৱত ক'লে অনাদি অনন্তক। তেওঁ ক'লে কালপুৰীয়া নাৰায়ণক। তেওৰ পৰা পালে নৰনাৰায়ণে। নৰনাৰায়ণৰ পৰা পালে হংস নাৰায়ণে। হংস নাৰায়ণে ক'লে সুৰ্য্য মণ্ডালি নাৰায়ণক। তেওঁ ক'লে শ্রীনাৰাযণক। শ্রীনাৰায়ণে এক শৰণ কৰি ক'লে ব্রহ্মা বিষ্ণু আৰু ৰুদ্ৰক।

ব্ৰহ্মাই ক'লে নাৰদক নাৰদে ক'লে ব্যাসক ব্যাসে ক'লে শুকক শুকে ক'লে পৰিক্ষীতক আৰু ভাগৱত ৰ'ল সূতত। সূতে তেওঁৰ শিষ্য মনোহৰ সূতত ভাগৱত ক'লে। মনোহৰৰ শিষ্য শঙ্কৰাচাৰ্য্য তেওঁৰ শিষ্য ভাস্কৰ আচাৰ্য্য তেওঁৰ শিষ্য নৃসিংহ পৰমানন্দ তেওঁৰ শিষ্য ৰত্ন ভাৰতী তেওঁৰ শিষ্য সভা ভাৰতী তেওঁৰ শিষ্য পুৰুষোত্তম ভট্টাচাৰ্য্য তেওঁৰ শিষ্য বিষ্ণুপুৰী তেওঁৰ শিষ্য ব্ৰহ্মানন্দ তেওঁৰ শিষ্য জগদ্বিশ। আৰু জগদ্বিশে আনি ভাগৱত শ্ৰীশঙ্কৰদেৱক দিছে।[১]

১ ১৭-৮ বাৰনসীত বিষ্ণুপুৰীৰ শিষ্য ব্ৰহ্মানন্দই এহেজাৰ ছাত্ৰ পঢ়ায়। শ্ৰেণী কোঠাৰ সন্মুখত এটি ওখকৈ পকী ভেটি শিষ্যসকল ভেটিৰ তলত বহে। ভেটিৰ ওপৰত বহি চাৰিজন পণ্ডিতে ভাগৱত চৰ্চা কৰিছিল। তেওঁলোকৰ দশম স্কন্ধৰ ব্ৰহ্মা মোহনৰ অৰ্থ ভালোৱা নাই। কোনোৱে কেশী বধৰ কথা বুলিও কয়। *তেওঁলোকে একো নামাতি মৌন হৈ আছিল। তাৰ পৰা শিষ্য কণ্ঠভূষণে মাত লগালে

ব্ৰহ্মাযো মৰন্ত দেখি ভগৱন্ত
  ৰূপ ঢাকিলন্ত দুনাই জীলন্ত।
কেশীৰ শৰীৰ ভৈল ছিৰাছিৰ
  পেলাইলা কৃষ্ণে বিদাৰি।
ধৰিয়া চিন্দাল যেন খণ্ড খণ্ড
  ভৈল ছিৰাছিৰ ফাটি।

কণ্ঠ ভূষণে পুনৰ ক'লে প্ৰভু পোনপটীয়া অৰ্থ এই আৰু আপোনাসবে চল্লিশ চোবিশ পঁচিশ সংখ্যাৰ শ্লোকহে চৰ্চা কৰিলে। আৰু কোনোৱে কয় একাদশ স্কন্ধৰ কৃষ্ণই আহত গছৰ তলত উদ্ধৱক জ্ঞান দিয়া সেই শ্লোকৰ চৰ্চা কৰা বুলি। ব্ৰহ্মানন্দই কণ্ঠভূষণৰ মাত শুনি ক'লে কি ভাষা মাতিছে, লোকজন কৰ, ইয়ালৈ আহি লাগে।' ব্ৰহ্মানন্দই কণ্ঠভূষণক মাতি নি আসন দি বহুৱাই সুধিলে তুমি কোন দেশৰ কি স্থানৰ? কণ্ঠভূষণে ক'লে উজনি দেশত শ্ৰীশঙ্কৰ নামে হৰিৰ অৱতাৰ হৈছে। তেৱেঁই বাৰ স্কন্ধৰ ভাগৱতৰ শ্লোক ভাঙি

---

(১) শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে গুৰুগৃহতে ভাগৱত পঢ়িবলৈ পাইছিল। জগদীশ মিশ্ৰৰ পৰা তেৱাঁই শ্ৰীধৰস্বামী টীকা সম্বলীত ভাগৱতখনহে পাইছিল।

দশম, কীৰ্ত্তনৰ পদ-ভটিমা, গুণ লীলা, নাট অনেক ছন্দত ৰচনা কৰিছে।" ব্ৰহ্মানন্দই সুধিলে "তেওঁৰ হাত কেইখন?" কণ্ঠভূষণে ক'লে," আমি মাংস চকুৰে দুখন হাতহে দেখিছো।" ব্ৰহ্মানন্দই ক'লে," তেওঁৰ হাত চাৰিখন, দুখন হাত লুকাই ৰাখিছে। মই ভাবিছিলো হৰি ইয়াতেই জন্ম ল'ব আৰু তাকে ভাবি এই পুণ্য ভূমি ৰখি আছো। অ' যাদৱে ভাটীত গৰজি উজনিত বৰষিলে। হেৰা কণ্ঠভূষণ, তুমি আহিলা কিয়?' কণ্ঠভূষণে ক'লে," তেওঁৰ মাযায়ে মোক মুহিছে। তেওঁৰ সৈতে বাদ লাগি ইযালৈ পঢ়িবলৈ আহিছো।" ব্ৰহ্মানন্দই ক'লে," কণ্ঠভূষণ তোমাৰ দুৰ্ঘোৰ অপৰাধ হ'ল। তেওঁৰ চৰণত স্তুতি কৰি প্ৰাৰ্থনা কৰি ক্ষমা খুজাগৈ তেতিযাহে ৰক্ষা পাবা।" ব্ৰহ্মানন্দই পুনৰ ক'লে," মোৰ গুৰুৱে কৈছিল," ঠাইৰ নামৰ আদি আখৰ 'ব আৰু নিজৰ নামৰ আদি আখৰ 'শ ৰে হৰিযে পূব দেশত অৱতাৰ ল ব। আদি আখৰ 'ব'ৰে বাৰনসী ন'হৈ বৰদোবা হ'ল। বাৰু আৰু প্ৰমাণ চাও গুৰুজনে মোক কৈ গৈছে।" এই বুলি ব্ৰহ্মানন্দই চাওৰ পৰা বাৰ স্কন্ধৰ ভাগৱতৰ বন্ধ পেডাটো নমাই আনি পেডাৰ ঢাকনি খুলি চাই দেখিলে ৰত্নাৱলী গ্ৰন্থখন ভাগৱতৰ ওপৰত উঠি আছে। ব্ৰহ্মানন্দই ক'লে "গুৰুজনে মৃত্যুৰ আগমুহূৰ্ত্তত মোক কৈ গৈছিল ' মই ৰচনা কৰা ৰত্নাৱলী গ্ৰন্থখন ভাগৱতৰ তলত থৈছো আৰু যিদিনা এই গ্ৰন্থখন ভাগৱতৰ ওপৰত উঠিব তেতিযা পূৰ্ণ অনাদি ঈশ্বৰৰ পৃথিবীত অৱতাৰ হ'ব। তেওঁলৈ মোৰ প্ৰণাম জনাই ৰত্নাৱলী গ্ৰন্থখন মোৰ উপহাৰ স্বৰূপে তেওঁক দিবা। গুৰুৰ চৰিত্ৰ কথা কৈ ব্ৰহ্মানন্দই শ্ৰীশঙ্কৰদেৱক নমস্কাৰ কৰি এটা শ্লোক ভকতক নমস্কাৰ কৰি এটা শ্লোক ধূলা ভূমিক নমস্কাৰ কৰি এটা শ্লোক আৰু দিশক নমস্কাৰ কৰি এটা শ্লোক ৰচনা কৰিলে। তেওঁ এই চাৰিটা শ্লোকৰো গদ্য কৰি কণ্ঠভূষণৰ হাতত দি আৰু বিষ্ণুপুৰী গুৰুৰ বাৰ স্কন্ধ ভাগৱতৰ সাৰোদ্ধাৰ ৰত্নাৱলী গ্ৰন্থখনো দি শ্ৰীশঙ্কৰ গুৰুজনালৈ সেৱা জনাই পঠালে।[২]

১-১৭-১ কণ্ঠভূষণে তিনি মাহ উজাই আহি পাটবাউসীত শ্ৰীমন্ত

(২) লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ৰচনাৰ পৰা বিষ্ণুপুৰী সন্ন্যাসীয়ে অৱতাৰ ল'বলগা ঈশ্বৰলৈ নমস্কাৰ কৰি দুটা শ্লোক ৰচনা কৰি থৈছিল আৰু ব্ৰহ্মানন্দকো তেনে দুটা শ্লোক ৰচনা কৰাৰ পৰামৰ্শ দিছিল। ব্ৰহ্মানন্দয়ো শ্ৰীশংকৰ গুৰুজনাক নমস্কাৰ কৰি দুটা শ্লোক ৰচনা কৰে আৰু চাৰিওটা শ্লোক ভক্তি ৰত্নাৱলী গ্ৰন্থৰ লগতে কণ্ঠভূষণৰ হাতত গুৰুজনালৈ পঠাই দিয়ে।" (শংকৰ মাধৱ লক্ষ্মীনাথ)

শঙ্কৰদেবক পালে। তেওঁ গুৰুজনাক সেৱা কৰিব বিচাৰিলে, কিন্তু গুৰুজনাই তেওঁক আঁঠু পাৰিব নিদিলে। গুৰুজনাই সুধিলে,' কি শাস্ত্ৰ?' কণ্ঠভূষণে কলে বাপ ৰত্নাবলী। গুৰুজনাই ঠগা দিযালে আৰু কণ্ঠভূষণে তাত শাস্ত্ৰখন থলে। ব্ৰহ্মানন্দই দিযা চাৰিটা শ্লোক দি কণ্ঠভূষণে গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই মাধৱদেৱক কলে বটাৰপো শাস্ত্ৰখন চোৱা। মাধৱদেৱে কলে বাপ নোবাৰি চাব সন্ন্যাসীযে কৰা শাস্ত্ৰ, তেওঁৰ বা মত কিং পতিব্ৰতা সতী ভাৰ্যাই স্বামীৰ অধৰামৃত, চৰণামৃত অৱশেষ-উচ্ছিষ্ট নিঘিণায় কিন্তু পৰপুৰুষৰ মুখকো নাচায ছাঁযাতো ভৰি নিদিযে। তেতিযা গুৰুজনাই ৰত্নাৱলী গ্ৰন্থখন হাতত তুলি লৈ সেৱা কৰি মাধৱদেৱক দিলে। তেতিযা মাধৱদেৱে কলে ' বাপ এতিযা মই পাৰিম। মাধৱদেৱে গ্ৰন্থখন পঢ়ি চাই দেখিলে গ্ৰন্থখনৰ শিৰ ভাগ ওভতা হৈ তললৈ আছে। তেওঁ গুৰুজনাক কলে বাপ গ্ৰন্থখন অমূল্য ৰত্নৰ ভঁড়াল কিন্তু তাৰ শিৰ ভাগ তল।(৩) গুৰুজনাই কলে ভালুকৰ ওভতা খোজ। মহা বুদ্ধিমন্ত পৰমহংস সন্যাসী বিষ্ণুপুৰীযে শিৰভাগ কত থৈছে চোৱা। ভাঁড়াৰ সদাগৰে সোণ ৰূপ তাম কাঁহ আদি অনেক বস্তু তলাত থয আৰু হীৰা, মণিক ৰত্ন আদি ওপৰত ভৰাই থব। মাধৱদেৱে ৰত্নাৱলী পঢ়ি চাই শিৰ ভাগ তলত পালে। গুৰুজনাই কলে বিষ্ণুপুৰী মোৰ সঙ্গী ৰত্নাবলী আগতে পোৱা হলে কষ্টৈক ৰত্নাকৰ(৪) নকৰোঁহেঁতেন তথাপি মোৰ ভেটা বন্ধা হৈছে আগত পানী বলে ধান ডৰা হয।

১ ১৭ ১০ ব্ৰহ্মানন্দই মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱলৈ পঠোৱা চাৰিটা শ্লোক ভাঙনি কৰি মাধৱদেৱে নাম ঘোষাত দিছে। যথা

সেহি ধন্য লোক শুচিমন্ত সৰ্ব্ব গুণে শ্ৰেষ্ঠ বিদ্যাৱন্ত
যাৰ্ত্তে তপে সি সি জন আতি শুদ্ধমতি।
সি সি জন মহা দাতা জ্ঞানী সি সি সত্যবাদী মহামানী
পুৰুষোত্তমত আছয যাৰ ভকতি।।

---

(৩) শিৰভাগ তল মহাপুৰুষীয়া ধৰ্মৰ আৱৰ্তনি শৰণেৰে আৰম্ভতে ৰত্নাৱলীত শৰণৰ অধ্যায় শেষত আছে এই কথাটি বুজাবলৈ কোৱা হৈছে।

(৪) ৰত্নাকৰ গুৰুজনাই সংস্কৃতত লিখা ভক্তি ৰত্নাকৰ গ্ৰন্থ। অনেক শাস্ত্ৰৰ সাৰ সংগ্ৰহ কৰি গুৰুজনাই এই শাস্ত্ৰ ৰচনা কৰিছে। এই শাস্ত্ৰৰ অসমীয়া পদ ভাঙনি শ্ৰীশ্ৰী ৰামচৰণ ঠাকুৰে কৰিছে।

যি দিশত মহাভক্তসবে　　　　শ্ৰীমন্ত কমললোচনৰ
পৰম সন্তোষে কীৰ্ত্তন যিটো কৰয়।
সি দিশত নমস্কাৰ কৰি　　　　দুৰ্ঘোৰ সংসাৰ সুখে তৰি
আপুনি অচ্যুত স্বৰূপ সিটো হোৱয়।।
ৰমানন্দ-পদযুগলৰ　　　　মকৰন্দ [illegible]ত প্ৰায়
ভকতসকলে [illegible]ত প্ৰকা[illegible]।
সি দিশত জানিবা গঙ্গাদেৱী　　　　অনেক প্ৰবাহ ৰূপে আসি
পৰম নিৰ্মল স্বৰূপ শোভা কৰয়।।
শ্ৰীমধুদিবেষ ঈশ্বৰৰ　　　　কীৰ্ত্তন মঙ্গল নিৰন্তৰ
যিটো ভূমিভাগে শুদ্ধ-ৰূপে হোৱে জাত।
[illegible] ধূলি যিটো শিৰে ধৰি　　　　নিশ্চয় জানিবা সিটো নৰে
কৃ[illegible] পৰম বল্লভ হোৱে সাক্ষাত।।

গুৰুজনায় মাধৱদেৱক ক'লে, বটাবাপো, ৰত্নাৱলী মহা বিচক্ষণ শাস্ত্ৰ ভকতৰ সৰ্বস্ব তাৰ শ্লোকৰ ভাঙনি কৰি তুমি পদ [illegible]।" মাধৱদেৱে ক'লে বাপ এই কেনেকৈ পাৰিম? গুৰুজনাই ক'লে," কিয়?" মাধৱদেৱে ক'লে বাপ মই কি শক্তিৰে পাৰিম? তেতিয়া গুৰুজনাই ৰত্নাৱলীৰ আঢ়ৈটা শ্লোকৰ পদ ভাঙনি কৰিছে মহা বিশ্বদ্ৰোহী তৰে যাৰ নাম লৈ ।' সেই পদ ভাঙনি কৰোঁতে গুৰুজনাৰ মহা প্ৰেমভাব উপজি তেওঁৰ হাতৰ পৰা কাগজ কলম সৰি পৰিল। গুৰুজনাই আই গোসানীক ক'লে,' ৰামানন্দৰ মাক, শাস্ত্ৰ কাগজ কলম এই থোৱাহি পাছত মাধৱৰ হাতে ইয়াৰ ভাঙনি কৰা হ'ব।

অষ্টাদশ অধ্যায়

১-১৮-১. বাগী ভট্টাচাৰ্যৰ পুত্ৰ বাগ চক্ৰৱৰ্ত্তী, যাদবেন্দ্ৰ, হিৰাই, মেৰাই আৰু কেসেৰা বুলি এই পাঁচজনকে মুখ্য কৰি অনেক ব্ৰাহ্মণ, তান্ত্ৰিক, শাক্ত আৰু হৰিবিমুখিযাই গুৰুজনাৰ হৰি ভক্তিত সহ্য নহৈ নৰনাৰাযণ ৰজাক গোচৰ দিলে। তেওঁলোকে ৰজাক ক'লে," মহাৰাজ, শঙ্কৰে দেৱী-দেৱতা শ্ৰাদ্ধ-বিধি একো নামানে, দেৱতাৰ মূৰ্ত্তি পানীত ভহায ভাগবতৰ পদ ভাওনি কৰে আৰু ব্ৰাহ্মণ,গঙ্গা গীতা, তুলসী, শালগ্ৰাম নামানে, নুপূজে ব্ৰাহ্মণ, কৈবৰ্ত্ত দৈৱজ্ঞ কোচ শূদ্ৰ সকলোকে শৰণ কৰায একেলগে খায, কুল,শীল,ধৰ্ম-কৰ্ম বেদ নীতি নিজে এৰি আৰু আনকো এৰুৱাই দেশখন অনাচাৰী কৰিলে। বেদ ভাগৱত সন্মত ধৰ্ম নষ্ট আৰু অনাচাৰ যি দেশত হয সেই দেশৰ ৰজাৰ ৰাজ্য নাশ আৰু ছত্ৰভঙ্গ যোগ হয আৰু মন্ত্ৰীৰ হানি হয। দেশত দুৰ্ভিক্ষ অকাল মাৰিমাৰক গো শস্যৰ হানি আৰু অবৃদ্ধি হয।" তাকে শুনি ৰজাই খং কৰি ক'লে আঃ! মই থাকোঁতেই এনে? ভাল গৰমালি লৈ গৈ তাক ধৰি আন। তেতিযা পাঁচজন গৰমালিযে শঙ্কৰক বিচাৰি গৈ তেওঁক ঘৰত নাপালে। গুৰুজনে গা সাৰি পলাল। গৰমালিযে গুৰুজনাক বিচাৰি ফুৰিছিল। বাটত হাঠিযাই পাই সিহঁতৰ চকু ফুলাই দিছিল। মাজনিশা সিহঁতে গোকুলচান্দ আতৈক পাই ধৰি ক'লে তোৰ লগৰ মুখ্য ভকত দেখুৱাই দে ক'ত আছে।' এই বুলি আতৈক সিহঁতে লৈ ঘৰে প্ৰতি ঘুৰাই ভকত নাপালে, সকলো ভকত পলাইছিল। সিহঁতক লগত লৈ আতৈযে মনথৈত ঠাকুৰ আতাক দেখুৱাই দিলে। গৰমালিযে ঠাকুৰ আতাক ধৰিলে। ঠাকুৰ আতাৰ পত্নীয়ে সকলো এৰি আতাৰ লগতে ওলাল।

১ ১৮-২ গৰমালিযে গোকুলচান্দ আৰু ঠাকুৰ আতাক নি চৌখুটিত বন্দী কৰিলে। ৰজাই হৰি গৰমালিক জেৰা কৰিবলৈ ক'লে। গৰমালিযে আতৈক সোধে শঙ্কৰে কি ধৰ্ম প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিছে? কি অনাচাৰ কৰে আৰু আছে ক'ত? ঠাকুৰ আতাই ক'লে,' শঙ্কৰে কি অনাচাৰ কৰিব, তেওঁ পৰম ঈশ্বৰ মহা সদাচাৰী, তেওঁ ক'ত আছে ক'লৈ গ'ল মই গমকে নাপাওঁ। তেওঁৰ পৰা এপৰ বেলি দূৰত্বৰ

বাটত মই থাকো, গম পালে মযো পলালোহেঁতেন। সেই কথা হৰি গৰমালিযে ৰজাক জনালে। ৰজাই ক'লে, অনাচাৰ নকৰে, নকৰায যদি শঙ্কৰে পলায় কিয? এযে প্ৰমাণ নহয? গৰমালিয়ে পুনৰ আতাক সোধেহি আৰু আতাই পুনৰ একে কথাকে কয। গৰমালিযে পুনৰ ৰজাক কয। তেতিযা ৰজাই ক্ৰোধ কৰি ক'লে নকয যদি শাস্তি দিয়াগৈ অলৰত ক'ব। তেতিয়া গৰমালিযে আহি আতা-আতৈ দুজনক শাস্তি দিব ধৰিলে। দুযোজন আতা আতৈক চেপা কুন্দা দিযে, কোৰ তপতাই দেহত লগাই পোৰে আৰু নানান ধৰণে শাস্তি দিব ধৰিলে। দুযোকো ঠেৰ জোৰা কাঠৰ কুন্দা মেৰিযাই চেপে কমাৰৰ চেপেনাৰে গাৰ ছাল টানে। দিনত তলত চেপা কুন্দা নিশা পোতা কুন্দা হাতত জফলা কুন্দা আৰু চাকশাল শৰীৰ জুৰি দিযে দেহত খালি ঠাই নথকাকৈ। ঠাকুৰ আতাই কয মাৰ বোপা যিমান পাৰা এই মনুষ্য শৰীৰ পাযো গুৰুৰ কৰ্ম গুৰু সেৱা নকৰো ঈশ্বৰৰ সেবা নকৰো, ভকত সেবা নকৰো মাৰ যিমান পাৰা। গৰমালিযে এৰি গ'লেই দুযোজন আতৈৰ গাৰ সকলো বন্ধন খুলি যায। তেতিযা আতৈযে গৰমালিৰ মাতে বোপা ঐ কি লগালা সকলো সুলকি গ'ল দেখো? সি আকৌ আহি লগাই যাযহি। গৰমালিযে গৈ ৰজাক ক'লে' মহাৰাজ আমাৰহে ভাগৰ লাগে তেওঁলোকৰ একো নাই আৰু মাতেহে মোক বন্ধন দিবলৈ। তেতিযা হৰিযা নামেৰে মহা দুষ্ট অসৎ গৰমালিযে ক লে, 'মহাৰাজ, মই তাক সেও মনাম। ৰজাই তাক আদেশ দি ক'লে' তেন্তে যোৱা। হৰিযাই গৈ হাতীশালৰ চোতালত এদিভিযা গাত এটি খান্দি তাতে হাতীৰ লাদ প্ৰসাৱ জাৰৰ ভোৰৰ চুঁচি নি পেলাই তাতে দুয়োজন আতা আতৈক পেলাই মুৰত বাঁহ দি হেচি বুৰাই ধৰি কয়, ক ক' বুলি। এবাৰ ঠাকুৰ আতাক নি ধৰাত গোকুলচান্দে ক'লে " মই কওঁ, কওঁ।" ঠাকুৰ আতাই গোকুলচান্দক ক'লে, 'কি কোৱা নোকোৱা কিয়? গোকুলচান্দে ক'লে কি কম মাৰ খাই কষ্টত পৰিহে তেনেকৈ ক'লো। ঠাকুৰ আতাই গোকুলচান্দক ক লে বংশচ্ছেদ হোৱা, কি ক বা মোৰ গুৰুজনে কি অনাচাৰ কৰা দেখিছা? দুয়োজনে একো নোকোৱা দেখি গৰমালিযে দুযোকো গাতৰ পৰা তুলি লোৰ শিকলি লগাই থ'লে। শিকলি লগোৱাতো আতাই অবিচ্ছেদে নাম গাই থাকিল। এদিন টোপনিত ঠাকুৰ আতাৰ

খাৰ শিকলি ছিগিল। ৰাতিপুৱা আতাই গৰমালিক মাতি আনি ক'লে,' হেৰো হৰিযা, কি শিকলি লগালা? ছিগিল দেখোঁ।" হৰিযাই কমাৰ মাতি আনি পুনৰ দুই গুণাকৈ শিকলি লগালে। আতাই দিনে নিশাই আঠ প্ৰহৰে অবিচ্ছেদে নাম গায। নাম লগায় ঠাকুৰ আতায গোকুলচান্দ আৰু আযে নাম গায। কৃষ্ণ গ্ৰাহে ধৰি আতাই কেতিযাবা কান্দে, কেতিযাবা হাঁহে তেকিযাবা মৌন হৈ পৰি থাকে আৰু কেতিযাবা জমক দি উঠি উঠি গেৰি মাৰে। এদিনাখন দুপৰীয়া হৰিযাৰ আগতেই আতাৰ লোহাৰ শিকলি ঠনৰাই ছিঙি গ'ল। সি বিস্ময-বিমূৰ্ত্তি খাই ভিৰাই লৰ মাৰি গৈ ৰজাক কথাটি ক'লে। ৰজাই ক'লে, বাৰু ছিগিল যেতিযা দিনত এনেযে থাকক, ৰাতি কুন্দা মাৰি ৰাখিবি।' আতাৰ নামৰ প্ৰভাৱত যত বেপাৰী, পথিক গৃহস্থী, মহলীয়া খৰিভাৰী, দোকানী মহাজনীযাই লোণ মাছ, তেল, খৰি শাক-পাত বোঙনা, জলকীয়া পাত পৰ্য্যন্ত নাম গাঁওতে ৰৈ দি থৈ যায়। আতা আতৈ আই আৰু হৰিযাই খোৱাৰ পাছতো খাদ্য বস্তুৰ দ'ম লাগি যায। সেই সমযত ঠাকুৰ আতাৰ পত্নীৰ এটি পুত্ৰ জন্মিল। হৰিযাৰ ভনীয়েকৰ নাম হৰিগতি। হৰিগতিযে পৰম শ্ৰদ্ধা কৰি আতা, আতৈ আৰু আইক চালে পৰিচৰ্য্যা কৰিলে আৰু ছল বুজি কথা উলিযাব বিচাৰিলে। এদিন হৰিযাই ক'লে, তইতে দেখোঁ অবিচ্ছেদে নাম গোৱা,ঈশ্বৰে একো প্ৰমাণ নেদেখুৱায আৰু মযো দেখা নাই কিয নাম লোৱা? সেই ৰাতি হৰিযাই সপোনত দেখিলে,পাঁচ হাত মান দীঘল বগা পুৰুষ এজনে সোণৰ লাখুটিৰে তাৰ গালত হেঁচি খুন্দি দুযো গাল পাচি হেন কৰি ফুলাই ক'লে হেৰ মোৰ ভকতক আৰু নামক নিন্দা কৰা?' এই বুলি কৈ পুৰুষজন অন্তৰ্দ্ধান হ'ল। হৰিযাই সাৰ পাই ৰাম ৰাম বুলি বহিল আৰু আতাক সপোনৰ কথা কৈ গাল দুখন দেখুৱালে। হৰিযাই পাছত ঈশ্বৰৰ শক্তি জানি মানি আতাক গুৰুজ্ঞান কৰি আতাৰ ওচৰত শৰণাপন্ন হ'ল।

১ ১৮-৩ হৰিযাই ৰজাক জনালে মহাৰাজ শাস্তি কিমান কৰিম ভাগিৰিলো নকৰো আৰো। ৰজাই ক'লে তেনেহ'লে ঘোঁৰাৰ বিনিমযত সিহঁতক ভুটীযাত বেচাগৈ। হৰিযাই আহি দুখমনেৰে আতাক কথাটি ক'লে। আযে ভযাৰ্ত্ত হৈ ফকৰা মাতিছে

যতেক কৰিলা চাই আছিলো।

পানী নাই, তৰতে ডুবিলো।

ঠাকুৰ আতাই ক'লে," হৰি, হৰি বিধি। এনেহে দৈৱই কৰিলে। এবাৰতে বিপদ নদীত পৰি তৰ নাপালো, তাতে আৰু খেদি খায়। অভকতৰ সঙ্গত মৃত্যু আৰু গুৰুজনাক পুনৰ নেদেখিম।" এই বুলি দুখ কৰি আতাই কালিয়া দমনৰ গীত গাইছে--

নাহি ওহি শোক,

মৰণ মিলোক,

আৰ নিচিন্তোহো আমি।

তোমাৰ অৰুণ চৰণ পঙ্কজ পুনু নেদেখিব স্বামী।।

পুৱালৈ আতা দুজনক ভোটক দিব, ৰাতি হৰিষাই সপোনত দেখিলে, "শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে আহিছে কোটি সূৰ্য্য সমান প্ৰকাশমান হৈ আৰু লগতে চিত্ৰগুপ্তকো আনিছে। চিত্ৰগুপ্তক শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে কৈছে," লিখা, মোৰ নাৰায়ণ দাস আৰু গোকুলচান্দৰ নাম। কোনে বিক্ৰী কৰে আৰু কোনে কিনে সিহঁতক।? বৈকুণ্ঠৰ বস্তুৰ ওপৰত কাৰ অধিকাৰ?" হৰিষাৰ সপোনতে ঠাকুৰ আতাই শ্ৰীশঙ্কৰদেৱক কৈছে, ' বাপ, হৰিষাৰ নামো লেখত তোলা যাওঁক।" গুৰুজনাই কৈছে,"ই মোৰ ভকত বৈৰী, ইযাৰ নাম কিয় লিখিম?" ৰাতি পুৱাল। আতাই স্নান কৰি ওলাই এখন দোকানৰ পৰা চুফাৰি কিনি আনিলে। কটাৰী নাই, ছিঙা লোহাৰে চেফাৰি ভাঙি মুখশুদ্ধি কৰিলে। এনেতে হেমা- হেফা নামৰ দুজন ভুটীয়া আহিল দুশ টকা দামৰ দুটা ভাল ঘোঁৰা লৈ। ৰজাই ঘোঁৰা লৈ দুয়োজন আতাক ভুটীযাত বেচিলে। ভুটীয়াই তেওঁলোকক লৈ গৈছে আৰু আয়ে কেঁচুৱাক কোলাত লৈ দুখ কৰি পাছে পাছে কান্দি কান্দি গৈছে। আতাই মধু দোকানিৰ পৰা ভোজন সম্ভাৰ কিনি লৈ সেইবোৰ ভাগ-বাঁটি দিছে। হৰিষা আৰু হৰিগতিয়ে হিদাল গছৰ গুৰিলৈ আগবাঢি গৈছিল কান্দি-কাটি। তেওঁলোকে তাতে আতাক বিদায় দিলে। আতা- আতৈ আৰু আইক ভুটীয়াই নিলে। আতা আৰু আতৈক কান্ধত কুন্দা দি নিছে। দিনত মুকলি কৰি দিয়ে আৰু ৰাতি কুন্দা মাৰি থয়। এনেকৈ নৰনাৰায়ণ ৰজাৰ ৰাজ্যৰ সীমা পাৰ হৈ ভুটীয়া ৰাজ্যৰ সীমা পোৱাত ভুটীয়া দুজনে চকুৰে নেদেখা হ'ল। পিছৰ পৰা গৰুৰ হাড, মাটিৰ চপৰা গাত পৰে, কিন্তু উভতি চালে

পুৰে, পুনৰ গ'লে আকৌ মাৰে। চালে কাকোৱে নেদেখি। ভুটীয়া দুজনে উলটি পালটি চাই আতা-আতৈক নিবলৈ নোৱাৰি লৈ আহিল। ভুটীয়াই ৰজাক ক'লে,"মহাৰাজ, এই দুজন দেও মানুহ, ইহঁতক আমাক নালাগে, আমাৰ ঘোঁৰা দিয়ক।" ৰজাই সিহঁতৰ ঘোৰা ঘূৰাই দিলে। সিহঁতে পুনৰ ক'লে, "মহাৰাজ, দুশ টকা দিয়ক আৰু ঘোঁৰা ৰাখক।" ৰজাই আতা- আতৈৰ পৰা দুশ টকা ধন দাবি কৰিলে। আতাই হৰিষাৰ পৰা ধাৰ বিচাৰিলে। হৰিষাই সাতকুৰি আৰু হৰিগতিয়ে তিনি কুৰি ধন ৰজাক দিয়াৰ দায়িত্ব ল'লে। হৰিগতি আয়ে ঠাকুৰ আতাক গুৰু হৈ তেওঁক শৰণ দিবলৈ প্ৰাৰ্থনা জনালে। আতাই ক'লে, মোৰ গুৰু শ্ৰীশংকৰদেৱ আছে, তেওঁহে এই গুৰু ভাৰ ল'বৰ সমৰ্থ, মই অভাৰী , এই গুৰুভাৰ কেনেকৈ ব'ম? আৰু তোমালোকৰ দুষ্ট-দুৰ্জন ৰজাই ইয়াকে শুনিলে আমাক দণ্ডিব আমাক পুনৰ ভুটীয়াত বেচিব। ককায়েক আৰু ভনীয়েকে আতাক জোৰকৈ ধৰিলে। হৰিষাই ক'লে বাপ ইবাৰ যদি ৰজাই নিয়ে আপোনাৰ বাবে ভাৰ্য্যা-পুত্ৰ গৰু, কাঁহ-তাম বেচি টকা ভৰি চাম আৰু যদি ৰাখিব নোৱাৰো মযে যাম ভুটীয়ালৈ।' হৰিগতি আই মহা বৈৰাগী ভকত হ'ল। হৰিষাই নানা কষ্ট কৰি দুশ টকা গোটাই ৰজাক সোধালে। তেতিয়া ৰজাই সন্তুষ্ট হৈ তামৰ ফলিত মোহৰ মাৰিছে এই বুলি "মোৰ দেশত হাটে ঘাটে, বেপাৰ-বাণিজ্যত এওঁলোকক ক'তো কোনোৱে ধৰিব নোৱাৰিব মোৰ পুত্ৰ নাতি থকালৈকে।

১-১৮-৪ তাৰ পাছত আতা-আতৈ আৰু আই আহিছে। হৰিষাই ভাৰ লৈ পাছে পাছে আহিছে। এটি ঘৰৰ পদুলি মূৰত কেন্দু গছ এজোপা আছিল। আতাই দৃষ্টিৰ দূৰত্বত গুৰুজনাক কেন্দু গছৰ তলত দেখি ক'লে, 'মোৰ প্ৰাণ বন্ধু, ইষ্ট দেৱতাই ওলাই চাইছে।" আৰু গুৰুজনাই আতাক দেখি ক'লে ' মোৰ প্ৰাণ নাৰায়ণহে আহিছে।" ঠাকুৰ আতাই গুৰুজনাক পাই ভৰিত পৰি কান্দিব ধৰিলে। গুৰুজনাই আতাক সাবটি ধৰিলে। গুৰুজনাৰ চকুৰ লোতক পৰি আতাৰ পিঠি ভিজি গ'ল আৰু আতাৰ লোতকেৰে গুৰুজনাৰ ভৰি তিতিল। আয়ে আঁঠু কাটি কেঁচুবাটিত গুৰুজনাৰ ভৰিত পেলাই দি সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই কেঁচুবাটিৰ কপালত ভৰিৰ বুঢ়া আঙুলিৰে টিপা মাৰি দিলে। কেঁচুবাটিৰ কপালত চি ৰ'ল। গুৰুজনাই সুধিলে কেঁচুবাটি কাৰ? আতাই ক'লে, বাপ আপোনাৰ

দাসৰহে।' গুৰুজনাই কেঁচুৱাটিৰ নাম সুধিলে। আতাই ক'লে," বাপ, সি [illegible] জন্মিছে কাৰণে মাকে দুখীয়া নাম থৈছে।" গুৰুজনাই ক'লে," তোমাৰ মুখত ই অনন্দ দিছিল, সেযে ইয়াৰ নাম পৰমানন্দ দিলো।" গুৰুজনাই পুনৰ সুধিলে," এই ভাৰ বৈ আনাটো কোন?" আতাই ক'লে," বাপ, তেওঁ ৰজাৰ গৰমালি,এৱেঁই আমাক শাস্তি দিযাৰ দায়িত্ব পাইছিল।" গুৰুজনাই সুধিলে," সি আহিছে কিয়?" তেতিযা ঠাকুৰ আতাই ঘোষা মাতিছে --

ভগৱন্ত ঈশ্বৰৰ গুণ সমূহকো যিটো,
শুনিতে উদ্যম কৰে নৰ।
তেখনৰে পৰা সিটো বিধিৰ কিঙ্কৰ গুচি,
হোৱে আতি শুদ্ধ নির্মচৰ।।

ঠাকুৰ আতাই পুনৰ ক'লে," বাপ, সি আপোনাৰ অভয় পদত বিক্ৰী গৈছে। শাস্তি-বন্দী একা ৰজাৰ আদেশতহে কৰিছিল। আৰু আপোনাৰ সেৱা চোৰ জীৱই দৈৱ ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাত পূৰ্বৰ আৰ্জিত প্ৰাপ্তি সুখ-দুখ কৰ্মফল সংসাৰত ভুঞ্জে।" তেতিযা গুৰুজনাই সপ্তম স্কন্ধ ভাগৱতৰ পৰা সংস্কৃত শ্লোক মাতিছে আৰু তাৰে ভাঙনি নাম-ঘোষাত মাধৱদেৱে দিছে -

হিৰণ্যকশিপু প্ৰহ্লাদ পুত্ৰক,
নানান দুৰ্গতি দিল।
হৰি নাম মহা কৱচ প্ৰভাৱে,
তান নোম নলৰিল।।
একান্ত শৰণে যিটো নাম লৱে,
হৰি ফুৰে তাঙ্ক ৰাখি।
আনন্ত যদ্যাপি সঞ্জাত নযোৱা,
ল'ৱা প্ৰহ্লাদত সাক্ষী।।

গুৰুজনাই পুনৰ ক'লে,"নামত একান্ত শৰণৰ প্ৰভাৱত মোৰ নাৰায়ণ দাস কৃতাৰ্থ হ'ল, সংসাৰৰ তিনি তাপৰ যাতনাত তেওঁৰ নোম এডালো নলৰিল।' গুৰুজনাই গোকুলচান্দক ক'লে," নাৰায়ণ দাস আৰু তোমাৰ সমানে শাস্তি, তুমিনো মোৰ কোনখিনিত অনাচাৰ দেখিছিলা, কওঁ,কওঁ যে বুলিছিলা?"

গোকুলচান্দে ক'লে," বাপ, কষ্টত উপায় নাপাইহে ক'লো।" পাছলৈ গোকুলচান্দৰ নাম চৰিত পুথিত নুঠিল, সেই দোষেই সকলো ঢাকিলে। ঠাকুৰ আতাৰ যশে বংশত চন্দ্ৰ-সূৰ্য্য উজ্জ্বলাদি জ্বলি আছে আৰু নদী বোৱাদি আজিলৈ বৈ আছে। পাছত গোসাঁনীয়ে তেওঁলোকক ভিতৰলৈ মতাই নি চিৰা গাখীৰ ভোজন কৰাই তেল, তামোল দিছে। এনেতে মাধৱদেৱ আহি পালে। সেই সময়তে গুৰুজনাই বলিচলনৰ দৃষ্টান্ত দিছে-- প্ৰভু নাৰায়ণে কৈছে," বলি ৰজাৰ সৰ্বস্ব গ্ৰাহ কৰি, দেহকো নিগ্ৰহ কৰি অনেক ভৰ্সনা কৰিলো, ভাৰ্য্যাৰ বাহিৰে জ্ঞাতি বন্ধুৱে তেওঁক এৰিলে, শুক্ৰৰ বাক্য এৰিও বলিয়ে মোকে ভজিলে, মই বলিৰ বশ্য হ'লো আৰু বলিৰ গৃহৰ দুৱৰী হৈ মই ৰ'লো।" গুৰুজনাই মাধৱদেৱক ক'লে " জানা বঢ়াৰপো, মোকো নাৰায়ণ দাসৰ ভক্তিয়ে তেনেকৈয়ে বশ্য কৰিলে। নাৰায়ণে হৃদয়ত মোক আৰু ধৰ্মত সেৱকক ৰাখিলে। নৃসিংহই প্ৰহ্লাদক আশিৰ্বাদ দিছিল আৰু মযো কৈছো,' মোতকৈ নাৰায়ণ দাসক অধিক প্ৰেম কৰিবা।" গুৰুজনাই সেই দিনা ঠাকুৰ আতাক ৰাখি পিছদিনা খুৱাই -বুৱাই মনাথৈলৈ পঠাইছে।

উনবিংশ অধ্যায়

১-১৯-১ গুৰুজনে ভক্তৰ সৈতে মুকলিকৈ ওলাই পাঁচ পক্ষ মান আছিল। বিদ্যানিধি ভট্টাচাৰ্য্যৰ পুত্ৰ বাগী বিদ্যা চক্ৰৱৰ্ত্তীকে মুখ্য কৰি অনেক দুষ্ট সূচক বামুণে ৰজাক পুনৰ গোচৰ দিলে," মহাৰাজ, শঙ্কৰে ভাগৱত পঢ়ে-পঢ়ুৱায়,ভাগৱতৰ পদ ভাঙনি কৰে, গঙ্গা গীতা, তুলসী, শালগ্ৰাম, দেৱী-দেৱতা,বামুণ, সদাশিৱ কাকো নামানে, সুকীয়াকৈ বৌদ্ধ মতত চলি দেশত বেদ-ধৰ্ম লোপ কৰি দেশ নষ্ট কৰিলে। কণ্ঠভূষণে তাৰ প্ৰতিবাদ কৰি ৰজাক ক'লে," মহাৰাজ, মোৰ শহুৰে শঙ্কৰৰ কৰ্ম কৰে আৰু মোকো নি তেওঁ গীতা পাঠ কৰোৱায, এইখিনি জানো মই।" ৰজাই কণ্ঠভূষণৰ কথা নামানিলে। তেওঁ শঙ্কৰক ধৰিবলৈ গৰমালিক আদেশ দিলে। সকলোতকৈ দুষ্ট নয়নানন্দ ঢোপধৰা গৰমালিকে মুখ্য কৰি আৰু পাঁচজন গৰমালিক দি ৰজাই ক'লে, যʼতে পোৱা শঙ্কৰক ধৰি আনা। আৰু যদি শঙ্কৰক নোপোৱা, মাধৱক, নাৰায়ণক, গোকুলচান্দক যাকে পোৱা তাকে শীঘ্ৰে ধৰি আনা।" কণ্ঠভূষণে চিলাৰায় দেৱানৰ ঘৰলৈ গৈ সেই কথা ৰামানন্দ ঠাকুৰক ক'লে। ৰামানন্দ ঠাকুৰ সেই সময়ত তাঁতীৰ কাৰখনাৰ অৰ্থে তাত আছিল। ঠাকুৰে বেগতে সেই কথা কমলাপ্ৰিয়া আইক ক'লে। আয়ে কান্দি কাতি সেই কথা দেৱানক ক'লে, ধৰিলে। তেতিয়া দেৱানে টেকাই মাজীক মতাই আনি একশ টকাৰ টোপোলা এটি মাজীৰ কোঁচত দলিয়াই দি ক'লে," শীঘ্ৰে যোৱা, ৰজাৰ গৰমালিয়ে গৈ পোৱাৰ আগতে এদিন এৰাতিতে শঙ্কৰক ধৰি আনি দিয়া।" মাজীয়ে ধন পাই নাও বঠা লৈ ৰাতিয়ে দিনে উজাই গৈ ৰজাৰ দূতে পোৱাৰ আগতে শঙ্কৰৰ ঠাই পালে তেওঁ নাওখন ঘাটত খুঁটি মাৰি থৈ ৰামৰায় আতাক সাক্ষী কৰি লগত লৈ শঙ্কৰক বন্দী কৰি উঠি ছল কৰি ক'লে, "গুৰু কৰৰ শেষ অংশ ৰজাক দিব লাগে হেতু চিলাৰায় দেৱানৰ বিষয়াই শঙ্কৰক নিব দিছে।' লোকক দেখুৱাই তেওঁলোকে এই বুলি শঙ্কৰক ধৰি নিছে। এইফালৰ পৰা ৰজাৰ দূতইঁতৰ নাও উজাইছিল আৰু আনফালৰ পৰা মাজীৰ

নাও ভটীয়াইছিল। ছয়জন মাজীয়ে বঠা মাৰি দূতইঁতৰ নাওৰ মাজেৰে পাৰ হৈ গ'ল, সিহঁতে গমকে নাপালে। মাজীযে নৈৰ ঘাটত নাওখন ৰাখি দেৱানক খবৰ দিলে। কমলাপ্ৰিয়া আৰু দেৱানে আগবাঢ়ি আহি গুৰুজনাক আগবঢাই নিছে। দেৱানে অভ্যন্তৰত ন-গৃহ আৰু পাটনাদ সজাই গুৰুজনাক তাতে থ'লে। ৰজাৰ কটকীয়ে দেৱানে গুৰুজনাক ঘৰত নিযাৰ কথাটি জানি ৰজাক ক'লে," মহাৰাজ, দেৱানে শঙ্কৰক আনিছে।" ৰজাই ক'লে, দেৱানে শঙ্কৰৰ পৰা পাব লগা কৰ ভাৰৰ শেষ ভাগ দিব লাগিব, কিযনো সি শঙ্কৰক গুৰু মানিছে।" এই বুলি ৰজাই দেৱানলৈ দূত পঠাইছে। দূতে দেৱানক ৰাজ আজ্ঞা ক'লে "শঙ্কৰক পঠাওক, মই একো নকৰো।" দেৱানে উত্তৰত ক'লে, মই শঙ্কৰক এৰি দিব নোৱাৰো।" ৰজাই নিতে দূত পঠায় শঙ্কৰক নিবলৈ আৰু দেৱানে শঙ্কৰক নেৰে, নপঠায, নোৱাৰো বুলি কয। এনেকৈ ৰজা আৰু দেবানৰ মনৰ মাজত যুদ্ধ যেন হ'ল। তেতিযা গুৰুজনাই দেৱানক ক'লে,' যুৱৰাজ মোক এৰিযে দিযক মই ৰজাৰ ওচৰলৈ যাওঁ বামুণক শংসয নকৰো ৰজাই কিবা কৰে বুলিহে ভয।" দেৱানে ক'লে বাপ, ৰজাৰ বাবে একো শংসয কৰিব নালাগে তাৰ বাবে আপোনাৰ দাস মই আছো। ৰজা যেনিবা গৃহৰ শালগ্ৰাম, খান্দা ঢাল পৰদেশ যুদ্ধ- বিগ্ৰহত মইহে আগ আৰু ৰজাৰো মোতে আশা ভৰসা, কিন্তু বামুণক একো কৰিব নোৱাৰো মই শাস্ত্ৰৰ তত্ত্ব একো নাজানো হেতু।' দেৱানে ৰজাৰ দূতক ক'লে,' বাৰু ৰজাক কোৱাগৈ, ৰজাৰ মৰমৰ ঘোৰাটো আৰু তামুলীক দিযক মোৰ ইয়ালৈ পঠাই আৰু ময়ো শঙ্কৰক পঠাম।" ৰজাই স্নেহৰ ঘোৰাটি আৰু তামুলীক পঠাই দিলে আৰু দেৱানে সিহঁতক বন্দী কৰি থৈ গুৰুজনাক ক'লে," বাপ, এতিয়া যাওঁকগৈ, একো শংসয় নকৰিব মই দাস থাকোঁতে।" এই বুলি দেৱানে শঙ্কৰক পঠাই চোৰাংচোৱাৰ দ্বাৰা চাৰি ভাগত ইজন সিজনকৈ দ্বাৰৰ খবৰ দ্বাৰে লৰ্বলৈ ধৰিলে।

১ ১৯-২ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে ৰজাৰ দৌলৰ সাত ঢাপ খতখটি বগাই টোটয ভটিমা এটি গাই উঠি গৈছে। টোটয় ভটিমাটি এই মধু দানৱ দাৰুণ । গুৰুজনে ৰজাক আশীৰ্বাদ কৰি চ'ৰাঘৰত উঠিল।। তও সকলোতকৈ এহাতমান ওখ হৈ গৈছে। ৰজাই গুৰুজনাক দেখিয়ে ক'লে,' ওচৰলৈ আহক।" গুৰুজনাৰ

লগত কমলিধৰা পৰমানন্দ আতৈও সোমাল। আতৈয়ে ভয়তে বামুণৰ পুথিৰ ভাৰৰ কাষতে ৰ'ল। ৰজাই সকলোৰে মাতক চেৰ পেলাই ঘনে ঘনে ক'বলৈ ধৰিলে," দলিচা আনা দলিচা আনা।"গুৰুজনাই ক'লে," মহাৰাজ, আমাৰো কমলি আহিছে।' ৰজাই গুৰুজনাক ক'লে, " তেন্তে আনক, আনক খৰকৈ।" গৰমালিয়ে কমলি বিচাৰি পৰমানন্দ আতৈক কিতাপৰ দ'মৰ কাষতে পাই কমলিখন আজোৰ মাৰি আনিলে। কমলিখন দেখি ৰজাই ক'লে,"আনা, আনা বেগাতে।" ৰজাৰ হুৰাহুৰি দেখি বামুণে হাত মেলি ইজন সিজন কৰি মূৰৰ ওপৰেৰে নি কমলিখন ৰজাৰ আগত দিলে। গুৰুজনাই কমলিখন নেমেলি নুৰিযাকৈয়ে ওপৰত বহিল। গুৰুজনে তাতে " নাৰায়ণ কাহে ভকতি কৰো তেৰা । গীতটি গালে। চিলাৰায দেৱানে খবৰ লৈ আছিল। তেওঁ খবৰ পালে গুৰুজনে ৰজাৰ ওচৰত বহিছে। চিলাৰাযে দূতক পুনৰ সুধিলে,"গুৰুজনে কি কৰিছে?" সমিধান পালে,গুৰুজনে ভটিমা গাইছে,"এ জয় জয় নৃপতি সুজান, যাকেৰি জ্ঞানীগণ নাহিকে সমান ।' গুৰুজনাৰ গীত ভটিমা শুনি ৰজাই সন্তোষ পালে। গুৰুজনাই গীত গাইছিল ঈশ্বৰৰ গুণ বৰ্ণাই আৰু ৰজাই ভাবিছে," মোৰ নাম দিছে, মোকেই বৰ্ণাইছে।' ৰজাই গুৰুজনাক ক'লে," বাপ, আঠটি সংস্কৃত শ্লোকৰ পদ ভাঙনি কৰিছো আঠ প্ৰকাৰে জোৰাদি, এতিয়া আপুনি তাক ব্যাখ্যা কৰক।' গুৰুজনে সাত প্ৰকাৰে জোৰা দি ব্যাখ্যা কৰিলে। ৰজাই ভাবাৰ্থহে দিছিল ব্যাখ্যাত, গুৰুজনে পৰমাৰ্থ দি ক'লে। গুৰুজনাই ৰজাক ক'লে," মহাৰাজ, ইমানলৈকে পাৰি।" ৰজাই ক'লে বাপ আপুনি যে সাত প্ৰকাৰে কিয় ব্যাখ্যা কৰিছে তাৰ প্ৰমাণ মই পালো মই ৰজা কাৰণে মোক ডাঙৰ কৰি আপুনি সাত প্ৰকাৰেহে ক'লে।" ৰজাই গুৰুজনাক তামোল পাণ দি সন্মান যাচি ক'লে " বাপ, আপুনি আজি যাওঁতগৈ, আগবেলা দেৱানৰ ঘৰত থাকিব আৰু পিছবেলা মোৰ ইয়ালৈ আহিব।' গুৰুজনাই ৰজাৰ পৰা আহি দেৱানৰ ঘৰ পালে। চিলাৰায়ে গুৰুজনাক সেৱা কৰি বাতৰি সুধিছে। গুৰুজনাৰ পৰা সকলো কথা জানি দেৱানে বৰ সন্তোষ পালে।

বিংশ অধ্যায

(ক)

১-২০-১ গুৰুজনে পুৱাতে কৃষ্ণ সেৱা কৰি নাম গাই ভাগৱত পঢ়ি উঠি ভোজন কৰি পিছবেলা ৰাজসভালৈ যায। তেৰাই ৰাজসভাত উচ্চ আসনত বহিব ধৰিলে। তাকে দেখি ব্ৰাহ্মণসকলে চকু পুৰি মৰে।

১-২০ ২ দ্বিতীয় দিনা গুৰুজনে গৈ ৰাজসভাত থিয হৈ ভটিমা ৰচনা কৰি গাইছে,"বন্দো গোবিন্দ গোপীজন- মানন্দা ।" সেই সময়ত বামুণসকলে ৰজাক আশীৰ্বাদ কৰিলে শ্লোক পঢ়ি আৰু ক'লে, পূৰ্ণিমাৰ চন্দ্ৰৰ দৰে হওঁক মহাৰাজৰ শ্ৰী, যশৰ প্ৰকাশ।" শঙ্কৰদেৱে কাব্যৰ শ্লোক মাতি ক'লে,"মহাৰাজ আপোনাৰ যশ, শ্ৰী, ধৰ্ম দ্বিতীযাৰ চন্দ্ৰৰ দৰে প্ৰকাশ হওঁক।" বামুণসকলে ৰজাক ক'লে "মহাৰাজ, শঙ্কৰে আপোনাক শাপিছে দ্বিতীযাৰ চন্দ্ৰ হ'বলৈ, দ্বিতীয়াৰ চন্দ্ৰই গাকে পোহৰাব নোৱাৰে।" গুৰুজনে ক'লে, 'মহাৰাজ মই শাপিছোঁ, নে বামুণে শাপিছে? মই এনে বৰ দিছো দ্বিতীযাৰ চন্দ্ৰৰ দৰে দিনে একলা একলাকৈ বাঢ়ি যাওঁক আপোনাৰ যশ, শ্ৰী, ধৰ্ম, পূৰ্ণিমাৰ চন্দ্ৰ এদিনহে তাৰ পাছত নিতৌ একলা একলাকৈ টুটেহে। এতেকে বামুণে শাপি আপোনাৰ যশ, শ্ৰী, টুটাইছেহে।" ৰজাই মন কৰিলে, বামুণে তেওঁক শাপেহে। তাতে বামুণসকলে লাজ পালে।

১-২০-৩ পিছদিনা গুৰুজনে পুনৰ গৈ চ'ৰাঘৰত উঠি ভটিমা ৰচি গাই ৰজাক প্ৰশংসা কৰিলে

হাসি সভাসদ কৰু বহু থিৰ,
মল্ল নৃপতিৰ সম নাহিকয বীৰ।

।

সেই দিনাও বামুণে ৰজাক খল দিলে,' মহাৰাজ, গঙ্গা, গয়া, কাশী তীৰ্থক্ষেত্ৰ শঙ্কৰে নামানে। 'ৰজাই গুৰুজনাক সুধিলে," হয়নে বাপ?" গুৰুজনাই ক'লে' মহাৰাজ, যুৱাকালত বাৰ বছৰ সকলো তীৰ্থ ঘূৰি স্নান-দান কৰিলো, এতিযাও অলপতে গঙ্গা, জগন্নাথক গৈহে আহিছো।" ৰজাই ক'লে,' বাপ, আৰু এবাৰ যাওঁক।' গুৰুজনে ক'লে, 'মহাৰাজ বয়সে ভাটী দিলে, এতিযা হাঠিব নোৱাৰো আগৰ দৰে আৰু টকাও নাই , নাযাওঁ আৰু।" ৰজাই ক'লে,"বাপ,

খৰছৰ টকা মযে দিম।" গুৰুজনে ক'লে," মহাৰাজ, দেশৰ লোকসকলে যি ধৰ্ম-কৰ্ম্ম কৰে তাৰ চাৰিভাগৰ এভাগ পায় গুৰুৱে, এভাগ পায় পিতৃ-মাতৃয়ে, এভাগ পায় ৰজাই, সেই দেশাত খাই লৈ খৰচ গুণে আৰু বাকী ভাগ পায় কৰ্ত্তাজনে, যদিহে দুখ শ্ৰম কৰি টকা আৰ্জি খৰছ কৰি ধৰ্ম কৰে আৰু যদি সেয়া দোষমুক্ত হয়। সামান্যতম দোষ হ'লেই সকলো অনৰ্থ। এতেকে মহাৰাজ, আপোনাৰ টকা লৈ খৰছ কৰি তীৰ্থলৈ গ'লে মোৰ লাভ হ'ব কি? তেনেকৈ নক'ব আৰু নাযাওঁ।"

১-২০-৪ তাৰ পিছদিনা গৈ গুৰুজনে ৰজাৰ উৎসাহ বঢ়াই ৰজাকো জোৰা দি কৃষ্ণৰ গুণ বৰ্ণাই গাইছে ফাৰ্ছি ভাষাত ভটিমা ৰচনা কৰি।

পেখিযে চানুৰ সভা মাজে যাই।
চুনক ৰাজ আজ্ঞা ৰাম গোসাঁই।।

।

সেইদিনা প্ৰজাই বহুত পশুৰ মাংস নি ৰজাক ভেটিলে। সেই মাংস ৰজাই গুৰুজন আৰু বামুণকো দিলে। ৰজাই সকলোকে ক'লে," কালিলৈ আপোনালোক সকলোৱে মাংস ভোজন কৰি দুই পৰতে ৰাজসভালৈ আহিব।" পিছদিনা বামুণে খাই লৈ ডেৰ পৰতে আহি চ'ৰাঘৰত বহিল। গুৰুজনে শৌচ, শুদ্ধি, স্নান, কৃষ্ণসেৱা নাম, ভাগৱত পাঠ কৰোঁতে বেলা দুপৰ হ'ল। আকৌ চাউল সিজাই ভোজন কৰোঁতে গ'ল চাৰি দণ্ড। গুৰুজনে চ'ৰাঘৰ গৈ পালে তিনিপৰত। গুৰুজনে গৈ পোৱাত বামুণে ৰজাক গোচৰ দিলে," মহাৰাজ আপোনাৰ কথা শঙ্কৰে নামানে। কালি আপুনি দুই পৰতে সকলোকে আহিব দিছিল আৰু শঙ্কৰে আজি আহিছে তিনিপৰত। আমি ডেৰপৰতে আহি আছো।" ৰজাই গুৰুজনাক সুধিলে," হয়তো বাপ, আজি দেখোঁ বেলা হ'ল, কিয়?" "গুৰুজনে ক'লে," মহাৰাজ, শৌচ, শুদ্ধি, স্নান, কৃষ্ণসেৱা, নাম-পাঠতে গ'ল দুই পৰ, ভোজন কৰোঁতে গ'ল চাৰিদণ্ড আৰু চাৰি দণ্ড জিৰাই অহা হৈছে।" বামুণসকলে ক'লে,' আমি সেইবোৰ একৰি- নেখাই আহিছোনে?" গুৰুজনে ৰজাক ক'লে," মহাৰাজ, বামুণসকলক মুখ ধুবলৈ পানী- খৰিকা আৰু চৰিয়া দিয়ক।' ৰজাই সেইবোৰ দিয়ালে। সকলো বামুণে মুখ ধুলে। পাছত সেই পানী

নিগৰাই চাই দেখিলে তাত লেটেকু-পনীয়াল সমান ডাঙৰ ডাঙৰ মাংসৰ টুকুৰা পৰিছে। গুৰুজনেও সেইমতে মুখ ধুলে। তাত ফটিকৰ ধাৰ যেন নির্মল পানী পালে। ৰজাই ক'লে ' বামুণৰ জাতি-কুলেই নাই যেন পাইছো।" বামুণে অতো লঘু হ'ল।

১-২০-৫ আৰু এদিন গুৰুজনাই ৰজাক আশীর্বাদ কৰিলে উৰিষা আৰু ফাৰ্চি ভাষা মিহলাই ঠাইতে ভটিমা ৰচনা কৰি গাই--

জয় জয় দিশা ইশা জগ হামি।
লীলা কণ্ড ভক্ত ভাৰ উত্তাৰি।। ।।*

সিদিনা ৰজাই ৰাজসভাত ক'লে," সভাসদসকল, আপোনালোকৰ কোনে পাৰে ভুৰুকাত হাতী ভৰাই আনিব লাগে।" সভাৰ শেষত সকলো সভাসদ গ'ল। গুৰুজনাই তুলাপাতত হেঙ্গুল হাইতালেৰে যত্নেৰে হাতী আঁকি চুঙাত ভৰাই মুখত সাঁফৰ মাৰি লৈ ৰাজসভালৈ গ'ল। বামুণসকলো গৈছে। ৰজাই কাৰেঙৰ পৰা ওলাই ৰাজসভাত বহিযে ক'লে ' কোনোবাই ভুৰুকাত হাতী আনিছেনে?" বামুণসকলে ক'লে ' মহাৰাজ ঈশ্বৰৰ শক্তি হ'লেহে ভুৰুকাত হাতী ভৰাব পাৰি। আমি কেনেকৈ পাৰিম?' তেতিয়া গুৰুজনাই ৰজাৰ হাতত ভুৰুকাটো দিলে। ৰজাই চুঙাৰ মুখখন খুলি চাই দেখিলে হাতী যেন জীযাহে, খায খায় কৰি ফুৰিছে। তাকে দেখি সকলো সভাসদ আশ্চাৰ্য্য -অদ্ভুত মানিলে। সকলোৱে ক'লে, এনে কাৰ্য্য মানুহৰ নহয ঈশ্বৰৰহে। বামুণসকলে লাজ পাই অধোমুখে ৰ'ল। ৰজাই গুৰুজনাক অশেষ প্ৰশংসা কৰিলে।

১-২০-৬ আৰু এদিন ৰজাৰ বাৰীচোৰাই জালুক নি ৰজাক ভেটিলে। ৰজাই তামুলীক ক'লে,' সকলো সভাসদকে জালুক ভগাই দিয়া।' তামুলীয়ে জালুক ভগাই দিছে। বামুণে জালুক পাযে গাল মাৰি খাবলৈ ধৰিলে। বামুণে ৰজাক ক'লে ' মহাৰাজ আমি আদৰ কৰি জালুক ল'লো, খালো প্ৰসাদ বস্তু, শঙ্কৰে নলয নাখায, তেওঁ আপোনাক ৰাছে।" ৰজাই ক'লে, বাপ হয়তো, কিয আপুনি ভোজন কৰা নাই? গুৰুজনাই ক'লে মহাৰাজ ইযাক খালে পক্ষীৰ লাদ খোৱাৰ সমান জাত যায, প্ৰাযশ্চিত্ত হ'ব লাগে। ৰজাই সুধিলে,

* ৰুকপটাৰ পুখুৰী পাৰৰ বাহাৰ চৰিত মতে গুৰুজনে সেই মাংস নি নিজে নাখাই মাটিত গাঁত খান্দি পুতি থৈছিল।

'কেনেকৈ?" গুৰুজনাই ক'লে," সেই জালুকবাৰীত থোঁকা* পুতি তাৰ ওপৰত চক থৈ তাত পানী থোৱা হয়। ফেচুলুকা চৰায়ে সেই চকত পানী খাই লাদে, সেই পানীত ধুই জালুক আনিছে, হয়নে নহয় সোধক।" বাৰীচোৱাই ক'লে,"মহাৰাজ হয়, অইন দেশত জালুক নাই, চৰাইয়ে ঠোঁটত জালুকৰ সঁচ নিযে বুলি তেনে বুদ্ধি কৰি থৈছো।" তেতিয়া ৰজাই গুৰুজনাক প্ৰশংসা কৰিলে আৰু বামুণক নিন্দা কৰি ক'লে," পক্ষীৰ লাদো খায়, এই বামুণৰ জাতি-কুলেই নাই যেন পাওঁ।"

১-২০-৭ এদিন বাৰীৰখীয়াই কল পকাই নি ৰজাক ভেটিলে। ৰজাই কল সকলোকে ভগাই দিয়ালে। বামুণে কল পোৱা মাত্ৰকে ভোজন কৰি ৰজাক গোচৰ দিলে,"মহাৰাজ, শঙ্কৰে আপোনাৰ বস্তু ঘৃণায়।" ৰজাই গুৰুজনাক সুধিলে," বাপ কিযনো ভোজন কৰা নাই?" গুৰুজনাই ক'লে " মহাৰাজ, ইয়াৰ সজ-উত্তম লোকে ভোজন কৰিব নাপায়।" ৰজাই সুধিলে," কিয়?" গুৰুজনাই ক'লে," মহাৰাজ, শৌচ-শুদ্ধি নকৰি, মাটি-পানী নলৈ, ব্যভিচাৰী হৰিবিমুখীযা শব তুল্য জীৱই চোৱা-চুই কৰি এই কল আনিছে, এতেকে খোৱা নাই। ৰজাই বাৰীৰখীয়াক কথাটি সুধিলে। সি ক'লে," মহাৰাজ হয়, মই গৃহস্থী হজুৱা, পশুৰ লগৰ, মই কি নিযম নীতি জানো?" ৰজাই বামুণক তাতো নিন্দা কৰিলে। বামুণে লাজ পালে।

১-২০-৮ এদিন উজনিৰ মুদৈয়ে এচক জালুক ৰজাক উপহাৰ দিলে। ৰজাই সেয়া সকলোকে ভগাই দিয়ালে। বামুণে পোৱা মাত্ৰকে গাল মাৰিলে আৰু ৰজাক গোচৰ দিলে," মহাৰাজ, শঙ্কৰে আপোনাৰ বস্তু বাছে, তেওঁ জালুক সেই নি পেলাব, সেয়েহে খোৱা নাই।" ৰজাই গুৰুজনাক সুধিলে,' বাপ মোক কিবা ভেদভাব কৰিহে নাখায় হ'বলা।" গুৰুজনাই ক'লে,' মহাৰাজ, ইয়াৰ য'ত জন্ম, পূৰ্বতে মই তাত আছিলো। তাত গৃহস্থই পকা জালুক নি চকত পানী দি উতলায। তাৰ পাছত সেই জালুক বন্দীয়ে ভৰিৰে গছকি মাৰিৰে লৰাই ৰ'দত শুকাই টোপোলা বান্ধি থয়, মুদৈয়ে সেই জালুক আনিছে। সাত বাৰ ধুলেহে সেই জালুক পানীয়ে নিৰ্মল কৰে। তেতিয়াহে খবলৈ উত্তম।" ৰজাই কথাটি মুদৈক সুধিলত মুদৈয়ে স্বীকাৰ কৰিলে। গুৰুজনাই ৰজাক ক'লে, "মহাৰাজ

পানী এচক আনক, প্ৰমাণ চাওঁ।" ৰজাই পানী অনালে। ৰজাই জালুকবোৰ খুৱাই নিগৰাই চাই দেখিলে চকুৰ তলিত তামোলৰ সমান ডাঙৰ মলি পৰিছে। ৰজাই দেখি আশ্চৰ্য্য হ'ল। বামুণক ৰজাই পৰিহণা দিলে। বামুণে লাজ পালে।

১-২০-৯ এদিন গুৰুজনাই পথেৰে গৈ আছে। এজন লোকে আন এজন লোকক শাস্তি দি আছিল। কষ্টত ব'ব নোৱাৰি শাস্তি খোৱা মানুহজনে ৰাম নাম ল'লে। শাস্তি দিয়া মানুহজনে ধমকি দি ক'লে," কি নাম লোৱা, মুখত ধৰ।" গুৰুজনাই তাকে শুনি হৰি হৰি স্মৰি ৰাজ আলি এৰি আন পথেৰে গৈছে, তাক দেখিব নাপায় বুলি।

১-২০ ১০ নৰনাৰায়ণ ৰজাই চাৰিটা শ্লোক কৰিছিল-- "নখানবাদন্তাকেশা ।" তেওঁ গুৰুজন আৰু ব্ৰাহ্মণক তাৰ অৰ্থ ক'বলৈ ক'লে। বামুণে ক'লে, "নখানবাকেশাদন্তাখানত্যাগন্তি অপূজ্যাক পৰ্শে স্নানং । অৰ্থাৎ নখ কাটিলে চুৱা, ছুলে স্নান কৰিব লাগে। চুলি খুৱালে-সৰিলে অশুচি, পানীত ডুব দিব লাগে। দাঁত সৰিলে, তাক ছুলে স্নান কৰিব লাগে। নৰ খান দালে অনাদৰ পায়, অপাত্ৰ-অপূজ্য হয়, এই বুলি বামুণে ব্যাখ্যা কৰিলে। গুৰুজনাই ক'লে,' মহাৰাজ, বাঘ, গাহৰি, ভালুক, ম'হ, হাতীৰ নখ-দাঁত লোকে সোণ ৰূপৰ আণ্ডুঠিত বান্ধৰ কৰি পিন্ধে, কণী-মণি-দাপোণ সাজে আৰু দাৰ্জি কাটাৰীৰ নাল আদি লগায়, এতেকে শুচি, পূজ্য। পশুৰ নোম ধুই শুদ্ধ কৰি লোকে চন্দ্ৰতাপত দিয়ে, ভেৰা ছাগলীৰ নোমেৰে কম্বল, লেপ, তুলী, দলিচা [illegible] ল'য় আৰু সেই বস্তু ঈশ্বৰৰ কামতো লগায়, এতেকে শুচি, পূজ্য। নৰদেহা দেৱতাবো দুৰ্লভ, ব্ৰহ্মাবো প্ৰাৰ্থনীয়। নৰ দেহাত হৰি ভজি ভক্তি আৰ্জি হৰি গুণ গাই সংসাৰ তৰি পৰম্পদ বৈকুণ্ঠ পায়, এতেকে নৰ দেহা শুচি, পূজ্য। হৰি বিমুখ লোকেহে জীয়া শৱ, অসুৰ, ৰাক্ষস, তাক ছুলে স্নান কৰিব লাগে, সি অপূজ্য।" ৰজাই ক'লে,"বাপা, মোৰ মনেৰেও সেই ভাবেৰেই কথা হৈছিল, বামুণসকল গোটেই মূৰ্খ, একো নাজানে।" এই বুলি ৰজাই বামুণক পৰিহণা দিলে। ৰজাই গুৰুজনাক আদৰ সন্মান-প্ৰশংসা কৰি তেওঁ পিন্ধা সোণ খতোৱা দগলা চোলাটো গুৰুজনাক দিলে। সেই চোলাটো পিন্ধি গুৰুজনাই আলিয়েদি গৈছিল। বামুণসকলে ৰজাৰ পৰা ৰং ভয় খাই লগুণত ধৰি গুৰুজনাক ক'লে,"এইখিনিতে যেন কওঁ আৰু।"

গুৰুজনাই তেওঁলোকক ক'লে," তোমালোকে যদি একো বিঘিনি নকৰা মযো একো নকৰো আৰু যদিহে বিঘিনি কৰা, যুঁজোৱা মযো শুদাই নেৰো।"

১-২০-১১ গুৰুজনাই বাটেৰে আহি থাকোঁতে মামেৰি জানৰ দলংখন ভাগি পৰিল। অনেক মানুহৰ হাত ভৰি ভাঙি সিহঁত খোৰা-লেঙেৰা হ'ল। দলংখন ভাঙি যাওঁতে এজন মানুহে ৰাম কৃষ্ণ হৰি বোল, হৰি বোল, হৰি বোল উচ্চাৰণ কৰিলে। গুৰুজনাই দলংখনৰ আনটো মূৰ পোৱাতহে দলংখন ভাগিছিল। সেই সময়ত গুৰুজনাই এটি গীত ৰচনা কৰিলে-" বোলোহ ৰাম নাম মুকুতি নিদানা। বুলিতে এক শুনিতে শত নিস্তাৰা ।।" লোকজনে ৰাম হৰি বোল বোলা শুনি গুৰুজনে তেওঁক ডগলাটো দি দিলে। পিছদিনা বামুণে ৰজাক গোচৰ দিলে," মহাৰাজ অনেক টকাৰ বস্ত্ৰ আপুনি স্নেহ কৰি শঙ্কৰক দিয়ে; কিন্তু তেওঁ তাক ঘৃণায়, নল'য়, বিলাই দিযে সামান্য চাকৰক।' ৰজাই গুৰুজনাক ক'লে,' বাপ, অ'ত টকাৰ বস্ত্ৰ আনক কিয় দিলে? মই মতেহে আপোনাকহে পিন্ধিব দিছিলো।' গুৰুজনাই ক'লে," মহাৰাজ, আপোনাৰ দেশত যিজনে ধৰ্ম-কৰ্ম কৰে; নাম লয় তাৰ আধা ভাগ আপুনি পায়। দলংখন ভাঙোঁতে লোক এজনে পৰম মঙ্গল কৃষ্ণৰ নাম লৈছিল, সেই বাবেহে তেওঁক চোলাটি দিলো আপোনাৰ মঙ্গল চিন্তি।" ৰজাই ক'লে," হয়, এই মূৰ্খ বামুণসকলে একো নাজানে।" এই বুলি ৰজাই বামুণক গৰিহণা দিলে। বামুণে অত্যন্ত লাজ পালে।

১-২০-১২ এটা সময়ত মহাৰাজৰ ওচৰলৈ মাল আহিল। সি দল বাজি দেশে দেশে মালক জিনি আহিছিল। আহিয়েই সি যুঁজিবলৈ মাল বিচাৰিলে ৰজাক। ৰজাই ক'লে," আজিলৈ থাকা, এদিনৰ বিশ্ৰামটো লোৱা; কালিলৈ মাল দিম।" ৰজাই ৰাজ্যৰ সকলো মালক মাতি সুধিলে। কোনো দাঙি মালে সাহস নকৰিলে, ৰাজ্যৰ গোটেই মালে পিছ হুঁহকিলে আৰু ক'লে,"মহাৰাজ, সি বৰ ভৰা মাল।" ইয়াকে জানি ৰজাই অসন্তোষ মনেৰে বহি আছিল। শঙ্কৰদেৱে সেইসময়ত খবৰ পাই গৈ ৰজাৰ ওচৰ পালে। ৰজাক দেখি গুৰুজনাই সুধিলে;" মহাৰাজ দেখোঁ অসন্তোষ মনেৰে আছে?" ৰজাই ক'লে,"বাপ, মাল আহি যুদ্ধ খুজিছে, মাল দিম বুলিছিলো; কিন্তু দাঙিয়ে সাহস নকৰে, এতিয়া লাজহে পাম।" মযে চেষ্টা কৰিব পাৰো যেন দেখো; পিছে জিকিলে একো কথা নাই; কিন্তু হাৰিলে

গোটেই দেশখনে লাজ পাব।" গুৰুজনাই ৰজাৰ ওচৰৰ পাৰা উঠি গ'ল। গুৰুজনাই ভঁৰালীৰ ওচৰলৈ গৈ সুধিলে," হেৰা, মালক সিধা কেনেকৈ দিছা?" "ভঁৰালীয়ে ক'লে,"বাপ, লোণ, তেল, খৰি, চাউল আৰু পহুৰ মাংসও দিছো।" গুৰুজনাই ক'লে,"তেনেকৈ নিদিবা, এপাচি ধান, গোটা বাঁহ, গোটা সৰিয়হ আৰু জীয়া পহু দিবা আৰু সিঁ সুধিলে ক'বা, আমাৰ মালক তেনেকৈ দিওঁ আৰু তোমাকো দিছো। আৰু যদি সোধে," তইঁতৰ মালে কেনেকৈ খায়?" তেতিয়া এই বুলি ক'বা আমাৰ মালে ধান মোহাৰি ফু মাৰি তুহঁ গুচাই চাউল উলিযায়, সৰিয়হ চেপা মাৰি তেল উলিযায, হাতেৰে পিটিকি বাঁহ ভাঙে আৰু পহু চোঁচা মাৰি ছাল বখলিযাই ৰান্ধি খায।" ভঁৰালীযে সেইমতে সিধা দিলে আৰু মালে সুধিলত সেই সেই মতে ক'লে। তাকে শুনি মালে ভাত পানী এৰি ক'লে," সকলো দেশ ঘুৰিলো এনে মালৰ কথা শুনা নাই, এনে মাল লগ পোৱা নাই। মালৰ এনে বল হ'লে কালিলৈ সি মোৰ জীৱটি ল'ব।" এই বুলি ভয খাই ৰাতিয়ে মাল জাকে সৈতে পলাল। ৰজাক খবৰ দিযা হ'ল," মহাৰাজ, মাল ৰাতিযে পলাল মণ্ডপৰ'খৰছ এৰি। কালি শঙ্কৰে বুদ্ধি দিছিল এইমতে আৰু মালে ভয খাই পলাল।" ৰজাই হাঁহি হাঁহি বালিচত চপৰিযালে। আবেলি গুৰুজন আহিলত ৰজাই ক'লে " বাপ, এনে বুদ্ধি দিছিল কালি, ভাল ৰক্ষা কৰিলে মোক।"

১ ২০-১৩ চিলাৰায দেৱানে বিজযপুৰত গড-নগৰ পাতি সোণকোষ নৈক সীমা কৰি ৰাজ্য পাতি তাৰ ৰজা হ'ল। নৰনাৰাযণ ৰজাই শুনি খং কৰি চিলাৰাযৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ দিলে। চিলাৰাযে তেওঁৰ একশ গৰাকী পত্নীক যুদ্ধত আগ কৰি পঠালে। ভাতৃ-বধুক দেখি নৰনাৰায়ণ ৰজাই যুদ্ধ এৰি গুচি আহিল। গুৰুজনে দুযোজন ৰজাকে মাতি আনি আনেক শাস্ত্ৰৰ দৃষ্টান্ত দি, নহুষ,খটাঙ্গ, যযাতি, মান্ধাতা, দিলীপ সগৰ এই সকল ৰজাৰ আহিঁ কৈ আৰু গীতাৰ যুক্তিৰে দুযোজনকে মিলাইছে।

১ ২০ ১৪ নাৰাযণ কলচি নামেৰে এজন ভিক্ষুক ব্ৰহ্মণ আছিল। দূতে নৰনাৰাযণ ৰজাক ক'লে ' মহাৰাজ নাৰাযণ কলচি আহিছে। ৰজাই বুজিলে সেয়া নাৰাযণ তেলৰহে কলহ। ৰজাই ক'লে, ' সেয়া নি ভঁৰালৰ তলত বান্ধি থোৱা।" দূতে নাৰায়ণ কলচিক ধৰি নি বান্ধি থ'লে। কলচিযে তাতে ছযমাহ

পৰি আছিল। বামুণৰ শৰীৰ শুকাই মৃত্যু মুখত পৰা যেন হ'ল। বামুণে এদিন ভঁৰালীক লগ পাই ক'লে,' বোপা ঐ, মই ৰজাৰ একো দোষ কৰা নাই, ভিক্ষা বিচাৰিছিলো, ইচ্ছা হ'লে দিব পাৰে আৰু নিদিলে মই যাব পাৰো অকাৰণতে মোক বান্ধি এতিয়া প্ৰাণে মাৰিব ওলাইছে; কথাটি তুমি ৰজাক জনাবা।" ভঁৰালীয়ে ৰজাক ক'লে," মহাৰাজ নাৰায়ণ কলচি ব্ৰহ্মাণৰ শৰীৰ পাৰেহে। ৰজাই সুধিলে,' কেনেকৈ? আনাচোন। বামুণক ধৰি উঠাই আনিবকে নোৱাৰি। ৰজাই ব্ৰহ্মাণ দেখি ক'লে," কি মূৰ্খ দূত, একো নাজানি ব্ৰহ্মাণক দুখ দিছ অ'ত দিন। ভঁৰালীয়ে নক'লে মৰিলেহেঁতেন।' ৰজাই ব্ৰাহ্মণৰ দাঢ়ি চুলি কটাই, খাৰ তেঞাৰে স্নান কৰাই পঞ্চামৃত খুৱাই নতুন কাপোৰ পিন্ধাই টকা-বস্ত্ৰ উপহাৰ দি পঠাই দিলে। এই ঘটনাৰ পাছত ৰজাই হুকুম জাৰি কৰিলে," দোকানী-বেপাৰী চাকৰ চিপাহী পিযদা ধোপধৰা গৰমালি ভঁৰালী, মহলীয়া সদাগৰ, নট ভাট সকলোৱে সংস্কৃত শিকক, অমৰ ব্যাকৰণ শিকক।" তেতিয়া ৰজাৰ আদেশ মতে সকলোৱে সংস্কৃত শিকিছে।

১-২০ ১৫ এনেতে পশ্চিমৰ পৰা কবিচন্দ্ৰ নামেৰে পণ্ডিত আহি পালে তেষষ্ঠি জন শিষ্য লগত লৈ। তেওঁলোকে ৰজাৰ চ'ৰাত উঠি হৰিধ্বনি দিলে। ৰজাই শুনি তেওঁলোকক মতাই নি কি লাগে সোধালে। তেওঁলোকে ক'লে তেওঁলোকক পণ্ডিত লাগে তৰ্ক কৰিবলৈ। ৰজাই ৰাজ্যৰ পণ্ডিতসকলক মাতি আনি সুধিলে। পশ্চিমৰ পণ্ডিতৰ মুখ দেখিয়ে ৰাজ্যৰ যত পণ্ডিত আছিল সকলোৱে পিছ হুঁহকিল। ৰজাই লাজ পাই আৰু একো উপায় নেদেখি পশ্চিমৰ পণ্ডিতক কোৱালে," আমাৰ দেশত ব্ৰাহ্মণে ব্ৰাহ্মণক জয় কৰিলে কি যশখ্যা হ'ব বা পাম? আমাৰ দেশত শঙ্কৰ নামেৰে শূদ্ৰ লস্কৰ এজন আছে ,তেওঁক জয় কৰিলে দেশৰ সৈতে আমি সকলোৱে হাৰ মানিম।" পাছত কবিচন্দ্ৰ পণ্ডিতৰ শিষ্যবোৰে ৰাজাখনত শঙ্কৰক বিচাৰি ফুৰিছে, বিচাৰি পোৱা নাই, কোনেও পোনপটিয়াকৈ নকয় খৰিভাৰী পৰ্য্যন্ত সকলোৱে সংস্কৃত কয়। তেওঁলোকে একো তত্ত্ব নাপাই ক'লে এইখন দেশৰ সকলোৱে পণ্ডিত হৈছে।" এনেকৈ এজন শিষ্যই বিচাৰি গৈ চিলাৰায় দেৱানৰ ঘৰ পালে। তেওঁ দেখিলে গুৰুজনে চোতালত বহি নৱম স্কন্ধ ভাগৱত লিখি আছে। শিষ্যজনে গুৰুজনাক নিচিনি

সুধিছে,“শঙ্কৰ লস্কৰনো কাক কয়? তেওঁ ক'ত থাকে?” গুৰুজনাই ক'লে,“শঙ্কৰ লস্কৰ ইয়াতে থাকে।” শিষ্যই পুনৰ সুধিলে,“ তুমিয়ে শঙ্কৰ লস্কৰনে?” গুৰুজনাই ক'লে,“ মই নহওঁ, মই তেওঁৰ দাসহে।” শিষ্যই সুধিলে,“ তুমি শূদ্ৰনে?” গুৰুজনাই হয় বুলি ক'লে। শিষ্যই পুনৰ সুধিলে গুৰুজনাই কি শাস্ত্ৰ লিখিছে বুলি। গুৰুজনাই ক'লে,‘ নৱম স্কন্ধ ভাগৱত।” শিষ্যই ক'লে,“ তুমি শূদ্ৰ, ভাগৱত লিখব-পঢ়িব নোৱাৰা।” গুৰুজনাই ক'লে,“ শূদ্ৰই ভাগৱত লিখিব-পঢ়িব পায়, দ্বিজ বধু[1] সকলেহে নাপায়।” শিষ্যই সুধিলে, “দ্বিজবধু কাক বোলে?” গুৰুজনাই ক'লে,‘মই কিয় ক'ম, তোমাৰ অধ্যাপকক সুধিবা, তেওঁ ক'ব আৰু যদি তেওঁ নোৱাৰে হাৰ মানি মোক সুধিবা, মই ক'ম।” গুৰুজনাই পুনৰ ক'লে,“ শূদ্ৰই যে ভাগৱত পঢ়িব নোৱাৰে বুলি ক'লা এতিয়া শুনা--

ইটো মহাভাগৱত দ্বিজসবে পঢ়ে যদি
হোৱে অতি তাৰ মন শুদ্ধি।
ক্ষত্ৰিয় পঢ়িযা পাইবে সসাগৰা বসুমতি
শূদ্ৰে পঢ়ি পায নৱ-নিধি।।’

দ্বাদশ স্কন্ধৰ পদ মাতি গুৰুজনে আৰু ক'লে, চাৰিও জাতিযে ভাগৱত পঢ়িব পায।’ গুৰুজনে সুধিলে,“ তোমালোক ক'ৰ পৰা আহিছা?” শিষ্যই উত্তৰত ক'লে নদীয়া শান্তিপুৰৰ পৰা আহা বুলি। গুৰুজনাই সুধিলে,“ কিমান দিনৰ পথ অতিক্ৰম কৰি আহিছা? শিষ্যই ক'লে,‘ তিনি মাহ ফুৰিছোঁ দেশখন ঘূৰি, তৰ্ক কৰি।’ গুৰুজনাই সুধিলে,‘ ভোজন একা?’ শিষ্যই উত্তৰত ক'লে, “য'তে যাওঁ ত'তে চাউল মিলে।” গুৰুজনাই ক'লে,‘ তোমালোকৰ জাতিযে মৰিল। তিনি দিন শূদ্ৰৰ চাউল খালে ব্ৰাহ্মণৰ জাত যায়।” গুৰুজনে তেওঁলোকে স্নান কৰিছে নে নাই সুধিলে। শিষ্যই কৰা নাই বুলি ক'লে। গুৰুজনে ঘৰৰ চালৰ ওপৰেৰে বেলিটো চাই দেখিলে ন ঘটি বেলা হৈছে। গুৰুজনাই ক'লে,“ এতিয়া আৰু কাক স্নানহে হ'ব। উত্তম বৈষ্ণৱ-বিপ্ৰৰ ব্ৰহ্মমুহূৰ্ত্তত অমৃত জলেৰে, চাৰি দণ্ডত দুগ্ধ জলেৰে, এপৰত শীতল জলেৰে ডেৰ পৰত খালি জলেৰে আৰু

---

(১) দ্বিজবধু দ্বিজবধু মানে অধম দ্বিজ। দ্বিসকলে কন্যা বিক্ৰী কৰে নিজৰ নিত্য কৰ্ম নাচাবে, তেওঁলোকক দ্বিজবধু অৰ্থাৎ অধম দ্বিজ বোলে। (শব্দ সম্ভাৰ কালীনাথ)

তাৰ পাছত ৰক্তময় জলেৰে স্নান হয়। ব্ৰাহ্মণৰ প্ৰত্যুষতে স্নান-সন্ধ্যা-তৰ্পণ-আহ্নিক-গায়ত্ৰী, এযা বেদৰ নীতি।" শিষ্যই গৈ অধ্যাপকক ক'লে," শঙ্কৰক লগ নাপালো, তেওঁৰ দাস এজনকহে লগ পালো। দাসজনে ভাগবত লিখি আছিল, মই শূদ্ৰে ভাগবত পঢ়িব নাপায় বুলি কোঁৱাত তেওঁ তাক খণ্ডন কৰি দ্বিজবধু সকলেহে পঢ়িব নাপায বুলি ক'লে। মই দ্বিজবধু কাক কয় বুলি সোধাত তেওঁ ক'লে,"তোমাৰ গুৰুত সোধাগৈ আৰু যদি তোমাৰ গুৰুৱে নোৱাৰে হাৰ মানি মোক সুধিবা, মই ক'ম।" এনেকৈ কৈ পঠাইছে।" সকলো শিষ্যই গোটেই নিশা কষ্ট কৰি ভাগবত, পুৰাণ, ৰামায়ণ, গীতা, শ্ৰুতি, ব্যাকৰণ, অমৰ কাব্য, জ্যোতিষ, সংহিতা পঢ়ি আৰু আন আন শাস্ত্ৰ মিলাই চাই দ্বিজবধুৰ অৰ্থ নাপালে। তেওঁলোকে দ্বিজবধু কোন নাপাই ক'লে," শঙ্কৰৰ দাসেই ইমান, শঙ্কৰে পালে বা কি কৰিব? এই বুলি তেওঁলোকে নিশাৰ ভিতৰাতে পলাল।

ৰাতিপুৱা ভঁৰালীয়ে খাদ্য সামগ্ৰী লৈ গৈ দেখিলে পণ্ডিতসকল নাই। তেতিয়া কাউৰীযে ওচৰৰ গছৰ ডালত পৰি ৰমলিয়াইছিল। ভঁৰালীয়ে আহি ৰজাক ক'লে ' মহাৰাজ বামুণসকল নিশাই পলাল।" ৰজাই ক'লে " শঙ্কৰক লগ পাইছিল হ'ব লাগে। ভাটীবেলা গুৰুজনে ৰজাৰ ওচৰলৈ যোৱাত ৰজাই ক'লে " বাপ বামুণে গৈছিলনে আপোনাৰ তালৈ?" গুৰুজনাই ক'লে,' মহাৰাজ, বামুণক লগ পাইছো। ৰজাই সুধিলে,' বাপ, আপুনি কিবা ক'লেনে? ' গুৰুজনাই ক'লে, মহাৰাজ এনে ধৰণৰ বাদ-বিবাদ হৈছিল। ' ৰজাই বালিচত চাপৰিযাই হাঁহিলে। ৰজাই ক'লে,' ভালেহে বামুণে পলাল ৰাতি ভয় খাই। আপোনাৰ কৃপাত আমাৰ মৰ্যাদা ৰ'ল। আমাৰ যি পণ্ডিত আছে মুখ মেলিবই নোৱাৰে সিহঁতৰ আগত সাহসেই নকৰিলে। পুৱা আপুনি মোক লগ নোপোৱা হ'লে লাজতে মৰিলোহেঁতেন মই। ভাল ৰক্ষা কৰিলে আপুনি মোক। তাৰ পাছত ৰজাই পাঁচটি ৰূপৰ টকা, এযোৰ কাপোৰ দি গুৰুজনাৰ আগত দণ্ডৱতে পৰি অনেক স্তুতি প্ৰাৰ্থনা কৰি ক'লে বাপ মই মুৰ্খ, দুষ্ট বামুণৰ কথা শুনি আপোনাক অনেক কুবাক্য কৈছিলো এতিয়া দেখিলো আপুনিয়ে ঈশ্বৰ, গৰ্বত থাকি মানিব নোৱাৰাতহে মৰিছো। আপুনি মোক ক্ষমা কৰি মোৰ দোষ মৰিষণ কৰিলে বুলি কওঁক তেতিয়াহে মই ৰক্ষা পাম, নহ'লে সৰ্বনাশ হৈ মৰিলো আৰু।" ৰজাৰ বাৰ

স্তুতি ভক্তিত সন্তুষ্ট হৈ গুৰুজনে ক'লে," মহাৰাজ উঠক মই ক্ষমা কৰিছো।" গুৰুজনাই ক'লে," মহাৰাজ আপোনাৰ অঙ্গিকাৰ ভ্ৰষ্ট হ'ল ৰাখক।" ৰজাই সুধিলে " বাপ, কি উপায় আছে?' গুৰুজনে ক'লে," উপায় আছে।" তেতিয়া কৃপালু গুৰুৱে দয়া কৰি ক'লে," মহাৰাজ, মানুহৰ গাৰ বস্ত্ৰই ছাল, মনৰ সঙ্কল্পত হাতৰ জোখেই হাড। গুৰুজনাই হাতৰ জোখেৰে এডাল মাৰি আৰু গাৰ কাপোৰখন ৰজাক দিলে। ৰজাই সেই কাপোৰখন এটি পথত চোঁচৰাই চোঁচৰাই মাৰিৰে কোবাই অঙ্গিকাৰ ফলিযালে।

(খ)

১-২০-১৬ মাধৱদেৱে গণককুছিৰ পৰা বেহাৰলৈ যোৱাৰ পথত বটিযামাৰীত শূদ্ৰা পাটগিৰিৰ তাত ৰ'ল। পাটগিৰিযে তেৰাক পৰম শ্ৰদ্ধা কৰি তিনি দিন ৰাখি বংশৰ সৈতে তেওঁলোক সকলোৱে ভকত হ'ল। শিলৰ পখলি এটি চোতালৰ এমূৰত আছিল, মাধৱদেৱে তাতে উঠি স্নান কৰিছিল। পাছত সেই শিলত মাহাত্ম্য ওলাল। শিলটো ঘামি পানী স্ৰবি থাকে। গৃহস্থই সপোন দেখি শিলৰ ওপৰত হৰি গৃহ কৰিলে। তাৰে পৰা পিছদিনা গৈ মাধৱদেৱে হাকমাত ৰৈছে। বাটত মানকাছাৰত জেমাল কছাৰীৰ গৃহত ৰৈ গৈছে।

১ ২০ ১৭ দেবদত্ত অধ্যাপকৰ পঢাশালি বাটৰ কাষতে। সেই পঢাশালিত ছাত্ৰই শব্দ ধাতু সূত্ৰ সন্ধি,বৃত্তি আৰু অমৰকোষ পঢিছে। শব্দবোৰ দূৰৈলৈকে গহীন ভাৱত শুনা গৈছিল। তাকে শুনি মাধৱদেৱে চিন্তা কৰি ব্যাকৰণৰ তত্ত্ব আনি ঘোষা ৰচনা কৰি আতৈসকলক শুনাইছে-

স্মৰহু গোবিন্দ মূঢ
ভজহো গোবিন্দ মূঢ,
বোলোহো গোবিন্দ সৰ্বক্ষণে।
মৰণ সন্নিকত হ'লে গোবিন্দোহে ৰাখিব
নাৰাখিব ডুকৃঞ্‌কৰণে।

তেতিয়া বাকলি ৰাম আতৈৰ পুত্ৰ ৰাম আতৈযে গুৰুজনাক সুধিছে, 'বাপ,

---

(২) ডুকৃঞ্‌কৰণে সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ এটি সূত্ৰ ৰ ধাতুৰ কৰণ অৰ্থত ইত্যাদি।

ব্ৰাহ্মণৰ বৃত্তি বেদ ধৰ্ম, কিন্তু চাউলৰ আশাত পঢ়াওঁতে শুনাওঁতে বুঢ়া, আধাবুঢ়া হযগৈ, তথাপি হৰি ভজি জীৱলৈ চিন্তা নকৰে আৰু দেহৰ বৃত্তিৰ অৰ্থে পণ্ডিত হৈ অনেক দেৱ দেৱী পূজে। অন্তকালত তেওঁলোকৰ কি গতি হ'ব?' তেতিয়া গুৰুজনে ন্যায আৰু তৰ্ক শাস্ত্ৰৰ কথা আনি ঘোষা ৰচনা কৰি মাতি তাৰ সমিধান দিছে।

তৰ্কশাস্ত্ৰ মহাব্যাঘ্ৰী তাহাত নিপুণ পতি
তান শিষ্য ভৈল্য পুত্ৰ প্ৰায।
সংসাৰ বনত পশি পতি পুত্ৰ সমন্বিতে
উপনিষদ ধেনু ধৰি খায়।।

১-২০-১৮ তাৰ পাছত মাধৱদেৱে ভেলাত গৈ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ গুৰুজনাৰ বাহাত ৰ'ল। ৰামানন্দ ঠাকুৰে চাউল সিজালে আৰু তেওঁলোক আটায়ে ভোজন কৰিলে। গুৰুজনে মাধৱদেৱক সুধিলে ' বঢ়াৰপো কিয আহিলা?' মাধৱদেৱে ক'লে ' বাপ বণ্ডুকালৈ যাব বিচাৰো। গুৰুজনাই তাৰ কাৰণ সুধিলে। মাধৱদেৱে ক'লে ' বাপ, তাত আমাৰ বংশ পৰিয়াল যি আছে তেওঁলোকে এই শুদ্ধ ধৰ্ম ধৰেই কিজানি। গুৰুজনাই ক'লে যোৱাগৈ, তাত হৰ্ষ আৰু বিষাদ দুযোটা পাবা। আৰু বাটত শৃযান লস্কৰৰ তাত সোমাই যাবা।

মাধৱদেৱে গুৰুজনাক সেৱা কৰি বিদায লৈ গৈ বাটত শৃযান লস্কৰৰ ঘৰত ৰ'ল। গুৰুজনাই মাধৱদেৱক নিৰ্বিষয, নিৰাশা নিৰ্বিকাৰী বুলি কৈছিল তাকে পৰীক্ষা কৰিবলৈ লস্কৰে মন কৰিলে। লস্কৰে বস্ত্ৰ সৈতে ৰূপৰ শৰাই মাধৱদেৱক আগবঢ়ালে শুবলৈ তুলী পাটি, গাৰু দিলে কলহ লোটা চৰিয়া আদি আৰু বস্ত্ৰ দি সন্মান কৰি এসাজ খাবলৈ দিলে। তেওঁ মাধৱদেৱক সোণ ৰূপো দিলে। মাধৱদেৱে লস্কৰক গুৰুজনাই যি ক'বলৈ কৈছিল তাকে ক'লে। তেও ভোজন পাতি একো নকৰি আৰু ভৰিও নুধৈ ৰাতিটো বিছনাতে পৰি থাকিল। ৰাতিপুৱা বিদায পৰত লস্কৰে মাধৱদেৱক সুধিলে বাপ, বস্তুখিনি কি কৰা যাব? মাধৱদেৱে ক'লে ইয়াতে থাকক পাৰিলে যাওঁতে সোমাই যাম।

১ ২০ ১৯ লস্কৰৰ পৰা বিদায লৈ মাধৱদেৱে বালো বুঢ়াৰ ঘৰত ৰৈছে। বালো বুঢ়াই অনেক আদৰ কৰি মাধৱদেৱক পৰিচৰ্য্যা কৰি ভোজন কৰাইছে আৰু

এটি টকা আৰু এখন বস্ত্র দি আগবঢাই থৈছে। মাধৱদেৱে গৈ বণ্ডুকা পালে। দামোদৰৰ পত্নী, মাধৱদেৱৰ বৌয়েকে পানী-পীৰা দি তেওঁলোকক বহুৱালে। মাধৱদেৱৰ মাহী, পেহী, খুৰী সকলোৱে আহি বেৰি ধৰি কথা সুধিছে। তেওঁলোকৰ কোনোৱে কয়," মোৰ ঘৰলৈ আহা।" আৰু কোনোৱে কয়," নহয়, মোৰ ঘৰলৈ আহা।' তেওঁলোকে এনেখন লগালে। সেইবোৰ দেখি মাধৱদেৱৰ লগত যোৱা আতৈসকলে বেজাৰ পালে। বৌয়েক -খুৰীয়েকহঁতে চাউল সিজাব ধৰিলে। মাধৱদেৱে ক'লে," চাউল সিজাবহে খুজিছা, আমি হ'লে খাব নোবাৰিম।" তেওঁলোকে সুধিলে," কিয়?" মাধৱদেৱে ক'লে," আমি ঈশ্বৰৰ চৰণত শৰণাপন্ন হৈছো, তোমালোকেও যদি এই ধৰ্ম ধৰা তেযিাহে খাব পাৰিম। এনেকৈ কোবাত তেওঁলোকে উপহাস কৰি ক'লে," উবা। আমি হৈনো তেওঁৰ ধৰ্ম ধৰিব লাগে, তেতিয়াহে আমাৰ ভাত খাব আমি অধৰ্মী হৈ আছোনে? আগতে যে আমাৰ ভাত খাইছিল সেইবোৰ ক'ত থ'লে এতিয়া?" এই বুলি বৌ খুৰীয়েক পেহীয়েকহঁত গুচি গ'ল। দামোদৰৰ পুত্ৰ অনিৰুদ্ধই তামোলৰ মুদৈৰ ঘৰত দশম শাস্ত্ৰখন পাই টকা দি কিনি থৈছিল। শ্ৰীশঙ্কৰ গুৰুজনাই ধুৱাহাটৰ থান এৰি এৰি আহোঁতে দশম শাস্ত্ৰখন এজনী বুঢীৰ ভাত থৈছিল। সেইখন চোৰে চুৰ কৰি নি তামোলৰ মুদৈৰ ভাত বেচিছিল। মাধৱদেৱে দশম শাস্ত্ৰখন দেখি তাকে লৈ তেনেকৈয়ে গুচি আহিল।

১ ২০-২০ এজন মানুহে কাপোৰ ধুই আছিল তেৰেচা নৈৰ ঘাটনিত। মাধৱদেৱে পোনবাটে গৈ সেইফালেৰে নদী পাৰ হ'ব বিচাৰিলে। মানুহজনে ক'লে বাপু সেইফালে নানামিবা, তাত পানী বৰ দ। মাধৱদেৱে লাখুটিৰে চাই দেখিলে হয় দ। তেওঁলোকে আন ফালেৰে নদী পাৰ হ'ল। মাধৱদেৱে ক'লে মানুহজনৰ পৰাহে শাস্ত্ৰখন আৰু আমি নিতিতাকৈ ৰ'লো।[৩]

১ ২০ ২১ তাৰ পৰা আহি তেওঁলোকে মদন কাজীৰ ঘৰত ৰৈছে। কাজীয়ে তেওঁলোকক মহা শ্ৰদ্ধাভাবে সেৱা কৰিছে। তাৰ পৰা আহি তেলি কৃষ্ণৰ ঘৰত ৰৈছে। তেলি কৃষ্ণৰ পত্নী দয়াল মহা ভকত। আয়ে মাধৱদেৱৰ পাই

(৩) লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ৰচনাত এটি কথা পাওঁ মাধৱদেৱক কথাটি কৈ সেই বুঢাজন (বেজবৰুৱাৰ ৰচনাত বুঢীজনী) ঠাইতে অদৃশ্য হৈছিল।

শ্ৰদ্ধাৰে সেৱা ধৰি পৰমাৰ্থ বস্তু লভিছে আৰু টকা এটি, বস্ত্ৰ এযোৰ দি শ্ৰীশঙ্কৰ দেৱলৈ সেৱা জনাই পঠাইছে। আই ধায়ে মাধৱদেৱক তাতে লগ পাইছে। তেওঁলোকে তাতে দুনিশা বৈ আহিছে।

১-২০-২২ ইফালে গুৰুজনে চিলাৰায়ৰ অভ্যন্তৰত অসুচল অনুভৱ কৰি তেৰেচা নদী পাৰ হৈ দক্ষিণৰ এঠাইত ৰ'ল। চিলাৰায়ে মানুহ পঠায় তাত গুৰুজনালৈ ঘৰ-বাৰী কৰি দিছে। অনেক ভেলা চৰায়ে ঠাইখনৰ ডোবাত মাছ ধৰি খায়, সেযে ঠাইখনৰ নাম ভেলা। মাধৱদেৱে পাছত ঠাইখনৰ নাম মধুপুৰ দিছিল। এঘাৰ দিনত ভকতৰ সৈতে ঘূৰি আহি মাধৱদেৱে মধুপুৰ ওলাইছে।

১ ২০-২৩ মাধৱদেৱে ঘূৰি আহি শ্ৰীশঙ্কৰদেৱৰ অভয় পদত সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই সুধিছে," বঢাৰপো, কেনে পালা?" মাধৱদেৱে ক'লে ' বাপ, জুয়ে আবৰি ধৰিছিল। ধৰ্মৰ কথা কোঁৱাত আমাক উপহাস কৰি গুচি গ'ল। গুৰুজনাই ক'লে " সম্বন্ধ বন্ধু, মিত্ৰ বন্ধু, লগ্ন বন্ধু আৰু লগুণ বন্ধু, এই চাৰিত ভকতিৰ গোন্ধ নাই।' টকা-বস্ত্ৰ দি তেলি কৃষ্ণই গুৰুজনাক সেৱা কৰাৰ কথাটি মাধৱদেৱে ক'লে। ৰামানন্দ ঠাকুৰে চাউল সিজাইছিল সকলোৱে ভোজন কৰিলে। গুৰুজনে মুখশুদ্ধি কৰি বহি পুনৰ সুধিছে," বঢাৰপো লস্কৰৰ ঘৰত সোমাইছিলানে? তেতিয়া মাধৱদেৱে নাৰদী পুৰাণৰ শ্লোক মাতি ব্যাখ্যা কৰিছে। পাছত সেই শ্লোকৰ পদ ভাঙনি তেওঁ সুন্দৰীদিয়াত নাম ঘোষাত দিছে।

ঐশ্বৰ্য্য ভোগৰ মদে মত্ত হুয়া ঈশ্বৰত
পৰাঙ্মুখ ভৈল যিটো জন।
যেন জীৰ্ণ গাই সিটো দুৰ্ঘোৰ সংসাৰে মজি
পঙ্কে পৰি হোৱয় মগন।।

মাধৱদেৱে পুনৰ ক'লে 'বাপ সি মহা তামসিক। সি আপোনাৰ বাক্য পৰীক্ষা কেনেকৈ কৰিব পাৰে তাকোহে চালে। আগলৈ তেনে ঠাইলৈ মোক নাপঠিব। গুৰুজনাই জানিলে মাধৱে বিৰা অসন্তোষ পালে বুলি পাতিপুৱা মাধৱদেৱে গুৰুজনাৰ পৰা বিদায় লৈ আহি বিজয়পুৰত ৰৈছে। তাৰে পৰা আহি তেওঁ গণককুছিত ৰ'ল।

১-২০-২৪ তাৰ তিনি দিন পাছত লস্কৰে তিনিখন ভাৰ লৈ আহি

শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই লস্কৰক পিঠি দি বহিল আৰু ক'লে," গুচ, আমাৰ ইয়ালৈ নাহিবি, কি বুলি আহিছা?" তাৰ পাছত গুৰুজনাই ঘোষা মাতিছে।--

যিটো মহামতি গুৰুজনে হৰিভক্তি পথ উপদেশ
দিয়া দুখময় সংসাৰ পাৰ কৰে।
হেনয পৰম গুৰু ঋণ সুজিবাক প্ৰতি জানা নিষ্ঠে
অনত্ৰ উপায নাহি অঞ্জলিত পৰে।।
হৰি ভক্তি দাতা গুৰু ঋণ সুজিবাক প্ৰতি অহংকাৰী
অনেক যতনে মনতে আলোচে মাত্ৰ।
ঋণ সুজিবাক নপাৰয জানিবাহা সিটো দুৰাশয
উপলা সদৃশ বিনোদৰ ভৈল পাত্ৰ।।

গুৰুজনে আৰু ক'লে," তই মোৰ বাক্য পৰীক্ষা কৰিবলৈ গৈ গুৰু-ভক্তক বস্তু দি চহকী কৰি ঋণ সুজিলো বুলি কোৱা, কৈছেহে নিৰ্বিষয, নিৰাশা বুলি, ... নে নহয় চাওঁ, এনেকৈ। ভক্তি ভাবত স্তুতি ভক্তিত সন্তোষ নহ'লে বা নকৰিলে মায়ামষ সংসাৰৰ বস্তু সম্ভৰ মনত কষ্টদাযক। অৰ্জুনক কৃষ্ণই কৈছে -

মোৰ ভকতৰ যিটো নাম দান।
সপ্তদ্বীপ ভূমিদান নুহিকে সমান।।
ভূমি দান ফল ভুঞ্জি হইবেক পতন।
নামদান অপতন মোক্ষৰ সাধন।।

তোৰ দম্ভ, গৰ্বৰ বস্তু মোৰ বঢ়াৰপোৱে চাবই বা কৌলে? বঢ়াৰপো জানিবা নিজেই লক্ষ্মীপতি। বিপ্ৰ দামোদৰ দৰিদ্ৰ যেন, কিন্তু তেওঁৰ মনত আছিল ত্ৰৈলোক্যৰ সম্পত্তি, মোৰ বঢ়াৰপোও তেনে। যুধিষ্ঠিৰৰ পত্ৰ লৈ যাওঁতে দুৰ্যোধনে কৃষ্ণক অনেক দ্ৰব্য দিছিল কিন্তু কৃষ্ণই অহংকাৰীৰ দ্ৰব্য গ্ৰহণ নকৰি আৰু তাত নাথাকি বিদুৰৰ ভঙা পঁজাতহে আছিল। তই অহংকাৰীৰ দ্ৰব্য বঢ়াৰপোৱে গ্ৰহণ নকৰাই নহয ৰাতিও তাত নাথাকিলেহেঁতেন কিন্তু মোৰ কথাতহে নিশাটি ৰ'ল। গুৰুজনাই এই বুলি লস্কৰক খং কৰি খেদি পঠাইছে।

লস্কৰে ঘৰলৈ গৈ সৰ্ব গা পুৰি মৰিব ধৰিলে। পানীত পৰে, তাতো কিছুক্ষণ

থাকিলে পানী জুই যেন হয। পানীৰ পৰা উঠি বিছে, বায়ু যেন জুইহে। বিছনা, মাটি, পানী একোতে উপায নোহোৱা হ'ল। বিচূৰ্ত্তি খাই লস্কৰৰ তত্ত্ব জ্ঞান হেৰাল। টকা পাঁচটা, পাঁচখন ভাৰ আৰু এযোৰ বস্ত্ৰ লৈ লস্কৰৰ পুত্ৰ ভাৰ্য্যাই গুৰুজনাৰ ভৰিত পৰিলে। তেতিয়া গুৰুজনাই নৱম স্কন্ধৰ শ্লোক মাতিলে আৰু তাৰ পদ ভাঙনি গালে--

মই হৰি চৰাচৰ, মই বশ্য ভকতৰ।

দুৰ্বাসাৰ আগত দামোদৰে কৈছিল-" একান্ত ভকতে পাই মোক বশ্য কৰিলে, মই হৰি স্বতন্ত্ৰ নহয়।" গুৰুজনাই দুৰ্বাসা আৰু অম্বৰিষ ৰজা আৰ্হি কৈ ক'লে," লস্কৰ মোৰ দ্ৰোহী নহয় আৰু মই ৰাখিবও নোৱাৰো। এই ভাৰ ভেটী [illegible]গে বঢাৰপোৰ চৰণত পৰাগে। তেওঁ ৰাখিলেহে ৰক্ষা পাবা, জীৱটিও ৰ'ব।" [illegible]তে ঘৰলৈ গৈ বস্তুৰে সৈতে মাধৱদেৱৰ ওচৰলৈ মানুহ পঠালে। তেওঁলোকে গণককুছি পাই মাধৱদেৱক অনেক কাকুতি স্তুতি কৰিব ধৰিলে। মাধৱদেৱে ক'লে,' মই গুৰুজনাৰ ভৃত্য, দাস, কিঙ্কৰ, চাকৰ, নেফৰ, গৃহস্থই ক্ষমা কৰিলে গোলামৰ কাম কি? গুৰুজনাৰ তালৈ যোৱা।" এই বুলি কৈ মাধৱদেৱে একো বস্তু নাৰাখিলে। এইদৰে ইয়াৰ পৰা তালৈ অহা যোৱা কৰি থাকোঁতে একোতে আৰোগ্য নাপাই জ্বৰ তাপত শৰীৰ শুকাই লস্কৰে প্ৰাণ এৰিলে।

১ ২০-২৫ এদিন ৰজাই চান্দসাই দৰ্জিক ক'লে, ' এটি দগলা চোলা সিলাই কৰি দিয়া শঙ্কৰৰ বাবে।" দৰ্জিয়ে আহি গুৰুজনাক চাই গৈ চাৰিখন হাত থকা দগলা সিলাই কৰি দিলে গুৰুজনাক। গুৰুজনাই ক'লে, 'হেৰা দৰ্জি কি কৰিলা?" চান্দসাযে ক'লে, "বাপ, যেনে দেখিছিলো তেনে কৰিছো।" গুৰুজনে ক'লে, "যি কৰিছা, কৰিছা আৰু, এতিয়া দুখন হাত গুচোৱা। এই কথা ক'তো নকবা লাগিলে তোমাক কিবা দিম।" দৰ্জিয়ে দুখন হাত গুচাই দিলে আৰু চোলাটো সঠিক হ'ল। পাছত দৰ্জিয়ে অনেক কাতৰ কৰি গুৰুজনৰ তাত শৰণ ল'লে। গুৰুজনে সান্দ সাইক পূৰ্বৰ ছয়জনৰ লগৰ জানি শৰণ কৰাই থ'লে।

১-২০ ২৬ এদিন নৰনাৰায়ণ ৰজাই ক'লে," ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিতসকলে কালিলৈ মোক বাৰ স্কন্ধৰ ভাগৱত শুনাব লাগে, সম্পূৰ্ণ ভাগৱত একে বহাতে শুনিব বিচাৰো।" তেতিয়া ব্ৰাহ্মণসকলে ক'লে,' মহাৰাজ, বাৰ স্কন্ধৰ ভাগৱত

মাহেও শুনাবলৈ টান। আৰু ব্যাখ্যা কৰিবলৈ চাৰি পাঁচ বছৰতহে পাৰি। চাৰি দণ্ডতে ভাগৱত শুনোৱাৰ শক্তি ঈশ্বৰৰ শক্তি হ'লেহে পাৰি, মানুহৰ তেনে শক্তি নাই।" ৰজাই গুৰুজনাক সুধিলে,' বাপ, আপুনি পাৰিবনে?' গুৰুজনাই ক'লে," মহাৰাজ পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণেহে পাৰিব, মোৰ কি শক্তি আছে?" পাছত গুৰুজনে বাহালৈ গৈ নাম পাঠৰ অন্তত ৰত্নমালী বুঢ়ীক ক'লে,' অ' বুঢ়ী, মাহ কিছু বাটি দিয়া। গুৰুজনে চতুৰ্ভুজ হৈ দুখন হাতেৰে খাৰ কৰিছে আৰু আন দুখন হাতেৰে জাগ দিছে। বুঢ়ীয়ে মাহ বাটি লৈ গৈ দেখিলে গুৰুজনাৰ তেনে ৰূপ। বুঢ়ীয়ে গুৰুজনাৰ আগত দণ্ডৱতে পৰিলে। গুৰুজনাই বুঢ়ীক ক'লে,' যা বুঢ়ী ক'তো নকবি। তেতিয়া গুৰুজনাই মাহ লৈ সাঁচিপাতেৰে কাগজ বনাই বাৰ স্কন্ধ ভাগৱতৰ সাৰ মুঠ কৰি গুণ-মালা পুথিখন লিখিলে। পুৱাতে স্নান, কৃষ্ণ সেৱা কৰি দুই দণ্ডত গুৰুজনাই ৰাজসভালৈ গ'ল। বামুণ পণ্ডিতসকলো গৈছে। ৰজাই সভাসদ সকলোকে সুধিলে," কা[illegible]কৈছিলো আপোনালোকে কা[illegible] আনিছেনে? ব্ৰাহ্মণসকলে ক'লে সেয়া ঈশ্বৰৰ কৰ্ম, মানুহৰ কাৰ সাধ্য আছে?" ৰজাই গুৰুজনাৰ ফাললৈ চাই সুধিলে বাপ আপোনাৰ ফালে পাৰিলে?" গুৰুজনাই ভাল বুলি শলাগিলে। ৰজাই ক'লে বাপ কি পাৰি শুনাব লাগে। তেতিয়া গুৰুজনাই গুণ-মালা পুথিখন গাই শুনালে। ৰজাই দেখিলে বাৰ স্কন্ধৰ ভাগৱত সম্পূৰ্ণকৈ ভাত উঠিছে। ৰজাই ক'লে পণ্ডিত সকলে এতিয়া চাওক কৈছিলে নহয় বাৰ মাহেও নোৱাৰি আৰু ঈশ্বৰেহে পাৰে বুলি শঙ্কৰে দেখোঁ একা দুই দণ্ডতে শুনালে বাৰ স্কন্ধই এৱেঁই দেখোঁ ঈশ্বৰ। পাছত ৰজাই টকা বস্ত্ৰ ফল চ দন আগবঢাই গুৰুজনাক ঈশ্বৰ জ্ঞান কৰি মানি সেৱা কৰি পঠালে। বামুণসকলে মূৰ তললৈ কৰিলে।

(গ)

১ ২০ ২৭ চিলাৰায় দেৱানে জন্ম পুৰাণৰ শাস্ত্ৰখন পাই গুৰুজনাৰ হাতত দি ক'লে বাপ ইয়াৰ পদ ভাঙনি কৰি দিয়ক। গুৰুজনাই ক'লে মহাৰাজ ইয়াত মই কৰিব নোৱাৰিম ঘৰলৈ নি কৰি আনি দিম। এই বুলি দেৱানৰ পৰা বিদায় লৈ গুৰুজন পাটবাউসীলৈ আহিল। গুৰুজন অহাৰ খবৰ পাই মাধৱদেৱ ঠাকুৰ আতা আৰু আন আন ভকতসকল আহি গুৰুজনাক

সেৱা কৰি খবৰ বা তৰি লৈছে। গুৰুজনাই মাধৱদেৱক ক'লে মাধব জন্ম পুৰাণৰ শাস্ত্ৰখন ৰজাই দিছে, তুমি তাৰ পদ ভাঙনি কৰি দিয়া। মাধৱদেৱে ক'লে,' বাপ মই কেনেকৈ পাৰিম ? গুৰুজনাই ক'লে,"কিয়, মই দেখোঁ পাৰো একা। মাধৱদেৱে ক'লে বাপ আপুনি পাৰে আপোনাৰ ঈশ্বৰৰ শক্তি। গুৰুজনাই ক'লে তোমাৰ জানো ঈশ্বৰৰ শক্তি নাই? নিয়া পাৰিবা। তেতিয়া মাধৱদেৱে গুৰুৰ বাক্য শিৰোধাৰ্য্য কৰি শাস্ত্ৰখনৰ পদ ভাঙনি কৰিলে। মাধৱদেৱে মৎস পুৰাণৰ তিনিশ পদ কৰিলে আৰু আন ফালৰ পদ তিনিশ কৰিলে। গুৰুজনাই পুথিখন চাই মাধৱদেৱক ক'লে তথাপি কোৱা তোমাৰ ঈশ্বৰৰ শক্তি নাই বুলি।' গুৰুজনে পুৰাণৰ ভুৰুকাত হাতী ভৰোৱা দৃষ্টান্ত ক'লে আৰু ক'লে মই বঢ়াবহে পাৰো টুটাব নোৱাৰো, তুমি হ্ৰস্ব- দীৰ্ঘ সকলো পাৰা দেখোঁ।

১ ২০ ২৮ ব্ৰাহ্মণৰ হিৰাই, পৰাই মেৰাই মকৰাহি আৰু ৰাম ভট্টাচাৰ্য্যই গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ অহা যোৱা [illegible] থাকে দুই তিনি দিনৰ মূৰে মূৰে [illegible] গুৰুজনাই এদিনাখন তেওঁলোকক সুধিলে তোমালোকে ইয়ালৈ হৰি [illegible] আশাৰে আহানে, নে আমি মান্য কৰি খাবলৈ দিওঁ বাবেহে আহা? তেওঁলোকে ক'লে, মান্য কৰাৰ কাৰণে আহো হয় পিছে হৰি কথা শুনিবলৈকেও মন যায়। মন যায়হে কিন্তু তাৰ একো সোৱাদ নাপাওঁ।" গুৰুজনাই ক'লে ' এটাকৈ হৰি গৃহ কৰি যাৰ মনত যি আহে হৰি গুণ গাবা, তাতে ইহ পৰলোকৰ প্ৰীতি আৰু স্বাদ পাবা। তেওঁলোকে ঘৰলৈ গৈ সেইধৰণে হৰি গৃহ কৰি নাম গাইছে, কিন্তু একো নাপালে। এদিন তেওঁলোক আটায়ে কথাটি গুৰুজনাক সুধিবলৈ আহিছে। তেওঁলোকে মাধৱদেৱ থকা ঠাই গণককুছি হৈ আহিছে। বাটত শ্ৰীৰাম আতাই তেওঁলোকক লগ পাই সুধিছে," তোমালোকে কলৈ যোৱা?' তেওঁলোকে ক'লে শঙ্কৰৰ ওচৰলৈ গৈ এটা কথা সোধোগৈ।' আতাই সুধিলে কোৱাচোন কি কথা? তেওঁলোকে ক'লে তুমিনো কি ক'বা ? একো নাজানা।' আতাই পুনৰ সুধিলত তেওঁলোকে ক'লে ' শঙ্কৰে আমাক নাম গাব দিছিল সোৱাদ পাম বুলি নাম গাইছো কিন্তু সোৱাদ নাপাও দেখো তাকে সুধোগৈ।' আতাই সুধিলে, তোমালোকৰ ঘৰত গাই খীৰোৱানে? তেওঁলোকে ক'লে, দুই চাৰিজনী গাই আছে সিহঁতক দাস-দাসীয়ে খীৰায়। আতাই সুধিলে ' কিহত

খীৰামৰ?" তেওঁলোকে ক'লে কৰিযাত।' আতাই সুধিলে নেছেকোনে? তেওঁলোকে ক'লে ছেকি চৰুত খে চেনিৰ লগত থাকি।' আতাই সুধিলে, সেই কৰিযা, দাস-দাসী, ছেকনী আৰু চৰুৱে সোবাদ পাযনে? তেওঁলোকে ক'লে' কিয পাব? খোৱাইহে পাব।" শ্ৰীৰাম আতাই ক'লে' নামৰ ক্ষেত্ৰতো সেযা গুৰুৰ মুখেৰে বুজি গুৰুক মানি যিসকলে গাইছে তেওঁলোকেহে পাব আনে কিয পাব?' তেওঁলোকে পৰস্পৰে আলোচনা কৰিলে" এওঁযে এনে সিদ্ধান্ত কৰিছে, শঙ্কৰৰ ওচৰলৈ গ'লে আমাক বা কি ভূত কৰে? এই বুলি চকু স্থিৰ কৰি তেওঁলোক উভতি গ'ল।

১-২০-২৯ এবাৰ গুৰুজনাৰ বস্ত্ৰ মলিন হ'ল। তেৰাই দাসীক কয, সিহঁতে কাণ নকৰে। পিছদিনা মাধৱদেৱে ব্ৰহ্ম পুৱাতে খাৰ আনি পাটবাউসীলৈ গৈ কাপোৰ সিজাই ধনুখান্দা বিলৰ পাৰত নি ধুই দিলে। তাকে দেখি গুৰুজনে ক'লে বঢ়াবাপা, তোমাক এনে কাম কৰিব কোনে দিযে? মাধৱদেৱে ক'লে, বাপ মই গৃহস্থৰ দাস দাস্য কৰ্ম মোৰেই।

১ ২০-৩০ এদিন গুৰুজনাৰ ভাৰ্যা আই গোসাঁনীয়ে গুৰুজনাক ক'লে আপোনাৰ বঢাৰপোতহে বিশ্বাস স্নেহ, আদৰ সাদৰ মোত, পুত্ৰত ভাতৃত ক'তো স্নেহ নাই বহুত চালো। যি ধন আছিল সেযাও ভাঙি খাওঁতে টুকাল তিনিটি সৰু সৰু সন্তান আগলৈ যেনিবা ধন নালাগেহে? তাৰ পাছত এদিন গুৰুজনে চ'ৰাঘৰৰ পৰা আহি স্নান নকৰি চোতালত বহি আছিল। আযে ওলাই আহি ক'লে পানী ঢালক বেলা দুপৰ হ'ল।' গুৰুজনাই ক'লে বৰ অকাযা হ'ল আজি গৰু পোবালী এটি গৈ আছিল তাক কোব এটি মাৰিলো আৰু সি মৰিল। কি হ'ব, কি কৰিম এতিযা? আযে ক'লে 'প্ৰাযশ্চিত্ত কৰি বৰ ভোজ এটি দিযাক। এতিযা আৰু ঘৰ সোমাব নোৱাৰে। সেই সমযতে মাধৱদেৱে শ্ৰীৰাম আতাৰ সৈতে আহি গুৰুজনাক সেবা কৰিলে। গুৰুজনাই মাধৱদেৱক কথাটি ক'লে বঢাৰাপো আজি এনে হ'ল। মাধৱদেৱে ক'লে বাপ সেই দোষ পাপৰ বাবে মযে যাম নৰকলৈ আপুনি উঠি স্নান কৰককৈ। গুৰুজনাই আইক ক'লে ৰামানন্দৰ মাক চোৱা বঢাৰপোৱে মোৰ হকে নৰকলৈ যাবলৈ গা পাতি ল'লে আৰু তোমালোক ভাৰ্য্যা পুত্ৰই মোৰ দোষ ক'ত ল'বা ঘৰতে

সোমাল নিদিয়া। হৈছিলা নহয়, বঢ়াৰপোত মোৰ বৰ বিশ্বাস, দেখিলা এতিয়া।'

১-২০ ৩১ হৈদাহ (হৰিদাস) বণিয়া আতৈয়ে সোণ ৰূপৰ বিচিত্ৰ কৰ্ম কৰে। তেওঁ মজুৰিৰ আধা পইচাও নেৰে আৰু সেই টকা ভকতত লগায়। শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তনৰ অন্তত শ্ৰীশঙ্কৰ গুৰুজনাই বণিয়া আতৈৰ কঠখন নিজ হাতেৰে তুলি সামৰি থয়। তাকে দেখি আন আতৈসকলে অসূয়া কৰি কয়, এপইচাৰ আধাও নেৰে চেনী মাৰি কাটি লয় তেওঁৰ কঠ গুৰুজনাই কিয় বা তুলি থয়? ইয়াকে শুনি গুৰুজনাই আতৈসকলক ক'লে," আতৈসকল বেহাৰলৈ যাওঁতে মোৰ টকা কিছু ধাৰ হৈছিল এতিয়া তালৈ গ'লে সিহঁতে মোক ধৰিব এতেক কাৰ হাতত কি টকা পইচা আছে মোক দিয়া, পিছত মই তোমালোকৰ ধাৰ সুজিম। আতৈসকলৰ কাৰোবাৰ হাতত দহ টকা, কাৰোবাৰ হাতত ষোল্ল টকা আৰু কাৰোবাৰ হাতত কুৰি টকা আছিল কিন্তু তেওঁলোকে মোহত পৰি তাৰে আধা আধা টকা থকাৰ কথা গুৰুজনাক ক'লে। অন্তৰ্যামী গুৰুজনাই সকলো জানিও বাৰু বুলি শলাগি থ'লে।

পাছত এদিন গুৰুজনাই দুজন ভকতক পঠালে হৈদাহ আতৈৰ ওচৰলৈ আৰু কৈ পঠালে, হৈদাহক ক'বা ' ব্ৰাহ্মণৰ লগত হোৱা বিবাদত পূৰা চাৰিশ টকা মোৰ ধাৰ হৈছিল আৰু এতিয়া বামুণে আহি মোক ধৰিছে, হৈদাহে কি দি মোক ৰাখিব পাৰে? ইয়াকে হৈদাহক সুধি আহা। ভকত দুজনে গৈ হৈদাহ আতৈক ক'লে আতৈ গুৰুজনাৰ টকা চাৰিশ ধাৰ হৈছিল ধাৰ দিওতাই এতিয়া আহি গুৰুজনাক ধৰিছে, গুৰুজনাক গাৰে ধুবলৈ নিদিয়ে সেই নিমিত্তে গুৰুজনাই আমাক তোমাৰ ওচৰলৈ পঠাইছে, তুমি বা কি দি গুৰুজনাক ৰাখিব পাৰা? হৈদাহে টকা গণি চাই দেখিলে টকা দুশ হ'ল। আৰু খাৰু, মণি কাঁহ পিতল সামগ্ৰীক পৰি দুশ টকাৰ ওচৰাওচৰি হ'ল। তেওঁ ভকত দুজনক তাকে দি ক'লে, ইয়াকে নিয়া ইয়াকে দি গুৰুজনে ভোজন কৰক কালিলৈ গৰু ম'হ কাপোৰ বেচি যি পাও দিম। ভকত দুজনে ক'লে ' এতিয়া থাকক গুৰুজনে সুধি যাবহে কৈছিল। ভকত দুজন আহিল। ইফালে হৈদাহৰ টোপনি নাই। তেও দুখতে চটফটাই ৰাতি পুৱালে। ৰাতিপুৱা চোতালত বহি তেও চিন্তা কৰিছে, গৰু ম'হ, দাস দাসী ভাৰ্য্যা পুত্ৰাকো বিক্ৰী কৰি যদি ধাৰ সুজিব নোৱাৰো গা বিক্ৰী

কৰি হ'লেও গুৰুজনাক এৰুবাব লাগিব। ভকত দুজনে পিছদিনা নাম-প্ৰসঙ্গত গৈ গুৰুজনাক সেবা কৰিলে। গুৰুজনাই সোধাত তেওঁলোকে ক'লে বাপ হৈদাহে নগদ দুশ টকা পালে বস্তু সামগ্ৰীৰ পৰাও দুশ টকাৰ ওচৰা ওচৰি পাব আৰু গৰু ম হ দাস দাসী ভাৰ্য্যা পুত্ৰক বিক্ৰী কৰি যি পায দিব। গুৰুজনাই ক'লে তেন্তে তেওঁৰ বিষয়ে তোমালোকে কি আলোচনা কৰিছিলা? তেতিয়া গুৰুজনাই হৈদাহৰ স্নেহত পদ মাতিছে

ভকতৰ হিয়া এৰি যাইবাক নুবাৰো হৰি
লগাই আছা পাবে প্ৰেম জৰী।
একবাৰ গঙ্গাদেৱী পৰশিলে হৰিৰ পাব
তভো নুহি ভকতৰ সৰি।।

গুৰুজনে পুনৰ ক'লে,' মই হৈদাহৰ বশ্য হ'লো। বেজীৰ কাণেৰে ধাৰ সুজা নাযায। কৃষ্ণই যেনেকৈ গোপীৰ ভক্তিত বশ্য হৈছিল মোকো হৈদাহৰ ভক্তিয়ে বশ্য কৰিলে। আৰু আতিসকল নিজকে ভালকৈ চোৱা তাতেহে আমাক দেখিবা ক'তনো আনক অসূয়া কৰা। হৈদাহে সোণ ৰূপ গৰু, মহ, ভাৰ্য্যা পুত্ৰ, তাম কাঁহ দি আৰু নিজৰ দেহকো উচৰ্গা কৰিলে আৰু তোমালোকক খুজোঁতে জমা ধনৰ আধা টকাৰ কথা কৈহে দিম বুলিছিলা।

(ঘ)

১ ২০ ৩২ গুৰুজনাই বছৰি কোচ ৰজাৰ ওচৰলৈ যাব লাগে তাঁতীকুছিৰ তাঁতীৰ কৰ সোধাবৰ বাবে। কৰ তুলি লৈ তেওঁ ৰজাৰ ঠাই পালে। চিলাৰায দেৱানে আগবাঢ়ি আহি তামোল পাণৰ শৰাই আগবঢ়াই গুৰুজনাৰ নি খবৰ বাতৰি সুধিলে। চিলাৰাযে সুধিলে 'বাপ, শাস্ত্ৰখন অনা হৈছেনে? গুৰুজনাই ক'লে মহাৰাজ আনিছো।' গুৰুজনাই শাস্ত্ৰখন দেৱানক দিলে। দেৱানে পুথিখন চাই দেখিলে তাত গুৰুজনাৰ ভণিতা নাই। তেওঁ গুৰুজনাক সুধিলে বাপ ইয়াত দেখো আপোনাৰ ভণিতা নাই। গুৰুজনাই ক'লে মহাৰাজ মোৰ লগত এজন পুৰুষ আছে তেওঁৱেই এইখন ৰচনা কৰিছে। দেৱানে সুধিলে আপোনাৰ লগত তেওঁক মই নদেখো দেখো? গুৰুজনাই ক'লে তেওঁ নাহে তেওঁ নিৰ্বিষয় নিৰহঙ্কাৰী নিৰপেক্ষ নিৰাশা নিৰ্গুণ সেযেহে নাহে।

১ ২০ ৩৩ চিলাৰায দেৱানে এদিন গুৰুজনাক ক'লে বাপ, দাদায যে আপোনাৰ পৰা ভাগৱত ব্যাখ্যা শুনে তেওঁ ঘৰৰ ভিতৰত এজন যোগী ৰাখিছে আপোনাক কৈছেনে?' গুৰুজনাই ক'লে 'নাই কোৱা।" দেৱানে ক'লে 'সুধিবচোন। গুৰুজনাই মহাৰাজক সুধিলে মহাৰাজ, আপোনাৰ ঘৰত যোগী এজন আছে হয়নে? ৰজাই ক'লে আগৰে পৰা আছে, হয়।" গুৰুজনাই ক'লে,' তাক পোহাৰতো একো হেতু নাই তাক খেদি পঠাওক। ৰজাই যোগীজনক বিদায দিলে। এই কথা চিলাৰায দেৱানে কোৱা বুলি জানি ৰজাই গুৰুজনাক ক'লে বাপ চিলাৰাযে আপোনাক ঈশ্বৰ জ্ঞান কৰি মানিছে, কিন্তু তেওঁ ঘৰৰ ভিতৰত খহটা নামেৰে বৌদ্ধ সন্ন্যাসী এজন আছে, আপোনাক কৈছেনে? গুৰুজনাই ক'লে ' কোৱা নাই।" গুৰুজনাই গৈ দেৱানক কথাটি সুধিলে মহাৰাজ আপোনাৰ ঘৰত হেনো সন্ন্যাসী এজন আছে হয়নে? মই নহ'লে তেওঁৰ সৈতে কথাকে ... কাকনো চিন্তে তেওঁ। চিলাৰায়ে ক'লে, বাপ আপোনাৰ দৰে এক ব্রহ্মাকে চিন্তে তেওঁ অনাচাৰ নাই। গুৰুজনে ক'লে মাতকচোন। দেৱানে সৈন্ন্যাসীক মতালে। সন্ন্যাসীয়ে ক'লে মোৰ জ্বৰ, যাব নোৱাৰো। তাকে শুনি দেৱানে ক'লে ধৰি গতিয়াই আনা তাক গুৰুজনাই মতাতো নাহে কিয? সন্ন্যাসীক ধৰি আনা হ'ল। গুৰুজনাই ভাগৱতৰ শ্লোক মাতি সন্ন্যাসীৰ সোধে 'তওঁ কাক চিন্তে কাক ধ্যান কৰি পূজে আৰু সি প্রতিবাৰতে কয সি এক ব্রহ্মাকে চিন্তে। গুৰুজনাই দেৱানক ক'লে মহাৰাজ এই সন্ন্যাসী বৌদ্ধাচাৰী এওঁক খেদি পঠাওক। পাছত সেই সন্ন্যাসীযে খং কৰি গৈ গুৰুজন আৰু চিলাৰাযৰ খেৰৰ মূৰ্ত্তি কৰি তাত খৰিকা বিন্ধাই মন্ত্রপূত কৰিলে। সন্ন্যাসীযে ধুলা পৰ্বতৰ কাষলৈ গ'ল আৰু তাতে তাৰ পোৱা ৰোগে দেখা দিলে। অনেক বৈদ্যযও সৈন্ন্যাসীক আৰোগ্য কৰিব নোৱাৰিলে আৰু সি শুকাই খীণাই মৰিল। সন্ন্যাসীৰ আঠ কুৰি বছৰ হৈছিল আৰু আঠ বছৰৰ পাছত গুৰুজনাই সন্ন্যাসীৰ মৃত্যুৰ খবৰ পায।

১ ২০ ৩৪ আৰু গুৰুজনাই নৰনাৰায়ণ ৰজাৰ আগত গোকুল বৃন্দাবন গোবৰ্দ্ধন যমুনা এইবোৰৰ কথা চৰ্চা কৰি থাকে। ৰজাই ইয়াকে শুনি এদিনাখন গুৰুজনাক ক'লে বাপ কৃষ্ণক দেখুৱাব লাগে। গুৰুজনাই ৰজাক ক'লে "বাৰু

মাহ[illegible]সাদ আদি সাবধানে যোগাৰ কৰক। ৰজাই সেইবোৰ যোগাৰ ধ[illegible]দশীৰ দিনাখন ধূপ, দীপ লগাই পূজা সেবা কৰি গুৰুজনাই ধ্যান [illegible]। তেতিয়া দুপৰীয়া চাৰি দণ্ডমান গোপ-বালক, বাঁহী, গৰু-বাছৰু সৈতে কৃষ্ণ ওলালহি। শিঙা বেত, বেণু, বেৰটি-বাঁহী, ময়ূৰপাখি, চলনা, পাঞ্চনী, চাগুনী লৈ দিব্য ৰূপে কৃষ্ণই দেখা দিলে। ৰজাই দেখি বিস্ময় মানি চাব নোৱাৰি মাটিত পৰি চেপেটা খালে। গুৰুজনে নম্ৰভাবে কৃষ্ণ আৰু গোপ-বালকক সেৱা জনালে তেওঁলোকেও গুৰুজনাক সেৱা জনালে আৰু প্ৰসাদ উপহাৰ দিলে। গুৰুজনাৰ আজ্ঞা লৈ তেওঁলোক গ'ল আৰু তাঁতৈক অন্তৰ্দ্ধান হ'ল সন্মুখতে। ৰজাৰ নোম শিয়ৰি উঠিল আৰু প্ৰেমত জৰ্জৰিত হৈ তেও কম্পমান হ'ল।

১-২০-৩৫ এদিন ৰজাই গুৰুজনাক ক'লে বাপ ভোজন কৰোঁতেই যেন তিনি খণ্ডৰ দশমখন শুনিবলৈ পাওঁ। গুৰুজনাই ক'লে মহাৰাজ, বিপ্ৰ পণ্ডিতসকল আছে তেওঁলোকে শুনাব। ব্ৰাহ্মণসকলে ক'লে মহাৰাজ ভোজন এক[illegible] সময়তে হয় আৰু দমশখন এমাহ বা দুমাহতো শুনাবলৈ টান ঈশ্বৰৰ শক্তি হ'[illegible] পাৰি মানুহৰ তেনে শক্তি নাই। ৰজাই গুৰুজনাক ক'লে," বাপ কোনে শুনাব দাসক গোলামৰ বাঞ্ছা গৃহস্থইহে পুৰাব লাগে। গুৰুজনাই ক'লে বাৰু কালিলৈ ভোজনৰ সময়ত পাৰি নেকি চাম ঈশ্বৰত ভৰষা কৰি।' ব্ৰাহ্মণসকলে পৰস্পৰে ক'লে কেনেকৈ শুনাব চাও, নোৱাৰি লাজহে পাব। আৰু আমাৰো আটায়ে সেনকালে আহিবাইক হাঁহি [illegible] কৰিম। গুৰুজনে ঘৰলৈ গৈ নাম পাঠ গাই ভোজন কৰিলে আৰু সকলোবে টোপনি যোৱাত অষ্টভুজ হৈ সাঁচিপাত তৈয়াৰ কৰি নিমিষতে দশমৰ তিনিও খণ্ডৰ কৃষ্ণৰ লীলা মালা সংক্ষেপে ৰচনা কৰিলে। পুৱাতে গুৰুজনে শৌচ শুদ্ধি স্নান, কৃষ্ণসেৱা, নাম-পাঠ কৰি গৈ ৰজাই ভোজন কৰা সময়ত কৃষ্ণৰ লীলা-মালা পুথিখন গাই শুনালে। ব্ৰাহ্মণসকলে তাকে দেখি-শুনি আশ্চাৰ্য- অদ্ভুত মানিলে। ৰজাই বৰ সন্তোষ পাই গুৰুজনাক টকা বস্ত্ৰ দি সন্মান কৰি আগবঢ়াই থৈছে।'

১ ২০ ৩৬ খাৰ্গেশ্বৰ সন্ন্যাসী আহিছিল পণ্ডিত বিচাৰি শুক কৰিবলৈ। তেওঁ কপিলী গাইৰ পিঠিত শাস্ত্ৰ থৈ শাস্ত্ৰৰ ওপৰত বহি আহিছে। গুৰুজনে সন্ন্যাসীক লগ পাই সুধিলে, তুমি কেনে সৈন্যাসী গৰুৰ ওপৰত শাস্ত্ৰ আৰু

শাস্ত্ৰ ওপৰত উঠি ঘূৰি ফুৰা? সন্যাসীয়ে ক'লে গৰু শাস্ত্ৰ মই সকলো ব্ৰহ্ম এতেকে ইয়াত দোষ নাই। গুৰুজনৰ ওচৰতে ৰাজ লিগিৰা আছিল। গুৰুজনে সন্ন্যাসীক সুধিলে, বাৰু তেন্তে আমি দুজন একা?" সন্ন্যাসীয়ে ক'লে," তোমালোকো ব্ৰহ্ম। গুৰুজনাই লিগিৰাক চকুৰে ইঙ্গিত দিলত লিগিৰাই সন্ন্যাসীৰ বুকুত জোৰেৰে ভুকু মাৰি দিলে। সন্ন্যাসীয়ে গৰগৰাই খং কৰি উঠিল। গুৰুজনাই সন্ন্যাসীক ক'লে ' হেৰা গৰু শাস্ত্ৰ, তুমি, আমি সকলোৱে ব্ৰহ্ম, ব্ৰহ্মাই ব্ৰহ্মাক তাড়না কৰিলে একো দোষ নাই।" সন্ন্যাসীয়ে লাজতে অধোমুখ হৈ ওচি গ'ল। ৰজাই শুনি গুৰুজনাক প্ৰশংসা কৰি হাঁহিলে।

১-২০-৩৭ গুৰুজনে গোকুল মথুৰা, দ্বাৰকা বৃন্দাবন, গোবৰ্দ্ধন বাৰেবন, কালিন্দী ধেনু-বৎস, গোপ-গোপী এই সকলৰ লীলা চৰিত্ৰৰ কথা সদায় কৈ থাকে চিলাৰায় দেৱানক। দেৱানে গুৰুজনাক ক'লে,' বাপ, চুক ভেকুলীৰ সাগৰ দৰিদ্ৰৰ অষ্টনিধি খোৰাৰ পৰ্বত বগোৰা, অন্ধৰ বস্তু দৰ্শন আৰু ভিকহুৰ অমৃতলৈ ইচ্ছা যোৰাৰ দৰে এই অধম পাপীৰো সেইবোৰ চাবলৈ মন যায়। আপোনাৰ মুখ পদ্মৰ ঘ্ৰাণ পাই মোৰ মনত ধৰিছে সেই বাঞ্ছা মই পুৰণ কৰিব পাৰিম কিজানি। গুৰুজনাই ক'লে' মহাৰাজ, কাপোৰ বৈ সেইবোৰ দেখুৱাব পাৰি।' দেৱানে ক'লে, বাপ, তেন্তে মই বাৰ মৰলক সূতাৰ সৈতে আপোনাৰ লগত পঠাই দিও আৰু আপুনি ধৰাঁলৈ গৈ তাৰে কৰক।'

(ঙ)

১-২০ ৩৮ সূতা আৰু মৰলসকলক লগত লৈ আহি ন দিনত গুৰুজনাই পাটবাউসী পালে। গুৰুজন আহা শুনি পুৱাতে মাধৱদেৱ আৰু ঠাকুৰ আতাই আহি গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। সেইসময়তে অনন্ত কন্দলিয়ে উজনিৰ পৰা আহি দশমৰ মধ্য আৰু শেষ ভাগ পদ ভাঙনি কৰি আনি গুৰুজনাৰ আগত দি সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই পুথিখন চাই ক'লে বামুণীৰ পুতেক, কোৰটো মাৰিলা হয়, কিন্তু মূৰত নপৰিল ভক্তি পদ কৰিলা হ্ৰস্ব আৰু যুদ্ধৰ পদ কৰিলা দীৰ্ঘ। গুৰুজনাই মাধৱদেৱক ক'লে" বাচাবাপা মই দশমৰ আগ আৰু শেষত ধৰো আৰু তুমি ধৰা মাজত। দশমৰ সাৰ কাঢ়ি আনি আৰু তাতে হৰিবংশৰ কিছু যোগ দি গুৰুজনে ৰচনা কৰিলে ৰুক্মিনী হৰণ কাব্য আৰু কুৰুক্ষেত্ৰ কাব্য আৰু

মাধৱদেৱে ৰচনা কৰিলে ৰাজসূয় কাব্য।

১ ২০-৪১। তাৰ পাছত মহাপুৰুষ গুৰুৱে বাৰ মৰলক গোটাই আৰু গোপাল[4] নামে এজন বুঢ়া তাঁতীৰ সৈতে সূতাত ৰঙা, ক'লা, হালধীয়া, মৌজ কাছু, নীলা, গেৰুৱা, শ্যাম ৰং কৰি ছয় কুৰি হাত ধৰ কৰালে আৰু কাপোৰৰ ছয় কুৰি হাত বাটি কৰালে। য'ত যি বগা ক'লা আৰু আন আন ৰঙৰ সূতা লাগে দিয়ালে আৰু ৰ' তুলি বাটি গাৰিত মেৰাই শালত উঠাই সেই দিনাই চাৰি আঙুল কাপোৰ বোৱালে। সেই নিয়মে গুৰুজনে পাটবাউসীৰ পৰা আহি গৈ তাঁতীকুছিত কাপোৰ বোৱাইছে।[5]

১-২০-৪০ ৰঙ্গিয়া জানৰ পানী কমাৰকুছিৰে বৈ গৈ কোটা জানত পৰি পুনৰ বৰপেটাৰ জানত পৰিছে। বৰপেটাৰ জানৰ পাৰতে ভীমা বায়নৰ ঘৰ। তেওঁৰ পত্নী জন্মৰ পৰাই কুঁজী। পত্নীয়ে পাঁজি কাটি নাম লৈ থাকে তাঁতৰ ঘূৰাওঁতে ঘোষা মাতে, তাঁতৰ খাৱে প্ৰতি কৃষ্ণদেৱ তুমি প্ৰভু দীন দয়াল বুলি শলাগে। ভকতিকে মুখ্য কৰি বুঢ়ীয়ে অনেক প্ৰকাৰে নাম গায়। জানৰ ঘাটৰ কাষতে বাঁহ গছ এজুপি আছিল। সেই বাঁহৰ জেওৰা ধৰি এজনে অলপ বৈ নিতে নাম শুনে। নাম লুভীয়া কৃপালু পুৰুষ গুৰুজনে দয়া কৰি এদিন সপোনত কুঁজী বুঢ়ীক ক'লে, 'বুঢ়ী উঠা। বুঢ়ীয়ে সপোনতে ক'লে বাপ মই জন্মৰ পৰাই কুঁজী কেনেকৈ উঠিম? গুৰুজনে উঠাচোন বুলি কৈ এখন হাতেৰে বুঢ়ীৰ দুয়োখন হাত আৰু আনখন হাতেৰে বুঢ়ীৰ দুয়োখন ভৰিত ধৰি বুঢ়ীক টানি পোন কৰিলে। বুঢ়ীৰ হাড়বোৰ মৰমৰাই উঠিল আৰু বুঢ়ীয়ে দিব্য ৰূপ পালে। বুঢ়ীয়ে আৰু গুৰুজনাক পুনৰ নেদেখিলে। বুঢ়ীয়ে ৰৰপুত্ৰ ৰমাইক নাম ধৰি মাতিলে," বোপা ৰমাই উঠাচোন।' তেতিয়া বায়নে মাত লগাই ক'লে হেৰা বুঢ়ী, এনেকৈ কিয় মাতিছা?' বায়নে জুইত ফু মাৰি জুই জ্বলাই চাই দেখিলে বুঢ়ীৰ দিব্য ৰূপ। বায়নে সুধিলে বুঢ়ী, কেনেকৈ এনে হ'লা?' বুঢ়ীয়ে ক'লে ' মই ইয়াত ক'ব নোৱাৰো

(৪) গোপাল তাঁতী পিছলৈ তেওঁ মহাপুৰুষ শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱৰ তাত শৰণ লৈ মথুৰাদাস বুঢ়া আতা নামেৰে প্ৰখ্যাত হয়। মাধৱদেৱে তেওঁক বৰপেটা সত্ৰৰ প্ৰথম সত্ৰাধিকাৰ পাতে।
(৫) (ক) ৰ তোলা বাটি কাৰা গাৰিত মেৰোৱা এই বোৰ তাঁতশালৰ ভিন ভিন প্ৰক্ৰিয়া।
(খ) তাঁতীকুছি বৰপেটাৰ পুৰণি নাম। ইয়াৰে তাঁতী সকলে মহাৰাজ নৰনাৰায়ণক কাপোৰ যোগান ধৰাৰ দায়িত্ব পাইছিল। তাঁতীকুছিৰ পৰা পাটবাউসীলৈ পথ দূৰত্ব তিনি কিলোমিটাৰ।

গুৰুজনাৰ ঠাইতহে ক'ম পুৱা তালৈ মোক নিবা। পুৱাতে স্নান কৰি মাহ চাউল বস্ত্র লৈ তিওঁলোকে গুৰুজনাৰ ওচৰলৈ গ'ল। তেওঁলোকক দেখি গুৰুজনে অলপকৈ হাঁহি ক'লে," বায়ন, দেখোঁ আহিলা?" বায়নে ক'লে, ' বাপ বুঢ়ীহে মোক আনিছে। আজি ৰাতি বুঢ়ীযে মোক মাতিব ধৰিলে আৰু মই উঠি জুই ধৰি চাওঁ বুঢ়ী এনে হৈ আছে।" মই বুঢ়ীক সুধিলো," কেনেকৈ এনে হ'লা? বুঢ়ীয়ে ক'লে,' মই গুৰুজনাৰ ওচৰতহে ক'ব পাৰিম।" গুৰুজনাই বুঢ়ীক ক'লে বুঢ়ী কোৱাচোন।" বুঢ়ীযে সপোনত দেখা কথা সকলো ক'লে। গুৰুজনে ছলনা কৰি বুঢ়ীক ক'লে," বুঢ়ী মই নহওঁ, গুণ লোভী হৰিয়েহে তেনে কৰিছে। শাস্ত্রত আছে--

হৰি গুণ গাৱ ভাই কৰিয়া উৎসব।

গুণতেহে তুষ্ট গুণ লুবধু মাধৱ।।

নামত তুষ্ট হৈ ঈশ্বৰে তোমাক পোন কৰিছে আৰু চাৰি জন্মৰ পাছত ইবাৰ উদ্ধাৰ হ'বা।" এই বুলি গুৰুজনে নিজকে লুকাই বুঢ়ীক কৈ পঠাইছে।

১-২০-৪১ এদিন গুৰুজনে মাধৱদেৱক ক'লে," বঢ়াৰপো এটি গীত ৰচনা কৰা।" মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ, কেনেকৈ?" গুৰুজনে ক'লে," পাৰিবা, মই পাৰিছো দেখোঁ।" মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ, আপুনি পাৰে, আপোনাৰ ঈশ্বৰৰ শক্তি।" গুৰুজনাই ক'লে," তোমাৰ শক্তি জানো ঈশ্বৰৰ শক্তি নহয়?" তেতিয়া মাধৱদেৱে গুৰুবাক্য শিৰোধাৰ্য্য কৰি গীত ৰচনা কৰি নি গুৰুজনাক দিছে। গীতৰ ৰাগ আসোৱাৰী, গীত--

ৰে মন হৰিকহো চৰণে শৰণা,

নিকটে দেখহ নিজ মৰণা

গীতটো চাই গুৰুজনে মাধৱদেৱক ক'লে," তথাপি কোৱা তোমাৰ ঈশ্বৰৰ শক্তি নাই, অকোৱে বোলা নাই দেখোঁ?"

১-২০-৪২ গুৰুজনাই পাটবাউসীৰ পৰা বৰপেটালৈ অহা যোৱা কৰি বৃন্দাবনী কাপোৰ বোৱাইছে। এদিন তেওঁৰ গা বিষম হ'ল। তেৰাই মাধৱদেৱক ক'লে," মাধৱ, আজি তুমিয়ে বোৱা।" মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ, মই কেনেকৈ বোৱাম?" গুৰুজনে ক'লে," মই দেখোঁ বোৱাওঁ।" মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ,

আপুনি বোৱায় আপোনাৰ ঈশ্বৰৰ শক্তি মই বোৱাম কেনৈকৈ ? গুৰুজনাই ক'লে, ' যোৱা পাৰিবা।" গুৰুৰ বাক্য ৰক্ষা কৰি মাধৱদেৱে গৈ দেখিলে কাপোৰত তেতিয়া কৃষ্ণৰ ভোজন বেহাৰৰ দৃশ্য আহিছে। কাপোৰখন মেলি চাই তেওঁ পালে বোঁৱতে কিছু কেণা লাগিছে। তেওঁ সেয়া পোনাই পুনৰ বোৱালে। কাপোৰ এবেগত বোৱা হ'ল। মাধৱদেৱে পাটবাউসীলৈ আহি গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনে সুধিলে," মাধৱ, কাপোৰ কিমান হ'ল ? ' মাধৱদেৱে ক'লে," বাপ বোঁৱাতে কিছু টেৰা হৈছিল তাকে মেলি শুদ্ধকৈ বোঁৱালো কাপোৰ এবেগত বোৱা হ'ল।" গুৰুজনাই ক'লে, তথাপিও কোৱা তোমাৰ ঈশ্বৰৰ শক্তি নাই। মই জানিছিলো মোতকৈ তোমাৰ অলপ বাঢ়িবহে। (৬)

১ ২০-৪৩ বৃন্দাবনীয়া কাপোৰ ছয়মাহত তিনি কুৰি হাত বোৱা হ'ল আৰু তিনি কুৰি হাত ব'বলৈ বকী থাকিল সেই তিনি কুৰি হাত টুটিল।" কাপোৰখন গুৰুজনাই জাপি জপাত বান্ধি থ'লে। কাপোৰখনৰ কথা শুনি তাঁতীকুছি, গণককুছি, পাটবাউসী, সুন্দৰীদিয়া, বাৰাদি বামুণা, দতকুছিয়া পটকিযা, জাতিৰমণ সকলোৰে পৰা লোক আহি প্ৰাৰ্থনা কৰি গুৰুজনাক ধৰিলে কাপোৰখন দেখুবাবলৈ। গুৰুজনাই এখন এচলীয়া চাং পাতি তাত নতুন চাৰি-পাটী পাৰাই নিজে হবিচে থাকি কাপোৰখন মেলি দেখুবালে। বাৰেবন, বৃন্দাবন সকলো অলপ অলপকৈ দেখুৱালে। আখৰো হৈছে পঢ়িব পাৰা। তাকে দেখি সকলো ৰাইজে আচাৰ্য্য অদ্ভুত মানি ক'লে এই কাপোৰ বৈকুণ্ঠৰ আৰু কাপোৰ বোৱাজনো স্বামী ঈশ্বৰহে, এই কাম মানুহৰ নহয।' কোনোৱে টকাটো কোনোৱে সিকিটো আৰু কোনোৱে পইচাটো দি কাপোৰখন সেৱা কৰিলে। গুৰুজনে কাপোৰখন পুনৰ জাপি থ'লে। সেই সময়ত চন্দৰী বুঢ়ী নাছিল, তেওঁ ভিক্ষালৈ গৈছিল। গধূলি গুৰুজনে বুঢ়ীক ক'লে,' অ' বুঢ়ী, আজি কাপোৰখন সকলোৱে চালে,

---

(৬) মাধৱদেৱে বৃন্দাবনীয়া কাপোৰখন সেইদিনা কিছু বেছিকৈ বোৱাত গুৰুজনাই ইমানে সন্তোষ পাইছিল যে তেতিয়াৰে পৰা তেৰা, মাধৱদেৱক " বঢ়াবপো" বুলি সম্বোধন কৰিবলৈ ধৰে। (শঙ্কৰ মাধৱ লক্ষ্মীনাথ।)

(৭) আন আন চৰিত পুথিত বৃন্দাবনীয়া কাপোৰখন সম্পূৰ্ণ ছয় কুৰি হাত দীঘল আৰু তিনি কুৰি হাত বহল বুলি উল্লেখ আছে। কথিত আছে যে বৰপেটাৰ কীৰ্ত্তন ঘৰটি বৃন্দাবনীয়া কাপোৰখনৰ জোখত সজোৱা হৈছিল। সেই ঘৰটিও দীঘলে ছয় কুৰি হাত আৰু বহলে তিনি কুৰি হাত।

তুমি নোদেখিলা। বুঢ়ীয়ে ক'লে মোক কালিলৈ দেখুৱাবা। গুৰুজনে ক'লে কাপোৰখন জপাত বান্ধি থ'লো তোমালৈ মেলিমনে আৰু। বুঢ়ীয়ে খং কৰি ক'লে অ তোমাৰ বকনা গৰুটো এবাৰ মাৰিছিলো ব্ৰজত তাৰে খং মাৰ যোবা নাইনে? ক'ব দিয়ানে গোকুল, বৃন্দাবনত ৰাধাৰ সৈতে তোমাৰ কীৰ্ত্তি কম? গুৰুজনাই ক'লে, হা হা' বুঢ়ী মনে মনে থাকা দেখুৱাম। বুঢ়ী গুৰুজনাক সৰুতেই তুলি তালি ডাঙৰ দীঘল কৰা কোলা বোকোচাত লোৱা বুঢ়ী গুৰুজনাৰ মাতৃ সম। কাপোৰখন চাই বুঢ়ীয়ে দেখিলে ভাটীৰ বটকেছি ঘাটৰ ক্ৰমটো লৰিছে আৰু বট গছৰ ক্ৰমটো ভুল হৈছে। গছডাল যমুনাৰ বাঁওফালে হ'ল। বুঢ়ীয়ে গুৰুজনাক প্ৰশ্ন কৰিলত গুৰুজনে ক'লে হয় বুঢ়ী পাহৰিলো।' দুজনা গুৰুৱে কাপোৰ বোৱায আৰু বুঢ়ীয়ে ভুল ধৰে বুঢ়ী বৰ পাৰ্গত। পাছত গুৰুজনে কাপোৰখন জপাত ভৰাই থ'লে।

১-২০-৪৪ বনুৱা সাই আতৈয়ে গুৰুজনাৰ গৰু এগোহালি ৰাখে। গৰু চৰাবলৈ গৈ তেও শুদা হাতেৰে নাহে খৰি পাত মাছ শাক কচু ঢেঁকীয়া তেঙা আনি গুৰুজনাক দিয়ে আৰু ভকতসকলকো দিয়ে। আতৈয়ে গৰুক মহ ডাহে, জোকে খালে শুশ্ৰূষা কৰে সিহঁতক ঘাঁহ পানী দিয়ে। গুৰুজন আৰু আতৈসকলে যোনে যি খায় সাই আতৈকো দিয়ে আৰু তেও খায। আতৈয়ে দিনত এসাজ খায় আৰু বাকী সাজৰ বস্তু সমূহত থয়। এদিন মাজনিশা বৰ আন্ধাৰ, বৰষুণ পৰি আছিল বাট পথো বোকাময আৰু জঙ্ঘালেৰে ভৰা। গুৰুজনে আতৈৰ মন বুজিবৰ ইচ্ছা কৰি ক'লে সাইৰাম খিৰামবলৰ পৰা পাণ কিছু আনা,বটাত পাণ নাই।" আতৈয়ে বাৰু বুলি লাগিলে। আতৈয়ে তেতিয়াই মবলৰ ঘৰলৈ গ'ল। বাটত তেওঁ এটা বাঘৰ মুখামুখি হ'ল। আতৈয়ে বাঘক ক'লে, 'বোপা, তোমাকো ঈশ্বৰ পুৰুষে সৃজিছে আৰু ময়ো সেই পুৰুষৰ আজ্ঞাতে আহিছো মোক কি কৰা, কৰা এতিয়া।" আতৈৰ কথাত বাঘ আঁতৰিল। কিছু দূৰ গৈ আতৈয়ে বৰ ডাঙৰ গাহৰী এটাৰ আগত পৰিল। আতৈয়ে গাহৰীকো আগৰ দৰেই ক'লে। গাহৰীও আঁতৰি গ'ল। আতৈয়ে পথাৰৰ মাজত মবলৰ ঘৰটি পালে। মৰলে সেই ৰাতি আতৈক দেখি আশ্চাৰ্য্য অদ্ভুত মানিলে। মৰলে আতৈক সুধিলে" এই নিশা কিয় আহিছা, কি হৈছে?' আতৈয়ে ক'লে " গুৰুজনে পাণ

বিচাৰিছে। মৰলে আতৈক পাণ দিলে আৰু আতৈযে পাণ আনি গুৰুজনাক দিছে। গুৰুজনাই কথাটি জানি বৰ দুখ কৰি ক'লে," তোমাৰ মন বুজিবৰ বাবেহে কুটকৈ কথাটি কৈছিলো, তুমি মোক নুসুধিলাও আৰু এনেকৈ গৈ বৰ দুখ কষ্ট পালা।' গুৰুজনাই পৰম সন্তোষ পাই পুনৰ ক'লে," তোমাৰ জীৱৰ কুশল হ'ল, এই শৰীৰেৰে যাব পৰাৰ শক্তি তোমাৰ হ'ল।" সমযত আতৈৰ আয়ুসৰ অন্ত হোবাত উত্তৰাযণৰ একাদশীৰ দিনাখন তেওঁ ভকতৰ দুৱাৰে দুৱাৰে ধূলা লৈ আৰু গুৰুজনাক প্ৰাৰ্থনা কৰি বিদায় লৈ নাম পাঠ গাই শুনি নাম ঘৰৰ চোতালত বহি ৰাম ৰাম বুলি কঠৰ সৈতে উৰি গ'ল। তাকে দেখি ভকতসকলে গ'ল গ'ল বুলি হৈ চৈ লগালে। হৈ চৈ শুনি গুৰুজনে বাহিৰলৈ ওলাই আহি চাই দেখিলে হয়, আতৈযে দৃষ্টিৰ দূৰত্ব পাইছে। গুৰুজনাই আতৈক চিঞৰি মাতিলে " হেৰা সাইৰাম আহা যাওঁক।' গুৰুজনাৰ মাত শুনি সাই আতৈযে নামি আহি গুৰুজনাৰ চৰণত মূৰ থৈ সেবা কৰিলে। গুৰুজনাই ক'লে, আতৈ, এনে হ'লে পাছলৈ ধৰ্মসেবকৰ বাবে ই আৰ্হি হৈ ৰব দেহাটি ইযাতে এৰি গ'লেহে ভাল।" তেতিযা আতৈযে ৰাম কৃষ্ণক স্মৰণ কৰি গুৰুজনাৰ চৰণত শিৰ থৈ ঢুকাল। তাকে দেখি সকলোৱে আচাযা-অদ্ভুত মানিলে। গুৰুজনাই ভকতসকলক ক'লে " এয়াই সেৱা ধৰ্মৰ বল। গুৰুজনাই আতৈৰ দেহটি নিযাই দাহ সংস্কাৰ কৰিলে আৰু ভকতক শৰাই সিধা দি জলপান কৰালে।

১-২০-৪৫ এদিনাখন ৰামৰাম গুৰু, মাধবদেৱ ঠাকুৰ আতা, বলোৰাম আতৈ শ্ৰীৰাম আতা, পৰমানন্দ আতৈ, গোবিন্দ আতৈ, জ্ঞাতিৰাম আতৈ, কাৰাম আতৈ আৰু বাকলিৰাম পো আতৈ এই সকলে নিশা জুৰ পৰত গুৰুজনাক সুধিছে, বাপ, এই ধৰ্ম বস্তু ক'ত ৰ'ব পাছলৈ?" গুৰুজনে ক'লে," এই ধৰ্ম বস্তু মোৰ মাধৱৰ্ত, মোৰ নাতি আৰু তেওঁলোকৰ আজ্ঞা দহ বাৰজনলৈ ধৰিব। তেওঁলোকৰ জ্ঞান শিক্ষা বোধলৈ অনেকে তৰিব আৰু আনকো তৰাব।' গুৰুজনাই মাধৱদেৱক ক'লে," অ' মাধৱ, আৰু পুব দেশৰ পৰা দুজন ব্ৰাহ্মণ মোৰ পাছত আহিব, আঁঠু পৰাই তেওঁলোকক জ্ঞান ক'বা। তেওঁলোকে আশ্ৰম-নিৰাশ্ৰম ভাগৱতী ধৰ্ম প্ৰবৰ্তাই জীৱ নিস্তাৰিব। ধুঁৱাহাটত বেল গছৰ মদনমোহনৰ

মূৰ্ত্তি থৈ আহিছো, কথাটি তেওঁলোকক ক'বা। তেওঁলোকৰ জ্ঞান লৈ অনেক শাখা বাঢ়িব। দামোদৰৰ পৰাও আজ্ঞা লৈ দহ বাৰজনে প্ৰবৰ্ত্তাব ভাগৱতী, অভক্তা ভক্তি ধৰ্ম। উজনিৰ পৰা আৰু এজন আহি নিজে শুদ্ধ একশৰণ ধৰ্মত চলি অনেকক ধৰ্ম ধৰাব আৰু মহাজ্ঞান দি অনেকক নিস্তাৰ কৰিব। আৰু সেই শুদ্ধ ধৰ্ম লৈ অনেকে তৰিব।

১-২০-৪৬ আৰু গুৰুজনাই গীত ৰচনা কৰি গোটাই লিখিলে, ধাৰ কুৰি গীত হ'ল। কমলা বায়নে নিলে সেই গীত মুখস্থ কৰিবলৈ। চ'ত মাহত বৰপুৰা জুইত বায়নৰ ঘৰ পুৰাত গীতবোৰ পুৰিলে।[৮] গুৰুজনাই মাধৱদেৱক ক'লে,"বঢ়াৰপো, অনেক শ্ৰম কৰি গীতখিনি কৰিছিলো, জুয়ে পুৰিলে; তুমি গীত কিছু ৰচনা কৰা, মই গীত নকৰো আৰু।" তেতিয়া মাধৱদেৱে গুৰুৰ বাক্য ৰাখি গীত ৰচনা কৰিছে। আতৈসকলৰ মুখত শুনা গুৰুজনাৰ গীতৰ আগ গুৰি ৰাখি ৰিহাত গাঁৰি দিযাদি মাজত যোগ দি মাধৱদেৱে ৰচনা কৰিলে নকুৰি এঘটা বৰগীত চোৰ চাতুৰি আদি ছয় কসৰ।[৯]

(চ)

১-২০-৪৭ বছৰৰ শেষত বৃন্দাবনী বস্ত্ৰ সোধাবলৈ বেহাবলৈ গৈছে গুৰুজনে। তেৰাই বেহাৰ গৈ পাই বাতিটো বাহাত বৈ বাতিপুৱা নাম পাঠ কৰি গ'ল দেবানৰ ঠাইলৈ। দেৱানে তামোলৰ শৰাই আগবঢ়াই সেৱা কৰি গুৰুজনাৰ বাৰ্ত্তা সুধিছে। দেৱানে সুধিলে," বাপ, কাপোৰখন হ'লনে?" গুৰুজনে ক'লে,"হ'ল, আনা হৈছে।" পাছত গুৰুজনে দেৱানক হৰিচে ৰাখি গৃহৰ অভ্যন্তৰত চাং-ঢাৰি পাতি বস্ত্ৰখন পাৰি মেলাই সোণৰ মাৰিবে যাব যি ৰূপ দেৱানক চিনালে। বস্ত্ৰত বৃন্দাবন, বাৰেকন, গোকুল, মথুৰা, দ্বাৰকা, গোবৰ্দ্ধন, যমুনা-হ্ৰদ, দশ অৱতাৰ, গোপ-গোপী, ধেনু-বৎস, গোপ শিশু সকলো দেখি দেৱানে আশ্চৰ্য্য- অদ্ভুত

(৮) কমলা বায়নৰ ঘৰ তাঁতীকুছিত (বৰপেটা) আছিল। পোৱা বৰগীতৰ মাজৰ পৰাই গুৰুজনাৰ পয়ত্রিশটি গীত উদ্ধাৰ কৰা হয়। গুৰুজনাৰ বৰগীত পোৱা ঘটনাটি অসমীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতি জগতৰ এটা অতি মৰ্মান্তিক দুখজনক ঘটনা।

(৯) খাঁৰি দিয়া বিহা বিহা, তিৰোতা মানুহে বুকুৰ ওপৰত পিন্ধা সাজকথাটো কিছু দক আকৃতিৰ বস্ত্ৰ। সেই বস্ত্ৰখনত তাৰ ৰঙতৈ কিছু আন ৰঙৰ, ফুল আদিৰ আৰ টানেনহে কৰিব পাৰি, সেইবোৰ ৰঙৰ সৰি টানি কৰা চোক বৰ থাকে। তাকে খাঁৰি দিয়া বোলা হয়। আজিকালি কম ব্যৱহাৰ হোৱা তেনে বিহাৰ সৌন্দৰ্য্য বৰ মোহনীয়।

মানিলে। যুবৰাজে পৰম সন্তোষ পাই টকা একশ, চাৰিটি সোণৰ টকা, এযোৰ বস্ত্ৰ আৰু তেওঁ দিগ্‌বিজয় কৰোঁতে পোৱা যুধিষ্ঠিৰৰ যজ্ঞৰ বাসুদেৱ মূৰ্ত্তি গুৰুজনাক উপহাৰ দিছে। দেৱানৰ একশ গৰাকী পত্নীয়ে টকা এক শ আৰু বস্ত্ৰ এখন দি গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনে বস্ত্ৰখন সামৰি থ'লে। দেৱানে গুৰুজনাক ক'লে বাপ ৰজাকো বস্ত্ৰখন দেখুৱাব নি। নৰনাৰায়ণ ৰজাই কথাটি শুনি গুৰুজনালৈ খবৰ পঠালে, গুৰুজনে আহক বস্ত্ৰখন লৈ। গুৰুজনে ৰজাৰ ওচৰলৈ গৈ ৰজাৰ গৃহৰ ভিতৰত চাং পাতি কাপোৰ পৰাই তাত বস্ত্ৰখন মেলি আগৰ ক্ৰমে দৃশ্যবোৰ দেখুৱালে। ৰজাই বস্ত্ৰখন দেখি বৰ বিচূৰ্ত্তি খাই ক'লে ' এয়া কি মানুহৰ কাৰ্য্য! সাক্ষাত সেই কৃষ্ণ সেই বৃন্দাবনহে আৰু আছে গো-বৎস-ধেনু।(১০)' ৰজাই গুৰুজনাক অনেক টকা বস্ত্ৰ বস্তু ভাৰ-সাঙ্গী কৰি দিলে। ৰজাৰ ৰাণীসকলেও গুৰুজনাক অনেক উপহাৰ দিছে। গুৰুজনে বস্ত্ৰখন সামৰি ৰজাৰ তাত থৈ আহিছে। ৰজাই পৰম সন্তোষ পাই গুৰুজনাক ঈশ্বৰ মানি মোবামাৰিৰ পশ্চিমে মানচৈৰ দক্ষিণে তেৰেচাৰ উত্তৰে ভেলাৰ পূবে চাৰি সীমা কৰি দুশ বিঘা মাটি নানকৰ ব্ৰহ্মোত্তৰকৈ গুৰুজনাক দিলে। সেই মাটি বিলৰ সৈতে ঘৰ বাৰী, শস্যৰে সৈতে খেতি পথাৰ গুৰুজনাক দিছে। গুৰুজনে তালৈ গৈ ভেলাৰ পাৰত থাকিল।

১ ২০ ৪৮ আৰু মাধৱদেৱে সপোনত নিৰ্দ্দেশ পাই বেহাৰলৈ গৈছে। বেহাৰ পাই তেওঁ মোবামাৰি নৈত গা শুদ্ধি কৰিছে, মাটি-পানী লৈছে। আঁতে বাকলি ৰাম মাধৱদেৱৰ লগতে আছিল। এনেতে পূৰ্ণভদ্ৰা গঙ্গা তীৰৰ পৰা বাগী আৰু শঠা নামৰ দুজন ব্ৰাহ্মণ আহিল। তেওঁলোকে অনেক পুৰাণ, ভাৰত, সংহিতা তন্ত্ৰ শাস্ত্ৰ লৈ গুৰুজনাৰ লগত তৰ্ক কৰিবলৈ আহিছিল।

তেওঁলোকে নৈত নাও নাপাই মাধৱদেৱক সুধিলে, হেৰা, শঙ্কৰৰ ওচৰলৈ যাব লাগিছিল, কেনেকৈ নৈ পাৰ হওঁ।' মাধৱদেৱে ক'লে," যদি গুৰুজনাৰ লগত তৰ্ক কৰিবলৈ আহিছা পানী অথাউনি হ'ব আৰু যদি গুৰু মানি আহিছা, পানী আঁঠুৰ তল হ'ব।' তেওঁলোকে পানীত নামি চালে নদীখন বৰ দ।

(১০) বৃন্দাবনীয়া বস্ত্ৰৰ এক অংশ বৃটিচ মিউজিয়ামত সংৰক্ষিত হৈ আছে। তাৰ ৰূপ সৌন্দৰ্য্য দেখিলে আজিও লোকে বিচুৰ্ত্তি খায় বিমোহিত হয়। বৃন্দাবনীয়া বস্ত্ৰ অসমীয়াৰ জাতীয় ঐতিহ্য হোৱাৰ যোগ্য।

পাছত গুৰুজনাক গুৰু নিশ্চয় কৰি পানীত নামি চালে পানী একাঁঠু হ'ল। তেওঁলোকে নদী পাৰ হৈ নৈৰ পাৰত শাস্ত্ৰবোৰ কাটি উটুৱাই দিলে। মাধৱদেৱে তেওঁলোকক লগত আনি গুৰুজনাক ভেটাই দিলে। গুৰুজনে মাধৱদেৱক ক'লে ' বঢাৰাপো, মই থাকো আঁৰ হৈ আৰু তুমি দেখুৱাই দিয়া।" দুয়োজন ব্ৰাহ্মণে নিশা হৰিচে থাকি পুৱা গুৰুজনাৰ ওচৰত ধৰ্ম লৈ গৈছে। তেতিয়াৰে পৰা নদীৰ পাৰৰ সেই ঠাইৰ নাম " কাকত কুটা' হ'ল। '

১-২০ ৪৯ চিলাৰায় দেৱানে গুৰুজনাক প্ৰাৰ্থনা কৰিলে ৰামায়ণৰ নাট ৰচনা কৰিবলৈ। গুৰুজনে এক ৰাতিতে ৰামায়ণৰ নাট সূত্ৰ গীত ভটিমা, কথা ৰচনা কৰি দেৱানক শুনালে।[১২] তাকে দেখি শুনি আৰু গুৰুজনাৰ ঐশ্বৰীক শক্তিত দেৱানে আশ্চাৰ্য্য অদ্ভুত মানিলে। দেৱানে একশ গৰাকী পণ্ডিত হৰিচে ৰাখি টকা বস্ত্ৰ দিয়াই গুৰুজনাক সেৱা কৰাইছে আৰু নিজেও সেৱা কৰিছে। গুৰুজনে তাতেই নিজৰ লিখনিৰ অন্ত কৰিছে আৰু নাটকৰ পয়াৰৰ পদ। শ্লোকত চন তাৰিখ দিছে যথা " শ্ৰীশঙ্কৰ, ক্ষিতি ভুবঙ্গ গুণেন্দু শকে জাতো হৰি পদং খ বিলা বিধু চন্দ্ৰে ইতি ১৪৯০।।

(ছ)

১-২০-৫০ গুৰুজনাই তিনি পষেক বেহাৰত থাকি ৰজা আৰু দেৱানৰ পৰা বিদায় লৈ উজাই আহি পাটবাউসী পালে। মাধৱদেৱ আৰু ঠাকুৰ আতাই পাটবাউসীলৈ গৈ গুৰুজনাক সেৱা কৰি খবৰ সুধিছে। গুৰুজন অহা শুনি হেৰম্বেশ্বৰ ৰজাই ভকত পঠালে প্ৰাৰ্থনাকৈ গুৰুজনাক নিবলৈ। গুৰুজনাই ক'লে,"মাধৱ, তুমি যোৱা আৰু নাৰায়ণ ঠাকুৰেও যাওঁক। ঠাকুৰে ক বা বিষয়ৰ

---

(১১) আন চৰিত পুথিত ঘটনাটো অন্য ধৰণে আছে।

গুৰুজনাৰ বিৰুদ্ধে নৰনাৰায়ণ ৰজাক কাণ দিয়া ব্ৰাহ্মণসকল ৰাজসভাত গুৰুজনাৰ লগত হাৰিলত ৰজাই খং কৰি তেওঁলোকৰ পুথি শাস্ত্ৰবোৰ কাঢ়ি আনি তেকো নৈত উটাই দিবলৈ চিপাহীক হুকুম দিলে। চিপাহীয়ে সেইমতে পুথি শাস্ত্ৰবোৰ গোটাই একগোট কৰি নৈৰ পাৰলৈ নি কাটি নৈত উটাই দিয়ে। তাৰ পাছতে নৈখনে সেই পুথি সমস্তই আন কাষেৰে গতি কৰে। সেই মৰা সুঁতিটো আজিও আছে আৰু ঠাইখনৰ নাম তেতিয়াৰে পৰা কাকতকুটা হয়। (বৰ চৰিত- দীননাথ বেজবৰুৱা।)

(১২) সেই নাটখন আছিল " ৰাম বিজয় নাট"। চিলাৰায়ে পূৰ্বৰ ধাৰ নাটখন অভিনয় কৰায়। গুৰুজনাৰ সেইখনেই শেষ ৰচনা। (শঙ্কৰদেৱ মহেশ্বৰ নেওগ।)

মতে আৰু মাধৱে পৰমাৰ্থ বুজাবা, দুযোজন সখি যোৱাহঁক।' তেতিয়া মাধৱদেৱ আৰু ঠাকুৰ আতাই গুৰুজনাৰ চৰণ সাৱটি সেৱা কৰি পদ ধূলি লৈছে আৰু গুৰুজনে আশীৰ্বাদ দিছে " ভৃত্যক নেৰিবা" বুলি। দুযোজন সখিযেকে গৈ হেৰমেশ্বৰ ৰজাক মহাজ্ঞান কৈ বন্ধ মন মুকলি কৰি ক'লে," গুৰু ধৰ্মৰ সন্মুখ হ'লে সম, দয়া, ক্ষমা আদি ওঠৰটা লক্ষণ আৰু এঘাৰটা ভগ্য হ'ব লাগে।" ৰজাই ভকত হৈ মাধৱদেৱ আৰু ঠাকুৰ আতাক এপষেক ৰাখি পঠাইছে।(১৩) দুয়োজন সখিয়ে আহি পুনৰ গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে।

১-২০-৫১ ঠাকুৰ আতাৰ চাৰিজন পুত্ৰ আৰু কন্যা পাঁচজনী। এদিন গুৰুজনাই আতাক সুধিছে," নাৰায়ণ, তোমাৰ সন্তান কেইটি?" আতাই ক'লে,"বাপ, পৰমানন্দৰ মাকেহে জানে।" পাছত গুৰুজনে আতাৰ ভাৰ্য্যাক কথাটি সুধিলে। আয়ে ক'লে," বাপ, হিচাপ নাপাওঁ, নল ঢাৰিত শোৱাই থওঁ আৰু কান্দিলে বিচাৰ লওঁ।" গুৰুজনে হাঁহি মাৰি ক'লে," গাহৰিৰ পোৱালীৰ দৰে হৈছে।"

১-২০-৫২ এদিন ৰকশী বাই আহি ঠাকুৰ আতাৰ পত্নী আয়ে আতাক সুধিছে," আপোনাৰ ভকতলৈ স্নেহনে, মোত স্নেহ?" আতাই ক'লে, "তুমি কি মোক এই সংসাৰলৈ টানা, সেৱক বস্তুহে পৰলোকৰ সখা, সহায়।" আয়ে ক'লে,"নৈটা কিয় এনে মিছা কথা কোৱা?"১৪ আতাই তাতে মনোকষ্ট পাই গৈ গুৰুজনাক সেৱা কৰি কথাটি ক'লে," বাপ, পৰমানন্দৰ মাকে আজি মোক এনেকৈ ক'লে, গালি পাৰিলে জাতত ধৰি।" তেতিয়া গুৰুজনে আইক মতাই নি সুধিলে,"মোৰ নাৰায়ণক এনেকৈ বুলিলা কিয়?" আয়ে গুৰুজনালৈ তামোল পাণৰ শৰাই আগবঢ়াই ক'লে,"বাপ, ভকতলৈ তেখেতৰ মন দয়া বুলি মিছাতে কয়। মোৰ এই কেএগা আঙুলিত তেখেতে একশ টকা ভাঙি সোণৰ আঙুঠি গঢ়াই দিছে, তাৰে আধাখিনি ভকতক দি সেৱা ধৰিল'ল দেখোঁ হ'লহেতেঁন, দাসীৰ

(১৩) ইয়াত ভকত হোৱা কথাটিৰে ৰজাই শৰণ হোৱা বুজোৱা নাই। ৰজাই তেওঁক শৰণ দিবলৈ মাধৱদেৱক অনুৰোধ কৰাৰ কথাটি আমি পিছৰ অধ্যায়ত পাম।

(১৪) নৈটা - নটী শব্দৰ পুৰণি ৰূপ (বৰগীত কবিত ভাষাত)। নিবা তাৰ্কে নটী শব্দই বেশ্যাক বুজায়, এতেকে নৈটা শব্দই তেওঁক আচলত পুৰুষক বুজাইছে।

এইখিনিযে দায। গুৰুজনে ক'লে নাৰায়ণ, পত্নীৰ উত্তৰে তোমাক হুৰালে, মই এতিয়া কি বুলিম?" পিছদিনা ঠাকুৰ আতাই ঘৰৰ সোণ ৰূপ তাম, কাঁহ,, বস্ত্ৰ গৰু ম'হ সকলো গুৰুজনাৰ ভাত নি গুৰুজনাক সোধালে। গুৰুজনে সেইবোৰ তিনি ভাগ কৰি এভাগ সেৱকৰ এভাক ৰজাৰ বাবে ৰাখি বাকী এভাগ ভাৰ্য্যা পুত্ৰৰ বুলি কৈ আতাক দি পঠাইছে।

১-২০-৫৩ এদিনাখন গুৰুজনা, মাধবদেব ঠাকুৰ আতা, শ্ৰীৰাম আতা বালোৰাম আতৈ আৰু পৰমানন্দ আতৈ এই সকালে বহি মহা প্ৰেমানন্দ সুখত চিৰা ভোজন কৰিছিল। তাকে দেখি চন্দৰী আযে শংসয কৰি মনতে ক'লে "এনে অধৰ্ম কিয কাৰে? ধৰ্মৰ এনে ৰূপ ক'তো দেখা-শুনা নাই। আযে এনে চিন্তা কৰি বাতিপুৰা কাঁহী সাতখন ধুওঁতে কল্হৰা ফুল এটি সাতখন কাঁহীৰ মাজেৰে মাৰি পঠালে এই বুলি " সেয়া যদি ধৰ্মই জীবই ইয়াক ধৰি, আচৰণ কৰি এই সাতখন স্বৰ্গ ভেদ কৰি বৈকুণ্ঠ পাব আৰু অধৰ্ম হ'লে সংসাৰত ৰ'ব। ফুলটি সাতখন কাঁহীৰ মাজেৰে সৰকি গ'ল। গুৰুজনে ভাত খাওঁতে কাঁহীৰ ৰন্ধ্ৰত হাত লাগি ক'লে ৰামানন্দৰ মাক এয়া কিহৰ ৰন্ধ্ৰ?' তেতিয়া চন্দৰী আযে গুৰুজনাৰ আগত আঁঠু লৈ সকালো ক'লে। গুৰুজনাই ক'লে অ তুমি ভূলোকত পৰি ভূ হেৰাসা, এওঁলোক তুমি আৰু মোৰো চিন হেৰুৱালা, ইযাতো না দেখা।

১-২০ ৫৪ গুৰুজনে হৰিচৰণ ঠাকুৰলৈ ৰামচৰণৰ ভনীযেক উৰ্মিলাৰ জোৰণ পিন্ধাইছিল। তেবা বৈকুণ্ঠগামী হোৱাৰ এঘাৰ বছৰ পাছত হৰিচৰণৰ সোতৰ বছৰ বযস আৰু উৰ্মিলাৰ পোন্ধৰ বছৰ বযসত বিবাহ হৈছে। পুৰুষোত্তম ঠাকুৰ তাঁৰ খুৰাক হৰিচৰণ সাত বছৰত ডাঙৰ। এনেকৈ গুৰুজনে অনেক লীলা কৰিছে।

১-২০-৫৫. এদিন ভকতসকলে নাম গাওঁতে গুৰুজনে কীৰ্ত্তন ঘৰৰ চতিত হাত যোৰ কৰি আছিছে-

বিধিৰ কিঙ্কৰ তেজি ভকতি,
গাওঁ হৰি যশ নিৰ্মল মতি।
লৈও এক মাত্ৰ সাধু সঙ্গতি,
তেৱেহে নিৰ্মল হৈব মতি।।

২০-৫৬ পিছদিনা সুমথিৰা পোহাৰীয়ে মাছ নিদিও বুলি গুচি গ'ল।

তেতিয়া সকলো ভকতৰ চিন্তা হৈ গুৰুজনাক কথাটি সুধিছে। গুৰুজনে ক'লে," ৰামানন্দৰ মাকেহে জানে ইযাক।" ভকতে আই গোসাঁনীক সোধোতে ক'লে,' বঢাৰপোৰ তাঁলৈ যোবা।" তেওঁলোকে মাধৱদেৱক ধৰিলে। মাধৱদেৱে ক'লে, গুৰুজনেহে সকলোৰে পিতৃ, তেৰাইহে জানে এই কথা।" ভকতসকলে এনেকৈ পাঁচবাৰ অহা যোবা কৰিলে। তাৰ পাছত দুযোজন গুৰুৱে ধৰ্ম চাণ্ডত লগ হৈ চৈধ্য পাৰিষদৰ পৰা জয-বিজযলৈকে আহিঁ কৈ দুযোজনে অমৃত ভাণ্ড মেলি অমৃত পান কৰাইছে ভকতসকলক অলপো লৰচৰ নকৰাকৈ ৰাখি আৰু বালোৰাম আতৈক আন ঠাইলৈ পঠাই সেবা সুখৰ আহিঁ গতি দেখুৱাইছে।

১ ২০-৫৭ এইদৰে গুৰুজনাই ধম বস্তুত প্ৰবৰ্ত্তি, ধৰ্ম বস্তু প্ৰবৰ্ত্তাই জীবক কৃপা কৰি পৃথিবীত থৈ পৃথিৱী এৰি বৈকুণ্ঠলৈ যাবলৈ ইচ্ছা হ'ল। আগদিনা গুৰুজনাই শ্ৰীৰাম আতাক পঠালে মাধবদেৱৰ ওচৰলৈ এই বুলি কৈ মাধৱক ক'বাগৈ, মই কালি তাতে থাকিম মাধৱে ঠাই পানীৰ ব্যবস্থা কৰিব।' পিছদিনা গুৰুজনে নাওত উঠি যাত্ৰা কৰি গৈ গণককুছি পালে। মাধবদেবে আগবাঢ়ি আহি গুৰুজনাক নাওৰ পৰা তুলি নিছে। গুৰুজনাক ৰামানন্দ ঠাকুৰৰ সৈতে বহুবাই মাধবদেৱে গুৰুজনাৰ অভয পদত সেৱা কৰিলে। গুৰুজনাই ক'লে,' মাধব, আজি তুমিযে চাউল সিজোবা।' মাধবদেবে ক'লে ' বাপ, সিজাব নোৱাৰিম। গুৰুজনাই ক'লে যোৱা সিজোৱাগৈ। মাধৱদেবে ক'লে, ' বাপ আপোনাৰ বংশত পৰিযাল অনেক, আপুনি মোৰ হাতাৰে খালে তেওঁলোকেও ক'ব, ' গুৰুজনাই তোমাৰ হাতেৰে ভোজন কৰি গৈছে, এতেকে আমাৰো চাউল সিজোৱা।' আৰু তেওঁলোকক চাউল সিজাই দিলে ক'ব," আমাৰ হাতেৰেও তুমি খোৱা।" তেতিয়া মযো তেওঁলোকৰ হাতেৰে খাব লাগিব। আকৌ আপুনি জ্ঞাতি, মিত্ৰ,বন্ধু কাৰো হাতেৰে নাখায আৰু তেতিয়া তেওঁলোকে মোক নিন্দা কৰি ক'ব " সি উদাসীন কেনেকৈ উত্তম হ'ল ? আমি তাতকৈ হীননে ?" এতেকে হে বাপ মোক নধৰিব, আপোনাৰ চৰণত ধৰিছো। ৰামানন্দ ঠাকুৰে চাউল সিজাওঁক মই আলপৈচান ধৰো। তেতিয়া ৰামানন্দ ঠাকুৰে চাউল সিজালে আৰু গুৰুজন আৰু মাধৱদেৱৰ মহা প্ৰেমানন্দ খেলা সুখত ভোজন কৰিলে। মুখশুদ্ধি কৰি উঠি দুযোজন গুৰুৱে একে শৰ্য্যাতে শয়ন কৰিলে। দুয়োজন গুৰুৰ

এনে ভাব দেখি ৰামানন্দ ঠাকুৰে আশ্চাৰ্য্য অদ্ভুত মানিলে। মাধবদেৱে গুৰুজনাৰ ভৰিত তেল টেঙা মালিচ কৰি প্ৰাৰ্থনা কৰিছে আৰু গুৰুজনে বাৰ নাম চৰ্চা কৰি কৈছে পুত্ৰ নাতি পৰিনাতি পত্নী বোৱাৰী কন্যা ভক্ত যাদব পাণ্ডৱ গোপ গোপী, ঋষি,ৰজাৰ কথা আৰু পৃথিৱী পাতাল সকলোৰে কথা কৈছে গোটেই নিশা। গুৰুজনে নিজৰ শক্তি, ভক্তি বল পৰাক্ৰম সকলো মাধবদেৱৰ গাত থৈ ভাণ্ড ভাঙি অমৃত বাকি পান কৰাই মাধবদেৱৰ জন্ম মৃত্যুৰ হাত সৰালে। পিছদিনা পুৱাতে গুৰুজনাই শৌচ শুদ্ধি কৰি কৃষ্ণ সেৱা নাম পাঠ ভোজন কৰি মুখশুদ্ধি কৰি ঠাকুৰ আতাক ক'লে' নাৰায়ণ নাওখনত তুমি বস্তু সামগ্ৰীবোৰ তুলি দিয়া।" নাৰায়ণ দাস আতা পূৰ্বতে বেহা বেপাৰ কৰা লোক সেয়ে সেই সকলো কথাৰ তেওঁ ভু পায। আতাই নাওখনত য'ত যি দিব লাগে সকলো দিলে, হ'ল। আতাই গৈ গুৰুজনাক ক'লে 'বাপ বামুণ এজনে আমাৰ সৰু পুথি এখন লৈছে আমাৰ শাস্ত্ৰখনৰ অনেক শ্লোক। চুৰ কৰিব। মাধবদেৱে গুৰুজনাৰ নৈৰ ঘাটৰ পাৰলৈ আগবঢ়াই থৈ গুৰুজনাৰ অভয় পদত পৰি বহুত কান্দিলে। গুৰুজনে মাধবদেৱক সাৱটি তুলিলে। মাধবদেৱৰ চকুলোৰে গুৰুজনাৰ চৰণ তিতি গ'ল। ঠাকুৰ আতা প্ৰমুখ্যে সকলো ভকতে বৰ দুখ কৰি কান্দি কান্দি ক'লে বাপ পতিব্ৰতা স্ত্ৰীৰ স্বামীহে জীৱ প্ৰাণ আপোনাক নেদেখি আমি। নৈকৈ ৰ'ম। স্তুতি প্ৰাৰ্থনাতে সকলো ভকত বিহ্বল হ'ল। তেতিয়া কৃপালু গুৰুৱে গাত ভকতৰ থাকিবৰ স্থান স্থিতি দেখুৱাই দিছে। আৰু গুৰুজনে ৰূপ সোণ ৰাঠ মৌ তিনি ভাববাহী, গুৰু আৰু আলিৰ তিনিটা দৃষ্টান্ত কৈ সকলোকে সান্ত্বনা দিছে। গুৰুজনে মাধবদেৱক ক'লে,"বঢ়াৰাপো সকলো ভকতক প্ৰতিপাল কৰিবা।' আৰু গুৰুজনে ভকতসকলক ক'লে 'তোমালোকে মাধবক শ্ৰদ্ধা প্ৰীতি কৰি মই বুলি মানিবা, মই নাহোঁ মানে। গুৰুজনে মাধবদেৱক পুনৰ ক'লে মাধৱ মোৰ পাছত ঘোষা নামে প্ৰেম ভক্তিৰ শাস্ত্ৰ এখন ৰচনা কৰিবা। ই গোসাঁৰী ৰৰালিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি দৰিকণাৰ বাবেও হয আৰু তাত দহ হাজাৰ বৈকুণ্ঠৰ নাম দিবা।' এই বুলি কৈ নাও মেলি গুৰুজনাই ভটিয়াই গ'ল। ভকতসকলে এক দৃষ্টিৰে চকুৰ দৃষ্টিৰ দূৰত্বলৈ গুৰুজনাক চাই থাকিল কৃষ্ণই মথুৰালৈ যাওঁতে যেনেকৈ গোপীসকলে চাইছিল দুখ মনেৰে।

১-২০-৫৮ গুৰুজনে সেইদিনা গৈ শূদ্ৰা নামেৰে পাটগিৰিৰ ঘৰত ৰৈছে। তাতে ৰামপুৰীয়া ভকতসকলে আহি গুৰুজনাক সেৱা কৰিলে। গুৰুজনে তেওঁলোকক ক'লে,' তোমালোকে আজি সাৱধানে থাকিবা, বৈকুণ্ঠৰ পৰা নৌকাখন আহিব। ভকতসকলে গুৰুজনাক সেৱা কৰি আনন্দ মনেৰে ঘৰলৈ গ'ল। ৰাতি ভকতসকলে সাৰে থাকি নাও-বঠাৰ শব্দ শুনিছিল। তাৰ পৰা গৈ যোগীৰ ঘোপা নামে ঠাইৰ দুধনাথত নৈৰ পানীত কিবা বগা যেন দেখি গুৰুজনে ক'লে মাছ নেকি চোবাইক। ভকতে চাই দেখিলে কাতল মাছ, [illegible]ী খাই উখহিছে। ৰামানন্দ ঠাকুৰে ক'লে তেনে মাছ নতুলিবা আমাক নালাগে।' ভকতে মাছটো তুলিলে। ৰামানন্দ ঠাকুৰে বাটত বকবকাই গৈছে মাছটোৰ বাবে। গুৰুজনাই ভকতক ক'লে,' ভাল চাপৰি পালে নাওখন ৰাখিবা।' নাওখন খাগৰিকটা বালিত ৰখিলে। ভকতে ঠাই চাই জাঁজি খৰি আনি টিঙিৰি মাৰি জুই জ্বলালে আৰু মাছৰ বাকলি গুচাই সৰু সৰু টুকুৰা কৰিলে। গুৰুজনে স্নান কৰি আহি চোকাত জুই দি ৰামানন্দ ঠাকুৰক ক'লে তুমি আঁতিৰ থাকা নাযে গাউ। সিজাও। গুৰুজনে এখন আজ্ঞা মাচ আদা আৰু খাৰেৰে ৰান্ধিলে আৰু [illegible] আজ্ঞা [illegible] লোক [illegible] [illegible] ৰামানন্দ [illegible] [illegible] ৰাৰণে [illegible] [illegible] [illegible]লাই [illegible] সকলো [illegible] ভাজন [illegible] ৰামানন্দ [illegible] [illegible]ক গুৰুজনে [illegible] মাছ দিলে। ঠাকুৰে মাছ খাই [illegible] [illegible] গুৰুজনে [illegible] [illegible]ক সুধিলে আৰু মাছ দিম নেকি? ঠাকুৰে ক'লে দিয়া। গুৰুজনে ক'লে [illegible] তুমি দেখো মাছটো তুলিবলৈ নিদিয়া। ঠাকুৰে ক'লে [illegible] মাছ [illegible] [illegible] বুলি কোনে জানে।

১ ২০ ৫৯ পিছদিনা গৈ গুৰুজনে [illegible]নাৰগাৰিত ৰৈ তাৰ পৰা গৈ গদাধৰ নৈৰে সোমাই ভগামোৰাত ৰৈছে। তাৰ পৰা গৈ বিজয়পুৰত ৰৈ তেৰেচা নৈৰে উজাই ঘৰধৰি মু[illegible] [illegible] পিছ দিনা গৈ কাকতকুটাৰ গুবাৰি ঘাটত ভক্তৰে সৈতে উঠিছে। ৰাতিপুৱা গুৰুজনে দেৱানৰ ঠাইলৈ গৈছে। দেৱানে আগবাঢ়ি আহি চামোল পাণৰ শৰাই আঁজিবঢ়াই আদৰ সন্মান কৰি গুৰুজনাক নি সেৱা কৰি সুখ দুখৰ বাৰ্ত্তা সুধিছে। কমলাপ্ৰিয়াই এযোৰ বস্ত্ৰ দি গুৰুজনাক সেৱা কৰি খবৰ [illegible] সুধিছে। আৰু দেৱানে শ্ৰদ্ধা কৰি এযোৰ কাঁহৰ জালিকটা খৰম গুৰুজনাক

দিছে। গুৰুজনাই দেৱানক ক'লে,"এই যোৰ থোৱা।' পাছত দেৱানৰ কাতৰ অনুৰোধত গুৰুজনাই সেইজোৰ এদিন পিন্ধিছে। আগবেলা দেৱানৰ তাত বহি পিছবেলা গুৰুজনাই ৰজাৰ তালৈ গ'ল সেয়া পূৰ্বৰ নিয়ম। ৰজাই গুৰুজনাক বহুৱাই আদৰ সন্মান কৰি খবৰ বাতৰি লৈছে। ৰজাই দুখন ডোলা দি গুৰুজনক ভক্তৰে সৈতে বাহলৈ পঠাইছে। গুৰুজনাই তেনেদৰে ৰজাৰ ওচৰলৈ অহা যোৱা কৰি আছে।

৩-২০-৬০ এদিন ৰজাই গুৰুজনাক সুধিলে,' বাপ ঈশ্বৰৰ চিন লক্ষণ কেনে?' গুৰুজনাই ক'লে " চক্ৰাকৃতি মাথা, আকুঞ্চিত কেশ নাক তিল ফুলৰ দৰে ওঁঠ ৰঙচোৱা বহল চকু, হাত আজানু লম্বিত। এইদৰে ভৰিৰ পৰা মূৰলৈ সকলো লক্ষণ গুৰুজনাই ক'লে। ৰজাই সুধিলে," বাপ, এই লক্ষণ কাৰ তাত আছে?' গুৰুজনাই ক'লে,' পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণত ৰজাত, বিশিষ্ট উত্তম লোকত আৰু মহন্তত আছে। ৰাজসভাত ব্ৰাহ্মণসকল আছিল। ৰজাই প্ৰতিজন ব্ৰাহ্মণক [illegible] পণ্ডিতজনৰে মৰ [illegible] টেমেকা টেমেকি জোঙা জুৰি [illegible] ক'লে 'মহাৰাজ আপুনি উঠক চোন।" ৰজা উঠিল [illegible] ৰজাৰ [illegible] কিছু লক্ষণ আছে। ৰজাই গুৰুজনাৰ [illegible] বাপ [illegible] ৰজাই গুৰুজনাক ভৰিৰ পৰা মূৰলৈ চালে আৰু ঈশ্বৰৰ লক্ষণ [illegible] কৈছিল সকলো মানে গুৰুজনাৰ গাত পালে। ৰজাই ক'লে [illegible] ঈশ্বৰৰ চিন আপোনাৰ গাতে আছে বত্ৰিশ লক্ষণৰ সৈতে। গুৰুজনাই ক'লে মহাৰাজ মই কি ঈশ্বৰ?' ৰজাই ক'লে, [illegible] বুজিলোঁ [illegible] পাতনি নিৰ্বাদি [illegible] মোৰ নালাগে। ৰজাই গুৰুজনাক পুনৰ ক'লে 'বাপ আজিলৈ যাওক কালি পুনৰকালে আহিব।'

১ ২০ ৬১ গুৰুজনাই নিশাটি বাহাত ৰৈ পুৱা স্নান কৃষ্ণ সেৱা নাম পাঠ ভোজন সমাপ্ত কৰি গ'ল ৰজাৰ ওচৰলৈ। ইফালে ৰজাই ছম্ম কৰি ৰাণীৰ আটায়কে ক'লে," শ্ৰীশঙ্কৰ ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ ছদ্ম ধৰিছে মানুহৰ ভাব দেখুৱাইছে, এতেকে আজি হৰিচে থাকি কালিলৈ গুৰুজনাৰ হাতত শৰণ ল'বা। গুৰুজনাই গৈ পোৱাত আটায় ৰাণীয়ে এজনী এজনী কৈ আহি টকা-সিকা, ঢোপ গুৰুজনাৰ আগত থৈ গুৰুজনাক সেৱা কৰি গ'ল। তেওঁলোকে সেৱাহে কৰিলে, শৰণ

গুৰুবাক্য নাপালে। গুৰুজনাই তাৰে এটি ঢোপ লৈ উঠি আহিল। ৰজাই গুৰুজনাক ক'লে," বাপ, কালিলৈ সোনকালে আহিব।" তাৰ পাছত ৰাণীসকলে নিজৰ নিজৰ ঢোপ তুলি নিলে আৰু প্ৰত্যেকেই নিজৰ ঢোপ পূৰ্বৰ দৰেই পালে। ৰজাই ৰাণীসকলক সুধিলে কোনোবাজনীয়ে দুটাকৈ ঢোপ আনিছিলে নেকি? ৰাণীসকলে অনা নাছিলে বুলি ক'লে। ৰজাই ক'লে," কাৰনো ঢোপ গুৰুজনাই নিলে?" ৰজাই পুনৰ ক'লে "যাহওঁক, তেওঁ বঢাবও পাৰে আৰু টুটাবও পাৰে, যিজন নিজেই ঈশ্বৰ, ব্ৰজত যাক গোপীৰ দাম জৰীযেও নুজুৰিলে, তাঁৰ আৰু কি অদ্ভুত আছে?" তেতিয়া ৰজাই গুৰুজনাক গুৰু ভজিবলৈ মনতে নিশ্চয় কৰিলে।

১-২০-৬২ পিছদিনা গুৰুজনে ৰজাৰ ওচৰলৈ গৈ ৰাজচ ৰাত বহিলত ৰজাই ক'লে, বাপ, মোক কৃষ্ণত শৰণ কৰাওঁক। গুৰুজনে ক'লে, এই ধৰ্ম আপুনি কেনেকৈ ধৰিব, ৰাখিব?" ৰজা হ'লে দেৱ-দেবী, ভূত-প্ৰেত যোখিনী আদি পূজিব লাগে। ৰজাৰ নীতি প্ৰবৃত্তি মাৰ্গত, নিবৃত্তি মাৰ্গত এক দেবত বাদে আন নাই। হে ৰজা, হিংসা ধৰ্ম আপুনি কেনেকৈ এৰিব? ৰজাৰ ধৰ্ম গাঁহ ছাগলী বলি কটা আৰু ৰাজ্য শাসন কৰা। এতেকে ৰজাৰ স্ত্ৰীৰ আৰু কমকাণ্ডী ব্ৰাহ্মণ - এই তিনিৰ গুৰু মই নহওঁ।

ৰাজ্য, স্বৰ্গভোগ আশাৰে ৰুধিৰে কৰ্ম কৰে।
সিযে যদি যায স্বৰ্গলৈ, নৰকত কোনে পৰে?"

পশু হিংসা, ব্যভিচাৰত চলি ৰজাই সংসাৰ যাতায়ত,নৰক যাতনা আৰু জন্ম-মৃত্যুৰ হাত নেৰায় কল্প-প্ৰলয়ৰ সীমালৈকে। এতেকে ৰজাৰ একশৰণ নাই। আৰু স্ত্ৰীসকল মিছা কেশ্যাতৰত, পাপ কৰিও শপত খাবলৈ সা হস কৰে সিহঁতে, বাহিৰতহে শুৱনী ভিতৰি শুৱনী নহয। দিব থ'ব পাৰিলে পতিক কয় ভাল ভাল,আৰু হাতৰ কাণৰ অলঙ্কাৰ নাপালে পতিক কয বোকতাৰ বাল।[১৫] সিহঁতৰ কি শৰণ? কৰ্মকাণ্ডী ব্ৰাহ্মণসকলে শিশ্ন আৰু উদৰৰ অৰ্থে প্ৰেতক বেদ মন্ত্ৰেৰে যজি দ্ৰব্য উচৰ্গি তাঁৰে অংশ আনি খায, ল'য। শ্মশান শালত ফুৰি সিহঁতৰ জাতি কুল ভ্ৰষ্ট হয। আৰু মৰিও সিহঁতে প্ৰেতৰ লগত বলি খাই ফুৰে প্ৰেতৰ

(১৫) বোকোতাৰ বাল বকনা গৰুৰ বাল নিন্দা কৰা অৰ্থত ব্যৱহাৰ হৈছে।

ৰূপ ধৰি। প্ৰেতৰ অন্ন ৰসৰ ঔৰসত যি পুত্ৰৰ জন্ম হয় সিওঁ পাপময় সংসাৰত যাতায়ত কৰি ফুৰে। সিহঁতৰ ভক্তিৰ লগত কি সম্বন্ধ? আৰু সিহঁতে শৰণ ধৰিব, ৰাখিব আৰু শৰণত ৰ'ব কেনেকৈ? এতেকে হে মহাৰাজ এই তিনিৰ গুৰু মই নহওঁ। আপুনি ধৰ্মেৰে শাসন কৰি থাকক, শৰণৰ কথাত মোক আৰু নধৰিব।" [১]
ৰজাই ক'লে ' বাপ, ৰাজ্যভাৰ দেৱ-দেৱী সকলো এৰি আপোনাক গুৰুমানি নিশ্চয়কৈ কৃষ্ণক ভজিম।"

১৮২০-৬৩ গুৰুজনাই মনোকষ্ট লৈ ৰজাৰ পৰা আহিল। বাটত তেৰাই চিন্তা কৰিলে," দেহা এৰি পৰলোকলৈ নেযাওঁ মানে আৰু হাত সাৰিবৰ উপায় নাই।" ইয়াকে নিশ্চয় কৰি তেওঁ ঘৰ পালে। ইফালে ৰজাই হাত মুখ ধুই ব্ৰতত থাকিল। ৰামানন্দ ঠাকুৰে গুৰুজনাক পীৰা পানী দিলে। গুৰুজনে স্নান কৰি নাম প্ৰসঙ্গ পাঠ কৰি উঠি চাউল সিজাই ভোজন কৰি মুখশুদ্ধি কৰি ৰাতি বিছনাত শয়ন কৰিলে। মাজ নিশা কোনোৰে দিনত বুলিও কয়, শোৱাৰ পৰা উঠি গুৰুজনে ক'লে ৰামানন্দ জুইত ফু দি চাকিটি জ্বলোৱা।" ৰামানন্দই চাকিটি জ্বলালে। ৰামানন্দই দেখিলে গুৰুজনে বৰ সাৱধানে পদ্মাসনত বহিলে। তেনেকৈ বহাৰ কাৰণ গুৰুজনাৰ কৰঙনত হোৱা ফোহাটো। গুৰুজনে ৰামানন্দক ফোহাটো দেখুৱাবলৈ গৈ তেওঁ বহাৰ পৰা হালি পৰিল। ঠাকুৰে গুৰুজনাক পাছৰ পৰা সাৱটি ধৰি ক'লে ' পিতা, তোমাৰ দেখোঁ আজি কেনে লক্ষণ?" ৰামানন্দই পুনৰ ক'লে " পিতা মই তোমাৰ পুত্ৰ নামতহে, তোমাৰ সৰ্বস্ব বস্তুৰ একোৱে নাপালো।" গুৰুজনাই ক'লে," বাপু, সোণা, ৰূপা, তামা কাঁহা যত যি বস্তু তোমালোকলৈ থৈছো সকলো মাৰাৰ হাতত আছে।" ৰামানন্দই ক'লে," পিতা, মই মায়াময় দ্ৰব্যৰ কথা কোৱা নাই, সংসাৰৰ দ্ৰব্য সকলো যোনিতে পায়, তুমি যি বৈকুণ্ঠৰ বস্তু আনিছিলা, যাক পাই তিনিও ৰাজ্যৰ সেৱক চহকী হ'ল, তাৰেহে এটা কণিকাও নাপালো এই অভাগীয়াই।" গুৰুজনে তেতিয়া ৰামানন্দক সাৱটি ধৰি মূৰত চুমা খাই ক'লে," অ' মই বুজিছিলো তুমি মল-মূত্ৰৰ পথেৰেই জন্ম

---

(১৬) গুৰুজনাই নিজে জয়ন্তীৰ মধ্যাই আতৈৰ দুই ভাৰ্য্যাক শৰণ দিছিল। গুৰুজনাই কি কি ভাব পৰিস্থিতিত স্ত্ৰীক শৰণ দিছিল বা দিবা নাছিল সেয়া বিশ্লেষণ কৰি চাবলগীয়া। ইয়াৰ আগৰ অধ্যায়ত আমি পাই আহিছো যে কোনো কৰ্মকাতী ব্ৰাহ্মণে কৰ্মক ও ত্যাগ কৰিলে গুৰুজনে শৰণ দিছিল।

পালা বুলি, এনে ভাবিযে আছিলো। তোমাৰ আৰু মোৰ পিতা-পুত্ৰৰ সম্বন্ধ আজিহে ঘটিল। এতিয়া তুমি আৰু সেই বস্তু মোৰ পৰা নোপোবা। মোৰ বল, শক্তি, পৰাক্ৰম সকলোখিনি থৈ আহিছো মাধৱত। মাধৱক মোৰ শিষ্য নুবুলিবা, তেওঁক গুৰু জ্ঞান কৰি সুধি ল'বা, সকলোখিনিযে পাবা। আৰু তুমি এবছৰ পাছত মোক লগ পাবা। তাৰ পাছত গুৰুজনে এজন সৎ গোৱালৰ দৃষ্টান্ত দিছে।

১-২০-৬৪ এজন সৎ গোৱালে গোহালি ভালকৈ সাৰে মোচে, অঁতায, গো মূত্ৰ পেলায শুদ্ধ কৰি গৰুক ঘাঁহ খুৱায, চৰায মৰমকৈ আৰু বাঁট বিচাৰ কৰি দুই দুগুণ গাখীৰ পায। বাণিজ্যত মূল ৰাখি লাভ খটালেহে লোক চহকী হয। তেনেকৈ গুৰুৱে শুদ্ধ মনেৰে শিষ্যক ধৰ্ম ধৰায আৰু নিজেও ধৰি দুযো পৰম্পদ বৈকুণ্ঠ পায। অসৎ গোৱালে গৰু চৰাবও নাজানে, ঘাঁহ-পানীতো অশ্ৰদ্ধা, গোহালিৰ মহ-দাহ নেখেদে মল মূত্ৰ নেপেলায আৰু দুবও নাজানে, এতেকে তেনে গোৱালে দুখী দৰিদ্ৰ, ঋণী হৈ পলায। আৰু গুৰু-শিষ্যৰো মূলত দৃঢ়তা নহ'লে সংসাৰ যাতায়ত আৰু নৰক হয। এতেকে কৃত্যই চিত্ত ধানে ঘাঁহ-পানী, স্নেহ-শ্ৰদ্ধাই গোহালি, মহ-দাহ-মল মূত্ৰই প্ৰীতি, সন্তুষ্ট গৰু, সেৱক-শিষ্যই গো পোৱালী, বুদ্ধিযে টেকেলী, চিত্তই জৰী, দুখে দুবে পৰম তত্ত্ব গাখীৰ[১৭] আৰু সেই গাখীৰৰ পৰা ৰহস্য ঘী পায, তাকে খাই বিক্ৰী কৰি জন্ম মৃত্যু সাৰি অজৰ অমৰ হৈ ৰয জীৱ। দেহৰ গৰ্বত গৰুৰ কাণ নাক শিং খুৱাত দুলে ক'ত গাখীৰ পাব? '[১৮] গুৰুজনাই আৰু ক'লে ' বলোৰাম আতৈক ক'বা, মোক চাৰি খোজ আগবঢ়াই থ'ব।'

১-২০-৬৫ এই বুলি কৈ গুৰুজনে ঘৰৰ পৰা ওলাই কীৰ্ত্তন ঘৰৰ দুৱাৰৰ ফালে মুখ কৰি আসনত বহিল। চাৰিওফালে ভক্তসকলে গুৰুজনাক আবৰি ধৰি আছে। চোতালত আহত গছৰ ছাঁয়া দেখা গৈছিল ডাল পাতেৰে সৈতে জলমলাই থকা, কিন্তু গছজোপা নেদেখি। আকাশত কিঙ্কিণীৰ ৰুণ-জুন শব্দ, নাম কীৰ্ত্তনৰ

(১৭) দুখে দুবে পৰম তত্ত্ব গাখীৰ দুখীজনেহে ঈশ্বৰৰ তত্ত্ব জ্ঞান বুজিব'লে বেছি আকৃষ্ট হয়, এনে অৰ্থত।

(১৮) দেহৰ গৰ্বেৰে কাণ নাক শিং খুৱাও দুলৈক ও পাব গাখীৰ? বিদ্যা, ক্ষমতা আৰু ঐশ্বৰ্য্যত গৰ্বীজনে গুৰুৰ পৰা জ্ঞান বিচাৰিব নাজানে আৰু তেওঁলোকৰ বাবে আধ্যাত্মিক জ্ঞান দুৰ্লভ হয় এনে অৰ্থত।

ধ্বনী আৰু নাওৰ শব্দ, কিন্তু চালে নেদেখি। সকলোৱে আশ্চাৰ্য্য অদ্ভুত মানি চকুৰ ঠাৰেৰে চোৱা চুই কৰি সকলো চাই আছে তধা লাগি। গুৰুজনে আকাশলৈ চাই পাযে পৰি হৰি ।" গীতটো গাই স্তুতি কৰি মাত লগাই ক'লে, 'ভকতক এৰি কোনৈকৈ যাওঁ ? তোমালোকে যোৱাগৈ, মই সকলোকে তুলি লৈ যাম। ৰামানন্দ ঠাকুৰক গুৰুজনে ক'লে," মোক ইমানলৈকে তুলি ধৰা।" এই বুলি গুৰুজনে মালা জপ কৰি, ৰাম কৃষ্ণৰ নাম অবিচ্ছেদে লৈ আৰু মূল গোপনীয় ৰহস্য ৰাম লৈ নৰদেহা সম্বৰণ কৰিলে।

১ ২০ ৬৬ গুৰুজনাৰ জন্ম আলিপুখুৰীত। তাতে তেও দুকুৰি আঠ বছৰ আছিল। পশ্চিমৰ তীৰ্থ ক্ষেত্ৰত বাৰ বছৰ, বটদ্ৰৱাত আঠ বছৰ, এই সকলো মিলি আঠষষ্ঠি বছৰ। ৰটাত ছয়মাহ, গাঙ্গমৌত চাৰে পাঁচ বছৰ চাঙ্গিনি কোমোৱাকটাত ছয়মাহ আৰু ধুঁৱাহাট বেলগুৰিত চাৰে পোন্ধৰ বছৰ তেও আছিল। গুৰুজনৰ তিনি কুৰি তেৰ বছৰ হোৱাত মাধৱদেৱৰ একুৰি বছৰত তেওঁ মাধৱদেৱক লগ পায। গজলা সুঁতিত ছয়মাহ , মেচা ঘৰঘৰি পাৰত ঘৰ দি ৰজাই নিযাত কপলাত ছয়মাহ, ভাটিযনী পথত কুৰি দিন, চুণপুৰাত ছয়মাহ, কুমাৰকুছিত এবছৰ পাটবাউসীত চৌধ্য বছৰ, গঙ্গা আৰু জগন্নাথত ছয়মাহ এই সকলো মিলি মুঠ একশ ওঠৰ বছৰ গুৰুজনে ধৰ্ম ধৰি পৃথিৱীত থাকি ভেলাৰ কাব তকুটাত ভাদ্ৰৰ এঁকৈশ দিন যোৱাত বৃহস্পতিবাৰ, শুক্লা দ্বিতীয়াত দুপৰীয়া চাৰি দণ্ড যাওঁতে বুধ ক্ষণত আদ্ৰা নক্ষত্ৰত মহাপুৰুষ গুৰু বৈকুণ্ঠৰ ঈশ্বৰ, পৃথিৱীৰ ভক্তৰ কল্পতৰু হৃদয়ৰ বস্তু গুৰুজনে নৰদেহা এৰি ভক্তিত প্ৰবৰ্ত্তি, ভক্তি প্ৰবৰ্ত্তাই ৰাম নামী স্মৰি ছদ্মভেশী নৰৰূপী নাট সামৰি নিজ ৰূপ লৈ পৰম্পদ বৈকুণ্ঠত স্থিত হ'লগৈ। ৰাজ শক ১৪৯০।[১১] সাধু সন্তৰ মুখত শুনা এই শক আৰু গুৰুজনাৰ জন্মৰ পৰা পযানলৈ এই ক্ৰম। কামৰূপ আৰু বেহাৰৰ ভকতে কয় ছয়মাহ কম ছয়কুৰি বছৰ গুৰুজনাৰ পৰমায়ুস।

১-২০-৬৭ ৰামানন্দ ঠাকুৰ, লাপনিয়া আতৈ, কাজনা আতৈ, বীৰ

(১১) এই চৰিত পুথিৰ লেখকে উল্লেখ কৰা হিচাপত গুৰুজনৰ জন্ম তিথি ১৩৭১ শকৰ কাতি মাহৰ সংক্ৰান্তি আৰু মৃত্যু ১৪৯০ শকৰ ভাদ্ৰ মাহৰ একৈশ তাৰিখ। এই হিচাপত গুৰুজনাৰ আয়ুস হয়গৈ ১১৮ বছৰ ১১ মাহ ২০ দিন। অৱশ্যে চৰিত পুথি ভেদে এই তিথিৰ কিছু তাৰতম্য আছে।

ৰৰিযাল গুৰু আৰু কমলিধৰা পৰমানন্দ আতৈ এই পাঁচজনে গুৰুজনাক শযন কৰা খাটখনিৰে সৈতে নি উত্তৰে তেৰেচা নৈ, দক্ষিনে মানচৈ আৰু পশ্চিমে কাকতকুটাৰ কাষৰ ঠাইত দাহ সংস্কাৰ কৰিলে। চিতা নির্মাণ কৰি দেহ চিতাত তুলি অগ্নি সংযোগ কৰোঁতেই দুযোখন ৰাজ্যতে এটা বৰ শব্দ হ'ল-" মহা গুৰুৰ পাত হ'ল" বুলি। শব্দ শুনি ৰজা-প্ৰজাৰ মাজত গাঁও-নগৰ, দেশ-পৃথিৱীত তোলপাৰ লাগিল, প্ৰজাই উচপিচ কৰিলে, পৃথিবী টলবল লাগিল। দুযোজন ৰজা নৰনাৰাযণ আৰু চিলাৰাযে চিপাহী পঠালে ক'ত কি হ'ল চাবলৈ। চিপাহী সকলে গুৰুজনাৰ চিতা দেখি গৈ ৰজাক ক'লে ' মহাৰাজ গুৰুজনাৰ বৈকুণ্ঠ পযান হ'ল। নৰনাৰাযণ ৰজাই দুখ কৰি তেল, ঘী জাতি আগৰ পদুম ফুল দি পঠালে। ৰজাই অসন্তোষ মনেৰে ব্ৰত ভঙি শোক কৰি ক'লৈ মই মহা পাপী অধম, মই মন্দভাগীক শৰণ দিযাৰ ভযতেই গুৰুজনাই পৃথিবী এৰিলে। গুৰুজনে আৰু ক'ত দিন পৃথিবীত জীলেহেঁতেন। মোৰহে দোষ হ'ল।

১ ২০-৬৮ এনোতে ৰজাৰ পানীভাৰী দহজনে গঙ্গা জল লৈ আহিল। সেই পানীৰে ৰজাই নিতে স্নান কৰি উঠি ভোজন কৰে। ৰজাৰ মনত অসন্তোষ দেখি সিহঁতে ৰজাক তাৰ কাৰণ সুধিলে। ৰজাই ক'লৈ," গুৰুজনা বৈকুণ্ঠলৈ গ'ল। সিহঁতে ক'লে ' ক'তা, কোনে কৈছে? এতিযাই আমি সেইখিনিতে গুৰুজনাক লগ পাই আহিছো। গুৰুজনাৰ পাছত কমলি, কমণ্ডলু লৈ পৰমানন্দ আতৈয়ো গৈছে। গুৰুজনাই আমাক কৈছিল " মোৰ পাত্ৰত পানী নাই দিয়াহঁক।' আমি কৈছিলো " বাপ এই পানী ৰজাৰ, আপোনাক দিলে ৰজাই আমাক দণ্ডিব।' গুৰুজনাই কৈছিলে," দে, একো নকৰে ৰজাই মোৰ কথা ক'বি ৰজাক।" এইটো পাত্ৰৰ পৰাই পানী দিছিলো ইযাত পানী কিছু কম আছে। পানী লৈ গুৰুজনাই ভটীযাই গ'ল।" ৰজাই সিহঁতক ক'লে,' ওৰে মনুষ্যৰ বেটা, তহঁতৰ সমান ভাগ্যৱন্তও নাই আৰু অভাগীয়াও নাই। তেৱেঁই পৰম ব্ৰহ্ম, ঈশ্বৰ অবাধিত গতি তেওঁ যাবলৈ আছে কি? তেওঁৰ আদি অন্ত নাই তেওঁৰ জন্ম, মৃত্যু, শিশু, যুৱ, জৰা আছে ক'ত? তেৱেঁই পূৰ্ণ ভগবন্ত।

১-২০-৬৯ চিলাৰায দেৱানে গুৰুজনাৰ প্ৰয়াণৰ বাতৰি শুনি বিচুৰ্ত্তি খালে। তেওঁ শোকত বিহ্বল হৈ খালি ভৰিৰেই গৈ দাহন কৰা ঠাই পালে আৰু

তাতে মাটি বাগৰি হিয়া ঢাকুৰি কান্দিব ধৰিলে গুৰুজনাৰ গুণ বৰ্ণাই। চিলাৰাযে চিতাৰ বাবে ঘী চন্দন, তেল অনালে। গুৰুজনাৰ প্ৰযাণৰ তিনি দিন পাছতহে তেওঁ ভোজন কৰিলে আৰু এমাহলৈ নিৰামিষ খাদ্য খালে। নৰনাৰাযণ ৰজাই ৰামানন্দক মতাই নি ক'লে তোমালোকে ইযাতে দহা- কাজ কৰা গাখীৰ কল,চিৰা, গুৰ যি লাগে সকলো দিওঁ। ৰামানন্দ ঠাকুৰে ক'লে," মহাৰাজ, আমি ইয়াত কৰিব নোৱাৰিম আমাৰ জ্ঞাতি মিত্ৰ,বংশৰ লোক ভকত পুৰোহিত কোনোৱে ইযাত নাই। আৰু আমাৰ মাতৃ ভাতৃ সকলো নিজ ঠাইতে আছে। ইযাত কেনেকৈ সেইবোৰ কৰিম?

১-২০-৭০ তেতিযা ৰজাই পাল্লতৰা মানচৈ নাও-ডাঁৰী,মাজী দি আৰু লগত দহা-কাজৰ অনেক সামগ্ৰী দি ভকতৰু-সৈতে সকলোকে তুলি দিনে নিশাই তেওঁলোকক উজাই পঠালে। চিলাৰায দেৱানেও দুখন চেৰেঙা নাও ডাঁৰী মাজী দি লগতে গুৰ, গাখীৰ, কল, ঘী, মৌ, চেনী,মাহ, চাউল, তেল, লোণ কাপোৰ, কম্বল, কাঁহী বেৰা, কলহ লোটা, পীৰা, চৰিয়া, ঢাৰিপাটী খাই তুলী-তলচা, গৰু, জাপি লাঠী, বিচনী,ডাবৰ, পৰ্যন্ত সকলো দুবিধকৈ দিলে। আৰু ৰূপৰ টকা দুশ, সোণৰ টকা দুকুৰি, দুজন দাস-দাসী দি উজাই পঠালে। সেইমতে জলপান, সভাৰ সিধা, দক্ষিণা দি পঠালে। এই সকলো লৈ ৰামানন্দ ঠাকুৰ উজাই আহিল। তেওঁলোকে ন দিন ন ৰাতি আহি কামৰূপ পালে। মানাহৰ শখা নৈৰ মূল ঘাটত নাও ৰাখি মনথৈত ঠাকুৰ আতাক তেওঁলোকে মাত লগাইছে। ঠাকুৰ আতাই পৰম বিহ্বল হৈ উঠি আহি দেখিলে ৰামানন্দ ঠাকুৰৰ মাথাত গামোচা। আতাই সুধিলে," ৰামানন্দ, মোৰ গুৰুজন?" ৰামানন্দই ক'লে, আতা, সুধিব নালাগে আৰু।" আতাই ৰামানন্দক সাবটি ধৰিলে। ঠাকুৰ আতা আৰু আয়ে গুৰুজনাৰ অনেক গুণ বৰ্ণাই শোকতে কান্দিব ধৰিলে। পাছত সুস্থ হৈ নাওতে উঠি আহিলে। পথত ঠাকুৰ আতাই ৰামানন্দক সুধিছে," মোৰ গুৰুজন বৈকুণ্ঠলৈ যোৱাত তুমি লগতে নাছিলা?' ৰামানন্দই ক'লে," পিতাইক মই ধৰি আছিলো। আতাই সুধিলে,' কেনে ভাবত গ'ল মোৰ প্ৰাণ প্ৰভুৱে আৰু কি কি কৈ গ'ল?' তেতিযা ৰামানন্দই গুৰুজনে কোৱা কথা আৰু নিজে সোধা কথা একাদিক্ৰমে সকলো ক'লে। তাকে শুনি আতাই ক'লে ' তুমি মোৰ গুৰুজনৰ

বৰ পুত্ৰ, গুৰুজনে তোমাকে মোৰ সখিৰ চৰণত দি গ'ল, আমিনো ক'ত ৰ'লো আৰু।' ৰামানন্দই ক'লে," তেওঁৰে পদ পঙ্কজত মোক দি গৈছে।" তেওঁলোকে কথা বতৰা কৈ থাকোঁতেই নাও গৈ হাৰিযাজান সোমাই বৰপেটাৰ মাজেৰে গৈ গণককুছি পালে। নাওৰ পৰা উঠি গৈ ৰামানন্দই মাধদেবক মাত লগালে। মাধৱদেবে আথে বেথে উঠি আহি দেখিলে ৰামানন্দৰ মাথাত পথালি গামোচা। মাধবদেবে সুধিলে,' ৰামানন্দ মোৰ গুৰুজন।' ৰামানন্দই ক'লে," বাপু, সুধিব নালাগে আৰু।' মাধবদেবে তেতিয়া গুৰুজনাৰ বাবে শোক কৰি গুৰুজনাৰ অনেক গুণ বৰ্ণাই কান্দিলে। গুৰুজনাৰ বৈকুণ্ঠ প্ৰযাণৰ ভাব সুধি মাধৱদেবে নাওতে উঠি আহিছে। সেই সময়ত মাধৱদেবে শোক আৰু প্ৰেম ভাবত দুটি গীত ৰচি গাইছে -

(ৰ) আলো মই কি কহব দুখ
পৰাণ নিগৰে না দেখিযা চাদ মুখ ।

(চ) প্ৰাণনাথ নকৰা বঞ্চিত
তোমাৰ বিযোগে আগি দহে মোৰ চিত ।

১ ২০ ৭১ পুৱতি নিশা পুৱত ৰেণু দি পোহৰ হৈ আহিছে। তেওঁলোকে পাটবাউসী পাই গোসাঁনী আইক মাত লগালে। গোসাঁনী আযে আগৰ নিযমত বাওঁহাতত পীৰা, সোঁহাতত লোটা কান্ধত গামোচা লৈ ওলাই আহি গুৰুজনাক পীৰাত বহিবলৈ দিযে আৰু তেৰাৰ ভৰি ধুই মচি সেৱা কৰে। এইবাৰো সেই নিযমত ওলাই আহি দেখিলে ৰামানন্দ ঠাকুৰৰ গাত গামোচা। আয়ে বিচুৰ্তি খাই তাতেই মাটিত ঢলি পৰিল, পীৰা লোটা উফৰি পৰিল। ৰামানন্দ ঠাকুৰে আইক তুলি ধৰিলে। আযে বিচুৰ্ত্তি-বিহ্বল হৈ অনেক পৰ কান্দিলে গুৰুজনাৰ গুণ বৰ্ণাই । মাধৱদেৱে বুজাই আইক শান্ত কৰিলে। কিছু সুস্থ হৈ আযে দুখ কৰি ক'লে ' দুপৰীয়া দহা হ'ল, কিহেৰে কি কৰো ক'ত কি পাম?" কথা বতৰাতে দুই দণ্ড হ'ল তেওঁলোক উঠিল। এনেতে ভাস্কৰ গুৰুৱে আহি পালেহি। আসনত বহিবলৈ দি তেওঁৰ আগমনৰ কাৰণ সোধা হ'ল। ভাস্কৰ গুৰুৱে ক'লে," কালি ৰাতি চাৰি দণ্ড থকাত শ্ৰীশঙ্কৰদেৱক লগ পালো লগত কমলিধৰা পৰমানন্দ আতৈও আছে। তেওঁৰ সৈতে কথা হৈ বহুত সময ৰ'লো। তেওঁ ক'লে," কালিলৈ

আমাৰ ঘৰলৈ যাবা।" মাধবদেৱে ভাস্কৰ গুৰুক ক'লে তুমি বৰ ভাগ্যৱন্ত বিপ্ৰ দেৱ শৰীৰত মোৰ গুৰুজনক তুমি লগ পালা। অনেক জন্মৰ তোমাৰ যি দুৰ্বাসনা আছিল, সেই সকলো দূৰ হ'ল।' এই বুলি কৈ মাধৱদেৱে ভাস্কৰ গুৰুক পঠাই নিজে গ'ল গণককুছিলৈ। গণককুছি পাই মাধৱদেৱে গাখীৰ চিৰা,কল, গুৰ, তামোল-পাণ, মাহ-চাউল দহাৰ সকলো সামগ্ৰী নাওত ভৰাই আনি দহা পাতিলে। অন্তৰ্যামী পুৰুষ মাধৱদেৱে যেন পূৰ্বতেই জানিছিল আৰু সেয়ে সভা পাতিব বুলি সেইবোৰ সামগ্ৰী গোটাই থৈছিল। হাততে ঢুকি পোৱা বংশ, মিত্ৰ, ভকত সকলোকে মাতি আনি দহা কৰা হ'ল। দামোদৰদেৱক মতা হৈছিল কিন্তু তেওঁ নাহিল স্ত্ৰীৰ ঘৰলৈ যোৱা-খোৱা ভাল নহয় বুলি কৈ। ভকতে তাল খোলেৰে ঘোষা-কীৰ্ত্তন গাই, ওজাপালি গাই অন্তত মাহ-প্ৰসাদ ভগাই খালে। ফলাহাৰ আৰু জলপান খাবলৈ সকলো ভকত বহিছে। তেতিয়া ঠাকুৰ আতাই নজনাৰ ভাও ধৰি ৰমানন্দক সুধিছে," ৰামানন্দ গুৰুজন বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াণৰ সময়ত তুমি নাছিলা?" ৰামানন্দই ক'লে,' মই পিতাক সাৱটি ধৰি আছিলো।' আতাই সুধিলে,' তুমি গুৰুজনাক কি সুধিছিলা আৰু কাক কি কৈ গ'ল জীৱৰ ঈশ্বৰে?' ৰামানন্দই ক'লে,' আতা, মই কাৰো বাবে সোধা নাছিলো, মোৰ নিজৰ নিমিত্তেহে সুধিছিলো।" আতাই পুনৰ সুধিলে ' কি সুধিছিলা?" ৰামানন্দই ক'লে," মই সুধিছিলো," পিতা তোমাৰ দেখোঁ কেনে ভাব? তোমাৰ পুত্ৰৰ নাম লৈ মই অভাগীয়া পাপীয়ে একো বস্তু নাপালো।" পিতাই ক'লে " পাটবাউসীত যি আছে ৰূপ, সোণ, তাম, কাঁহ, বস্তু সকলো তোমাৰ মাৰাৰ হাতত আছে আৰু ইয়াত যি আছে তুমি পাইছা।" মই ক'লো," পিতা, এই মায়াময় ইহ লোকৰ দ্ৰব্যৰ কথা মই কোৱা নাই, তুমি যি বৈকুণ্ঠৰ পৰা পৰম তত্ত্ব জীৱৰ সৰ্বস্ব কৃপা কৰি আনিছা, যাক পাই তিনিও ৰাজ্যৰ লোক সুখী হ'ল, তাৰে কণিকা এটাহে মই নাপালো।" তেতিয়া পিতাই মোক সাৱটি ধৰি চুমা খাই ক'লে," ৰামানন্দ, মই ভাবিছিলো তুমি মল-মুত্ৰৰ দ্বাৰেৰেহে জন্ম পালা বুলি, আমি পিতা-পুত্ৰৰ সম্বন্ধ আজিহে ঘটিল। এতিয়া মই নাও মেলো এনে সময়ত মোৰ পৰা একো বস্তু নোপোৱা। মোৰ শক্তি, ভক্তি, বল, পৰাক্ৰম সকলোখিনি মাধবৰ তাত থৈছো। মাধৱক মোৰ শিষ্য অথবা তোমাৰ ককাই নাভাবি গুৰু মানি সুধিবা

মোৰ সৰ্বস্ব তেওঁতে পাবা।' পৰমানন্দই গুৰুজনাই কোৱা সৎ গোৱালৰ দৃষ্টান্তটিও কৈ বহাৰ পৰা উঠিল। তিনিও ৰাজ্যৰ ভকতে কাঁহ পৰি জীণ যোৱা নিস্তব্ধতাৰে সকলো শুনি আছিল। তেতিয়া ঠাকুৰ আতাই ক'লে "ৰামানন্দ, তুমি মোৰ শ্ৰীশঙ্কৰ গুৰুৰ ডাঙৰ ল'ৰা, দ্বিতীয় শঙ্কৰ, তোমাকে য'ত মোৰ সখিৰ চৰণলৈ দিলোঁ।" এই বুলি ঠাকুৰ আতাই সকলো ভকতৰ সৈতে মাধৱদেৱৰ অভয় পদত সেৱা কৰিলে। আতাই উঠি মাধৱদেৱক ক'লে, বাপ, এতিয়া আপুনি তিনিও ৰাজ্যৰ সেৱক বস্তুৰ গৰাকী হ'ল।" আতাই ভকতসকলক ক'লে ' ভকতসকল, মাধৱদেৱৰ উপদেশ পালিব লাগে আৰু গুৰুজনাৰ পুত্ৰকেইটি আৰু আই গোসাঁনীক প্ৰতিপালন কৰিব লাগে।" তাৰ পাছত মাধৱদেৱ আৰু আই গোসাঁনীৰ পৰা বিদায় লৈ আতা-আতৈ সকলে উত্তৰে- দক্ষিণে দিহা দিহি গৈছে। শেষত ঠাকুৰ আতা আৰু মাধৱদেৱেও আই গোসাঁনীত বিদায় লৈ ক্ৰমে মনথৈ আৰু গণককুছিলৈ গৈছে।

১ ২০-৭২ মাহেকীয়া মূল কাজ আহিল। মাধৱদেৱে চাৰিদিন আগতে অনেক বস্তু সম্ভাৰ লৈ ভকতৰ সৈতে পাটবাউসীলৈ গ'ল। পাটবাউসীত তেওঁ সভাৰ খলা, গৃহ, খৰি, পাত, চৰু খুঁটিয়া, মাছ-পাচলি, লোণ, চাউল যতনালে। ভকতসকক খবৰ দিয়া হ'ল। ভকতসকলে গাই প্ৰতি টকা, পছুৰা আনিলে। উত্তৰ দক্ষিণৰ পৰা আৰু কোচবিহাৰৰ পৰাও ভকত আহিল। সকলো সাজু হ'ল।[২] ভকতসকলে নাম গালে, খোল তালেৰে গীত গালে আৰু ওজাই ওজাপালি গালে। সোণা, ৰূপা, বস্ত্ৰ, কম্বল, টকা ব্ৰহ্মাণক দক্ষিণা কৰা হ'ল। মাধৱদেৱ আৰু ঠাকুৰ আতাকে মুখ্য কৰি ভকতসকলে মহা মহোৎসৱ পাতিলে।

---

(২০) এই খিনিতে থকা বাক্যটি হ'ল ' ৰাম ৰাম গুৰুৱে পিণ্ড দিয়ালে।" পাঠকসকলে মনযোগেৰে কিতাপখন পঢ়িলে বুজিব যে এই বাক্যটি কিতাপখনৰ মূল ভাৱ প্ৰবাহৰ লগত নিমিলে। গুৰুজনে কৰ্মকাণ্ড সেৱা পৰ্য্যন্ত ব্ৰাহ্মণক শৰণ দিয়া নাছিল, এই কথা আমি আগৰ অধ্যায়ত পাই আহিছো। এনে ক্ষেত্ৰত মহাপুৰুষ মাধৱদেৱ থাকোঁতে গুৰুজনাৰ শ্ৰাদ্ধত পিণ্ড দিয়াৰ নিচিনা কৰ্মকাণ্ডৰ কথাটি খাপ নাখায়। গুৰুজন জীৱিত কালত যিসকল ভকতৰ বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াণ হৈছিল তেওঁলোকৰ শ্ৰাদ্ধত সভা পাতি নামপ্ৰসঙ্গ কৰা আৰু জলাহাৰ কৰাৰ উল্লেখ আছে। পিছলৈ চৰিত পুথিত কিছু প্ৰক্ষিপ্ত কথা সোমোৱা কথাটি সকলো পণ্ডিতে মানি লৈছে। এই বাক্যটিও প্ৰক্ষিপ্ত যেন লাগে। সকলো কথাৰ বিচাৰ পাঠকে নিজ বিবেচনাৰে কৰিব বুলি আশা কৰিলো।

প্ৰজা অসংখ্য। প্ৰজাৰ চিঞ্ঞৰত সভাস্থলিত দ'লদোপ হেন্দোলদোপ লাগিল। ৰামানন্দ ঠাকুৰে দামোদৰদেৱক মতাত তেওঁ নাহিল। মাধৱদেৱে ঠাকুৰ আতাক পঠাই দামোদৰদেৱক নিষ্ঠুৰ বাক্য শুনাইছে- অ' কোদাল মাৰা হাতত ফুটা কৰ এতিয়াও গুচা নাই এই সম্পত্তিৰ ভোগ তেওঁক কোনে দিলে ? আন স্ত্ৰীৰ সৈতে গুৰু পুত্ৰীক একে কৰেনে ? গুৰুহে গৃহ আনৰতো নহয়।" তেতিয়া দামোদৰদেৱ আহিছে টান পাই। কাজৰ অন্তত দামোদৰদেৱক চিৰা গাখীৰ খাবলৈ দি পাটৰ ধুতী আৰু সোণৰ আঙুঠি দক্ষিণা দি মাধৱদেৱে তেওক সুধিছে, হেৰা কোন মতত চালোৱা এই চাৰি শ্লোক ? তেতিয়া দামোদৰদেৱে হালোৱা আৰু গৃহস্থৰ দৃষ্টান্ত দিছে। মাধৱদেৱে ক'লে," অ বস্ত্ৰ বুলি বস্ত্ৰৰ লগত আঙুলিকে সিলা। আন গোপ সকলে থ'লে সীমাত নমাই আৰু প্ৰলম্ব দৈত্যাই নিলে সীমা চেৰাই সি মৰিল। সেই ভোগ ভুকুতি তুমিও পাবা। তোমাৰ স'তে মোৰ সম্ভাষণ নাই তুমি এতিয়া যোবাগৈ। অ' সেযেহে নাহা নিজৰ মত লৈ। দুটা দিন নহওঁতেই লৰিলা। চাউল সিজাই সকলো ভকতক দিয়া হ'ল। নিশা ভোজন কৰি সকলোৱে গ'ল দিহাদিহি। তাৰ পাছত ছয় মহীয়া আৰু বাৎসৰিক কাজ আহিল। মাধৱদেৱ, ঠাকুৰ আতা আৰু ভকতসকলে দ্ৰব্য বস্তু লৈ পাটবাউসীলৈ গ'ল। আন আন ভকতসকলও তাত গোট খালে। সকলোৱে গুৰুৰ কীৰ্ত্তন গাই বাই আনন্দ উৎসৱ কৰিলে। উৎসৱৰ অন্তত গোসাঁনী আযে অন্ন দান কৰিলে। অন্ন ভোজন কৰি ভকতসকল গ'ল নিজ নিজ গাঁৱলৈ। মাধৱদেৱ আৰু ঠাকুৰ আতাও গ'ল গোসাঁনীৰ পৰা বিদায় মাগি।

সমাপ্ত

---

(২১) এই কাহিনীটো ভাগৱতৰ দশম স্কন্ধত আছে। এবাৰ শ্ৰীকৃষ্ণই গোপ শিশু সকলৰ লগত খেলি থাকোঁতে প্ৰলম্ব দৈত্যাই গোপ শিশুৰ ৰূপ ধৰি সিহঁতৰ লগত খেলি আছিল। শিশুসকলে এজনে আন এজনৰ কান্ধত উঠি লৈ দৌৰা খেলা খেলিছিল। সেই খেলত গোপ শিশু ৰূপী প্ৰলম্বই কৃষ্ণক কান্ধত লৈ খেলৰ ছলেৰে কৃষ্ণক হৰিব খুজিলে নি মাৰিব বিচাৰিছিল। তাতে কৃষ্ণৰ হাতত প্ৰলম্ব দৈত্যৰ মৃত্যু হয়।

পৰিশিষ্ট - ১

গুৰু ভটিমা

জয় গুৰু শঙ্কৰ সৰ্ব গুণাকৰ
যাকেৰি নাহিকে উপাম।
তোহাৰি চৰণ ৰেণু শতকোটি
বাৰেক কৰহু প্ৰণাম।। ১

দৰশিত সুন্দৰ গৌৰ কলেবৰ
যৈচন সুৰ পৰকাশ।
সকল সভাসদ ৰঞ্জন যাকেৰি
দৰশনে পাপ বিনাশ।। ২

বিনা অঙ্গ ভূষণ পেখিতে সুভোশন
গহীন গম্ভীৰ ধীৰ মতি।
আযত কমল নযন বৰ সুন্দৰ
বযন চান্দকহো জ্যোতি।। ৩

লীলা গজগতি গমন বিলোকন
বাণী মেঘ গম্ভীৰ।
পাষণ্ড মৰ্দ্দন কলিকো কালে
যাকু সম নাহি ধীৰ।। ৪

যোহি নাৰাযণ মাযা বিস্তাৰি
কৰু ত্ৰিজগত নিৰমাণ।
সনকো সনাতন- যোগী যাকেৰি
মহিমা কবহু নজান।। ৫

সুকলো চৰাচৰ পালনকাৰী
যোতৰি দেৱকো দেৱা।।

চতুৰ বযন শিৱ সুৰপতি যাকেৰি
কৰু নিত্য চৰণহি সেৱা।। ৬

চাৰি বেদ শিৰমণি মাজে
যাকেৰি চৰণ বিকাশ।
সেহি দেৱক কলি কলিকো
শঙ্কৰদেৱ পৰকাশ।। ৭

ত্ৰিভুৱন বন্দন দৈৱকী নন্দন
মোহৰি মাৰল কংস।
জগজন তাৰণ দেৱ নাৰায়ণ
শঙ্কৰ তাকেৰি অংশ।। ৮

মায়া নৰতনু ধৰি হৰি ভকতি
কয়লি বহু পৰচাৰ।
সব নৰ পাপ পয়োধি মজ্জল
তাহে কয়লি উদ্ধাৰ।। ৯

অহনিশি চাৰি বেদ বিচাৰি
কেকত কৰু হৰিনাম।
যাকেৰি বয়নে মিলাই গাই
পাই মনোৰথ কাম।। ১০

পণ্ডিত মানি বেদ বখানি
গৰৱ কয়লি সব চুৰ।
গীত কবিত্ব গুণ শঙ্কৰ দেৱৰ
কীৰিতি গৈয়ো বহুদূৰ।। ১১

শ্ৰীৱংশ দান মান ভূত দয়া
সব গুণ সম্পূৰ্ণ ঠিক।
ভকতক ভকতি দানে কৰু গুৰু,
দায়া তনয় অধিক।। ১২

হাৰকেহো মুৰুতি   স্মুৰুতি মগন মন
মজ্জল আনন্দ সিন্ধু।
ঐছন নিৰমল   হৃদযত বিকশিত
ভকত কুমুদ কুল ইন্দু।। ১৩
নিজ কুল তাৰি   ভকতি বিস্তাৰি
বান্ধল হৰিগুণ সেতু।
কলিকালে পাপ   পযোধি মজ্জল
তাৰণ কাৰণ হেতু।। ১৪
ভকতি ভাণ্ডাৰ   দ্বাৰ সব ছোডি
মুকুতি কয়লি উদাস।
এক শৰণ হৰি   নাম্ন ধৰম কহো
ৰাজা কৰু পৰকাশ।। ১৫*
কি কহব   শঙ্কৰ দেৱৰ মহিমা
জানি অন্ত নাপাই।। ১৬
মাধৱ দীন   মুৰুখ মতি কহয়
বাণী শুনা সব লোই।
বিনে গুৰু চৰণে   ভকতি ৰতি
মুকুতি কবহু নাহোই।। ১৭
ওহি পৰম তত্ত্ব   বেদক বাণী
জানি নৰ নকৰা বিৰাম।
ধৰমক কৰমক   গৰৱক ছোড়ি
ডাকি বোলহু ৰাম ৰাম।। ১৮

* ইয়াত আমি পালো যে মহাপুৰুষ শ্ৰীশ্ৰী মাধৱদেৱে মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ ধৰ্মটোক একশৰণ হৰিনাম ধৰ্ম' ৰূপে অভিহিত কৰিছিল। কিন্তু পৰৱৰ্তী কালত লোকে ইয়াক বিভিন্ন নামেৰে অভিহিত কৰিবলৈ ধৰে।

টোটয়

মধু দানৱ দাৰণ দেব বৰং।
বৰ বাৰিজ লোচন চক্ৰ ধৰম।। ১
ধৰণীধৰ ধাৰণ ধ্যেয়পৰং।
পৰমার্থ বিদ্য শুভ নাশ কৰম।। ২
কৰচূৰ্ণিত চেদিপ ভূৰিভগং।
ভগভূষণ কোৰ্চ্চিত পদযুগং।। ৩
যুগ নাযক নাগৰ বেশ ৰুচিং।
ৰুচিবাজ পিধান শৰীৰ শুচিং।। ৪
শুচি চামৰ বায়ু নিসেব্য তনুং।
তনু মধ্যগদেহ সুকেশ হনুং।। ৫
হনুমন্ত হৰীশ সহায় ৰতং।
ৰতৰাজ পৰায়ণ শক্ৰ নতং।। ৬
নাত বৰ্তুল স্থূল সুদীৰ্ঘ ভুজং।
ভুজগাধিপ তল্প শয়ান মজং।। ৭
অজৰামৰ বিগ্ৰহ বিশ্ব গুৰুং।
গুৰু গোধন কামদ কল্পতৰুম।। ৮
তৰুণী মনমোহন সৰ্ব শুভং।
শুভ মঙ্গল দায়ক নীল নিভম।। ৯
ইভ কুম্ভজ মৌক্তিক মাল্যবহং।
বহলোৰস মিষ্টদ সৰ্বসহং।। ১০
সহজায়তি পদ্ম দলাক্ষ চিদং।
চিদানন্দ বিনোদন বেদ বিদম।। ১১
বিদুযাম্নন মণ্ডন কন্বুগলং।
গলশোভিত কৌস্তুভ ভীম বলং।। ১২

বলভদ্র সহোদৰ সত্য ৱপুং।
ৱপু নিৰ্দ্দিত বিশ্ব সুৰাৰি ৰিপুং।। ১৩
ৰিপু যুথপ-যুথপ দৰ্পহৰং।
হৰ মৌলি নিঘৃষ্ট পদাব্জ পৰং।। ১৪
পৰলোক সহায সহস্ৰমুখং।
মুখাৰালি কুশাকুল মালা সুখং।। ১৫
সুখ মোক্ষদ দক্ষ ৰমাৰমণং।
মনসোপৰিমেয সহস্ৰ ফণং।। ১৬
ফণ তোস্মিন তোস্মিন তোস্মিং হৰিং।
হৰি বৈৰী হুতাশন ভোগ্য হৰিং।।১৭
হৰি কিঙ্কৰ শঙ্কৰ ঈশ্বপদে।
পদ মিচ্ছন গাযতি চামৃত দে।। ১৮

কাকুতি

কিমতে ভকতি কৰিব তোমাক এৰি এ
মঞি মূঢমতি নজানো তাৰ উপায় ৰাম ৰাম।
মহা বলৱন্ত দুৰ্বাসনা ঘোৰ হৰি এ
আমাৰ মনক তেজিযা দূৰ নাযায ৰাম ৰাম।। ৭৯৩

তোমাৰ মাযায়ে মন মুহি আছে হৰি এ
অজ্ঞান আন্ধাৰে পৰিয়া পাৰ নাপাওঁ ৰাম ৰাম।
অভয় চৰণে শৰণ পশিলো হৰি এ
তুৱা গুণ নাম ভকতি প্ৰদীপ চাওঁ ৰাম ৰাম।। ৭৯৪

ভকতি মিনতি প্ৰণতি নজানো হৰি এ
মোত পৰে জ্ঞান শূন্য হীন মতি নাই ৰাম ৰাম।
তুমি প্ৰভু কৃপা-ৰসেৰ সাগৰ হৰি এ
দিযো মোক তুৱা পদ ছায়া-তলে ঠাই ৰাম ৰাম।। ৭৯৫

বৰগীত (১)

ৰাগ ঃ কেদাৰ

ধ্ৰুং ঃ পাৱে পৰি হৰি কৰোহোঁ কাতৰি
প্ৰাণ ৰাখবি মোৰ।
বিষয় বিষধৰ, বিষে জড জড
জীৱন নাৰহে থোৰ। *

পদ ঃ অথিৰ ধন জন, জীৱন যৌৱন
অথিৰ এহু সংসাৰ।
পুত্ৰ পৰিবাৰ সবহি অসাৰ
কৰবু কাহেৰি সাৰ।।
কমল দল জল চিত্ত চঞ্চল
থিৰ নোহে তিল এক।
নাহি ভজো ভয় ভোজে হৰি হৰি
পৰম পদ পৰতেক।।
কহতু শংকৰ এ দুখ সাগৰ
পাৰ কৰ হৃষীকেশ।
তুহো গতি মতি দেহ ছিৰীপতি **
তত্ত্ব পন্থ উপদেশ।।

থোৰ ঃ অলপ (হিন্দী থোৰা) শব্দৰ পৰা লোৱা।
** ছিৰীপতি ঃ শ্ৰীপতি লক্ষ্মীপতি ভগৱান।

বৰগীত (২)

ৰাগ ঃ শ্ৰী

ধ্ৰুং ঃ গোপাল কি গতি কৈল গোবিন্দ কি মতি দিলে
নাথ। বিফলে বয়স সব গেলেৰে।

পদ ঃ এ ভব গহন বন আতি মোহ পাশে ছন্ন
তাতে হামু হৰিণা বেড়াই।
ফান্দিলো মায়াৰ পাশে কালব্যাধে ধায়া আসে
কাম ক্ৰোধ কুত্তা খেদি খাই।।
হৰাইল চেতন হৰি নাজানো কিমতে তৰি
গুণিতে দগধ ভৈল জীৱ।
লোভ মোহ দুহো বাঘ সততে নছাড়ে লাগ
ৰাখু ৰাখু সদাশিৱ।।
পলাইতে নেদেখো সন্ধি দিনে দিনে দৃঢ় বন্দী
ভৈলো মন্দ মনেৰ যুগুতি।
তুৰা হৰি লাগু গোড় মোৰ মায়াপাশ ছোড়
শঙ্কৰ কৰয় কাকুতি।।

বৰগীত (৩)

ৰাগ ঃ ধনশ্ৰী

ধ্ৰুং ঃ নাৰায়ণ, কাঁহে ভকতি কৰো তেৰা।
মেৰি পামৰ মন, মাধৱ ঘনে ঘন,
ঘাতুক পাপ নাছোৰা।

পদ ঃ যত জীৱ জঙ্গম, কীট পতঙ্গম
অগ জগ তেৰি কায়া।
সবকহু মাৰি পূৰত ওহি উদৰ
নাহি কৰত ভূতদায়া।।
ঈশ স্বৰূপে হৰি সব ঘটে বৈঠহ
যৈচন গগন বিয়াপি।
নিন্দাবাদ পৈশুন্য হিংসা
হৰি তেৰি কয়লো যামু পাপী।।
কাকু শৰণে যায় কহ কৰুণানাথ
যো লোক ৰাখহে ৰামবাণী।
সব অপৰাধক বাধক তুৱা নাম
তাহে চৰণ লেহ জানি।

নাম অপৰাধ

১। যিজনে ভকতক নিন্দা কৰে।

২। গুণৰ ভিত্তিত বিষ্ণু আৰু শিৱৰ যিবোৰে একে নাম আছে তেনে নাম উচ্চাৰণ কৰোঁতে যিজনে সেই নাম জটাধাৰী শিৱৰ নামৰ লগত তুলনা কৰে।

৩। যিজনে গুৰুক অৱজ্ঞা কৰে।

৪। যিজনে বেদক নিন্দা কৰে।

৫। হৰিৰ নামৰ উদ্দেশ্য কৰি ধনকলৈ যিজনে তৰ্ক কৰে।

৬। যিজনে নামৰ মহিমা মিছা বুলি দেখুৱায়।

৭। নামৰ প্ৰভাৱক আশ্ৰয় কৰি যিজনে পাপ কাম কৰে।

৮। হোম, ব্ৰত, তীৰ্থ-স্নান, মহাযজ্ঞ, দান এইবোৰ ধৰ্মৰ লগত যিজনে নামক সমান কৰে।

৯। যিজনৰ নামৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা নাই, নাম নুশুনে, তেনে লোকক যিজনে নাম দান দিয়ে সেই নাম দাতাজন নামৰ অপৰাধী।

১০। নামৰ মহিমা শুনিও যিজনে নামৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা-প্ৰীতি নকৰে সেইজন নামৰ অপৰাধী।

(কীৰ্ত্তন-ঘোষা ঃ পদ - ১৫-২০)

পৰিশিষ্ট - ২

ভাঙনি কৰোঁতে যিকেইটা বৰপেটাত কথিত শব্দ সেইভাবেই ৰখা হ'ল তাৰ অৰ্থ তলত দিয়া হ'ল। (বৰ্ণানুক্ৰমিক)

শব্দ	অৰ্থ
অঁচা	পৰিষ্কাৰ কৰা
[illegible]	ধুতী, পচৰা আদি
আটাল	ঘৰৰ ওপৰৰ চাং
কৰ্ণ	[illegible] বা ভৰিৰ তলুৱাত কোনো টান বস্তুৱে ঘঁহনি [illegible] ফুলি উঠা টান অংশ
[illegible]	হেঁতা
[illegible]	[illegible]
ক'লা কাটা	কাটা - [illegible] মাটিৰ পাত্ৰ বিশেষ ক'লা কাটা [illegible] কাটা
কঁথা (কাঁথা)	কাপোৰৰ সৰু টুকুৰা জোৰা লগাই কৰা গৰম কাপোৰ বিশেষ
কাওণ	ষোল্ল পোণ কড়ি, তাৰ মূল্য এটকা ৰূপৰ সমান
কানি	কাপোৰ
কায়থেলি	কায়স্থসকলৰ মাজত প্ৰচলিত মাটি-বাৰীৰ হিচাপ ৰখা বিদ্যা, প্ৰাচীন অসমীয়া ভাষা লিখা এবিধ লিপি
কৰিয়া	গাখীৰ থিৰোৱা পাত্ৰ
খুণ	আঘাত লাগি হোৱা খুঁত বা জখম
খুঁচি থ'	চেপেটা, সুমুৱাই থ'
খৰীয়া	ৰ'দ বা [illegible] পাপ-তাপত [illegible] হিকিয়া হোৱা
খাৰি	টোলোঠা

শব্দ	অৰ্থ
ঘী	
চক-খুটি	চকু -ভাত খোৱা কাঁহৰ পাত্ৰ, খুটি - লৈ ফুৰিব পৰা ধাতুৰে নিৰ্মিত উখান
চক-বেৰ	চক-খুটি
জেঙা	লেঠা, জগৰ
জেউৰা	গৰ্ভৱতী তিৰোতাক খুৱাবলৈ আত্মীয়-কুটুম্বই কৰা জলপান সম্ভাৰ
জাঞ দিয়া ভিকা; কুট দিয়া	অতীতত কাপোৰ তৈয়াৰ কৰা বিশিষ্ট প্ৰক্ৰিয়া
ঢোপ	গোসাঁইসকলে আশীৰ্বাদ কৰি দিয়া তুলসী [illegible]
থোকা (থবকা)	এডোখৰ গোটা বাঁহ থিয়কৈ পুতি, তাৰ ওপৰত চুঙা বা আন [illegible] কৰা যতন বিশেষ
ধেমা	[illegible]
পখলি	খুবলি
পাতিলা	কাঁহ বা পিতলৰ তৈয়াৰ কৰা পাত্ৰ
পোণ	কুৰি গণ্ডা, আশী
পোৰা	এক [illegible] এভাগৰ জোখ
পচতি	তিৰোতাই [illegible] জন্মাষ্টমীৰ আনুষংগিক উৎসৱ
পুৰা	চাৰি বিৰা [illegible]
বটা	[illegible]
বাটি [illegible]	তাঁত [illegible] আগত সূতা দীঘলকৈ মেলি কৰা বিশেষ প্ৰক্ৰিয়া
[illegible]	লৰা, সন্তান
বাথনি	[illegible] কৰা ঠাই

শব্দ	
ভীম একাদশী	[illegible] মাঘৰ [illegible] একাদশী লঘোনে থাকিব লোবাৰ। [illegible] এই একাদশী পালিছিল
মলা	[illegible] তেলুৱাত কাপোৰ দণ্ডৰ [illegible] মেৰিয়াই জুই লগাই [illegible] খাবে কৰা ব্যৱস্থা
[illegible]	কোঁচ ৰজাই দিয়া উপাধি বিশেষ। সম্ভৱতঃ কাপোৰ শকাৰাত পাকৰী লোকক দিয়া উপাধি
অবযাব ধৰা	অধিক সময় উপবাসে থকাৰ বাবে শৰীৰত হোৱা [illegible]
শোৰোজা	[illegible] মৰাপাটৰ শুকান পাত
সেৰ	এক কেজিৰ সৰু পৰিমাণৰ জোখ
হাঁঠিয়া	[illegible] পোক, চকুত পৰিলে চকু [illegible] কলা কৰে
হাটী	[illegible] অথবা [illegible] সকলে থকা শাৰীৰ সজা
হালিচা	[illegible] মাটি।

১।	কথা-গুৰু চৰিত্ৰ (চতুৰ্থ প্ৰকাশ)	সম্পাদক ঃ উপেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ লেখাৰু
২।	গুৰু চৰিত	ৰামচৰণ ঠাকুৰ
৩।	মহাপুৰুষ শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱ-মাধৱদেৱৰ চৰিত	দৈত্যাৰি ঠাকুৰ [redacted]
৪।	চৰিত	নাথ বেজবৰুৱা
৫।	শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱ আৰু শ্ৰীশ্ৰীমাধৱদেৱ (সংক্ষিপ্ত প্ৰকৰণ, শঙ্কৰ মাধৱ)	বেজবৰুৱা [redacted] জবৰুৱা)
৬।	শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱ	
৭।	মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ জীৱন	
৮।	শঙ্কৰদেৱৰ বিৰচিত পদৰ আঁতি	
৯।	অসমীয়া অভিধান	ধৰ শৰ্মা
